21[illegible]

STATISZTIKAI KÖZLEMÉNYEK

SZERKESZTI: Dr ILLYEFALVI I. LAJOS

HATÓSÁGI ÉS TÁRSADALMI EMBERVÉDELEM BUDAPESTEN

ÍRTA:

Dr SCHULER DEZSŐ

ELSŐ KÖTET

78. KÖTET 4. SZÁM

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS STATISZTIKAI HIVATALA

Ára 5 pengő

Stat. 0.997/78.

STATISZTIKAI KÖZLEMÉNYEK

SZERKESZTI: Dr ILLYEFALVI L LAJOS

HATÓSÁGI ÉS TÁRSADALMI EMBERVÉDELEM BUDAPESTEN

ÍRTA:

Dr SCHULER DEZSŐ

ELSŐ KÖTET

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS HÁZINYOMDÁJA

309353

M. T. AKAD. KÖNYVTÁRA
Növedéknapló
1937. év 2168 sz.

Budapest székesfőváros házinyomdája — Felelős nyomdavezető: Kurfürst István vezérigazgató.

Előszó.

A székesfővárosnak a munkanélküliség és a nyomor ellen folytatott küzdelmét ismerteti ez a könyv. Adatokban és számokban mutatja be azt a munkát, amellyel a hatóság és a társadalom a fővárosban a bajokon enyhíteni, annak továbbterjedését megelőzni igyekezett. Ezek a majdnem száraz adatok, rideg számoszlopok megmentett lelkekről tesznek tanuságot és bizonyítékai annak, hogy a főváros hatósága és társadalma ezer és ezer ember részére adott hajlékot, kenyeret és hogy a gazdasági és erkölcsi válság legártatlanabb áldozatainak, a gyermekeknek életében mily mértékben igyekezett útját állani a pusztulásnak.

Ezt a munkát tájékoztató kézikönyvül szántam azok kezébe, akik segítőtársai a fővárosnak a nyomor elleni küzdelemben, akik fáradságot nem ismerve, segítettek összefogni minden jó szándékot és minden erőt, akiknek áldozatkészsége és csüggedésnélküli buzgalma segített át bennünket az utóbbi évek nehézségein.

Épen ezért a közjótékonysági és szociálpolitikai intézmények kialakulását csak annyiban érintettem, amennyire az a fejlődés megértéséhez szükséges és inkább arra ügyeltem, hogy rövid, de összefoglaló áttekintést adjak annak a különböző irányú hatósági és társadalmi tevékenységnek mai helyzetéről, amelynek szerves egybekapcsolását a megalakult Társadalmi Embervédelmi Bizottság is elsősorban megoldandó feladatául tűzte ki.

Vegyék kezükbe ezt a könyvet azok is, akik szeretettel figyelték a székesfőváros törekvéseit, mert tartalma olyan eredményekről tanuskodik, amelyek szavak nélkül is elismerik a fáradozását mindenkinek, aki ebben a munkában bármilyen részt vállalt. Megköszönik a munkát, támogatást, a segítséget, a tanácsokat és kérik mindezeket továbbra is, hogy a jövőben kevesebb nyomorról, könnyről és még több eredményről tudjon a főváros számot adni.

Budapest, 1936. december hó.

A szerző.

TARTALOMJEGYZÉK.

Első kötet.

Oldal

A Társadalmi jótékonyság és a Társadalmi Embervédelmi bizottság 11

I. Rész. Anya-, csecsemő- és kisdedvédelem.

Bevezetés 23

Az anya-, csecsemő- és kisdedvédelem fejlődése fővárosunkban 25

Az anya- és csecsemővédelem problémái 37

A születések csökkenése 37
Csecsemőhalálozás 42
Törvénytelen csecsemők születése és halandósága 45

Anya-, csecsemő- és kisdedvédelmi feladatok 48

Anya-, csecsemő- és kisdedvédelem Budapesten 51

A főváros és az Országos Stefánia Szövetség tevékenysége 52
Anyák, csecsemők és kisdedek segélyezése 57
Felvilágosítás, oktatás, propaganda 61
Az Országos Stefánia Szövetség 1934. évi budapesti munkájának pénzügyi mérlege 63
Az árvaszék gyermekvédelmi (anya-, csecsemő- és kisdedvédelmi) tevékenysége ... 65
A kerületi elöljárók anya-, csecsemő- és kisdedvédelmi tevékenysége 67
A budapesti m. kir. állami gyermekmenhely anya- és csecsemővédelme 69
A magánjótékony egyesületek, intézmények és szervek anya- és csecsemővédelmi tevékenysége 70
Az Országos Társadalombiztosító Intézet anya-, csecsemő- és kisdedvédelmi tevékenysége 78

Egészségvédelmi intézmények, anyák, csecsemők és kisdedek részére 79
A főváros közkórházaiban lévő anya- és csecsemővédelmi intézmények 82

Összefoglalás 83

II. Rész. Gyermekvédelem.

Oldal

Fogalma, felosztása, szervei 89

A gyermekek szociális viszonyai Budapesten 92

A gyermekvédelmi tevékenység kialakulásának története fővárosunkban 95

A) **Általános gyermekvédelem:**

1. **Szociális gyermekvédelem** 110

A budapesti veszélyeztetett gyermekek nyilvántartása 111

A fővárosi iskolanővéri intézmény 112

A gyermekek napközi gondozása és étkeztetése 115

Fővárosi óvodás gyermekotthonok 115
Napközi gondozás a főváros óvodáiban 118
Egyházi és társadalmi jótékony szervek által fenntartott óvodás napközi- és gyermekotthonok Budapesten 120
A főváros által fenntartott elemi iskolák tanulóinak napközi gondozása 121
A társadalmi és egyházi jótékony szervek iskolás napközi otthonai 124

A fővárosi iskolák tanulóinak étkeztetése 126

Fővárosi iskolák reggeliztető és tízóraiosztó tevékenysége 127
Társadalmi jótékony szervek iskolásgyermek-étkeztetése és élelmiszersegélye 128

A gyermekek felruházása 129

A főváros gyermekfelruházó tevékenysége 129
A társadalmi szervek gyermekfelruházása 130

Tankönyv-, tanszer- és tandíjsegély 130

Elhagyott gyermekek állami védelme 130

Árva gyermekek intézeti gondozása 136

A főváros árvaházai 137
Társadalmi úton fenntartott árvaházak 141

A főváros által kezelt gyermekvédelmi vonatkozású alapítványok 143

Hadiárva-gondozás 143

Az Országos Társadalombiztosító Intézet szociális gyermekvédelmi tevékenysége .. 144

A Gyermekmunka védelme 145

2. **Egészségügyi gyermekvédelem** 147

a) **Általános gyermekegészségvédelem:**

A gyermekek kórházi ápolása 148
Szegénygyermekek részére fenntartott ingyenes rendelők 150
Gyermekkori tuberkulózis elleni küzdelem 151
Lelki egészségvédelem 153
Az Országos Társadalombiztosító Intézet gyermekegészségvédelmi tevékenysége 154

Oldal

b) **Különleges gyermekegészségvédelem:**

Iskolai egészségvédelem 154
A fővárosi iskolaorvosi intézmény 155
Az iskolaorvosok munkaköre 155
Az iskolaszakorvosok 158
Az iskolafogorvosok 159
Fővárosi iskolai gondozónővérek 160
Az iskolaorvosok és szakorvosok munkája és az egyéb egészségvédelmi szervek bekapcsolódása az iskolai egészségvédelembe 161
Állami és magántanintézetek iskolaorvosi szolgálata 162

Óvodás gyermekek egészségvédelme 162

Óvodás gyermekek üdültetése 163

Gyermeküdültetés, nyaraltatás 164

A főváros szabadlevegős iskolái 164
A székesfőváros iskolai gyermeknyaraltatása 165
Egyházi és társadalmi szervek gyermeküdültetése és nyaraltatása 167
Nyári szünidei kirándulások 171

Iskolai fürdők 174

Gyógytorna-tanfolyam 174

Csukamájolaj és tejtáplálási akció 174

Játszóterek 174

3. **A gyermekek jogi védelme** 175

A gyámhatóság 175
Társadalmi szervek részéről ellátott jogvédelmi munka 176

4. **Nevelővédelem** 177

A székesfőváros Iskolánkívüli Népművelési Bizottságának gyermekvédelmi tevékenysége 178
Társadalmi gyermeknevelő védelmi munka 179
Nevelővédelemmel foglalkozó egyesületek 180
A cserkészet 181
Gyermekkönyvtárak 181

B) **Szellemi, érzékszervi és testifogyatékos gyermekek védelme** 181

Szellemileg fogyatékos gyermekek 182

A főváros gyógypedagógiai munkája 182
Kislétszámú osztályok 182
Állami gyógypedagógiai intézetek 184
Ideges (psychopatiás) gyermekek védelme 185

Érzékszervileg fogyatékos gyermekek védelme 186

Siketnéma gyermekek védelme 186
Vak gyermekek védelme 187

Testileg fogyatékos gyermekek védelme 187

Oldal

C) **Züllés veszélyének kitett, züllésnek indult és bűnöző gyermekek védelme** 189

Fiatalkorúak Bírósága 189

Fiatalkorúak Felügyelő Hatósága 191

Közigazgatási hatóságok, mint az igazságügyi gyermekvédelem szervei 192

a) Az igazságügyminiszter szerepe az igazságügyi gyermekvédelemben 192

b) A rendőrbíróság mint igazságügyi gyermekvédelmi szerv 192

c) A főváros árvaszékének munkája a züllés veszélyének kitett, züllésnek indult és bűnöző gyermekek ügyében 193

d) A fővárosi iskolanővérek pártfogó munkája 193

Igazságügyi gyermekvédelem állami nevelőintézetei 193

Budapesti kir. átmeneti javítónevelő intézet fiúk részére 193

Átmeneti otthon lányok részére 194

Társadalmi jótékony szervek kapcsolata az igazságügyi gyermekvédelemmel 194

a) Patronázs egyesületek 194

b) Általános gyermekvédelmi célkitűzésű társadalmi egyesületek patronázs-munkája 196

Az anya-, csecsemő- és gyermekvédelemi célkitűzésű társadalmi egyesületek és szervek 196

Összefoglalás 203

III. Rész. Ifjúságvédelem.

Fogalma, felosztása, szervei 210

Az ifjúságvédelem kialakulása fővárosunkban 213

Az ifjúság védelmének problémái. A védelemre szoruló ifjak száma 221

A) **A dolgozó ifjúság védelme** 229

1. **Szociális védelem** 229

Az iparban és más vállalatokban foglalkoztatott ifjúság védelme általában 229

a) Tanoncok védelme 232

b) Képességvizsgálat, pályaválasztási tanácsadó, munkaközvetítés 237

c) A munkásifjúság jóléti gondozása 243

A fővárosi iskolanővéri intézmény, mint a tanoncok jóléti gondozását ellátó szerv 245

Tanoncétkeztetés 246

Felruházás 247

Tanszer-, tankönyv- és pénzsegély a tanonciskolákban 247

Leventék segélyezése 248

Tanoncotthonok, internátusok 248

a) A székesfővárosi tanoncotthonok 248

b) Egyházi és társadalmi szervek által fenntartott, internátussal egybekötött tanoncotthonok és legénységállók 250

Oldal

2. **Egészségvédelem** 251

a) Az Országos Társadalombiztosító Intézet megelőző (preventív) egészségvédelmi munkája 252

b) A székesfővárosi iparostanonciskolai orvosi intézmény egészségvédelmi munkája 253

c) *Üdülés, testnevelés, leventeügy* 256

Üdülés (nyaralás, kirándulások) 256

Kirándulások 259

Testnevelés 260

Levente-intézmény 261

3. **Nevelővédelem** 265

a) A főváros Iskolánkívüli Népművelési Bizottságának nevelővédelmi munkája a levente-egyesületek keretében 266

b) A munkásifjúságot védő egyesületek és társadalmi szervek 269

c) A cserkészet és a munkásifjúság 274

d) A settlement-mozgalom ifjúságvédelmi feladatai 274

B) **A tanulóifjúság védelme** 276

a) **A középiskolai tanulók védelme** 277

1. **Szociális védelem** 277

Tanulmányi és pályaválasztási tanácsadás középiskolai tanulók számára 278

2. **Egészségvédelem** 279

A főváros tevékenysége a középiskolai tanulók egészségvédelme érdekében 280

A középfokú iskolák tanulóinak üdültetése 282

3. **Nevelővédelem** 283

A cserkészet 283

Az ifjúsági vallásos egyesületek, önképzőkörök 285

A székesfőváros diákszállói 286

Tanulmányi kirándulások 286

b) **A főiskolai hallgatók védelme** 286

1. **Szociális védelem** 286

Internátusok, kollégiumok 289

Menzák 291

Az ifjúsági egyesületek által nyujtott pénzbeli és természetbeni segélyezés 292

2. **Főiskolai hallgatók egészségvédelme** 293

Testnevelés, sport 294

A főiskolai hallgatók üdültetése 296

A főiskolai hallgatók egyesületei és szervezetei 296

Oldal

C) A munkanélküli ifjúság védelme 299

a) A fizikai foglalkozású ifjúság munkanélkülisége 300

b) A szellemi foglalkozású ifjúság munkanélkülisége 311

Összefoglalás 332

Az ifjúságvédelem költségei 334

A társadalmi ifjúsági, ifjúságvédelmi egyesületek és szervek névsora és pénzügyi adatai 335

Befejezés 339

Könyvek és folyóiratok, az anya-, csecsemő-, gyermek- és ifjúságvédelem köréből 341

A társadalmi jótékonyság és a Társadalmi Embervédelmi Bizottság.

A szociális és karitatív munkakörben dolgozó hatósági és társadalmi szervek fokozott együttműködésének biztosítása érdekében Szendy Károly polgármester kezdeményezésére 1935. január hó 31-én megalakult a Társadalmi Embervédelmi Bizottság. — A bizottság fővédői tisztét a főváros felkérésére vitéz nagybányai Horthy Miklósné Főméltóságú Asszony vállalta és helyet foglaltak abban mindazok az állami és fővárosi hatósági és budapesti társadalmi szervek képviselői, amelyek e munkakörben eddig is irányító, vagy segítő tevékenységet fejtettek ki.

A kormány kiküldött képviselőinek, a fővárosnak és a társadalmi jótékony és karitatív szerveknek általános helyeslése, amellyel a Társadalmi Embervédelmi Bizottságnak az alakító ülésén ismertetett célkitűzéseit elfogadták, igazolja ennek az összefogásnak időszerű és szükséges voltát.

A bizottság munkaprogrammja, a szociális és karitatív munka terén a társadalmi erők megszervezése, a hatóság és a társadalom együttműködésének biztosítása nem új gondolat, nem új törekvés. Az 1870-es évektől napjainkig ismételten több oldalról megújuló kívánság volt ez, s megvalósítását a szakírók által készített tervezeteken túl az érvényben lévő fővárosi szegényügyi szabályrendelet a jogszabály erejével is biztosítani kívánta.

Az együttműködés megteremtésének azonban a multban is nehézségei voltak. Itt elég megemlítenem a magánjótékony egyesületek heterogén voltát, vagyis azt a körülményt, hogy az azonos célkitűzésű egyesületeket is világnézeti, felfogásbeli különbségek választják el egymástól. Fokozza a nehézséget az egyesületek célkitűzéseinek sokfélesége. A közhasznú tevékenységet kifejtő magánjótékony egyesületek nem veszik jónéven, ha a hatóság, akár a köz érdekében is, befolyásolni kívánja működésüket, pedig ma már közhellyé vált az a megállapítás, hogy az egyesületeknek egymástól elkülönített és a hatóság irányítását nélkülöző munkája a társadalom részéről hozott áldozatoknál csekélyebb jelentőségű eredményt hoz. Az egyesületek nagyrésze maga is észrevette, hogy az elszigetelt tevékenység a hatásfok csökkenését jelenti és a maguk részéről is megkísérelték a szervezkedést. Gazdasági és társadalmi életünk alakulása azonban olyan kérdéseket tolt a hatósági

és társadalmi jótékonyság érdeklődési körébe, amelyek külön-külön lekötötték őket és munkájukat, és így, bár hasznos tervezetek egész sora hívta fel figyelmüket a közös munkára, sőt kísérletek is történtek a hatósági és társadalmi, szociális és karitatív munka összekapcsolására, az együttműködés tényleges kialakulása nem történt meg.

Fővárosunkban a mult század második felében a magánjótékonyság a szegénygondozás terén fontos tevékenységet fejtett ki. Az 1872. évi XXXVI. t.-c. kimondja, hogy : »Amennyiben a jótékony intézetek segélye és az egyesek könyöradománya a községek szegényeinek ellátására elegendő nem volna, a község a helyi viszonyokhoz képest gondoskodni tartozik a községben illetékes mindama szegények ellátásáról, akik magukat közsegély nélkül ellátni nem képesek.«

A hatósági szegénygondozásnak a törvény értelmében csak kisegítő jelentősége lett volna. Barth László, Budapest főváros szegényügyéről írt, 1877-ben megjelent munkájában mégis panaszolja, hogy : »A mi szegényügyi intézményeinknek lényeges hibája az, hogy az egész súlya jóformán a hatóság vállán nyugszik, míg a magánjótékonyság százféle irányban,gyakran céltalanul mozog. Arra volna tehát égető szükség, hogy egyesületi szervezet útján, a szegényügy autonóm adminisztrációjának egész önálló tért nyissunk.«

Barth még csak a baj felismerésénél tart, javaslatai nem konkretizáltak. Ennél tovább megy Kanócz István miniszteri tanácsos munkája : »Szegény- és koldus-ügy rendezése társadalmi úton.« (1896.) Ebben, valamint e tárgykörben a magyarországi katolikus egyesületek 1896. évi augusztus 17—20-i kongresszusán tartott előadásán határozati javaslatokat mutatott be, amelyek alapos felkészültségről és hozzáértésről tesznek tanuságot. Szerinte : »A jótékonycélú egyesületek s a magánjótékonyság legyenek egymással összeköttetésben s gondoskodásuk terjedjen ki az emberi nyomor minden ágazatára. A jótékonysági egyesületeknek s a magánjótékonyságnak is, tájékoztatás-nyujtás, a segélytkérők viszonyainak alapos megvizsgálása és útbaigazítása, az egyletek közötti összeköttetés létesítése és fentartása, valamint a segélyezési működés helyes irányítása és ellenőrzése céljából szükséges egy központi egyesület (szerv) létesítése.«

Hasonló gondolatkörben mozog dr. Pichler Gyulának 1900-ban »A jótékonyság központosítása« tárgyában kiadott műve.

1901-ben dr. Szalay »Adatok és tervek a főváros szegényügyeinek végleges rendezéséhez« című munkája ismerteti a főváros szegényügyi szabályrendeletének tervezetét, amelynek 39—48 §-a foglalkozik a jótékony egyesületek megszervezésével. A tervezet a létesítendő kerületi szegényügyi bizottságok keretében, kerületek szerint széttagolva csoportosította az egyesületeket. Természetes, hogy ez a megoldás a gyakorlatban nem válhatott be. Szalay hangoztatta is ezt és önkéntes egyesülés alapján központi szervezet

létesítését kívánta. A szervezet részére programmot is dolgozott ki, amely szerint a fővárosi szegényalap vezetősége szövetségreé lp mindazokkal a testületekkel, intézetekkel, alapítványokkal, társulatokkal és egyesületekkel, melyek akár kizárólag, akár más közcélok mellett szegények és ínségesek gondozásával és támogatásával foglalkoznak és amelyek az egyezményhez önként csatlakoznak, hogy közösen küzdjenek: *a)* a koldulás és a lakosság jótékonyságának jogtalan kizsákmányolása ellen; *b)* megszabaduljanak azoktól a hátrányoktól, melyek a célszerűtlen és ellenőrizhetetlen alamizsnaosztogatásból az általánosságra, különösen Budapest székesfővárosra hárulnak; *c)* apasszák a pénz- és munkaszükségletet, melyet a külön-külön működő testületek igényelnek; *d)* segítsék a tényleg támogatásra szoruló, érdemes szegényeket, stb. stb.

Szalay javaslatainak egy része gyakorlati és átfogó gondolkozásra vall, a centralizált közjótékonysági »falanszter«-nek, a »Jótelek« néven általa felállítani kívánt és az összes jóléti intézményeket magában foglaló központi épületnek terve azonban az utópiák közé tartozik.

A javaslatok azonban csak »javaslatok« maradtak. Pedig, hogy mennyire szükség volt e kérdés rendezésére, azt dr. Forbáth Tivadarnak »Adatok a magyar szegényügy rendezéséhez« (1908) című munkájában láthatjuk. A szokatlanul erős, de őszinte hang nemcsak ostorozni, de gyógyítani is akart. A tervszerűtlen »egyesületesdi« helyett a magánjótékonysági szerveket központi szerv felállítására buzdította, amelynek célja, hogy az azonos célú egyesületekkel kapcsolatot teremtsen, a külön irányúakat pedig egymást kiegészítő tevékenységre bírja.

A székesfőváros a magánjótékonyság szervezkedését a kerületi általános közjótékonysági egyesületek létesítésével és támogatásával mozdította elő. Később a magán jótékonyságnál is jelentkeztek egységesítő törekvések. A Szociális Misszió Társulat kebelében 1913-ban megalakították a Szegénygondozó Egyesületet, mely egységessé s rendszeressé akarta tenni a karitatív munkát. Meghívott előadók szegényügyi szociális kurzusokat tartottak a közönség részére is és felállították a Szegénygondozó központi irodát, mely a hatóság kiegészítő munkatársa akart lenni.

Az új szegényügyi szabályrendelet előkészítő munkája elméleti térre vitte át a kérdést. A vonatkozó indítványok megoszlottak aszerint, hogy az egyesületek csoportosítását a működés területe (kerületek) a segélyezés módja (élelmiszer-, ebéd-, lakás-, pénzsegélyt nyujtó egyesületek) vagy a gondozottak családi helyzete, illetve kora szerint (anya- és csecsemővédelem, gyermekvédelem, stb.) javasolták.

1917. január hó 1-én életbelépett »A székesfőváros népjóléti gazgatásának szervezéséről szóló szabályrendelet.« Ez a szabályrendelet intézkedéseket tartalmazott a társadalmi egyesületek szervezésére és a hatósági munkába való bekapcsolására. Létrehívta a Népjóléti Központot, amelynek

feladatai közé tartozott a társadalmi jóléti tevékenységnek egységes irányítása is. A Népjóléti Központ keretében a társadalmi szegénygondozás irányítására szakosztályok alakultak. A 12 szakosztály közül az anya- és csecsemővédő, a gyermekvédő, a népegészségügyi és népélelmező szakosztályok munkájának volt a háború folyamán különös jelentősége. A Népjóléti Központ tagjai között helyet foglaltak az összes érdekelt minisztériumok kiküldöttei, az államrendőrség főkapitánya, a fiatalkoruak felügyelő hatóságának elnöke, az állami gyermekmenhely igazgatója, a szegénygondozással kapcsolatban érdekelt ügyosztályok vezetői és a székesfőváros társadalmi jóléti tevékenységének vezető egyéniségei sorából meghívott 20 tag.

A szabályrendelet szerint (68. §.) a Népjóléti Központ irányítja a fővárosban működő társadalmi tevékenységet olymódon, hogy a népjóléti ügyágak szerint a szükséghez képest szakosztályokat alakít, amelyeknek keretében szoros kapcsolatot létesít az egyes társadalmi testületekkel vagy egyesületekkel, valamint az illető ügyágban működő hatóságokkal és közös megállapodás útján közrehat az egyes népjóléti ügyágak megfelelő ellátása érdekében.

Közrehat a hatóság és a társadalom népjóléti tevékenységének egyrészt összhangzatos kiegészítése, másrészt a szükséghez képest való elkülönítése érdekében.

Közrehat új népjóléti mozgalmak kezdeményezése, meglévő kisebb népjóléti egyesületek vagy intézmények összeolvasztása, illetőleg továbbfejlesztése és a netán szükséges új egyesületek vagy intézmények megalakítása érdekében.

Figyelemmel kíséri a társadalmi népjóléti tevékenység körébe eső összes jelenségeket, különösen a főváros területén működő társadalmi népjóléti tevékenység jelenségeit.

Rendszeres, központosított nyilvántartást vezet a főváros társadalmi népjóléti tevékenységének adatairól, a főváros területén működő népjóléti egyesületekről, feldolgozza az egyesületek által a népjóléti tevékenységükre vonatkozóan beszolgáltatott adatokat és nyilvántartja a főváros területén fennálló összes társadalmi népjóléti intézeteket, azoknak befogadó képességét és forgalmát.

A népjóléti egyesületek által beszolgáltatott adatokból megállapítja, hogy azok népjóléti vonatkozásban alapszabályaiknak megfelelő működést fejtenek-e ki és ellenőrzi, hogy ezen egyesületek az alapszabályaikban foglalt hatáskörükön túlterjeszkedve működésüket más irányban ne folytassák.

Átvizsgálja a népjóléti egyesületek könyveit és számadatait.

A háborút követő rendkívüli viszonyok között azonban a Népjóléti Központ a reáháruló feladatokkal nem tudott megbirkózni.

A háború után megindult külföldi segítőakciók, az állam által szervezett nyomorenyhítő akciók, majd a főváros részéről megindított ínségakciók nagyarányú szegénygondozó tevékenysége a magánjótékony egyesületek munkájának jelentőségét csökkentette. Ezeknek jelentősége csökkent azért is, mert az ínség következtében jelentkező új adónemek (ínségadó, stb.), továbbá az országosan szervezett segítőakciók és gyüjtések a társadalom áldozatkészségét más oldalról vették igénybe. Ez a körülmény, valamint a fővárosnak a külföldi kölcsönök felvétele következtében megszilárdult anyagi helyzete adja a magyarázatát annak, hogy a főváros 1920—1930-ig a társadalmi jótékony egyesületeknek és szerveknek a szegénygondozás munkaterületére való szerves bekapcsolására kísérletet sem tett.

Az 1930-as évek elején a növekvő munkanélküliség egyre nagyobb feladat elé állította a főváros szegénygondozását. Szükség volt a hatósági szegénygondozó tevékenység kiterjesztésére és átszervezésére. A főváros a növekvő ínséggel arányban nem álló anyagi erejének fokozása érdekében kapcsolatot keresett, illetve igyekezett biztosítani a magánjótékony egyesületek és a hatóság szegénygondozó tevékenysége között. Az Országos Stefánia Szövetséggel, a Magyar Vörös Kereszt Egyesülettel, a Szociális Misszió-társulattal már korábban együtt dolgozott. 1931. őszén megállapodást létesített az egyházi karitászszervekkel és a magánjótékony egyesületekkel, amely szerint azok csak a főváros kerületi népjóléti osztályai által ellenőrző könyvvel ellátott ínségeseket részesítik támogatásban, a támogatás mértékét pedig, a visszaélések megszüntetése s az egyenlő támogatás elvének keresztülvitele érdekében az ellenőrzőkönyvbe vezetik be. Bár az egyházi karitászszervek és magánjótékony egyesületek a legmesszebbmenően támogatták a főváros törekvéseit, mégis a remélt együttműködés eredménye a közös szerv hiányában nem volt kielégítő.

A Népjóléti Központ 1924-ben megszűnt. Hatásköre a tanácsra, majd később a polgármesterre szállt át. A jelenleg is érvényben levő szegényügyi szabályrendelet vonatkozó rendelkezéseinek a gyakorlatba való átültetése azonban a mai napig nem történt meg. A szabályrendelet széles látókörrel, nagyvonalúan határozta meg a hatósági és társadalmi jótékony tevékenység összekapcsolásának programmját, azonban benne még a háború előtti szegénygondozás elvét találjuk, amely a szegénygondozó tevékenységet csak egyesületek és jóléti intézményeket fenntartó szervek útján látja megvalósíthatónak. A munkanélküliségnek és az ínségnek mai mérete ismeretlen volt és ennek tulajdonítható, hogy a szabályrendelet a hatósági és társadalmi együttműködés alapját képező jótékony társadalmi szervek nyilvántartója kérdésében akként rendelkezik (85. §.), hogy csak a főváros területén működő, a tanács megállapítása szerint népjóléti egyesületeknek tekintendő egyesületek és a társadalmi népjóléti intézmények vannak adatszolgáltatásra kötelezve.

A háború után a társadalmi jótékonyság a szegénygondozásba a felekezeti karitászszervek útján kapcsolódott be. A karitászok a főváros által nyilvántartott egyesületekből magukhoz csatolták azokat, amelyek az egyházzal kapcsolatban vannak, de helyi szerveket is alakítottak, amelyek miután a nyilt szegénygondozást jórészt intézmények nélkül látják el, az ismertetett szabályrendelet alapján a főváros részéről adatszolgáltatásra nem kötelezhetők. Ennek a helyzetnek az eredménye, hogy a fővárosnak a területén működő társadalmi jótékony egyesületekről készített nyilvántartója teljes ugyan, de nem ad képet a főváros társadalmi jótékony tevékenységéről, vagyis nem felel meg annak a célnak, amelyre rendeltetett. Az első feladat tehát a főváros területén működő összes jótékony szervek nyilvántartásának a felfektetése, hogy tiszta képet kapjunk a főváros és a társadalom embervédelmi munkájának egész munkaterületéről.

A főváros által vezetett nyilvántartó 1935-ben 235 jótékony egyesületet és szervet (alapítványt, stb.) tartott nyilván.

Az egyesület munkaterülete az egyesület alapszabályában van meghatározva. Az együttműködés és a hatósági irányítás hiánya következtében azonban az egyesületek eredeti célkitűzéseikkel határos területre is átléptek, sőt némely esetben tevékenységük időről időre változva, az embervédelmi munka egész területére kiterjed. Az ötletszerűen, szétszórtan végzett munka értéke természetesen erősen csökken.

Ki kell itt térnem arra a körülményre is, amely a magánjótékonyság munkájának eredményét más irányban csökkenti. Az egyesületek legnagyobb része ugyanis, átérezve az ínség súlyos voltát, teljes mértékben igyekszik a hatóságot támogatni. A szegénygondozó munkát is végző egyesületek egy része azonban sok esetben, a fővárossal kötött megállapodás ellenére nem követeli meg a főváros által az ínségesek részére kiadott ellenőrző igazolványt, más része pedig adományait nem jegyzi abba be.

Ez az eljárás amellett, hogy lehetetlenné teszi az egyenlő mértékkel való támogatás elvének az alkalmazását, a szegénygondozás terén előforduló visszaélések előmozdítója s alkalmas arra, hogy a súlyos gazdasági viszonyok következtében önhibájukon kívül munkanélküli ínségesekből, munkakerülő s a jótékonysággal visszaélő egyének váljanak.

Ha a magánjótékony egyesületek költségvetését vizsgáljuk, látjuk, ha csak a hiányos nyilvántartás adatait vesszük alapul, akkor is oly jelentékeny az az összeg, amely az egyesületek elosztó csatornáin keresztül jut el a szegényekhez, hogy annak célszerű felhasználására irányuló hatósági törekvés nagyon is indokoltan foglalkozik ezzel a kérdéssel.

A nyilvántartó adatai egyelőre nem teljesek, mert a nyilvántartott egyesületek és szervek egyrésze nem tulajdonít nagyobb fontosságot az adatszolgáltatásnak és így az adatszolgáltató lapok hiányosan kitöltve kerülnek a fővároshoz. Emellett némely országos egyesület adatszolgáltató

ívén az egész ország területén kifejtett működését ismerteti s így arról a főváros területén folytatott munkásságát megállapítani csak megközelítően lehet. Ennek ellenére megkísérlem a hibák lehető kiküszöbölése mellett a nyilvántartott egyesületek működésének az adatszolgáltató lapokból összeállított eredményét ismertetni, mert ezekből a számokból bár kétségtelen, hogy csak részeredményt jelentenek, mégis értékes tanulságokat vonhatunk le. Remélhető, hogy az adatszolgáltató szerveket a jövőben a hiányos adatszolgáltatás következtében esetleg jelentkező torzítások pontos és kimerítő adatszolgáltatásra fogják késztetni.

A 235 egyesület és intézmény[1]) (az Országos Stefánia Szövetséget kivéve) bevétele 1935. évben 12,239.991 pengő volt. Ez az összeg meghaladja a fővárosnak 1935. évben a hatósági inségenyhítő tevékenységre költségvetésileg előirányzott 9,447.240 pengő hitelösszegét és 83·5%-át teszi ki a főváros 1935. évi közjótékonysági és szociálpolitikai (IX. fejezet) költségvetési előirányzatának, amely a lakásügyi intézményekre előirányzott összeg levonásával, 14,679.170 pengő volt.

Bevételek.

A tagdíjak összege	Saját jövedelem és egyebek	Gyüjtések, adományok pénzben és természetben					
		Gyüjtések és jótékonycélú összejövetelek	A főváros segélye	Az állam segélye	Más egyesület v. intézmény segélye	Magánszemélyek adományai	Összesen
414.808	2,405.651	2,053.541	391.239	477.288	323.982	968.805	4,214.855

Térítések (tartásdíjak)					Összes bevételek
a gondozottaktól vagy hozzátartozóiktól	a fővárostól	az államtól	más egyesület vagy intézménytől	Térítésekből befolyt összesen	
2,818.585	167.894	897.036	1,321.162	5,204.677	12,239.991

Ezen adatokból látjuk, hogy a gyüjtések és adományok az összes bevételek 34·5%-át, a térítések pedig az összbevételnek 42·5%-át teszik ki. Jellemző, hogy a társadalom által fenntartott intézmények jövedelmének csaknem a fele a gondozottakért beszedett tartásdíjakból áll és csaknem három millió pengő — az összes bevétel 23·2%-a — az az összeg, amelyet a társadalmi intézmények egy év alatt közvetlenül a gondozottaktól, vagy azok hozzátartozóitól szedtek be. Ezzel szemben a tagdíjakból befolyt összeg, az összbevételnek csak 3·3%-át teszi ki. A főváros területén levő

[1]) Az egyházközségek szociális szervei részben benne foglaltatnak.

társadalmi, szociális egyesületek taglétszáma 1935. évben 151.413 volt. Egy tagra 1935. évben átlag 2·74 pengő befizetett tagdíj esik.

Az állam és a főváros tekintélyes összegekkel támogatja a társadalmi intézményeket. Az állam és a székesfőváros a gondozottak és támogatottak egy részéért térítést díjat fizetett és ezen felül sok egyesületet külön segély ben is részesít. Az állam és a székesfőváros részéről teljesített szolgáltatások az egyesületek összes bevételeinek 15·8%-át teszi ki. A jelentős összegű állami és fővárosi segélyek is indokolják az egyesületi munka megszervezésére irányuló törekvéseket, mert amikor a társadalmi egyesületek költségvetése, illetve évi bevétele meghaladja a fővárosnak a szociális és szegénygondozás céljára rendelkezésre álló hitelösszegeit, fontos, hogy ez a jelentős anyagi erő célszerűen és helyesen felhasználva, alkalmas legyen a hatósági szegénygondozás kiegészítésére és támogatására.

A társadalmi jótékony egyesületek és intézmények kiadásait és vagyoni helyzetét az alábbi táblázat ismerteti:

Kiadások					
Közvetlen népjóléti és szociális célok	Személyi kiadások, tiszteletdíjak	Ügyviteli		Egyéb	Összesen
		dologi	üzemi		
5,375.497	1,391.167	3,903.282	624.565	878.379	12,172.890

Vagyon					Teher	
Pénzben és értékpapírokban	Ingatlanok	Ingóvagyon	Egyebek	Összes vagyon	Alapítványok	Tartozások
2,052.475	19,316.100	2,568.597	1,998.595	25,935.767	5,227.820	5,318.459

Közvetlen népjóléti és szociális célokat az összes kiadások 44·0%-a szolgál, de ide kell számítani a dologi kiadások legnagyobb részét is, mivel ezek a fenti célt szolgáló intézmények fenntartására szükségesek. Ezek a kiadások együtt tehát az összes kiadások 76·2%-át teszik ki.

Elég magas (11·4%) a személyzeti kiadások és tiszteletdíjak aránya. Ez az arány a kisebb egyesületeknél még kedvezőtlenebb, de ez itt nem tűnik ki, mert az intézményeket fenntartó nagyobb egyesületek költségvetése a végösszegben lényegesen javítja a kisebb egyesületek személyzeti kiadásainak arányát.

A háború után kiállott devalvációk és az alapítványok nagy részének elértéktelenedése az egyesületek vagyonát erősen megtépázta, de vagyoni helyzetük később évről-évre javul s a most vizsgált 235 egyesület és intézmény összes vagyona már csaknem 26 millió. Jelentős összegek fekszenek

értékpapírban és bankbetétben (8%), de a vagyon 74·3%-át ingatlanok, legfőkép épületek képezik, melyek egy része szociális és karitatív célokat (otthonok, egészségvédő intézetek stb.) szolgál, más része bérbeadott ingatlanokból áll, melyek az egyesületek bevételeit tekintélyes összegekkel gyarapítják. Az egyesületek tartozásai a vagyonnak mintegy $^1/_5$-ét teszik ki. Anyagi helyzetük tehát kielégítően stabilnak mondható. De itt is figyelembe kell venni azt, hogy az anyagilag erősebb egyesületek a kis egyesületekkel szemben az arányszámokat erősen javítják.

Kétségtelen, hogy a magánegyesületek vezetői és aktív tagjai által végzett munka a hatósági szociális és szegénygondozó tevékenység hathatós támogatója, de megfelelő szociális képzettséggel bíró (»Stefánia« védőnők, vöröskeresztes munkatársak, stb.) s a jelentős társadalmi egyesületekben szakértelmet igénylő munkát hivatásszerűen végző egyéneken túl, a magánjótékony egyesületekben az önkéntes karitatív munka volna kívánatos.[1])

A fentiekben körvonalakkal vázoltak csak általános képet adnak. Az egyes egyesületek költségvetésének vizsgálását nem vonhattam e munkám keretébe, bár az elmondottak is előírják a magánjótékony egyesületek munkájának egyesítését és remélhető, hogy a társadalmi munka átszervezése után annak eredménye méltóan fogja képviselni fővárosunknak szociális érzékű és áldozatos lelkű polgárságát.

A fővárosnak a társadalmi jótékonyság erőinek az ínségenyhítés szolgálatába való állítása kérdésében két megoldás között kell választania. Vagy a változott körülményeknek megfelelően újra alkotott népjóléti szabályrendelet keretében kötelezően előírja a társadalmi egyesületeknek a hatóságokkal való együttműködés módozatait, vagy a társadalmi segítő erőket egy bizottságba szervezi és ennek keretén belül gondoskodik arról, hogy a társadalmi szervek közösen megállapított szabályok alapján haladjanak együtt a hatósággal. Bár az előbbi megoldás különösen, ha szankciókat is tartalmaz, jobban biztosítja a kívánt eredményt, nyomós okok ezen terv elejtését igazolják. Az ínség fokozódása ugyanis a szegénygondozás munkájába állított olyan nagy jelentőségű szerveket is, amelyek nem jótékony egyesületek, alapszabályokkal nem rendelkeznek és így ezen szerveknek (karitászszervek, stb.) szabályrendeleti úton a hatóságokkal való együttműködését nem lehetett biztosítani. De megfelelőbbnek látszott az együttműködés biztosítása egy bizottság útján azért is, mert ez módot ad az egyesületeknek az azonos célú egyesületekkel és a hatóságokkal való közvetlen és állandó kapcsolat fenntartására, ami a tevékenységre ösztönző hatással van, míg az önkéntes karitatív munka jelentősége kényszer alkalmazásával előreláthatólag csökkent volna.

[1]) A szociális munka különleges szakismereteket kíván. Régóta érzett hiányt pótolna ezen a téren egy szociális akadémia felállítása, melyen a közönség szélesebb rétegei kellő ismereteket sajátíthatnának el.

Ez volt az oka annak, hogy amikor 1934. évben a törvényhatósági bizottság közgyűlésén Toperczer Ákosné és Nagy László dr. bizottsági tagok a társadalmi jótékony szervek és a hatóság együttműködésének fokozottabb biztosítása tárgyában indítványt nyujtottak be, ezt az együttműködést a főváros »a Társadalmi Embervédelmi Bizottság« keretében kívánta megvalósítani.

Az 1935. január hó 31-én tartott alakuló ülésen a polgármester meghívására megjelentek a polgármesteri VI., VII., IX., X. és XII. ügyosztály vezetői, az előljárói értekezlet elnöke, az árvaszék elnöke és gyermekvédelmi osztályának vezetője, a tiszti főorvos, a Fővárosi Statisztikai Hivatal igazgatója, a belügyminisztérium közjótékonysági és gyermekvédelmi osztályainak vezetője, a fiatalkoruak felügyelő hatóságának és bíróságának képviselői, a m. kir. államrendőrség dunai kapitányságának vezetője, a budapesti állami gyermekmenhely igazgatója, továbbá a Magyar Vöröskereszt Egylet, az Országos Stefánia Szövetség, az Országos Gyermekvédő Liga és a Katolikus Karitász képviselői.

Az alakuló ülésen a polgármester megbízásából Liber Endre alpolgármester ismertette a főváros álláspontját. A Budapesten tevékenykedő karitatív munkát végző szociális és társadalmi egyesületek működési köre és célkitűzései sok esetben nem esnek egybe a főváros hasonló irányú tevékenységével. Fokozza a széttagolódást az a körülmény, hogy fővárosunkban számos olyan társadalmi szerv van, amely bár ugyanannak a szociális vagy karitatív munkának ellátását tűzte ki feladatául, mégis egymástól függetlenül, külön módszer, más és más szempont alapján dolgozik és sokszor jelentősebb eredménytöbblet nélkül ugyanazt a munkát végzik a már kimunkált területen ugyanakkor, amikor vannak olyan területek is, amelyek teljesen elhanyagoltak. Ez az elhanyagoltság pedig indokolatlan, mert tervszerű és rendszeres munkával, a kevés eredménnyel elforgácsolt energia megfelelő irányításával a szociális és karitatív tevékenység térképének ezen fehér foltjai eltüntethetők volnának.

A főváros tisztában van azzal, hogy vannak a közjótékonysági és szociálpolitikai tevékenységnek olyan részei, ahol a társadalmi szervek sokkal könnyebben és rugalmasabban tudnak dolgozni, mint a hatóság, és vannak olyan kérdések, amelyek megoldásához a hatóság erejére van szükség. A munkaterületek felosztása, a munka organizálása és a hiányzó együttműködés létrehozása végett alakult a bizottság, amely egybefogná a hatóság és a társadalom szétesö tevékenységét.

A bizottság összetétele biztosítékot nyujt arra, hogy feladatának meg fog felelni. Helyet foglalnak benne mindazok a kormányhatósági és helyhatósági szervek, amelyek embervédelemmel foglalkoznak s melyeknek munkaterülete Budapestre vagy részben Budapestre is vonatkozik. Tagjai a bizottságnak a Budapesten karitatív munkát végző összes társadalmi

szervek. Ezen egyesületek működésük iránya szerint 6 szakosztályt alakítottak.

Az egyes szakosztályokban helyet foglaló egyesületek azután maguk közül választották meg azt az egyesületet, amelyeknek kiküldötte a Társadalmi Embervédelmi Bizottság ülésén az egyes szakosztályokat képviseli. A szakosztályok működése saját munkaterületükön ugyanaz, mint a Társadalmi Embervédelmi Bizottságé. A bizottság irányítása mellett, a hatóság képviselőinek bevonásával, rendszeres üléseken, közös egyetértéssel felosztják a feladatokat, a munkát szervezik és irányítják. A munka megszervezésére és a munkaterv elkészítésére a polgármester úr a polgármesteri IX. és X. ügyosztályt hívta fel.

Az anya- és csecsemővédelmi szakosztály 1935. február 7-én, a gyermekvédelmi február 8-án, az ifjúságvédelmi február 14-én, a nővédelmi február hó 18-án, az egészségvédelmi március hó 7-én, az általános karitatív és szociális védelmi szakosztály február hó 5-én tartotta meg alakuló ülését.

A Társadalmi Embervédelmi Bizottságban az egyes szakosztályokat 1. az Országos Stefánia Szövetség, 2. az Országos Gyermekvédő Liga, 3. a Bethlen Gábor Szövetség, 4. a Katolikus Háziasszonyok Szövetsége, 5. a Magyar Vöröskereszt Egylet és 6. a Katolikus Karitász képviselik.

A szakosztályok munkája máris olyan kérdések sorozatát vetette felszínre, amelyek megoldásra várnak, vagy ha a megjelölt módon nem is valósíthatók meg, úgy a hatóságnak, mint a társadalmi jótékonyságnak törekedni kell a rendezésükre.

Csak tájékoztatásul említek itt meg egynéhány figyelmet érdemlő javaslatot.

Foglalkoztak a bizottságok a terhes nők kötelező bejelentésének kérdésével, a gyermekeknek nyilvános helyen való megjelenésének korlátozásával, mozik látogatásával és szigorúbb cenzurájával, a kirakatrendezésnek erkölcsi szempontból való szabályozásával, gyermekeknek a strandokon való megjelenésével, továbbá a fiatalkorúak gyárakban való foglalkoztatásának korlátozásával. Van javaslat, amely a szegény betegek részére szegénykataszter felállítását kéri. A társadalmi egészségvédelmi intézetek kérték, hogy ők is rendelhessenek ingyen gyógyszert — elsősorban salvarsant — a náluk jelentkező szegény betegeknek. Igen sok javaslat foglalkozik nem diplomás nők állásokban való elhelyezésének kérdésével. Van javaslat, mely az albérlet, ágybérlet kérdésével foglalkozik. A munkaügy terén egy javaslat a munkaadók rossz információja ellen kér védelmet. Egy másik vizsgabizottság felállítását kéri házvezetőnők és szakácsnők részére. Megjegyzem, hogy a vizsgabizottság felállítása ügyében benyujtott javaslathoz körülbelül 40.000 munkaadó csatlakozott. A cselédügy terén foglalkoznak a javaslatok a cselédtörvény módosításával és különösen a felmondási idő szabályozásával. A nővédelmi bizottságban javasolták a gyakori házasság-

szédelgések megelőzésére rendőrségi információs iroda felállítását. Az általános karitatív és szociális védelmi szakosztályban pedig a kolduskérdés és a szegénygondozás alapelveinek egységesítése voltak azok a kérdések, amelyek közérdekű voltuk következtében általános érdeklődésre tarthatnak számot.

A javaslatok kidolgozása is szakosztályokban történik, majd a Társadalmi Embervédelmi Bizottság elé kerülnek, ahol döntenek sorsukról. Miután a Társadalmi Embervédelmi Bizottságban a főváros vezetőin kívül az állam érdekelt hatósági szervei (belügyminisztérium, fiatalkorúak bírósága, rendőrség, stb.) is helyet foglalnak, megvan a lehetőség a javaslatok gyors és szakszerű elintézésére.

Az elmondottakból rövid bepillantást nyertünk fővárosunk hatósági és társadalmi embervédelmi tevékenységének nagy munkaterületére. Láttuk, hogy az általános embervédelem védelmi ágakra tagozódik és hogy az egyes védelmi ágak (anya- és csecsemővédelem, stb.) keretében a hatósági munka és a társadalmi tevékenység sok esetben szorosan egymásba kapcsolódó feladatkörben mozog anélkül, hogy egymás munkáját kiegészítené, sőt sajnos, sok esetben anélkül, hogy egymás munkájáról tudomást szerezne.

Az együttműködésnek, a hatósági és társadalmi tevékenység kölcsönös értékelésének alapja és előfeltétele a végzett munkának ismerete. Arra a kérdésre: »mit kell tennünk?« csak akkor felelhetünk, ha világosan látjuk, hogy »mi volt?« és »mi van?«

Ezekre a kérdésekre igyekszem feleletet adni a következőkben s miután az anyagot a Társadalmi Embervédelmi Bizottság keretében alakult szakosztályok által képviselt »védelmi ágak«-nak megfelelően osztottam be, úgy hiszem, nem eredménytelen a munkám, ha az egyúttal tájékoztatóúl is szolgál egyrészt a Bizottság tagjainak, másrészt mindazoknak, akik eziránt a magyar közéletre olyan fontos ügy iránt érdeklődnek.

I. RÉSZ.

Anya-, csecsemő- és kisdedvédelem.

Bevezetés.

A nemzeteknek, jövőjük biztosítása érdekében, növekedő számú, egészséges utódok felneveléséről is gondoskodniok kell.

A vonatkozó szakmunkák szerint egyes országok népességének szaporodása csak akkor biztosított, ha a születési arányszám nem esik 18% alá, s az élő gyermekek átlagszáma családonkint nem süllyed 3—4 alá. Európa kultúrállamaiban a mult század 70-es évei óta a születések száma általában csökkenő irányzatot mutat. A születések csökkenésének okaival ma már kiterjedt irodalom foglalkozik. A szakírók a népbetegségeken túl légiónyi olyan gazdasági, szociális és morális okot ismertetnek, amelyeknek közvetett vagy közvetlen eredménye a falusi és városi népesség sorait majdnem egyformán ritkító születés-korlátozás.

A falusi népesség születés-korlátozásának gazdasági okai ismertek. A mezőgazdasági munkásság nehéz helyzete, a helytelen birtokelosztás, a földéhség, nem teszik kívánatossá a bő gyermekáldást. A városokban a születési arány a vidékinél is alacsonyabb. A születés nagyobbmérvű csökkenésének itt másfajta szociális és morális okai is vannak. Az egészségtelen és zsúfolt lakások, a lakásdrágaság, a gyári munkának a női szervezetre gyakorolt káros hatása, a városi lakosság igénye, élvezetvágya, fokozódó felelősségérzete, a női emancipáció törekvései, a kereső nőknek nagyobb aránya és még sok egyéb tényező, mind olyan okok, amelyeket a városok születési arányszámának vizsgálatánál figyelembe kell venni.

A születések arányszáma a mult század 70-es évei óta a világháború után következő rövid periódustól eltekintve, Budapesten is rohamosan és állandóan csökkent s míg ma az ország többi részein a születési átlag 23—24 ezrelék, Budapesten 1934-ben 1000 emberre kb. 15 születés esett. Bár a főváros és a vidék születési aránya között mutatkozó különbség már így is megdöbbentő, még szomorúbb képet kapunk, ha ebből az átlagból a vidéki anyák Budapesten lefolyt szüléseinek számát levonjuk. Ez az évente majdnem 4000

szülés a budapesti születéseknek majd $^1/_3$-át teszi ki s ennek levonása után a főváros születési arányszáma kb. 11 ezrelék körül mozog.

A születések számának csökkenése Budapesten — jóllehet a főváros halálozási arányszáma alacsonyabb, mint a vidéké — oly nagy, hogy már jelenleg is a főváros továbbfejlődését veszélyeztető hiány mutatkozik. Különösen azért, mert a háború után a fővárosnak vidékre gyakorolt vonzóereje a munkaalkalmak hiánya miatt erősen csökkent és így a főváros a továbbfejlődésben a természetes szaporodás útján jelentkező erőkre van utalva.

A születések számának csökkenése ellen a közhatóságnak elsősorban gazdasági oldalról kell felvennie a harcot. A gazdasági vonatkozáson túl, széleskörű társadalmi propaganda megindításával, tisztább erkölcsi felfogás és etikai érzés kialakításával, szociálpolitikai téren pedig különösen erőteljes családvédelmi intézkedésekkel tud csak a születésekre kedvező befolyást gyakorolni.

Van azonban a hatósági tevékenységnek egy másik munkaterülete. A már megszületett csecsemő életbentartásának és felnevelésének biztosítása. Ennek a feladatnak mind szélesebb alapokra való helyezése és kifejlesztése — különösen fővárosunkban — nemzeti szempontból is rendkívül fontos. Fontos, mert a csecsemőhalandóság csökkenése, ha nem is teljes mértékben, de elsősorban ellensúlyozhatja a születések csökkenése következtében jelentkező számbeli kiesést.

A csecsemőhalandóság szintén összetett jelenség. Egészségügyi okok mellett gazdasági, művelődési, stb. okai is vannak. Budapest csecsemőhalandósága 1933-ban 12% 1934-ben pedig 11·6% volt. Ezek a számok jóval alacsonyabbak, mint az ugyanezen évek országos átlagai, (13·6 és 15%) de a nyugati államok csecsemőhalálozásánál magasabbak.

A csecsemőkor (0—1 évig) a legveszélyesebb életkor. A csecsemő szervezete gyengébb és az őt érhető veszélyek fokozottabbak. Amíg a magzat nem születik meg, addig az anya szervezetének védelme alatt áll, de ez a védettség megszűnik, amikor a világra jön s ezért a csecsemőt különlegesen kell óvni a külső ártalmakkal, betegségekkel szemben. A csecsemővédelem tehát elsősorban egészségügyi jellegű.

A csecsemőnek gondozója és táplálója az anya. Miután pedig a csecsemő az anyával »biológiai egységet alkot« a csecsemő sorsa elsősorban az anya sorsától függ. Az anya szociális helyzete és egészségi állapota a csecsemő megszületésére és fejlődésére jelentős befolyással van és így eredményeiben szerves egységgé kapcsolódik össze a szociális anyavédelem a csecsemővédelmi hygiéniával.

Hazánk népesedése, közegészségügyi és kulturális fejlődése a mult század közepéig szoros összefüggésben volt az ország politikai helyzetével. Az állandó külső és belső küzdelmek a nemzet energiáját elvonták egyes nagyjelentőségű kérdésektől és így hazánkban az anya- és csecsemővedelem-

nek, illetve a korábban ezt magában foglaló gyermekvédelemnek alig találjuk komolyabb nyomait.

Ennek a hiánynak ellenére az ország népességének szaporodása kielégítő volt, hiszen az évi születési arányszámunk még az 1900-as évek elején is egész Európában a legjobbak egyike volt.

A nyugati államokban a gyermekvédelem, majd később az anya- és csecsemővédelem fokozatosan fejlődve, a mult század második felében már komoly intézményekkel rendelkezett. Nálunk csak a 70-es években jelentkező születéscsökkenés következtében jutottunk ennek a hiánynak tudatára.

Igaz viszont, hogy a hiányokat gyorsan pótoltuk, sőt a modern értelemben vett anya- és csecsemővédelem alapját magyar ember: Semmelweis Ignác rakta le és hazánk jogrendszere az elsők között szabályozta az anya- és csecsemővédelem egészségügyi és jogi vonatkozású kérdéseit. (1876. évi XIV. t.-c. és 1901. évi VIII. t.-c.)

Az anya-, csecsemő- és kisdedvédelem fejlődése fővárosunkban.

Fővárosunkban az anya- és csecsemővédelem első nyomait 1839-ben találjuk, midőn a magánjótékonyság felépítette a 12 ágyas Pesti Kisdedkórházat. Ez volt a világhírűvé vált magyar »gyermekorvostan«-nak első intézménye és ebből fejlődött a Stefánia Gyermekkórház, majd a budapesti gyermekklinika.

Az első bölcsőde 1851-ben létesült. A Pesti Első Bölcsőde Egyesület tartotta fenn s szegény, dolgozó nők gyermekeit három hónapostól 4 éves korig részesítette napközi gondozásban. Ennek az egyletnek a tevékenységét Pest városa is támogatta, olymódon, hogy 1869. július hó 27-én 1000 forintnyi alapítvány létesítésével a Bölcsőde Egyesület alapító tagjai sorába lépett. 1866-ban a Pesti Izraelita Nőegylet létesített gyermekágyas otthont. 1885-ben alakult meg a Fehér Kereszt Országos Lelencház Egyesület, amelynek az elhagyott csecsemők és kisdedek gondozásbavétele mellett már anyavédelmi célkitűzései is voltak és a teherben levő szegény nőket terhességük utolsó idejében a szegény gyermekágyasokat pedig, míg munkaképessé nem váltak, anyagi támogatásban részesítette.

Pest város polgársága 1862-ben közadakozásból és közgyüjtésből alapítványt létesített lelencház építésére is. Majd a székesfőváros törvényhatósága 1879. január hó 22-én 100.000 forintos alapítványt tett gyermekmenhely létesítésére. Ugyancsak jelentős alapítványt tett fővárosunkban lelencház építésére 1895-ban Jakabffy Gyula; 1885-ben pedig Vécsey János és neje több mint 200.000 forintot hagyott lelencek nevelésére. Miután a gondozásba vett lelencek általában 0—3 éves csecsemők és kisdedek voltak, ezen alapítványokat csecsemővédelmi irányúnak kell tekinteni. Vécsey

János alapítványában kikötötte, hogy az alapítványból gondozandó 20 lelenc forgóláda útján vétessék gondozásba.[1]) Ez volt az egyetlen magyar forgóláda, amelyet a IX. ker., Vendel-utcai Klára-gyermekotthonnál állítottak fel.

Pest, Buda és Óbuda egyesítése idejében a fővárosi kórházak közül csak a Szent Rókus-kórházban volt szülészeti osztály. A Rókus-kórház fokozatos bővítése után a szülészeti osztály mellé csecsemőkórházat is létesített a főváros.

Amint az elmondottakból látjuk, az 1900-as évekig fővárosunkban hatósági anya- és csecsemővédelmi tevékenységről nem lehetett beszélni s az egyes magánjótékony egyesületek elszórt tevékenysége is csak arról tesz tanuságot, hogy egyes áldozatkész emberbarátok felismerték a kérdés fontosságát. A főváros kerületi elöljáróságainak és az árvaszéknek volt ugyan némi csecsemővédelmi irányú tevékenysége, ez azonban az elöljáróságoknál csupán abból állott, hogy egyrészt a 7 éven aluli »dajkaságba adott« gyermekeket nyilvántartotta és általános felügyeletet gyakorolt felettük, másrészt a szegény anyákat segélyben részesítette ; az árvaszék pedig a házasságon kívül született gyermekek jogait igyekezett biztosítani. A csecsemőhalandóság elleni intézményes küzdelemről ebben az időben beszélni nem lehetett.

Jogszabályainkban 1871-ben találjuk meg első nyomát annak, hogy a kormányhatóság figyelme az anya- és csecsemővédelem kérdésére irányult. Ez évben az országgyűlés határozati javaslatot fogadott el, amely utasította a belügyminisztert, hogy a következő évi költségvetésbe irányozza elő szülőotthonok és lelencházak felépítését. (Az építkezés elmaradt.)

27.912/1875. V. K. M. számú rendelet ideiglenes szabályzatot ad az országos szülésznői tanintézetek számára.

1876. évi XIV. t.-c. A közegészségügy rendezéséről szól.

16. §. Magán és nyilvános szülházak, lelencek, dajkaságba adott kisdedek szigorú hatósági és orvosrendőri felügyelet alá helyezéséről intézkedik.

19. §-a a gyermekek egészségi állapota feletti hatósági felügyeletről intézkedik.

20. §. A hét évnél fiatalabb gyermekek megbetegedése esetén a gondozásra törvényszerűleg hivatottak gyógyítási kötelezettségéről szól.

24. §. A csecsemők és kisdedek dajkaságba vállalásánál előírja a hatósági orvosi vizsgálatot.

25. §. A dajkaságba adott csecsemőkről és az azokkal való bánásmód hatósági ellenőrzéséről intézkedik.

42. §. A védőhímlőoltást állami intézménnyé nyilvánítja.

1878. évi V. t.-c. (BTK), 284—287. §-ai a magzatelhajtás és gyermekkitétel büntetését állapítják meg.

15.913/1880. V. K. M. számú rendelet ismét a bábaképzésről (bábatanfolyamokról) szól.

8824/1882. V. K. M. számú rendelet (utasítás a bábák számára) a bábák felügyeletéről intézkedik.

---

[1]) A forgóláda a kitett gyermekek összeszedésére szolgált.

1884. évi XVII. t.-c. (ipartörvény) 116. §. a nőket a szülés után (4 hétig) felmenti a munka alól.

1887. évi XXII. t.-c. (a közegészségügy rendezéséről szóló 1876. évi XIV. t.-c. XIII. fejezetének módosításáról) a himlőoltásról szól.

2771/1889. V. K. M. és B. M. rendelet szabályzat a bábák részére, amely a gyermekágyi láz meggátlását célozza.

1891. évi XIV. t.-c. (az ipari és gyári alkalmazottaknak betegség esetére való segélyezéséről) 7. §-a kimondja, hogy a betegsegélyző pénztár tagjainak gyermekágy esetében a táppénzzel egyenlő mértékben gyermekágyi segélyt köteles adni a lebetegedés napjától legalább négy hétig és köteles ingyenes szülészeti támogatást és gyógykezelést is nyujtani.

44.000/1892. V. K. M. számú rendelet felhívja a helyi hatóságokat, hogy a szegényebb néposztály 3 éven aluli gyermekeinek befogadására bölcsődéket létesítsen.

1893. évi XXXIII. t.-c. (Budapest székesfőváros kerületi elöljáróságairól) kimondja, hogy az elöljáróság a szülőházakba, kórházakba, a gyermekkertekbe, menhelyekbe és dajkaságba kiadott csecsemőket és kisdedeket nyilvántartja és ellátásukat ellenőrzi.

1898. évi XXI. t.-c. (a nyilvános betegápolás költségeinek fedezéséről) kimondja, hogy az országos betegápolási alap fedezi *d)* a talált, valamint a hatóságilag elhagyottaknak nyilvánított gyermekek után 7 éves korukig felmerülő gondozási és ápolási és nevelési költségeket, *e)* a kórházakban szülő nőknek és szülötteiknek ápolási költségeit.

1901. évi VIII. t.-c. (az állami gyermekmenhelyekről) 1. §. a talált gyermekek védelmére Budapest székesfővárosban és az ország különböző vidékein állami gyermekmenhelyek (lelencintézetek) felállítását rendeli el. Az ennek végrehajtását tartalmazó 1/1903. B. M. sz. körrendelet (Gyermekvédelmi szabályzat az elhagyott gyermekek védelméről) kimondja, hogy az elhagyott csecsemőt emlőn kell nevelni, kivéve azt az esetet, amikor a gyermeket az édesanyja nem szoptathatja és egészségi érdekek tiltják, hogy nevelőanyja szoptassa. Minden anya, akinek csecsemőjét a menhely felveszi, köteles azt a menhelyen addig szoptatni, míg a csecsemő egészsége ezt megkívánja. Ha a csecsemőt szoptatásra nevelőanyának adják ki, köteles az anya a gyermekmenhelyben két hónapon át idegen csecsemőt szoptatni.

24.645/1901. B. M. körrendelet »Jó tanácsok terhesek, gyermekágyasok és anyák számára« címen népies nyelvű füzet terjesztésére utasítja az anyakönyvvezetőket.

95.000/1902. B. M. számú rendelet ismét a bábák működéséről szól.

Az 1907. évi XIX. t.-c. (ipari és kereskedelmi alkalmazottak betegségi és baleset esetére való biztosításáról) az anyavédelmet célzó fontos rendelkezéseket tartalmaz.

1902. május hó 15-én, az állami gyermekmenedékhely megkezdte működését fővárosunkban. Ez a körülmény a csecsemővédelem fejlődését jelentősen befolyásolta. Addig a nyomorban élő szülők csecsemőinek és az elhagyott csecsemőknek ápolásával és nevelésével a Fehér Kereszt Országos Lelencház Egyesület és a Budapesti Első Gyermekmenedékhely Egyesület foglalkozott. Bármennyire nagyjelentőségű is volt ezen egyesületek munkássága, intézeti férőhelyeik csekély száma szűk területre korlátozta működésüket. Pedig hogy mennyire szükség volt ezeknek a csecsemőknek társadalmi vagy hatósági gondozásbavételére, láthatjuk abból, hogy a gyermekmenhely működésének első évében, 1902-ben a kerületi elöljáróságok 2222 hét éven aluli gyermeket utaltak menhelybe s ezek közül 1044 gyermeket a VIII. kerületi elöljáróság utalt be. Ebben a kerületben

voltak a szülészeti klinikák, a bábaképző, a Rókus-kórház, a Dologkórház, és a Stefánia Gyermekkórház. A beutalt gyermekeknek mintegy 75%-a 0—3 év közötti korban volt.

Az 1900-as évek elején megmozdult a társadalom is. 1901-ben létesült az Ingyentej Egyesület, amely a szoptató anyák gyámolítását és a mesterséges táplálásra szoruló csecsemők ellátását tűzte ki céljául. Az egyesület a III., VI., VII. és IX. kerületben tejkonyhákat létesített. 1908-ban létesült Stefánia főhercegnő kezdeményezésére, Temesváry Rezső egyetemi tanár szervező munkájának eredményeként az Országos Anya- és Csecsemővédő Egyesület, (megszűnt 1918-ban) amely már 1910-ben két anya- és csecsemővédő otthont tartott fenn.

A születések csökkenése és a csecsemőhalandóság arányszámának növekedése a főváros figyelmét sem kerülte el.

A főváros közegészségügyi osztálya az 1913. év március havában készített részletes előterjesztésben a csecsemőhalálozás emelkedésének egyik okaként a szülészeti- és csecsemőkórházak hiányát, illetve azok elégtelen voltát jelölte meg és javaslatot tett a tanácsnak szülészeti és nőgyógyászati kórház létesítésére. A főváros a kórházat a Szent István-kórház területén kívánta felépíteni, de addig is, amíg annak felépítése keresztülvihető, a Bakáts-tér 10. számú Erdey-féle szanatóriumot vette bérbe és az ott létesített 80 ágyas szülőotthont 1913. augusztus hó 4-én adta át rendeltetésének. A Szent István-kórházban létesítendő szülészeti osztály felállítása a háború következtében elmaradt.

Bár a háborúelőtti években, amint látjuk, mozgalom indult anya- és csecsemővédelmi intézmények létesítése érdekében, — az állami gyermekmenhelyen és egy-két jelentősebb magánegyesület által fenntartott anya- és csecsemőotthonon kívül ilyen intézmény nem volt. A fővárosban 1914-ben működő 189 közjótékonysági egyesület és intézmény közül összesen hat foglalkozott anya- és csecsemővédelemmel, illetve inkább ennek egészségügyi vonatkozású részével. Anyák, csecsemők és kisdedek részére két orvosi rendelőt tartott fenn a Budai Ambulatórium Egyesület és 1906-ban az Országos Gyermekvédő Liga is létesített rendelőintézetet. Rendelője volt még a Budapesti Munkáspénztárnak. Az V. ker., Vág-utcai Népházban az V. ker. Általános Közjótékonysági Egyesület 1910-ben bölcsődét állított fel.

A főváros árvaszéke 1910-ben az összes házasságon kívül született gyermekek (elsősorban csecsemők) ügyeinek egyöntetű intézése érdekében külön gyermekvédelmi osztályt létesített és életbeléptette a »hivatásos gyámság« intézményét.

Az 1914-ben kitört világháború jelentős lökést adott az anya- és csecsemővédelem fejlődésének. A harcterek borzalmas emberpusztítása még jobban kiemelte a háború következtében is fokozódó születés-csökkenés és csecsemőhalálozás jelentőségét és megmozdulásra késztette úgy a hatóságot,

mint a társadalmat. Bárczy István polgármester a városok temesvári kongresszusán már 1913-ban felhívta a magyar városok figyelmét az anya- és csecsemővédelem jelentőségére s még a háború kitörése előtt, a társadalmi megmozdulást is megelőzve elkészíttette a főváros anya- és csecsemővédelmi programmját. Ennek részbeni megvalósításaként 1914-ben az egyes kerületekben létesült »kerületi segítő bizottságok«, valamint a Központi Segítő Bizottság 7 bölcsődét rendezett be csecsemők és kisdedek részére s anyavédő osztályaik a népsegítő iroda keretében a szülőnőket támogatásban részesítette. A segítőbizottság csecsemőkelengyét is osztott és a szoptatós anyákat tejosztással is támogatta.

Az anyák és csecsemők élelmezésének és felruházásának lehető biztosítása mellett gondoskodni kívánt a főváros az anya- és csecsemővédelem egészségügyi vonatkozású kérdéseinek rendezéséről is. A főváros tanácsa a közegészségügyi ügyosztály előterjesztésére 1916. április hó 3-án foglalkozott csecsemőkórház felállításának ügyével. Sürgette ekkor már a csecsemőkórház felállítását a Központi Segítő Bizottság kebelében működő anya- és csecsemővédő szakosztály is és a kórház felállítása esetére a fenntartási költségek jelentős részét átvállalta a kormányhatóság, a belügyminiszternek 1915. évi június hó 1-én kelt 56.216. számú körrendelete alapján, amely szerint az anya nélkül felvett csecsemők után is egésznapi ápolási díjat lehetett az Országos Betegápolási alap terhére 1915. január hó 1-től felszámítani.

A főváros először bérlet útján kívánt a csecsemőkórház céljára megfelelő ingatlant szerezni, de az ingatlan kijelölésénél nehézségek merültek fel. A főváros ragaszkodott a dr. Heim Pál kórházi főorvos által kidolgozott programm megvalósításához, aki német mintára a csecsemőkórházzal kapcsolatban 80 ágyas csecsemőgondozó létesítését is javasolta. A terv szerint a csecsemőgondozó két részből állt volna. 20 ágyas osztályból, amely a csecsemőt az anyával együtt vette volna fel és egy 60 ágyas osztályból, amely a már elválasztott csecsemőket anya nélkül vette volna gondozásba. Itt csecsemőgondozónőket kiképző tanfolyamot és hatósági dajkaközvetítőt is kívánt a főváros létesíteni és ez az intézmény mint a főváros hatósági anya- és csecsemőgondozó központja, szerves kapcsolatot tartott volna fenn a már meglévő s a még létesülő hatósági és a magánjótékonyság által fenntartott anya- és csecsemővédő intézményekkel. A főváros végül a tervezett csecsemőkórház felépítésére a VI. ker., Gyöngyösi-út és Madarász-utca által határolt területet jelölte ki, az építkezés azonban a háború következtében fellépő anyaghiány miatt egyre késett, majd a forradalom utáni időkben teljesen elmaradt s a Madarász-utcai csecsemőkórház csak 1930-ban nyílt meg. Megnyílt azonban 1917-ben a Palotai-úti kislakásos telepen a Központi Segítőbizottság anya- és csecsemővédelmi szakosztálya által berendezett 100 ágyas szülőotthon és csecsemőgondozó. A központi segítőbizottság anyavédő osztálya ugyanis kísérletképen már 1914. év végén csecsemő-

otthonnal kapcsolatos szülőotthont rendezett be a »Mártha Közjótékonysági és Közhasznú Egyesület« által ideiglenesen átadott helyiségekben. Miután azonban az átengedett helyiségek nem voltak megfelelőek, a Palotai-úti kislakásos telep népjóléti épületeit vette igénybe és alakította át a kívánt célra. A csecsemőkórház felépítése, sajnos, ekkor elmaradt, pedig a létesült szülészeti osztállyal és a csecsemőgondozóval komoly tényezője lett volna a főváros által megindított anya- és csecsemővédelmi tevékenységnek.

Az anya- és csecsemővédelem munkaterületére a főváros igyekezett a társadalmi erőket is bekapcsolni.

Bárczy István polgármester az anya- és csecsemővédelem országos megszervezése érdekében javaslatot tett egy központi szerv létesítésére. Javaslatára 1915. június hó 13-án megalakult az Országos Stefánia Szövetség. A szövetség a rendszeres anya- és csecsemővédőnőképzés megszervezésével kezdte működését és ezzel hazánkban az anya- és csecsemővédelem legfontosabb szerve: a védőnői intézmény megvalósítója lett. Nagy jelentősége volt ennek az intézménynek, mert addig csupán a Feministák Egyesületének anyavédő bizottsága küldött látogatót a klinikákra, az anyákat otthonukban pedig csak az Országos Csecsemővédő Intézet látogatói keresték fel. Volt ugyan a főváros árvaszékének is védőnői intézménye, ezek a védőnők azonban kizárólag azért keresték fel leányanyákat, hogy jogaik megóvása érdekében tanáccsal álljanak rendelkezésükre és a házasságon kívül született gyermekek jogainak, érdekeinek fokozottabb hatósági védelme céljából a szükséges adatokat az árvaszék részére beszerezzék.

A népjóléti igazgatás szervezéséről szóló, 1917. évi január hó 1-én hatályba lépő szabályrendelet a népjóléti gondozás tágabb hatáskörébe sorozta az anya- és csecsemővédelmet is s a szabályrendelet által életrehívott Népjóléti Központ kebelében anya- és csecsemővédő szakosztály létesült, amely kapcsolatot tartott fenn a fővárosban e munkakörben dolgozó hatóságok, egyesületek, testületek és intézmények között.

Feladata volt továbbá a: »várandós, szülő- és szoptató asszonyok elhelyezése, az elhelyezés összes lehetőségeinek nyilvántartása és az elhelyezés közvetítése. Terhesek, szülőnők és szoptató-anyák számára otthonok berendezése és fenntartása. Várandós és gyermekágyas nők segélyezése, a szükséghez képest egészségügyi felszereléssel, élelmiszerrel, házi ápolónővel. Bábasegély adása és a kerületi bábák igénybevételének közvetítése, szoptatóanyák számára jobb táplálék, tej nyujtása, szoptatási segély adása és kieszközlése, főleg pedig a szoptató anyáknak minden tekintetben való támogatása azért, hogy csecsemőiket lehetőleg maguk táplálják és táplálhassák. Csecsemők gondozása, elhelyezése, vagy az elhelyezés közvetítése. Csecsemők egészségügyi felügyelete egyrészt otthon, e célra kiképzett védőnők útján, másrészt a felállítandó csecsemőgondozó intézetekben. Szoptató-szobák és bölcsődék berendezése és fenntartása. Csecsemőknek

orvossággal, táplálékkal való ellátása, gyógytejkonyhák létesítése. Magándajkaságba adott csecsemők gondozása és felügyelete, az árvaszékkel és a hivatásos gyámsággal egyetértésben. Eljárás házasságkötési, örökbefogadási és törvényesítési ügyekben. Hatósági dajkaközvetítés. Beteg csecsemők részére szolgáló rendelőintézetek, kórházi csecsemőosztályok létesítése.«

A szélesvonalú programm hatása alatt az egyes kerületek közjótékonysági egyesületei és gyermekvédelmi bizottságai is behatóbban foglalkoztak az anya- és csecsemővédelem kérdésével. A magánjótékonyság is megmozdult. Batthyány grófnő Mányoki-úti villájában gyermekágyas anyák részére otthont létesített szülőosztállyal. Gróf Teleki Sándorné a Tisztviselőtelepen anyaotthont létesített. Magánkezdeményezésre létesült ezenkívül egy csecsemő-rendelőintézet, tejkonyhával a »Weiss Alice« gyermekágyas otthonban. Az Országos Stefánia Szövetség az Uránia Nővédő Egyesülettel közösen létesített tejkonyhát.

Az elmondottak igazolják, hogy a főváros az anya- és csecsemővédelem kérdéseinek fontosságát, még mielőtt a kormányhatóság a kérdést országosan rendezte volna, nemcsak felismerte, hanem annak megoldására megfelelő programmot is kidolgozott.

A 72.078/1916. és 64.237/1917. sz. B. M. körrendelet a napközi otthonok felállításának fontosságára hívta fel a helyi hatóságok figyelmét. Megállapítja, hogy a munkába járó anyák gyermekeinek megfelelő gondozása és felügyelete csak a napközi otthonokban biztosítható. Hangsúlyozza, hogy fontos volna különösen gyárakban, vállalatokban és nagyobb gazdaságokban napközi otthonok létesítése.

A törvényhatósági bizottság közgyűlése is foglalkozott ez üggyel. Az 1917. évi február hó 14-én tartott közgyűlésén Becsey Antal bizottsági tag a következő indítványt terjesztette elő:

»Utasítsa a közgyűlés a tanácsot, hogy

1. a csecsemőstatisztika adatainak megfelelő számú és megfelelő gócpontokban elhelyezendő gondozók sürgős felállítása iránt tegyen javaslatot.

2. Gondoskodjék arról, hogy a székesfőváros területén levő gyárakban foglalkoztatott anyák csecsemői részére gyermekgondozó helyiségek létesíttessenek, amelyekben a csecsemők a munka ideje alatt elhelyezhetők és ahol munkaszünet idején az anyák gyermekeikkel foglalkozhatnak.

3. Keresse meg a kormányt aziránt, hogy a gondozók létesítésének és fenntartásának költségeihez megfelelő hozzájárulást biztosítson.«

A főváros az egyes anya- és csecsemővédelmi intézmények létesítésével kapcsolatban mindig hangsúlyozta, hogy a kérdés megoldása állami feladat s felterjesztéseiben rámutatott arra, hogy amikor az ország többi törvényhatóságának és a társadalmi közületeknek példát adva törekszik e kérdés rendezésére, az állam hathatós támogatását is kénytelen igénybe venni. A kormányhatóságnak azonban az anya- és csecsemővédelem kérdését nemcsak főváro-

sunkban, hanem országosan kellett rendeznie s ezért, bár méltányolta a fővárosnak, mint a helyi hatóságnak törekvéseit, anyagi támogatást részére nem biztosított, hanem a védelem országos megszervezésére törekedett.

A Stefánia Szövetség 1917-ben az anya- és csecsemővédelem országos szervezése ügyében tervezetet mutatott be a belügyminiszternek és kérte, hogy a védelem központi irányítását bízza rá. A háború következtében munkával túlhalmozott belügyi kormányzat örömmel fogadta az anya- és csecsemővédelem terén már eddig is eredményesen működő Stefánia Szövetség javaslatát és szokatlanul széleskörű felhatalmazást adott a Szövetségnek. A 39.088/1917—XII. számú rendelet értelmében a Szövetség az anya- és csecsemővédelmi tevékenységet átruházott hatáskörben, mint állami feladatot végzi. Ezen rendelet következtében az anya- és csecsemővédelmi intézmények létesítése ügyében kiadott 135.840/1917. B. M. számú körrendelet hangsúlyozta, hogy az anya- és csecsemővédelmi szervek megalkotásához szükséges az állam és a társadalom közös áldozatkészsége és felhívta a helyi önkormányzatokat az anya- és csecsemővédelmi költségekhez való hozzájárulásra.[1])

A Stefánia Szövetség elsősorban Budapesten kívánta felállítani anya- és csecsemővédelmi központját. Ezen központ létesítéséhez és fenntartásához a főváros 1918 óta rendszeresen hozzájárult. 1918. január hó 23-án tartott közgyűlésén a törvényhatósági bizottság 135/1918. kgy. sz. alatt évi 36.000·— korona segélyt engedélyezett az Országos Stefánia Szövetség részére, további intézkedésig, azzal a kikötéssel, hogy »az intézet tartozik csecsemőkórházában 10 ágyat a főváros rendelkezésére bocsátani olymódon, hogy a tiszti főorvosnak legyen joga azokra kórházi kezelésre szoruló csecsemőket beutalni. Az intézet terhes- és szülőotthonában a fenti feltételek mellett ugyancsak 10 ágy álljon a főváros rendelkezésére, szülőosztályán pedig a székesfőváros tisztviselői részére 3 kétágyas szoba legyen berendezve s az ezekbe beutaltak ingyen részesüljenek teljes orvosi ellátásban.«

A Stefánia Szövetség ezen segélyen felül, egyesületi segély címén 1918-ban, 1920-ban, 1921-ben és 1922-ben évi 5000 koronát kapott a fővárostól. Ezek a segélyösszegek azonban nem különös jelentőségűek, mert ugyanakkor a Stefánia Pesti Gyermekkórház Egyesület a fővárostól évi 20.000·— korona segélyt kapott.

[1]) A kormányhatóság vállalta a védőnők képzésének költségeit, a higiénikus segélyezés egy részét, a Stefánia Szövetség központi irodájának költségeit, az országos és törvényhatósági biztosok tiszteletdíját és útiköltségeit, a központi és törvényhatósági védőnők fizetését és útiköltségeit.

Az 5231/1918. B. M. számú körrendelet a gyermekhalandóság és a népesedési hanyatlás ellen irányuló fokozott védekező munkának, valamint a törvényhozás, a közigazgatás és társadalom összefogásának szükségességét hangsúlyozta.

A 4790/1917. M. E. számú és az 5400/1919. M. E. számú rendeletet a terhességi, gyermekágyi és szoptatási segélyek ügyében rendelkeznek. (A biztosító intézeteknél).

A főváros a Stefánia Szövetség munkájába a Népjóléti Központon keresztül már 1918-ban bekapcsolódott s az anyák részére szoptatási segélyt, csecsemőkelengyét, élelmiszer- és ruhasegélyt adott.

A Szövetség munkáját az októberi forradalmat követő állapotok megakasztották s csak 1920. év végén, a hollandi misszió támogatásával nyitotta meg újra tejkonyháját és egy rendelőintézetet és igyekezett ismét a Budapestet behálózó védőnői szervezetét felépíteni.

Hogy milyen nagy szükség volt akkor erre a tevékenységre, igazolja az a körülmény, hogy míg 1918-ban 20.000 szülőnő közül 3000 jelentkezett támogatásért, addig 1920-ban 21.045 szülőnő közül 16.500 volt kénytelen segítséget kérni. (78%)

1921-ben az amerikai Vöröskereszt sietett a budapesti anyák segítségére. Az amerikai Vöröskereszt Egyesület a forradalmak után következő időkben elsősorban a gyermekvédelem terén tevékenykedett, az 1921. év közepén azonban az ijesztő mértékben emelkedő csecsemőhalandóság csökkentésére széleskörű anya- és csecsemővédő akciót kezdeményezett. A tervezett akció keretében nyujtott támogatáson túl, különösen vidéken, propagandamunkát kívánt indítani azoknak a népszokásoknak a leküzdésére, amelyek tájékozatlansággal és tudatlansággal párosulva, jelentős szerepet játszottak a csecsemőhalandóság arányszámának növekedésénél.

A Budapesten jelentkező hiányok (csecsemőotthonok, szülőházak) ideiglenes pótlására az amerikai Vöröskereszt 1922. év közepéig 15 rendelőintézet felállítását is tervbe vette. Az akció végrehajtóbizottsága nevében annak elnöke, dr. Bókay János egyetemi tanár a budapesti védőintézetek felállítására vonatkozó tervek elkészítése után azzal a kéréssel fordult a fővároshoz, hogy a rendelők részére helyiségek kiutalásáról gondoskodjék, s a főváros és az anya- és csecsemővédő bizottság együttműködésének biztosítása érdekében kérte a fővárost, hogy a végrehajtó bizottságba képviselőt küldjön ki. A főváros tanácsa ekkor utasította a tanácsi IX. ügyosztályt, hogy a célnak megfelelő és rendelkezésre álló helyiségeket védőintézetek céljára engedje át a végrehajtó bizottságnak.

A főváros részéről felajánlott helyiségek átvétele azonban hosszas eljárást kívánt ugyanakkor, amikor az amerikai Vöröskereszt segítségét ahhoz a feltételhez kötötte, hogy a védőintézetek 1922. év első felében megnyiljanak. Miután a kormány a maga részéről az ország területén lévő védőintézetek létesítésének támogatására 3,000.000 korona segélyt utalt ki, a védőintézetek esetleg fizetendő bérének, valamint az átalakítás, fűtés, stb. költségeinek térítéseként a főváros 1922. január jó 25-én tartott közgyűlésén 132/1922. kgy. számú határozatával 1,000.000 korona támogatást engedélyezett azzal, hogy ezen összeg egyúttal az akciónak 1922. december hó 31-ig terjedő időre való anyagi támogatása is. Elhatározta egyúttal a törvényhatósági bizottság, hogy az amerikai Vöröskereszt Egyesü-

let anya- és csecsemővédő akciójának végrehajtó bizottságába kebeléből kerületenként egy-egy bizottsági tagot küld ki.

Az Országos Stefánia Szövetség a m. kir. népjóléti és munkaügyi miniszter 21.486/1922. sz. rendelete, valamint az amerikai Vöröskereszt anya- és csecsemővédő akciójának végrehajtó bizottságával kötött szerződés alapján az akció által létesített védőintézetek vezetését és irányítását 1922. július hó 1-én átvette. Miután ezzel egyidejűleg az amerikai Vöröskereszt támogatása is megszűnt, a szövetség zavartalan munkájának biztosítása érdekében munkaprogrammot és költségvetést dolgozott ki. A kormányhatóság a szövetség beterjesztett költségvetését elfogadta ugyan, de államsegély útján a költségeknek csak mintegy kétharmad részét vállalta s ezért Budapesten a fővárosra hárult az a feladat, hogy a védőintézetek bérének, fűtési, világítási és takarítási költségeinek, valamint a telefonok üzembentartási költségeinek fedezéséről gondoskodjék. A szövetség ekkor már 100 körzeti és kórházi védőnőt és 18 vezető védőnőt foglalkozatatott, üzemben tartotta hollandi tejkonyháját, »Gróf Apponyi Albert« anyaotthonát és központi laboratóriumát. A fentartott intézmények bérei és egyéb dologi kiadásai megtérítése címén 1,200.000 korona rendkívüli segély kiutalását és állandó évi segélyének 100.000 koronára való felemelését kérte.

A törvényhatósági bizottság 1923. december hó 21-én tartott közgyűlésén 1810/1923. kgy. sz. határozatával a rendkívüli segély összegét a korona értékromlása következtében 2,400.000 koronában állapította meg, egyúttal az 1923. évre rendes segélyként 100.000 koronát engedélyezett.

Emellett, a már működő nyomorenyhítő akciók keretében is törekedett a főváros az anyák és csecsemők fokozottabb támogatására. Az 1922. évi tél folyamán a terhes és szoptatós anyák, valamint az 1—3 éves kisdedek részére naponta 10.000 adag tejes ételt adott ki. 1923-ban a főváros — miután az 1 éven aluli csecsemők halálozásának oka ekkor még 59·4%-ban a helytelen és hiányos táplálkozás volt, — fokozta a pénzsegélyt és étkeztetési akcióját tejakcióval egészítette ki.

A tejakció keretében segélyezendők létszámát a főváros az Országos Stefánia Szövetséggel egyetértőleg 4000-ben állapította meg. Ebből 2000 a csecsemőkre és a 3 éven aluli kisdedekre, 2000 pedig a terhes, vagy szoptatós anyákra jutott. A kisdedek és az anyák az akció megindulásakor fejenként napi 1 liter tejet, később csak ½ liter pasztőrözött tejet, az egy éven aluli csecsemők pedig az anyatej összetételét megközelítő tejkészítményeket kaptak az Országos Stefánia Szövetség védőintézetei útján. A tejet 32 fővárosi iskolában osztották ki.

1924. december havában létesítette a főváros a háziipari foglalkoztatót. Az ott munkát vállaló nők a főváros által ekkor bevezetett csecsemőkelengye-akció anyagát készítették el. 1925. elejétől a főváros mintegy 1000 csecsemőkelengye-készletet osztott szét, vándorkelengye-rendszer alapján.

A tejakció keretét szintén kibővítette s 1924. év végén már napi 5000 tejadagot osztott szét. Az anya- és csecsemővédelem fontosságának a köztudatba való átvitele érdekében »Anyák iskolája« címen felvilágosító előadásokat tartott és a ráutalt terhes anyák között való szétosztás végett ingyenes népkonyhai ebédjegyet bocsátott a Stefánia Szövetség rendelkezésére.

A főváros az együttműködés során megállapíthatta, hogy a Stefánia Szövetség szervezete és munkamódszere[1]) alkalmas arra, hogy az anya- és csecsemővédelem munkájában a főváros ezen intézményre támaszkodjék s ezért a szervezet kiépítésének előmozdítása érdekében évről-évre emelte a szövetség részére nyujtott rendkívüli támogatást.

Már 1925-ben igyekezett a főváros a Stefánia Szövetség védőintézeteinek megfelelő elhelyezését biztosítani és 40,000.000 korona költséggel Rákosfalván elősegítette az egyik védőintézet felállítását; a II., Marcibányi-téri, az V., Pannonia-utcai, a VII., Peterdy-utcai, a Bosnyák-utcai, a IX., Kén-utcai és Tóth Kálmán-utcai védőintézeteket pedig átépítette.

Amidőn pedig a kormányhatóság 151.317/1925. számú leiratában és 3177/1927. B. M. körrendeletében a Stefánia Szövetség fokozott támogatására hívta fel a fővárost, felterjesztésében rámutatott az anya- és csecsemővédelem terén eddig végzett munkásságára és arra, hogy a védőintézetek végleges és megfelelő elhelyezését a lakáshiány késleltette. Egyúttal kilátásba helyezte további támogatását.

A főváros is érezte, hogy különösen a külső területeken a Stefánia Szövetség védőintézeteire elvégezhetetlen munka hárult. Hiányoztak a napközi otthonok és bölcsődék. A Stefánia Szövetség ugyanis csak orvosi tanácsadót tudott az amerikai Vöröskereszt részéről átengedett intézetekben fenntartani, a külterületeken, pedig a magánjótékony egyesületek által fenntartott kisszámú és kevés férőhelyű csecsemő és kisded napközi otthonok a jelentkezőknek csak töredékét tudták gondozásba venni. A lakáshiány nem adott lehetőséget a fővárosnak, hogy e célra helyiségeket béreljen. Építési programmjának kidolgozása alkalmával azonban a törvényhatósági bizottság 1927. január hó 7-én tartott közgyűlésén, 21/1927. kgy. sz. alatt elhatározta, hogy a banképítkezéssel kapcsolatban létesülő fővárosi házakban anya- és csecsemővédő intézeteket, bölcsődéket és napközi otthonokat létesít. Ezek az intézmények a III. ker., Bécsi-út 88., a VI. ker., Váci-út 159., a IX. ker., Gróf Haller-utca 8., a X. ker., Üllői-út 120., a X. ker., Kolozsvári-út 39. és a XI. ker., Lenke-út 93—95. számú fővárosi házakban 1928. február hó 1-én megnyíltak s ugyanakkor megnyílt a VIII. ker., Rozgonyi-utca 2. számú házban a »Save The Children Fund« gyermekvédelmi intézménye is.

[1]) 137.681/1923. B. M. sz. körrendelet szerint az anyakönyvvezetők a Stefánia Szövetség csecsemővédelmi állomásaival (védőintézeteivel) minden születést 24 órán belül kötelesek közölni.

A hat anya- és csecsemővédő intézet berendezésére a törvényhatósági bizottság az 1092/1927. kgy. sz. határozattal 450.000 pengőt engedélyezett. Ez az összeg a megfelelő felszerelésre nem volt elég s a 707/1928. kgy. sz. határozat ezért további 120.000 pengő felhasználását engedélyezte.

A főváros által létesített és fenntartott anya- és csecsemővédelmi intézetek négy tagozatból állanak: 1. védőintézet, 2. bölcsőde, 3. napközi otthon, 4. anyaotthon.

A főváros tanácsa 1928. évi február hó 1-én tartott ülésében elhatározta, hogy ezen intézetek irányítását az Országos Stefánia Szövetséggel együtt látja el és hogy a közgyűlésen, az egyes szakbizottságokban elhangzott kívánságok, valamint a közjótékonysági, szociálpolitikai és közművelődési ügyosztálynak az anya- és csecsemővédelem ügyében tett előterjesztésében felhozott indokok alapján a főváros ezen intézeteken keresztül az anya- és csecsemővédelem munkájában erőteljesebben és rendszeresen részt fog venni.

A törvényhatósági bizottság a tanács álláspontját megáévá tette és az 1928. február hó 22.-én tartott közgyűlésen 125/1928. kgy. sz. alatt elhatározta, hogy az Országos Stefánia Szövetség Budapesten végzett munkájának irányítására, mint budapesti helyi szervezet a szövetség országos szervezete mellett felállítja a tanácsi IX. ügyosztály keretében a »székesfővárosi anya- és csecsemővédelmi központ«-ot. A központ a közgyűlés határozata szerint: »Intézi a főváros által létesített anya- és csecsemővédelmi intézmények ügyeit, állandó kapcsolatot tart fenn a székesfőváros tanácsa és az Országos Stefánia Szövetség között s a vidéki helyi szervezetek mintájára előkészíti, hogy a székesfőváros anya- és csecsemővédelmi munkája végrehajtását és lebonyolítását az Országos Stefánia Szövetségtől annakidején átvegye és azt maga végezze.« A központ névleg 1929. január 1-én kezdte meg működését az Országos Stefánia Szövetség székházában.

A főváros a »székesfővárosi anya- és csecsemővédelmi központ« működési szabályzatának tervezetét elkészítette, a központot, mint végrehajtó szervet azonban nem hívta életre, mert az új állások szervezésével (anya- és csecsemővédelmi központ igazgatója és személyzete) járt volna, ugyanakkor, amikor az Országos Stefánia Szövetségnek Budapesten székelő központja a főváros tanácsával karöltve (tanácsi IX. ügyosztály) a főváros anya- és csecsemővédelmi munkájának szervezését, a szakmunka ellátását és adminisztrálását, minden különösebb költségtöbblet nélkül el tudta látni.

Az azóta kialakult gyakorlat különben is rendezte a Stefánia Szövetség és a főváros együttműködését, mint ezt később látjuk, olymódon, hogy a védelmi munkával járó dologi kiadásokat a főváros teljes mértékben vállalta, a személyzeti kiadások jelentékeny részét pedig megtéríti a Stefánia Szövetségnek. (125.908/1935. IX. pm. sz.)

A főváros a Stefánia Szövetségnek Budapesten létesített egyéb intézeteit is támogatta s így 1928. május havában, amidőn a Stefánia Szövetség a

Belső Jászberényi-úton szülőintézetének és terhes-otthonának építkezését megkezdte, a törvényhatósági bizottság 706/1928. kgy. sz. határozatával 24.000 pengő kiutalása iránt intézkedett, majd 1929-ben a 171/1929. kgy. számú közgyűlési határozat alapján a berendezés költségeire további 40.000 pengőt utalt ki.

1929-ben a főváros Bicskén, a kormány által felajánlott ingatlanon »Horthy Miklósné« gyermekotthon néven saját kezelésében átmeneti gyermekotthont létesített anyák, csecsemők, kisdedek és gyermekek részére. Az intézet az arra rászorulóknak átmeneti otthont és gondozást adott a csecsemőkortól 18 éves korig. Férőhelye 207 ágy volt, amelyből anyák részére 10, 0—1 éves csecsemők részére 32, 1—3 éves kisdedek részére pedig 20 ágy volt fenntartva. Ezeket a helyeket az Országos Stefánia Szövetség javaslata alapján töltötte be a főváros. Az intézetnek anya-, csecsemő- és kisdedosztálya azonban 1935. évi augusztus hó 1-én, a »Horthy Miklósné« gyermekotthon Budapestre való áthelyezésével kapcsolatban megszünt.

Saját kezelésébe vette még a főváros 1927-ben a III. ker., Általános Közjótékonysági Egyesület által 1906. óta fenntartott III. ker., Kórház-utca 35. sz. alatt lévő napközi kisdedotthont. Az otthon 1—3 éves gyermekek napközi gondozására szolgált, de később gyermekotthonná alakitották.

Az anya- és csecsemővédelem problémái.

Mielőtt a fővárosi hatósági és társadalmi anya- és csecsemővédelem mai rendszerével foglalkozunk, röviden ismertetni kívánom azokat a kérdéseket, amelyek az anya- és csecsemővédelem ügyére nyomatékosan felhívták úgy a hatóságok, mint a társadalom figyelmét, s amelyek az anya- és csecsemővédelmet az általános érdeklődés középpontjába állitották.

A világháborút követő anyagi romlás, a vagyonok pusztulása, a munkanélküliség és a fokozódó nyomor nemcsak a gazdasági, hanem az erkölcsi élet terén is éreztette hatását. Éreztette pedig elsősorban a nemzet legkisebb egységeiben: a családban. Sok-sok esetben tapasztalhattuk, hogy ha a család gazdasági alapja megrendült, csökkent a családot összetartó erkölcsi erő is. Az ilyen házasságban pedig a gyermek nem volt kivánatos.

A születések csökkenése.

A születések csökkenése az utóbbi évtizedekben fővárosunkban állandó jelenség. Budapesten az élveszületések száma 1872-től 1934. évig fokozatosan csökkent. 1000 lakóra eső élveszületéseknek öt éves átlagokban való csökkenését az alábbi táblázat ismerteti:

Év	%	Év	%
1872—1875	43·3	1901—1905	29·3
1876—1880	38·8	1906—1910	26·2
1881—1885	35·4	1911—1915	23·6
1886—1890	35·1	1916—1920	17·6
1891—1895	35·0	1921—1925	18·8
1896—1900	33·6	1926—1930	17·0
		1931—1934	15·6

A születések számának alakulását s a csökkenés okait a háború óta fokozott figyelemmel kísérik úgy az egyházi, mint a világi hatóságok és szervek s a csökkenés okait beható vizsgálat és kutatás alá vették. A születéscsökkenés okainak ennek következtében ma kiterjedt irodalma van. Ezt azonban ezen a helyen nem ismertetem, hanem csak utalok azokra a jelentősebb körülményekre, amelyeket az ezzel a kérdéssel foglalkozók a születések csökkenésének közvetlen vagy közvetett okaiként jelölnek meg.

Általában a születések csökkenését anyagi és erkölcsi okokra vezetik vissza. Sokan elsősorban a gazdasági helyzet romlását, súlyosbodását szokták hangsúlyozni.

Tudjuk, hogy a munkanélküliség a házasságkötések számának alakulására nincs kedvező hatással. A megélhetés gondja a nőket is a kenyérkereső pályára kényszeríti. Az elmaradt házasságokkal elmaradnak a születések is, a munkanélküli férj s a kenyérkereső feleség részére pedig a gyermekáldás sokszor a legsúlyosabb gondok beköszöntését jelenti. Bár az elmondottak jelentősége nem vitatható, mégis a gazdasági okok jelentőségét e kérdésnél csökkenti az a körülmény, hogy — mint azt alább részletesen is látni fogjuk — a legnagyobb gyermekáldás épen a szegényebb családoknál jelentkezik.

Sokan a gyermektelenséget főként erkölcsi okokra vezetik vissza. Ezen okok belső és külső motívumainak sokféleségét külön-külön vették boncolás alá. Az erkölcsök lazulásának külső megnyilvánulásai statisztikailag is megfoghatók s ha kis területeken is, de alkalmasak annak megvilágítására, hogy ez az utóbbi felfogás szintén közel áll a valósághoz.

Elsősorban a válások számának emelkedését kell említenem: 1920. és 1930. között 1000 új házasságra átlag 200 válás esett. Ez a szám csak az utóbbi években esett 150 alá. Köztudomású, hogy az »egyke« és az »egyse« fővárosunkban is egyre jobban hódít. Budapesten magzatelhajtás miatt 1931-ben 564 esetben, 1932-ben 451 esetben, 1933-ban pedig 624 esetben indítottak büntető eljárást. Pedig ezek a számok az eltitkolt eseteknek csak jelentéktelen részét teszik.

A születések Budapesten az utóbbi években, az idegen születéseket kivéve, melyek száma átlag évi 4000, a következőképen alakultak:

Év	Élve születések kerületenkint 1931—1934. években (a vidéki születések levonásával)										
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	Összesen
1931 ...	1.284	457	958	181	727	2.335	2.055	1.612	1.185	1.069	11.863
1932 ...	1.214	459	896	168	688	2.247	2.042	1.624	1.223	1.080	11.641
1933 ...	1.190	442	831	165	701	2.125	1.950	1.457	1.096	1.019	10.976
1934 ...	1.267	449	852	159	681	2.173	2.024	1.638	1.090	1.094	11.427

A fentiekből láthatjuk, hogy az 1934. évi születések az 1933. évi állapotokhoz képest emelkedtek ugyan, de az 1931. és 1932. évi állapothoz képest 3·68%-kal, illetve 1·84%-kal csökkentek.

1932—1934. évben az 1000 lakosra eső élveszületések száma az idegen születések kivételével kerületenkint az alábbiak szerint alakult:

Év	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	Összesen Budapesten
	kerületekben 1000 lakosra eső élveszületések száma										
1931 ...	11·0	8·8	15·7	7·2	9·3	13·3	10·9	11·4	12·0	14·5	11·8
1932 ...	10·2	8·8	14·5	6·7	8·6	12·7	10·8	11·5	12·3	14·4	11·3
1933 ...	9·7	8·4	13·2	6·6	8·7	11·8	10·3	10·3	11·0	13·2	10·7
1934 ...	10·3	8·5	13·3	6·3	8·4	12·0	10·6	11·6	11·0	13·9	11·0

A születések ezen arányszáma alapján a kerületeknek sorrendje a következő:

Év	Kerületek sorrendje									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1931	III.	X.	VI.	IX.	VIII.	I.	VII.	V.	II.	IV.
1932	III.	X.	VI.	IX.	VIII.	VII.	I.	II.	V.	IV.
1933	III.	X.	VI.	IX.	VIII.	VII.	I.	V.	II.	IV.
1934	X.	III.	VI.	VIII.	IX.	VII.	I.	II.	V.	IV.

A születések arányszámait összehasonlítva, az egyes kerületek között lényeges eltérést tapasztalunk, de tapasztaljuk azt is, hogy ez az eltérés aránya az egyes kerületek között, csekély kilengésektől eltekintve, állandó, s állandó ranghelyet biztosít az egyes kerületek részére.

Különösebb vizsgálat nélkül is láthatjuk, hogy a kerületekről születési arányszámaik alapján készített rangsorban a közismerten szegényebb kerületek elől s a gazdagabb, jobbmódú kerületek hátrább vannak.

Van azonban ma az egyes kerületek lakossága gazdasági helyzetének megvilágítására egy külön módszer és ez a hatósági nyilt szegénygondozás

keretében nyilvántartott ínségesek számának a kerület összlakosságához való aránya. Ez a szám alkalmas arra, hogy a kerületeket lakosságuk általános gazdasági helyzete alapján rangsorozzuk.

Ha az egyes kerületi elöljáróságok területén az ínségesek számának a kerület összlakosságához viszonyított számát ezrelékben fejezzük ki, (azaz 1000 lakóra hány ínséges esik), az alábbi táblázatot kapjuk:

Év	Kerületek										
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.
1932 ...	95	113	221	64	106	181	168	198	273	203	—
1933 ...	85	100	260	39	92	173	115	158	167	176	—
1934 ...	51	88	209	31	82	144	101	143	159	152	78

Ezen táblázat alapján a kerületek sorrendje a következőképen alakul:

Év	Kerületek sorrendje										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1932 ...	IX.	III.	X.	VIII.	VI.	VII.	II.	V.	I.	IV.	—
1933 ...	III.	X.	VI.	IX.	VIII.	VII.	II.	V.	I.	IV.	—
1934 ...	III.	IX.	X.	VI.	VIII.	VII.	II.	V.	XI.	I.	IV.

Ha elfogadjuk azt a megállapítást, hogy az ínségesek elhelyezkedése egyes kerületekben a kerületek szegénységének fokával arányos, a legszegényebbek sorrendben a III., IX., X. és VI. kerület, a gazdagabbak pedig a IV., I., V., XI., és II. kerület.

Ha most már a születések és az ínségesek arányszámai alapján készített két táblázatot nézzük, látjuk, hogy a kerületek sorrendje körülbelül azonos. A legnagyobb szegénység és a legnagyobb gyermekáldás egyaránt a III., X., VI. és IX. kerületben van. A legnagyobb szegénység és a legnagyobb gyermekáldás száma szinte törvényszerűen összeesik. Dr. Földes Béla 1926—1927. évben folytatott ilyen irányú vizsgálódása hasonló eredményt mutatott s ugyanezt igazolják az 1930. évi népszámlálás adatai is.

Ennek a körülménynek jelentőségét különösen akkor érthetjük meg, ha a nemzeti szempontból oly jelentős középosztály szaporodásának arányszámát vizsgáljuk. A középosztály által sűrűbben lakott kerületek (IV., II., V., I.) születési arányszámai oly alacsonyak, hogy a régi polgári családok lassú kipusztulásának réme mind fenyegetőbb valósággá válik.

1930-ban a X. kerületben az összlakosság 21·8%-a volt 0—6 éves gyermek. A III. kerületben a 19·9%, a IX. kerületben 16·6%, a VI. kerületben 16%, az I. kerületben 12·7%, a VII. kerületben 14·1%, a II. kerületben

13·8%, a VIII. kerületben 13·6%, az V. kerületben 13·2%, a IV. kerületben 10%.

Hogy a sok gyermek és a szegénység Budapesten mennyire azonos fogalom, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy Illyefalvi I. Lajos »A gyermek Budapesten« című zsebkönyvének adatai szerint Budapesten 1930-ban egyszobás lakásban lakott a háromgyermekes családok 54·6%-a, a négygyermekes családok 61%-a, az öt s annál több gyermekkel bíró családok 62·5%-a.

Ami most már a főváros hatósági nyilt szegénygondozása keretében támogatott ínségesek csecsemőit és kisdedeit illeti, 1935. március 15-én ezeknek száma 5541 volt s kerületenkint a következőképen oszlott meg:

Kerület	0—1 éves csecsemő			1—3 éves kisded			Csecsemő és kisded együtt
	fiú	leány	együtt	fiú	leány	együtt	
I.	26	22	48	32	38	70	118
II.	34	30	64	37	42	79	143
III.	133	112	245	233	242	475	720
IV.	6	6	12	4	2	6	18
V.	48	44	92	102	122	224	316
VI.	224	214	438	421	359	780	1.218
VII.	138	131	269	206	201	407	676
VIII.	108	84	192	183	197	380	572
IX.	121	123	244	252	243	495	739
X.	166	128	294	248	248	496	790
XI.	57	59	116	53	62	115	231
Összesen	**1.061**	**953**	**2.014**	**1.771**	**1.756**	**3.527**	**5.541**

Az idegen születések és a vándorlás leszámítása után (kb. 30%) a 0—3 éves csecsemők és kisdedek száma Budapesten 1935. márciusában kb. 27.000—28.000-re volt tehető, (1930-as népszámlálás 29.199, 0—3 éves kisdedet és csecsemőt talált Budapesten). Ez azt jelenti, hogy az ínséges csecsemők és kisdedek, a Budapesten élő összes csecsemők és kisdedek kb. 20%-át teszik ki. Az ínségesekről készített statisztikai felvétel szerint Budapesten 1935 március 15-én a fent említett 5541, 0—3 évest levonva, 90.873 nyilvántartott ínséges lélek volt, ami Budapest összlakosságának 8·9%-a. Míg tehát az összlakosságból ínséges volt 8·9%, az ínséges csecsemők és kisdedek számaránya 20%. Ismét egy olyan adat, amelynek az anya- és csecsemővédelmi tevékenység fokozására kell késztetni a hatóságnak és a társadalomnak jótékony és szociális tevékenységgel foglalkozó szerveit. Az ínséges csecsemők magas arányszáma azt is jelenti, hogy a fővárosi gyermekek 20%-ának fejlődését és egészségének megtartását úgyszólván teljes mértékben a főváros áldozatkészségének és a Stefánia Szövetség működésének kell biztosítania és további 20%-nál, ha nem is teljes mértékben, de hathatósan kell a szülőket támogatnia.

Csecsemőhalálozás.

A születések csökkenésével szemben a csecsemőhalálozások közvetlenül csökkentik a csecsemők számát. E kérdés vizsgálatánál külön kell választani az elvetélések, a halvaszületések, az újszülött halálozás és a csecsemőhalandóság (az élveszületett, de az 1 éves kor elérése előtt elhalt csecsemők) ügyét.

Fejlődő egészségvédelmünk dacára az elvetélések és a halvaszületések statisztikája nem javul s különösen a fővárosban sokkal több koraszülésről számol be ma, mint régebben. Ez főleg a nők ipari foglalkozásának tudható be. Az ipari mérgek, (ólom, benzol, higany stb.) az anya testén keresztül károsan hatnak a magzat fejlődésére. A terhességi idő kitolódik, az újszülött súlya csökken s a munkásnép között a halvaszületések és koraszülések gyakoribbak.

A csecsemőhalandóság elleni küzdelemnek a halvaszületések csökkentésére irányuló törekvéssel kell kezdődnie és elsősorban a kenyérkereső anyák védelmét kell kiépíteni. Megjegyzem, hogy ahol a házasságonkívüli terhesség több, ott nagyobb a halvaszületések száma is, mert ezek az anyák általában a rosszabb anyagi és egészségügyi viszonyok között élő népességből származnak, ezenkívül a törvénytelen szülések rendesen elsőszülések és ezért rosszabb lefolyásúak. Az egészen fiatal, vagy idős anyák szülési statisztikájánál is magas a halvaszületések arányszáma.

Az utóbbi négy évben az elvetélés és halvaszületés statisztikája a következőkép alakult:

É v	Élveszületés	Elvetélés	Elvetélés %-a	Halvaszületés	Halvaszületés %-a
1931	16.341	1.277	7·78	553	3·38
1932	15.911	1.318	8·27	530	3·33
1933	15.135	1.520	10·03	547	3·62
1934	15.717	1.602	10·20	535	3·40

A csecsemőhalandóság Budapesten öt éves átlagokban 1874—1934-ig a következőképen alakult:

1000 újszülött gyermekre esett 0—1 éves halot

Év	‰	Év	‰
1874—1875	216·8	1901—1905	148·5
1876—1880	286·8	1906—1910	151·0
1881—1885	244·5	1911—1915	156·0
1886—1890	236·9	1916—1920	172·0
1891—1895	197·8	1921—1925	155·1
1896—1900	173·9	1926—1930	122·8
		1931—1934	131·2

A csecsemőhalálozás okait két nagy csoportba oszthatjuk. A közvetlen és a közvetett okok csoportjába.

A csecsemőhalálozás közvetlen okai közül legfontosabbak a veleszületett gyengeség, az emésztőszervek megbetegedései és a légzőszervek megbetegedései. Az 1934. évben elhalt 0—1 éves csecsemők halálokai főbb csoportokban az alábbiak szerint foglalhatók össze:

Betegség	Fiú	Leány	Összesen	%
Veleszületett fejletlenségből eredő hibák, veleszületett gyengeség, az újszülöttek betegségei	329	251	580	32·00
A légzőszervek betegségei	220	198	418	23·00
Az emésztőszervek betegségei	193	135	328	18·05
Fertőző és élősdiek okozta betegség	154	130	284	15·62
Az idegrendszer és érzékszervek betegsége	56	47	103	5·67
A bőr és bőralatti kötőszövet betegségei	16	16	32	1·76
A vérkeringési szervek betegségei	16	15	31	1·71
Erőszakos halál és baleset	10	12	22	1·21
Táplálkozás és a belső elválasztási mirigyek bántalmai	4	3	7	0·38
A vér és vérképző szervek betegségei	2	2	4	0·22
A húgyivarszervek betegségei	2	2	4	0·22
Csontok és mozgatószervek betegségei	3	—	3	0·16
Összesen	1.005	811	1.816	100·00

Első helyen a veleszületett fejlődési hibák, veleszületett gyengeség áll. Ez az összes halálozásoknak közel egyharmadát teszi ki. A fenti táblázatban a rokonfogalmakat gyüjtőcsoportokba vettem össze, hogy a csecsemőhalálokokról áttekinthető képet adhassak és így a veleszületett gyengeséghez soroltam a szigorú orvosi diagnosztika szerint nem odatartozó halálokokat is.

A csecsemőhalandóság arányszámának alakulására az első hónapban elhalt csecsemők száma van a legnagyobb befolyással. Minél jobban távolodik a csecsemő életkora a születés pillanatától, annál jobban növekszik szervezetének ellenállóképessége. (A veleszületett gyengeség, a veleszületett fejlődési hibák és az újszülöttek betegségei következtében legnagyobb számmal az első 24 órában és ugyancsak nagyszámmal az első élethét folyamán pusztulnak el a csecsemők.) Kifejezetten veleszületett gyengeségben 1931-ben 598, 1932-ben 471, 1933-ban 333, 1934-ben 310 0—1 éves csecsemő halt el, vagyis 1931-ben az élveszületettek 28·6%-a, 1932-ben 18·21%-a, 1933-ban 18·42-%a és 1934-ben pedig 17·10%-a halt el veleszületett gyengeség következtében. A veleszületett gyengeség elleni harc leghatékonyabb eszköze ugyancsak az erőteljes terhesvédelem, a terhesek rendszeres orvosi vizsgálata, a szülés rendes lefolyásának biztosítása és a rendellenes lefolyásúnak ígérkező szüléseknél a terhesek szülőintézetekbe való utalása és a szülésre káros egészségügyi és szociális körülmények lehető kiküszöbölése.

A csecsemőhalálozás okai között második helyen a légzőszervek megbetegedése áll. (Tüdőgyulladás, influenza stb.). Hazánk szárazföldi éghajlata, a csecsemők helytelen ápolása és kezelése itt a baj forrása, különösen az őszi és a téli hónapokban.

A csecsemőhalálozás főbb okai között ezután az emésztőszervek megbetegedése (gyomor- és a bélhurut) következik. A csecsemőhalálozás kora tavasszal és a meleg nyári időszakban emelkedik a legmagasabbra. Tavasszal a légzőszervek, nyáron az emésztőszervek megbetegedése okozza a halálozás emelkedését. Az emésztőszervi megbetegedések ellen a leghatékonyabb védekezés a csecsemőknek anyatejjel való táplálása. Az anyatejbe egyrészt nem kerülhetnek bele azok a káros fertőző anyagok, amelyek az emésztőszervi megbetegedések kórokozói, másrészt az anyatej bizonyos fokig ellenállóbbá teszi a csecsemőt. Az anya- és csecsemővédelmi intézmények a megfelelő tápszerekkel való ellátás mellett elsősorban az anyatejjel való táplálás mind szélesebb körben való alkalmazása érdekében fejtenek ki nagyarányú propagandát. A helyes felvilágosító tevékenység eredménye, hogy Budapesten ma már a gondozásban levő csecsemők közül az 1—3 hónaposak 83%-a, a 4—6 hónaposak 47·4%-a, a 7—9 hónaposak 13·2%-a és a 9—11 hónaposak 4·9%-a anyatejjel táplálkozik. Különös jelentőséget ad ennek az is, hogy az anyatejjel való táplálás fontosságának a köztudatba való átvitele óta jelentékenyen csökkent a fertőző megbetegedések következtében beállt halálesetek száma.

A csecsemőhalandóság közvetett okai között elsősorban a szociális viszonyokat, (nyomor, egészségtelen lakás stb.) a tudatlanságot és a babonát kell említenem. Az egyes néprétegek gazdasági helyzete csecsemőhalálozásuk arányszámának alakulásában is mutatkozik. A szegényebb néprétegeknél a születések száma nagyobb, emelkedik azonban ugyanott a csecsemőhalálozás száma is. Ennek oka az egészségtelen vagy nem megfelelő táplálkozáson, lakásokon, ruházkodáson túl abban található, hogy az egyszerűbb emberek nem ismerik fel a higienikus életmód fontosságát, a kapott tanácsokat nem tartják meg, a dolgozó nők nem elég korán hagyják abba a munkát, a szülés után rendszerint igen korán lépnek munkába, vagy ha a megfelelő időt ki is várják, munkájuk miatt csecsemőiket kellőkép gondozni nem tudják. A bölcsődék, napköziotthonok jelentősége ennek a kérdésnek vizsgálatánál jut érvényre teljes nagyságában.

Ha most már a szociális viszonyoknak a csecsemőhalálozásra gyakorolt hatását a főváros ínségeseinek adatain keresztül vesszük vizsgálat alá, azt látjuk, hogy a csecsemőhalandóság a születések csökkenésének ismertetésénél megállapított kerületi sorrendet megtartja ugyan, de nagyobb ingadozást mutat.

A csecsemőhalandóság (0—1 évesek) az idegenek kivételével, 1931—1934. években kerületenkint az alábbiak szerint oszlott meg:

Év	Kerületek										Összesen
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	
1931 ...	105	41	87	14	79	300	200	182	139	125	1.272
1932 ...	116	36	145	16	76	331	224	185	199	168	1.496
1933 ...	110	37	81	10	60	285	164	175	140	118	1.180
1934 ...	101	38	74	13	66	273	203	159	129	111	1.167

Ezek szerint az egyes kerületekben 1931—1934. években 1000 élveszületett újszülöttre az alábbi számú 0—1 éves csecsemőhalálozás esett:

Év	Kerületek									
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.
1931	81·7	89·6	90·8	77·4	108·6	128·6	97·5	113·0	117·3	117·0
1932	95·5	78·5	161·7	95·2	110·3	147·3	109·8	113·9	162·5	155·6
1933	92·4	83·7	97·5	60·6	85·6	134·1	84·2	120·2	127·8	115·9
1934	79·8	84·6	86·9	81·7	96·9	125·8	100·2	97·2	118·3	101·3

A kerületek sorrendje a fentiek szerint a következő:

Év	Kerületek sorrendje									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1931	IV.	IX.	X.	VIII.	V.	VII.	III.	II.	I.	IV.
1932	IX.	III.	X.	VI.	VIII.	V.	VII.	I.	IV.	II.
1933	VI.	IX.	VIII.	X.	III.	I.	V.	VII.	II.	IV.
1934	VI.	IX.	X.	VII.	VIII.	V.	III.	II.	IV.	I.

A csecsemőhalandóság a legnagyobb tehát: sorrendben a VI., IX., X. és VIII. kerületben, a legkisebb a IV., II. és I. kerületben. Nem követi pontosan a kerületek területén lakó ínségesek számaránya által előírt sorrendet, de nagyjában megegyezik azzal.[1]) A csecsemőhalandóság arányszáma a VI. kerületben a legmagasabb, abban a kerületben, ahol a törvénytelen szülések és a dajkaságba adott csecsemők száma is igen nagy.

A törvénytelen csecsemők születése és halandósága.

Sem a születések csökkenésénél, sem pedig a csecsemőhalandósággal kapcsolatban nem tértem ki a törvénytelen születések kérdésére. Ezt az ügyet külön kívánom ismertetni, mert ezzel is hangsúlyozni akarom, hogy

[1]) 1935 március 15-én felvett statisztikai adatok szerint a nyilvántartott közsegélyesek a lakosság számához viszonyítva kerületenként így oszlanak meg: Legszegényebb kerület a III., majd a IX., X., VI., VIII., VII., XI., II., V., I. és a végső helyen a IV. kerület.

az anya- és csecsemővédelemnek különös gondot kell fordítani a leányanyák és a házasságon kívül született csecsemők védelmére, mert anyagi és társadalmi helyzetük hátrányba helyezi őket a házasság keretében szülő anyákkal és törvényesen született csecsemőkkel szemben.

A törvénytelen születések országos átlaga 10%-ra tehető. Ez az arányszám azonban a városokban mindig magasabb volt. 1900-ban Budapesten 100 születés közül 26·5 volt törvénytelen. 1910-ben 25·1, 1920-ban 17·9, 1930-ban 19·5 és 1934-ben 18·9.

A budapesti törvényes és törvénytelen születések 1931—1934. évi összefüggését az alábbi kimutatás mutatja:

É v	Összesen			Ebből törvényes				Törvénytelen			
	fiú	leány	összesen	fiú	leány	összesen	%	fiú	leány	összesen	%
1931 ...	8.335	8.006	16.341	6.731	6.376	13.107	80·2	1.604	1.630	3.234	19·8
1932 ...	8.148	7.763	15.911	6.587	6.209	12.796	80·4	1.561	1.554	3.115	19·6
1933 ...	7.770	7.365	15.135	6.217	5.916	12.133	80·2	1.553	1.449	3.002	19·8
1934 ...	8.155	7.562	15·717	6.614	6.122	12.736	81·1	1.541	1.440	2.981	18·9

Ezen kimutatásban azonban a törvénytelenek száma magában foglalja az idegen törvénytelen szüléseket is. Ezek levonásával a törvénytelen szülések kerületenkint az alábbiak szerint oszlanak meg:

É v	Kerület										Összes	Idegen	Együtt
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.			
1931 ...	183	64	145	28	137	535	473	443	224	145	2.377	857	3.234
1932 ...	173	81	149	28	117	468	491	480	229	142	2.358	759	3.115
1933 ...	165	63	149	44	134	474	466	398	221	151	2.265	737	3.002
1934 ...	174	65	131	35	113	464	462	397	202	162	2.205	776	2.981

A fentiek szerint 1934-ben a legtöbb törvénytelen születés a kerületekben történt összes születések (idegenek nélkül) százalék arányában

a VIII. kerületben volt ..... 24·15%
majd a VII. « « ..... 22·08%
IV. « « ..... 22·01%
VI. « « ..... 21·38%
IX. « « ..... 18·55%
V. « « ..... 16·58%
III. « « ..... 15·37%
X. « « ..... 14·84%
II. « « ..... 14·48%
I. « « ..... 13·75%-kal következett.

A Budapesten lakó anyák törvénytelen szülötteinek száma 1934-ben 2205, míg a nem budapesti lakosoké 776 volt. A 18·9%-os törvénytelen születési arányszám azonban, ha csak a Budapesten lakó anyák által szült csecsemők viszonyait vizsgáljuk, 19·3%-ra emelkedik. A törvénytelen szülések száma a legszegényebb néposztálynál emelkedik a legmagasabbra. 1934-ben a törvénytelen szülések 60%-a cselédekre és napszámosokra esett.

Jellemző volt a korábbi években a törvénytelen születéseknél a kiskorú anyáknak nagy száma. Ez azonban csökkent és 1934-ben a törvénytelen születéseknél az anyáknak 50·1%-a volt kiskorú. 1934-ben a házasságon kívül született csecsemők száma a szülő anyák kora, vallása és a szülések lefolyásának helye szerint a következőkép alakult:

Összesen	Neme		Anyja		Vallása								Született	
	fiú	leány	kiskorú	teljeskorú	róm. kat.	ev. ref.	ág. evang.	unit.	gör. kat.	gör. kel.	izr.	bapt.	lakásban	szülőintézetben
2.981	1.541	1.440	1.493	1.488	2.205	510	147	3	43	3	70	—	299	2.682

A törvénytelen csecsemők szomorú szociális helyzetére az világít rá a legerősebben, hogy a halálozási arányszámuk a házasságon belül születettekkel szemben sokkal magasabb. 1934-ben 100 házasságon belül született csecsemő közül az 1 éves életkor betöltése előtt 9·7% halt el, a házasságon kívül született csecsemők közül azonban 19·3%. Nagyobb halandóságuk, mint már említettem, a rosszabb szociális és egészségügyi viszonyoknak tudható be és annak, hogy ezeknek a csecsemőknek nagyrésze elsőszülött és az anya kiskorú. Rendszerint nem is maradnak az anya gondozásában, tehát anyatejet is csak rövid ideig kapnak. A budapesti állami gyermekmenhelyre 1934. évben felvett 0—1 éves csecsemők közül házasságon belül 313, házasságon kívül pedig 792 született s a házasságon kívül születettek 69·0%-ának anyja háztartási alkalmazott volt. Jellemző a háztartási alkalmazottak helyzetére, hogy a gyermekmenhelyben elhelyezett 0—1 éves csecsemőik közül házasságon belül mindössze 9, házasságon kívül pedig 753 született. Ezek a törvénytelen gyermekek az állami és társadalmi gyermekvédelem megszervezése előtt legnagyobbrészt dajkaságba adattak. A dajkaságba adott csecsemők a nevelőszülők gondatlansága, tudatlansága, de sokszor szándékos rosszakarata következtében a legszomorúbb körülmények közé jutottak.

Az elmondottakban röviden rámutattam azokra a kérdésekre, amelyek a főváros területén az anya- és csecsemővédelmi tevékenység fokozását indokolják. A következőkben ismertetni fogom azt, hogy a főváros hatósága, társadalma és a kormányhatóság ezeknek a kérdéseknek megoldása, illetve az ismertetett veszélyek csökkentésére milyen szervezettséggel, milyen intézmények létesítésével és fenntartásával vette fel a küzdelmet.

Anya-, csecsemő- és kisdedvédelmi feladatok.

Az anya-, csecsemő- és kisdedvédelem hatósági és társadalmi úton azokat az egészségügyi és szociális feltételeket kívánja biztosítani, amelyek életerős csecsemők születéséhez és azok felneveléséhez okvetlenül szükségesek. A hatósági, vagy a társadalmi jótékony intézmények, szervek útján ellátott védelmi munkának ki kell terjednie tehát a terhesség alatt (praenatalis), szülés alatti (natalis) és szülés utáni (postnatalis) időszakra. A védelmi munka, természetére nézve mindhárom munkaterületen megoszlik egészségügyi és szociális védelemre és ezek lehetnek megelőző (preventív) és gyógyító (kuratív) jellegűek. Úgy a preventív, mint a kuratív munka ellátható· 1. nyílt, 2. részben intézeti és 3. intézeti gondozás útján.

Terhesvédelem. A terhesvédelemnél az egészségügyi és szociális gondozást nem lehet élesen szétválasztani. Jellegzetes tulajdonsága ez különben az anya-, csecsemő- és kisdedvédelem egész területének. Az egészségügyi tevékenységnek nem egyszer szociális eredményei vannak és a szociális ténykedések az egészségügyi gondozás munkáját könnyítik meg. A terhesvédelem érett, egészséges gyermekek születését igyekszik elősegíteni. E célból különválasztja az egészséges terheseket azoktól, akiknél betegségük vagy egyéb ok miatt rendellenes szülésre van kilátás és a lehetőséghez képest gondoskodik arról, hogy egyrészt az egészséges terhesek egészsége megőriztessék, másrészt, hogy akiknek arra szüksége van, megfelelő kezelésben részesüljenek. Amennyiben a terhesvizsgálat azt állapítaná meg, hogy a szülés vagy a gyermekágy, a szoptatási időszak, rendellenesnek ígérkezik, gondoskodni kell arról is, hogy a szülés olyan körülmények között folyjon le, (szülőintézetben, stb.) amelyek az anyának és csecsemőjének a legmesszebbmenő védelmet biztosítják. Eredményes terhesgondozás csak a terhes nők körülményeinek részletes és alapos ismerete alapján remélhető, mert a gondozás módjának a terhes körülményei szabnak irányt.

A következő fontosabb körülményekre kell a terhes gondozásánál tekintettel lenni:

A terhes családi állapota (házasságon belüli vagy kívüli terhesség), anyagi helyzete, lakásviszonya, foglalkozása. (Az ipari munkánál ugyanis lehetségesek olyan méregbehatások, amelyek a terhesség fejlődésére károsan hatnak.) Környezete, (alkoholista család) életkora, (fiatalabb és idősebb anyák fokozottabb védelmet igényelnek). Első terhesség-e vagy nem? stb. A terhes egészségügyi védelme főként preventiv jellegű, a szociális terhesgondozásnál azonban a kurativ tevékenységen van a hangsúly és az egészségügyi védelmet gazdasági és jogi vonatkozásban egészíti ki.

A szociális terhesvédelem gazdasági feladata: azon ínséges terheseknek pénz, ruhanemű, élelmiszer, tüzelőanyag, esetleg megfelelő munkával való ellátása, akiknek olyan az anyagi helyzetük, hogy szervezetük leromlásától

kell félni. A gazdasági védelmet erkölcsvédelmi tevékenységnek kell kiegészítenie, amely a terhesség időtartama alatt igyekszik megfelelő erkölcsi környezetet biztosítani és megszüntetni azokat a zavaró körülményeket, amelyek a terhesség lefolyására káros hatással vannak. Például a részegség, durva férj belátásra bírása stb., a házasságon kívüli terhességnél a házasságkötés elősegítése. További tennivaló még e téren a megfelelő lakás biztosítása, sokgyermekes, terhes anyánál biztosítása annak, hogy gyermekei felügyelet és gondozás nélkül ne maradjnak, stb. Sajnos, ezek az utóbb említettek a terhesvédelemnek már olyan területei, ahol a védelmi munka, fontosságuk dacára, megfelelő szervezet és az eszközök hiánya következtében csak igen kevés eredménnyel végezhető.

A szociális terhesgondozás jogvédelmi feladata a terhes részére a terhesség ideje alatt a jogsegély biztosítása, ami a mai gazdasági helyzetben fokozott jelentőségű. Ide sorozhatjuk a természetes apával szemben fennálló jogigény biztosítására irányuló törekvést, a terhes nőnek a munkaadóval szemben való védelmét és a terhes nőnek terhességi, szülési, gyermekágyi és szoptatási segélyekre irányuló jogainak védelmét.[1]) Megjegyzem, hogy a jogvédelmi feladatok az anya-, csecsemő- és kisdedvédelem egész területén a fentiekkel azonos keretek között mozognak. Végül a terhesvédelmi tevékenységhez kell sorozni azt a felvilágosító és nevelő munkát is, mely megfelelő életmódra oktatja ki a terheseket és a terhesvédelem higiénikus és szociális vonatkozásainak fontosságára igyekszik a társadalom figyelmét felhívni.

Különösen fontos ez a propagandamunka nálunk, mert anyavédelmünk rendszerében a terhesvédelem, rendkívül fontossága ellenére hézagos, hiszen jogszabályaink nem írják elő a kötelező terhesbejelentést és így a terhesek közül csak azok részesülnek védelemben, akik azt saját elhatározásukból igénybeveszik.[2])

Gyermekágyas anyák és újszülöttek védelme. A gyermekágyas anyák gondozásának időtartama általában — a különös esetektől eltekintve — hat hét. Ez idő alatt úgy az anya, mint az újszülött a leggondosabb ápolásra

[1]) 1928. évi V. t.-c.: Az iparban, valamint némely más vállalatban foglalkoztatott gyermekek, fiatalkorúak és nők védelméről kimondja, hogy a terhes nőt, ha a szülés előreláthatólag 6 héten belül bekövetkezik, vagy koraszülés veszedelme forog fenn, kérelmére a munka alól azonnal fel kell menteni és a szülést követő 6 hét alatt nem szabad foglalkoztatni. Ha a terhesség vagy szülés következtében a nő olyan beteg, hogy munkába nem állhat, a szolgálati viszonyból folyó kötelezettségeit további 6 héten át megtagadhatja. Ugyanezen törvény hatálytalanítja a szülést megelőző és követő 6—6 heti időtartam alatt a munkaadó felmondását. Kimondja ennek a t.-c.-nek 20. §-a azt is, hogy olyan nőnek, aki saját csecsemőjét szoptatja, a napi munkaszakon belül, megfelelő két részletben, legalább 1 óra szünetet kell engedni, hogy csecsemőjét elláthassa.

[2]) Legújabban a Stefánia Szövetségnek az Orsz. Társadalombiztosító Intézettel kötött szerződése lehetővé tette a terhesvédelemnek épen a munkástársadalom keretében való fokozottabb kiterjesztését.

szorul. Anya- és csecsemővédelmi rendszerükben is erre az időpontra irányul a legintenzívebb egészségügyi és szociális védelmi munka.

Különösen fontos a gyermekágyas gondozása a törvénytelen szülés esetén, mert ezeknél a mostoha körülmények okozzák azt, hogy a törvénytelen gyermekek halandósága oly nagy. Természetesen nem kevésbbé fontos törvényes szülés esetén is a gyermekágyas gondozása akkor, ha a család anyagi helyzete nem teszi lehetővé, hogy az anyának ezen idő alatt szükséges megfelelő ellátását, vagy gondozását a saját erejéből biztosíthassa.

Csecsemő- és kisdedvédelem. A terhes és gyermekágyas anyák védelménél ismertetett gondozói munkák ellátása, a szülés után sem veszít jelentőségéből. A fejlődő csecsemőre növekedése alatt minden hónap, sőt minden nap külön veszélyt jelenthet. Épen ezért úgy egészségügyi téren, mint a szociális munkaterületen szükség van mindazokra az intézkedésekre, amelyek az anya- és csecsemője egészségét és megfelelő szociális helyzetét szülés után is biztosítja. Különösen fontos annak lehetővé tétele, hogy az anya a csecsemőjével együttmaradhasson. Fontos ez azért, mert az emésztőszervi és a fertőző megbetegedések ellen bizonyos fokú védettséget jelent az anyatejjel való táplálás.

Fontos az anyának a csecsemő táplálására és gondozására való kioktatása. Itt az orvos szaktanácsai mellett, az anya és csecsemője egészségének és fejlődésének biztosítása érdekében, a megfelelő tapasztalatokkal és tudással felkészült védőnőre vár az a feladat, hogy a csecsemőgondozással kapcsolatban elterjedt népi szokások, babonák ellen felvegye a küzdelmet. A tanácsadáson túl azonban nélkülözhetetlen a megfelelő anyagi ellátásnak (csecsemőkelengye, tápszerek, orvosságok) biztosítása is. A védőnőnek tehát ismernie kell a társadalmi és hatósági anya- és csecsemővédelmi szervek és intézmények munkáját, hogy az anyát szükség esetén megfelelően irányítani tudja.

A fentiekben az anya- és csecsemővédelem nyílt gondozási feladatait ismertettem. Ugyanilyen fontos azonban az intézeti és a részben intézeti gondozás is.

Az intézeti gondozás a terhest, az anyát, illetve csecsemőjét kiemeli a családi környezetből. A terhes anyát, ha szükséges, már a terhesség utolsó időszakában, vagy közvetlenül a szülés előtt a gyermekágy idejére, szülőotthonba, anyaotthonba helyezi el a csecsemőt és kisdedet pedig betegség esetén csecsemőkórházba. (Ha arra szükség és lehetőség van, a csecsemőt az anyával együtt.)

A részben intézeti gondozás a csecsemőnek bölcsődében, a kisdednek pedig napközi otthonban való elhelyezéséből áll. Ez a gondozási mód a csecsemőt, kisdedet a család kötelékében hagyja, de nappalra intézetben helyezi el, ahol szakképzett ápolónők orvosi felügyelet mellett gondozzák, ápolják a csecsemőket és kisdedeket. A bölcsődék és napközi kisdedotthonok jelentősége különösen a szegényebb népréteg által lakott területeken

AZ ANYA-, CSECSEMŐ-, KISDEDVÉDELMI MUNKA MEGOSZLÁSA BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROSBAN

A KORMÁNY-HATÓSÁG

- Anya-és csecsemővédelmi jogalkotás
- Állami gyermekmenhely
  - Gondozónői tanfolyam
- Állami szülészeti klinikák
- Állami csecsemő-és gyermek kórház
  - Cs.-és gyermek rendelő

A HELYI HATÓSÁG

- Árvaszék
  - Menhelyi beutalás
    - Erkölcsi elhagyottság
    - Anyagi elhagyottság
  - Jogvédelem
  - Dajkaságba adás
  - Csecsemő oltás
  - Kerületi szülésznők
- Kerületi előljárók
- Tiszti főorvos
  - Kerületi orvosok
- Közegészségügyi ügyosztály
- Közjótékonysági és szoc. politikai ügyosztály
  - Bölcsődék
  - Napközi otthonok
  - Védőintézetek
    - Orvosi tanács
    - Qvarzkezelés
  - A védőnők munkája
    - Anyagi támogatás
    - Családok látogatása
    - Erkölcsi támogatás
- Főv. kórházak csecsemő-és gyermek osztályai
- Főv. kórházak szülészeti osztályai

A TÁRSADALOM

- Országos Stefánia Szövetség
  - Jogvédő iroda
  - Anyák iskolája
  - Propaganda munka
  - Védő-és gondozónő képzés
  - Szülőotthon
  - Anyaotthon
  - Központi rendelő
    - Tejkonyha. Tápszerkészítés
- Orsz. Társadalombiztosító Intézet
  - Rendelők
  - Anyasági segélyek
- Egyéb szociális biztosító intézetek
  - Rendelők
- Jótékony-és egészségvédelmi egyesületek és intézmények
  - Pénz-és term-beni segélyek
  - Csecsemőkelengye
  - Bölcsődék és napközi otthonok
  - Szülőintézetek
  - Csecsemőkórházak
  - Ingyenes rendelők
  - Propaganda munka

- Pénz és tüzelő
- Tej és kenyér
- Ebéd
- Élelmiszerutalvány
- Csecsemőkelengye
- Szülészeti vándorláda és csecsemőmérleg

BIBLIOTHECA ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
BUDAPEST

igen nagy, mert ezek teszik lehetővé hogy az anyák kenyérkereső munkájukat a szülés után ismét folytathassák és ezzel családjuk ellátását biztosíthassák. A csecsemők és kisdedek fejlődését — ha az anya dolgozni jár — a bölcsődék és napközi otthonok megfelelő ellátása és szakszerű gondozása sokkal jobban biztosítja, mintha kedvezőtlen körülmények között és megfelelő felügyelet nélkül otthon maradnak vagy az anya munkaidejének tartamára idegenekhez kerülnek.

Anya-, csecsemő- és kisdedvédelem Budapesten.

A hatósági anya-, csecsemő- és kisdedvédelmet Budapesten az Országos Stefánia Szövetség a fővárossal karöltve végzi. Ebben a munkában a kormányhatóság a szövetség támogatásával és az elhagyott csecsemők és kisdedeknek az állami gyermekmenhely gondozásába utalásával vesz részt. Foglalkozik az anya- és csecsemővédelem kérdésével a magánjótékony egyesületek és szervek egy része és anya- és csecsemővédelmi jellegű tevékenységet fejt ki az Országos Társadalombizotosító Intézet és a Magánalkalmazottak Biztosító intézete is kötelékébe tartozó tagoknál. Az előbbi tevékenységének ismertetése munkám keretén kívül esik, mégis megemlítem, mert a szegényebb néprétegből kerülnek ki tagjai és így amennyiben azokat terhesség, szülés esetén nem segélyezné, a szülés következtében munkájukat vesztett munkásnők a hatóság vagy társadalom jótékony szerveinek támogatását fokozottabb mértékben vennék igénybe. Nem térek azonban ki azokra az anya- vagy csecsemővédelmi jelleggel bíró egészségügyi intézetekre (szanatóriumi jellegű magánkórházak), amelyeknek az általános szociális védelemmel semmi kapcsolatuk nincs és azokra a segítő egyesületekre (Fővárosi Alkalmazottak Segítő Alapja, stb.), amelyek ugyan jelentős támogatást nyujtanak tagjaik részére terhesség, szülés esetén, de ezen támogatás az anyának, vagy csecsemőjének már a megfelelőbb anyagi helyzetet s nem csupán a legszükségesebbeket adja meg.[1])

A következőkben tehát csak azokat az anya- csecsemő- és kisdedvédelemmel foglalkozó szerveket és intézményeket ismertetem, amelyek közvetve, vagy közvetlenül a szociális védelemmel, a szegénygondozással, illetve inségenyhítéssel is kapcsolatban vannak, vagy ha ez a kapcsolat jelenleg nem is lelhető fel, amennyiben működését megszüntetné, az általa gondozottak legnagyobb része a hatósági vagy társadalmi jótékonyság által létesített anya-, csecsemő- és kisdedvédelmi intézmények, szervek támogatását kényszerülne igénybe venni.

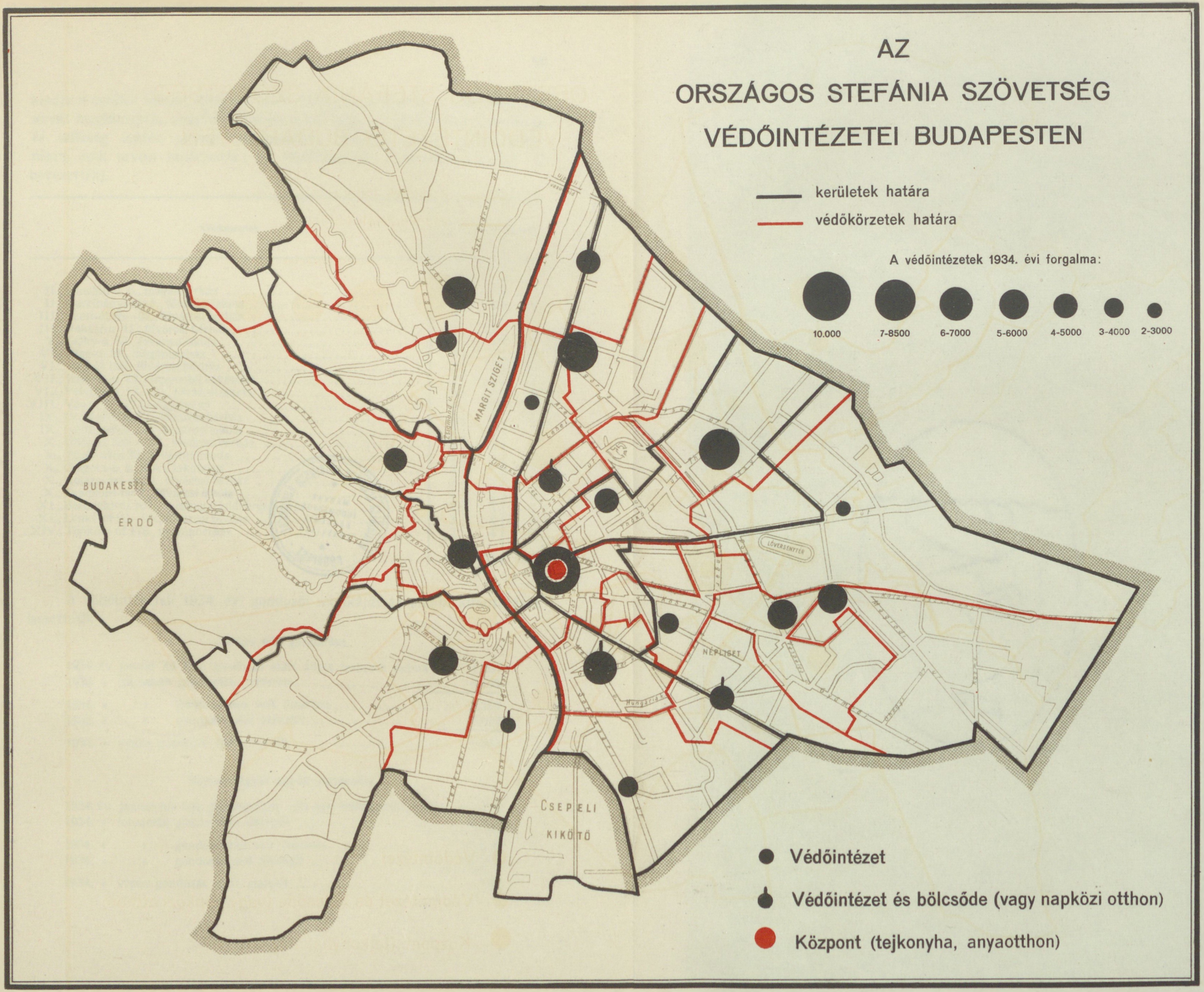
[1]) A székesfővárosi Alkalmazottak Segítőalapjánál a születési segély fizetési osztályok szerint 80 pengőtől 160 pengőig terjed. Az anyasági segély pedig mindenkinek az egyhavi fizetése. Ha a férj és feleség egyaránt fővárosi alkalmazottak a születési és anyasági segély mindkettő után jár. Ikerszülések esetén pedig az összes járandóságok kétszerese.

A főváros és az Országos Stefánia Szövetség tevékenysége.

A főváros hatóságának anya-, csecsemő- és kisdedvédelmi tevékenysége hatáskör szempontjából a polgármester, az árvaszék és a kerületi elöljárók között oszlik meg. A Stefánia Szövetség általános védelmi munkájának támogatását, a védőintézetek jelentékeny részének, a bölcsődék, napköziotthonok fenntartását, a gazdasági védelem keretében juttatott segítőeszközök kiadásainak fedezését és a csecsemő és kisdedvédelem irányítását a közjótékonysági és szociálpolitikai ügyosztály útján látja el a polgármester. A Stefánia Szövetség egészségügyi intézeteinek, (szülőotthon, anyák otthona) támogatását, továbbá a főváros közkórházaiban levő szülő-, csecsemő- és kisdedosztályok igazgatását a fővárosi közkórházak keretében a közegészségügyi ügyosztály látja el. Az anya-, csecsemő- és kisdedvédelmi vonatkozású általános közegészségügyi kérdések intézése és ellenőrzése a tiszti főorvos szakirányításával történik, az elhagyott csecsemők és kisdedek menhelyi elhelyezése pedig az árvaszék részéről átruházott hatáskörben a kerületi elöljárók ügykörébe tartozik. Ebben az eléggé széttagolt ügykörben az intézkedő hatósági szervek együttműködését, egyrészt az ezen kérdésekben közöttük fenntartott kapcsolat, másrészt az a körülmény biztosítja, hogy tevékenységüket, mint ezt a továbbiakban látni fogjuk, vagy az Országos Stefánia Szövetségen keresztül, vagy annak bekapcsolásával látják el.

A Stefánia Szövetség munkaköre négy feladatkörre oszlik. Ezek : anyavédelem, egészséges csecsemők védelme 0—3 éves korig, propaganda munka a helyes csecsemőgondozás érdekében és a védőszemélyzet kiképzése. Tevékenysége országos jellegű. A szövetségnek a fővárosban 20 védőintézete van. A védőintézetek elhelyezésének megfelelően a szövetség a főváros területét körzetekre osztotta fel. A védőintézetek elhelyezését és körzeti beosztását a csatolt térkép ismerteti. A védőintézetek élén egy-egy főorvos áll és hozzá megfelelő számú orvos és védőnő van beosztva. A védőintézeteket részben a főváros által rendelkezésre bocsátott helyiségekben (13) részben magánházakban bérelt, illetve ingyenesen átengedett helyiségekben és a szövetség székházában rendezték be. Az alábbi táblázat a védőintézetek helyét és az ott működő orvosi és védőnői személyzet számát ismerteti.

A Stefánia Szövetség célja a megelőzés. Ezt a célt a védőintézeteken keresztül biztosítja, amelyek teljesen ingyenesen, minden jelentkezőt úgy egészségügyi, mint szociális szempontból gondozásba vesznek. De nemcsak a jelentkezők kerülnek a védőintézetek gondozásába. A 137.681/1923. B. M. számú rendelet szerint az anyakönyvi hivatalok minden újszülöttről 24 órán belül értesítést küldenek a Stefánia Szövetségnek. A szövetség az értesítést

AZ
ORSZÁGOS STEFÁNIA SZÖVETSÉG
VÉDŐINTÉZETEI BUDAPESTEN
kerületek határa
védőkörzetek határa
A védőintézetek 1934. évi forgalma:
10.000
7-8500
6-7000
5-6000
4-5000
3-4000
2-3000
MARGIT SZIGET
BUDAKESZI
ERDŐ
LÓVERSENYTÉR
NÉPLIGET
CSEPELI
KIKÖTŐ
Védőintézet
Védőintézet és bölcsőde (vagy napközi otthon)
Központ (tejkonyha, anyaotthon)

BIBLIOTHECA ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE
MAGYAR
TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA
BUDAPEST

kiadja a terület szerint illetékes védőintézetnek. A védőnő a gyermekágyas anyát meglátogatja, megfelelő tanácsokkal látja el, orvosi rendelésre hívja és szükség esetén anyagi támogatásban részesíti (orvosi gyógykezelés nincs, csak orvosi tanácsadás; 10 védőintézetbe a kvarcfénykezelést is bevezették).

Védőintézetek	Orvosok	Védőnők	Együtt
II., Lánchíd-u. 6., magánbérház	2	6	8
II., Marcibányi-tér 1., fővárosi iskola	2	4	6
III., Bécsi-út 88—92., fővárosi bérház	2	4	6
III., Raktár-u. 41., fővárosi bérház	2	8	10
V., Csáky-u. 82., fővárosi iskola	2	4	6
VI., Üteg-u. 18., magánbérház	2	7	9
VI., Váci-út 159., fővárosi bérház	2	3	5
VII., Izabella-u. 42., Ingyentej egyesület	2	5	7
VII., Peterdy-u. 17—19., fővárosi iskola	2	6	8
VIII., Vas-u. 10., Zita-alapítvány	4	10	14
IX., Gr. Haller-u. 10., fővárosi bérház	2	5	7
IX., Soroksári-út 136., fővárosi iskola	2	2	4
X., Üllői-út 120—122., fővárosi bérház	2	3	5
X., Füzér-utca 32., fővárosi óvoda	2	4	6
X., Golgota-u. 5., MÁV lakótelep	2	6	8
X., Kolozsvári-út 39., fővárosi bérház	2	3	5
X., Templom-tér 2., fővárosi iskola	2	2	4
XI., Budafoki-út 107., Wespag (Goldberger) gyár	2	2	4
XI., Lenke-út 93—95., fővárosi bérház	3	4	7
XIV., Thököly-út 178., magánbérház	2	4	6
Összesen	43	92	135

A védőintézetek 1934. évi gondozói munkáját az alábbi kimutatások ismertetik:

Terhes nők gondozása.

1934. év január hó 1-én gondozás alatt állott terhesek száma	1.204
1934. « folyamán gondozásba vétetett	6.155
1934. « « gondozásban volt összesen	7.359
1934. « « gondozás alól kikerült	6.097
1934. « végén gondozás alatt maradt	1.262

Gyermekágyas anyák gondozása.

1934. év január hó 1-én gondozásban volt gyermekágyasok száma	709
1934. « folyamán gondozásba vétetett	9.725
1934. « « gondozásban volt összesen	10.434
1934. « « gondozás alól kikerült	9.734
1934. « végén gondozás alatt maradt	700

Csecsemők gondozása (0—1 évesek).

1934. év január 1-én gondozásban volt csecsemők száma		7.644
1934. « folyamán gondozás alá került csecsemők száma.....		12.919
1934. « « gondozásban volt összesen		20.563
1934. « « az első életévet betöltötte	6.924	
1934. « « meghalt.....	638	
1934. « « gondozás alól egyéb okok miatt kikerült .	4.958	12.520
1934. « végén gondozás alatt maradt csecsemők száma .		8.043

Kisdedek gondozása (1—3 évesek).

1934. év január hó 1-én gondozásban volt kisdedek száma		12.895
1934. « folyamán gondozás alá került		3.678
1934. « « 1 éves lett		6.924
1934. « « gondozásban volt összesen		23.497
1934. « « 3 életévét betöltötte	5.500	
1934. « « meghalt.....	157	
1934. « « gondozás alól egyéb okok miatt kikerült .	4.796	10.453
1934. « végén gondozás alatt maradt kisdedek száma ...		13.044

1934. év folyamán a védőintézetekben anyák, csecsemők és kisdedek részére adott orvosi tanácsok száma.

Intézetek	Anyák	Csecsemők	Kisdedek	Összesen
	részére adott orvosi tanácsok száma			
II., Lánchíd-u. 6	699	2.809	1.814	5.322
II., Marcibányi-tér 1	300	2.978	1.281	4.559
III., Kórház-u. 35	529	3.744	1.940	6.213
III., Bécsi-út 88—92	176	2.297	1.330	3.803
VI., Váci-út 159	273	2.398	1.643	4.314
V., Csáky-u. 82.	681	5.759	1.754	8.194
VI., Üteg-u. 16/b	392	5.088	2.574	8.054
VII., Izabella-u. 42	295	2.938	1.031	4.264
VII., Peterdy-u. 17—19	461	3.386	948	4.795
VIII., Vas-u. 8—10	1.253	6.029	2.726	10.008
IX., Gr. Haller-u. 8—10	427	3.692	2.734	6.853
IX., Soroksári-út 136	314	1.817	980	3.111
X., Füzér-u. 32	436	2.413	2.182	5.031
X., Kolozsvári-út 39.....	374	2.889	1.789	5.052
X., Templom-tér 2	196	1.839	893	2.928
X., Golgota-út 5	943	399	2.265	3.607
X., Üllői-út 120—122	372	2.404	1.949	4.725
XI., Lenke-út 93—95	253	2.809	2.001	5.063
XI., Budafoki-út, Vespag-gyár.....	114	1.563	630	2.307
XIV., Thököly-út 178	544	4.481	2.215	7.240
Összesen	**9.032**	**61.732**	**34.679**	**105.443**

A szövetség szükség esetén a terhes nőt, szülés végett, a beteg csecsemőt és kisdedet pedig megfelelő állandó orvosi felügyelet és gondozás végett egészségügyi intézetbe (szülőotthon, csecsemőkórház) utalja.

1934. évben 1668 terhes nőt, 2377 csecsemőt és 1374 kisdedet utalt a szövetség egészségügyi intézetbe.

A védőintézetekben folyó orvosi munkát kiegészíti a védőnők gondozói tevékenysége. A védőnők ugyanis az intézetbe behozott csecsemőket az orvosi vizsgálat előtt lemérik, a gyermek egészségügyi és szociális vonatkozású adatait nyilvántartásukba feljegyzik, az anyák panaszait és kívánságait meghallgatják, a gyermekek, illetve anyák életkörülményeit figyelemmel kísérik s a szükséghez képest meglátogatják az anyák lakását, ahol ellenőrzik, hogy az orvos utasításainak eleget tesznek-e és mint szakképzett védőnők a gyermekgondozásban járatlan anyát a szükséges gyakorlati tanácsokkal segítik.

1934. év folyamán a védőnői látogatások száma a következő volt:

Védőintézetek	Terhes	Gyermekágyas	Csecsemő	Kisded	Ellenőrző	Összesen
	látogatás					
II., Lánchíd-u. 6	811	513	4.106	2.798	243	8.471
II., Marcibányi-tér 1	578	480	2.638	2.574	253	6.523
III., Kórház-u. 35	1.082	571	5.029	5.616	184	12.482
III., Bécsi-út 88—92	581	296	2.212	2.214	187	5.490
VI., Váci-út 159	498	302	2.412	2.270	182	5.664
V., Csáky-u. 82	1.092	709	4.399	3.729	185	10.114
VI., Üteg-u. 16/b	1.737	813	6.440	6.001	138	15.129
VII., Izabella-u. 42	851	1.075	6.011	3.853	196	11.986
VII., Peterdy-u. 17—19	869	724	6.598	4.365	165	12.721
VIII., Vas-u. 10	1.685	1.206	7.353	6.075	182	16.501
IX., Gr. Haller-u. 8—18	768	725	5.165	4.496	180	11.334
IX., Soroksári-út 136	360	90	901	1.443	150	2.944
X., Fűzér-u. 32	906	408	3.393	3.995	179	8.881
X., Kolozsvári-út 39	659	245	2.618	2.686	193	6.401
X., Templom-tér 2	254	238	2.001	1.554	189	4.236
X., Golgota-út 5	1.135	791	6.227	4.227	198	12.578
X., Üllői-út 120—122	687	300	2.786	3.345	211	7.329
XI., Lenke-út 93—95	484	423	1.906	1.682	201	4.696
XI., Budafoki-út, Vespag-gyár	299	162	1.416	1.443	157	3.407
XIV., Thököly-út 178	763	607	4.295	3.898	193	9.756
Összesen	**16.029**	**10.678**	**77.906**	**68.264**	**3.766**	**176.643**

Ahol az anyatejjel való táplálásra nincs lehetőség, ott a csecsemő állapotának legjobban megfelelő táplálkozást igyekszik a szövetség biztosítani. Budapesten a Stefánia Szövetségnek a VIII. ker., Vas-utca 10. szám alatt levő székházában van *tejkonyha*, ahol a mesterséges táplálkozásra szoruló csecsemők részére 13-féle tejkészítményt szolgáltatnak ki. A tejkészítményeket a Központi (hollandi) rendelő főorvosának előírása szerint adják ki. A tápszereket az anyák csak a tejkonyhán vehetik át, ahol azt szakképzett nővérek készítik el orvosi felügyelet mellett és külön üvegekben, könnyen vihető vaskosarakban adják ki az anyáknak az egy napi csecsemőtáplálék-

nak megfelelő adagot. Az, akinek módjában áll, köteles a tápszer költségeit megtéríteni. Az ínségesek a tápszert a főváros költségére ingyenesen kapják, sőt indokolt esetben a főváros a tejkonyhára való utazás villamosköltségét is fedezi (jótékonysági jegyek). Az 1934. évben kiadott tejkészítmények mennyisége a következő volt:

Egyharmados tej cukorral	189.740	gr
Feles tej cukorral és nyákkal	20.293.470	«
Kétharmados tej cukorral és lisztlevessel	15,220.460	«
Malátaleves	337.350	«
Fehérleves tej hordenzymmel	12,991.055	«
Író, liszttel és cukorral	2,365.595	«
Cserny-féle vajleves	956.450	«
Móróleves	1,281.095	«
Feles tejben dara	10,007.950	«
Kétharmados tejben dara	8,014.350	«
Színtejben dara	14,502.785	«
Diétás leves	5,313.400	«
Diétás főzelék	6,641.240	«
Rizsnyák	1,123.970	«
Színtej	6,960.810	«
Összesen	**106,199.720**	gr

Ezek szerint 1934. évben 106.199·72 kg tejkészítmény került kiosztásra, amelyből 102.210·60 kg-ért a székesfőváros 61.380·69 pengő térítést fizetett az Országos Stefánia Szövetségnek, a többiért pedig a tehetősebbek összesen kb. 2500 pengőt fizettek. Mesterséges táplálékban 1189 csecsemő részesült, éspedig 105.221 napi adagolásban. Ez 286 átlagos napi adagnak felel meg, amelyet 594.851 üvegben adtak ki.

A védőintézetekben 1934. évben a következő tápszereket osztották ki:

Richter-féle tápliszt	7.500	gr
Harmatkása	193.500	«
Tápióka	57.250	«
Zabderce	7.000	«
Zabliszt	13.500	«
Zabpehely	65.500	«
Zamakó	277.250	«
Szitmaltin	207.000	«
Maltosit	3.900	«
Hordenzym	193.200	«
Hordomalt	23.000	«
Ovomaltin	627.250	«
Papion	39.400	«
Csukamájolaj	120.405	«
Caphosein	39.900	«
Kuffler-féle diétás liszt	96.250	«
Sacharin-tea	2.729	adag
Összesen	**1,971.805**	gr

Központi laboratórium a Vas-utcai székházban van berendezve. A terhes- stb. gondozással kapcsolatban a védőintézetek részére szükséges laboratóriumi vizsgálatokat végzi és a tejkonyhán feldolgozásra kerülő nyersanyagokat megvizsgálja. A végzett vizsgálatok száma 1935-ben 4010 volt.

Anyák, csecsemők és kisdedek segélyezése.

A fentiekben ismertettem a fővárosnak a Stefánia Szövetséggel karöltve kifejtett azon tevékenységét, amely egészségügyi vonatkozású volt. Az alábbiakban azon tevékenységét ismertetem, amelynek egészségügyi vonatkozása nyilvánvaló ugyan, mégis inkább a munkanélküliség fokozódása következtében jelentkező nagyobb mérvű ínség hatásainak elhárítására törekszik és így közjótékonysági vonatkozása domborodik ki.

Vándor-csecsemőkelengye. Készleteit az Ínségesek Székesfővárosi Hatósági Foglalkoztatója készíti és kezeli. A csecsemőkelengyéket a Stefánia Szövetség ajánlatára kapják 8—10 havi használatra a szegénysorsú anyák. 1928. évi október hó 1-től a kikölcsönzés ingyenes, sőt a kölcsönkapott kelengyét pontosan és hiánytalanul visszahozó anyák 3 db csecsemőinget és 2 db kisruhát kapnak ajándékba. Az 1934. évben 3498 db csecsemőinget és 2332 db csecsemőruhát kaptak az anyák.

A régi kelengyék molinóból készültek, az újabbak azonban már jobb fehérneművászonból. A kölcsönkelengyék forgalma 1934. évben a következő volt:

	Kiadott kölcsönkelengyék	Visszahozott száma
Januárban	409	334
Februárban	430	314
Márciusban	477	338
Áprilisban	418	324
Májusban	423	298
Júniusban	450	277
Júliusban	472	210
Augusztusban	404	284
Szeptemberben	438	285
Októberben	433	345
Novemberben	416	353
Decemberben	381	316
Összesen	**5.151**	**3.678**

A kölcsönkelengyét 1934. évben igénybevette	5.151	anya
Visszahozta 1934. évben	3.678	«

A visszahozott kelengyéket alapos mosás és fertőtlenítés után az Ínségesek Székesfővárosi Hatósági Foglalkoztatója kijavítja és újból kölcsönadja, úgy, hogy a legtöbb kelengyekészlet 3—4-szer kerül kiadásra. A felmerült költség az 1934. évben 41.973·90 pengő volt.

A már többízben kölcsönadott, kijavított darabokból álló kelengyéket 1933. március 1-e óta visszaszolgáltatás kötelezettsége nélkül adja ki a főváros olyan, leginkább albérletben lakó anyáknak, akiknél nem remélhető, hogy a kelengyét visszaszolgáltatják. 1934. évben 1200 esetben adott így kelengyét. A végleg kiadott kelengyék száma a fent kimutatott kölcsönkelengyék számában bentfoglaltatik.

Budapest székesfőváros tej-, élelmiszer-, tüzelő-, stb. osztó tevékenysége. A főváros a reáutalt terhes és szoptatós anyáknak és az 1—3 éves kisdedeknek napi fél liter tejet ad, (három hétre 50 fillér térítés ellenében). A térítés fizetése alól 1934. évben háromhetenként mindössze 100 segélyezett kapott felmentést. A tejutalványokat a Stefánia Szövetség védőintézetei állították ki.

Szegénysorsú, terhes és szoptatós anyák, továbbá csecsemők részére 1934. évben 2,332.246 félliteres adag tej, vagyis 1,166.123 liter tej került kiosztásra.

Az 1934. évben kiosztott ½ literes tejadagok száma havonkint a következőképen oszlott meg:

Január	229.484	adag
Február	249.161	«
Március	291.881	«
Április	265.768	«
Május	242.445	«
Június	141.609	«
Július	119.824	«
Augusztus	120.739	«
Szeptember	117.680	«
Október	132.169	«
November	184.293	«
December	237.193	«
Összesen	**2,332.246**	adag

Kiosztásra került továbbá 1934. évben ingyenesen az anyák részére a székesfőváros hatósági főzőhelyeire és étkezőhelyeire érvényes 26.160 db 7 napos ebédjegy, 1100 db húsos és 6180 db hústalan napi ebédjegy, vagyis összesen 190.400 adag ebéd, 42.400 db lóhúsutalvány (10 dkg lóhúsfelvágott és 10 dkg kenyér, 16.340 db hentesáru utalvány, (5—8 dkg hideg hentesáru és 20 dkg kenyér), 47.740 tejutalvány, (½ lit. tej és 10 dkg kenyér). 781 esetben 50 kg tüzelőszer és 3800 db kéthetes kenyérutalvány (6 kg-os),

A védőintézetek útján szétosztatott az ínséges anyák között 1934. évben *3596 doboz hintőpor.*

1934. évben csecsemőmérleg 222 esetben, szülészeti vándorláda (tartalmazza az újszülött gondozásához szükséges teljes felszerelést) pedig 101 esetben kölcsönöztetett ki a szövetség útján.

A védőnők szociális munkája.

Hatóságoknál eljártak	1.814	esetben
Anyát, csecsemőt elhelyeztek	1.208	«
Az anya részére erkölcsi védelmet nyujtottak	771	«
Anya részére foglalkozást, munkát szereztek	341	«
Ügyüket más egyesületbe áttették	1.212	«
Más, különböző természetű ügyekben eljártak	1.038	«
A szociális közreműködések száma összesen	6.384	eset

Székesfővárosi bölcsődék és napközi-otthonok. A védőintézetek általában a védőnői irodából és orvosi rendelőkből állanak. A 20 védőintézet között azonban 6 olyan van, amelyben 1928-ban a székesfőváros bölcsődét és napközi-otthont is berendezett. Ezek a védőintézetek a fővárosi kislakásos bérházakban vannak elhelyezve és a következők:

III., Bécsi-út 88—92.
VI., Váci-út 159.
IX., Gr. Haller-utca 18.
X., Kolozsvári-út 39.
X., Üllői-út 120—122.
XI., Lenke-út 93—95.

Ezekben az intézetekben védőnői iroda, orvosi rendelő, 0—1 éves csecsemők részére bölcsőde és 1—3 éves kisdedek részére napközi-otthon van.

Bölcsődék 0—1 éves csecsemők részére. Itt az anyák csecsemőiket reggel, munkábamenés előtt helyezik el. A gyermekeket átvétel után megfürösztik és a bölcsőde ruháiba öltöztetik. Este a munkából hazatérő anya csecsemőjét hazaviszi. Szükség esetén ilyenkor az anyát, — a gyermek számára — mesterséges tápszerrel is ellátják. Az intézetben 8—10 egészséges anya csecsemőjével együtt állandó elhelyezést is kap. Ezek szoptatják a csecsemőket és ellátják a szükséges házimunkát. Az Országos Stefánia Szövetség által beutalt anya az intézetben lakást, ellátást, ruházatot és ezenfelül havonta 10 pengő segélyt is kap.

Napközi-otthonok (1—3 éves kisdedek részére). A napközi-otthonokban a kisdedeket reggeltől-estig gondozzák. A munkába járó anyák gyermekeit — ugyanúgy, mint a bölcsődékben — átvétel után minden reggel megfürösztik, otthoni ruháikat intézeti ruhákkal cserélik fel és óvónők felügyelete mellett foglalkoztatják őket. A kisdedek élelmezést, szükség esetén diétás élelmezést kapnak. A bölcsődék és napközi-otthonok vasár- és ünnepnapokon zárva vannak és így egy év folyamán kb 290—300 napon át gondozzák a csecsemőket és kisdedeket. Az intézetben a gondozásért a tehetősebb szülőktől napi 30, illetve 15 fillért szednek, általában azonban a gondozás díjtalan. Az 1934. évben térítés címén mindössze 3216·60 pengő folyt be.

Az intézetekben 1934-ben a férőhely a következő volt:

Bölcsőde és napközi-otthon	Dajka-anya	Csecsemő	Kisded	Együtt	Csecsemő és kisded férőhely
III., Bécsi-út 88—92	12	40	65	105	98
VI., Váci-út 159	8	30	40	70	62
IX., Gr. Haller-u. 8—18	10	38	50	88	68
X., Üllői-út 120—122	9	32	50	82	66
X., Kolozsvári-út 39	6	30	40	70	57
XI., Lenke-út 93—95	8	30	40	70	59
Összesen	**53**	**200**	**285**	**485**	**410**

A bölcsődékben és a napközi-otthonokban 1934. évben a gondozási napok száma az alábbiak szerint alakult:

Védőintézetek	Csecsemők gondozási napjainak száma	Ebből anyával együtt bentlakó csecsemők gondozási napjainak száma	Napközi-otthonokban gondozott kisdedek gondozási napjainak száma
III., Bécsi-út 88—92	10.940	2.876	15.406
VI., Váci-út 159	8.096	3.885	8.696
IX., Gr. Haller-u. 8.	11.179	2.708	8.874
X., Üllői-út 120—122	7.757	3.403	10.896
X., Kolozsvári-út 39	7.485	2.889	9.474
XI., Lenke-út 93—95	7.900	2.093	8.284
Összesen	**53.357**	**17.854**	**61.630**

A bölcsődék és napközi-otthonok fenntartására 1934. évben 282.428·10 pengőt fordított a székesfőváros, a védőintézetek támogatására pedig 113.352·29 pengőt.

Szülőintézet. A X. ker., Belső Jászberényi-út 26. szám alatt építtette fel a Stefánia Szövetség a főváros támogatásával szülőintézetét. A szülőintézetben 1934-ben 1079 terhes, illetve szülőnőt vettek fel és 830 élveszületés történt. Ebből 772 után az államkincstár, 8 után az OTBA térítést fizetett a Stefánia Szövetségnek, 50 pedig fizető volt.

Anyaotthon. A szülőintézetekből kikerülő, hajléktalan anyáknak és csecsemőiknek elhelyezésére létesült az Orsz. Stefánia Szövetség székházában a 30 férőhelyes, »gróf Apponyi Albert anyaotthon«. A Szövetség a munkaképes anyákat addig helyezi el, amíg saját maguk és csecsemőik ellátását munkájukkal biztosítani nem tudják, beteg, vagy legyengült anyákat pedig addig, amíg magukat és csecsemőjüket ellátni nem tudják. 1934-ben 274 anya és 296 csecsemő nyert az otthonban hosszabb-rövidebb ideig elhelyezést.

Védőnőképzés. A Stefánia Szövetség igazgatása alatt áll a m. kir. állami védőnőképzés is. Jelenleg a szövetség keretében az egész ország területén 664 képzett védőnő dolgozik. 1934-ben 37-en nyertek védőnői oklevelet.

A védőnőképzéssel párhuzamosan csecsemővédelmi tanfolyamokat is rendezett a szövetség, különösen az óvónőképző intézetekben.[1])

Felvilágosítás, oktatás, propaganda.

A felvilágosító-, oktató- és propaganda-tevékenységnek feladata a tudatlanság elleni küzdelem. Ezt a tevékenységet a főváros a Budapest Székesfővárosi Iskolánkívüli Népművelési Bizottság útján, a Stefánia Szövetséggel együttesen végzi, de belekapcsolja a jótékony és szociális tevékenységet kifejtő társadalmi szerveket is.

A fővárosnak ezirányban kettős feladata van: A) *a társadalom legszélesebb* rétegeinek érdeklődését felkelteni az anya- és csecsemővédelemmel kapcsolatos kérdések és azok fontossága iránt, B) *a hiányzó ismeretek* pótlása előadássorozatok, tanfolyamok stb. keretében.

A társadalom érdeklődésének felkeltése az anya- és csecsemővédelemmel kapcsolatos kérdések iránt. Az Iskolánkívüli Népművelési Bizottság különböző társadalmi rétegek számára rendezett egyéb irányú előadássorozatok keretében 1934-ben összesen 89 anya- és csecsemővédelmi előadást tartott:

Katolikus Dolgozó Leányok: »A csecsemőgondozás alapelemei« címen 10 csoport, 2—2 előadás, összesen	20
Szociális Misszió: »Csecsemővédelem«. »A kisgyermek foglalkoztatása« c. 9 csoport 2—2 előadás	18
Katolikus Leányok Orsz. Szövetsége: »Általános tudnivalók a csecsemőkről« c. 23 csoport, 1 előadás	23
Stefánia Szövetség »Anyák iskolája«-ban az »Anya egészségtana« címen 24 csoportban 1—1 előadás	24
Kereszténységi Magánalkalmazottak: »Általános tudnivalók a csecsemőkről« c. 1 előadás	1
Katolikus Háziasszonyok: »Élet iskolájában« »A csecsemőkkel kapcsolatos tudnivalók« 1 előadás	1
A Nemzeti Gyermekhéttel kapcsolatos előadássorozatban 2 előadás: »A társas környezet hatása a kisded korban« és »Csecsemő- és kisdedápolás« címen	2
Az előadások száma összesen	89

[1]) Szorosan együttműködik a Stefánia Szövetséggel a Magyar Anyák Nemzetvédő Bizottsága, mely évenkint ünnepies keretek között sokgyermekes anyákat jutalmaz és őket állandó támogatásban részesíti.

Az Országos Stefánia Szövetség az egyes védőintézetekben vasárnap délutánonként tartott »Anyák iskolája« népszerűsítése érdekében az egyes előadások között ének, zene, szórakoztató magánjelenetek, gyermekek vagy felnőttek által előadott egyfelvonásos színdarabok szerepeltek. A gyermekeikkel megjelenő anyáktól a csecsemőket és kisdedeket átvették és ezek külön helyiségben, védőnők felügyelete mellett uzsonnát kaptak. Az uzsonna költségét a székesfőváros viselte. 1934. évben összesen 22 előadás volt. Ezeken 4575 anya, 5880 gyermek és 703 vendég vett részt.

Az előadásokhoz sorolhatók a *különböző tanfolyamok* keretében tartott, anya- és csecsemővédelmi kérdéseket megvilágító megbeszélések, amelyek tárgyuk szerint megoszlottak

a) anyavédelem: az anyaság etikája, előkészület az anyaságra, az anya védelmét célzó intézkedések, rendeletek, 5 előadás keretében,

b) a csecsemőkre vonatkozó tudnivalók (táplálása, gondozása, nevelése, szórakoztatása) 14 előadás keretében.

Az anya- és csecsemővédelemmel kapcsolatos speciális előadássorozatok és tanfolyamok.

Vas-utcai női művelődési telepen:	
»Gyakorlati csecsemőgondozás« 3 tanfolyam 10—10 órában ...	30 óra
»A csecsemő- és kisdednevelés iskolája«	10 «
A Bajza-utcai női művelődési telepen:	
Csecsemőkelengyekészítő tanfolyam I., II.	40 «
Kisanyák iskolája c. tanfolyam keretében tartott előadássorozatok:	
Gyermek-egészségtan	32 «
Csecsemőgondozás gyakorlata	144 «
»Gyárgondozónői tanfolyam« keretében:	
Biológia, fejlődéstani és nevelési alapfogalmak	132 «
Összesen	388 óra

A Stefánia Szövetség védőintézetei is közreműködtek a felvilágosítás munkájában. 1934. évben 28.370 röpcédulát és kiskátét osztottak ki és 137 propagandaelőadást tartottak az intézetek orvosai és védőnői.

Meg kell itt még említeni a szövetség gazdag anya- és csecsemővédelmi múzeumát és szakkönyvtárát, melyek a szövetség központi székházában vannak elhelyezve.

Jogvédelem. Az erkölcsvédelmi és jogvédelmi feladatokat a főváros árvaszéke, a Stefánia Szövetség jogvédő irodája és a főváros ingyenes jogvédő irodája egymással az érintkezést fenntartva, de egymástól függetlenül intézték. Az árvaszék munkáját külön ismertetem. Az Országos Stefánia Szövetség jogvédő irodája 1934-ben terhes leányanyák házasságkötésének

előmozdítása ügyében 444 esetben járt el. A természetes apával szemben támasztott jogigény ügyében 382 esetben nyujtott jogi segélyt. A fővárosnak csak szegények részére felállított jogvédő irodája 1934-ben 102 esetben járt el tartási perekben.

Az Országos Stefánia Szövetség 1934. évi budapesti munkájának pénzügyi mérlege.

A fentiekben a fővárosnak a Stefánia Szövetséggel folytatott anya- és csecsemővédelmi tevékenységét ismertettem. A védelmi és a szakmunkát a Stefánia Szövetség végezte, az anyagi eszközök jelentős részét azonban a főváros bocsátotta a szövetség rendelkezésére. Áttekintés kedvéért bemutatom az Országos Stefánia Szövetség kezelésében lévő, a főváros és a szövetség tulajdonát képező anya- és csecsemővédelmi intézményeknek (Anya- és csecsemővédelmi központ, 20 védőintézet, központi tejkonyha, 6 bölcsőde és napközi-otthon, anyaotthon, laboratórium, szülészeti vándorládák és vándorcsecsemőkelengye akciók és a kőbányai szülőotthon, jogvédő iroda) 1934. évi bevételeiről és kiadásairól készített mérleget, amely egyúttal a Stefánia Szövetség budapesti anya- és csecsemővédelmi tevékenységének mérlege is. Ebből megállapítható, hogy a Szövetség összes kiadásainak 72%-át a főváros, 19%-át az állam, 9%-át pedig különféle egyéb bevételek fedezik, amelyből azonban a társadalmi adományok összege egészen jelentéktelen.

Ami most már a kiadások részletezését illeti, a 993.216·19 pengő összes kiadás az alábbiak szerint oszlik meg:

A budapesti anya- és csecsemővédelmi központra (igazgatás, szervezés, propagandamunka, jogvédelem stb.) esik a kiadások.....	5%-a
Védőintézetek összes személyi és dologi kiadásai (védőnők, orvosok, helyiség, tápszerek stb.)	24%
Bölcsődék és napközi otthonok összes személyi és dologi kiadásai (gondozottak ellátása is).....	28%
Tejkonyha működése (gyermektápszerek)	7%
Anyaotthon (Vas-utca 10.) összes személyi és dologi kiadásai	3%
Szülőotthon (Belső Jászberényi-út 24—26.) személyi és dologi kiadásai	7%
Központi laboratóirum, szülészeti vándorládák stb.	1%

Kifejezetten segélyezésre az összes kiadás 23·5%-a (235.064·14 pengő) fordíttatott, amely összegben azonban csak a kiosztott anyagok foglaltatnak és nincs bennük az intézeti és részben intézeti gondozással kapcsolatban az intézetekben ellátottakra fordított kiadások.

KIMUTATÁS

BEVÉTEL az Országos Stefánia Szövetség budapesti intézményeinek 1934. évi bevételeiről és kiadásairól. KIADÁS

Megnevezés	Érték pengő	Érték fill.	Összesen pengő	Összesen fill.
Budapest székesfőváros támogatása:				
a) Készpénzben	113.110	77		
b) Természetben:				
1. Csecsemőkelengye értéke	41.974	—		
2. Ingyentej értéke	199.964	54		
3. Ingyen ebédek értéke	43.867	—		
4. Ingyen élelmiszerutalványok értéke	5.843	—		
5. Ingyen burgonya értéke	120	—		
6. Ingyen tüzelő	1.015	—		
7. Anyák iskolája részére tejes sütemény	515	—		
8. Ingyen kenyér	6.618	—		
9. Védőintézeti helyiségek bére	13.600	—		
10. « « fűtése	1.750	—		
11. « « világítása	700	—		
12. « « gázfogyaszt.	100	—		
13. Irodaszerek	550	—		
14. Telefonok költsége	1.200	—		
15. Mosó- és tisztítószerek	1.380	—		
c) Bölcsődék és napközi otthonok fenntartása	281.046	08	713.353	39
Állami ellátmányból (készpénzben)			186.635	30
Társadalmi hozzájárulás:				
Természetben:				
1. Védőintézeti helyiség	1.600	—		
2. « « fűtése	350	—		
3. « « világítása	120	—	2.070	—
Különféle bevételek (készpénzben)				
Ápolási díjakból	68.000	—		
Gondozási díjakból	15.200	—		
Tejkészítmények megtérítéséért	3.360	—		
Csecsemőmérleg kölcsöndíjából	4.180	—		
Adomány	417	50	91.157	50
Összes bevétel			993.216	19

Sorszám	Tárgy	Budapesti anya- és csecsemővédelmi központ és intézményei pengő	Budapesti anya- és csecsemővédelmi központ és intézményei fill.	Segélyezés pengő	Segélyezés fill.	Összesen pengő	Összesen fill.
1	Személyzeti fizetések	219.408	70	—	—	219.408	70
2	Irodaszer és nyomtatvány	4.986	53	—	—	4.986	53
3	Leltári tárgyak beszerzése és karbantartása	10.683	88	—	—	10.683	88
4	Posta, távirda, telefon	8.649	35	—	—	8.649	35
5	Gondozottak élelmezési kiadása	37.531	79	—	—	37.531	79
6	Gyógyszerek, kötszerek és vegyszerek	9.551	75	—	—	9.551	75
7	Gyermektápszerek	52.616	93	—	—	52.616	93
8	Anyagok beszerzése	5.779	37	—	—	5.779	37
9	Mosás és tisztogatási költségek	5.459	13	—	—	5.459	13
10	Anyák és csecsemők támogatására kiosztott anyagok:						
	a) Csecsemőkelengyék	—	—	41.974	—	41.974	—
	b) Tejakció (½ liter)			135.112	14	135.112	14
	c) Ingyenebéd	—	—	43.867	—	43.867	—
	d) Ingyenes élelmiszerutalványok	—	—	5.843	—	5.843	—
	e) Ingyen burgonya	—	—	120	—	120	—
	f) Ingyen tüzelő	—	—	1.015	—	1.015	—
	g) Anyák iskolája részére tejessütemények	—	—	515	—	515	—
	h) Ingyen kenyér	—	—	6.618	—	6.618	—
11	Védőintézeti helyiségek bére	38.424	80	—	—	38.424	80
12	« « karbantartása	5.960	67	—	—	5.960	67
13	Fűtés	14.666	30	—	—	14.666	30
14	Világítás	8.064	61	—	—	8.064	61
15	Gázfogyasztás	7.785	30	—	—	7.785	30
16	Vízfogyasztás	2.830	78	—	—	2.830	78
17	Betegbiztosítási díjak	20.802	01	—	—	20.802	01
18	Villamos költségek	21.318	10	—	—	21.318	10
19	Különféle kiadások	2.585	97	—	—	2.585	97
20	Bölcsődék és napközi otthonok	281.046	08	—	—	281.046	08
	Mindössze	758.152	05	235.064	14	993.216	19

Az árvaszék gyermekvédelmi (anya-, csecsemő- és kisdedvédelmi) tevékenysége.

A törvénytelen gyermekek, mint ezt a magasabb halálozási arányszámuk is mutatja, mindenképen hátrányosabb helyzetben vannak a törvényesekkel szemben.

Ezért a főváros árvaszéke a házasságon kívül született és elhagyott gyermekek védelmére 1910-ben külön gyermekvédelmi osztályt állított fel. Ide utalta ezeknek a gyermekeknek gyámsági és jogvédelmi ügyeit és — mint azt később a gyermekvédelmi résznél fogjuk látni — az erkölcsi romlás veszélyének kitett és züllésnek indult kiskorúak gyámhatósági védelmét.

A gyermekvédelmi osztály 25 év óta vezet a házasságon kívül született gyermekekről nyilvántartást. A nyilvántartás az új adatokkal állandóan kiegészül, mert a budapesti anyakönyvi hivatalok a házasságon kívül született gyermekek anyakönyvi kivonatait megküldik az árvaszéknek. A nyilvántartásba került csecsemők felügyeletét 3 éves korig az Országos Stefánia Szövetség látja el a védőnők útján. A védőnők felkeresik a szülőanyákat, a születés körülményeiről jegyzőkönyvet vesznek fel és tapasztalataikról háromhavonkint jelentést tesznek a hivatásos gyámságnak.

Az árvaszéknek a házasságon kívül született kiskorú védelmére irányuló tevékenysége két részre oszlik. Az egyik a törvénytelen születés erkölcsi és jogi hátrányának megszüntetése, vagy enyhítése, a gyermek törvényesítésének, vagy örökbefogadásának elősegítése által. A másik a törvénytelen gyermek egészséges fejlődésének előmozdítása a tartásdíj lehető biztosítása útján. Az árvaszéket ezen munkájában a házasságon kívül született gyermekek gyámjai segítik, de mert a társadalom köréből választott önkéntes gyámok szakképzettségük hiányában, vagy nemtörődömségük miatt nem igen tudják ezt a jogi és szociális ismereteket is feltételező feladatkört megfelelően betölteni, ezért székesfőváros árvaszéke 1910-ben életbeléptette a hivatásos gyámság intézményét.

A hivatásos gyám gyámsága alatt álló gyermekek száma 1934. év elején 4309 volt. 1934. év folyamán 1153 házasságon kívül született gyermek részére rendelte ki gyámul az árvaszék a hivatásos gyámot. Évközben 3114 gyámság szűnt meg és így a hivatásos gyámnak 1934. december hó végén 2348 házasságon kívül született gyámoltja volt.

A hivatásos gyámság intézményének fontosságát forgalma igazolja. Évenkint mintegy 1500 házasságon kívül született gyermek ügye kerül hozzá, ezeket a gyámügyeket, ha a hivatásos gyámság nem működne, a társadalomnak kellene ellátni. De fontos ez az intézmény azért is, mert évenkint 50.000—100.000 pengő gyermektartási díj megítélését tudja biztosítani és ezáltal a gyermekmenhelyi gondozás költségeit csökkenti.

A hivatásos gyám az árvaszék intencióinak megfelelően fejti ki tevékenységét s a kiskorúak felett a személyi felügyeletet saját közegeinek és az Országos Stefánia Szövetségnek igénybevételével végzi.

Az árvaszéknek anya- és csecsemővédelmi szempontból egyik fontos feladata a házasságon kívül született gyermekek szüleinek utólagos házasságkötését előmozdítani. Ezt a legtöbb esetben a hivatásos gyám kezdeményezi, aki a jogi akadályokat igyekszik elhárítani és a feleknek az okiratok beszerzésénél is segítségére van. A szociális társadalmi szervek és a Stefánia Szövetség védőnői az árvaszéknek ezt a törekvését a legmesszebbmenően támogatják.

Részben a hivatásos gyám közvetítő tevékenységének tudható be, hogy 1934-ben a szülők 78 esetben léptek utólagosan házasságra, 15 gyermeket pedig örökbefogadtak. Ha a tartásdíj kérdésében a hivatásos gyám közvetítő tevékenysége eredménytelen, akkor a tartási igény per útján érvényesíthető. A kiskorú anyák egy része tartási kereset megindításával saját ügyvédjét bízza meg. A pereknek egy részét a Stefánia Szövetség jogi tanácsadója viszi, tehát csak egy kisebb rész marad az árvaszék közvetett irányítása alatt. A házasságon kívül született gyermekek tartási ügyeinek bírói úton való érvényesítése azonban nem tartozik a hivatásos gyám hatáskörébe. Erre a gyám az árvaszék teljes ülése által kijelölt 17 gyakorlóügyvédnek ad betűszerinti beosztás alapján megbízást. A megbízott ügyvédek 1934. évi működésének eredményéről az alábbi kimutatás ad tájékoztatást:

A hiv. gyámság illetve az árvaszék megbízásából működő ügyvédek száma	Kapott ügyek száma			Nem indítottak pert, mert				Megindították a pert			Az ítéletek közül elutasító ítélet	A megítélt havi tartásdíjak összege egy évre átszámítva pengő
	az árvaszék útján	hivatásos gyámságtól	összesen	anya nem akar perelni	anya ismeretlen	apa ismeretlen	apa, anya, vagy gyermek meghalt	befejezést nyert ítélettel	per folyik	per szünetel		
17	115	404	519	85	17	43	13	200	110	19	30	43.597

A természetes apa háromféleképen gondoskodhat gyermekéről. 1. Készpénzben havi, vagy heti tartásdíjat fizet. 2. Természetben tartja el gyermekét. 3. Végkielégítést ad.

Ha a házasságon kívül született gyermek anyja *nagykorú*, az árvaszék őt természetes és törvényes gyámi tisztében megerősíti, jogai és kötelezettségei felöl kioktatja s ha a természetes apával való házasságkötésre és ezáltal a kiskorú utólagos, közigazgatási úton való törvényesítésére kilátás nincsen, figyelmezteti, hogy a természetes apával szemben érvényesítse a kiskorú tartási igényét.

Ha perre kerül a sor s az anyának magaválasztott ügyvédje nincs, a tartási per lefolytatására ügyvédet jelöl ki s annak tevékenységét ellenőrzi.

Ha a nagykorú anya a természetes apával a tartásra vonatkozólag, gyermekére nézve sérelmes módon egyezik ki, az egyezség jóváhagyását az árvaszék megtagadja s a tartási per megindítása vagy folytatása végett a kiskorú gyermek részére, szükség esetén ügygondnokot rendel ki. A tartási ügyben a bíróság előtt kötött egyezséget elbírálja.

Ha a házasságon kívül született kiskorú külföldi állampolgár, ügyeiben ideiglenesen eljár, addig, míg a hazája szerint illetékes gyámhatósága nem intézkedik.

A súlyos gazdasági válság és a munkanélküliség hatása feltűnően érezhető a tartásdíjak biztosítása terén. A havi tartásdíjak egy évre átszámított összege 1933-ban még kereken 93.000 pengőt tett ki, 1934-ben ez a tétel a felére csökkent. Igaz, hogy a házasságon kívül született gyermekek száma 75-tel kevesebb volt, de ez magában nem okolja meg a feltűnő visszaesést.

Az anyák vonakodása s bizonyítékaik hiánya folytán 1934-ben jóval kevesebb per indult, mint korábban s a bírói ítéletek alacsonyabb tartásdíjakat (havi 10—12 pengő) állapítottak meg. A végkielégítéses egyezségek csaknem megszüntek. Ez a jelenség is a pénztelenségre vezethető vissza.

Az elmondottakból megállapítható, hogy az árvaszék gyermekvédelmi osztálya a fennálló jogszabályok keretében és a rendelkezésére álló eszközök által nyujtott lehetőségek szerint mindent megtesz a házasságon kívül született gyermekek érdekeinek megvédésére.

Az árvaszék tevékenysége természetesen nemcsak az 1—3 éves kisdedek, hanem a 3 évet meghaladó korú gyermekek védelmét is szolgálja, az árvaszék által nyujtott védelemnek azonban, különösen törvénytelen születés esetén, a csecsemő- és kisdedkorban van a legnagyobb fontossága, és az árvaszék a tartásdíjat kevés kivétellel mindjárt szülés után biztosítani törekszik. Ezért az árvaszék gyermekvédelmi osztályának tevékenységét joggal sorolhatjuk az anya- és csecsemővédelmi jellegű tevékenységek közé.

A kerületi elöljárók anya-, csecsemő- és kisdedvédelmi tevékenysége.

A kerületi elöljárók anya-, csecsemő- és kisdedvédelmi tevékenysége az elöljárók közegészségügyi és gyermekvédelmi feladatával kapcsolatos, és az ügykört a kerületi orvosok, a kerületi tiszti orvosok és az elöljáróságok gyermekvédelmi előadói látják el.

Közegészségügyi feladat a szülésznők ellenőrzése. A fővárosban 1934-ben 190 gyakorló szülésznő volt. A kerületi tisztiorvosok az év folyamán többször megvizsgálják a gyakorló szülésznők felszerelését (az 1934. év folyamán 1378 vizsgálatot tartottak). A szülésznők az egyes szülések után 10 napon belül kötelesek bemutatni a tisztiorvosnak a bábanaplót. A halvaszületéseket és elvetéléseket kötelesek azonnal jelenteni. A 190 gyakorló szülésznő közül 16, mint kerületi szülésznő a főváros szolgálatában állott és ezek a szegény

szülőnőknek ingyen segédkeztek. 1934-ben a kerületi szülésznők 164 szülést vezettek le, vagyis egy szülésznőre 1934-ben átlag 9·6 szülés esett. Ez azt jelenti, hogy a kerületi szülésznők által levezetett egy-egy szülés a fővárosnak kb. 210 pengőbe került.

Úgy a kerületi, mint a magángyakorlatot folytató szülésznők munkájának jelentősége az utóbbi években a lakáson szülő nők számának esésével arányosan csökken. Az anya- és csecsemővédelemmel foglalkozó szervek, különösen az Országos Stefánia Szövetség felvilágosító és propaganda munkájának eredményeként ugyanis a szülőnők lehetőleg intézetben szülnek. Az adatok szerint az összes szülések 89.4%-a intézetben történik. Bár ez a körülmény pénzügyi szempontból a fővárosra jelentékeny megterhelést jelent, egészségügyi és szociális szempontból az eredmény nagyjelentőségű.

A dajkaságba adott gyermekek állapotának, a dajkasági szerződés megkötésének és betartásának egészségügyi ellenőrzése a kerületi orvosok ügykörébe tartozik, akik ennél a munkánál a kerületi szülésznők segítségét veszik igénybe. A szociális felügyeletet a kerületi elöljárók, a kerületi választmányi tagok útján látják el. Az egészségügyi felügyelet kiterjed a csecsemőt, vagy kisdedet elvállaló egyén, valamint a dajkaságba adott gyermek egészségének ellenőrzésére, a környezet, az ellátás, a lakástisztaság stb. ellenőrzésére. Ez utóbbi tevékenység már összeesik a választmányi tagok szociális ellenőrzésének munkaterületével is. (A kerületi választmányok még nincsenek megalakítva.)

1934-ben a kerületi orvosok által ellenőrzött dajkaságba-adottak száma 43 volt. Ez a szám nagyon alacsony. Feltehető, hogy a ténylegesen dajkaságba adottak száma ennél valamivel nagyobb, mert eltitkolás következtében több eset elkerülheti a kerületi orvosok figyelmét. Az eltitkolt esetek száma azonban nem lehet jelentős, mert a Stefánia Szövetség védőnői figyelemmel kísérik a csecsemők sorsát és amennyiben megállapítják, hogy a dajkaságba adott gyermek nem a kerületi orvos által ellenőrzött szerződés alapján van dajkaságban, ezt az elöljáróságon bejelentik. A dajkaságba adott csecsemők száma legnagyobb a VI. kerületben (20). Ebben a kerületben igen nagy a törvénytelen szülések száma is.

Az elhagyott csecsemőkről és kisdedekről való gondoskodás az 1901 : VIII. t.-c. értelmében állami feladat. Az állam ezen feladatát a gyermekmenhelyek útján látja el. Budapesten a gyermekmenhelybe való végleges beutalás joga az árvaszéket illeti, aki ezt a munkakört *részben a kerületi elöljárók útján* látják el. Ugyanis az árvaszék az anyagi elhagyottá nyilvánítással a ker. elöljárókat bízta meg, akik ezt a feladatkört az árvaszék jogköréből kifolyólag átruházott hatáskörben látják el. De ezenfelül az elöljárók önállóan intézkednek a kerületben talált vagy szülőházban, kórházban, illetve a kerületben bárkinél tartózkodó elhagyott csecsemők és kisdedek *ideiglenes* menhelyi gondozásba utalása iránt. A talált csecsemő, vagy kisded

vélelmezett korát orvosi vizsgálat állapítja meg. A gyermeket feltételesen elnevezik és beszállítják az állami gyermekmenhelybe. Az adminisztratív munkát akkor is a kerületi elöljáró végzi, ha a csecsemőt vagy kisdedet a megtaláló közvetlenül szállítja a gyermekmenhelyre. A gyermekmenhely végleges gondozásába csak elhagyottá nyilvánított csecsemő és kisded vehető. Az elhagyottság lehet anyagi és erkölcsi. Anyagi jellegű, ha eltartásra és nevelésre köteles vagy erre képes hozzátartozók nincsenek és a csecsemő ellátásáról rokonok, jótevők, jótékony intézmények vagy szervek nem gondoskodnak. Ha az anya, vagy apa gyermeke eltartására és nevelésére képes ugyan, de a csecsemőt vagy kisdedet a gyermekmenhelyről kivenni nem hajlandó, vagy a gyermek egyéb okból súlyos erkölcsi veszélynek van kitéve, az erkölcsi elhagyottság esete áll fenn. Ezt azonban csak az árvaszék illetékes megállapítani. A csecsemők és kisdedeknek menhelyi gondozásba való vételét legtöbbször az Országos Stefánia Szövetség védőnői kérik, s ha más oldalról érkezik ilyen kérés az elöljáróhoz, rendesen meghallgatja a védőnőt is.

A csecsemővédelmi tevékenységhez sorozhatjuk a *himlő elleni védekezést.* A himlőoltásokat a kerületi orvosok ingyenesen végzik. 1934-ben a himlő ellen beoltott csecsemők száma 8026 volt. (Ebből 3988 fiú és 4038 leány.)

A budapesti m. kir. állami gyermekmenhely anya- és csecsemővédelme.

A főváros, mint helyi hatóság a területén található elhagyott vagy elhagyottá nyilvánított csecsemők és gyermekek menhelybe utalásával kapcsolódik bele az állam országosan kiépített anya-, csecsemő-, kisded- és gyermekvédelmi tevékenységébe. A budapesti m. kir. állami gyermekmenhely (IX., Üllői-út 86.) tulajdonképen csecsemő- és gyermekkórház és így felvett gyermekek — ha egészségesek — csak átmenetileg tartózkodhatnak ott, addig, amíg gyermektelepre vagy más intézetbe nem helyezik őket. A menhely a csecsemőket 1 éves korukig mindenkor az annyukkal együtt veszi fel (kivéve, ha talált, vagy árva, vagy az anya valamilyen betegségben szenved), még akkor is, ha az anya nem szoptat. Ebben az esetben két hónapi szárazdajka szolgálatot köteles teljesíteni. Az egészséges csecsemőket anyjukkal együtt szintén kihelyezik alkalmas családokhoz, vagy anya- és csecsemőotthonokba. (Az Orsz. Stefánia Szövetség otthonaiba.)

A menhely gondozásában 1934. december 31-én 7088 gyermek állott (3588 fiú és 3500 leány), ezek közül 4192 (59·2%) Budapesten született. A budapesti születésűek közül a fenti időpontban 301, 0—1 éves csecsemő volt (ebből anyával együtt 249, anya nélkül 52). Az 1—7 évesek száma 2093 volt.

Az egy év alatt felvettek számadatai évről-évre csak kismértékben változnak. 1934. év folyamán 3451 gyermeket vett fel kötelékébe a menhely. Ebből 1633, tehát 47·4% az olyan gyermek, aki Budapesten született és

szülei Budapesten laknak. További 330 azoknak a száma, akik Budapesten születtek, de vidéki anyától. A különböző elhagyottsági okok közül anya-, de általában nővédelmi szempontból jellemző és a védelem hiányosságait mutatja, hogy 910 anya volt kénytelen menhelybe adni csecsemőjét, mert a szoptatás miatt keresetképtelenné vált.

A felvételre került *0—1 éves csecsemők* közül budapesti szülőktől származott és itt is született 847. Ezeken felül még 258 olyan csecsemő vétetett fel, akik itt születtek ugyan, de vidéki anyáktól. Az összes felvettek 32%-a tehát 0—1 éves budapesti születésű csecsemő. Nagyobbrészt vidékről feljövő terhes nők helyezik el szülés után a menhelyen csecsemőjüket. Nem jelentéktelen azok száma sem, akik a szülés előtt, vagy után nagyobb hatósági támogatás reményében Budapesten rokonoknál, ismerősöknél helyezkednek el és ezzel a főváros csecsemővédelmi tevékenységének jelentős munka- és költségtöbbleteket okoznak.

A Budapesten született 0—1 éves csecsemők közül 792 (71·8%) született házasságon kívül és csak 313 (28·2%) házasságon belül. A házasságon kívül született gyermekek csaknem mind *háztartási alkalmazottak gyermekei*, mert a 0—1 éves csecsemők közül 762 háztartási alkalmazott gyermeke volt és ezek közül csak 9 született házasságon belül. Megdöbbentő adat és rávilágít a háztartási alkalmazottak helyzetére, arra a szomorú tényre, hogy a háztartási alkalmazottak szociális védelme még mennyire hiányos.

1934. december 31-én a budapesti m. kir. állami gyermekmenhely gondozásában lévő 7088 gyermekből körülbelül 1000, 0—3 éves Budapesten született csecsemő és kisded volt. Miután a budapesti menhely összes kiadása 1933—1934. költségvetési évben 1,410.000 pengő volt, az államnak a gyermekmenhely útján végzett és Budapestre vonatkozó anya- és csecsemővédelmi tevékenysége 200.000 pengőre értékelhető.

A magánjótékony egyesületek, intézmények és szervek anya- és csecsemővédelmi tevékenysége.

Az anya- és csecsemővédelmi tevékenység a vele foglalkozó szervekre nehéz feladatot ró. Ezen a védelmi területen a szociális és egészségügyi vonatkozások összefonódása következtében, hatékony munka kifejtéséhez szakszerű és az egész munkaterületet átfogó szervezet működésére van szükség. Ez a magyarázata annak, hogy a fővárosban 1934. évben működő 235 jótékony egyesület közül — az Országos Stefánia Szövetséget is ideszámítva — csupán 8 egyesület foglalkozott ezzel a nagyjelentőségű kérdéssel. De oka ennek az is, hogy az Országos Stefánia Szövetség, mint e téren átruházott állami feladatkörben működő szerv, kapcsolatot igyekszik teremteni az anya- és csecsemővédelem területén dolgozó egyesületekkel, igyekszik azokat organizációjába beilleszteni. Ez a beolvasztó folyamat

természetesen nem kedvez az egyesületek önállóságának és függetlenségének és így feltehető, hogy az egyesületek egy része ennek következtében nem tevékenykedik az anya- és csecsemővédelem munkaterületén. Föltehető ez azért is, mert míg az anya- és csecsemővédelemmel csak 8 egyesület foglalkozik, az ezzel határos nagyobb terjedelmű, de azonos fontosságú gyermekvédelmi területen 40 egyesület működik. Pedig az anya- és csecsemővédelem területén is van még ki nem épített rész. A bölcsődék és napköziotthonok számának szaporítása s az Országos Stefánia Szövetség által kiépített preventív gondozásnak az egészségügyi tevékenységgel való kiegészítése (dispensairek) továbbá a terhes- és gyermekágyas anyák családgondozása a társadalmi jótékony szervek részére tág és hálás munkaterület.

A főváros a maga részéről a lehetőséghez képest támogatja az anya- és csecsemővédő tevékenységgel foglalkozó jótékony egyesületek és szervek munkáját és a főként szociális tevékenységet végzőket a polgármesteri IX. ügyosztály, az anya- és csecsemővédő egészségügyi intézményeket fenntartó egyesületeket pedig a polgármesteri X. ügyosztály útján pénzbeli és természetbeni támogatásban részesíti.

A Szociális Misszió Társulat ingyenes orvosi rendelője szegény gyermekek részére. II., Lánchíd-utca 6.) Az Országos Gyermekvédő Líga 1919. szeptemberében Lánchíd-utca 6. szám alatt szegénybeteg gyermekrendelőt létesített.

1931-ben a rendelő munkája néhány hónapig szünetelt. Ezután a II. kerületi Közjótékonysági Egyesület, később a Szociális Misszió Társulat I. kerületi szervezete kezelésében folytatott tevékenységet. Korábban a m. kir. népjóléti és munkaügyi minisztérium, most a székesfőváros jelentős támogatása biztosítja a rendelő működését. Jelenlegi címe: *Szociális Misszió Társulat Budapesti Szervezete, I. ker., Szegény Beteg Gyermekek Ingyen Rendelő és Gondozó Intézete.*

A rendelő vizsgálja és kezeli azokat a szegénysorsú, beteg 0—3 éves csecsemőket, kisdedeket és 3—14 éves gyermekeket, akiknek szülei szegénységi bizonyítvánnyal rendelkeznek. A csecsemők, kisdedek és gyermekek szükség szerint belgyógyászati, bőrgyógyászati (venereás) otropädsebészeti, fül- és gégészeti, ideggyógyászati és röntgen kezelésben és tanácsadásban részesülnek.

A szegény anyák szociális gondozását a Szociális Misszói Társulat kültaghölgyei végzik.

1921. november hótól a rendelőintézet mellett van elhelyezve az Országos Stefánia Szövetség 4. számú védőintézete s miután a Szövetség védőintézetének munkája preventiv jellegű, a beteg csecsemőket és kisdedeket a védőintézet az ingyen orvosi rendelőbe küldi át.

1934. évben az orvosi rendelőben első kezelésre jelentkezett 665 beteg, ismételt kezelésre 2096 csecsemő, kisded és gyermek.

Budai Szent László Gyermekotthon Egyesület. (II., ker., Donáti-utca 46.) Az egyesület 1927-ben alakult. Célja az árva, elhagyott, erkölcsileg veszélyeztetett gyermekek és a szegény nyomorúságos sorsú néposztályhoz tartozó munkásszülők gyermekeinek valláskülönbség nélkül való teljes ellátása és nevelése, részben napközi gondozása, foglalkoztatása, oktatása és támogatása.

Foglalkozik az egyesület: gyermeknyaraltatással, fiatalkorúak foglalkoztatásával. 14—18 éves lányok, mint szerződtetett tanoncok, szabászatban, varrásban és kézimunkában szakszerű kiképzést nyernek s felszabadulásuk után az egyesület elhelyezi őket. Az egyesületnek ezenkívül van magánjellegű óvodája, leánykköre (Zita leánykör). Mesedélutánokat is tartanak.

Anya- és csecsemővédelmi tevékenysége körébe tartozik az »Anyakör«, amely a Donáti-utcai helyiségben minden hó első és harmadik vasárnapján átlag 60 anya részére valláserkölcsi és ismeretterjesztő egészségügyi előadásokat tart a csecsemő- és kisdedvédelem köréből. Az anyák szükség esetén, a gyermekeik részére ingyen gyógyszert és naponta tejet kapnak az egyesülettől. Karácsonykor csecsemőkelengyéket osztanak ki.

A Fő-utca 68. szám alatt, 1935. június 1-én 50 férőhelyes *napközi otthon* nyílt meg 1—3 éves kisdedek számára. Az egyesület a napközi otthon adminisztrációját és felügyeletét látja el. Az otthon helyiségét, berendezését, a személyzetet a főváros bocsátja az egyesület rendelkezésére és a kisdedek étkeztetéséről is a főváros gondoskodik.

Szent József napközi gyermekotthon. (III., Bécsi-út 6023. hrsz.) A Kőbánya és Téglagyár Társulat III. ker., Bécsi-út 6023. hrsz. telkén az igalmasrendi apácák 1935. április végén gyermekotthont létesítettek s annak keretében a szegénysorsú anyák részéről ismételten elhangzott kívánságnak megfelelően, 20 férőhelyes, 1—3 éves kisdedeket gondozó napköziotthont is állítottak fel. Szükség volt ennek a napköziotthonnak a felállítására, mert a III. kerület külső részén csak a Bécsi-út 88. számú fővárosi bérházban lévő otthon vesz fel kisdedeket. Ez az intézet pedig a főváros legszegényebb kerületében korántsem tudja a szükségletet kielégíteni.

Az V. kerületi Népházat fenntartó »Budapesti V. kerületi Általános Közjótékonysági Egyesület.« (V. ker., Vág-utca 12—14.) Az egyesület 1909-ben alapították két egylet összeolvasztásával. Az egyik egyesület az V. kerületi Jótékony Egyesület volt, mely 1807-ben alakult, a másik egyesület az V. kerületi Népkonyha Egyesület, mely az 1890-es években kezdte meg működését. A népház létesítésének eszméjét Hamvai Sándor kerületi elöljáró vetette fel és 1911-ben át is adták rendeltetésének. Vezetésére az V. kerületi Általános Közjótékonysági Egyesület kapott megbízást. Az egyesületnek több szakosztálya van: népkonyha, *bölcsőde,* felruházó, éjjeli szállást adó, közművelődési és munkaiskola-szakosztálya.

Az egyesület célja a nyomor enyhítése és a közművelődés előmozdítása. Alapszabályai szerint együttműködik a kerületi elöljárósággal, továbbá a székesfőváros intézményeivel, a magánjótékony egyesületekkel pedig összeköttetést tart fenn.

A *bölcsőde* 50 férőhelyes. Félévestől 3 éves korig vesznek fel csecsemőket és kisdedeket. A gondozottak a környékbeli szegény munkásszülők gyermekei. A gondozás díja napi 15 fillér. 1934-ben a gondozási díj 1450 esetben folyt be és 5529 esetben ingyen gondozták a gyermekeket. A főváros 1934-ben a bölcsőde részére 1630 liter tejet utalt ki. Egy csecsemő napi gondozása 66·5 fillérjébe kerül az intézetnek.

1934-ben az egyesület szülőanyák részére 8 hónapi használatra 5 új csecsemőkelengyét kölcsönzött ki, 4 használt kelengyét pedig szegény szülőanyáknak ajándékozott. Az összes kelengyék értéke 160 pengő volt.

A Pesti Izraelita Nőegylet »Csepeli Weiss Alice gyermekágyas otthon«-a. (VI. ker., Bókai-tér 4.) A Nőegylet egyike a legrégibb jótékony egyesületeknek. 1865-ben alakult meg. Kiterjedt jótékonysági munkaköre van, árvaházat tart fenn, szegényeket segélyez készpénzzel, élelemmel és ruhával, munka- és állásközvetítője van, stb.

Anya- és csecsemővédelmi intézménye, a Weiss Alice által 1910-ben alapított gyermekágyas otthon az 1300/1932. N. M. M. számú rendelet alapján közkórházi jeleggel van felruházva. Az intézetben van: 1. szülő- és gyermekágyas osztály, 2. nőbetegosztály, 3. terhesek tanácsadója, 4. házi terhes intézmény, 5. tejkonyha, 6. csecsemőkelengye kiosztás, 7. gyermekgondozónőket kiképző iskola, 8. ingyenes orvosi rendelő. Az intézet valláskülönbség nélkül segélyez anyákat és csecsemőket. A szülőágyak száma 49. 1934-ben a szülőosztályon 913 nőt vettek fel, akik közül 857 az intézetben szült. A szülőnők túlnyomó része székesfővárosi lakos volt, mintegy 20%-uk (165) vidékről jött fel. Izraelita vallású volt 378, másvallású 476 volt, tehát több, mint a fele (55·8%). A szülőnők társadalmi viszonyai szerint 430 volt munkásosztálybeli és 483 középosztálybeli. A házasságonkívüli születések száma 61 volt. Az intézetet elhagyó szegény anyák csecsemőkelengye ajándékot kapnak. 52 anya kapott összesen 715 darab csecsemőruhaneműt 360 pengő értékben. Az intézet terhességi tanácsadóján 866 nő jelentkezett, akik 1396 esetben kaptak tanácsot. Az intézet *tejkonyháján* 110 szegény család kapott ingyen gyermektejet és gyermektápszert és szükség esetén élelmiszer- ruha- és pénzsegélyben is részesült. A gyermekágyas otthon keretében csecsemő és gyermekgondozónői tanfolyamot végzettek, mint »Weiss Alice nővérek« ismeretesek. A mult évben a tanfolyamot 10 nő végezte el.

Az intézetet a Stefánia Szövetség egy védőnője látogatja, aki az anyákat jogvédelemmel látja el, csecsemőgondozó előadásokat tart nekik és szükség esetén a Vas-utcai anyaotthonba utalja be a rászorultakat.

Ingyentej Egyesület. (VII. ker., Izabella-utca 42.) 1906. óta megszakítás nélkül működik. Cléja az anya-, csecsemő- és gyermekvédelem elméleti és gyakorlati kérdéseinek a lehetőség keretin belül való megoldása.

Bölcsőde. Orvosi rendelő. Az egyesület 0—1 éves csecsemők részére 25 férőhelyes bölcsődét tart fenn, ahol 1934. évben 177 csecsemő részesült gondozásban. A bölcsőde mellett csecsemő- és gyermekrendelőt tart fenn. A bölcsődei ellátás és az orvosi kezelés ingyenes. Az egyesület helyiségében működik az Országos Stefánia Szövetség 3. számú védőintézete is. Az egyesület szakorvosai együttműködnek a védőállomás személyzetével. A vizsgálatra hozott csecsemők és kisdedek közül a betegeket átveszi az egyesület ingyenes orvosi rendelője. A Stefánia Szövetség az egyesületnek a helyiséghasználatáért hozzájárulást fizet. A hozzájárulás összege 1934-ben 2324 pengő volt. Az egyesület orvosi rendelője 1901-ben létesült. Ez volt az első csecsemő-dispensaire Magyarországon. Az ingyenes orvosi rendelést az Egyesület 1902-ben kezdte meg.

Az egyesület téli uzsonnáztatást is folytat. A jelentkező szegény gyermekek téli időszakban uzsonnára ingyen kapnak két deciliter tejet és egy adag kenyeret. 1934-ben naponta átlag 195 szegény gyermek kapott uzsonnát. A kiosztott tej mennyisége 6047 liter volt, 1741 pengő értékben, az ingyen kiosztott kenyér mennyisége 1153 kg volt, 213 pengő értékben.

Az intézmény tevékenysége, habár kis méretekben, kiterjed az anya-, csecsemő- és kisdedvédelem majdnem egész munkaterületére. A bölcsődében és orvosi rendelőjében foglalkozik úgy az egészséges, mint a beteg csecsemőkkel és kisdedekkel. Röntgen és quarzfény terápiát is nyujt. A terhes nők és fiatal anyák oktatására az egyesület helyiségében népszerű egészségügyi előadásokat tart és ingyenes jogvédelmükről is gondoskodik.

Pesti Első Bölcsőde Egylet. (VIII. ker., Nagytemplom-utca 3. sz.) Alakult 1852-ben és azóta állandóan működik. Az egyesület a szegény dolgozó szülők kisdedeinek napközi gondozását kívánja biztosítani. Mint a legrégibb fővárosi társadalmi jótékonycélú egyesületek egyike, úttörője volt a társadalmi csecsemő- és kisdedvédelmi mozgalomnak. 1852-ben létesített bölcsődéje 1876-ban az egyesület Nagytemplom-utcai házában nyert elhelyezést. 1883-ban az I. ker., Hadnagy-utcában is létesített bölcsődét, azt azonban 1934-ben, a Tabán rendezése alkalmával lebontották.

Az 50 férőhelyes bölcsőde mellett napközi gyermekotthont is tart fenn, ahol a Simor-intézet tanulói részesülnek napközi gondozásban. A csecsemők, kisdedek és gyermekek felügyeletét a Simor intézet kötelékébe tartozó Szent Vince-rendi apácák látják el. Az egylet csak egészséges csecsemőket és kisdedeket vesz fel a bölcsődébe, megbetegedésük esetén azonban orvosi tanáccsal látja el őket. A bölcsődében 3 hetes csecsemőtől a 3 éves kisdedig veszi gondozásába a rászorultakat. A gondozás reggel 6 órától este 6 óráig tart. Egy csecsemő napi gondozásának díja 20, illetve 40 fillér, az ínséges

csecsemők közül azonban átlag naponta 10-et ingyen gondoznak. A gondozási napok száma 1934-ben 296 volt. Az egyesület anya- és csecsemővédő tevékenysége a Stefánia Szövetséggel nincs kapcsolatban, noha a Stefánia Szövetség részéről már történtek lépések ezirányban.

Stefánia Szegény Gyermekkórház Egyesület. (VIII., Gólay-utca 51.) A »Pesti Szegény Gyermekkórház Egylet« 1839-ben alakult, hogy a szegény gyermekeket a csecsemőkortól 15 éves korukig nem- és vallás-különbség nélkül, ápolásban, ellátásban és gyógykezelésben részesítse. Az egyesület 12 ágyas csecsemőkórházat is alapított. Tekintélyes alapítványokban fekvő vagyona a devalváció következtében csaknem teljesen megsemmisült, ezért a kórházat a háború után a kincstárnak adta bérbe. Jelenleg a Pázmány Péter tudományegyetem gyermekklinikája van az épületben elhelyezve. A kórház belső berendezésének egy része az egyesület tulajdona és az egyesület fizeti a személyzet egy részét is. A kórház tejkonyhája tápszereket csak saját használatra készít.

A kórház 196 ágyas, ebből a csecsemőosztályon 31 ágy van. Az összes csecsemőágyak száma 59. A bentlakó dajkák számára 7 ágya van. 1934-ben az ingyen kezelt csecsemők és gyermekek száma 1566 volt. Az ingyenes kórházi ápolási napok száma pedig 19.349. Az ingyenes betegek túlnyomó része után a kórház állami térítést kap, de sok az olyan ingyenes gyógyítást kérő beteg is, aki szegénységi bizonyítvánnyal nem rendelkezik, (törpebirtokosok, rendőrök gyermekei stb.) Az ilyen betegeket az egyesület anyagi erejéhez mérten, saját költségére kezelteti. Az egyesület szegénygyermekeket karácsonyi felruházásban részesít körülbelül 1500 pengő értékben. A kórházban az Országos Stefánia Szövetség védőnője inspekciót tart.

Első Budapesti Izraelita Szertartású Koma Egylet. (IX., Lónyay-utca 15. szám.) Alapítási éve 1878. Az egylet azokat a szegénysorsú izraelita házaspárokat (ha nem is egyleti tagok) akik a magyar állam és a zsidó vallás törvényei szerint házasságot kötöttek, fiú gyermek születése esetén az orvosi kiadásoknak, a szertartások költségeinek megtérítésével, valamint pénzzel és csecsemőkelengyével segíti. A szegénysorsú házaspároknál tehát mintegy komaságot vállal. A szegénysorsú izraelita vallású terhes asszonyokat ingyen szülésznővel és a szülés után pénzsegéllyel támogatja. Az egylet jövedelme a rendes és segítő tagok hozzájárulásaiból, adományokból áll. Az imaházban tett adományok és az ülés bérei képezik az egylet legfőbb jövedelmét. A tagok száma 1934-ben 292 volt. 1934-ben terhes és gyermekágyas anyák segélyezésére 3145 pengőt fordítottak.

Fehér Kereszt Orszgos Lelencház Egyesület. (IX., Tűzoltó-utca 7—9. sz.) Az egyesületet 1885-ben dr. Szalárdi Mór alapította. Célja: az elhagyott csecsemők, kisdedek és gyermekek segélyezése, gondozása, azok nevelése, kiképzése.

Az Országos Társadalombiztosító Intézet anya-, csecsemő- és kisdedvédelmi tevékenysége.

Az Országos Társadalombiztosító Intézet az állam által ráruházott hatáskörben az anya-, csecsemő- és kisdedvédelem terén megelőző jellegű szociális és egészségügyi védelmet lát el. Tevékenységét a betegségi és baleseti kötelező biztosításról szóló, 1927. évi XXI. t.-c. és az öregség, rokkantság, özvegység, árvaság esetére szóló kötelező biztosításra vonatkozó, 1928. évi XL. t.-c. szabályozza.

Az 1927. XXI. t.-c.-nek anya- és csecsemővédelmi intézkedései alapján (30. §.) a biztosított személy, amennyiben két éven belül tíz havi tagsággal rendelkezik, szülés esetén az intézettől az alapszabályban megállapított következő segélyeket követelheti:

»1. A szükséges szülészeti segédkezést és gyógykezelést;[1])

2. terhességi segélyt, a terhesség utolsó hat hetére, a biztosított nő tényleges javadalmazása napi átlagának, vagy átlagos napi bérének teljes összegében;

3. gyermekágyi segélyt, a szülés napjától kezdve hat héten át, a biztosított nő tényleges javadalmazása napi átlagának, vagy átlagos napibérének teljes összegében;

4. szoptatási segélyt, a gyermekágyi segély megszünését követő tizenkét héten át azon biztosított nők részére, akik gyermeküket maguk szoptatják, napi 60 fillér összegben;

5. a szükséges szülészeti segédkezést és gyógykezelést, úgyszintén terhességi segélyt, a terhesség utolsó négy hetére, továbbá gyermekágyi segélyt a születés napjától kezdve hat héten át, végül szoptatási segélyt a gyermekágyi segély megszünését követő tizenkét héten át a *biztosított feleségе* (32. §.) *részére*. A feleség terhességi és gyermekágyi segélye napi 40 fillér, szoptatási segélye pedig napi 30 fillér.«

A 31. §. alábbi pontjai pedig kimondják:

»4. terhességi, gyermekágyi vagy szoptatási segélyben részesülő biztosított nőknek, úgyszintén tuberkulózis miatt gyógykezelési segélyben részesülő biztosítottnak tej engedélyezhető, legfeljebb naponkinti egy liter mennyiségben;

5. a biztosított nő szoptatási segélye felemelhető a szoptatás egész tartamán, vagy tartamának egy részén át a 30. §-ban meghatározott táppénz mértékéig;

6. szoptatási segélyben részesülő biztosított nőnek táppénz engedélyezhető arra az időre, amelyben a csecsemő igazolt betegsége miatt, ennek ápolása végett orvosi rendeletre a kereső munkától tartózkodik;

[1]) Többnyire beutalás útján. Az O. T. I. központi kórházában (Uzsoki-u. 29. sz.) külön szülészeti osztály nincs csak 54 ágyas nőgyógyászati osztálya. Az itt lefolyt szülések száma 1934-ben 283 volt.

7. gyermekágyi segélyben részesülő biztosított nőknek csecsemőkelengye adható vagy kölcsönözhető;

11. a biztosított gyermekágyi segélyben részesülő feleségnek csecsemőkelengye adható vagy kölcsönözhető.«

A segélyezés összege a biztosított személy napi bérének megfelelő osztály szerint van megállapítva, így a terhességi és gyermekágyi segély heti 3 pengőtől 48 pengőig terjed, a szoptatási segély pedig napi 60 fillért tesz ki. A biztosítottnak családtagjai bizonyos esetben szintén segélyre tarthatnak igényt. Ha a szoptatási segélyre jogosult anya gyermekét elhagyja, vagy meghal, a segély annak jár, aki a gyermek további megfelelő eltartását vállalta. Az intézet Budapesten szülési segély címén 1934-ben 836.852 pengőt fizetett ki.

Az 1928. évi XL. t.-c. anya- és csecsemővédelmi vonatkozása csekély, inkább a gyermekvédelmi rész jelentősebb.

Anya- és csecsemővédelmi rendszerünknek egyik hiányossága volt az OTI és Stefánia Szövetség működésének szerteágazása. A Stefánia Szövetség ugyan már korábban kereste az együttműködés lehetőségeit és 1928. augusztus havában beadvánnyal fordult az OTI-hoz, amelyben az együttműködésre részletes javaslatot tett. A felvett tárgyalások következtében a két intézmény együttműködésére nézve csak 1935. május havában jött létre országos jellegű megállapodás, amelyben egyfelől a szövetség kötelezettséget vállalt arra, hogy védőintézetei az OTI tagokat és hozzátartozóikat részesíteni fogják a nem OTI tag védenceknek kijáró támogatásban, másfelől az OTI vállalta, hogy ezért a szövetséget rendszeres anyagi támogatásban (évi 200.000 pengő) fogja részesíteni. A megkötött szerződés egyes részeinek a gyakorlati életben való alkalmazására vonatkozó tárgyalások még folyamatban vannak, azonban a Stefánia Szövetség az OTI budapesti rendelőintézeteibe már védőnőket rendelt ki.

Egészségvédelmi intézmények, anyák csecsemők és kisdedek részére.

(Szülőintézetek, csecsemőkórházak, ingyenes orvosi rendelők.)

Láttuk, hogy hivatalos anya- és csecsemővédelmünk rendszerének jellegzetessége a »megelőzés«. A Stefánia Szövetség tevékenysége is ezen az elven épült fel, s kialakult védelmi rendszere ezért csak az egészséges csecsemőkkel és kisdedekkel foglalkozik.

A beteg csecsemőt, vagy kisdedet nem veszi fel a bölcsőde, vagy napközi otthon s a védőintézetek orvosa a csecsemő, vagy kisded megbetegedése esetén a gyógyítás munkáját már nem vállalja. A Stefánia Szövetség által képviselt megelőző rendszert az anya- és csecsemővédelem teljessé tétele érdekében tehát a gyógyítással kell kiegészíteni. A következőkben azokat

az intézményeket és szerveket ismertetem, amelyek az anyák és csecsemők egészségvédelmét, orvosi kezelését, gyógyítását látják el és a teljesség kedvéért ide sorozom a szülőintézeteket és gyermekágyas otthonokat is, illetve azokat az állami és fővárosi közkórházakat, közkórház jellegű magánkórházakat és magánkórházakat, amelyek az anya- és csecsemővédelem szempontjából tekintetbe veendők. (A szanatóriumok, illetve szanatórium jellegű magángyógyintézetek kivételével.)

Az alábbiakban összefoglaló táblázatokban mutatom be a különböző szülészeti és csecsemőgyógyászati intézményeket, néhány jellemző adattal együtt:

Szülészet.

Megnevezés	Szülőágyak száma	Az 1934. évi élveszületések száma	Az 1934. évi összes élveszületések (15·717) %-a
Állami közkórházak:			
Budapesti kir. magy. Pázmány Péter Tudományegyetem I. sz. Női klinikája, VIII., Baross-u. 27	113	1.777	
Budapesti kir. magy. Pázmány Péter Tudományegyetem II. sz. Női klinikája, VIII., Üllői-út 78/a	121	1.982	
Budapesti kir. magy. Bábaképzőintézet, VIII., Rökk Szilárd-u. 33	57	681	
Összesen		**4.440**	**28·2**
Fővárosi közkórházak:			
Szent István-körkórház, IX., Gyáli-út 1—3	177	1.614	
Új Szent János-közkórház, I., Hieronimy-út 1	99	1.154	
Szent Margit-közkórház, III., Bécsi-út 132	26	565	
Szent Rókus központi közkórház, VIII., Gyulai Pál-u. 2	88	1.340	
Gyöngyösi-úti szülészeti osztály, VI., Gyöngyösi-út 60	60	805	
Bakáts-téri szülő- és nőbetegosztály, IX., Bakáts-tér 10	110	959	
Összesen		**6.437**	**40·8**
Közkórház jellegű magánkórházak:			
Gróf Apponyi Albert Poliklinika, VII., Szövetség-u. 14—16	45	187	
Bethesda-kórház, VI., Hermina-u. 39	25	671	
Szent Paula-szülőotthon, X., Méhes-u. 4	18	198	
Pesti Izr. Nőegylet Weiss Alice Gyermekágyas Otthona, VI., Bókay-tér 4	49	857	
Összesen		**1.913**	**12·2**
Magánkórházak:			
Zsidókórház, VI., Szabolcs-u. 33	58	218	
Vöröskereszt Erzsébet-kórház, I., Győri-út 17	30	84	
Az Országos Stefánia Szövetség Anyavédelmi Intézete, X., Belső Jászberényi-út 24—26 sz	55	830	
Szövetkezetek Erzsébet kórháza, IX., Knézits-u. 14	9	78	
Lorántffy Zsuzsánna Egylet Diakonissza Kórháza, VII., Nürnberg-utca 57	6	81	
Összesen		**1.291**	**8·2**
Mindössze	**1.146**	**14.081**	**89·4**

Csecsemőgyógyászat.

Állami közkórházak:	Csecsemőágyak száma
Budapesti kir. magy. Pázmány Péter Tudományegyetem I. sz. Női klinikája, VIII., Baross-utca 27.	72
Budapesti kir. magy. Pázmány Péter Tudományegyetem II. sz. Női klinikája, VIII., Üllői-út 78/a	66
Budapesti kir. magy. Pázmány Péter Tudományegyetem Gyermekklinikája (Stefánia Szegénygyermekkórház Egyesület), VIII., Gólya-utca 51—48	59
Magy. kir. Állami Gyermekmenhely, X., Üllői-út 86. sz.	225
Budapesti m. kir. Bábaképzőintézet, VIII., Rökk Szilárd-utca 33.	23
Összesen	445
Fővárosi Közkórházak:	
Madarász-utcai csecsemő- és gyermekosztály, VI., Madarász-utca 14-16	70
Szent István-közkórház, IX., Gyáli-út 1—3	20
Új Szent János-közkórház, I., Hieronyimi-út 1.	20
Szent Margit-közkórház, III., Bécsi-út 132	13
Összesen	123
Magánkórházak:	
Bródy Zsigmond és Adél Gyermekkórház, VI., Szabolcs-utca 33.	12
Budapesti Fehérkereszt Gyermekkórház, IX., Tűzoltó-utca 7—9	100
Összesen	112
Mindössze	684

Az ambulans orvosi rendelők száma a fővárosban jelentőségük dacára kevés. Szembetűnő ez a hiány, mert míg az Országos Stefánia Szövetség a megelőző gondozást társadalmi és vagyoni különbség nélkül minden hozzáforduló részére biztosítja, addig a csecsemő- és kisdedvédő ambuláns orvosi rendelők csekély számuk következtében az ínséges csecsemők és kisdedek rendszeres gyógyítását is alig tudják ellátni. Ha az orvosi rendelőknek az egyes kerületekben való elhelyezkedését vizsgáljuk, (lásd a mellékletet) tapasztalhatjuk, hogy e téren a társadalomra még feladatok várnak. Azért a társadalomra, mert a főváros a megelőző gondozásból a Stefánia Szövetség útján oly jelentékeny részt vállal és szülőintézetei útján az összes szülések mintegy 40%-ának lefolytatását is biztosítja, hogy a speciális anya és csecsemő orvosi rendelők fenntartását már nem vállalhatja. Így a szegénysorsú, vagy ínséges anyák csecsemőjük gyógyítása végett csak a klinikák és a magánjótékony egyesületek és intézmények csekély számú ingyenes orvosi rendelőihez fordulhatnak. A teljesség kedvéért említem meg, hogy az OTI, MABI, MÁV, a posta, MFTR, OTBA, Kereskedelmi Segély Egylet tagjaik számára orvosi rendelőket tartanak fenn, ahol terhes nők, csecsemők és kisdedek részére is rendelnek.

Ingyenes orvosi rendelők csecsemők és kisdedek részére.

Szociális Misszió Társulat	II., Lánchíd-u. 6.
Budai Izr. Hitközség	II., Margit-körút 25.
Irgalmasrend	III., Zsigmond-u. 19.
Bródy Adél Gyermekkórház	VI., Szabolcs-u. 33.
Nyomorék Gyermekek Otthona	VI., Mexikói-út 65.
Ingyentej egyesület	VII., Izabella-u. 42.
Charité Poliklinika Egyesület	VII., Csengery-u. 69.
Gróf Apponyi Poliklinika Egyesület	VII., Szövetség-u. 14—16.
Budapesti aut. Ort. Hitközség	VII., Kertész-u. 32.
Tudomány egyetemi gyermekklinika	VIII., Gólya-u. 48.
Fehérkereszt Egyesület	IX., Tűzoltó-u. 7—9.
Magdolna Főhercegnő Poliklinika	XI., Zenta-u. 5.

Tejkonyhdk:

M. Kir. Állami Gyermekmenhely	X., Üllői-út 86.
Országos Stefánia Szövetség	VIII., Vas-u. 8.
Weiss Alice gyermekágyas otthon	VI., Bókay-tér 4.
Tudomány egyetemi gyermekklinika	VIII., Gólya-u. 51.
Fehér Kereszt Lelencház	IX., Tűzoltó-u. 7—9.

A főváros közkórházaiban levő anya- és csecsemővédelmi intézmények.

A székesfőváros közkórházaiban 1934-ben 7 szülészeti osztály volt 560 ággyal és 4 közkórházban lehetett gyógyításra szoruló csecsemőket elhelyezni, összesen 123 ágyon. A szülőágyak és csecsemőágyak következőképen oszlottak meg:

Intézet	Címe	Alapítási év	Ágyak száma az egyes osztályonkint	
			szülő-ágy	csecse-mőágy
Madarász-utcai csecsemő- és gyermekosztály	VI., Madarász-u. 14—16	1929	—	70
Szent István-közkórház	IX., Gyáli-út 1—3	1885	117	20
Új Szent János-közkórház	I., Hieronymi-u. 1.	1898	99	20
Szent Margit-közkórház	III., Bécsi-út 132	1897	26	13
Szent Rókus Központi Közkórh.	VIII., Gyulay Pál-u. 2.	1798	88	—
Gyöngyösi-úti szülészeti osztály	VI., Gyöngyösi-út 60.	1917	60	—
Bakáts-téri szülő- és nőbeteg-osztály	IX., Bakáts-tér 10.	1913	110	—
	Összesen		560	123

Úgy a szülészeti, mint a csecsemőosztályok, az egészségügyi követelményeknek legjobban megfelelő berendezéssel vannak ellátva. A szülőosztályok túlnyomó részén védőnői képesítéssel rendelkező ápolónők teljesítenek szolgálatot. Bejárnak a szülészeti osztályokra a Stefánia Szövetség védőnői is, akik a szülőosztályról kikerülő anyák további gondozását látják el.

A szülészeti osztályok fenntartása 1932. óta a fővárosra rendkívül nagy terhet ró. Az 1931. évi 6000. M. E. számú rendelet 5. §-a kimondja, hogy a közkórházban szülő nők és a szülötteik ápolási költségeinek megtérítését a gyermekágyi fekvés befejeztéig a szülőanyán és házastársán kívül mástól nem lehet követelni. Ezek szerint a szülőnő csak akkor téríti meg az ápolási költségeket, ha saját maga, vagy házastársa fizetőképes. Ha azonban saját személyében nem fizetőképes, vagy ha valamely társadalombiztosító intézet tagja, vagy biztosított családtag, úgy sem tőle, sem hozzátartozóitól az ápolási költség nem követelhető és azt a biztosító intézet nem tartozik megtéríteni. Ezen rendelet következtében a fővárosi közkórházakban szülő nők, mintegy 90%-ának ápolási költségei a székesfővárost terhelik. 1934-ben a főváros közkórházaiban lefolyt szülésekről az alábbi táblázat ad tájékoztatást:

Kórház	Ágyak száma	Szülések száma	Bpesti	Vidéki	Élve-	Halva-
			lakóhelyű a szülőnő		született	
Szent István	177	1.665	1.108	557	1.614	51
Szent János	99	1.189	924	265	1.154	35
Szent Margit	26	576	457	119	565	11
Rókus	88	1.351	1.159	192	1.340	11
Gyöngyösi-úti	60	826	736	90	805	21
Bakáts-téri	110	1.000	700	300	959	41
Szent László	—	9	9	—	9	—
Összesen	560	6.616	5.093	1.523	6.446	170

Megállapíthatjuk ebből, hogy 1934-ben Budapesten történt 15.717 élveszülés 40·8%-a a főváros kórházaiban folyt le, továbbá azt, hogy a főváros kórházaiban lefolyt szülések közül 77% budapesti lakóhelyű, 23% pedig vidéki lakóhelyű szülőnő volt.

Összefoglalás.

Budapesten az anya-, csecsemő- és kisdedvédelmi tevékenység az állam, a főváros, a Stefánia Szövetség, a társadalmi jótékonysági és egészségvédelmi egyesületek, intézmények és a szociális biztosító intézetek között oszlik meg. Ezeknek a szerveknek tevékenysége részben a »megelőzés« (Stefánia Szövetség), részben az »orvoslás« (állami gyermekmenhely) elvén épül fel, részben pedig ezen két rendszer szociális hiányait egészíti ki (helyi hatóság, jótékonysági, egészségvédelmi egyesületek és szervek munkája).

Mintaszerűen kiépített anya- és csecsemővédelmi rendszerünknek még mindig vannak hiányai. Bevezetőben már rámutattam a szociális munkaterületen dolgozó különböző szervek együttműködésének hiányaira. Ezt a hiányt az anya- és csecsemővédelemmel foglalkozó szervek maguk is

érezték és az utóbbi években az együttműködés érdekében a főváros, a Stefánia Szövetség, az OTI és a társadalmi egyesületek részéről jelentős közeledés történt.

Az állam részéről azonban kívánatos volna, az anya- és csecsemővédelmi területen a nagyobb arányú bekapcsolódás, mert az állam jelenleg, a klinikai szülőintézetek és csecsemőkórházak fenntartásán, a magánszülőintézetek és a Stefánia Szövetség támogatásán kívül, csak a gyermekmenhely munkájával van itt képviselve. Ennek természetszerű következménye, hogy a főváros az anya- és csecsemővédelem terén egyre több terhet kénytelen magára vállalni és dacára annak, hogy egyrészt jogszabályaink kimondják, hogy az anya- és csecsemővédelem állami feladat, másrészt az ezen feladat ellátásához szükséges anyagi eszközöket, a főváros területén befolyó betegápolási és gyermekgondozási pótadó az állam részére biztosítja, mégis mindinkább a fővárosnak, mint helyi hatóságnak az Országos Stefánia Szövetséggel karöltve végzett munkája kerül ennek a védelmi területnek középpontjába.

A főváros, mint helyi hatóság az anya- és csecsemővédelem kiépítése érdekében nem alkotott szabályrendeletet, hanem a polgármester határozattal szabályozta ezen tevékenységének úgy gyakorlati, mint pénzügyi kereteit. Ennek következtében Budapesten, úgy mint vidéken, olyan anya- és csecsemővédelmi központ, — mint a Stefánia vidéki fiókszövetségei — nem alakult meg, amelynek feladata a társadalom hozzájárulásának biztosítása volna s ezért a főváros a Stefánia Szövetséggel karöltve folytatott anya- és csecsemővédelmi tevékenysége csak a társadalom által már korábban is fenntartott és már ismertetett intézmények tevékenységével egészül ki.

Az anya- és csecsemővédelem intézményes rendezése megkívánja, hogy irányítását Budapesten az eddig is legtöbb áldozatot vállaló főváros végezze. Itt elsősorban az egyesületek beszervezésére kell a fővárosnak törekednie a Társadalmi Embervédelmi Bizottság útján. Hangsúlyozom azonban, hogy a főváros ezen munkája keretében az eddigieken túl, külön megterhelést nem vállalhat. Kívánatos volna az állami gyermekmenhely tevékenységének a közös munkába való fokozottabb bekapcsolódása.

A gyakorlati anya- és csecsemővédelmet decentralizálni lehetne. Az egyes közigazgatási kerületek, vagy a Stefánia Szövetség körzetei szerint megalakítandó helyi szerv alkalmasnak látszik a főváros központi adminisztrációjában is tagoltan jelentkező védelmi munkának, továbbá az árvaszék, a Stefánia Szövetség és a társadalmi jótékony- és egészségvédő egyesületek anya- és csecsemővédelmi tevékenységének összekapcsolására. A kerületi helyi szerv az elöljáróval az élén, fokozatosan bekapcsolhatná munkájába a gyermekvédelem és ifjúságvédelem területét is és így az egyes kerületekben megalakulhatna a szociális embervédelem helyi szerve, amely a Társadalmi Embervédelmi Bizottság szakosztályainak központi irányítómunkáját a kerületekben gyakorlati térre vinné át.

Ezek azonban egyelőre csak távolabbi célkitűzések lehetnek, miután vannak olyan hiányok is, amelyek sürgős intézkedést kívánnak.

Tekintettel arra, hogy a Stefánia Szövetség tisztán preventív munkát végez, egyes védőintézeteinek összeköttetésben kellene állni a hozzájuk közelfekvő ingyenes betegrendelőkkel, hogy védenceiket betegség esetén át tudják adni azoknak. Legszerencsésebb az a megoldás volna, ha minden védőintézet, bölcsőde és napköziotthon kapcsolatban állana egy ingyenbetegrendelővel, mint ezt az Ingyentej Egyesületnél és a főváros Fő-utcai bölcsőde és napköziotthonánál látjuk s ha a beteg csecsemőt és kisdedet kizárják a bölcsődéből vagy napköziotthonból, ugyanakkor gondozásba veszi a betegrendelő. Így biztosítható, hogy a csecsemővel vagy kisdeddel a bölcsődékben, napköziotthonokban csak teljes felgyógyulás után jelentkeznek, a védőintézetek orvosai pedig pontosan értesülhetnek a betegség lefolyásáról s így a további preventív tanácsokat a szükségnek megfelelően tudják megadni.

A statisztika rámutat arra, hogy a csecsemő- és kisdedvédelem terén hol és mi a hiány, mi a legsürgősebb tennivaló. Fővárosunkban a születés, a halálozás stb. adatai a közigazgatási kerületek határainak megfelelően vannak felvéve és összeállítva. A Stefánia Szövetség védőkörzeteinek beosztása azonban nem követi a közigazgatási határokat. Ennek következtében a védőintézetek anyagának közigazgatási kerületenként való feldolgozása szinte leküzdhetetlen akadályba ütközik és így az ebből nyerhető tapasztalatok és tanulságok a kerületekre nézve nem értékesíthetők.

A terhes nők védelmének előfeltétele, (a szakirodalom egybehangzó megállapítása szerint) a kötelező terhesbejelentés. Ennek a kötelező bejelentésnek jogszabályaink közé való felvétele érdekében több oldalról komoly kísérlet történt, úgylátszik azonban, hogy ez a kívánság jogrendszerünk jelenlegi kereteibe alig illeszthető be. Mégis módot kellene találni arra, hogy a terhes nők kötelező jogszabály nélkül is kellő időben jelentkezzenek vizsgálatra. Miután a veszély a szegényebb néprétegnél e téren fokozottabb, a megfelelő felvilágosító munkán felül talán a megfelelő időben vizsgálatra jelentkező terhes nők jutalmazása lehetne az az ösztönző erő, amelytől valamelyes eredményt várhatunk. Például az az ínséges terhes, aki a terhesség ötödik hónapjától kezdve rendszeres orvosi felülvizsgálatra jelentkezik, a hatósági ínségenyhítés keretében részére juttatott ebédjegyen stb.-n kívül a Stefánia Szövetség útján rendszeres tej, élelmiszer, vagy csekély havi pénzjutalomban volna részesíthető. A Stefánia Szövetség az OTI-val kötött szerződés keretében előreláthatólag biztosítani tudja az OTI kötelékébe tartozó terhesek előzetes vizsgálatát (ha csak az kap terhességi segélyt, aki megfelelő időben első vizsgálatra jelentkezik). Ilyenformán a két, egymást kiegészítő módszer bevezetése a terhes nők túlnyomó részének rendszeres felügyeletét teszi lehetővé.

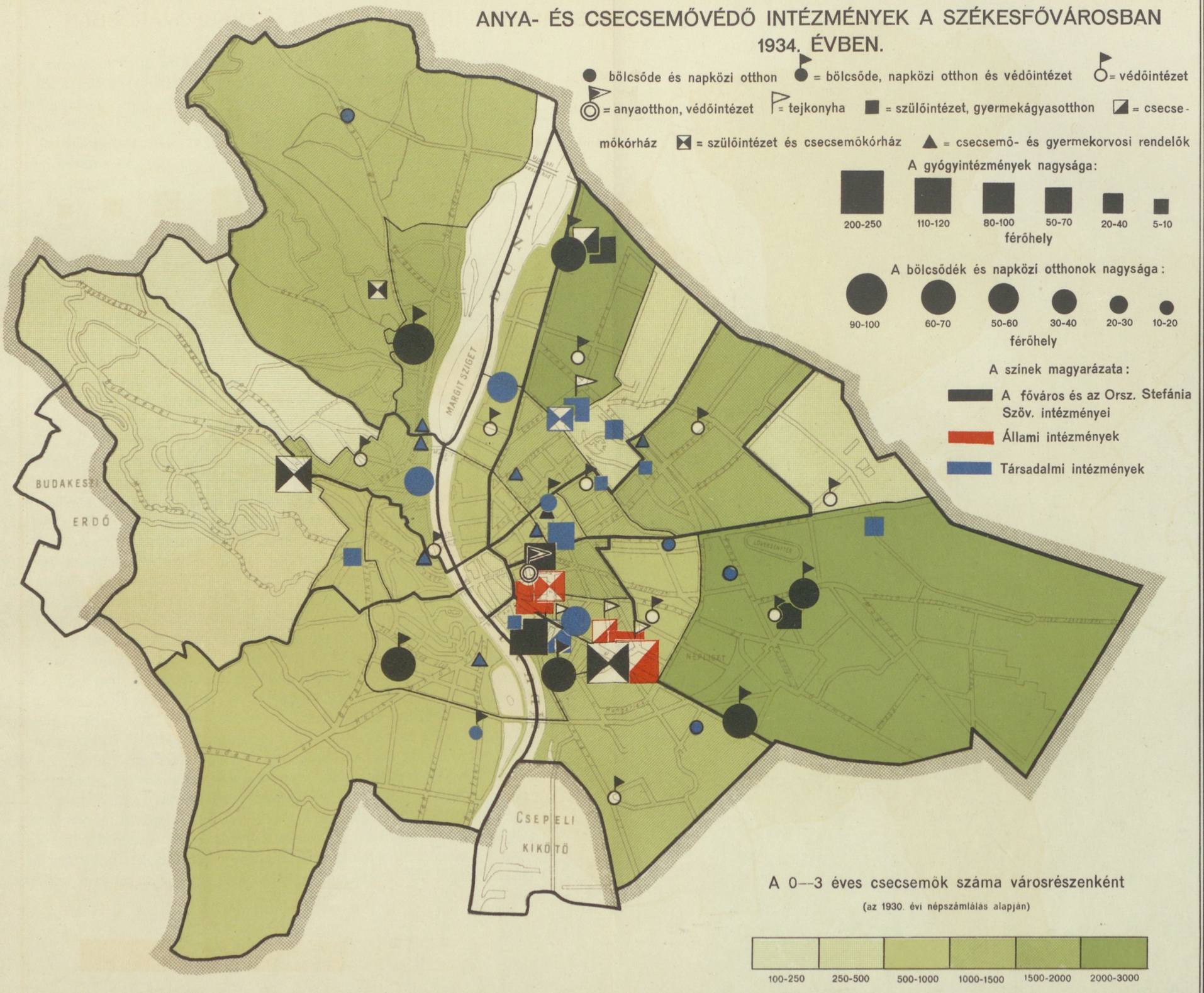
Úgy tapasztaltam, hogy különösen a perifériákon lakó ínséges anyáknál nehézséget okoz a csecsemő mesterséges táplálása esetén az a körülmény, hogy a tápszereket nem a védőintézet orvosa, hanem a központi (hollandi) rendelő orvosa írja elő, ismételt vizsgálat után és a készítményeket a központi tejkonyha szolgáltatja ki. Kétségtelen, hogy a tápszerek decentralizált előállítása nem gazdaságos s a védőintézetekben való szétosztása, különösen nyáron a tápszerek romlandó volta következtében nehézséggel járna, mégis miután a szövetség az anyák csak egy töredékének tud villamosjegyet rendelkezésre bocsátani, félő, hogy a nagy távolsággal járó időveszteség és sok esetben a villamosköltség miatt a csecsemők egy része elesik a megfelelő táplálléktól. Ha tehát nem is lehet minden védőintézet mellé egy-egy tejkonyhát létesíteni, számuknak szaporítása indokolt volna, különösen azért, mert a csecsemőhalálozás egyik legszámottevőbb oka ma is az emésztőszervek megbetegedése, főként a nyári bélhurut. Ez ellen, az anyatejjel való táplálás kivül, csak a helyesen készített, mesterséges tápanyagok minél nagyobb körben való terjesztésével lehet eredményesen küzdeni.

Tudomásom szerint a Stefánia Szövetség is keresi a jelenlegi rendszer megváltoztatásának módját. Értesülésem szerint a bölcsődével és napközi-otthonnal ellátott hat védőintézetben kíván szétosztó fiókokat létesíteni, ahová a tejkészítményt a központból motoros jármű szállítaná ki. Ez a megoldás is csak akkor megfelelő, ha a védőintézetek orvosai felhatalmazást kapnak a mesterséges tápszer engedélyezésére és nem kell ezért az anyának a csecsemőt a központi rendelőintézetbe bevinni.

A mesterséges tápszerek szélesebb körben való terjesztésének előmozdítását egyesek helytelennek tartják, mert úgy vélik, hogy sok esetben az anya szoptatás helyett a kényelmesebb mesterséges táplálásra fogja csecsemőjét. Ha a Stefánia Szövetség védőintézeteinek orvosai engedélyezik a mesterséges tápszerek kiutalását, körültekintő és szakképzett működésük biztosíték arra, hogy ezen aggálynak ne legyen alapja.

A bölcsődék és kisded napköziotthonok száma kevés. Budapestnek ma is van olyan kerülete (I. kerület), ahol ez az intézmény teljesen hiányzik. De hiányok mutatkoznak a IX. ker., Ferencvárosi Kiserdő, a X. ker., Ceglédi-, Bihari-úti fővárosi és Mária Valéria állami szükséglakásos telep környékén lévő bölcsődéknél is, mert befogadóképességük kevésnek bizonyult. Azt hiszem, nem kell külön hangsúlyoznom mennyire károsan befolyásolja a csecsemő és kisded fejlődését, ha az anya munkába jár és nem tudja a gyermekét megfelelő intézménynél elhelyezni. A bölcsődék és napköziotthonok kevés voltát bizonyítja, hogy a Fővárosi Gyermekotthonok Hölgybizottsága által támogatott 3—6 éves óvodás gyermekek részére létesített 38 fővárosi napköziotthon naponta átlag 150, 1—3 éves korú kisdedet is gondozásba vesz. Kénytelen gondozni őket, mert az anya, ha ilyenkorú kisdede is van, nagyobb gyermekét sem engedi napköziotthonba járni,

ANYA- ÉS CSECSEMŐVÉDŐ INTÉZMÉNYEK A SZÉKESFŐVÁROSBAN 1934. ÉVBEN.

BIBLIOTHECA ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
BUDAPEST

mert a »nagyobb« 4—6 éves gyermeknek kell a kicsire »vigyáznia«. Fontos lenne, ha a gyárak és üzemek is minél nagyobb számban állítanának fel a gyár területén, vagy annak közelében bölcsődéket és napközi otthonokat, hogy a munkába járó anyáknak ne kelljen nagyon messzire vinni gyermekeiket és munkaszünetben táplálhassák őket.

Az óvodás gyermekek részére létesített napköziotthonok azonban, bármennyire gondosan törődnek a hozzájuk beadott kisdedekkel, felszerelésük hiánya miatt nem felelhetnek meg teljes mértékben a kisdedgondozás kívánalmainak.

Bölcsőde és 1—3 éves kisdedek napköziotthona, hacsak lehet, védőintézet mellett létesüljön és lehetőleg minden ilyen intézményben legyen néhány férőhely egésznapi befogadásra a dajkákon kívül anyák részére is, mert az anyaotthonok száma is kevés. (Jelenleg egy van Budapesten.) A budapesti összes bölcsődék és 1—3 éves kisdedek napköziotthonainak férőhelye 687. A fővárosi óvodás gyermekotthonok szükségből naponta átlag 190 kisded gondozását vállalják. Ezzel együtt a férőhelyek száma 877-re tehető, ugyanakkor amikor 1934-ben az óvodás gyermekotthonok férőhelyeinek száma 5900 volt. Látjuk, hogy a két védelmi terület fejlődése egymástól elszakad. Mivel pedig azt is tudjuk, hogy az óvodás gyermekotthonok ily nagy számára nemcsak szükség van, hanem még újabb otthonok létesítéséről is gondoskodni kell, láthatjuk, hogy a csecsemők és kisdedek gondozásánál mekkora a hiány.

Hogy a bölcsődék és kisded-napközi-otthonok csekély számát még kézenfekvőbbé tegyem, itt mutatom be az anya-, csecsemő- és kisdedvédő intézeteknek a főváros területén való elhelyezkedését. A főváros területét városrészek szerint osztottam fel. A színezés az egyes kerületek területén élő összes csecsemők és kisdedek számát mutatja. Megállapíthatjuk ebből, hogy a III. kerület külső részén 1000-en felüli csecsemő és kisded gondozását csak egy szükségbölcsőde látja el a VI. és VII. kerület külső részein egyáltalán nincs, a IX. és X. kerületben pedig a csecsemők és kisdedek számához képest csak jelentéktelen befogadóképességű bölcsőde és kisdedotthon áll rendelkezésre.

A tejkonyhák számának szaporításán felül a vegyesen táplálkozó kisdedek megfelelő ellátásának biztosítása érdekében, az 1—3 éves kisdedet otthon gondozó anyák részére az ínségenyhítés keretében, az ínségebéd mellett a kisded táplálására alkalmas főzelékadagot kellene adni.

A csecsemők és kisdedek egészségére fokozott veszélyt jelent a kilakoltatás, különösen a téli kilakoltatás. A kilakoltatások nem szüntethetők meg, de gondoskodni kellene arról, hogy ha egy család kilakoltatás alá kerül, a 0—3 éves korú gyermekeket átmenetileg valamely csecsemő- vagy kisdedotthonban lehessen azonnal elhelyezni addig, amíg a család újra fedél alá jut. Elismerem, hogy ennek a kérdésnek rendezése nagyon nehéz, mert az eredmény itt csak akkor remélhető, ha a csecsemő és kisded elvehető az anyától, hisz az anyák egy része azért is magánál tartja a gyermekét,

mert ezzel a szükséglakás mielőbbi kiutalását, vagy nagyobb hatósági támogatást kíván a maga részére biztosítani. Viszont, ha a hatóság szabályként mondja ki, hogy a csecsemő ily esetben az anyától elveendő, a családi élet legerősebb összetartó kapcsát veszi ki a családból és ezzel a család szétbomlását maga mozdítja elő.

Az anya-, csecsemő- és kisdedvédelem, bár különálló szociális munkaterületet képez, az általános embervédelemtől és a családvédelemtől nem választható el. Eredményes anya- és csecsemővédelem csak akkor végezhető, ha ezzel párhuzamosan az általános embervédelmi és családvédelmi munkaterület is kiépítést nyer. Itt csak utalok arra a veszélyre, amely a csecsemőt a tüdőbajos, vagy lueses családtag állandó jelenlétével fenyegeti. Megjegyzem, hogy a Stefánia Szövetség tárgyalásokat folytat az antivenereás bizottsággal és a nemibetegségek elleni küzdelmet a terhesgondozással is kapcsolatba óhajtja hozni. A főváros kerületi tüdőbeteggondozó intézeteivel az együttműködés már megvan. A védőnő ugyanis, ha a csecsemő és kisded gondozásával kapcsolatba a családban tüdőbeteget talál, bejelenti az illetékes tüdőbeteggondozó intézetnek és az a bejelentettet védelmébe veszi.

A házasságon kívül született gyermekek fokozottabb magánjogi védelmének kérdését nem érintettem. Csorna Kálmán dr. »A szociális gyermekvédelem rendszere« című szakmunkájában ezt a részt nagy jogi felkészültséggel, mindenre kiterjedően tárgyalta s ugyanott hangsúlyozta a dajkaságba adás szabályozásának fontosságát is.

Fővárosunkban a 3—6 éves kisgyermekek szociális gondozásának folytatólagosságát biztosítja a budapesti veszélyeztetett gyermekek nyilvántartásának bevezetése tárgyában a főváros által 1934. november havában kiadott végrehajtási utasítás. Ez a rendelkezés azonban az egészségvédelmi térre nem terjed ki.

A szakkörök részéről ismételten elhangzott az a kívánság, hogy a Stefánia Szövetség védőintézeteinek, illetve védőnőinek egészségvédelmi gondozómunkája a 3—6 éves kisgyermekekre is terjesztessék ki. Ez esetben a szociális és az egészségügyi gondozást két külön szerv végezné. A tapasztalat azonban azt bizonyítja, hogy ezt a két egymással összefüggő gondozási munkát eredményesen csak akkor lehet végezni, ha az egészségügyi gondozást és tanácsot rögtön nyomon követi a szociális segélynyujtás. E két összefüggő munka tehát, két különálló szerv által, felesleges munkatöbbletet és a munka eredményességének csökkenése nélkül nem végezhető.

Ami most már a Stefánia Szövetség munkájának a hat éves korig való kiterjesztését illeti, sajnos nem egyszerű feladat. Az óvodás gyermekek napközi gondozásba való vétele már pedagógiai gondozást is jelent. Ha tehát az Iskolanővéri intézmény nem is foglalkozna a 3—6 évesek szociális gondozásával, a napközi otthonok óvónőinek munkája abba bekapcsolandó lenne.

II. RÉSZ.

Gyermekvédelem.

Fogalma, felosztása, szervei.

A »Gyermekvédelem« szóval mindazt a jogszabályalkotást és közhatósági, vagy társadalmi tevékenységet szoktuk megjelölni, amelynek célja a gyermek testi, szellemi és erkölcsi fejlődését biztosítani, a gyermek fogamzásától felserdüléséig.

A gyermek fejlődésének fokai azonban más és más védelmi formát követelnek, s ezért a gyermekvédelem területét az egyes életkorok szerint kialakult védelmi ágaknak megfelelően felosztva beszélhetünk csecsemő-, kisdedvédelemről, óvodás- és iskoláskorúak védelméről és (részben) ifjúságvédelemről (a 0—1 éves a csecsemő, az 1—3 éves a kisded, a 3—6 éves az óvodáskorú, a 6—14 éves az iskoláskorú gyermek és a 14 évet meghaladott a fiatalkorú). A 0—3 éves csecsemők és kisdedek védelmét az anyavédelemmel kapcsolatban tárgyaltam, a *következőkben pedig a 3—14 éves korú óvodás és iskolásgyermekek védelmével foglalkozom.*

A gyermekvédelem területét más szempontok szerint is osztályozhatjuk. A védelmet ellátó szervek szerint beszélhetünk állami (kormányhatósági), helyhatósági és társadalmi gyermekvédelemről. A védelmi munka lehet nevelő, szociális, egészségügyi, stb. gyermekvédelem. A védelem célja szerint lehet megelőző (preventiv) és gyógyító (kurativ) vagy elhárító (represszív) és általános vagy különleges gyermekvédelem. Megkülönböztethetünk anyagi, erkölcsi és jogi védelmet s a védelem nyujtható nyílt-, részben intézeti és intézeti gondozás útján.

A gyermekvédelem munkaterületén dolgozó szervek és intézmények célkitűzéseik sokfélesége dacára megegyeznek abban, hogy a gyermeket csak abban az esetben veszik gondozásukba, ha a gyermek szülője, eltartásra képes és köteles hozzátartozója, vagyis a család, a gyermek testi, szellemi, vagy erkölcsi fejlődését nem tudja, nem megfelelően tudja, vagy nem akarja biztosítani. A gyermek gondozása és felnevelése ugyanis elsősorban a család, illetve a gyermek közvetlen hozzátartozóinak feladata; s

feladatát akkor teljesíti, ha a gyermeket a társadalom erkölcsös és munkabíró tagjává neveli. Ha a család ezen feladatának nem tud, vagy nem akar eleget tenni, közbelépnek a gyermekvédelem szervei. Gondoskodnak a gyermekről, ha a szülők egyike, vagy mindkettő hiányzik (árva, talált, vagy házasságon kívül született gyermek), ha a szülők a gyermeket eltartani nem képesek (anyagi elhagyottság), ha a gyermek nevelését a család a rendelkezésére álló nevelési eszközeivel ellátni nem tudja (testileg, szellemileg, érzékszervileg, erkölcsileg fogyatékos gyermekek) vagy ha a gyermek környezete annak erkölcsét károsan befolyásolja (erkölcsi elhagyottság).

A gyermekvédelem ilyen szempontból tehát egy kisegítő tevékenység, amelynek célja a család gondozó, nevelő munkájának kiegészítése vagy pótlása. Ha a védelemre szoruló gyermek a család gondozásában marad, nemcsak a gyermeket, hanem a családot is védelemben kell részesíteni, hiszen a gyermek akkor szorul védelemre, ha a család anyagi, vagy erkölcsi helyzete megingott. Ez esetben pedig a gyermek szociális védelmét az egész család szociális védelmével kell megoldani, vagyis a gyermekvédelem ilyen vonatkozásban az *általános szociális családvédelemnek* szerves része.

A gyermekvédelem hazánkban állami feladat. Az 1898. évi XXI. t.-c. az 1901. évi VIII. t.-c. és XXI. t.-c. a 15 éven aluli talált, árva, vagyontalan gyermekek, illetve a hatóságilag elhagyottá nyilvánított gyermekek gondozását, nevelését és felügyeletét az állam hatáskörébe utalta és ezen gyermekek gondozására gyermekmenhelyeket állított fel.

A 2.000/1925. N. M. M. számú rendelet a gyermekmenhelyek gondozásában lévő gyermekek korhatárának 18-ik életévig való felemelését tette lehetővé és megengedte a nyomorék, illetve gyengeelméjű gyermekek elhagyottságának megállapítását is, továbbá megalkotta az erkölcsi elhagyottság fogalmát, amellyel a gyermekbűnözés elleni preventiv védekezés egy módját valósította meg.

Az állami gyermekvédelem legfőbb szerve a m. kir. belügyminisztérium. Hatáskörébe tartozik az állami gyermekmenhelyek feletti felügyeleti jog és az egészségügyi gyermekvédelem irányítása. Az állami gyermekvédelem egyéb területei azonban más szakminisztériumokhoz tartoznak. Az iskolaegészségügyi és gyógypedagógiai védelem a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz, az igazságügyi gyermekvédelem az igazságügyminisztériumhoz tartozik.

Az állam, illetve az állami gyermekvédelmet megalkotó jogszabályaink a gyermekvédelmi munkaterületnek csak egy részét fogják át. Már pedig az itt jelentkező hiányok felismerése a megfelelő védekezési mód megszervezését és különleges intézmények létesítését sürgette. Az állami gyermekvédelem kialakult rendszere a változó élet követelményeinek nem felelt meg és a hiányok pótlását vállalta az állami gyermekvédelembe bekapcsolódó

Gyermekvédelem (3—14 éves gyermekek védelme.)

a) *Általános gyermekvédelem:*

1. Szociális gyermekvédelem.

Óvodás gyermekek szociális védelme:

Óvodások napközi v. gyermekotthoni gondozása, étkeztetése, felruházása.

Iskolás gyermekek szociális védelme:

Iskolanővéri intézmény, gyermekétkeztetés, felruházás, tankönyvsegély.

Árva gyermekek gondozása:

Árvaházak, hadiárvaügy, árvajáradék, segélyezés.

Anyagilag elhagyott és erkölcsi züllésnek kitettgyermekek védelme:

Menhelyi elhelyezés, átmeneti otthonok.

Gyermekmunka védelme.

2. Egészségügyi gyermekvédelem.

Általános egészségügyi gyermekvédelem:

Kórház, rendelők, gyermekkori tuberkulózis elleni küzdelem, fertőző megbetegedések (járványok elleni küzdelem), védőoltások.

Iskolai (preventiv) egészségügyi gyermekvédelem:

Iskolaorvosi intézmény, iskolai gondozónővérek, szabadlevegős iskolák, nyaraltatás, üdültetés, kirándulások, gyógytorna, testnevelés, sport, iskolai fürdők. Játszóterek, lubickolók, gyermekfürdetés.

Iskolás gyermekek lelki egészségügyi védelme.

3. Jogvédelem.

Gyámügy, házasságon kívül született gyermekek jogi védelme, árvaszék (kerületi gyermekvédelmi tevékenysége). Hadiárvaügy.

4. Nevelővédelem.

Mese- és játékdélutánok.
Játszótéri foglalkoztatás.
Tanulmányi kirándulás.
Oktató előadások.
Gyermekvédelmi előadások szülők részére.
Gyermekkönyvtárak és olvasótermek.
Ifjúsági vöröskereszt iskolai műhelyei.
Cserkészet.

b) *Fogyatékos gyermekek védelme:*

1. Szellemi fogyatékosok.

Kislétszámú osztályok.
Gyógypedagógiai nevelés.
Erkölcsileg fogyatékos, pszihopathiás gyermekek nevelési tanácsadása.

2. Testi fogyatékosok.

Orthopäd-kórház.
Testi fogyatékosok intézeti gondozása és képezése.

3. Érzékszervi fogyatékosok.

Vakok, siketnémák, nagyothallók, rosszullátók nevelése, intézeti gondozása és foglalkoztatása (ipari kiképzés).

c) *Züllésnek indult és bűnöző gyermekek védelme.*

(Igazságügyi gyermekvédelem)

Fiatalkorúak Bíróságai és Felügyelő Hatóságai, átmeneti otthon, javító-nevelő intézetek, fiatalkorúak fogháza, társadalmi patronage szervek munkája.

társadalmi gyermekvédelmi tevékenység. A társadalom gyermekvédő munkája nagy multra tekint vissza, hiszen a társadalmi jótékonyság vállalta elsőnek a gyermekvédelem egy-egy részfeladatának megoldását. A gyermekvédelmi feladatok kiterjedése következtében azonban a társadalmi gyermekvédelmi szervek sem tudták megfelelően ellátni a vállalt védelmi területek munkáját és az így jelentkező hiányokat pótolta az állandóan végzett gyermekvédő munkán felül, a helyi hatóság. Ma a társadalmi gyermekvédelem az állam és helyhatóság gyermekvédelmi tevékenységének összekötő és kiegészítő része.

Az állami gyermekvédelem általános célkitűzései és szabályai a megelőzés gondolata helyett a szükség szerint orvosoló kurativ védelemre helyezi a fősúlyt.

Az állami gyermekvédelem két részre bontható: általános és igazságügyi gyermekvédelemre. Az állami általános gyermekvédelem az erkölcsileg és anyagilag elhagyott gyermekeknek meghatározott életkorig nyujt védelmet, az igazságügyi gyermekvédelem pedig a züllés veszélyének kitett, züllött és bűnöző fiatalkorúak megmentése érdekében működik. Mindkettőnek jellegzetessége, hogy a már meglevő baj gyógyítására, vagy elhárítására törekszik. Az állami gyermekvédelemmel szemben, a társadalmi és helyhatósági munka a megelőzés gondolatára felépített, minden gyermekre kiterjedő szociális gyermekvédelmet dolgozta ki és ezért az alábbiakban a fővárosi gyermekek védelmének ezen szempontok figyelembevételével történt felosztását ismertetem.

A gyermekvédelem (3—14 éves gyermekek védelme) felosztható: 1. általános gyermekvédelemre, amely azon jogszabályoknak, továbbá szervek és intézmények tevékenységének összességét jelenti, amelynek keretében a hatóság és a társadalom a normális gyermek testi, szellemi és erkölcsi fejlődésének biztosítása érdekében a család segítségére van; 2. fogyatékos gyermekek védelmére, amelynek keretében a testi, szellemi, vagy erkölcsi fogyatékos gyermekek fejlődését különleges intézmények igénybevételével biztosítják; 3. züllés veszélyének kitett, züllött és bűnöző gyermekek védelmére, amely inkább neveléssel, mint büntetéssel igyekszik a gyermekeket megmenteni. A gyermekvédelem ezen felosztását a mellékelt tábla szemlélteti.

Budapesten a gyermekvédelmi kérdésekben intézkedő hatóságok és szervek kapcsolata meglehetősen bonyolult.

Törvényes és törvénytelen kiskorúak jogvédelmi ügyeiben a belügyminisztérium, az igazságügyminisztérium, a fiatalkorúak bírósága, a fiatalkorúak felügyelőhatósága, a dunai kerületi kapitányság, a bíróságok, a főváros árvaszéke, a kerületi elöljárók; az elhagyott, züllésnek kitett gyermekek ügyében a belügyminisztérium, az állami menhely, az árvaszék,

a kerületi elöljárók, a dunai kapitányság ; általános, illetve szociális gyermekvédelmi ügyekben a belügyminisztérium, iskolaegészségügyi és gyógypedagógiai ügyekben pedig a vallás- és közoktatásügyi minisztérium, a tanügyi felügyeleti hatóságok és a polgármesteren keresztül a főváros közoktatási és közjótékonysági és szociálpolitikai ügyosztályai, továbbá a főváros tiszti főorvosa járnak el.

A mellékelt ábrán a kormányhatóság, a főváros és a társadalom gyermekvédelmi munkakörét, intézményeit és azok egymás közötti összefüggéseit igyekeztem szemléltetni. Az anya- és csecsemővédelemnél — mint ezt az ezen munkáról készített táblán láthattuk — egy központi szerv (a főváros és a Stefánia Szövetség) átfogja az egész védelmi területet, a hasonló célkitűzésű intézményekkel kapcsolatot keresett és azokat hatáskörébe vonta. A gyermekvédelem területén viszont a védelmi ágak sokfélesége és az összefüggések hiánya nem kedvezett a központi irányítás kialakulásának és ennek eredménye, hogy gyermekvédelmi szerveknek sokfélesége mellett, az egyes védelmi területek rendszeres kiépítése még mindig hiányzik.

A gyermekek szociális viszonyai Budapesten.

Mint minden ipari nagyvárosban, Budapesten is érezhető azoknak a szomorú szociális körülményeknek hatása, amelyek a gyermekek testi és szellemi fejlődését hátrányosan befolyásolják. A munkába járó anyák a zsúfolt tömeglakásokban élő, gondozatlanul utcán csavargó gyermekeit úgy szociális és egészségügyi, mint erkölcsi téren olyan veszélyek fenyegetik, amelyek különleges gyermekvédelmi szervezet létesítését, illetve rendszer kiépítését követelik.

Hogy megítélhessük a főváros területén jelentkező gyermekvédelmi feladatok nagyságát, azok szükségszerű fejlődésének irányát, meg kell határoznunk azoknak a gyermekeknek a számát, akikre a védelemnek ki kell terjednie, ahhoz pedig, hogy a védelem megfelelő formáját megtaláljuk, a gyermekek testi, szellemi és erkölcsi épségét veszélyeztető körülményeket kell ismernünk.

Az 1930-as évi népszámlálás a főváros területén 126.938, 3—14 éves gyermeket talált. Ez a gyermeklétszám kerületek szerint a következőképen oszlott meg :

Korév	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	Összesen
Óvodás 3—6	1.824	1.314	2.541	432	1.938	5.646	5.017	3.486	3.264	3.380	1.719	30.561
Iskolás 6—14 ...	6.344	4.656	7.088	1.703	6.631	16.642	16.679	12.222	10.185	9.181	5.046	96.377
Összes gyermek..	8.168	5.970	9.629	2.135	8.569	22.288	21.696	15.708	13.449	12.561	6.765	126.938

A HATÓSÁGI ÉS TÁRSADALMI GYERMEKVÉDELMI MUNKA MEGOSZLÁSA A SZÉKESFŐVÁROSBAN

A KORMÁNYHATÓSÁG

Iparügyi minisztérium
Vallás és közoktatásügyi minisztérium
Belügyminisztérium
Igazságügyminisztérium

Gyógypedagógia orsz. szakfelügyelősége
Vakok intézete
Siketnémák intézete
Beszédhibások intézete
Pszichotechnikai laboratórium
Szellemi fogyatékosok int.
Napközi otthon
Kisegítő iskola
Ipari gyermekvédelem
Orsz. Testnevelési Tanács
Iskolai testnevelés

Budapesti Áll. gyermekmenhely. (kórház)
Gyermektelepek
Gyermeknyaraltatás
Gyermekek intézeti elhelyezése
Külföldi gyermekekvédelme
M. kir. Gyermeklélektani Intézet.
Nevelési és Pályaválasztási Tanácsadó

Főkapitány
Dunai kapitányság
Hadiárvák gondozása
Klinikák, gyerm. kórházak és gyerm. osztályok
Gyerm. ambulancia

Fiatalkorúak Bírósága
Átmeneti otthon
Állami javító-intézet
Fiatalkorúak fogháza

Fiatalkorúak Felügyelő Hatósága

A SZÉKESFŐVÁROS HATÓSÁGA

Árvaszék
Gyámhatósági működés
Menhelybe utalás
Törv. telenek védelme

P O L G Á R M E S T E R
Kerületi előljárók
Közoktatási ügyosztály
Közjótékonysági és szoc. polit. ü.o.
Közegészségi ügyosztály
Tiszti főorvos

Kerületi orvos
Gyerm. ápolása
Menhelybe utalás

Ker. tiszti orvos
Iskola orvosok
Iskola szakorvosok
Iskola növérek
Isk. gondozó növérek
Családlátogatás
Családlátogatás
Erkölcsi támogatás
Anyagi támogatás
Egészségügyi tanács

Népművelési Bizottság

Gyerm. kórház és kórházak gyerm. osztályai
Tüdőbeteg gondozó állomások
Gyógyitás
Profilaxis

Játszóterek
Előadások

Óvodás üdülő
Erdei iskolák
Kirándulások
Gyerm. nyaraltatás
Iskolai fürdők
Gyógyszer és gyógyeszközök
Gyógytorna

Átmeneti otthon
Árvaházi nyaraltatás
Árvaházak
Felruházás
Pénz-tanszer segély
Tej és tízórai
Reggeli
Ebéd
Óvodás napközi otthon
Iskolás napközi otthon

Beszédhibások oszt.
Nagyothallók —"—
Kislétszámú —"—
Fővárosi gyógypedagógia
Szellemi fogyat. intézete

A TÁRSADALOM

Társadalom biz. Intézet
Betegségi és baleseti biztositás
Gyermekek utáni járulékok
Családtagok gyógykezelése
Temetési segély
Árvák, feldrvák segélye
Gyermek pótlékok
Öregs. özv. és árvasági biztosítás

Társad. egyesületek, int. stb.
Mesedélutánok
Munkaiskolák
Nevelési tanács
Pszichotechn. laborat.
Patronázs
Jav. nevelő intézet
Nyaraltatás, üdültetés
Kirándulások
Szellés érzékszervi fogyat. int.

Árvaházak, internátusok
Nyomorék gyermekek intézete
Jogvédelem
Óvodás napközi otthonok
Iskolás napközi otthonok
Étkeztetés
Pénz, tanszer segély
Felruházás
Korházak szanatóriumok

Orvosi rendelők

BIBLIOTHECA ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
BUDAPEST

A kerületek összlakosságához viszonyítva az egyes kerületekben a 3—14 éves gyermekek százalékos arányszáma a következő volt:

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.
12·0	11·5	15·9	8·5	11·0	12·8	11·6	11·1	15·1	17·2	14·0

A 3—14 éves gyermekek számaránya tehát a X. kerületben volt a legnagyobb és ezt követte a III. és IX. kerület. Az anya- és csecsemővédelmi résznél már rámutattam arra, hogy ugyanezen kerületekben a legmagasabb a hatósági segélyre szoruló ínségesek száma is. Nem új megállapítás, hogy a szegénységgel jár a legnagyobb gyermekáldás. Ez a szabály azonban megfordítva is igaz, mert a nagy gyermekáldás a családok anyagi helyzetét erősen próbára teszi.

1935-ben mintegy 20.000-re volt tehető azoknak a 3—14 éves gyermekeknek a száma, akiknek eltartásra köteles hozzátartozója a kerületi elöljáróságok népjóléti osztályain, mint ínséges volt nyilvántartva. A hatósági ebédeztetésben és a felruházási akcióban részesülő gyermekek száma ezt a számot — különösen a tél folyamán — néhány ezerrel meghaladja, mert a főváros iskolai gyermekvédelme keretében olyan gyermekeket is részesít támogatásban, akiknek szülei a hatósági szegénygondozás kapcsán segélyben nem részesülnek. (Pl. mert nem végezték el az ínségmunkát.)

Az ínséges szülők gyermekeinek kerületenkinti megoszlása 1935. márciusában a következő volt:

Korév	Ínséges gyermekek száma 1935 március 15-én											
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	Budapest
3—6	126	107	543	6	252	978	594	451	697	806	237	4.797
6—14	329	420	1.578	57	726	2.886	2.043	1.593	2.204	2.102	638	14.576
Összes gyermek ..	**455**	**527**	**2.121**	**63**	**978**	**3.864**	**2.637**	**2.044**	**2.901**	**2.908**	**875**	**19.373**

Ezek között nem szerepelnek azok a gyermekek, akik akár hatósági, akár a társadalom által fenntartott gyermekvédő intézetekben nyertek elhelyezést, ellátást, gondozást, továbbá azok sem, akiket a társadalmi jótékonyság nyilt gondozással lát el.

A gyermekek szociális és egészségügyi védelmének fontossága ezeken az adatokon kívül a gyermekeknek a családok keretében való elhelyezkedéséből, elsősorban lakásviszonyaiból állapítható meg. A lakásviszonyok vizsgálatánál csak a 0—18 éves gyermekek helyzetét feltüntető adatok

állanak rendelkezésemre, ezek a számok azonban alkalmasak arra, hogy a 3—14 éves gyermekek helyzetét is megvilágítsák.

1930-ban a Budapesten levő 205.901, 0—18 éves gyermek közül 1 szobás lakásban 137.302 gyermek lakott. Ezen gyermekek közül azonban 46·2% ötöd-, illetve ennél többedmagával lakott szoba-konyhás lakásban, sőt 12·3%-a heted- és ennél többedmagával. Ezek a szoba-konyhás lakások tehát a tömegszállások közé sorozhatók.

A sokgyermekes családok elhelyezkedésére jellemző, hogy, míg az összes budapesti főbérleti lakásokban az egy gyermekes családok 51·8%-a lakik szoba-konyhás lakásban, addig a kétgyermekes családok közül 49% a háromgyermekes családok 54·6%, a négygyermekes családok 61%-a és az ötnél többgyermekes családok 62·4%-a lakik szoba-konyhás lakásban.

Még rosszabb arányszámot kapnánk, ha az albérletben és ágybérletben lakó családok gyermekeinek számát vizsgálnánk. Budapesten 1930-ban 6000 körül volt a 12 éven aluli, ágybérletben lakó gyermekek száma. Sajnos, ez a szám azóta csak növekedett.

Ugyancsak kifogásolható a szükséglakásokban lakó gyermekek helyzete. Budapest területén 1934. szeptemberében a főváros és a kormányhatóság által fenntartott, illetve bérelt szükséglakásos telepeken 5342 lakás volt (2968 állami szükséglakás, 1532 fővárosi és a főváros által bérelt 842 szükséglakás.). Ezekben a szükséglakásokban 23.938 lélek közül 10.422, 0—16 éves gyermek volt. Miután a szükséglakások legnagyobb része egy helyiségből áll, helyiségenként a lakássűrűség 4·2-re tehető. Itt meg kell jegyeznem, hogy a szükséglakásban lakók, mintegy 60—70%-a nyilván van tartva a kerületi elöljáróságok népjóléti osztályain. A szükséglakásnak azonban külön nyilvántartás nélkül is közsegély jellege van és így a hatósági segélyben részesülők közé számítható az a kb. 3000 gyermek is, aki szükséglakásban lakik ugyan, de a kerületi elöljáróság népjóléti osztályán nincs nyilvántartva. Ezek természetszerűleg szintén részesülnek szükség esetén az iskolai segítőakcióban.

A legszomorúbb sorban azonban mégis azok a gyermekek vannak, akik a főváros területén levő bódélakásokban laknak. 1934. májusában Budapest területén 1662 lakásnak nem nevezhető bódé volt, ebben 1956 család, közel 3000 gyermek élt. A főváros azóta e bódételepeket (lágymányosi Jeruzsálem-telep, ferencvárosi, Rákospatakmenti bódételep) fokozatosan kiüríti, 1936. év végén azonban még mindig 1100-ra volt tehető Budapest területén a bódélakások száma.

A tömeglakásokban összezsúfoltan élő gyermekek erkölcsi fejlődését a meg nem felelő környezet, a rossz példa igen sok esetben károsan befolyásolja. A bűnöző gyermekeknek és fiatalkorúaknak csak kis része abnormis szellemi fejlettségű és általában (88%-ban) normális értelműek. A korai bűnözés okát ezeknél a gyermekeknél tehát más körülményekben kell keresni. A fiatal-

korúak bírósága elé 1933-ban 2398 gyermek került. Ezeknek 23%-a albérletben, ágybérletben, szükség- és bódélakásokban lakó szülők gyermeke, 25%-uk, mint ínséges, a főváros kerületi elöljáróságainak nyilvántartójában szerepelt s további 48·1% pedig, bár nem ínséges, de szegény családból való volt. Tehát a nyomor és elhagyottság viszi ezeket a gyermekeket a bűnözésre.

A házasságon kívül született gyermekek szociális helyzetét az anya- és csecsemővédelemnél már ismertettem. Itt csak azzal egészítem ki, hogy míg 100 élve született törvényes gyermek közül öt éves kora előtt átlag 15·9% hal meg, ez az arányszám a törvénytelen gyermekeknél 27·7%. Budapesten a házasságon kívül született 3—14 éves gyermekek száma kb. 12—13.000-re tehető. Ezeknek a gyermekeknek jelentős része szociális és erkölcsi szempontból fokozott védelemre szorul.

A gyermek szellemi és erkölcsi fejlődésére veszélyt jelent a családi élet felbomlása is. A családi életnek az egyház részéről oly sokat ostorozott válsága csaknem kivétel nélkül a gyermek felnevelésének válságát is jelenti. A szülők válásával járó izgalmak, a szülőknek a gyermekekért folytatott harcából folyó események a legtöbb esetben szomorú következményekkel járnak. A bíróságok által felbontott, vagy érvénytelenített házasságokban évente kb. 700-ra tehető a gyermekek száma.

A gyermekek szociális helyzetével szoros kapcsolatban vannak egészségügyi viszonyaik is. Az iskolaorvosi intézmény keretében részletesen fogom ismertetni a fővárosi iskolásgyermekek egészségügyi viszonyait. Itt csak hivatkozom arra, hogy a tiszti főorvos 1934. évi jelentése szerint a fővárosban a helyzet az utóbbi években alig javult s hogy a lakások zsúfoltsága, a pince és más egészségtelen lakások száma nem csökkent s ez a körülmény különösen a fertőző megbetegedések és a tuberkulózis elleni védekezésnél jelent nagy nehézségeket. A tiszti főorvos jelentése önmagában is feleletet ad arra a kérdésre, hogy a legszegényebb, a legsűrűbben lakott kerületekben miért a legmagasabb a gyermekhalandóság aránya.

A vázlatosan elmondottak máris megvilágítják a gyermekvédelmi munka által megoldandó problémák nagyságát, pedig a szociális és egészségvédelmi feladatok mellett a testi, szellemi és érzékszervi fogyatékos gyermekek, a züllésnek indult és bűnöző gyermekek nevelővédelme még mind olyan munkaterület, amelynek fejlesztését, kiterjesztését, a védelemre szorulók nagy száma halaszthatatlanná teszi.

A gyermekvédelmi tevékenység kialakulásának története fővárosunkban.

A gyermekvédelem kérdéseinek felismerése és munkaterületének kialakulása úgy hazánkban, mint Pesten és Budán a XIX. század második felére esik. A jószívű, jobbmódú polgárság és az egyházi szervek ugyan

már ősidők óta gondoskodtak lelencekről és árvákról, ez a gondoskodás azonban nem volt intézményes. Egyes polgárok — elsősorban kereskedők, iparosok, — családjukba fogadták az árvákat, lelenceket s javarészben ipari, kereskedelmi kiképzésben részesítették őket.

A gyermekvédelem fogalma még a XIX. század elején is egyértelmű volt a lelencek és árvák gondozásával. A jótékonycélú alapítványok is árvák és lelencek gondozását, nevelését tűzték ki céljukul. Az első ilyen célú alapítványt Pesten 1797-ben Gonitzky János létesítette, aki rövid időre házában árvaházat is alapított. Szükség is volt ekkor a polgárok jótékony alapítványaira, mert az árvák gondozását a XVIII. század végén Pest város egyetlen jótékony intézete, a Hatvani-utcában levő s a szegénybetegek és nyomorék árvagyermekek elhelyezésére szolgáló szegények háza látta el és Pest város tanácsa ezen intézetet is a polgárság jótékony adományaiból kívánta fenntartani. 1763-ban a városi tanács utasította is a kancellistákat, hogy a végrendeletek készítésénél hívják fel a polgárokat, hogy a szegények házának fenntartására is tegyenek hagyományt. A családokhoz kihelyezett árvák felett a felügyeletet ekkor az árvaatya, a városi orvosok és kapitányi hivatal közegei gyakorolták.

A XIX. század elején, 1810 körül jelentkező pénz- és gazdasági válság az egész országot sujtotta, az általános elszegényedést azonban a városok, elsősorban Buda és Pest lakossága érezte meg. Ez a körülmény megmozdulásra késztette a társadalmat. 1816-ban József nádor felesége, Hermina főhercegnő a Bécsben már megalakult »Kleine Gesellschaft Adeliger Frauen« mintájára Budán és Pesten jótékony egyesületet létesített. 1817-ben a pesti és budai »Jótevő Asszonyok Egyesülete« megkezdte működését és munkaprogrammjába felvette az »elhagyott, gyámoltalan gyermekek védelmét és segedelmét« is. Kezdetben az árva gyermekeket családi gondozásba adták, majd »iskolaintézetet« állítottak fel részükre, ahol szükség esetén az árvákon kívül szegény szülők gyermekeinek eltartásáról is gondoskodtak. 1826-ban, mint új gyermekvédelmi intézet, József nádor közbenjárására Pozsonyból Pestre került a vakok intézete, ahol már ekkor mintegy 20—30, 8—15 éves vak gyermeket képeztek ki ipari pályára.

Brunswick Teréz grófnő budai házában 1828-ban nyitotta meg az első magyarországi kisdedóvót, az »Angyalkertet«. Ösztönzésére 1836-ban megalakult az Országos Kisdedóvó Egyesület. Az egyesület által létesített kisdedóvók két év alatt már mintegy 300 szegény gyermeket gondoztak s láttak el sok esetben élelemmel is. Itt találjuk meg a mai óvodás gyermekotthonok első megjelenési formáját. 1839-ben Dorottya főhercegnő támogatásával már külön gyermekkórház is létesült Budapesten.

A Pesti Jótevő Asszonyok Egyesülete által fenntartott iskolaintézetet Pest város József nádor rendeletére 1833-ban átvette. Az intézet azonban társadalmi támogatás hiányában hamarosan elsorvadt. A város 1842-ben

feloszlatta s az itt gondozott árvák egy részét az 1843-ban létesített József-fiúárvaházban (Josephinum) helyezte el. Az árvaházat, amely kezdetben 10 fiúgyermek intézeti elhelyezését biztosította, a főváros József nádor felgyógyulása emlékére a polgárok adakozásából emelte.

A szabadságharc és az azt követő abszolutizmus a gyermekvédelmi tevékenység fejlődését egy időre megakasztotta. A kiegyezés után azonban a társadalom áldozatkészsége ismét a támogatásra szoruló gyermekek, elsősorban az árvák ügye felé irányult s Pesten és Budán egymásután létesültek a gyermekek védelmét szolgáló intézetek:

1859-ben a Protestáns Országos Árvaház
1866-ben a Magyar Gazdaasszonyok Árvaháza és Nevelőintézete
1867-ben a pesti Izr. Nőegylet Leányárvaháza
1869-ben az Izr. Fiúárvaház
1873-ban az Országos Kisdedóvóegyesület árvaháza
1875-ben báró Hirsch árvaleánymenhely
1877-ben az Izr. Siketnémák Orsz. Egyesülete
1877-ben a Klotild-szeretetház

Pest város tanácsa is igyekezett árva gyermekek nevelésére szolgáló intézetet létesíteni. A város polgárainak segítségével 1861-ben, a Terézvárosban 3 szobából és konyhából álló bérelt helyiségben megnyitotta leányárvaházát, ahol 3 árvaleány nyert elhelyezést. 1872-ben Erzsébet királyné jelenlétében tette le a főváros a leányárvaház új épületének alapkövét. 1873-ban megnyílt a királyné nevét viselő intézet, amely már 100 árva befogadására volt alkalmas.

1872—1914.

Pest—Buda—Óbuda egyesítése változást hozott a gyermekvédelmi tevékenység terén is. A három város egyesítéséről szóló 1872. évi XXXVI. t.-c. szerint ugyanis a főváros tartozott gondoskodni a fővárosi illetőségű, vagyontalan, nélkülöző gyermekekről, ha ezek ellátását a társadalmi jótékonyság nem tudta megfelelően biztosítani.

A törvény alapján a székesfőváros tanácsa kebelében szervezett 10 ügyosztály közül az árva- és gyámügyekkel a IV-ik ügyosztály foglalkozott. Ide tartoztak az árva- és gyámügyek, nagykorúsítások, törvényesítések és örökbefogadások, lelencügyek, viszont a közsegélyre szoruló lelencek és a teljesen elárvult, vagyontalan gyermekek ápolása, nevelése és nyilvántartása a kerületi elöljáróságok kötelessége volt. A főváros törvényhatósági bizottsága 1874-ben a IV. ügyosztályt árvaszékké szervezte át, ugyanekkor a lelencügyet a tanács IX. ügyosztályának hatáskörébe utalta.

A főváros 1875-ben alkotta meg első szegényügyi rendszabályát. Azonban ennek a rendszabálynak gyermekvédelmi szempontból jelentős

hiányai voltak. Nem gondoskodott ugyanis a szegény gyermekek iskoláztatásáról, megfelelő támogatásáról és elmulasztotta a társadalmi erőknek a hatóság munkájába való bekapcsolását. Ezzel a szegény gyermekek, lelencek támogatása a kerületi elöljáróságok vállaira nehezedett, amelyek feladatukat anyagiak hiányában nem tudták megfelelően megoldani. Pedig a rohamosan fejlődő és népesedő fővárosban mindjobban jelentkezett a hatósági gyermekvédelem hiánya.

Barth László Budapest főváros szegényügye c. könyvében azt állítja, hogy 1874-ben a Budapesten élve született 12.870 gyermek közül 6400 (50%) meghalt, mielőtt 5 éves korát elérte volna. Sőt 1875-ben a X. kerületben 100 közül 73 gyermek halt meg anélkül, hogy orvos látta volna. Az 5—15 éves gyermekek száma a városba való özönlés folytán mégis évről-évre ugrásszerűen emelkedett.[1])

5—15 éves gyermekek száma Budapesten

1870.	1880.	1890.	1900.	1910.
		évben		
45.725	58.606	78.928	114.343	135.580

1885-ben a főváros törvényhatósága módosította a szegényügyi szabályrendeletet. Ekkor szervezte meg a közjótékonysági ügyosztályt is, amelynek hatáskörébe utalta a gyermekvédelem akkor ismert kérdéseit. Idetartozott a közsegélyre szoruló szegényeknek, árváknak, lelenceknek fővárosi intézeti gondozásba való vétele, egyes alapítványi helyek betöltése iránti javaslattétel és az elhagyott, gondozatlan gyermekek (lelencek) védelmének ügye.

A hatósági gyermekvédelem azonban még kezdetleges állapotban volt. A főváros egyesítéséről szóló törvény a karitativ gyermekvédelmi téren csak kisegítő szerepet osztott a fővárosnak, a hangsúly a társadalom jótékony munkáján volt, ami szintén sok kívánnivalót hagyott maga után. Az emberbarátok a fővárossal együtt igyekeztek ugyan adományaikkal, alapítványok létesítésével a hiányt pótolni, de az árvák és lelencek intézeti gondozásán és kórházi ápolásán túl másra alig gondoltak. A főváros által 1886-ban kezelt gyermekvédelmi alapítványok száma 104 volt. Ezek 40%-a árvaházi alapítvány, 16%-a árva és szegénygyermekek nevelésére stb. tett alapítvány, 44%-a pedig iskolai ösztöndíjalapítvány volt. 1884-ben létesült a Magyarországi Tanítók Árvaháza, 1885-ben épült fel a Városmajor-utcában Mayer Ferenc alapítványából egy újabb fővárosi árvaház. 1894-ben a Bethánia református árvaház épült fel. Más gyermekvédő intézet azonban a társadalmi és egyházi szervek által fenntartott óvodákon kívül nem létesült.

[1]) A gyerekek számának emelkedése azonban a háború után, a lakosság számának növekedése ellenére megállott, majd évről-évre csökkent. Az 5—15 éves gyermekek száma 1920-ban még 137.869 volt, de már 1925-ben 115.735, 1930-ban 107.343 volt. Csak 1935-ben mutat némi emelkedést; számuk ekkor 112.647-re növekedett.

Pedig nemcsak a teljesen elhagyott, hanem a szegény, inséges szülők által nevelt gyermekek is támogatásra szorultak volna. A tanköteles 6—14 éves gyermekek egészségügyi és szociális helyzete súlyos volt, de ezeket legalább általánosságban a tanszemélyzet ellenőrizte és évente megvizsgálták a kerületi tiszti orvosok. A 3—6 éves gyermekek azonban ennyi gondozásban nem részesültek. 1891-ben a fővárosban 33 óvoda volt. Ebből 1 állami, 5 felekezeti, 21 egyesület által fenntartott és 6 magánóvoda volt. A Budapesten ekkor élő kb. 26.000, 3—6 éves gyermekből alig 3000 járt az óvodákba, a többiek közül a szegény szülők gyermekei felügyelet és gondozás nélkül nőttek fel.

Ezen a helyzeten kívánt segíteni a kisdedóvodásról szóló 1891. évi XV. t.-c., amely szerint a »Kisdedóvás feladata a 3—6 éves gyermekeket megfelelő ápolás és gondozás által a szülők távollétében érhető veszélyektől óvni«, továbbá rendre és tisztaságra oktatni, őket testi, szellemi és erkölcsi fejlődésükben elősegíteni. E célra szolgálnak a kisdedóvodák és az ideiglenes (nyári) menedékházak.

A főváros ezen törvénynek megfelelően az óvodák felállítását 1893-ban kezdte meg és egyrészt új községi óvodákat létesített, másrészt községesítette a megfelelő anyagi erővel nem rendelkező egyesületi és magánóvodákat. 1896-ban Budapesten a községi óvodák száma 11, 1900-ban pedig 35 volt. 1900-ban a Budapesten élő kb. 40.000, 3—6 éves gyermek közül már 9711, tehát majdnem 25% kapott kisdedóvóban gondozást.

A főváros által megindított gyermekvédelmi munkát a társadalmi egyesületek is folytatták s tevékenységüket lassan a gyermekvédelem egész területére kiterjesztették. Ekkor jelentkeztek először a társadalmi egyesületek programmjában a mai szociális gyermekvédelem kiterjedt védelmi rendszerének körvonalai. Az egyesületek már gyermekétkeztetéssel, szünidei gyermeknyaraltatással, gyermekfelruházással és többgyermekes családok segélyezésével foglalkoztak. Az ekkor működő gyermekvédő egyesületek kiadásai a munkaterület bővítésével szaporodtak, de a védelmi ágakat a szükségleteknek megfelelően kiépíteni nem tudták. Ez a körülmény sürgette a gyermekvédelem kérdésének a hatóság munkakörébe való utalását.

1895-ben a belügyminisztérium foglalkozott is a lelencügy országos rendezésének kérdésével. Elkészült a budapesti lelencház terve, azonban az építkezés nem indult meg, hanem a belügyminiszter szerződést kötött a Fehérkereszt Országos Lelencház Egyesülettel és a Budapesti Első Gyermekmenedékhely Egyesülettel, akik a hozzájuk beutalt, elhagyott gyermekek gondozására havi 16—20 pengő tartásdíj térítése ellenében vállalkoztak. Ez a megállapodás azonban csak ideiglenes jellegű volt és nem tette szükségtelenné az állami gyermekvédelem megszervezését.

Az állami gyermekvédelem elve az 1898 : XXI. t.-c.-ben van lefektetve, amely kimondta, hogy a talált és a hatóságilag elhagyottnak nyilvánított

gyermekek gondozása állami feladat. Az ápolás költségeit a gyermek 7 éves koráig az Országos Betegápolási Alap viseli, a 7 éven felüli gyermekek gondozási költségeinek viselése azonban továbbra is a helyi hatóságok feladata maradt. A törvény felhatalmazása alapján kiadott 50.000/1899. B. M. sz. rendelet az elhagyottá nyilvánítási eljárás lefolytatásával a helyi hatóságokat bízta meg és megjelölte azokat a feltételeket, amelyek mellett a gyermek elhagyottá nyilvánítható.

Az állami gyermekvédelemnek az 1898. évi XXI. t.-c.-ben lefektetett azon elvét, hogy a 0—7 éves elhagyott gyermekek állami gondozásba veendők, az állami gyermekmenhelyről szóló 1901. évi VIII. t.-c. ültette át a gyakorlatba. E törvény elrendelte a 7 éven aluli gyermekek részére állami gyermekmenhelyek felállítását, az 1901. évi XXI. t.-c. pedig a menhelyi gondozást kiterjesztette a 7 éven felüli gyermekekre is, azzal a feltétellel azonban, hogy ezek gondozási költségeit az illetékes községek viselik.

Az állami gyermekvédelem a gyermekmenhelyek felállításával valósult meg. Az ezt megelőző állami gyermekvédelmi tevékenységet ugyanis rendszeres gyermekvédelemnek alig lehetett nevezni. Az 1901. évi törvénycikkek azonban nemcsak a magyar gyermekvédelem történetében kiemelkedőek, hanem európai vonatkozásban is, mert megelőztek sok nyugati államot és példát adtak számukra a gyermekvédelmi jogalkotás terén.

Az állami gyermekmenhely felállításával azonban a hatósági gyermekvédelemnek csak a kerete készült el, amelyet az állam, helyi hatóságok és a társadalom összefogó gyermekmentő tevékenységének kellett volna tartalommal kitölteni. Maga a törvény és annak indokolása ismételten utalt arra, hogy az állami gyermekvédelemnek a helyi hatósági szervek és a társadalmi egyesületek közreműködését kell igénybevennie és ezek működésének szerves összefüggésben kell maradniok. A törvény buzdítólag is hatott úgy a helyi hatóságok, mint a társadalom gyermekvédelmi tevékenységére. Országos jellegű gyermekvédelmi egyesületek alakultak (Gyermekvédő Liga) és az ország ipari és gazdasági centrumában, a fővárosban is egymásután létesültek olyan hatósági és társadalmi gyermekvédelmi intézmények, amelyek életbehívását Budapest különleges helyzete tette szükségessé.

Az állami gyermekvédelem csak a támogatásra szoruló gyermekeknek egy részéről, az elhagyottá nyilvánított gyermekekről gondoskodott, a fővárosnak figyelme tehát azok felé a gyermekek felé fordult, akik család keretében éltek ugyan, de napközben felügyelet és gondozás nélkül maradtak, mert a munkabérek alacsony volta és egyéb okok a családanyát is a családon kívüli munkára kényszerítették.

Az V. kerületi II. számú és a VI. kerületi I. számú iskolaszék 1901-ben engedélyt kért a főváros tanácsától arra, hogy azokat az óvodás és iskolás gyermekeket, akik otthon, napközben kellő gondozásban nem részesülhetnek és felügyelet nélkül vannak, napközi gondozásba vehesse. Kérte az iskolaszék,

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

hogy az óvodások a déli szünet alatt óvodájukban maradhassanak. Az elemi iskolások déli és délutáni gondozása céljára pedig a Felsőerdősori elemi iskola egyik üres helyiségének rendelkezésére bocsátását kérte, azért, hogy az itt létesítendő napközi otthonban a gyermekek este 6 óráig egy tanítónő felügyelete alatt maradhassanak. A napközi gondozásban levő gyermekek ebédeltetését és ruhával való ellátását az iskolaszék társadalmi adományokból kívánta fedezni.

Az 1901—1902. iskolai évben egy kisdedóvóban és két községi iskolában majd az intézmény gyakorlati eredményei alapján az 1902/3. iskolaévben 42 iskolában és 8 óvodában 50 napköziotthont állított fel a főváros. 1903-ban a napköziotthonokban 4794 gyermeket gondoztak. A gondozott gyermekek ügyeinek intézésére központi bizottság alakult. A napközi-otthonok az 1902/3. iskolai évben december hó 1-től március hó végéig működtek s azokban ezen idő alatt 294.603 ebédet szolgáltattak ki, ami azt jelenti, hogy egy gyermekre átlag 61 ebéd jutott (10 heti étkeztetés). A főváros a napköziotthonok helyiségéről, felszereléséről és felügyelő személyzetéről gondoskodott, az étkeztetés költségét a társadalmi jótékonyság fedezte. Miután pedig a napközi gondozás idejét a szükségnek megfelelően már a következő években május hó 1-ig meg kellett hosszabbítani s a társadalom áldozatkészsége a gyermekek ellátását — megnövekedett számuk következtében — már biztosítani nem tudta, ez évben a gyermekek egy részétől az étkeztetésért napi 12 fillér térítést szedtek. Az 1902—1903. évben a Gyermekbarát Egyesület ingyenesen átlag napi 150 adag ebédet bocsátott a fővárosi napközi otthonokban gondozottak rendelkezésére, a felügyeleti munka támogatására, illetve ellátására pedig a Feministák Egyesülete vállalkozott.

A napközi gondozás mellett a főváros az elemi iskolákba járó gyermekeket tankönyvsegélyben is részesítette és megtaláljuk az elemi iskolákban ekkor már az iskolai gyermekfelruházási akciók nyomát is. A gyermekegészségvédelem fontosságának felismerésére mutat az a körülmény, hogy a főváros mérnöki hivatala a főváros tulajdonában levő telkek közül 1904-ben nyolcat kijelölt gyermekjátszótér céljaira.

Az elemi iskolai oktatás keretében 1902-ben rendelte el a főváros a beszédhibás tanulók szakszerű oktatását. Ez volt a főváros gyógypedagógiai intézeteinek első formája. A súlyos beszédhibában szenvedő tanulók részére külön osztályt állítottak fel, a kisebb beszédhibájú tanulókkal pedig délutáni tanfolyamokon foglalkoztak.

A főváros területén levő gyermekvédelmi intézményekben (árvaházak stb.) 1904-ben 1520 árva és nyomorék gyermeket gondoztak s ebből 341 a főváros árvaházaiban volt elhelyezve.

A székesfőváros törvényhatósága 1908-ban a kerületi közjótékonysági bizottságokat közjótékonysági és gyermekvédelmi bizottságokká szervezte

át és a gyermekvédelmi bizottságon keresztül a hatóság munkájába a gyermekvédelem iránt érdeklődő magánosok bevonását is tervbe vette.

A belügyminiszter 1908-ban felhívta a kerületi elöljáróságokat, a gyermekvédelmi bizottság tagjait, a kerületi tiszti orvosokat, iskolaigazgatókat, lelkészeket stb., hogyha eljárásaik közben tudomást szereznek arról, hogy nyomorgó gyermekeket szüleik tudatlanságból, vagy önzésből nem adják állami gyermekvédelmi gondozásba, azonnal intézkedjenek a Budapesti Gyermekmenhelybe való beszállításuk iránt.

Az iskola szociális és egészségvédelmi szerveinek, az iskolaorvosi és iskolanővéri intézmény felállítására irányuló első kísérleteket 1909-ben találjuk meg. Ez évben a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeletére a tanfelügyelők felhívták az egyes iskolákat patronázs bizottságok szervezésére. 1911-ben minden iskola kijelölt egy-két pedagógust, akik vállalták azt a munkát, amely célkitűzéseiben és működési körében a mai iskolanővéri munkára emlékeztet. A megfelelő szociális képzés, a központi irányítás hiánya következtében azonban a bizottságok munkája csakhamar megszűnt. A tiszti főorvos által a székesfőváros általános egészségügyi viszonyainak javítása érdekében 1909-ben a közgyűléshez tett előterjesztések között pedig helyet foglalt már az iskolaorvosi intézmény megszervezésére vonatkozó javaslat is. A főváros 1911. és 1912. évi költségvetésbe e célra 30—30.000 koronát elő is irányzott, az intézmény megszervezése azonban elmaradt.

Az 1910. évben az árvaszék a reáháruló szociális feladatok megoldására külön gyermekvédelmi osztályt létesített és életbeléptette a »hivatásos gyám«-ság intézményét. Mindezek azt tanusítják, hogy a főváros nemcsak felismerte a gyermekvédelem kérdésének fontosságát, hanem már kijelölte azokat az utakat is, amelyeknek kiépítése mai szociális gyermekvédelmi rendszerének kialakulásához vezetett.

A következő években a főváros több kísérleti gyermekvédelmi intézményt hívott életre. 1911-ben az Aréna-úti polgári leányiskolában kerti iskolát létesített, ahol a tanulók az enyhébb időszakokban az egész oktatási időt, a hűvösebb időben pedig a déli órákat a szabadban töltötték. Ugyanez évben a tanulók délutáni foglalkoztatására a főváros félnapos internátust szervezett. 1911-ben a szegénygyermekek nyaraltatásának rendszeresítésével foglalkozott a főváros tanácsa és felhívta a közjótékonysági ügyosztályt, hogy ez ügyben tegyen javaslatot. Ugyancsak ez évben a svábhegyi Diana-úti elemi iskola épületében a nyár folyamán egy-egy hónapi üdülésre 75 fiút és 75 leányt helyezett el a főváros. 1912-ben intézkedett a főváros aziránt, hogy a VII., Aréna-úti polgári leányiskola egyik első osztályának tanulói, tanulmányi előmenetel szerint kettéosztassanak s a gyengébb tanulók osztályába a többi első osztályokból kiválasztott gyengébb előmenetelű tanulók is besoroztassanak. Ezen kísérlet alapján a tanács 1913-ban

elrendelte, a gyenge tehetségű tanulóknak a létesített kisegítő osztályokba való áttelepítését. Ezekből fejlődtek ki a mai »kislétszámú osztályok«.

1914-ben megkezdődött az iskolai gyógytornaoktatás és ez évben a kerületi tiszti orvosok átvizsgálták a községi iskolák tanulóit tuberkulózis szempontjából is.

A züllés veszélyének kitett és züllésnek indult gyermekek nevelését és gondozását ennek a kérdésnek a rendezéséig az árva- és szeretetházak igyekeztek ellátni. Az 1878. évi V. t.-c. (Btk.) kötelezte az igazságügyminisztert arra, hogy ezen gyermekek (fiatalkoruak) számára javítóintézetet létesítsen. Az első javítóintézetet azonban nem az állam, hanem a székesfőváros állította fel, amidőn 1881-ben kimondotta, hogy a főváros kezelése alatt álló dologház (II., Lövőház-utca 36.) mindkét nembeli, 16 éven aluli csavargó és munkakerülő gyermekek javítóintézetévé alakíttassék át. Az intézet a »Fővárosi Szeretetház« nevet viselte. Az első állami javítóintézet Aszódon csak 1894-ben létesült.

A büntetőnovella (1908 : XXXVI. t.-c) kiegészítette a züllés veszélyének kitett és züllött gyermekek védelmére vonatkozó korábbi rendelkezéseket, majd módosította, illetve teljessé tette a gyermekkriminalitás elleni küzdelmet irányító jogszabályokat az 1913. évi VII. t.-c., amely a fiatalkoruak bíróságának felállítása iránt intézkedett. A törvény végrehajtása ügyében kiadott miniszteri rendelet a kerületi elöljáróságoknak ezzel kapcsolatos feladatait is kijelölte.

A fővárosnak a háborút megelőző években kifejtett gyermekvédő munkája azonban mindezek ellenére is jelentős hiányokat mutatott. A kerületi közjótékonysági és gyermekvédő bizottság tagjainak tevékenysége épen munkaterületük nagysága következtében szétforgácsolódott. A bizottság kettéválasztása és külön gyermekvédelmi bizottság alakítása lett volna kívánatos. Hiányzott a gyermekvédelmi nyilvántartás is és így az egyes gyermekvédelmi szervek és intézmények egymástól függetlenül, ötletszerűen látták el munkájukat. A gyermekvédő pártfogói tisztségre vállalkozók száma napról-napra változott, bár ezek munkáját részben pótolta a hivatásos gyámság intézményének felállítása.

Az 1914. év július havában kitört világháború részben megakasztotta, részben pedig fokozottabb tevékenységre sarkalta a főváros gyermekvédelmi munkásságát. Hátráltatta a megelőző jellegű gyermekvédő intézmények létesítését, a karitatív gyermekvédelmi tevékenység kereteit azonban kibővítette.

1914—1930.

A háború kitörése a gyermekvédelem terén új feladatok elé állította a hatóságokat és a társadalmat. A hadbavonultak hozzátartozóinak, különösen gyermekeinek ellátása, gondozása volt az a probléma, amelyet meg kellett

oldani. A rendkívüli viszonyok úgy a kormánytól, mint a helyi hatóságoktól rendkívüli intézkedéseket követeltek s ezek végrehajtásánál a társadalom, — áldozatkészségének addig nem ismert fokáról téve tanubizonyságot, — önként sietett a hatóságok segítségére.

A kormány a bevonultak ellátatlan családtagjai részére (feleség, gyermek) havisegélyt nyujtott. A hadigondozottak nyilvántartása, a segélyek szétosztása, a helyihatóság — Budapesten az elöljáróságok — feladata volt s ezek ezt a nagy megterheléssel járó munkát megfelelően végezték. A főváros a kormányhatóság munkájának támogatására 1914. szeptemberében megalakította a Budapesti Központi Segítőbizottságot, amelynek egyik szerve a gyermekvédő osztály volt. Erre az osztályra hárult a megfelelő gondozás nélkül maradt gyermekek napközi foglalkoztatásának, étkeztetésének és felruházásának feladata. A segítőbizottság, hogy a rendszertelen többszörös támogatást elkerülje, elvként kimondotta, hogy az iskolás gyermekek támogatása az iskolák útján történjék.

Miután 1914. végén egyre emelkedett a napközi gondozásra szoruló gyermekek száma, a főváros elsősorban a napköziotthonokat szaporította. 1915. elején már 111 napköziotthonban átlag 7000 gyermek nyert gondozást és étkeztetést. A társadalmi jótékony egyletek és magánosok a központi segítőbizottság keretében alakult felruházó szakosztály útján 1915-ben kb. 6000 gyermeket teljesen, 8000 gyermeket pedig részben felruháztak. 1915. nyarán nyaraltatási akciót indított a főváros. Az ország területén ez év nyarán 500 gyermeket üdültetett 4 hetes turnusonként s ugyanekkor tett kísérletet a szünidei kirándulások megszervezésére is.

A háború következtében jelentkező ínség a gyermekmentés védelmi ágainak kiépítését és a meglévők kiszélesítését tette szükségessé. A népjóléti igazgatás újjászervezéséről 1916-ban készült és 1917. január 1-én életbelépett szabályrendelet már úgy az általános szociális, mint az egészségügyi gyermekvédelmet felölelte. Erdei üdülőtelepek, iskolák, kerti foglalkoztatók, játszóterek létesítése, testi, vagy szellemi fogyatékosságban szenvedő gyermekekről való gondoskodás, tüdőbeteg gyermekek védelme, a gyermekkínzások és a gyermek gazdasági kizsákmányolása elleni küzdelem, a züllés veszélyének kitett és züllött gyermekek megmentése és végül a gyermekvédelemmel foglalkozó hatósági és társadalmi szervek munkájának központi irányítása, illetve ellenőrzése voltak azok a célkitűzések, amelyek ezen szabályrendeletnek a főváros gyermekvédelmi tevékenysége történetében előkelő helyet biztosítottak. A szabályrendelet életrehívta a Népjóléti Központot, amely, mint véleményező és javaslattevő szerv, a társadalom népjóléti tevékenységét volt hivatva irányítani és a hatóság munkájával összhangba hozni.

A Népjóléti Központ nagy lendülettel kezdte meg működését. A napközi otthonok számának szaporítása és a napközi gondozásra szoruló gyermekek étkeztetésének biztosítása érdekében, a társadalmi jótékony-

ságnak megszervezése és a gyermekfelruházás voltak azok a munkaterületek, ahol elsősorban kívánt eredményeket felmutatni.

Törekvéseit azonban nem koronázhatta siker. Az általános élelmiszer- és anyaghiány következtében, a napköziotthonokban a gondozás nem volt folyamatos. Az élelmiszerek és a tüzelőanyag hiánya miatt a téli hónapokban, amikor ezen intézményekre a legnagyobb szükség lett volna, sok kényszerszünet volt. 1917-ben a kisdedóvodákba és elemi iskolákba beiratkozott tanulók közül kb. 17.000, az összes tanulók 18%-a jelentkezett napközi otthonba és iskolai ebédeltetésre való felvételre, a főváros azonban csak a jelentkezők felét tudta napközi otthonaiban elhelyezni.

A gyermekfelruházás terén sem volt jobb a helyzet. A Népjóléti Központ által 1917/18. évben végrehajtott gyermekfelruházás keretében az akkori beszámolók szerint kb. 85.000 gyermek szorult ruha-, cipősegélyre, de a központ az iskolák igazgatói által felruházásra javasolt gyermekeknek mintegy 60%-át látta csak el cipővel és kb. 75%-át ruhaneművel.

Súlyosbította a helyzetet 1916/17. évben a menekülteknek a fővárosba való özönlése. 1918. elején vagónlakásokban több mint 1000 gyermek húzódott meg s ezeknek legnagyobb része a pályaudvarok táján csavargott és koldult. A háborús állapotok bomlasztó hatása ekkor már a főváros egész területén jelentkezett. Budapest vendéglőiben, kávéházaiban megszokottá vált a hiányos öltözékben kolduló gyermekek csoportja. A munkába járó anyák nem tudtak gyermekeikre vigyázni. Egyre szaporodott az iskolakerülő gyermekek száma, a szénszünetek alatt pedig az iskolásgyermekek is idejük nagy részét az utcán töltötték. Ijesztően szaporodott a bűnöző gyermekek száma is. A háborús évek alatt előfordult, hogy az egymillió lakosú Budapest területén tízszer annyi csavargó, kolduló gyermeket állítottak elő, mint a 8 millió lakosú Londonban. A rendőrség 1918-ban gyermekrendőrség felállításával kívánta ezt a kérdést rendezni s ennek tagjait önkéntes jelentkezőkből toborozta. 1918. elején a társadalmi egyesületek gyűléseken foglalkoztak a züllés útjára tért gyermekek megmentésének kérdésével, azonban a javaslatokat nem lehetett valóra váltani, mert nem volt megfelelő átmeneti otthon, ahová ezeket a gyermekeket elhelyezhették volna.

A főváros közoktatási ügyosztálya a tiszti főorvossal együtt 1918. év elején részletes tervezetet dolgozott ki az iskolai gyermekvédelem megszervezése ügyében. A tervezet rámutatott arra, hogy az iskolás gyermekek védelmét *szoros kapcsolatba kell hozni az iskolával* és elsősorban arról kell gondoskodni, hogy az iskolaköteles gyermekek tényleg beiskoláztassanak. A javaslat széleskörű szociális és egészségvédelmi programmot dolgozott ki. Az iskolai szociális gyermekvédelem kiépítésével kapcsolatban a tervezet iskolai gyermekvédelmi központ létesítését javasolta, amely a 3—14 éves gyermekek védelmét irányítaná, de gondoskodna az iskolaköteles koron túl

levő 14—16 éves gyermekek foglalkoztatásáról is. A perifériákon elhelyezett polgári és középiskolák mellé kísérleti internátusok felállítását javasolta, szorgalmazta a kislétszámú iskolák fejlesztését és a szellemi és érzékszervi fogyatékosok részére gyógypedagógiai intézmények, a züllésnek kitett gyermekek védelme érdekében átmeneti otthonok és pszichopathiás gyermekek részére megfelelő lélektani intézet létesítését javasolta. Sürgette a javaslat az iskolaorvosi intézmény, iskolai fürdők, erdei iskolák, játékterek felállítását is.

Ezt a tervezetet a főváros, leromlott pénzügyi viszonyai miatt még a mai napig sem tudta teljes egészében megvalósítani. Még kevésbbé volt lehetősége erre akkor, amikor a háborút, a forradalom, majd a román megszállás követte és az általános nyomorúság következtében felszaporodott az éhező és lerongyolódott gyermekek száma. A fővárosnak minden erejét a gyermekek étkeztetésének és felruházásának biztosítására kellett fordítania s amikor a legszükségesebbeket a legnagyobb erőfeszítéssel sem tudta előteremteni, nem gondolhatott gyermekvédelmi tevékenységének újabb területekre való kiterjesztésére. A Népjóléti Központ anyagiak hiányában már 1919-ben tevékenységét lényegesen csökkentette, 1920-ban pedig önálló akcióit teljesen megszüntette és csak a Budapesten működő külföldi missziók adományainak szétosztásával foglalkozott.

A külföldi missziók nagyszerű munkájának részletezésére itt nem térek ki. Akkor jöttek, amikor legnagyobb volt az ínség, amikor az ország belső erőforrásai már teljesen kimerültek s amikor az elégtelen és a rossz táplálkozás, a hiányos ruházkodás következtében a gyermekeknek a betegségekkel szemben való ellenállóképessége minimumra csökkent. Ezeknek a gyermekeknek megerősítése, táplálkozásának feljavítása, felruházása volt a missziók célja. Étkeztetési akciójukat 1919-ben kezdték meg a gyermekreggeliztetéssel, majd áttértek az ebédeltetésre és áldozatos munkájukat az 1920—1921. években is folytatták. 1921. január és február havában a missziós étkeztetéssel kapcsolatban elrendelt gyermeksorozásoknál Budapesten közel 80.000 gyermek jelentkezett az étkeztetési akcióban való részvételre. Ezek közül az orvosok 44.000-et — vagyis a jelentkezők több mint 50%-át — az étkeztetésre rászorulóknak minősítették.

1919—1920—1921-ben évente átlag 50.000 gyermeknek juttattak a missziók cipőt, ruhát, felsőkabátot. A gyermekvédelmi intézményeket, árvaházakat stb. ellátták fehérneművel, kötszerrel, ruhaneművel, orvossággal, élelmiszerrel. A sokgyermekes, ínséges családok részére élelmiszert, ruhát, karácsonyi szeretetcsomagokat juttattak.

1920-ban az állam és a társadalom is bekapcsolódott a segítőmunkába. Az akkori miniszterelnök, Huszár Károly népgondozó akciója eredményeinek jelentékeny részét külföldi támogatásnak köszönhette. 1921-ben a főváros által 39 konyhán megindított gyermekétkeztetési akciót 1922. június végéig

szintén a missziók látták el élelmiszerrel. A külföldi missziók munkájának megszűnte után a főváros által fenntartott gyermekétkeztetést a népjóléti minisztérium támogatta. 1922-ben az étkeztetett gyermekek száma elérte a napi 30.000-et.

1921-ben az anyagi védelem mellett gondoskodni kívánt a kormány az iskolás gyermekek erkölcsi védelméről is. Az 1921. XXX. t.-c. alapján a kultuszminiszter elrendelte, hogy az állami iskoláknál próbaképen állítsák fel az iskolanővéri intézményt. Ezen intézmény felállítását a főváros már régen tervbevette és életbehivásától most már nem zárkózhatott el. 1921. július 21-én tartott közgyűlésen Slachta Margit fővárosi tvhat. bizottsági tag sürgetésére el is határozta a főváros az iskolanővéri intézmény felállítását és 15 tanítónőt a rendes iskolai munka alól felmentve, az intézmény gyermekvédő munkájára osztott be. Az iskolanővérek munkája a gyermekek szociális gondozásán kívül, az iskolakerülő, züllésnek kitett gyermekek védelmére is kiterjed és a kir. tanfelügyelő engedélyével ezeknél az eseteknél a fiatalkorúak felügyelőhatóságának segítségét is igénybe veszi.

1922-ben a főváros tiszti főorvosa által oly sokat sürgetett iskolaorvosi intézmény első fogászati rendelői megnyíltak. Az amerikai Vöröskereszt ugyanis átengedte a fővárosnak fogorvosi felszereléseit s annak felhasználásával a főváros a szegény tanulók részére 6 iskolában fogorvosi vizsgálót állított fel.

1922-ben újra megindította a főváros a gyermeknyaraltatást. A nyaraltatás munkáját a háború előtt a társadalmi egyesületek bonyolították le. Az egyesületek teherbíróképessége azonban a háború után csökkent s így amikor a külföldi nyaraltatási akciók megszűntek, az egészségük helyreállítása végett nyaralásra szoruló gyermekek elhelyezése a fővárosra hárult. Dr. Wolff Károly fővárosi tvhat. bizottsági tagnak a nyaraltatás ügyében tett indítványát a közgyűlés 1922. május 24-én egyhangúan elfogadta s a nyaraltatási akció megszervezésével a közoktatási ügyosztályt bízta meg, amely ez évben a nyaraltatást a Budapest külterületén levő iskolákban bonyolította le. 1923-ban a főváros a gyermekeket vidéki családokhoz helyezte ki, később pedig bevezette a csoportos vidéki üdültetést.

A fővárosban folyó gyermekétkeztetést a kormány 1925-ig támogatta. A főváros a gyermekétkeztetésbe bekapcsolta a társadalmi szervek által a VI. ker., Lőportár-, Jókai- és Babér-utcákban létesített óvodás gyermekotthonokat is, ahol az óvodás gyermekek nemcsak reggeltől-estig tartó gondozásban, hanem a társadalmi és jótékony intézmények támogatásával egésznapi étkeztetésben is részesültek.

1924-ben a kormányhatóság megadta a hozzájárulást ahhoz, hogy a főváros az ínségenyhítéssel kapcsolatos költségek fedezésére ínségadót szedhessen. Ennekfolytán a népjóléti miniszter a gyermekek és felnőttek

étkeztetésének támogatását csökkentette s 1926-ban meg is szüntette. Azóta az étkeztetési akciók költségét a főváros viseli.

1925. márciusában a főváros megszervezte az iskolaorvosi intézményt és hét iskolaorvosi körzetben iskolaorvosokat és gondozónővéreket alkalmazott.

A züllés veszélyének kitett, züllésnek indult gyermekek védelmét szolgálta a 2000/1925. N. M. M. sz. rendelet, amely kimondta, hogy az erkölcsi elhagyottság kérdésénél a kiskorú anyagi helyzete nem jön tekintetbe és lehetőséget adott a nyomorék és gyengeelméjű gyermekek elhagyottságának megállapítására.

A budapesti menhely keretében gondozott elhagyott gyermekek tartási költségeit ez a rendelet teljesen a főváros polgáraira hárította s ennek fedezésére kivetette a betegápolási és gyermekgondozási pótadót.

1926-ban és a rá következő években a főváros a már meglévő iskolaegészségügyi és szociális intézményeinek kereteit kibővítette. Fejlesztette az iskolaorvosi és iskolanővéri intézményt, gyógypedagógiai nevelőintézeteket létesített, a gyermekjátszóterek, iskolai fürdők számát szaporította. Munkáját azonban — bár ezzel egyre nagyobb részt vállalt át az általános gyermekvédelem munkaterületéből — a kormányhatóság és a társadalom gyermekvédelmi tevékenységétől függetlenül végezte.

Ismét felmerült ekkor a széteső gyermekvédelmi tevékenység összekapcsolásának szüksége és a főváros szervei között is szétszórtan végzett gyermekmentő munkánál az egységes irányítás kiépítésének terve.

1928-ban a törvényhatósági bizottság közgyűlésének utasítására a közjótékonysági és szociálpolitikai ügyosztály javaslatot dolgozott ki a gyermekvédő bizottság megalakítására, amely ezen ügy központi irányítását látta volna el. 1928. évben kezdték meg az iskolanővérek az összes iskolásgyermekek nyilvántartásának vezetését. Az egyes lapokon feljegyezték a gyermek családi viszonyaira, anyagi, egészségügyi és erkölcsi állapotára vonatkozó adatokat s a részére nyujtott segélyezés mértékét.

Ez évben vezette be az iskoláiban a főváros a tejtízóraiztatást s a gyenge testalkatú, vérszegény, tuberkulózisra hajlamos gyermekek egészségének javítása végett csukamájolajakciót is szervezett.

1929-ben vezette be iskoláiban a diftériaellenes védőoltásokat s az óvodás napköziotthonokat fokozatosan gyermekotthonokká szervezte át. 1929-ben nyitotta meg a »Horthy Miklósné« gyermekotthont a Hidegkuti-úton és Bicskén 3—6 éves árvagyermekek és átmeneti gondozásra szoruló 0—6 éves gyermekek és 6—18 éves leányok részére.

Ez utolsó évek eseményei már nem tartoznak a történeti áttekintés keretébe. Az ezen idő alatt tett intézkedések és szervezeti változások a jelenlegi helyzet ismertetésénél kerülnek elénk. Meg kell azonban említenem, hogy a törvényhatósági bizottság tagjai úgy a közgyűlésen, mint az egyes

szakbizottságokban 1930. óta ismételten sürgették a főváros gyermekvédelmi munkájának fokozottabb kiépítését. Sürgették a napközi otthonok számának szaporítását, az óvodás napköziotthonoknak gyermekotthonokká való átszervezését, a gyermekétkeztetés és felruházás kereteinek bővítését, játszóterek létesítését, a rendszeres fürdetések megszervezését, a hadiárvák, a tuberkulotikus gyermekek fokozottabb védelmét, a fővárosi árvaházakból kikerülő növendékek elhelyezkedésének biztosítását stb. Több oldalról és ismételten elhangzott az a kívánság is, hogy a főváros saját kebelében, az egyes ügyosztályok munkakörében szétforgácsoltan elosztott gyermekvédelmi ügyeket egyesítse, tegyen előterjesztést az elavult egyesületi törvény és egyesületi alapszabályok revíziója tárgyában és dolgozzon ki tervezetet, amely a főváros területén működő, azonos célkitűzésű egyesületek együttműködését biztosítaná. Sürgették a közgyűlésen az új gyermekvédelmi törvény megalkotását és a gyermekvédelmi központ felállítását is.

Bár kétségtelen, hogy a gyermekvédelem kérdéseinek megnyugtató módon való rendezése csak ezen javaslatok végrehajtása révén lett volna biztosítható, mégis, miután azoknak megvalósítása elháríthatatlan akadályokba ütközött, a főváros általános rendezés helyett, elsősorban saját gyermekvédő munkájának megszervezése érdekében Nagy László bizottsági tag javaslatára megalakította gyermekvédelmi bizottságát, amelynek tagjai között a törvényhatósági bizottság kiküldött tagjai és a főváros gyermekvédelmi munkával foglalkozó közigazgatási szerveinek vezetői foglaltak helyet.

A bizottság első alakuló ülését 1934. április hó 23-án tartotta meg. Ugyanez év május hó 5-én a polgármesteri IX. ügyosztály a gyermekvédelmi bizottság munkaprogrammja tárgyában tett előterjesztést. Ez az előterjesztés leszögezte, hogy a gyermekvédelem munkaterületének megszervezése érdekében elsősorban olyan központi szervre van szükség, amely az irányítás munkáját végzi és amely a meglévő gyermekvédelmi intézmények továbbfejlesztése, vagy megszüntetése, átszervezése, vagy más intézménnyel való egyesítése kérdésében is határozhat. Ennek a szervnek kellene összhangot teremtenie az állam, a főváros és a társadalom gyermekvédelmi munkája között.

Ilyen központi szerv azonban csakis egy új gyermekvédelmi törvény intézkedései alapján volna létesíthető, amelynek megalkotására egyelőre kilátás nincs. Sőt nincs lehetőség a főváros népjóléti igazgatásáról szóló új szabályrendelet-tervezetben javasolt központi népjóléti és gyermekvédő hivatal megszervezésére sem és ezért az ügyosztály azt javasolta a bizottságnak, hogy az állami és társadalmi gyermekvédelmi szervek bevonásával bővítse ki keretét olyképen, hogy összetétele legalább a gyermekvédelem terén biztosítsa a hatósági és társadalmi szervek működését.

A bizottság az ügyosztály előterjesztését elfogadta. Hozzájárult ahhoz, hogy a bizottságba meghivassanak az állami gyermekvédő szervek

képviselői és elhatározta, hogy a főváros gyermekvédelmi bizottsága mellé társadalmi bizottságot szervez, amelyben helyet foglalnak a jelentősebb gyermekvédelmi munkával foglalkozó társadalmi egyesületek.

Úgy a hatóságok, mint a társadalmi szervek örömmel fogadták ezt a munkaterületek összekapcsolására irányuló kísérletet és önként felmerült az a gondolat is, hogy a szociális és karitativ munka egyéb területeire is ki kellene ezt a kísérletet terjeszteni.

Ez az elgondolás vált valóra a Társadalmi Embervédelmi Bizottsággal, amelynek megalakulását és szervezetét már a bevezetésben ismertettem.

A gyermekvédelmi bizottságba meghívott hatósági szervek most már, az 1935. január 31-én megalakult Társadalmi Embervédelmi Bizottságba kapcsolódtak bele s a társadalmi szervek pedig megalakították a bizottság gyermekvédelmi szakosztályát. A gyermekvédelmi szakosztály alakuló ülése 1935. február 8-án volt.

A gyermekvédelmi szakosztályba tömörült egyesületek munkájának alakulását és az állami és a fővárosi gyermekvédelmi tevékenységbe való kapcsolódását a következőkben ismertetem.

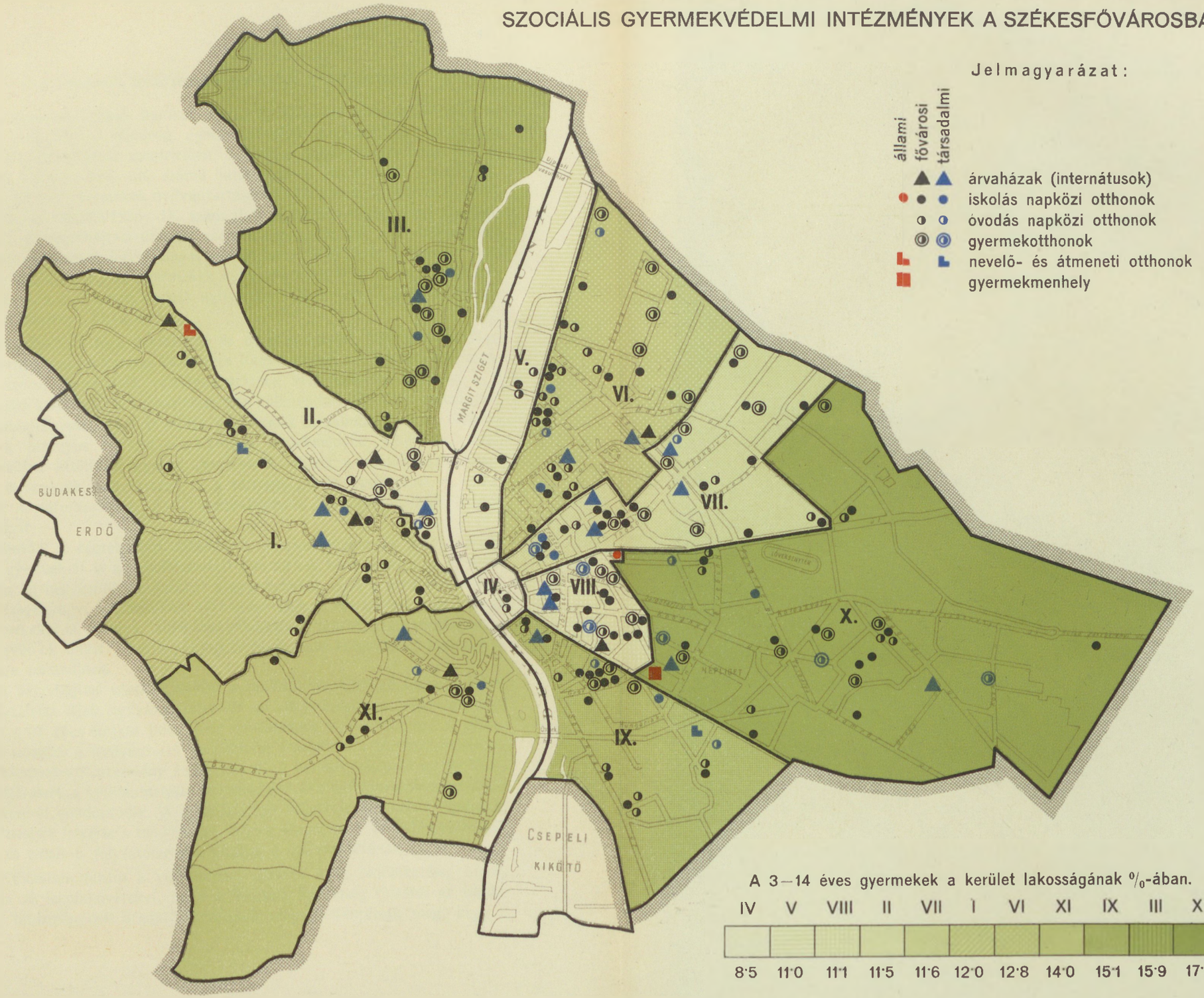
A) Általános gyermekvédelem.

1. Szociális gyermekvédelem.

Az állami általános gyermekvédelem az anyagilag elhagyott és erkölcsileg veszélyeztetett gyermekek csoportját vonja gondozása körébe s ezeknek ellátását a gyermekmenhelyek keretében biztosítja. A munkanélküliség által fokozott ínség következtében azonban egyre növekedett azon családok száma, akik munka és kereset hiányában gyermekeik részére a legszükségesebbeket sem tudták biztosítani. Ezek a gyermekek, bár a családi kötelék keretében éltek, egészségük, fejlődésük szempontjából veszélyeztetettekké váltak, anélkül azonban, hogy rájuk az anyagi elhagyottság szorosabb kritériuma megállapítható volna. Ezért őket az állami védelem nem vonta gondozásába. Miután az anyagilag veszélyeztetett gyermekek védelmét az állam gyermekvédelmét megalkotó jogszabályok nem biztosították, a fővárosnak a társadalommal együtt ki kellett építenie a szociális gyermekvédelmet az anyagilag veszélyeztetett gyermekek megmentése érdekében.

Láttuk, hogy a főváros a háború utáni időtől kezdve fokozatosan bővítette gyermekvédelmi akcióit, 1935. január 1-től pedig egységes és minden esetre kiterjedő nyilvántartást készített azokról a budapesti gyermekekről, akiknek helyzete a hatósági segítőakciókba való bekapcsolásukat indokolttá tette.

SZOCIÁLIS GYERMEKVÉDELMI INTÉZMÉNYEK A SZÉKESFŐVÁROSBAN.

A budapesti veszélyeztetett gyermekek nyilvántartása.

A gyermekvédelmi munkát végző hatósági és társadalmi szervek részéről, valamint a fővárosi gyermekvédelmi bizottságban ismételten elhangzott kívánságnak megfelelően, a főváros polgármestere 1935. január hó 18-án 158.413/1934—IX. számú határozatával intézkedett a veszélyeztetett budapesti gyermekek nyilvántartásának elkészítése tárgyában és 1935. február 25-én 132.595/1935—IX. szám alatt ez ügyben végrehajtási utasítást adott ki. A végrehajtási utasítás szerint a polgármester a veszélyeztetett budapesti gyermekek folytatólagos nyilvántartását 1935. év január hó 1-től rendelte el s a 0—3 éves gyermekek nyilvántartásával az Országos Stefánia Szövetséget, a 3—18 éves koruak nyilvántartásával pedig a fővárosi iskolanővéri intézményt bízta meg.

Veszélyeztetettnek tekinthető az utasítás szerint mindazon 18 éven aluli gyermek, aki a hatóság bármilyen irányú anyagi vagy erkölcsi támogatására szorul. Feltétlenül veszélyeztetettnek kell tekinteni azonban 1. a házasságon kívül született gyermeket, 2. a különváltan élő szülők gyermekeit, 3. a szabadságvesztésre ítélt szülők gyermekeit a szabadságvesztés tartama alatt, 4. bizonyos erkölcsi vonatkozású cselekmények elkövetése után büntetésüket kitöltött egyének gyermekeit, akiket a szülők szabadulása esetén is szemmel kell tartani, 5. a részeges szülők gyermekeit, 6. elmebetegek leszármazottjait, 7. a munkaképtelen és munkanélküli szülők gyermekeit.

Miután a végrehajtási utasítás a munkaképtelen és munkanélküli szülők gyermekeit is a veszélyeztetett gyermekek közé sorozta, a nyilvántartásba fel kell venni mindazokat a gyermekeket, akik a kerületi elöljáróságok szegényügyi osztályainak nyilvántartásában szerepelnek, sőt azokat a gyermekeket is, akiknek szülei munkakészségük igazolásának megtagadása vagy egyéb ok miatt a hatósági nyilt szegénygondozás keretében támogatásban nem részesülnek.

A végrehajtási utasítás szerint a fővárosi iskolanővéri központ a 18. évet betöltött ifjak nyilvántartólapjait az elöljáróságokhoz küldi át, ahol azokat a 21 éves életkor betöltéséig egyénenkint nyilvántartják. A végrehajtási utasítás a nyilvántartó kiegészítése érdekében a Stefánia Szövetség és az iskolanővéri intézmény kapcsolatáról, a lakóhelyváltozás esetén szükséges eljárásról, a nyilvántartólapok kezeléséről és a nyilvántartás anyagának selejtezéséről gondoskodik. A nyilvántartás teljessége érdekében Budapest polgármestere felkérte a rendőrséget, hogy a Budapestre költöző gyermekek nevét és címét is folytatólagosan közölje a nyilvántartóval.

Különösen fontos a végrehajtási utasítás azon rendelkezése, amely utasítja az iskolanővéreket, hogy a Stefánia Szövetség részéről az iskolanővéri intézménynek átadott törzslapok alapján állapítsák meg, hogy a

3—6 éves gyermekek járnak-e óvodába s amennyiben nem, vizsgálják meg, hogy nincsenek-e anyagi vagy erkölcsi szempontból veszélyeztetve.

A végrehajtási utasítás kiadásával egyidejűleg a polgármester megkereste a székesfőváros árvaszékét, a fiatalkoruak bíróságát, a fiatalkoruak felügyelő-hatóságát és a IV. ker. dunai kapitányságot, hogy a 0—18 éves koruakra vonatkozó intézkedéseiket a megfelelő nyilvántartószervvel minden esetben közöljék.

A fővárosi iskolanővéri intézmény.

A főváros iskolanővéri intézményének, mint helyhatósági gyermekvédelmi szervnek rendeltetése, hogy minden olyan esetben, amikor a szülői ház és az iskola együttes munkája nem tudja biztosítani a gyermek testi és szellemi fejlődését, a gyermek érdekében közbelépjen, illetve kapcsolatot keressen a megfelelő gyermekvédelmi hatóságokkal és szervekkel.

Munkájának kiindulópontja az iskola. Ott a gyermek külseje, magatartása, önkéntelenül adott feleletei megvilágítják a gyermek családi körülményeit s ha a gyermek fejlődésének érdekében segítségre van szükség, az osztálytanító értesítésére az iskolanővér haladéktalanul megvizsgálja a gyermek otthoni viszonyait s tapasztalatai alapján megteszi a szükséges lépéseket.

A székesfőváros iskolanővéri intézménye az 1921. évben kezdte meg működését. Azóta az intézmény tevékenységi köre egyre szélesebb lett. Az iskolanővérek egy része szervezetileg is különválva az iskolaorvosok mellett — mint iskolai gondozónővérek — iskolaegészségügyi vonatkozású tevékenységet végeznek. Ezek munkáját az iskolaorvosi intézmény kapcsán fogom ismertetni.

Az iskolanővérek létszáma 1925. évben 33 volt.

Ezek közül vezető iskolanővér	1
Központi iskolanővér	3
Körzeti iskolanővér	29

A vezető és a körzeti iskolanővérek, az iskolanővéri központban (IV., Cukor-utca 6. sz.) teljesítenek szolgálatot. A körzeti iskolanővérek a székesfőváros 21 iskolanővéri körzetében működnek, 6 nagyobb körzetben 2—2 iskolanővér van beosztva, egy iskolanővér a gyermekotthonok gazdasági ügyeit intézi, egy pedig a tanonciskoláknál teljesít szolgálatot. Munkájukat a vezető iskolanővér ellenőrzi s annak az iskola életrendjébe való bekapcsolódását az iskola igazgatója irányítja.

Az iskolanővérek képesítése: tanítónői oklevél, vagy középiskolai érettségi bizonyítvány.

Munkakörük szociális, karitativ és erkölcsvédelmi térre terjed ki.

a) szociális és karitativ munkakörben közreműködnek:

1. A hatósági ínségenyhítő tevékenység (nyílt szegénygondozás) keretében folyó gyermekétkeztetési, felruházási, cipőjavítási, stb. akciónál, a nyaraltatási akciónál és a szegénysorsú tanulóknak szemüveggel és ortopäd cikkekkel való ellátásánál környezettanulmánnyal és annak alapján adott javaslatukkal.

2. Intézeti elhelyezésekre vonatkozó (árvaházi, gyermekotthonok, tanoncotthon, a gyermeküdülő, erdei iskola) kérelmeknél ugyancsak elvégzik a helyszíni vizsgálatot és javaslatot tesznek.

b) erkölcsvédelmi munkakörben:

a csavargó, hazudozó, bűnöző iskolásgyermekek gondozását, ezeknek a gyermekbíróság, gyermekrendőrség, vagy nevelési tanácsadók elé állítását, szükség esetén az elöljáróságok gyermekvédelmi osztálya, illetve az árvaszék útján elhagyottá nyilvánítását és menhelyi elhelyezését kezdeményezik.

Az iskolanővéri központ a polgármester (VII. közoktatási és IX. közjótékonysági és szociálpolitikai ügyosztály) rendeleteinek megfelelően látja el iskolai gyermekvédelmi feladatait és irányítja a hatósági, vagy társadalmi úton szerzett anyagi segítőeszközök szétosztását. A vezető iskolanővér a körzeti iskolanővérekkel és az iskolai gondozónővérekkel időnként értekezletet tart az iskolanővéri munka egyöntetűségének biztosítása végett.

A körzeti iskolanővérek járnak el minden olyan ügyben, amidőn valamely gyermek érdekében a hatóságok, közintézmények, vagy társadalmi intézmények erkölcsi, vagy anyagi segítségét kell igénybe venni. Hivatali helyiségük a körzetük egyik iskolájában van. A körzeti iskolanővér köteles minden hétköznap az iskolanővéri központ által meghatározott időben hivatali helyiségében tartózkodni, a körzetébe tartozó iskolákat hetenkint felkeresni, iskolalátogatási beosztását előre elkészíteni és ezt közölni a körzetükbe tartozó iskolák vezetőivel.

Az iskolanővérek a segélyre és támogatásra szoruló gyermekekről iskolánkint nyilvántartást vezetnek, amelyet a kerületi elöljáróságok nyilvántartásaival egyeztetnek.

A körzeti iskolanővérek ügyeletes szolgálatot tartanak a fiatalkorúak bíróságán, a dunai kapitányságon és a m. kir. gyermeklélektani intézet nevelési tanácsadójában.

A fővárosi iskolanővéri központtól sok esetben környezettanulmányt kérnek a társadalmi jótékonyszervek is. (Az egyházközségek, a Gyermekvédő Liga, a gyermekfelruházással foglalkozó egyesületek stb.) Közreműködnek az iskolanővérek a Főméltóságú Asszony nyomorenyhítő akciója útján a fővárosi gyermekek részére juttatott ruha, pénz, stb., segély szétosztásánál, a TÉBE felruházási akciójában. Az egyházközségek és más jótékony

szervek a fővárosi gyermekek részére juttatott adományaikat sok esetben az iskolanővérek útján osztják szét.

A főváros által fenntartott óvodákba és iskolákba járó gyermekek az 1935. év folyamán az iskolanővérek közreműködésével a főváros és a társadalom részéről az alábbi anyagi támogatásban részesültek:

Iskolai étkeztetésben részesült átlag naponta	22.000	gyermek
Kedvezményes tejutalványt kapott összesen	13.100	«
Élelmiszersegélyt kapott	203	«
Ruhaneműt	7.556	«
Fehérneműt	13.272	«
Cipőt	5.503	«
Cipőtalpalást és fejelést	9.010	«
Télikabátot	1.114	«
Pénzsegélyt	113	«
Gyógyszersegélyt kapott	21	«
Szemüveget kapott	1.273	«
Lúdtalpbetétet kapott	314	«
Egyenesítő fűzőt kapott	13	«
Járógépet vagy műlábat kapott	6	«
Ortopád cipőt kapott	6	«

Intézeti elhelyezések ügyében az iskolanővérek helyszíni eljárást tartottak és javaslatot tettek:

1. A »Horthy Miklósné« gyermekotthonokba való beutalásnál	326	esetben
2. Kórházba vagy szanatóriumba való elhelyezésnél	77	«
3. Erdei iskolába való elhelyezésnél	760	«
4. A »Mahunka Imre« óvodás gyermeküdülőbe való elhelyezésnél	200	«
5. Állami gyermekmenhelybe való elhelyezésnél	97	«
6. Magánintézetbe való elhelyezésnél	22	«
7. Idegen családok gondozásába való elhelyezésnél	12	«

Iskolás gyermekeket erkölcsi támogatásban részesítettek:

1. Családi gondozásban	679	esetben
2. A Nevelési Tanácsadót igénybe vették	180	«
3. Az árvaszéket igénybe vették	41	«
4. A gyermekrendőrséget	81	«
5. A Fiatalkorúak Felügyelő Hatóságát igénybe vették	126	«

Ezenkívül eljártak az iskolai mulasztások ügyében és résztvettek a szülői értekezleteken.

A gyermekek napközi gondozása és étkeztetése.

Már a háború előtti időben felmerült a szüksége annak, hogy az óvodás- és iskolásgyermekek részére napközi otthonok létesüljenek. Az ipari központtá fejlődő város, a munkás szülőket házonkívüli kenyérkereső foglalkozásra kényszerítette és így gyermekeik napközben gondozó nélkül maradtak. A napköziotthon nem menti fel a szülőt a gyermek gondozásának kötelezettsége alól, a gyermeket a család keretében hagyja, de átvállalja a gondozás munkáját arra az időre, amikor a család azt megfelelően ellátni nem tudja.

A 3—6 éves gyermekek napközi gondozása célszerűen gyermekotthonok keretében oldható meg, amely megfelelően egyesíti az óvodai és a napközi gondozást. A főváros ezért óvodáit fokozatosan a reggeltől-estig folyamatos gondozást és ellátást nyujtó óvodás gyermekotthonokká alakítja át.

Az elemi iskolák napköziotthonai félnapi gondozást nyujtanak. A gyermekek ebédeltetése a napközi gondozás keretében történik. Hogy az iskolásgyermekek megfelelő ellátása biztosítható legyen és kiterjedjen arra az időre is, amikor a gyermek iskolában van, a főváros bevezette tejreggeliztetési, tejtízóraiztatási akcióit is, amelyek a napközi gondozás kiegészítésének tekinthetők.

A székesfőváros hatóságán kívül Budapest területén az állam és a társadalmi szervek is tartanak fenn napköziotthonokat. Ezeknek egy része bekapcsolódik a főváros étkeztetési akciójába, egy része pedig vagy csak napközi gondozást, vagy csak étkeztetést nyujt. Miután pedig mindezek együttes tevékenysége mellett még mindig jelentős hiányok vannak, az erre rászoruló gyermekek napközi gondozásában, a trásadalmi munkának újabb óvodás gyermekotthonok létesítésére és fenntartására kell törekedni és gondoskodni kell arról, hogy az állam, a társadalom és az egyházi szervek által fenntartott iskolák mellett szükség esetén szintén működjenek napköziotthonok.

Fővárosi óvodás gyermekotthonok.

A Budapest területén működő fővárosi óvodák száma 1935-ben 87 volt. Ezekben 1935-ben 8506 3—6 éves gyermeket gondoztak. 35 óvodában a főváros gyermekotthont létesített, a többiben pedig az óvodai foglalkoztatást napközi gondozás egészíti ki.

A gyermekotthonok helyiségeiről, berendezéséről, karbantartásáról, személyzetéről, fűtéséről, világításáról a polgármesteri VII. ügyosztály, a gyermekek étkeztetéséről a polgármesteri IX. ügyosztály gondoskodik. A napköziotthonok 2—3, vagy 4 teremből állanak s ezeket minden esetben fürdetésre alkalmas helyiség egészíti ki. A gyermekotthon egyik terme bútorozatlan játszóterem, a másik asztalokkal és padokkal berendezett

foglalkoztató. A gyermekek a játszóteremben pihennek és a foglalkoztatóban étkeznek, de több helyen külön pihenő és étkezőterem áll rendelkezésükre. Egy-egy gyermekotthon befogadóképessége : 40—160 között mozog. A gyermekotthonokban reggel 7 órától 9 óráig veszik át a gyermekeket és ezen idő alatt megmosdatják, megfésülik és az otthon ruháiba öltöztetik át őket. 9 órakor ima után, reggeliznek a gyermekek. ½11-ig óvodai foglalkoztatás következik (szlöjd, játék, versek tanulása) ½11-től ½12-ig séta és mozgás a szabadban. ½12-kor készülődés az ebédhez (kézmosás, terítés stb.), 12-től 1 óráig étkezés, 1-től ½3-ig pihenés, ½3-tól ½4-ig óvodai foglalkoztatás. Télen a gyermekotthon 4 óra után már kiadja a gyermekeket, nyáron azonban ½4-től 6-ig játék következik, a munkából későn hazaérkező anyák gyermekeire azonban az inspekciós óvónő 7 óráig is felügyel. A gyermekotthonok vasár- és ünnepnapok kivételével nyitva vannak és hetenként egyszer minden gondozott gyermeket megfürdetnek.

A gyermekotthonokban gondozott gyermekek reggelire tejet, vagy kávét kenyérrel, tízóraira vajas, lekváros, vagy zsíroskenyeret, ebédre 2 fogásos ebédet, uzsonnára pedig ismét lekváros-, vagy zsíroskenyeret kapnak. Súlyt helyez a főváros arra, hogy a gyermekek olyan ételeket kapjanak, amilyeneket életkoruk és egészségi állapotuk megkíván. A gyermekotthonok étrendjét a polgármesteri IX. ügyosztály a Gyermekotthonok Hölgybizottságával együtt állítja össze s minden főzőhelyen ugyanazt főzik. 14 gyermekotthon konyhája látja el a többi otthont is. A fővárosi óvodákban létesített gyermekotthonokon kívül ugyancsak a gyermekotthonok konyhái útján étkeztetésben részesíti a főváros a II. ker., Fő-utca 68., II. ker., Donáti-utca 46., VIII. ker., Kun-utca 3., XIV. ker., Hermina-út 21. és X. ker., Kozma-utca 6—9. szám alatt levő társadalmi, illetve egyházi szervek által fenntartott és a VI. ker., Madarász állami telepen levő gyermekotthonokban gondozott gyermekeket is. Az 1935. évi január és júniusi fél-fél havi étlapja a következő volt :

Étlap a fővárosi óvodás gyermekotthonokban. 1935. évi január félhavi :

Reggeli :		*Ebéd :*	*Uzsonna :*
15-én kávé, kenyér	paradicsomleves	káposztás tészta	lekváros kenyér
16-án « «	marhahúsleves	tarhonya, paradicsommártás	zsíroskenyér
17-én « «	sz. borsóleves	tejbenrizs csokoládéval	lekvároskenyér
18-án « «	árpagyöngyleves	kelfőzelék	«
20-án « «	tarhonyaleves	vegyes főzelék	zsíroskenyér
21-én « «	bableves	kolbásszal, dupla kenyér	csokoládés kalács
22-én « «	burgonyaleves	mákosmetélt	zsíroskenyér
23-án « «	köményleves	töltöttkáposzta	lekvároskenyér
24-én « «	zöldségleves	tejbenrizs csokoládéval	zsíroskenyér
25-én « «	árpagyöngyleves	paprikásburgonya	kenyér
27-én « «	rizsesleves	kelfőzelék	lekvároskenyér
28-án « «	kalarábéleves	gránátostészta	zsíroskenyér
29-én « «	tarhonyaleves	paradicsomoskáposzta	lekvároskenyér
30-án « «	köményleves	lencsefőzelék, sültkolbász	zsíros kenyér
31-én « «	burgonyaleves	tejbenrizs csokoládéval	lekvároskenyér

1935. évi június félhavi :

15-én	kávé,	kenyér	köményleves	babfőzelék	kenyér
17-én	«	«	tarhonyaleves	mákosmetélt	zsíroskenyér
18-án	«	«	—	paradicsomos burgonya	csokoládés kalács
19-én	«	«	csontleves	zöldborsófőzelék, sertéssült	zsíroskenyér
21-én	«	«	újburgonyaleves	tejbenrizs csokoládéval	lekvároskenyér
22-én	«	«	szárazborsóleves	spenót, burgonyaköret	kenyér
24-én	«	«	zöldségleves	zöldborsófőzelék	lekvároskenyér
25-én	«	«	köményleves	lekvárosgombóc	zsíroskenyér
26-án	«	«	árpagyöngyleves	lencsefőzelék	lekvároskenyér
27-én	«	«	csontleves	töltöttpaprika, burg. köret	zsíroskenyér
28-án	«	«	zöldborsóleves	tejbenrizs csokoládéval	lekvároskenyér

Cím	Fenntartó	Férőhely	Étkezett átlag naponta
II., Donáti-u. 46.	Szt. László Gyermekotthon	80	80
II., Zárda-u. 2.	Fővárosi óvoda	45	30
II., Szalag-u. 15.	« «	50	25
II., Hattyú-u. 3/5.	« «	75	42
III., Kórház-u. 35.	« «	50	50
III., Kiscelli-u. 82.	« «	110	90
III., Szépvölgyi-u. 6.	« «	90	86
III., Lublói-út 1.	« «	80	75
III., Raktár-u. 1.	« «	130	70
III., Timár-u. 13/b	« «	120	85
III., Vörösvári-út 19.	« «	90	64
VI., Babér-u. 26085/1/3. hrsz.	« «	156	139
VI., Tatai-út 1553. hrsz.	« «	135	125
VI., Madarász-telep	Állami óvoda	60	56
VI., Petneházy-u. 83.	Fővárosi óvoda	119	77
VI., Szekszárdi-út 34.	« «	50	50
VI., Lőcsei-út	« «	100	80
VII., Murányi-u. 27/29.	« «	126	60
VIII., Csobánc-u. 5.	« «	150	126
VIII., Kun-u. 3.	Budapesti Józsefvárosi Kisded-óvó Egylet	120	110
VIII., Rökk Szilárd-u. 13.	Fővárosi óvoda	80	54
VIII., Tisza Kálmán-tér 4.	« «	75	40
VIII., Szigony-u. 18.	« «	136	80
IX., Vágóhíd-u. 13.	« «	160	160
IX., Ranolder-u. 43.	« «	90	90
IX., Telepy-u. 15.	« «	65	63
X., Maglódi-út 8.	« «	135	130
X., Simor-u. 37.	« «	120	80
X., Pongrácz-út 19.	« «	65	35
X., Füzér-u. 32.	« «	75	50
X., Gergely-u. 21.	« «	70	42
X., Kozma-u. 6/8.	Szociális Missziótársulat	40	35
XI., Soproni-út 50.	Fővárosi óvoda	86	76
XI., Diószegi-út 44.	« «	90	85
XI., Váli-út	« «	90	65
XIV., Hermina-út 21.	Hermina Zárda óvodája	100	80
XIV., Aréna-út 25.	Fővárosi óvoda	85	75
XIV., Stefánia-út 10.	« «	80	50
XIV., Uzsoki-u. 41.	Fővárosi óvoda, (Nemzetközi Gyermekmentő Szövetség)	50	50
XIV., Fűrész-u. 66.	Fővárosi óvoda	81	45
XIV., Káldi-u. 32.	« «	90	90
XIV., Külső Egressi-út 31484/118. hrsz.	« «	80	70
	Összesen	**3.877**	**3.065**

A gyermekek gyermekotthoni gondozásáért és ellátásáért a főváros térítési díjat szed. A térítés összege általában heti 40 fillér. Megfelelő keresettel rendelkező munkáscsaládoknak gyermekei azonban heti 1 pengőt, tisztviselő család gyermekei heti 2 pengőt fizetnek. Az ínségesek jelentékeny része a heti 40 filléres térítési díj fizetése alól fel van mentve. A gyermekotthonokban gondozott óvodás gyermekek száma kb. 3500.

A gyermekotthonok fenntartásának kisebb költségeit (ételszállítás a központi konyhákról) és a gondozott gyermekeknek ruhával való ellátását a Főméltóságú Kormányzóné fővédősége alatt működő Gyermekotthonok Hölgybizottsága fedezi. A Főméltóságú Kormányzóné a kiadásokra akciójából évi 30.000 pengőt enged át, amely összeget a Hölgybizottság szűkebbkörű gyüjtés útján és adományokból kb. 40.000 pengőre egészíti ki.

Az első 13 gyermekotthont, a Gyermekotthonok Hölgybizottsága (Gyermekotthonokat Fenntartó Hölgybizottság) rendezte be, a többieket pedig fokozatosan a főváros alakította át óvodáiból. Az 1935. év december havában az óvodásgyermekek étkeztetéséről a főváros az alábbi gyermekotthonokban gondoskodott :

Napközi gondozás a főváros óvodáiban.

Azokban a fővárosi óvodákban, amelyekben még nem gyermekotthoni gondozás folyik, a gyermekek foglalkoztatása délelőtt 9—11-ig és délután 2—4-ig tart. Ezen óvodákban a gyermekek ellátásban nem részesülnek, hanem a rendes óvodai foglalkoztatással, szlöjd, játék stb.-vel töltik idejüket. Miután azonban a munkába járó anyák 11—2-ig gyermekük gondozását és táplálását nem tudnák ellátni, a főváros ezekhez az óvodákhoz 11—2-ig napközi gondozást kapcsolt. A napközi gondozás keretében a gyermekek ebédet is kapnak Az ebédeket a hatósági főzőhelyekről szerzik be. Egyes óvodák gondozottjai a közelben levő főzőhelyeken e célra elkülönített helyiségben fogyasztják el az ebédet, ha pedig az étkezőhely távolabb van, a főváros az ebédet az óvoda helyiségébe szállíttatja. A napközi gondozottak részére kiosztott ebédek azonosak a felnőttek részére főzött ebéddel, azzal a különbséggel, hogy csütörtökön gulyás helyett hústalan gulyáslevest és tejberizst kapnak a gyermekek, adagjuk pedig a felnőttek adagjának fele. A főzőhelyekről étkező gyermekek részben heti 24, illetve 60 fillér térítési díjat fizetnek, részben pedig ingyenesen étkeznek. Az ingyenes és a heti 24 filléres térítési díj ellenében azok az óvodások jutnak ebédhez, akiknek reáutaltságát az iskolanővérek, a szülők helyzetének megvizsgálása után megállapították. Heti 60 fillér térítési díj ellenében azonban bármelyik óvodás gyermek ebédelhet.

1935. decemberében a fővárosi óvodákban gondozottak és étkeztetettek száma :

Cím	Gondozottak száma	Étkezésben részesülők
	az óvodában	
I., Czakó-utca 6.	82	52
I., Szentháromság-tér 1/4.	50	22
I., Mészáros-utca 5.	40	35
I., Fery Oszkár-utca 15.	59	37
I., Németvölgyi-út 46.	60	30
I., Városmajor-utca 59.	60	32
I., Diana-út 4.	33	30
I., Zugligeti-út 61.	24	18
I., Labanc-út 2.	60	35
I., Hidegkúti-út 83.	30	18
II., Fillér-utca 19.	60	44
III., Áldás-utca 1.	56	26
III., Szentendrei-út 8180. hrsz.	70	60
IV., Prohászka Ottokár-utca 6.	70	16
V., Balaton-utca 8.	65	42
V., Vésző-utca 5.	61	54
V., Pannonia-utca 81.	55	35
VI., Szív-utca 6.	57	30
VI., Szondy-utca 65.	98	64
VI., Kmetty-utca 13.	96	60
VI., Lőportár-utca 29.	96	60
VI., Angyalföldi-út 3.	95	95
VI., Váci-út 27.	55	47
VI., Janicsár-utca 2.	90	68
VI., Lomb-utca 20.	80	66
VI., Gömb-utca 53.	130	90
VI., Országbíró-utca 12.	75	55
VII., Dob-utca 95.	111	80
IX., Erkel-utca 10.	74	42
IX., Ipar-utca 6.	70	50
IX., Soroksári-út 75.	90	56
IX., Kén-utca 3. (I.)	55	23
IX., Kén-utca 1. (II.)	80	55
IX., Gyáli-út 25/b	95	50
X., Ceglédi-út 6.	170	135
X., Kerepesi-út 33.	120	114
X., Százados-út 6.	60	30
X., Kada-utca 27. (I.)	75	45
X., Kada-utca 25. (II.)	70	40
X., Álmos vezér-tér 1.	120	70
XI., Kelenföld, vasútállomás	71	47
XIV., Kövér Lajos-utca 2245/1. hrsz.	60	50
XIV., Zugló-utca 57.	71	51
Összesen	**3.199**	**2.159**

Az 1935. év folyamán óvodás gyermekek részére kiosztott napi adagok száma következőképen oszlott meg:

a) A gyermekotthonokban:

fizető gyermekeknek	531.642 adag
ingyen étkező gyermekeknek	198.948 »
Összesen ...	**730.590** adag.

b) A főzőhelyeken:

heti 60 fillért fizető gyermekeknek	63.342 adag
« 40 « « «	4.452 «
« 24 « « «	73.686 «
hat napon át ingyenesen étkező gyermekeknek	155.520 «
hét « « « « «	371.385 «
Összesen ...	668.385 adag
Mindössze	1,398.975 adag

1935. év folyamán az óvodás gyermekeknek a napközi otthonokban kiosztásra került ebédek száma az alábbiak szerint alakult:

Megnevezés	Óvodás gyermekotthonokból		Főzőhelyről		Összesen
	térítések	ingyen	térítések	ingyen	
	étkező óvodás gyermekek napi átlagszáma				
Január hónapban	1.674	542	492	1.567	4.275
Február «	1.616	537	537	1.568	4.258
Március «	1.634	610	509	1.590	4.343
Április «	1.661	661	431	1.606	4.379
Május «	1.781	640	497	1.622	4.540
Június «	1.533	642	458	1.809	4.122
Július «	1.374	631	146	1.408	3.559
Augusztus «	1.315	634	134	1.391	3.474
Szeptember «	1.884	595	343	1.349	4.171
Október «	2.212	650	672	1.472	5.006
November «	2.115	739	697	1.556	5.107
December «	1.760	766	554	1.587	4.667
Évi átlag	**1.713**	**637**	**456**	**1.519**	**4.325**

Egyházi és társadalmi jótékony szervek által fenntartott óvodás-, napközi és gyermekotthonok Budapesten.

Budai Szent László gyermekotthon. (II., Donáti-utca 46.) Óvodások gyermekotthona 60 férőhellyel. Az étkeztetést a főváros adja, a gyermekekre két állami óvónő felügyel.

Budapest Józsefvárosi Kisdedóvó Egyesület. (VIII., Kun-utca 3.) 100 férőhelyes óvodás gyermekotthont tart fenn. A gyermekek étkeztetése a főváros konyháiról történik.

Fővárosi Szegénygyermekkert Egylet. (VII., Akácfa-utca 32.) 200 férőhelyes gyermekotthont tart fenn. A gondozott gyermekek átlagszáma 150, akik közül csak 25 fizet gondozási díjat, a többi ingyenes.

Nemzetközi Gyermekmentő Szövetség. (V., Szalay-utca 10.) Az állam és a főváros támogatásával a következő napközi otthonokat tartja fenn:

1. *a »Mac-Kenzie« otthont* (IX., Ecseri-út 4.) a Zita telepen lévő baraképületben 100 gyermek részére, ebből 55 férőhely a 3—6 éves korú gyermekeké. A Szövetség gondoskodik a gyermekek napközi gondozásáról, étkeztetéséről, ruhapótlásáról, cipőjavításáról és családgondozó munkát is végez.

2. *A »Szent István« gyermekotthont* a XIV., Uzsoki-utca 41. sz. alatt lévő fővárosi óvoda épületében 60 gyermek részére. Itt a gyermekeket 1935. szeptember hó óta a főváros étkezteti. (Reggeli, 2 deci tej, ebéd, uzsonna lekváros kenyér.)

3. *A XI. Pius Pápa Otthont* (XI., Dávid Ferenc-utca a Lenke-úti baraktelepen), amely 60 gyermeket gondoz.

4. *Az Apostoli Nuncius Otthont* (VI., Lőportár-utca 29.), amely 100 gyermeket lát el. Ez a két intézet a nunciatura fennhatósága alatt áll.

Magyar Gumi- és Ruggyantaárugyár (X., Kerepesi-út 21.). A gyár munkásainak 3—6 éves gyermekei részére 25 férőhelyes napközi otthont tart fenn. (Lásd: anya- és csecsemővédelmi részt.)

Pesti Első Bölcsőde Egylet. (VIII., Nagytemplom-utca 3.) A bölcsőde mellett óvodás és iskolás gyermekotthont tart fenn 3—6 évesek és 6—14 évesek részére, napközi gondozottak száma átlag 35 óvodás és 25 iskolás. A gondozás díja napi 20—40 fillér.

Országos Katholikus Nővédő Egylet (IX., Bokréta-utca 3.) 40 óvodás gyermeket gondoz. A gyermekek étkeztetéséről a főváros gondoskodik, a felügyeletet két állami óvónő látja el.

Szociális Missziótársulat (X., Kozma-utca 6—8. szám) népgondozó és népművelő otthona. Fenntart 3—6 éves gyermekek részére 35 férőhelyes gyermekotthont. Az étkeztetésről a főváros gondoskodik.

A Kender, Juta és Textilipar R. T. Szekszárdi-úti gyártelepén, a gyárban alkalmazott munkások 3—6 éves gyermekei részére 80 férőhellyel óvodát tart fenn. Az ellátási díj heti 40 fillér. A szükséges élelmicikkeket és ruhaneműeket Őfőméltósága Horthy Miklósné segélyakciója nyujtja, az óvoda személyzetét a főváros adja.

Szent Ferencrendi Mária misszionáriusnők Hermina zárdája. (XIV., Hermina-út 21.) Óvodával kapcsolatos napközi otthon 100 gyermek számára. A gyermekek élelmezéséről a székesfőváros gondoskodik.

Szent József gyermekotthon. (X., Auguszta-telep, Nagyváradi-u. 2. sz.) Óvodás napköziotthon 70 gyermek részére, ebből átlag 60 gyermek 3—14 éves. (Lásd: anya- és csecsemővédelmi részt.)

Szent József gyermekotthon. (III., Bécsi-út 6023. hrsz.) A Kőbánya és Téglagyár Társulat gyártelepén irgalmasrendi apácák létesítettek egy 40 férőhelyű óvodás napköziotthon. Az otthont a Nemzetközi Gyermekmentő Szövetség támogatja.

A főváros által fenntartott elemiiskolák tanulóinak napközi gondozása.

A főváros által fenntartott elemi iskolákkal kapcsolatos napközi otthonok reggel 8-tól délután 5-ig két csoportban foglalkoztatják a gyermekeket. A napközi gondozással kapcsolatos ebédeztetés 12-től ½3-ig tart s

Elemi iskolák	Tanulók létszáma	Ebből napközibe jár
I., Czakó-utca 6.	207	24
I., Krisztina-tér 4.	219	—
I., Szentháromság-tér 4.	157	35
I., Márvány-utca 32.	450	45
I., Németvölgyi-út 46.	407	70
I., Városmajor-utca 59.	309	70
I., Attila-utca 103.	318	42
I., Diana-út 4.	214	52
I., Virányos-út 9.	42	15
I., Zugligeti-út 61.	217	35
I., Labanc-út 31.	185	58
I., Hidegkúti-út 83.	138	35
II., Szalag-utca 15.	205	35
II., Csalogány-utca 45.	355	60
II., Görgey Arthur-utca 46.	282	75
II., Margit-körút 21.	258	38
II., Marczibányi-tér 1.	364	75
III., Áldás-utca 1.	231	22
III., Lajos-utca 34.	473	92
III., Ürömi-út 64.	298	138
III., Timár-utca 16.	458	103
III., Kiscelli-utca 80.	611	192
III., Raktár-utca 1.	572	172
III., Vörösvári-út 93.	419	104
III., Hunor-utca 20.	436	141
III., Bécsi-út 2193/43. hrsz.	172	98
III., Szentendrei-út 8180. hrsz.	382	120
III., Keve-utca 41.	285	100
IV., Cukor-utca 6.	658	105
V., Szent István-tér 3.	376	50
V., Szemere-utca 3.	495	26
V., Sziget-utca 8.	636	66
V., Pannonia-utca 81.	552	96
VI., Érsek-utca 4.	603	95
VI., Izabella-utca 61.	337	53
VI., Szív-utca 19.	412	72
VI., Szinyei-Merse-utca 7.	352	90
VI., Szinyei-Merse-utca 9.	313	65
VI., Váci-út 21.	310	118
VI., Lehel-utca 16.	619	160
VI., Aréna-út 136.	460	170
VI., Váci-út 57.	434	190
VI., Váci-út 61.	464	145
VI., Váci-út 89.	740	160
VI., Gömb-utca 53. (fiú)	737	200
VI., Gömb-utca 53. (leány)	497	138
VI., Szent László-út 61.	641	144
VI., Szent László-út 59.	615	202
VI., Tomori-út 70. (fiú)	561	145
VI., Tomori-út 70. (leány)	566	180
VII., Kazinczy-utca 23.	465	125
VII., Kertész-utca 30.	248	65
VII., Dob-utca 85.	654	134
VII., Elemér-utca 20.	564	104
VII., Murányi-utca 10.	415	110
VII., Peterdy-utca 17.	814	189

Elemi iskolák	Tanulók létszáma	Ebből napközibe jár
VIII., Rökk Szilárd-utca 13.	413	99
VIII., Rökk Szilárd-utca 13. (Nagyothallók oszt.)	61	35
VIII., Mária Terézia-tér 8.	613	93
VIII., Práter-utca 11.	359	67
VIII., Bezerédy-utca 16/a (fiú)	395	80
VIII., Bezerédy-utca 16/a (leány)	420	40
VIII., Erdélyi-utca 8.	554	171
VIII., Dankó Pista-utca 3.	368	140
VIII., Jázmin-utca 6.	462	154
VIII., Csobánc-utca 1.	650	135
VIII., Dugonics-utca 19. (fiú)	593	157
VIII., Dugonics-utca 19. (leány)	418	110
IX., Lónyay-utca 6.	313	39
IX., Bakáts-tér 12.	419	80
IX., Ranolder-utca 22.	494	90
IX., Szvetenay-utca 28.	569	160
IX., Tóth Kálmán-utca 35.	566	130
IX., Tűzoltó-utca 85.	554	287
IX., Ernő-utca 16.	357	207
IX., Soroksári-út 75.	139	60
IX., Kén-utca 1.	453	125
XI., Gyáli-út 25. (fiú)	526	195
IX., Gyáli-út 25. (leány)	490	160
X., Üllői-út 118.	874	240
X., Simor-utca 29.	404	61
X., Pongrácz-út 19.	352	70
X., Százados-út 6.	539	155
X., Szent László-tér 34.	663	138
X., Ihász-utca 27.	363	90
X., Kápolna-tér 4.	408	66
X., Kada-utca 27.	502	92
X., Maglódi-út 8. (fiú)	424	115
X., Maglódi-út 8. (leány)	386	90
X., Külső Jászberényi-út 42526. hrsz. (Városszéli telep)	162	35
XI., Soproni-út 50.	452	122
XI., Váli-út 1.	444	150
XI., Lenke-út 97.	305	80
XI., Horthy Miklós-út 141.	345	66
XI., Kelenföldi vasúti állomás	361	108
XI., Horthy Miklós-út 27.	419	—
XI., Érdi-út 2.	148	40
XIV., Tatai-út 1553/60. hrsz.	736	130
XIV., Lőcsei-út 29973/54. hrsz.	304	80
XIV., Aréna-út 25.	259	24
XIV., Hungária-középkörút 170.	810	100
XIV., Egressy-út 69.	466	105
XIV., Külső Egressy-út 31484/118. hrsz.	287	87
XIV., Angol-utca 25.	476	78
XIV., Telep-utca 32/b (fiú)	412	180
XIV., Telep-utca 32/b (leány)	441	145
XIV., Miskolci-út 65/69.	532	142
XIV., Őrnagy-utca 5.	628	122
XIV., Álmosvezér-tér 2.	446	130
Összesen	**46.814**	**11.376**

a délelőtti tanításra járó gyermekek tanítás után, a délutáni tanításra járó gyermekek pedig a tanítás kezdete előtt fogyasztják el ebédjüket. A napközi gondozás az iskola egyik tantermében folyik. Elsősorban az iskolai feladatok elvégzésére helyeznek súlyt, a gyermekek azután játékokkal, énekléssel, tornával, kézimunkával, agyag-, papír-, fa-, háncsmunkákkal, varrással, hímzéssel, kötéssel stb. foglalkoznak.

Az elemi iskolai napközi otthonok a főváros külső területein a nyári szünidőben is működnek és reggel 9-től délután 5-ig vannak nyitva. Az itt gondozott tanulók sokat tartózkodnak a szabadban és testedző gyakorlatokat végeznek. A tanulmányi előmenetelben gyenge, vagy bukott tanulók a nyári napközi otthonokban tanítói felügyelet mellett készülhetnek javítóvizsgájukra. A napközi otthonok tanulóit hetenkint egy-kétszer a fővárosi kirándulóhelyekre egésznapos kirándulásokra is kiviszik. (Lásd: nyári szünidei kirándulások.)

A 122. és 123. oldalakon közlöm 1935. december havában a főváros elemi iskoláiba járó tanulók és az ezek közül napközi gondozásban és étkeztetésben részesülők adatait.

A társadalmi és egyházi jótékony szervek iskolás napközi otthonai.

Hanna gyermekvédelmi intézmény. (VII., Kertész-utca 32.) *Napközi* otthon az Ort. izr. hitközség nyilvános iskolájába járó 6—14 éves leányok részére. Férőhely 100, gondozottak átlagszáma 80.

M: Kir. Állami Kisegítő Iskola. (VIII., Mosonyi-utca 6. sz.) Napközi otthon, a kisegítő iskolába járó gyermekek számára. A gyermekek ebédjét a főváros adja, 25 adagot ingyen, 10 adagot térítési díjért.

Országos Gyermekvédő Liga .(VII., Izabella-utca 67.) Napközi otthon 100 férőhellyel 3—14 éves gyermekek számára. A gondozott gyermekek száma átlag 80. A gyermekek mind ingyenesek.

Pesti Izr. Hitközség napközi otthona. (VII., Wesselényi-utca 44. szám alatti iskolában.) Befogadóképessége 30.

Szent József Otthon. (III., Kórház-utca 37.) Napközi otthon elemista és polgári iskolába járó fiúk részére, férőhelye 40, a gyermekek a székesfővárosi étkeztetési akciójából uzsonnát kapnak.

Szociális Misszótársulat. (I., Krisztina-körút 125.) Napközi otthon 30 gyermek részére, a Városmajor-utcai missziós házban.

A M. Kir. Állami Gépgyár napközi otthona. (X., Golgota-utca 5. sz.) 1935. évben 20 fiú és 24 leánygyermeket gondoztak (6—12 éves).

Budai Izr. Nőegylet, a XI., Váli-út 4—6. sz. és a III., Bécsi-út 82. sz. alatt 20 és 25 befogadóképességű iskolás napközi otthont tart fenn.

(L. még az összefoglaló táblázatot a következő oldalon.)

A társadalmi és egyházi jótékony szervek óvodás és iskolás napközi otthonai.

Név és cím	Befogadó képessége	Ebből		A gondozottak napi átlaga	A gondozási napok száma	A gondozottak közül		Tartásdíjból befolyt összeg	Az otthon évi fenntartási költsége	Ebből személyzeti kiadás	A főváros segélye
		3—6 évesek részére	6—14 évesek részére			tartásdíjat fizet	ingyenes				
Budai Izr. Nőegylet, XI., Váli-út 4. és III., Bécsi-út 82.	45	10	35	36	—	—	—	—	—	—	—
Budai Szent László Egyesület, II., Donáti-utca 46.	60	60	—	55	300	—	60	—	9.200	—	5.230
Fővárosi Szegénygyermekkert Egyesület, VII., Akácfa-utca 32.	200	150	50	125	216	—	125	—	19.357	4.161	1.757
Hanna Gyermekvédelmi Intézmény, VII., Kertész-utca 32.	100	—	100	80	270	—	80	—	2.160	600	4.140
Józsefvárosi Kisdedóvó Egyesület, VIII., Kun-utca 3.	100	100	—	91	299	91	—	1.256	5.646	3.600	2.190
Hermina Zárda, XIV., Hermina-út 21.	80	80	—	80	—	80	—	—	—	—	5.250
Kender-, Juta- és Textilipar Rt., VI., Szekszárdi-út	80	80	—	—	—	—	—	—	—	—	5.250
Magyar Gumi- és Ruggyantaárugyár, X., Kerepesi-út 21.	40	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—
M. Kir. Állami Kisegítőiskola, VII., Mosonyi-utca 6.	35	—	35	—	—	—	—	—	—	—	—
M. Kir. Állami Gépgyár, X., Golgota-utca 4.	44	—	44	—	—	—	—	—	—	—	—
Nemzetközi Gyermekmentő Szövetség, IX., Ecseri-út 4.	100	55	—	—	—	—	—	—	—	—	—
« « « XIV., Uzsoki-utca 41.	60	60	—	—	—	—	—	—	—	—	—
« « « XI., Dávid Ferenc-utca	60	60	—	—	—	—	—	—	—	—	—
« « « VI., Lőportár-utca 29.	100	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Orsz. Katolikus Nővédő Egyesület, IX., Bokréta-utca 3.	60	60	—	54	365	—	60	—	—	—	—
Orsz. Gyermekvédő Liga, VI., Izabella-utca 67.	100	50	50	80	296	—	80	—	33.982	10.486	—
Pesti Első Bölcsőde Egylet, VIII., Nagytemplom-utca 3.	90	35	25	60	365	60	—	5.650	10.103	3.714	1.500
Pesti Izr. Hitközség, VII., Wesselényi-utca 44.	30	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—
Szent József Gyermekotthon, X., Auguszta-telep	70	7	50	57	253	—	57	—	8.000	2.350	2.124
Szent József Gyermekotthon, III., Külső Bécsi-út 6023.	90	90	—	90	—	—	90	—	—	864	—
Szent József Otthon, III., Kórház-utca 37.	100	—	100	40	240	—	40	—	1.000	—	400
Szociális Misszió Társulat, X., Kozma-utca 6. és I., Városmajor-utca	65	35	30	—	—	—	—	—	—	—	—
Orsz. Ref. Szeretetszövetség, Tisztviselőtelep	30	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen	1.739	1.057	579	—	—	—	—	—	—	—	—

A fővárosi iskolák tanulóinak étkeztetése.

A szegénysorsú iskolásgyermekek a napközi gondozás keretében az iskolanővérek vizsgálata alapján részben ingyen, részben térítés ellenében kapnak ebédet. A gyermekek létszáma polgármesteri intézkedés alapján 1932. év óta nincs korlátozva, hanem minden ráutalt gyermek részesül ebédben. Miután nem minden iskolában van főzőhely, egyes iskolákból a gyermekek a napközi otthon felügyelője vezetésével átmennek a főzőhelyekre és ott külön helyiségben fogyasztják el ebédjüket. A fővárosi iskolásgyermekek 1935. év folyamán az egyes hónapokban *naponkint átlag* az alábbi kimutatásban részletezett számban vették igénybe a főváros ebédeztetési akcióját:

Megnevezés	Ingyenes	Térítésért étkező iskolás gyermekek	Összesen
Január hóban	1.941	13.746	15.687
Február «	2.403	14.573	16.976
Március «	2.412	14.785	17.197
Április «	1.817	14.673	16.490
Május «	1.873	14.473	16.346
Június «	716	11.545	12.261
Július «	16	7.999	8.015
Augusztus hóban	16	8.004	8.020
Szeptember «	104	8.946	9.050
Október «	2.230	12.035	14.265
November «	2.792	13.214	16.006
December «	2.595	14.236	16.831
Évi átlag	**1.576**	**12.352**	**13.928**

Az iskolásgyermekek között kiosztott ebédadagok száma 1935. évben a következő volt:

6—10 éveseknek	térítés ellenében kiosztva	298.008
6—10 «	ingyenesen kiosztva	2,891.568
10—14 «	térítés ellenében kiosztva	195.023
10—14 «	ingyenesen kiosztva	1,972.501
	Összesen ...	**5,357.100**

A 6—10 éves gyermekek a felnőttek adagjának ¾ részét, a 10 éven felüliek teljes adagot kaptak.

A 6—10 éves gyermekek térítési díja 4 fillér volt ebédadagonkint. A heti 90 fillért fizető 6—10 éves és a heti 1 pengő 20 fillért fizető 10 éven felüli gyermek a szülők anyagi helyzetére való tekintet — és külön vizsgálat — nélkül kapott ebédet.

Fővárosi iskolák reggeliztető és tízóraiosztó tevékenysége.

Budapesten az iskolai tejfogyasztás rendszeresítésének gondolatát az Országos Tejpropaganda Bizottság vetette fel. A bizottság a székesfőváros tiszti főorvosának támogatásával 1928. év elején 10 iskolában 60 napon át összehasonlító tejtáplálási kísérletet folytatott. A kísérlet eredménye alapján a főváros 1929-ben a tejtízóraiztatást a székesfőváros valamennyi elemi és középiskoláira kiterjesztette. A gyermekek 1935-ig naponta a 10 órai szünetben két deciliter palacktejet kaptak. A tanulók egyrésze a tejért 10 fillér térítést fizetett, másrésze pedig ingyenesen kapta.

Ingyenes tejtáplálásban azok a tanulók részesülnek, akik az iskolaorvosok véleménye alapján arra rászorulnak és szüleik még a csekély térítési díjat sem tudják fizetni. A tejet zárt palackokban tejvállalatok szállítják s kötelesek a legjobb minőségű, friss, 63 C°-on tartósan pasztőrözött, kavicsszűrőn átszűrt s legalább 3·5% zsírtartalmú tejet szállítani.

1935. januárjában a polgármester két részre bontotta az iskolai tejosztást. Azok a tanulók, akik ingyen ebédben részesülnek, az ingyentejet ½8 és 8 óra között 5 deka kenyérrel reggeliként kapják meg. A térítéses tejet a tanulók viszont a 10 órai szünetben fogyasztják el.

A tejreggeliztetés jelentőségét tanusítja, hogy ennek bevezetése előtt 10 elemi iskolában történt statisztikai felvétel szerint a tanulók 47·12%-a iskolábamenés előtt nem reggelizett és csak 52·88% reggelizett otthon. A tejreggeliztetés bevezetése után ezek a tanulók az iskolában mind reggelihez jutottak.

1935. évben az iskolai tejosztás két féléven keresztül tartott.

Az első félévben 1934. december 10-től 1935. június 8-ig 130 napon át, a második félévben 1935. október 30-tól 1935. december 14-ig 36 napon át.

Ez évben a 2 deciliteres palackokban kiosztott adagok száma:

Fizetett tej	817.700 adag
Ingyentej	2,384.153 «
Kenyér	29.540 kg

A költségek 205.208 pengőt tettek ki.

Fizetett tízórai tej, napi átlagban	4.926 adag volt
Ingyen reggeli tej napi átlagban	14.362 « «

Gyenge szervezetű iskolásgyermekek 1935. június 16-ig, a tanév végéig az iskolanővérek, orvosi vizsgálat alapján történt igazolása után 50 fillér térítés ellenében három hétre szóló utalványt kaptak, amelyért a kijelölt tejkiosztó főzőhelyek naponta ½ liter tejet adtak.

1935. év első felében a székesfőváros ilyen gyermekeknek 24.570 liter tejet osztott ki, melynek költsége 4.000 pengő volt. Ezt a támogatást a főváros 1935. év második felében a tejreggeliztetés és tízóraiztatási akció kibővítésével kapcsolatban megszüntette.

A tejkiosztóhelyeken visszamaradó kismennyiségű tejet a napközi gyermekotthonokban gondozott gyermekek között osztják szét ingyenesen. 1935. évben 4.520 liter tejet kaptak a napközi otthonok 760 pengő értékben.

Társadalmi gyermekvédelmi intézményekben (Klotild szeretetház, Szent József gyermekotthon stb.) gondozott gyermekek részére a székes-főváros 1935. évben 19.810 liter tejet utalt ki ingyenesen, 3.418 pengő értékben.

Társadalmi jótékony szervek iskolásgyermek-étkeztetése és élelmiszersegélye.

Assisi Szt. Ferenc Leányai Női Szerzetesrend. (I., Tárogató-út 46.) Naponta 15, 6—14 éves gyermeket ebédeltet zárdájában.

Budapesti V. ker. Általános Közjótékonysági Egyesület. (V., Vág-utca 12. Népház.) Napi 70 gyermek ingyenes étkeztetése, ebédeltetése.

Budapesti V. ker. Izr. Nőegylet (V., Sziget -utca 38.) naponta 22 gyermek étkezik, egy részük 20 fillér térítést fizet.

Budapesti VI. ker. Izr. Nőegylet. (VI., Aréna-út 55.) Étkezőjében naponta 48 gyermeket étkeztet ingyen.

Budapesti VII. ker. Izr. Nőegylet. (VII., Bethlen-tér 2.) Étkezőjében naponta 41 gyermek étkezik ingyenesen.

Budapesti Orth. Izr. Zsidó Népasztal Egylet. (VII., Wesselényi-utca 13.) Naponta átlag 800 gyermeket lát el ebéddel.

Budai Izr. Nőegylet. (XI., Verpeléti-út 4—6.) Naponta átlag 300 gyermeket lát el ebéddel.

Fehérkereszt Lelencház Egyesület. (IX., Tűzoltó-utca 7—9.) Napi 100 adag ebéd a kórház konyhájából szegénygyermekek számára.

Hanna Gyermekvédelmi Intézmény. (VII., Kertész-utca 32.) Októbertől júliusig naponta átlag 140 iskolásgyermek rituális étkeztetése, saját konyháján. Egy ebédért átlag 26 fillér térítést fizetnek a gyermekek. A fővárostól naponta 21 gyermek részére térítési díjért, 30 gyermek részére ingyenesen ebédnyersanyagot kap.

Ingyentej Egyesület. (VII., Izabella-utca 42.) Uzsonnázó gyermekek részére kiosztott 1935. évben 1.251 kg kenyeret, 291 pengő értékben. 734 liter tejet 191 pengő értékben, egyéb élelmiszert 121 kg súlyban, 154 pengő értékben. A tejet a főváros bocsátja az egyesület rendelkezésére.

Nemzetközi Gyermekmentő Szövetség. (V., Szalay-utca 10.) 210 gyermek részére heti élelmiszercsomagok. (Külföldi misszió.)

Orsz. Izr. Patronázs Egyesület. (VIII., Nagyfuvaros-utca 4.) Átlag naponta 27 gyermek étkeztetése.

Pesti Izr. Hitközség. (VII., Síp-utca 12.) A hitközségi iskolák szegény tanulói közül 105 gyermeknek reggelire 2 dl tejet és 1 zsemlyét ad.

Zsidó Gimnázium Barátainak Egyesülete. (VII., Szent Domonkos-utca 10.) Naponta 30 iskolás gyermeket részesít ingyen reggeliben.

A gyermekek felruházása.

A főváros által fenntartott iskolákba járó ínséges gyermekek felruházása az iskolanővérek javaslatai alapján történik. Az iskolanővérek munkáját a gyermekfelruházás terén, több társadalmi egyesület és szerv is igénybe veszi. A társadalmi szervek tevékenysége e téren jelentős ugyan, de szétesö. Nincs a gyermekvédelemnek még egy olyan ága, amelyben az egyházi karitász szervek, a társadalmi egyesületek, asztaltársaságok, bizottságok, körök, sőt kereskedelmi társaságok is oly nagy számban vennének részt, mint a gyermekfelruházás. Különösen a karácsonyfa-ünnepségekkel kapcsolatos felruházásokkal végez a társadalom áldozatos munkát.

Sajnos, a szervezetlenség következtében az eredmény nem áll arányban az áldozatkészséggel. A társadalmi szerveknek egymástól függetlenül végzett adakozásai lehetővé teszik, hogy egyes családok két-három helyről is részesüljenek adományokban, míg mások elesnek ezen segélytől.

Addig is, míg ez a szervezetlenség megszüntethető, kívánatos volna, hogy a többszörös támogatás elkerülése végett a jövőben a felruházást végző társadalmi szervek vagy az iskolanővéri intézmény segítségét, vagy a kerületi elöljáróságok szegénynyilvántartóját vegyék igénybe és adományaikat, legalább a tél folyamán, az elöljáróságok részéről kiadott ellenőrzőkönyvbe vezessék be.

A főváros gyermekfelruházó tevékenysége.

Ruhaosztás. A gyermekfelruházási akció keretében kiosztásra kerülő ruhák anyagát a főváros nyilvános versenytárgyaláson szerzi be és a szükséges télikabátokat, leány- és fiúzubbonyokat, fiúnadrágokat, szoknyákat és fehérneműeket az Ínségesek Hatósági Foglalkoztatója útján készíti el. A szvettereket egyes jótékonysági egyesületek foglalkoztató műhelyeiben kötteti. A ruhaosztás az iskolaév elején kezdődik és a tavaszi hónapokig tart.

1935. évben kiosztásra került:

	Fiúk részére darab	Leányok részére darab	Összesen
Cipő	3.431	892	4.323
Harisnya	2.666	2.315	4.981
Ruha	1.281	1.327	2.608
Nadrág	1.611	—	1.611
Ing	5.637	4.431	10.068
Alsónadrág	5.313	4.463	9.776
Szvetter	1.619	973	2.592
Télikabát	543	553	1.096
Összesen	**22.101**	**14.954**	**37.055**

Ruhasegélyben részesült ..... 6.985 fiú
« « ..... 4.685 leány
Összesen ... **11.670**

A kiosztott ruhaneműek anyag- és előállítási költsége 1935-ben 156.086 pengő 64 fillér volt.

A Fővárosi Alkalmazottak Nemzeti Szövetsége oktatószakosztályának felhívása alapján az egyes fővárosi iskolák tanszemélyzete karácsony előtt a tehetősebb tanulók között ruhagyüjtési akciót rendez és a begyűlt ruhaneműeket a szegénytanulók között szétosztja.

Gyermekcipőjavítás. A iskolásgyermekek az utóbbi években új cipőket csak akkor kaptak, ha nem volt cipőjük, vagy a meglévő már nem volt javítható állapotban. A talpalással vagy fejeléssel még javítható cipőket a főváros cipész kisiparosokkal megjavíttatja.

1935. év folyamán összesen 20.600 pár cipőt javítottak körülbelül 80.000 pengő költséggel.

A társadalmi szervek gyermekfelruházása.

A mellékelt táblázaton csak a főváros szociálpolitikai ügyosztálya által nyilvántartott szervek és egyesületek tevékenységét soroltam fel, de szinte megszámlálhatatlanok azok a körök, asztaltársaságok, alkalmi csoportok, társadalmi, kulturális és politikai egyesületek, amelyek karácsony táján szintén foglalkoznak gyermekfelruházással. Az egyes ipari vállalatok, elsősorban a textilgyárak és a székesfőváros üzemei (Gázművek, Autobuszüzem, Beszkárt) is rendeznek felruházási akciót. (Goldberger Sámuel és Fia R. T., Magyar Pamutipar, Magyar Állami Gépgyárak stb.)

Tankönyv-, tanszer- és tandíjsegély.

A főváros az elemi, polgári és középiskolák szegénysorsú tanulóit tankönyvsegélyben részesíti. 1935. évben kb. 5000 tanuló kapott tankönyvsegélyt. Az igazoltan szegény, jó előmenetelű tanulók tandíjmérséklésben vagy teljes tandíjmentességben részesülhetnek.

A társadalmi és egyházi szervek által fenntartott oktató- és nevelőintézetek is támogatják szegénysorsú tanulóikat, sőt az egyházközségek és egyes társadalmi egyesületek is adnak pártfogoltjaiknak ingyen tankönyvet, tanszert és tandíjsegélyt.

Elhagyott gyermekek állami védelme.

(Budapesti m. kir. állami gyermekmenhely munkája.)

Az 1898 : XXI. t.-c. kimondja, hogy a hatóságilag elhagyottnak nyilvánított gyermekek ellátása és gondozása állami feladat. A jogszabályok anyagi és erkölcsi elhagyottságot különböztetnek meg.

Társadalmi szervek gyermekfelruházása 1935. évben.

Egyesület stb. neve	Címe	Felruházott gyermek	Kb. pengő értékben
1. Assisi Szent Ferenc Leányai női szerzetesrend	I., Tárogató-út 46.	35	290
2. Baross-téri Református Missziós Egyházközség	VII., Aréna-út	37	109
3. Belső- és Külsőlipótvárosi Kereskedők Köre	VI., Vilmos császár-út 50.	100	250
4. Budai Jótékony Nőegylet	I., Uri-utca 38.	100	568
5. Budai Evangélikus Mária Dorottya Jótékony Nőegylet	I., Werbőczy-utca 28.	90	495
6. Budai Szent László Gyermekotthon	II., Donáti-utca 46.	300	1.408
7. Budai Izraelita Hitközség	II., Fő-utca 12.	350	3.085
8. Budahegyvidéki Ref. Lelkészi Hivatal	I., Böszörményi-út 28.	80	250
9. Budapesti III. ker. Első Magyar Nemzeti Asztaltársaság	III., Kenyeres-utca 34.	30	970
10. Budapest III. ker. ág. ev. Egyházközség	III., Zichy-utca 7.	100	250
11. Budapest III. ker. Református Nőegylet	III., Kálvin-tér 4.	90	300
12. Budapest III. ker. Karitász Jótékony Asztaltársaság	III., Föld-utca 38.	13	144
13. Budapest V. ker. Általános Közjótékonysági Egyesület	V., Vág-utca 12.	116	1.305
14. Budapest V. ker. Kereskedők és Iparosok Jótékony Asztaltársasága	V., Lipót-körút 15.	63	1.017
15. Budapest V. ker. Izr. Nőegylet	V., Sziget-utca 38.	304	2.793
16. Budapest VI. ker. Izr. Nőegylet	VI., Aréna-út 55.	160	1.130
17. Budapest VII. ker. Izr. Nőegylet	VII., Bethlen-tér 2.	415	2.000
18. Budapest Fasori Ág. Ev. Nőegylet	VII., Damjanich-utca 28.	100	200
19. Budapest VIII. ker. Általános Közjótékonysági Egyesület	VIII., József-körút 46.	100	404
20. Budapest VIII—IX. ker. Izraelita Nőegylet	IX., Páva-utca 39.	115	500
21. Budapest X. ker. Városi Vöröskereszt Választmánya	X., Szent László-tér 29.	23	200
22. Budapest Aut. Orth. Izr. Hitközség	VII., Dob-utca 35.	300	1.808
23. Budapesti Leányegyesület	V., Gróf Vigyázó F.-u. 4.	40	80
24. Deák-téri Luther Szövetség Gyámolító Szakosztálya	IV., Deák-tér 4.	50	100
25. Deák-téri Evangélikus Nőegylet	IV., Deák-tér 4.	28	204
26. Fasori Református Egyházközség	VI., Vilma királyné-út 7.	500	1.100
27. Fővárosi Szegénygyermekkert Egyesület	VII., Akácfa-utca 32.	120	1.313
28. Hanna Gyermekvédelni Intézmény	VII., Kertész-utca 32.	23	40
29. vitéz nagybányai Horthy Miklósné Őfőméltósága akciója		4.950	49.000
30. Józsefvárosi Izraelita Nőegylet	VIII., Nagyfuvaros-utca 4.	200	400

Társadalmi szervek gyermekfelruházása 1935. évben. (Vége.)

Egyesület stb. neve	Címe	Felruházott gyermek	Kb. pengő értékben
31. Katolikus Egyetemi Hallgatónők Szent Margit Köre	IV., Kossuth Lajos-utca 1.	10	40
32. Kelenföldi Evangélikus Nőegylet	XI., Lenke-út 56.	122	755
33. Kőbányai Református Egyházközség	X., Ihász-utca 15.	80	160
34. Kollegium Marianum	VIII., József-utca 11.	70	140
35. Külsőjózsefvárosi Református Egyházközség	VIII., Kőris-utca 13.	31	80
36. Külsőlipótvárosi Református Egyházközség	V., Tutaj-utca 15.	127	532
37. Lipótvárosi Jótékony Asztaltársaság	V., Lipót-körút 15.	74	1.973
38. Lipótvárosi Polgárok Jótékony Asztaltársasága	V., Lipót-körút 13.	30	535
39. Lórántffy Zsuzsánna Egyesület	IV., Havas-utca 6.	59	166
40. Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége	VII., Rózsa-utca 23.	344	1.458
41. Magyar Kálvin Szövetség	I., Németvölgyi-út 23.	57	250
42. Magyar Zsidók Egyesülete	VI., Király-utca 36.	85	1.337
43. Magyarországi Munkások Gyermekbarát Egyesülete	VII., Rákóczi-út 42.	512	1.153
44. Nemzetközi Gyermekmentő Szövetség.	V., Szalay-utca 10.	360	1.300
45. Óbudai Református Egyházközség	III., Kálvin-utca 4.	139	720
46. Óbudai Izr. Nőegylet	III., Zichy-utca 9.	90	420
47. Óbudai Izr. Hitközség	III., Zichy-utca 9.	87	740
48. Óbudai Szent Lujza Intézet	III., Szentlélek-tér 9.	40	100
49. Országos Gyermekvédő Liga	V., Báthory-utca 7.	100	2.565
50. Országos Izr. Patronázs Egyesület	VIII., Nagyfuvaros-utca 4.	37	629
51. Országos Katolikus Nővédő Egyesület	IX., Bokréta-utca 3.	64	200
52. Pesti Izr. Hitközség	VII., Síp-utca 12.	920	9.502
53. Pesti Izr. Hitközség Alapítványi Leánygimnázium Egyesület	VII., Abonyi-utca 7—9.	58	1.153
54. Pesti Izr. Nőegylet	VI., Dessewffy-utca 41.	40	80
55. Szent Ferencrendi Mária Misszió Hermina Zárda	XIV., Hermina-út 21.	160	1.250
56. Szent Fülöp Szeretet Egyesület	IV., Szervita-tér 6.	25	144
57. Szent Erzsébet Karitász Központja	IX., Knezits-utca 5—7.	2.467	30.000
58. Szent Margit Intézet	VI., Hegedüs Sándor-u. 9.	120	500
59. Szent Teréz Karitász	XI., Nagyboldogasszony-útja 27.	100	1.045
60. Szent Vince Szeretethölgyeinek Egyesülete	VI., Ó-utca 8.	670	7.650
61. Szent Vince Szeretet Egyesület	I., Krisztina-körút 125.	62	251
62. Szociális Misszió Társulat	V., Akadémia-utca 1.	70	140
63. Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete	VI., Andrássy-út 5.	1.350	11.500
64. Terézvárosi Jótékony Nőegylet	X., Üllői-út 90.	110	1.170
65. Tisztviselőtelepi Ref. Egyházközség		53	200
	Összesen ...	**17.655**	**151.551**

Anyagi helyzetére elhagyottnak kell tekinteni azt a 15 éven aluli vagyontalan kiskorút, aki talált gyermek, vagy akinek eltartásra és nevelésre köteles és képes hozzátartozói nincsenek és akinek eltartásáról és neveléséről rokon, vagy jótékony intézet, egyesület nem gondoskodik.

Erkölcsi okból elhagyottnak kell tekinteni és nyilvánítani — anyagi helyzetére való tekintet nélkül — azt a 15 éven aluli kiskorút, akinek nevelését elhanyagolják, vagy akit környezetének káros hatása erkölcsi romlás veszélyének teszi ki, illetve aki a fenti okokból, vagy hajlamai következtében züllésnek indult.

Az elhagyott gyermekek gondozására az 1901 : VIII. t.-c. gyermekmenhelyek felállítását rendelte el. A gyermekek gondozása 15 éves korukig tart, szükség esetén azonban a gondozási idő 18 éves korig meghosszabbítható.

A gyermekek elhagyottá nyilvánítása a gyámhatóságok hatáskörébe tartozik. A főváros árvaszéke azonban a 2000/1925. N. M. M. számú rendeletben nyert felhatalmazás alapján az anyagi elhagyottság megállapítását a kerületi elöljárókra bízta és csak az erkölcsi elhagyottság ügyeinek intézését tartotta fenn magának. Kivételesen elbírálja az árvaszék az anyagi elhagyottság kérdését, ha az kapcsolatos az erkölcsi elhagyottsággal, vagy ha valamelyik kerületi elöljáró illetékessége nem állapítható meg, mert a kiskorúnak egyik kerületben sem volt jogilag figyelembevehető tartózkodási helye.

A menhelybe beutalhatnak különböző hatóságok és felveheti a gyermeket a menhely igazgatója, a jótékony egyletek, lelkészek, védőnők stb. megkeresésére is. A beutaltak és felvettek további sorsáról azután az elhagyottság kimondása ügyében megindított eljárás során az árvaszék, illetve a kerületi elöljáró dönt.

A menhely minden felvett gyermeket orvosi vizsgálat alá vesz. A beteg gyermekek a menhelyben maradnak, amelynek központi épülete egyúttal kórház is és a beteg, gyenge, megfelelő ápolást igénylő gyermekeket ott gondozzák. A kórházi ápolásra nem szoruló gyermekeket rövidesen vagy telepre, vagy megfelelő intézetbe helyezik ki. Telepnek nevezik azokat az orvossal és iskolával ellátott községet, ahol egyes családokhoz — gazdákhoz és iparosokhoz — nagyobb számban helyez el a menhely gyermekeket. A gyermekek felett a felügyeletet a gyermekmenhely telepfelügyelőnői látják el.

Bár a fennálló jogszabályok erre lehetőséget adnak, újabban már *nem helyezik el a gyermekeket vérszerinti hozzátartozóinál, hanem idegen nevelőszülőknél*, de súlyt helyeznek a nevelőszülők helyes kiválasztására. A menhelyi gondozásba kerülő gyermekanyag sok esetben úgy testileg, mint szellemileg gyenge, így indokolt volna az intézeti gondozásnak mind nagyobb

mértékben való kiterjesztése. A rendelkezésre álló anyagi eszközök csekély volta miatt azonban a hangsúly a családi (telep) gondozáson van.

Ha az orvos vizsgálata szerint állandó kórházi ápolásra nincs ugyan szükség, de nevelő, oktató, ápoló intézetbe való beutalása indokolt, a gyermeket szabadlevegős iskolába, gyógypedagógiai intézetbe utalják, ha pedig nevelési hiányokat tapasztalnak, a gyermek szigorított nevelést adó intézetbe kerül. Az ilyen intézeti elhelyezések biztosítása érdekében az állami gyermekmenhely szerződéses viszonyban áll az ilyen intézményeket fenntartó állami, törvényhatósági, egyházi és társadalmi szervekkel és a beutalt gyermekek után tartásdíjat fizet.

A budapesti gyermekmenhely keretében 1934. december 31-én gondozott 7088 gyermek (3588 fiú és 3500 leány) elhelyezése szerint a következőképen oszlott meg:

Budapesti menhely (kórház és átmeneti otthon) épületében tartózkodott	283	gyermek	4·0%
Tüdőszanatóriumban	36	«	0·5%
Szabadlevegős iskolákban	90	«	1·3%
Gyógypedagógiai intézetekben	248	«	3·5%
Oktatójellegű intézetekben	258	«	3·7%
Anya- és csecsemőotthonokban	54	«	0·7%
Elmegyógyintézetekben	11	«	0·1%
Szigorított nevelőintézetekben	219	«	3·1%
Tanoncotthonokban	116	«	1·6%
Telepeken	5.773	«	81·5%
Összesen...	**7.088**	gyermek	**100·0%**

Az intézetekbe kihelyezett gyermekek után a menhely 1934. év folyamán kb. 460.000 pengő tartásdíjat fizetett.

Az egészségügyileg ráutalt gyermekek nyaraltatásának lebonyolítására a menhely Balatonzamárdin 1925-ben nyaralótelepet létesített, ahol évente kb. 500 gyermek nyaral.

A 7088 gyermek közül a budapesti lakosok gyermekeinek száma 3353 (47·3%), a vidékieké 3735 (52·7%). Születési hely szempontjából a gondozottak a következőképen oszlottak meg: Budapesten született 4192 (59·2%), vidéken 2896 (40·8%).

Miután a Budapesten született gyermekek, tekintet nélkül a szülők lakóhelyére, a kerületi elöljárók, illetve a főváros árvaszéke útján kerülnek az állami gyermekmenhely gondozásába, a továbbiakban a Budapesten született gyermekekkel foglalkozom.

Budapeten született gyermekek származásuk szerinti megoszlása a következő:

Házasságon belül születtek	1.913-an	46%
Házasságon kívül születtek	2.279-en	54%
Összesen	**4.192-en**	

Budapesten született gyermekek szüleik foglalkozása szerint:

Háztartási alkalmazott	1.748	41·7%
Iparos	908	21·6%
Gyári munkás, napszámos	877	21·0%
Tisztviselő, szabadfoglalkozású	231	5·5%
Kereskedő és alkalmazott	104	2·5%
Földműves	18	0·4%
Egyéb	163	3·9%
Szülő elhalt	93	2·2%
Talált	50	1·2%
Összesen	**4.192**	**100·0%**

A budapesti M. kir. Állami Gyermekmenhely 1934. év folyamán 3451 gyermeket vett fel kötelékébe. Ebből 1817 fiú, 1634 leány. A felvételek hónapok szerint a következőképen oszlanak meg:

Hó	Felvételre került	Ebből		A szülők lakóhelye	
		Budapesten született	Vidéken született	Budapest	Vidék
Január	265	170	95	131	134
Február	293	187	106	164	129
Március	191	156	135	131	160
Április	276	152	124	120	158
Május	266	157	109	138	128
Június	280	147	133	110	170
Július	315	174	141	141	174
Augusztus	310	167	143	150	160
Szeptember	354	165	189	144	210
Október	282	178	104	121	167
November	312	191	121	172	140
December	207	119	88	111	96
Összesen	**3.451**	**1.963**	**1.488**	**1.633**	**1.818**
		57%	43%	47·4%	52·6%

A legkevesebb felvétel a téli, a legtöbb pedig a nyári és őszi idényre (szeptember) esik. Úgy látszik, hogy fővárosunkban épen úgy, mint vidéken, leginkább ekkor teher a gyermek. Természetesen összefüggésben van egymással a felvételek és a törvénytelen születések számának alakulása is.

Származásuk szerint:

	Budapesten lakó szülőktől	*az összes Budapesten születtek közül.*
Házasságon belül született	767 (47%)	925 (47·2%)
Házasságon kívül született	866 (53%)	1.038 (52·8%)

A szülők foglalkozása szerint:

Foglalkozási ág	Budapesten lakó szülők		Budapesten születtek szülei	
	abszolút szám	%	abszolút szám	%
Háztartási alkalmazott	641	39·4	807	41·0
Iparos	412	25·2	421	21·5
Gyárimunkás, napszámos	291	17·8	374	19·0
Tisztviselő, szabadfoglalkozású	64	3·9	67	3·5
Kereskedelmi alkalmazott és kereskedő	70	4·3	74	3·8
Földműves és egyéb	103	6·3	166	8·4
Szülők elhaltak	38	2·3	41	2·1
Talált gyermek	14	0·8	14	0·7
Összesen	1.633	100·0	1.963	100·0

A gyermekmenhelyi gondozás megszüntetése, vagyis a kiskorú kiadatása ügyében a határozathozatal joga a kerületi elöljárót illeti. Az esetben azonban, ha a gyermek eltartására köteles hozzátartozója a gyermek kiadatását kéri, a kerületi elöljárónak nemcsak azt kell vizsgálat tárgyává tenni, hogy a kiadatást kérő hozzátartozó a gyermek eltartásához szükséges vagyonnal, illetve keresettel rendelkezik-e, hanem vizsgálnia kell azt is, hogy a kiskorú egészsége, testi és erkölcsi épsége a kiadással nem lesz-e veszélyeztetve. Különösen fontos ez a serdültebb leánygyermekeknél.

Bár az 1934. év folyamán a menhelyben ápolt és a menhely által családi gondozásra kiadott budapesti gyermekek gondozási napjaira vonatkozó adatok nem állnak rendelkezésemre, az 1934. december 31-i helyzetet évi átlagnak tekintve, megközelíthető pontossággal megállapítható, hogy miután a budapesti állami gyermekmenhely fenntartási költsége 1934-ben 1,409.640 pengőt tett ki, a menhely Budapestet érintő gyermekvédelmi munkája kb. 830.000 pengőt képvisel, amiből 200.000 pengő az anya- és csecsemővédelmi tevékenységre esik. Hogy ezzel az állami gyermekvédelmi feladatot a menhely mennyire nem bírja ellátni, mi sem bizonyítja jobban, mint az a körülmény, hogy a főváros az állami védelem kiegészítéseként egyre fokozottabb mértékben kénytelen kiépíteni saját gyermekvédelmi tevékenységét és intézményeit.

Árvagyermekek intézeti gondozása.

A gyermekvédelmi intézmények közül az árvaházak tekinthetnek vissza a legrégibb multra. Úgy a társadalmi, mint a hatósági jótékonyság először a talált és árvagyermekek felnevelését igyekezett intézetek létesítésével biztosítani.

Bár az állami gyermekvédelem a talált és árvagyermekek gondozását is a menhely hatáskörébe utalta, a hatóságok és a társadalom jótékony

szervei által fenntartott árvaházak száma mégsem csökkent, mert úgy a jószívű emberbarátok, mint a helyi hatóságok az árvagyermekeknél az elvesztett szülői szeretetet megfelelő intézeti gondozás nyujtásával igyekeznek pótolni.

Az árvaházakat a főváros a községi háztartás terhére és az alapítványok jövedelméből, a társadalmi egyesületek stb. pedig részben a társadalom adományaiból, részben alapítványok jövedelmeiből tartják fent. Egyes társadalmi egyesületek által fenntartott árvaházak bevételeinek jelentékeny részét hatósági és társadalmi szervek részéről beutalt gyermekek után befolyt tartásdíjak teszik ki.

Az alábbiakban ismertetem úgy a főváros, mint a társadalmi és egyházi szervek árvaházait. Az országos jellegű egyesületek által Budapest területén kívül fenntartott árvaházakat azonban csak az esetben említem, ha azokban fővárosi szülők árvái is gondoztatnak.

Az árvaházak jelentékeny részében nyilvánosjogú elemi és alsótagozatú középiskola is van, más részüknél a növendékek külső tanintézeteket látogatnak

A főváros árvaházai.

A székesfőváros a család körében el nem helyezhető s intézeti gondozásra szoruló árva- és félárva gyermekek nevelését árvaházaiban látja el s nevelésük tartama alatt teljes ellátásukról, iskoláztatásukról gondoskodik. A növendékek általában 14 éves korukig maradhatnak az intézetben, vagyis addig, amíg elemi vagy polgári iskolai tanulmányaikat befejezik. A jó magaviseletű és jó előmenetelű növendékek azonban felsőbb iskolákba is kerülhetnek. A fiúárvaházak növendékei külső iskolákba járnak, az Erzsébet-leányárvaházban azonban az I—IV. osztályú elemi iskola és a háztartási továbbképző tanfolyam növendékeinek oktatása az intézetben lévő iskolában történik.

Az 1935. évben a fővárosi árvaházakban összesen 522 növendék volt gondozás alatt az alábbi részletezés szerint:

Megnevezés	József	Erzsébet	Mayer	Községi	Horthy Miklósné	Összesen
Óvodás	—	11	—	—	15	26
Elemi iskolás	90	76	33	16	74	289
Polgári iskolás	53	41	29	22	—	145
Középiskolás	25	11	5	3	—	44
Háztartási tanfolyamot végző	—	9	—	—	—	9
Főiskolás	5	—	—	—	—	5
Egyéb	—	4	—	—	—	4
Összesen	173	152	67	41	89	522

Ezek szüleinek foglalkozás szerinti megoszlása a következő volt:

Értelmiségi pályán dolgozott	80	15%
Kereskedő volt	26	5%
Iparos volt	205	39%
Rendőr, altiszt, stb. volt	88	17%
Napszámos, segédmunkás, stb. volt	123	24%
Összesen ..	522	100%

Az árvaházakból középiskolai végzettséggel kikerült növendékek között, sajnos sok az állástalan. A IV. polgári vagy VI—VIII. elemi elvégzése után ipari, kereskedői, stb. pályára küldött növendékek viszont mégis inkább el tudnak helyezkedni. Ezért a fővárosnak az a törekvése, hogy az árvákat inkább ezekre a pályákra nevelje. Ez nemcsak az árva érdeke, de egyúttal a fővárosé is, mert mentesül attól a jelentékeny költségtől, amely a középiskolás árva nevelésével hárul reá. A cél az, hogy értelmiségi pályára csak a valóban tehetséges és alkalmas növendék kerüljön, az a megtakarítás pedig, amely a középiskolai oktatásra alkalmatlan árváknak ipari kiképzés vagy más elhelyezés végett szülői vagy gyámi gondozásba való visszaadásával elérhető, azoknak a kisebb árváknak intézeti gondozására legyen felhasználható, akik egyébként férőhely hiány miatt nem kerülhetnének az árvaházakba.

A tanoncpályára lépő fiúárvák elhelyezése végett az 1936. évi költségvetésben 25 növendéknek a Szent József-tanoncotthonban való nevelésére 9125 pengőt, a leányárvák elhelyezése végett pedig 10 növendéknek a Budai Szent László Otthon és Árvaházban leendő gondozására 3650 pengőt, a Nagypénteki Református Társaság által gondozott 10 árva tartásáért 3285 pengőt, a Klotild-szeretetházban gondozott 40 árva tartásáért 14.600 pengőt, és az Izraelita Siketnémák Országos Intézetében elhelyezett 4 növendék tartásáért 1635 pengőt irányzott elő a főváros. A székesfőváros kertészképzőiskola internátusában az 1935. évben 3 IV. polgári osztályt végzett volt árvaházi növendék nyert továbbképzést.

A gyakorlati pályákra való képzés és nevelés a leányárváknál bevált, mert az Erzsébet-leányárvaházban a háztartási és gyermekgondozói tanfolyamot elvégzett növendékek részben saját hozzátartozóiknál, részben idegeneknél tudnak elhelyezkedni. Az érettségi bizonyítvánnyal vagy tanítónői diplomával rendelkező árvák elhelyezkedése már sokkal nehezebb probléma.

A főváros a maga részéről mindent elkövet, hogy ezek helyzetén enyhítsen. Az utóbbi években úgy a fiúárvaházakból, mint a leányárvaházakból kikerült középiskolát végzett növendékek közül a legsúlyosabb helyzetben lévőket és azokat, akik erre alkalmasak voltak, saját hivatalaiban, intézeteiben, üzemeiben foglalkozáshoz juttatta.

A közjótékonysági és szociálpolitikai ügyosztály kezdeményezésére megalakult az egyes árvaházakban a Volt Növendékek Egyesülete. A főváros, volt neveltjeinek sorsát az egyesületen keresztül kíséri figyelemmel.

Székesfővárosi »József« fiúárvaház (VIII., Üllői-út 76. szám.) »József« fiúárvaházat József nádor felgyógyulásának emlékére létesítette Pest város tanácsa a közönség áldozatkészségéből, gróf Festetich Antal által adományozott 3675 négyszögöl kiterjedésű telken. Az intézet 1843. március 19-én nyílt meg 10 növendékkel. Szabályai szerint budapesti illetőségű, törvényes, vagyontalan, árva vagy félárva 6—10 éves korban levő egészséges fiúgyermekek vehetők fel az árvaházba.

Az intézet 180 árva befogadására alkalmas és fennállása óta 2860 növendéket nevelt. Az 1934/35. tanévben 175 növendéket gondozott. A növendékek közül 25 teljesen árva és 150 növendék félárva.

A székesfővárosi fiúárvaházak »Gróf Zichy Béla« üdülőtelepe. Az 1924—25. évben létesült Fonyód-Bélatelepen (Somogy vm.), amelynek közvetlenül a Balaton partján levő 4560 négyszögöles telkét gróf Zichy Béla adományozta a »József« fiúárvaháznak. Az üdülő 100 növendék elhelyezésére alkalmas és 1929-ben 2200 négyszögöles sport- és játéktelepel bővült. Az üdültetés májustól októberig tart s az összes fiúárvaházak növendékei (364 növendék) négy csoportban egy-egy hónapi időtartamon keresztül nyaralhatnak a telepen.

Székesfővárosi »Erzsébet« leányárvaház (XI., Szent Imre herceg-útja 29.). Az Erzsébet királynéról elnevezett leányárvaházat a székesfőváros közönsége 1861-ben létesítette. Az 1931/32. tanév elején költözött jelenlegi helyére, a Congregation de Notre Dame de Sion rendtől megvásárolt ingatlanba, amelynek 4519 négyszögöles területe van, kétemeletes modern épülete 150 növendék befogadására alkalmas. A szabályok szerint az intézetbe budapesti szegény szülőknek árva vagy félárva, 3—12 éves korban levő egészséges leánygyermekei vehetők fel.

A leányárvaházi férőhelyek nagy hiánya miatt a főváros tervbe vette az árvaházi helyek szaporítását. Az 1935. évben elért költségvetési megtakarítás terhére már megkezdődött 20 férőhely felszereléséhez szükséges bútorok beszerzése. Ezeknek kiegészítése, a ruhaneműek, ágyneműek és egyéb felszerelési tárgyak beszerzése az 1936. év folyamán megtörtént.

Az árvaház üdülőtelepe: Az »Erzsébet«-leányárvaház részére Fonyódon (Somogy vm.) 1929-ben 70 ágyas üdülőtelepet létesített a főváros, közvetlenül a Balaton partján vásárolt 1600 négyszögöles telken. Az üdülőtelepen kizárólag a leányárvaház növendékei nyaralnak, csoportonkint felváltva, egy-egy hónapon át.

Mayer Ferenc-fiúárvaház (I., Városmajor-utca 31.) Az árvaházat nagyrészt Mayer Ferenc tábornok alapítványából létesítette a főváros. Az alapítványhoz később még kisebb-nagyobb alapítványokat csatoltak. Az intézet 1886-ban nyílt meg és 68 árva befogadására alkalmas. Az árvaház

kötelékébe budapesti illetőségű, egészárvák, vagy apátlan 6—10 éves félárvák vehetők fel.

A növendékek az árvaházhoz legközelebb fekvő iskolákba járnak. Az iskolai tanulmányokon kívül ének- és zeneoktatásban részesülnek, könyvkötést tanulnak, továbbá az árvaházak nagy kertjében kerti munkában gyakorolják magukat.

Az árvaházban, megnyitása óta 732 növendék nyert elhelyezést. Az intézet az 1935. évben 67 növendéket gondozott. A növendékek közül 11 teljesen árva és 56 félárva volt.

Községi Árvaház (Bernfeld Mór-fiúotthon VI., Erzsébet királyné-út 6.). A Községi Árvaházat Bernfeld Mór budapesti lakos alapította, keresztény vallású, szegénysorsú, (főleg árva) gyermekek gondozására. Az intézet 1912-ben nyílt meg.

1935. évben 41 növendéket gondozott az árvaház s ezek közül teljesen árva 8, félárva 30 volt, elhagyottság vagy más súlyos ok miatt 3 növendék került az intézetbe.

»*Horthy Miklósné*« *átmeneti gyermekotthon.* 1935. szeptember hó 1-ig Bicske, Fejér megye.

1935. szeptember hó 1. óta Budapest, I., Hidegkúti-út 107.

A »Horthy Miklósné« gyermekotthon 1929-ben nyílt meg. A székesfőváros a m. kir. kormány által felajánlott gróf Batthyány-féle ingatlant 30 évi ingyenes használatra átvette, átalakíttatta és megfelelően berendezte.

Az intézet rendeltetése, hogy otthont és átmeneti gondozást nyujtson olyan székesfővárosi gyermekeknek, akik szüleik betegsége, kórházi gyógykezeltetése, elhalálozása, hajléktalansága, igazságügyi eljárás alá vonása miatt, továbbá kiuzsorázottság, erkölcsi veszélyeztetettség vagy egyéb körülmények miatt erre rövidebb-hosszabb ideig rá vannak utalva.

Az intézetnek Budapestre történt áthelyezése óta 180 férőhelye van

3—6 éves fiúk és leányok részére	60
6—18 » leányok részére	120

Az intézet az 1935. évben 41 csecsemőt, 112 kisdedet, 301 6—18 éves leányt és 12 anyát gondozott.

»*Horthy Miklósné*«*-árvaház.* 1935. szeptember 1-ig Budapest, I., Hidegkúti-út 107.

1935. szeptember 1-től Bicske, Fejér megye.

A m. kir. kormány által vásárolt és a székesfővárosnak évi 20 aranykorona bér fejében 30 évi használatra átengedett Holtspach-féle ingatlanon létesült 1929. évben. Az intézetben 145 gyermek volt elhelyezhető. Egy része árvaház volt 40 óvodás és 60 iskolás gyermek részére. Másik része átmeneti gyermekotthon volt, mely a bicskei »Horthy Miklósné« átmeneti gyermekotthon növendékeinek felvételét és kihelyezését bonyolította le.

Az 1935. évben gondozottak száma:

a) az árvaházban: 89 volt, ebből:

	Óvodás	Elemi iskolás	Összesen
Félárva fiú	12	69	81
Teljesen árva fiú	3	5	8
Összesen ...	15	74	89

b) Az átmeneti otthonban az év folyamán összesen 259 volt. Az intézet gondozásában volt az év végén:

	Fiú	Leány	Összesen
Óvodás	15	21	36
Iskolás	2	7	9

Az árvaház a székesfőváros »Horthy Miklósné« gyermekotthonok budapesti és bicskei intézeteinek 1935. szeptember hó 1-én történt cseréje folytán Bicskére került, ahol a Hidegkúti-úti intézetből áthozott árvák létszámát a polgármesteri IX. ügyosztály a fővárosi árvaházakból kivont I—IV. osztályos elemi iskolás árvákkal és az új fölvételekkel 157-re emelte föl. Ebből óvodás fiúárva 19, I—IV. osztályú iskolás fiúárva 138 volt.

Társadalmi úton fenntartott árvaházak.

A felsorolt árvaházak közül 17 van a fővárosban és 4 vidéken. A férőhelyek összes száma ezekben az árvaházakban 1463. Ebből 126 hely betöltetlenül maradt az év folyamán a gondozott árvák közül 56·8%-ának szülei Budapesten laktak, a többi vidéki származású.

Az intézetek fenntartási költségei tekintélyes összegre rúgnak, de ennek 41%-a a befizetett tartásdíjakból megtérül; a fennmaradó összeg társadalmi úton és az alapítványok jövedelméből folyik be.

A főváros területén levő árvaházakban összesen 1246 férőhely van és ha ehhez még a főv. hatósága által fenntartott árvaházak befogadóképességét jelölő 776 férőhelyet is hozzászámítjuk a fővárosban levő összes árvaházakban 2022 árva találhat otthont és menedéket.

Társadalmi úton fenntartott árvaházak 1935. évben.

Név	Cím	Férőhely	Gondozottak száma	Ebből		Életkor	Szülők lakhelye volt		Gondozottak			Átlagos évi tartásdíj P	Intézet-fenntartási költség	Tartásdíjat fizetett (pengő)			
				fiú	leány		Budapest	Vidék	ingyenesek	félfizetők	teljes fizetők			a hozzátartozó	a főváros	az állam	egyéb
Bethánia-árvaház	VI., Hermina-út 43.	40	33	6	27	6—15	15	18	5	21	7	—	13.520	4.552	—	1.822	—
Baptista-árvaház	XI., Hegyaljai-út 23.	70	62	34	28	2—18	14	48	62	—	—	—	20.000	—	—	—	—
Budai Szent László gyermekotth.	II., Donáti-utca 46.	50	50	—	50	8—17	43	7	14	18	18	500	20.000	5.348	—	5.494	7.689
Collegium Marianum	VIII., József-utca 11.	30	30	—	30	12—18	10	20	30	—	—	—	—	—	—	—	—
Fehérkereszt Egyl. árvaház	Nagytétény	40	30	—	30	8—16	15	15	7	23	—	480	14.508	3.600	—	3.613	—
Filadelfia Diakonissza Leányárvaháza	Gödöllő	20	15	—	15	3—14	10	5	11	3	1	—	7.600	—	—	—	—
Hermina-Zárda	XIV., Hermina-út 21.	50	50	—	50	13—18	17	33	28	15	7	300	21.489	3.855	—	—	—
Jegyzők Árvaháza	X., Család-utca 42.	60	60	—	60	7—24	—	60	—	—	60	720	24.000	4.516	—	—	—
Kármelita Nővérek Árvaháza	X., Maglódi-út 125.	122	122	—	122	3—15	104	18	50	32	40	500	43.000	21.212	1.300	4.200	500
Kat. Háziasszonyok Szövetsége	VIII., Mária-utca 7.	30	28	—	28	6—16	15	13	7	21	—	420	11.373	3.656	—	1.460	—
Klotild-Szeretetház	I., Budakeszi-út 8.	105	98	98	—	6—18	82	16	9	87	2	505	49.476	7.272	15.829	8.723	—
Isteni Szeretet Leányai Mária árvaháza	IX., Knezits-utca 5—7.	15	15	—	15	8—16	7	8	4	11	—	450	7.350	2.250	—	—	—
Nagypénteki Ref. Társaság	Kamaraerdő (Budapest)	68	65	33	32	6—14	21	44	30	25	10	422	29.555	3.334	2.777	4.729	—
Orsz. Gyermekvédő és Fröbel Egyesület	VI., Bajza-utca 35.	100	80	—	80	6—14	62	18	30	50	—	500	39.800	5.900	—	11.100	—
Országos Gyermekvédő Liga	Budapest, Sopron, Cegléd	247	211	134	77	6—22	36	175	—	4	207	508	133.241	12.525	—	101.405	—
Protestáns Országos Árvaház	VI., Rózsák-tere 1.	110	110	68	42	6—18	62	48	66	39	5	332	43.835	7.611	—	3.819	—
Pesti Izr. Hitközség Fiúárvaháza	VII., Vilma kir.-út 25.	126	126	126	—	6—18	122	4	122	4	—	662	120.917	—	—	1.619	—
Pesti Izr. Nőegylet Leányárvah.	XIV., Hungária-krt. 140.	120	92	—	92	6—18	90	2	91	1	—	672	61.629	—	—	667	—
Szent Alajos Árvaház	III., Kiscelli-út 79.	60	60	60	—	9—18	35	25	16	34	10	450	19.314	13.057	—	4.242	—
	Összesen	1.463	1.337	559	778	—	760	577	582	388	367	—	680.607	98.688	19.906	152.893	8.189

A főváros által kezelt gyermekvédelmi vonatkozású alapítványok.

A főváros által kezelt gyermekvédelmi célkitűzésű alapítványok legnagyobb része a főváros árvaházainak fenntartására és azok gondozottjainak támogatására szolgálnak. Az alapítványok közül 62 a főváros fiúárvaházainak, 36 pedig a leányárvaház céljait szolgálja s ezek vagyona körülbelül 63.000 pengőre tehető. Négy olyan alapítványt kezel a főváros, amelynek jövedelme az árvaházakon kívül élő árva gyermekek támogatására szolgál. Gyermekvédelmi intézmények létesítését 10, a főváros által jelenleg tőkésített alapítvány van hivatva biztosítani. 12 alapítvány szegény gyermekek felruházását és élelmezését szolgálja. Az ösztöndíj-alapítványok száma 63.

A jótékony társadalmi egyesületek és intézmények kezelésében levő, illetve fenntartásuk biztosítására szolgáló alapítványokat az egyesületek vagyoni helyzetével kapcsolatban ismertetem. Az országos jellegű gyermekvédelmi célok megvalósítása érdekében tett alapítványokat a vallás- és közoktatásügyi és a belügyiminisztérium kezeli.

Az alapítványok nagyrésze a háború és az azt követő gazdasági és pénzválság idején elértéktelenedett, újabb alapítványok pedig alig létesültek. Az élő alapítványok száma a háború óta lényegesen megfogyott és ez az oka sok esetben annak, hogy a társadalmi jótékony egyesületek is intézmények működése csökkent.

Hadiárva-gondozás.

Majdnem két évtized mult el a háború befejezése óta és így a hadiárvák védelme, a hadiárvák gondozása, mint állami feladat, befejezés előtt áll. Ez ügyről az 1933. évi május 13-án hatálybalépett 1922. évi VII. t.-c. rendelkezik. A hadiárvák fogalmát a törvény részletesen körülírja. Általában hadiárvák azok a kiskorúak, akiknek apjuk a harctéren, vagy az ott szerzett betegségben halt meg és a hadiszolgálat megszűntétől számított két éven belül születtek. Hadiárváknak tekintendők bizonyos esetekben a harctéren elhaltaknak törvénytelen gyermekei és a hadigyámoltak, hadirokkantaknak a hadiszolgálat megszűnésétől számított két éven belül kötött házasságából született gyermekei is. Az állam úgy a hadiárvákról, mint hadigondozottakról gondoskodik; részükre járadékot fizet, a hadiárvákat intézetben helyezi el és főként ipari pályákra képezi ki őket. A kiváló előmenetelű árváknak szellemi pályán való előrehaladását ösztöndíjjal és egyéb tanulmányi kedvezménnyel támogatja és részükre közlekedési, kereskedelmi és ipari kedvezményeket biztosít. A hadiözvegyeknek gyermektartási pótlékot ad.

A világháború óta eltelt idő alatt a gondozásra szoruló hadiárvák száma lényegesen csökkent s így a háborúban elesettek árváinak gondozása céljából létesült intézetek fokozatosan elnéptelenednek.

Tekintettel arra, hogy az állami gyermekmenhelyek kötelékébe tartozó gyermekek között nagy számmal vannak olyanok, akik megfelelő képességet

és hajlamot mutatnak arra, hogy ipari kiképzésben részesüljenek, a székesfehérvári és váci hadiárvaintézeteket — amelyek az ipari kiképzéshez szükséges megfelelő oktatószemélyzettel és felszereléssel már rendelkeznek — átmenetileg ily gyermekek ipari kiképzésére használják fel. Ugyancsak a menhelyi kötelékbe tartozó gyermekekkel vannak átmenetileg benépesítve a tokaji és ikervári intézetek is. A felsorolt négy intézet állami kisegítő intézet elnevezést nyert.

A hadiárvaügy jelentősége az utóbbi években a főváros szempontjából lényegesen csökkent. A kerületi elöljárók tartják nyilván őket és a családban élő hadiárvákat szükség esetén az általános szegénygondozás keretében támogatják. Egy részük, összesen 406, a fővárosi árvaházakban nyert kiképzést. Meg kell emlékezni itt arról az áldozatos munkáról, amelyet a gyermekvédelmi munkával foglalkozó fővárosi társadalmi jótékony egyesületek a hadiárvagondozás terén kifejtettek. Ezek az egyesületek a multban intézeteikben évenként átlag 605 hadiárva és hadirokkantak gyermekeinek gondozását látták el.

Az Országos Társadalombiztosító Intézet szociális gyermekvédelmi tevékenysége.

A betegség és baleseti biztosításról szóló 1927 : XXI. t.-c. család-, illetőleg gyermekvédelmi vonatkozásokat is tartalmaz, mert betegség és baleset esetén nemcsak a biztosítottat részesíti segélyben, hanem a támogatást kiterjeszti a család tagjaira is. A törvény családtagnak tekinti a törvényes gyermekeken kívül a biztosított *házasságon kívül született*, valamint mostoha, vagy örökbefogadott gyermekét és unokáját is, ha saját háztartásában eltartja őket. Segélyezésre a gyermekek 16. életévük betöltéséig jogosultak, de ez 24 éves korig is kiterjeszthető, ha tanulmányt folytatnak, vagy testi, szellemi fogyatékosságban szenvednek. Betegség esetén az intézet a családtagok részére a megbetegedés napjától kezdve egy évig orvosi gyógykezelést, gyógyszereket és gyógyászati segédeszközöket (mankó, szemüveg stb.) ad. Családtag kórházi ápolását azonban legfeljebb négy hétig fizeti az intézet. Ha a családfő megbetegedik vagy baleset éri, betegsége alatt táppénzt kap, de ha kórházba kell szállítani, akkor az otthonmaradt család arra az időre, míg a családfőt kórházban ápolják, a biztosítottnak járó táppénznek csak a felét kapja meg. Ha a biztosított nem üzemi baleset következtében hal meg, a hozzátartozók a biztosított átlagos napibére harmincszorosának összegét kapják temetési segélyként.

Ha a biztosított üzemi baleset következtében hal meg, a családtagok kártalanítást igényelhetnek, mégpedig a temetési segélyen kívül évi járadékot. Az elhalt biztosított törvényes és törvényesített, vagy bíróilag megállapított házasságonkívül született gyermekei 16-ik életévük betöltéséig, évi járadék

fejében az elhalt átlagos keresetének 15%-át, ha pedig a halál következtében teljesen árván maradnak, (vagy később jutnak teljes árvaságra) az átlagos kereset 30%-át kapják. Az árvákról még akkor is gondoskodik az intézet, ha azok közköltségen valamely intézetben nevelkednek, mert ilyenkor a nekik járó összegeket részükre tőkésíti. Ha gyermekek tanulnak, vagy testi, szellemi fogyatékosok, a járadékukat 24-ik életévükig kapják. 1934-ben 1622 gyermek (árva, félárva) 32.767·62 pengő havi járulékban részesült (országos adatok).

Az öregség, rokkantság, özvegység és árvaság esetére szóló kötelező biztosítást szabályozó 1928. évi XL. t.-c. az ipari, kereskedelmi és forgalmi üzemekben, tobábbá a bányászatnál alkalmazottak gyermekei részére — ha az alkalmazott legalább 200 héten át járulékot fizetett — árvajáradékot és gyermekpótlékot biztosít. A gyermekpótlék a biztosítottat illető járadékon kívül (évi 120 pengő járadéktörzs és lerótt járulékok 19, illetve 24%-a) minden olyan gyermek után, aki elhalálozása esetén árvajáradékra lenne jogosult, a járadéknak 5%-ában van megállapítva.

Az árvajáradékra jogosult a biztosítottnak törvényes és törvényesített gyermeke 15-ik életévéig; ha hivatásra való kiképzésben részesül, 17-ik életévéig. Tisztviselők, művezetők stb. csoportjába tartozók gyermekei 18-ik életévükig jogosultak az árvajáradékra. A teljesen árva járadéka 30%-a, a félárva járadéka 15%-a annak a járadéknak, melyre a meghaltnak öregség, rokkantság esetén igénye lett volna. 1934-ben az Országos Társadalombiztosító Intézet és a Magánalkalmazottak Biztosító Intézete által nyilvántartott és járadékot élvező árvák, félárvák, továbbá gyermekpótlékban részesülő gyermekek száma 411 volt s ezek részére az intézet az év folyamán 7331·08 pengő járadékot fizetett ki (országos adat).

A gyermekmunka védelme.

(Ipari gyermekvédelem.)

Az ipari munkának a gyermekek egészségére és fejlődésére gyakorolt káros hatása az államokat arra késztette, hogy a gyermekmunka védelmére rendszabályokat léptessenek életbe. Ezek a törvények a gyermek alkalmazásának alsó korhatárát, a munkaidő nagyságát, a munkaközben adandó szüneteket szabályozzák, eltiltják a gyermek éjjeli munkáját és megállapítják azokat a munkanemeket, amelyeknek különösen káros hatása van a gyermek szervezetére.

A versaillesi szerződés által 1919-ben létesített Nemzetközi Munkaügyi Szervezet és Hivatal a gyermekek és fiatalkorúak munkájának törvényes védelmét egyik legfontosabb feladatának tekintette. A megfelelő védelem

hiánya miatt a gyermeket érő egészségügyi és lelki kár nagyságának felismerése következtében a Munkaügyi Hivatal szervezetébe kapcsolódó államok az ipari foglalkozásban alkalmazható gyermekek alsó korhatárát egyöntetűen 14 évben állapították meg.

Az iparban foglalkoztatott gyermekekre jogszabályaink korán kiterjesztették védelmüket. Az 1884. évi XVII. t.-c. már részletesen szabályozta ezt a kérdést. Ezt követte az 1922. évi XII. t.-c. és 1928. évi V. t.-c. A törvények a 14 éven aluli gyermekek, a 14—18 éves fiatalkorúak munkáját és a tanoncvédelmet szabályozzák. A 14 éven felüli fiatalkorúak ipari munkájának a védelmét és a tanoncügyet az ifjúságvédelemmel kapcsolatban fogom részletesen ismertetni. E helyen csak a 12 éven aluli és a 12—14 éves gyermekek törvényes védelmének kérdését érintem.

Az 1884. évi XVII. t.-c. és az 1922. évi XII. t.-c. szerint elemi népiskola látogatására kötelezett 12 éven felüli gyermekeket az ipartörvény hatálya alá eső üzemeknél és vállalatoknál sem tanonci, sem egyéb minőségben foglalkoztatni, vagy velük akár csak kisegítő minőségben munkát végeztetni nem szabad. Egyébként 12 éven aluli gyermek kiképzése végett tanoncszerződés csak abban az esetben köthető, ha hatósági orvosi bizonyítvánnyal igazolható, hogy a gyermek a kérdéses foglalkozásra alkalmas. Sütőipari munka keretében 14 évesnél fiatalabb gyermekeket még tanonci minőségben sem szabad foglalkoztatni.

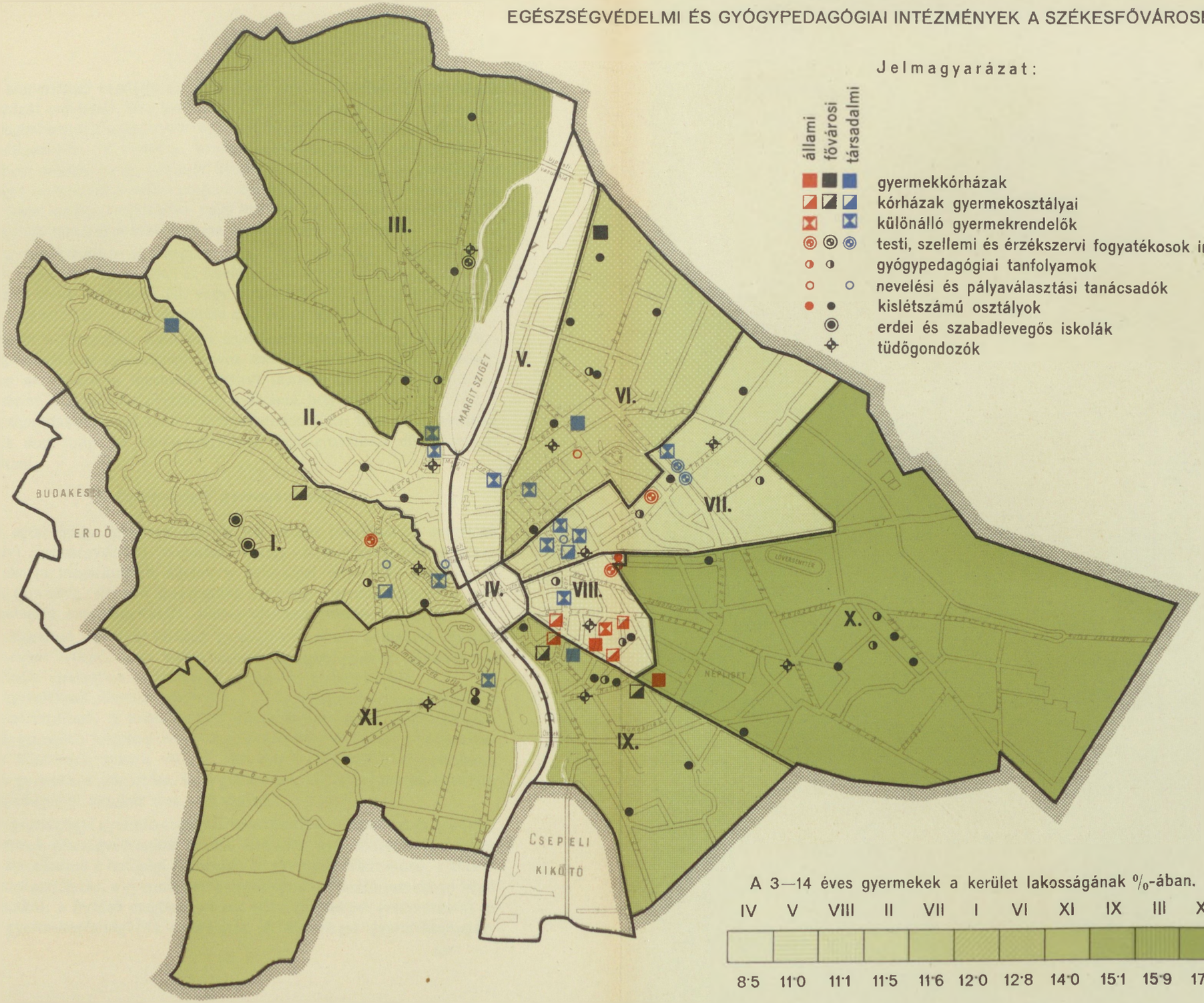
Oly tanoncok, akik életük 14-ik évét még nem töltötték be, naponként legfeljebb 10 órai, akik a 14-ik évet már elérték, legfeljebb 12 órai munkára kötelezhetők, a tanonciskolában eltöltött időt is beleértve. Részükre mindkét esetben délelőtt és délután fél-fél, délben 1 órai szünet adandó. A 12—14 éves gyári munkások naponkint csak 8 órát foglalkoztathatók.

Éjjeli munkára (esti 10 órától reggeli 5 óráig) 16 éven aluli tanoncok és gyári munkások nem alkalmazhatók. Bizonyos iparágaknál azonban az iparhatóság megengedheti, hogy a 14 évnél idősebb tanoncok a napi 12 órai munkaidő felét éjjeli munkában dolgozzák le.

Az 1928. évi V. t.-c. a fenti törvényes rendelkezéseket a következőkkel bővítette ki: A 14 éven aluli gyermeket a törvényben megjelölt üzemek és vállalatoknál foglalkoztatni csak abban az esetben szabad, ha a hatósági orvos a munka elvégzésére testileg alkalmasnak találja. Gyermekekkel tilos olyan munkát végeztetni, amely testi erejüket meghaladja, egészségüket testi épségüket, fejlődésüket, vagy erkölcsüket veszélyezteti. A gyermek foglalkoztatása annak iskolalátogatási kötelességét nem érinti s az iskolában töltött idő a munkaidőbe beszámítandó.

A gyermekmunka védelméről szóló jogszabályok betartásának ellenőrzése a m. kir. iparfelügyelőségek feladata. Sajnos, az iparfelügyelőségeknél a tisztikar létszámának csekély volta — dacára annak, hogy a kormány lét-

EGÉSZSÉGVÉDELMI ÉS GYÓGYPEDAGÓGIAI INTÉZMÉNYEK A SZÉKESFŐVÁROSBAN.

számuk szaporítását rendelte el — az ipari gyermekmunka ellenőrzésének hatályosságát csökkenti. Még kevésbbé oldható meg ma a nem ipari munkakörben foglalkoztatott gyermekek védelme. Kisebb kereskedelmi vállalatoknál, a szállodákban, éttermekben, kávéházakban alkalmazott, színházakban, varietékben, cirkuszokban, valamint otthon és a háziiparban gyermekeknek munkaügyi szempontból való védelme alig vihető keresztül. A gyermekek ezen helyeken rendesen egyenkint, vagy kisebb csoportokban vannak foglalkoztatva s így munkájuk szabályozása és ellenőrzése is nehéz.

A gyermekmunkának jellegzetessége, hogy rendesen az iskolábajárás mellett is végezhető. Sok esetben az iskolásgyermekeket küldöncnek, kihordónak, ujságárusnak használják fel, vagy a család keretében a szülők munkakörében dolgoztatják. Itt az ellenőrzés már szinte teljesen lehetetlen.

Miután a gyermekek nyilvános szórakozóhelyeken való szerepeltetése és alkalmaztatása az egészségügyi károk mellett erkölcsi veszélyt is jelent, a főváros az iskoláiban igyekszik érvényt szerezni azon rendelkezésének, amely szerint a tanköteles gyermekek nyilvános helyeken csak az illetékes iskola igazgatójának engedélyével szerepelhetnek. Ezen túlmenően azonban a főváros sem tudja az iskolásgyermekek foglalkoztatását ellenőrizni és megszorítani.

2. Egészségügyi gyermekvédelem.

Az egészségügyi gyermekvédelem két részre bontható. A megelőző (preventiv) egészségvédelmi munkára, amely a megbetegedést előidéző okokat akarja megszüntetni, illetve a betegséget csirájában elfojtani és gyógyító (kurativ), elhárító (represszív) egészségvédelemre, amely a már fellépő betegség meggyógyítására, illetve visszaszorítására törekszik.

A megelőző egészségvédelem a gyermekkorban különösen fontos, mert az ekkor fellépő, vagy elhatalmasodó betegség gyakran éppen a legproduktivabb életkorban pusztítja el az egyént (tuberkulózis).

A gyermeknek azonban nemcsak a testi, hanem lelki egészségére is gondot kell fordítani. A háború utáni súlyos életviszonyok között felnövő nemzedék gyengébb idegrendszerére a gyakori gyermekeltűnések, öngyilkosságok és bűnözések vetnek világot. Az ideges, pszichopathiás, nehezen nevelhető gyermekek irányítása, lelki gondozása, vállvetett orvosi, lélektani és gyógypedagógiai munkát tesz szükségessé.

Az egészségügyi gyermekvédelmet feloszthatjuk 1. általános és 2. különleges gyermekegészségvédelemre is. Az általános gyermekegészségvédelem keretébe sorozhatjuk a hatósági és társadalmi gyermekkórházakban, a kórházak gyermekosztályain, a gyermekbeteg-rendelőkben, szanatóriumokban folyó orvosi munkát, a fertőző megbetegedések elleni küzdelmet (védőoltások) és az OTI gyermekegészségvédő szolgálatát. A különleges gyermekegészség-

védelem keretébe sorozzuk az iskolaorvosok megelőző egészségvédelmi tevékenységét és azokat az intézményeket, amelyek a leromlott szervezetű, de még nem beteg gyermekek testi és szellemi megerősödését vannak hivatva biztosítani.

Az általános gyermekegészségvédelmet a különleges egészségvédelemtől a gyakorlatban természetesen nem lehet elválasztani, mert kölcsönhatásuk szerves egésszé forrasztja össze a két védelmi területet. A rendszeres iskolaorvosi vizsgálatok a gyermekeknél a betegségek — különösen a fertőző megbetegedések — korai felismerését eredményezik, amit a gyermek elkülönítése és azonnali gyógykezelése követ. Így a megbetegedések súlyossá válását, a fertőző betegségek elterjedését sokkal könnyebb elhárítani s ez az általános egészségvédelmi munka felbecsülhetetlen tehermentesítését jelenti.

A gyermeknyaraltatásoknak, gyermekfürdetéseknek, erdei iskoláknak a gyermek testi fejlődésére gyakorolt hatását nem kell külön hangsúlyozni. Kétségtelen, hogy az ezeket és a megelőző egészségvédelmet szolgáló egyéb intézményeket igénybevevő gyermekeknek a betegségekkel szemben való ellenállóképessége fokozódik.

a) Általános gyermekegészségvédelem.

A gyermekek kórházi ápolása.

A főváros területén lévő állami, fővárosi és magánkórházakban 1460 ágy áll a gyermekek rendelkezésére. Ennek 38%-a állami, 35%-a fővárosi, 27%-a pedig magánkórházakban van. E számban nem foglaltatnak benne azok a szanatóriumi jellegű magán gyermekkórházak, amelyeket a gazdaságilag gyengébb társadalmi rétegek nem vehetnek igénybe.

Fővárosunk legnagyobb gyermekkórháza az állami gyermekmenhely, ahol 15 éves korig, kivételes esetekben 18 éves korig (a gyerekágyak száma 166, nagyobb gyermekek és felnőttek részére még 125 nagy ágy van felállítva) gyógyítják a menhely kötelékébe tartozó gyermekeket. A fővárosi gyermekkórházban, illetve a fővárosi kórházak gyermekosztályain a gyermekek 10—14 éves korukig nyernek elhelyezést. A kórházi ágyak számának megoszlásáról alább adok részletes kimutatást. A Szent László fertőző kórházat a kimutatásban nem említem. Ebben a kórházban 1500 ágy van s a kórház forgalmának mintegy 40%-át gyermekek teszik ki.

Csak tájékoztatásként említem meg, hogy a főváros területén lévő kórházakban évente átlag 26.000, 3—14 éves gyermeket ápolnak. A jellegzetes megbetegedések megoszlása: szájüreg, garat, mandulabetegségek kb. 16%, vörheny kb. 10%, diftéria, croup kb. 7%, gümőkór kb. 5%, féregnyulványlob kb. 4%-a az összes megbetegedéseknek.

A gyermekágyak megoszlása az egyes kórházakban a következő:

I. Állami közkórházak.

Név	Cím	Alapítási év	Fenntartó	Gyermekágyak száma az egyes osztályokon
Bpesti Kir. Magy. Pázmány Péter Tudományegyetem I. sz. Sebészeti Klinikája	VIII., Üllői-út 78.	1909.	Vallás- és közoktatásügyi minisztérium	16
Bpesti Kir. Magy. Pázmány Péter Tudományegyetem I. sz. Szemészeti Klinikája	VIII., Mária-utca 39.	1801.	Vallás- és közoktatásügyi minisztérium	6
Bpesti Kir. Magy. Pázmány Péter Tudományegyetem Gyermekklinikája (Stefánia gyermekkórház)	VIII., Gólya-utca 48. és 51. sz.	1881.	Vallás- és közoktatásügyi minisztérium	155
Magy. Kir. Állami Gyermekmenhely	X., Üllői-út 86.	1902.	Belügyminisztérium	291
Magy. Kir. Állami Szemkórház	VIII., Romanelli-utca 15.	1907.	Belügyminisztérium	51
Budapesti Pasteur Intézet és Kórház	IX., Rákos-utca 719.	Az intézet1890, akórház 1904.	Vallás- és közoktatásügyi minisztérium	36

II. Fővárosi közkórházak.

Név	Cím	Alapítási év	Fenntartó	Gyermekágyak száma az egyes osztályokon
Új Szent János közkórház	I., Hieronymi-utca 1.	1898.	Budapest székesfőváros közönsége	178
Madarász-utcai Csecsemő és Gyermekkórház	VI., Madarász-utca 14—16. sz.	1929.	Budapest székesfőváros közönsége	110
Szent István közkórház	IX., Gyáli-út 1.	1885.	Budapest székesfőváros közönsége	176
Bakáts-téri szülő- és nőbeteg-osztály	IX., Bakáts-tér 10.	1913.	Budapest székesfőváros közönsége	46

III. Közkórház jellegű magánkórházak.

Név	Cím	Alapítási év	Fenntartó	Gyermekágyak száma az egyes osztályokon
Gróf Apponyi Albert poliklinika	VII., Szövetség-u. 14.	1883.	Budapesti Poliklinika Egyesület	5

IV. Magánkórházak.

Név	Cím	Alapítási év	Fenntartó	Gyermekágyak száma az egyes osztályokon
Vöröskereszt Erzsébet-kórház	I., Győri-út 17.	Bérelt intézet. A bérlet kezdete: 1925. év III. 1. tartama 30 év	A Magyar kir. Posta Betegségi Biztosító Intézet	18
Bródy Zsigmond és Adél Gyermekkórház	VI., Szabolcs-utca 33.	1894.	A Pesti Izr. Hitközség	176
Nyomorék Gyermekek Országos Otthona, Orthodox Kórháza	VII., Mexikói-út 61.	1903.	Nyomorék Gyermekek Orsz. Otthona Egyesület	20
Budapesti Fehérkereszt Gyermekkórház	IX., Tűzoltó-utca 7—9.	1907.	Fehérkereszt Orsz. Lelencház Egyesület	176

I. Állami közkórházakban ágyak száma	555	38·0%
II. Fővárosi « « «	510	35·0%
III. Közkórházjellegű magánkórházakban ágyak száma	5	0·4%
IV. Magánkórházakban ágyak száma	390	26·6%
Összesen ...	1.460	100·0%

Szegény gyermekek részére fenntartott ingyenes rendelők.

Az iskolaorvosi intézmény keretében felállított orvosi és szakorvosi vizsgálókban a betegségek megállapítása történik. Gyógyító munka csak a szakorvosi vizsgálókban, egyes meghatározott esetekben folyik. Az ingyenes gyógyítás munkáját általában — ha a beteg gyermek kórházi elhelyezésre nem szorul — a klinikai és egyesületi ingyenes rendelőkben végzik, mert a főváros közkórházaiba bejáró gyermekbetegek részére nincs ingyenes rendelés.

A társadalmi jótékony szervek[1]) által fenntartott ingyenes gyermekrendelők az alábbi helyeken vannak:

[1]) A szociális biztosító intézetek a tagjaik számára fenntartott rendelőkben a családtagok tehát a gyermekek részére is rendelnek.

Szegénygyermek-rendelők

Szociális Missziótársulat
II., Lánchíd-utca 6. szám.
Budai Izraelita Hitközség
II., Margit-körút 25. szám.
Irgalmasrend
III., Zsigmond-utca 19. szám.
Házasságon Kívül Született Gyermekek Országos Védő Egyesülete
V., Berlini-tér 5. szám.
Bródy Adél-gyermekkórház
VI., Szabolcs-utca 33. szám.
Nyomorék Gyermekek Otthona
VI., Mexikói-út 65. szám.
Ingyentej Egyesület
VII., Izabella-utca 42. szám.
Charité Poliklinika Egyesület
VII., Csengery-utca 69. szám.
Gróf Apponyi Poliklinika Egyesület
VII., Szövetség-utca 14—16. szám.
VII., Hársfa-utca 5. szám.
Budapesti Aut. Orth. Hitközség
VII., Kertész-utca 32. szám.
Szent Imre Magyar Országos Katholikus Szanatórium és Jótékonycélú Segélyegyesület
VIII., József-utca 20. szám.
Fehérkereszt Egyesület
IX., Tűzoltó-utca 7—9. szám.
Magdolna főhercegnő Poliklinika
XI., Zenta-utca 5. szám.
Honsz orvosi rendelője
VI., Benczur-utca 2. szám.

Gyermekkori tuberkulózis elleni küzdelem.

A gyermekkori tuberkulózis elleni küzdelmet a főváros az általános tuberkulózis elleni tevékenység keretében folytatja. Az ezzel kapcsolatos feladatokat a székesfőváros tüdőbeteggondozó intézetei útján hajtja végre. A tüdőbeteggondozók 1935-ben bevezették az iskolásgyermekek csoportos vizsgálatát.

A tüdőbeteggondozó intézet központja (VI., Dévay-utca 15/a) és a hozzákapcsolt kilenc kerületi tüdőbeteggondozó intézet munkája kétirányú. Egyrészt az intézetekben jelentkező gyermekeket, továbbá az iskolaorvosok által odautalt gyermekeket megvizsgálják (Röntgen-átvilágítás, reakciós, köpet- és egyéb laboratóriumi vizsgálat), másrészt szükség esetén megfelelő kezelésben, támogatásban, vagy gyógyintézeti elhelyezésben részesítik a tuberkulótikus gyermekeket. Az intézet gondozó munkáját kiegészíti a tüdőbeteggondozó nővéreknek az egészséges életmódra és fertőzés ellen való védekezésre oktató külső tevékenysége. A környezettanulmányozást is ellátó tüdőbeteggondozónővér tehát egyúttal preventiv védelmi szerv is és a beteg környezetében az elhárítás feladatát is végzi.

A székesfőváros tüdőbeteggondozó intézeteiben 1935. évben a gyermekek vizsgálatának száma 1934. évi 12.930 vizsgálattal szemben a csoportos vizsgálatok bevezetése következtében kétszeresére emelkedett. A gondozókban az iskolásgyermekek vizsgálata alkalmával felnőtt tüdőbetegek részére nincs rendelés. A vizsgálatra küldött gyermekek száma 25.185, a megtartott vizsgálatok száma 28.805 volt, az alábbi részletezés szerint :

Intézetek	Fiú	Leány	Együtt
Központ (VI., Dévai-u. 15/a)	2.466	2.543	5.009
I., Pauler-utca	942	721	1.663
II., Tölgyfa-utca	955	1.310	2.265
III., Szentendrei-út	1.294	692	1.986
VII., Rózsák-tere	1.650	1.921	3.577
VIII., Kistemplom-utca	1.898	2.105	4.003
IX., Mester-utca	1.199	1.408	2.607
X., Mázsa-tér	1.786	1.255	3.041
XI., Kökörcsin-utca	1.103	1.263	2.366
XIV., Újvidék-utca	1.064	1.224	2.288
Összesen ...	**14.363**	**14.442**	**28.805**

A székesfőváros tüdőbeteggondozó intézeteiben 1935. évben átvizsgált gyermekek vizsgálati eredményei a következők voltak:

A vizsgálat lelete	Fiú		Leány		Összesen		Megjegyzés
	abszolút számban	%-ban	abszolút számban	%-ban	abszolút számban	%-ban	
1. Negatív tüdőlelet, inaktív hilusgócokkal	12.425	95·73	11.655	95·40	24.080	95·61	Nagyobb részük fertőzött bár, de klinikailag egészséges. Tüdőleletük negatív.
2. Aktív hilusfolyamattal	384	2·96	398	3·25	782	3·10	Klinikailag aktív jelenségeket, tüneteket mutató tüdőkapu körüli mirigyek. Erdei iskolába, szanatóriumba volnának utalandók.
3. Klinikailag manifest (zárt) folyamat	105	0·80	106	0·86	211	0·83	Szanatóriumba, esetleg iskolaszanatóriumba való beutalásuk indokolt.
4. Nyílt tüdőgümőkór	17	0·13	20	0·16	37	0·14	Iskolából kiemelendők és állapotuk szerint kórházba, szanatóriumba vagy iskolaszanatóriumban izolálva tartandók.
5. Extrapulmonális (bőr, csont izület, stb.) gümőkór	38	0·29	37	0·30	75	0·29	Az egyes gümőkór-formáknak megfelelő intézeti vagy ambuláns szakkezelés. Esetleg iskolatilalom.
Összesen ...	**12.969**		**12.216**		**25.185**		

Ezek az adatok minden magyarázat nélkül rámutatnak a főváros által fenntartott erdei és szabadlevegős iskolák jelentőségére, valamint a főváros és a társadalmi egyesületek, szervek által folytatott nyaraltatótevékenység fontosságára.

A kórházi, vagy szanatóriumi gondozásra szoruló szegénysorsú tüdőbeteg gyermekeket megfelelő gyógyintézetekbe igyekeznek elhelyezni. A székesfőváros közkórházai közül azonban csak az Új Szent János-kórházban van tbc. gyermekosztály s a »Budapesti Szegénysorsú Tüdőbeteg Szanatórium Egyesületnek« a budakeszi erdőben levő Erzsébet királyné szanatóriumában, továbbá a Weisz Manfréd alapítványi pavillonban egy 39 ágyas gyermekosztály.

*

A járványos megbetegedések ellen való védekezést, a himlőoltások, diftéria stb. újraoltások végzését és a rendszeres trachoma-vizsgálatokat a kerületi elöljárók gyermekvédelmi tevékenységével kapcsolatban fogom megemlíteni. A kerületi orvosoknak és az iskolaorvosoknak ez a munkája szervesen bekapcsolódik a fertőző-betegségek terjedésének meggátlása érdekében a tiszti főorvos által kifejtett munkába.

Meg kell említenem a nemibetegségek elleni küzdelemnek gyermekvédelmi vonatkozását is. Általában 13%-ra teszik a fogyatékos értelműeknél azok számát, akik mint vérbajos gyermekek jöttek a világra. A kislétszámú és kisegítő iskolák tanulóinak lényeges százaléka ezek soraiból kerül ki.

Lelkiegészségvédelem.

Az iskolásgyermekek lelki egészségvédelmi munkájának ellátását tűzte ki céljául a gyógypedagógiai intézetektől 1934-ben különváló *Magyar Királyi Gyermeklélektani Intézet* (VI., Bulyovszky-utca 26.). Az intézet az ideges, pszichopathiás gyermekek lelkihigienás gondozását igyekszik különválasztani a gyógypedagógiától s ezen törekvését alátámasztja az a tapasztalati tény, hogy azoknak az elemi és középiskolai tanulóknak, akiknek szülei tanulási, magatartási rendellenességek, az ösztön- és akarati életzavarai miatt tanácsért keresik fel az intézetet, — mintegy 97%-a normális értelmi fejlettségű.

Az intézet felfogása szerint a gyermekek lelki egészségvédelmének a testi egészségvédelem kiegészítéseként helyet kell foglalnia a gyermekvédelmi munka keretében és a lelkiegészségvédelem munkájára — a helyes lelkihigiénás bánásmódra — ki kell képezni a gyermekek nevelésével és tanításával foglalkozó összes tényezőket.

Az intézet célja a gyermek lelki egyensúlyát megbontó bajok okainak kezdeti stádiumban való felismerése és kiküszöbölése. Elsősorban tehát a normális gyermekanyagban jelentkező kezdeti pszichopathiás tüneteket igyekeznek kiküszöbölni a gyermek nevelésének, illetve tanításának megfelelő irányban való terelésével. Az intézet újonnan berendezett helyiségeiben 1935-ben kezdte meg új alapokra fektetett munkáját. Az intézethez kapcsolt *pályaválasztási tanácsadó* 1929. óta működik. Személyzete szakorvosokból, pedagógusokból és gyógypedagógusokból áll.

Az intézet átlag évente 300 gyermeket vesz gondozásba, akiknél legtöbb esetben a szükséges szakorvosi kezelést is ingyenesen elvégzi. Pályaválasztási tanácsadója keretében megvizsgálja a pályaválasztás előtt álló ifjakat és vizsgálat alapján megjelöli azt a pályakört, amely a megvizsgált képességeinek leginkább megfelelhet. Az intézet kapcsolatot tart fenn a

székesfőváros iskolaorvosi és iskolanővéri intézményével s együtt működik más egészségügyi és oktatásügyi intézményekkel is.

Budapest területén működő egyéb nevelési tanácsadókat a pszichopathiás gyermekek védelmének ismertetése kapcsán sorolom fel.

Az Országos Társadalombiztosító Intézet gyermekegészségvédelmi tevékenysége.

Az Országos Társadalombiztosító Intézet embervédelmi tevékenységét az 1928. XL. t.-c. írja elő. A törvény értelmében az öregség, rokkantság, özvegység és árvaság esetére szóló kötelező biztosítás járulékbevételének 6%-át általános egészségvédő és gyógyító szolgálat megszervezésére és fenntartására kell fordítani. Az általános egészségvédő és gyógyító szolgálat keretében gyermekegészségügyi védelem is helyet foglal és az OTI egészségvédő rendtartási tervezete szerint az intézet a gyermek egészségének megóvását célzó ismeretek terjesztését, napközi gyermekgondozást, gyermekfürösztés lebonyolítását és támogatását, a gyermekek egészségtelen, pl. gümőkóros környezetből hosszabb időre való eltávolítását és egészséges környezetbehelyezését, a népbetegségekre hajlamos, vagy ilyen betegséggel fertőzött környezetben élő gyermekek általános gondozását, ellenállóképességük fokozását, ebből a célból erdei és más szabadlevegőjű intézmények igénybevételének lehetővé tételét, az üdültetés lebonyolítását végzi. Az intézet saját intézményében kívánja ellátni a gyermek- és tanoncüdültetést, A napközi gondozást és a gyermekfürösztést pedig más szervekkel együtt végzi.

A VI. ker., Palotai-úti fővárosi népfürdőben az OTI hetenkint kétszer a fővárossal együttesen ingyenes gyermekfürösztést rendez. A főváros viseli a fűtés- és vízfogyasztás költségeit, az OTI pedig a személyzetet, szappant, törülközőt adja. Egy-egy fürdetési napon átlag 250 gyermek fürdik ingyenesen. 1935-ben a megfürdetett gyermekek (fürdési esetek) száma 22.828 volt. A főváros az ingyenes gyermekfürdetést a jövőben az OTI-val együtt a IX., Dandár-utcai fővárosi népfürdőben is folytatni kívánja.

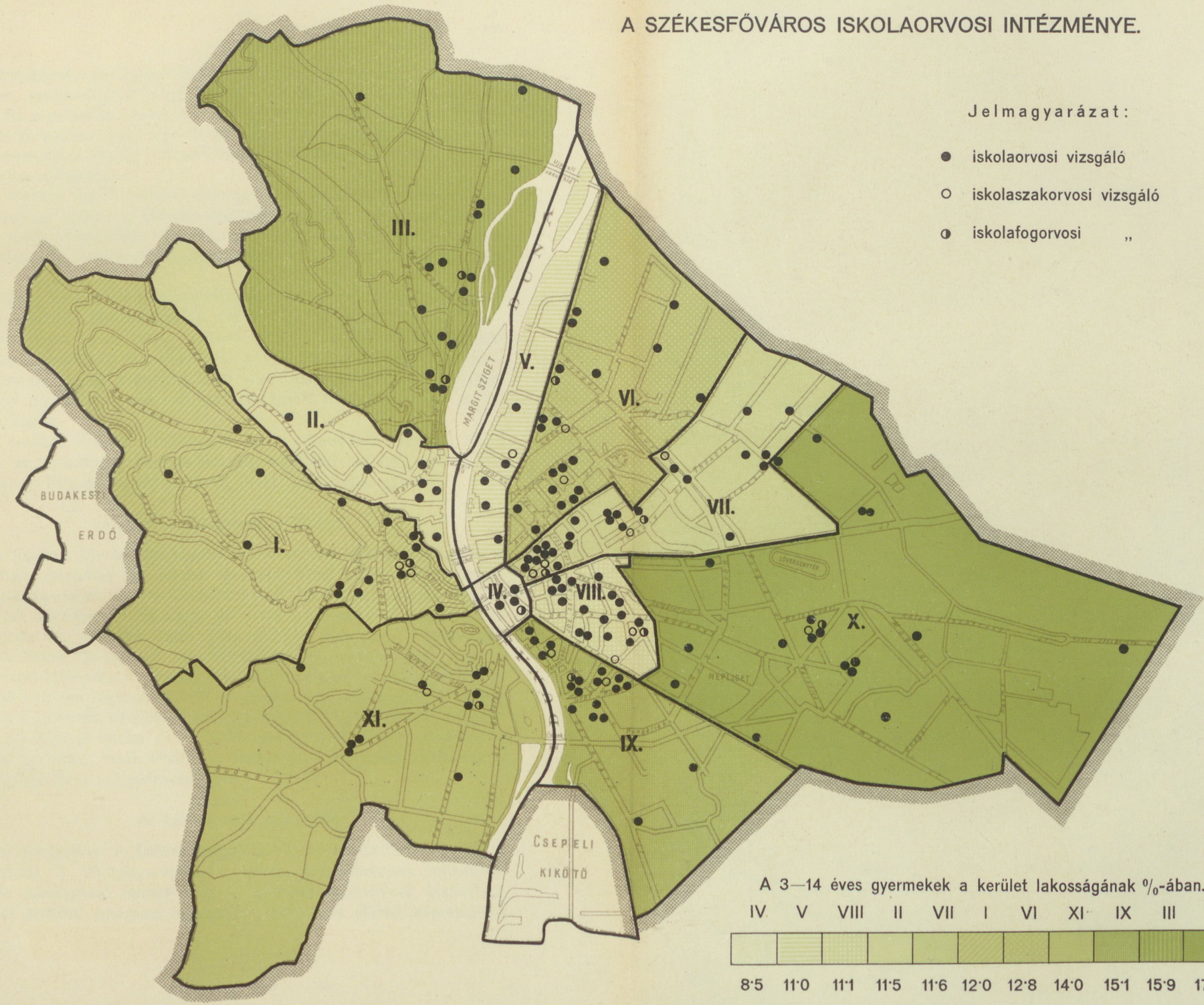
b) Különleges gyermekegészségvédelem.

Iskolai egészségvédelem.

A közegészségügy rendezéséről szóló 1876. évi XIV. t.-c. a népiskolák nyilvános- és magántanintézetek, óvodák egészségügyi felügyeletét és ellenőrzését a helyi hatóságok feladatává tette. A székesfővárosban ezt a felügyeletet a *kerületi közigazgatási hatóság* (a kerületi elöljáró) szakközegének, a kerületi tiszti orvosnak kell ellátni.

A fennálló törvényes rendelkezések értelmében a tiszti orvos köteles minden tanintézetet évente egyszer, az óvodákat pedig havonta kétízben meglátogatni. A látogatások alkalmával megvizsgálja a tanulókat és az

A SZÉKESFŐVÁROS ISKOLAORVOSI INTÉZMÉNYE.

iskola helyiségeit egészségügyi szempontból ellenőrzi. Minden tanév elején trachoma szempontjából megvizsgálja a tanulókat. Véleménye alapján mentik fel a pedagógiai hatóságok a beteg és testi fogyatékos tanulókat a tornázás, kézimunka és rajzolás alól. Az iskolai tanulók között fellépő heveny-fertőző betegségek ellen a védekező eljárás irányítása ugyancsak a kerületi tiszti orvos kötelessége.

A kerületi tiszti orvosnak azonban az itt ismertetett iskolaegészségügyi feladatai mellett a közegészségügynek majdnem minden részére kiterjedő tevékenységet kell kifejtenie, az iskolaegészségügy feladatait tehát nem láthatja el azzal a részletességgel, amelyet a kérdés fontossága megkövetel.

Ezért a főváros már a háború előtt elhatározta, hogy az iskolai egészségvédelmi feladatok ellátására külön szervet állít fel. Ennek a határozatnak eredményeképen — de csak a háború után — létesült az »Iskolaorvosi Intézmény«, amelynek életrehívásával az iskolák egészségügyi felügyelete és ellenőrzése jogilag a kerületi tiszti orvos hatáskörében maradt ugyan, az orvosi munka elvégzése azonban, átruházott feladatkörben az iskolaorvosra hárult.

A kerületi orvos a himlőoltások, illetve újraoltások munkáját végzi. Miután az újraoltások végrehajtása az iskolában történik, az oltásra kötelezettek 99%-a újraoltásra kerül, évente kb. 20.000 gyermek.

A fővárosi iskolaorvosi intézmény.

A háborút követő idők különösen kedvezőtlen egészségügyi viszonyai fokozottan éreztették az iskolai egészségvédelmi intézmények hiányát. A fővárosban a tiszti főorvos javaslatára 1925. évi március havában kísérletképen hét körzetben lépett életbe az iskolaorvosi szoglálat, az 1926. év őszén pedig már a székesfőváros egész területére kiterjesztette működését.

Az elmult tíz esztendő tapasztalatai alapján elmondhatjuk, hogy az iskolaorvosi intézmény a prventiv egészségvédelemnek legértékesebb szerve. A 6—18 éves kor ugyanis a testi és szellemi élet kialakulásának szaka. Ilyenkor a szervezet kifejlődését irányító tényezők : a veleszületett tulajdonságok, a környezet hatásai és az életkörülmények leginkább szembetűnők és ezért az észlelt hibák elhárítása érdekében a megelőzés módszereinek alkalmazása ekkor a legcélravezetőbb.

Az iskolaorvosok munkaköre.

Az iskolaorvosi intézmény keretében : 1. az iskolaorvosok, 2. iskolaszakorvosok, 3. iskolafogorvosok, 4. iskolai gondozónővérek működnek.

Az iskolaorvosi munka célja, a gyermek fejlődésének biztosítása, testi- és szellemi épségének megtartása, szervezete ellenállóképességének

fokozása. Ezt a célt a gyermek testi és szellemi képességeinek vizsgálatával, egészségének állandó gondozásával és helyes egészségügyi neveléssel igyekszik biztosítani.

Az iskolaorvos: 1. Az iskolaév folyamán, — új tanulóknál a tanév elején — a tanulókon részletes orvosi vizsgálatot végez és annak eredményét a tanuló egyéni törzslapjára fejlegyzi. A törzslapot az iskolaorvos évről-évre kiegészíti és így az hű tükre a tanuló egészségi állapotának.

Bár az iskolásgyermekek orvosi vizsgálata kötelező, a szülő nemcsak az iskolaorvossal, hanem más orvossal is megvizsgáltathatja a gyermekét, de ez esetben köteles a tanuló törzslapját a vizsgáló orvossal kitöltetni s azt az iskolaorvosnak beszolgáltatni.

2. A beteg vagy fogyatékos tanuló egészségi állapotát ismételt vizsgálattal ellenőrzi, szükség esetén a tanulót szakorvosi vizsgálóba küldi s a szakorvosi véleményt a szülő tudomására hozza, illetve felhívja arra a szülőt, hogy gyermekét megfelelő gyógykezeltetésben részesíttesse. Szükség esetén az iskolai gondozónővér útján, vagy személyesen ellenőrzi, hogy a szülő gondoskodik-e gyermeke gyógykezeltetéséről.

3. Gondot fordít a fertőző betegségek terjedésének megelőzésére. Az iskolában megjelent tanulót fertőző baj, vagy ennek gyanuja esetén azonnal hazaküldi és a kerületi tiszti orvost intézkedés céljából értesíti. Kiválasztja, előkészítteti a diftéria elleni védőoltásokban részesülő tanulókat és részükre törzslapot fektet fel.

4. Javaslatot tesz a szellemileg gyenge tanulóknak kislétszámú osztályokba való helyezésére, a testi, vagy érzékszervi fogyatékosságban szenvedő tanulóknak egyes tantárgyak alól való felmentése ügyében. Ez utóbbiaknak az osztálytermekben való elhelyezését és testtartását is ellenőrzi.

5. A tantestülettel együtt kiválasztja azokat a tanulókat, akiknél orvosi vagy szociális szempontból szükséges, hogy a székesfőváros gyermeknyaraltatási akciója keretében vagy erdei iskolában üdülésben részesüljenek.

6. Az iskolát és környékét, a gyermekétkezőhelyeket, konyhákat, iskolai fürdőket, egészségügyi szempontból ellenőrzi.

7. Útmutatást és tanácsot ad az iskolából távozó, különösen az ipari pályára lépő tanulók szüleinek.

8. Az egészségtant tanítja, a szülői értekezletek keretében egészségügyi előadásokat tart. Mint szakközeg résztvesz a tantestület ülésein. Külön fogadóórája van a szülők részére, ahol gyermekeik egészségi nevelésére vonatkozó kérdéseket velük megbeszéli.

A fővárosi iskolaorvosi intézmény szervezési, adminisztrációs és gazdasági ügyei a polgármesteri VII. (közoktatási) ügyosztályhoz tartoznak. Orvosi szempontból pedig a székesfőváros tiszti főorvosa irányítja és ellenőrzi az intézményt.

Az iskolaorvosok alkalmazásának feltételei: orvostudori oklevél, legalább két évi gyakorlat, iskolaorvosi és egészségtantanári tanfolyamon nyert képesítés. Orvosi gyakorlatot folytathatnak, de a gondozásuk alá tartozó tanulókat és azok családtagjait nem kezelhetik és nem vállalhatnak olyan megbízást, mely az iskolában előírt szolgálati teendők ellátásában akadályozná őket.

Hivatali helyiségük a fővárosi iskolákban elhelyezett iskolaorvosi vagy iskolaszakorvosi vizsgálószoba. Az iskolaorvosi vizsgáló testsúly és magasságmérő-készülékkel, az általános orvosi vizsgálathoz és segélynyujtáshoz szükséges berendezéssel van felszerelve.

A rendelési időszak minden hétköznap reggel 8—12-ig van.

Az iskolaorvosi intézmény működési körébe 1935-ben az alábbi fővárosi tanügyi intézmények tartoznak:

Tanintézetek megjelölése	Száma	Tanulók létszáma	Tanulók életkora	Jegyzet
Kisdedóvó	88	7.631	3—6	
Elemi iskola	121	46.777	6—12	Ebből 1486 a kislétszámú osztályokban
Polgári iskola	53	23.079	10—14	
Felső kereskedelmi iskola	10	3.506	14—18	
Reáliskola	2	1.126	10—18	
Leányközépiskola	4	2.020	10—18	
Női ipariskola	5	577	14—18	
Kereskedelmi szaktanfolyam	3	419	14—18	
Kertgazdasági tanfolyam	1	45	14—18	
Kertészképző iskola	1	60	14—18	
Háztartási továbbképző tanfolyam	1	123	14—18	
Felső mezőgazdasági iskola	1	115	14—18	
Iparostanonciskolák	4	7.054	14—18	
Összesen ..	**294**	**92.532**		

Ez a létszám az iparos- és kereskedőtanoncok fokozatos orvosi felügyelet alá vonásával teljes lesz.

A főváros területén működő állami, felekezeti és magániskolák nem tartoznak az iskolaorvosi intézmény ellátási körébe.

A felsorolt 294 iskola 62 iskolaegészségügyi körzetbe tartozik, egy-egy körzetre átlag 1500 tanuló esik.

Az 1934/35. tanévben 92.532 tanuló tartozott az iskolaorvosi intézmény felügyelete alá, akik közül 90.078 gyermeket vizsgáltak meg részletesen.

A vizsgálatok alkalmával megállapított fogyatékosságok és betegségek közül megemlítjük az alábbiakat:

Hibásbeszédű	2.343	eset	2·60%
Gátolt orrlégzésű	3.768	«	4·18%
Túltengő mandulájú	19.726	«	21·89%
Nagyothalló	834	«	0·93%
Szemüveget hord	8.197	«	9·01%
Aktív tüdő (hylus) tbc.	517	«	0·57%
Inaktív « («) «	6.602	«	7·33%
Csont, izület, stb. tbc.	225	«	0·25%
Golyvás	4.523	«	5·02%
Szervi szívbaj, szívbajgyanús	2.908	«	3·21%
Kifejezetten ideges	5.498	«	6·10%
Epilepsziás	108	«	0·12%
Gerincoszlopferdülés	13.216	«	14·66%
Lúdtalp	16.777	«	18·62%
Fertőző trachoma	26	«	0·03%
Nem fertőző trachoma	74	«	0·08%

Nyilvántartja az iskolaorvos az év folyamán előfordult hevenyfertőző megbetegedéseket és az egyéb megbetegedéseket is. A betegségek lefolyása után az esetleges következmények elhárítása érdekében a tanulót fokozott figyelemmel kíséri.

A szociális gyermekgondozás szempontjából külön említésre érdemes, hogy a 90.078 gyermek között 15.158, (16·8%) rosszulfejlett gyermeket találtak az iskolaorvosok. 2.555 gyermeknél állapították meg a tetvességet, ami az elhanyagoltság szomorú bizonyítéka.

Az iskolaszakorvosok.

Az iskolaorvosok működésének támogatására a székesfőváros egyes iskolákban iskolaszakorvosi vizsgálókat létesített.

A szakorvosi vizsgálókban szem-, fül-, orr-, torok-, gége-, bel- és ideg-, bőrgyógyászati, orthopäd, röntgen-, szív-, sport- és fogászszakorvosok teljesítenek szolgálatot. A vizsgálókban az orvosnak való segédkezés, a műszerek kezelése és tisztántartása végett egy-egy asszisztensnő van alkalmazva.

A szakorvosok működése ugyancsak főként preventiv jellegű. Felvilágosítással, tanáccsal látják el a tanulók hozzátartozóit s ha kezelés is szükséges, felhívják a szülőket, hogy arról valamely magánorvos, illetve ha a szülő az OTI vagy más betegsegélyző pénztárnak a tagja, az illető pénztár szakrendelője útján gondoskodjanak.

Ha a szülő semmiféle pénztárnak sem tagja s más úton sincs módjában gyermeke gyógykezeltetéséről gondoskodni, a kezelést az iskolaszakorvos végzi el.

Az iskolai szakorvosok működése abban tér el az iskolaorvosokétól, hogy az igazoltan szegény szülők gyermekeit (szegénységi bizonyítvány alapján) szükség esetén ingyen gyógykezelésben is részesítik és részükre ingyen gyógyszert és gyógyászati segédeszközöket (lúdtalpbetét, szemüveg stb.) is rendelhetnek.

A belgyógyászati vizsgálókban részletes belvizsgálatokat folytatnak.

A szem-, orr-torok-gége-, fül- és bőrgyógyászati vizsgálókban a szakvizsgálatokon kívül a fentebb meghatározott esetekben a szegénysorsú tanulókat gyógykezelésekben is részesítik. Erre a célra megfelelő felszerelés áll rendelkezésükre. A szegénysorsú trahomás tanulókat külön is nyilvántartják, időnként berendelik ellenőrző vizsgálatra és gyógykezelik.

Az idegszakorvosi vizsgálók az idegrendszeri vizsgálatokon és tanácsadáson kívül képességvizsgálattal is foglalkoznak. A kóros szellemi fejlettségű tanulókat egy orvosokból és pedagógusokból álló bizottság az idegszakorvos véleménye alapján a kislétszámú osztályokba telepíti át.

A röntgen-szakorvosi vizsgáló a legmodernebb diagnosztikai és terápiás készülékekkel van felszerelve.

A főváros 1935. február havától az általános testnevelésben résztvevő (9 éves kortól) tanulók tüdő- és szívvizsgálatának rendszeres elvégzéséről is gondoskodott. A tanulók mellkasi szerveit szükség szerint a tüdőgondozó intézetekben röntgen-átvilágítással megvizsgálják, ha a lelet alapján a belgyógyász szakorvoslat szükségét látja, a tanulót további vizsgálatra a szív- és sportszakorvosi vizsgálóba küldi. A szív- és sportszakorvos véleménye alapján nyernek a tanulók felmentést az általános testgyakorlás alól.

Az orthopäd-szakorvosi vizsgálóban a diagnosztikai munkán kívül a gyógykezelésre utasítást — a korrekcióhoz esetenkint mértéket és előírást is adnak és gondoskodnak a szegénysorsú gyermekek kezeléséről. Az orthopäd-szakorvos vizsgálja felül a törzserősítő tanfolyamokra (gyógytorna) kijelölt tanulókat is.

Az 1934/35. tanévben a 90.078 tanuló vizsgálatához 25.611 diagnózist szolgáltattak az iskolaszakorvosok.

Az iskolafogorvosok.

A fővárosban az ismertetett iskolaszakorvosi vizsgálókat megelőzően már 1922-ben létesült iskolafogorvosi vizsgáló, ma már azonban az iskolai fogászat is az iskolaorvosi intézmény szerves kiegészítő része. Feladata: valamennyi iskolásgyermek fogazatának épségben tartása. Az iskolásgyermekek fogazatát megvizsgálja, a gyermeket felvilágosítja a szájápolás fontosságáról, a vagyontalan gyermekek fogait pedig kezeli.

A fogorvosi vizsgálókban tehát kétféle orvosi tényked̈és folyik. Az egyik preventiv jellegű (szisztémás kezelés), amely biztosítja az orvosi beavatkozást

a szuvasodás felléptének legkezdetlegesebb szakában. A másik, főként a 10 éven felüli tanulóknál, az ambulanter panaszokkal jelentkező gyermekek kezelése.

A szisztémás kezelés kiépítése automatikusan csökkenti az ambuláns beteganyagot. A középiskolák felsőbb osztályaiba eljutó tanulók fogazata a szisztémás kezelés következtében már nem annyira elhanyagolt.

Az iskolafogorvosok egészségügyi felvilágosító munkájának támogatására 1928. óta a főváros a szegénysorsú tanulók között az iskolafogorvosi vizsgálókban ingyenesen fogkefét osztatott szét, hogy ezeket a gyermekeket is a fogkefe használatára nevelje. 1935. évben 8700 fogkefe került szétosztásra.

Fővárosi iskolai gondozónővérek.

Az iskolaorvosok mellett 63 gondozónővér teljesít szolgálatot.

Az iskolai szakorvosok és fogorvosok mellé beosztott asszisztensnők száma 21.

Az iskolai gondozónővérek képesítése középiskolai érettségi, illetve tanítónői oklevél és állami, államilag elismert, vagy a székesfőváros által rendezett védőnői vagy gondozónővéri tanfolyam elvégzése.

Az iskolaegészségügyi szolgálattal kapcsolatos szociális tevékenységüket a vezető iskolai gondozónővér irányítja, szolgálati szempontból a tiszti főorvos rendelkezése alá tartoznak.

Az iskolaorvosok mellett működő iskolai gondozónővér teendői kétfelé tagozódnak:

Az iskolai rendelési idő alatt (8—12 óráig) segít az iskolaorvosnak. Az iskolaorvos felügyelete alatt végzi a testsúly- és magasságméréseket. Segédkezik az orvosi vizsgálatoknál, az iskolaegészségügyi naplót vezeti, összeállítja az előírt statisztikai adatokat, végzi az írásbeli teendőket.

Másik feladata a családlátogatás. Az iskolaorvos megbízásából felkeresi a tanulókat otthon, ellenőrzi azok otthoni gondozását, táplálását, a betegnek gyógykezelését s a tájékozatlan vagy gondatlan szülőknek útmutatást ad a gyermek ápolására, tisztántartására stb. A szegénysorsú és elfoglalt szülő beteg gyermekét gyógykezelés végett elkíséri és ha szükséges, segít a gyógyintézeti elhelyezésben is. A gondozónővérek 1934/35. évben 10.960 családlátogatást végeztek.

Az iskolai gondozónővér tehát működésével — úgy mint az iskolanővér szociális szempontból — kapcsolatot teremt a szülői ház és az iskolaegészségügyi intézmény között és a szülőket felvilágosítja mindenről, ami higiéna szempontjából a tanulóval és annak otthonával összefüggésben van.

Az iskolaorvosok és szakorvosok munkája és az egyéb egészségvédelmi szervek bekapcsolódása az iskolai egészségvédelembe.

1935. évben a fővárosban 63 iskolaorvos és 39 iskolaszakorvos működött.

Az iskolaorvosi vizsgálók száma 140, szakorvosi vizsgálók száma 11, a fiókvizsgálóké ugyancsak 11 volt.

Az iskolaorvos vizsgálójában minden iskolai napon, a szakorvosok az alábbiak szerint tartottak (napi három órán át) vizsgálatokat:

4	szemészszakorvos	hetenként	5 helyen,
3	belgyógyász	«	11 «
2	ideggyógyász	«	8 «
2	orr- és gégeszakorvos	«	5 «
2	fülszakorvos	«	5 «
3	testegyenész	«	3 «
1	bőrgyógyász	«	4 «
1	Röntgenszakorvos	«	1 «
21	fogorvos	«	11 «

Az egyéni törzslapozás részletes munkájánál 1935. évben iskolaszakorvosi vizsgálatra küldött 25.611 gyermek közül:

Szemészetre	7.843
Fülészetre	2.030
Orr- és gégegyógyászatra	2.375
Belgyógyászatra	6.717
Ideggyógyászatra	2.351
Bőrgyógyászatra	2.011
Testegyenészetre	1.864
Röntgenre	2.088

gyermeket küldtek.

Az iskolafogorvosi vizsgálatok során megvizsgáltak 20.201 tanulót, ezek közül fogbetegnek találtak 15.862-őt. Ismételten jelentkezett 55.027 tanuló, fogtömést pedig 24.252 esetben végeztek.

A fővárosi iskolaorvosi intézmény, hogy egészségügyi munkájának eredményeitminél jobban biztosíthassa, kapcsolatot tart fenn a kerületi tiszti orvosokkal, az anya- és csecsemővédő intézetekkel, a tüdőbeteggondozó intézetekkel, az idegbetegek tanácsadójával, a bakteriológiai és fertőtlenítő intézetekkel és a főváros és az állam gyermekvédelmet szolgáló többi intézményeivel is.

Úgy iskolaegészségügyi, mint közegészségügyi szempontból különösen fontos és jelentőségteljes az iskolaorvosi intézménynek a székesfővárosi tüdőbeteggondozó intézetekkel való együttműködése.

Az iskolaorvosi vizsgálatnál gümőkórosnak, vagy erre gyanusnak talált tanulót az iskolaorvos az iskolához legközelebb eső tüdőgondozóba küldi vizsgálatra. Itt a tanulókat (Röntgen, Pirquet, köpet stb. alapján) meg-

vizsgálják s a vizsgálat eredményét az iskolaorvossal egy héten belül közlik. Mint ezt már a tüdőbeteggondozók munkájánál említettem, 1935. év eleje óta a tüdőbeteggondozóhoz a tanulókat csoportosan küldik vizsgálatra.

A tüdőbeteg gyermek otthonát a tüdőbeteggondozó intézet rendeltetésszerű tevékenysége keretébe vonja s így a tanuló révén a gümőkóros betegek egy olyan rétegét éri el, amely az iskolaorvosi vizsgálat nélkül esetleg nem is került volna vizsgálat, illetve gondozás alá. A tüdőbeteg családok az egészségügyi gondozáson túl a tüdőbeteggondozó útján bekapcsolódnak a hatósági és társadalmi jóléti gondozásba is.

Az iskolaorvosok 1935. évben a tüdőbeteggondozó intézetek szakvizsgálatát 18.556 gyermeknél vették igénybe.

A tüdőbeteggondozó intézetek vizsgálatai alapján a fertőző tüdőbetegeket az iskolaorvosok eltiltják az iskola látogatásától s ezek vagy a fővárosi tüdőbeteggondozó intézetek állandó kezelésébe, vagy kórház gondozásba kerülnek.

Állami és magánintézetek iskolaorvosi szolgálata.

A fővárosi iskoláknál az elmondottak szerint kiépített iskolaorvosi intézményt a főváros területén levő állami és felekezeti, illetve magániskoláknál nem találjuk meg. Bár a vallás- és közoktatásügyi miniszter az állami elemi népiskoláknál iskolaorvosok alkalmazását már 1906-ban elrendelte, 1926-ban pedig ezen rendelkezését kiterjesztette a felekezeti és magániskolákra is és szabályozta az iskolaorvosi képesítés elnyerését. Az ezen iskolákban működő iskolaorvosok munkája azonban a központi vezetés és irányítás, továbbá megfelelő vizsgálóhelyiségek és szakorvosi vizsgálókkal való kapcsolat hiányában elszigetelt.

Egyes felekezeti iskolákban különben azért sem jelentős az iskolaorvos tevékenysége, mert az intézetet megfelelő anyagi körülmények között élő szülők gyermekei látogatják, akik a család háziorvosa útján megfelelő orvosi ellenőrzés alatt állanak. Az izraelita hitközség iskoláiban az iskolaorvosi intézmény egységesen van szervezve és a 7 iskolában 3 orvos, 2 fogorvos és 1 szemorvos működik. Megemlítem, hogy a Magyar Iskolaszaszanatórium Egyesület az állami iskolákba járó gyermekek egészségügyi egyéni törzslapjainak felfektetését programmjába vette és ez a munka 1935. évben még folyt.

Óvodás gyermekek egészségvédelme.

Az iskolaorvosok preventiv egészségügyi tevékenysége kiterjed a fővárosi óvodákba és gyermekotthonokba járó gyermekekre is. Az iskolaorvos úgy az óvodákba, mint a gyermekotthonokba járó gyermekeket szeptember közepén — az iskolásgyermekeknél alkalmazott általános és

részletes vizsgálattal egyidőben — megvizsgálja, az év folyamán pedig úgy az óvodákat, mint a gyermekotthonokat az iskolai gondozónővérekkel együtt hetenkint meglátogatja és az esetleg szükséges vizsgálatokat elvégzi.

A fővárosi óvodákban és gyermekotthonokban gondozott gyermekek egészségügyi védelme tehát megfelelő. A 3—6 éves, vagy óvodáskorú gyermekek védelme azonban Budapesten mégis hiányokat mutat. A főváros ugyanis 87 óvodát és gyermekotthont tart fenn. Ezeket 1935. évben mintegy 8000, 3—6 éves gyermek látogatta. Ezzel szemben Budapesten a 3—6 éves gyermekek száma kb. 27.000 és ebből legalább 4000-re tehető azon gyermekek száma, akik napközi, illetve gyermekotthoni gondozásra szorulnak ugyan, de hely hiányában gondozásban nem részesülnek. Ezeknek a napközi-otthonokból, óvodákból kiszorult 3—6 éves gyermekeknek szociális védelmét bizonyos mértékig a hatósági szegénygondozás, illetve a társadalmi jótékonyság biztosítja, rendszeres preventiv egészségügyi védelmükről azonban gondoskodás nem történik. A beteg gyermek gyógykezelését a kórházak és klinikák ellátják ugyan, de csak kis részük az, amelyet az egyes társadalmi úton fenntartott preventiv jellegű orvosi rendelők (Lánchíd-utcai stb.) gondozási körükbe tudnak vonni.

Óvodás gyermekek üdültetése.

(»Mahunka Imre« gyermeküdülő, III., Kavics-utca 9.)

A 3—6 éves óvodásgyermekek üdültetését 1931-ben a Kavics-utca 9. szám alatt megnyílt »Mahunka Imre« gyermeküdülő-alapítvány látja el. Az épület 923 négyszögöles parkban, pormentes levegőjű helyen fekszik. Az alapító-oklevél rendelkezése szerint az üdülőben 3—6 éves testileg legyengült, rosszul fejlett és táplált gyermekek nyernek elhelyezést.

Az üdülőben az 1935-ben végrehajtott bővítési munkák befejezése után 50 óvodás gyermek részére van férőhely, 25 hely ingyenes, 25 hely pedig fizetéses. A gyermekek üdültetése 3—4 hétig tart, ez az idő szükség esetén orvosi javaslatra meghosszabbítható.

Az üdülőben a gyermekek ruházatot, jóminőségű, bőséges ellátást kapnak, állandó óvónői felügyelet és rendszeres orvosi ellenőrzés alatt állanak.

1935. évben 13 csoportban 317 gyermek üdült, akik közül 18 gyermek részesült három hétnél hosszabb ideig intézeti gondozásban.

A 3—6 éves gyermekek üdültetésére a fővárosban csak a Kavics-utcai intézet szolgál, pedig annak 50-es férőhelye az ezen korcsoport keretében okvetlenül üdülésre szoruló gyermekeknek csak jelentéktelen részét tudja befogadni. A társadalmi szervek — az óvodáskorú gyermekek üdültetésének nehézségei miatt, — a nyár folyamán is csak csekély számban veszik őket gondozásba.

Gyermeküdültetés, nyaraltatás.

A megelőző egészségvédelem céljait szolgálja a gyermeküdültetés, nyaraltatás, amely a gyermeket egy időre kiemeli környezetéből és egészséges jólevegőjű helyre viszi, ahol gyenge, vagy leromlott szervezetét megfelelő táplálkozás, gondozás megerősíti.

Az iskolásgyermekek üdültetésére legalkalmasabb a nyári szünidő, amikor a gyermekek erőtartalékot gyüjthetnek a következő iskolai évre. A nyaraltatással előszeretettel foglalkoznak a társadalmi egyesületek és szervek, mert hatásos, egyszerű berendezésű és nem költséges védelmi forma.

Azoknak a gyengeszervezetű tanulóknak elhelyezésére, akiknek életkörülményei *évközben* is szükségessé teszik a környezetükből való kiemelést, az erdei szabadlevegős iskola és az iskolaszanatórium szolgál. Ezekben az intézetekben a gyermekek az üdülés mellett tanulmányaikat is folytathatják. Az iskolaszanatórium orvosi terápiát szolgáló berendezésével és felszerelésével a megbetegedés komolyabb jeleit (a kisebb, állandó láz stb.) magán viselő gyermekek gyógykezelését is ellátja, tehát már a kórházhoz közelálló intézménynek tekinthető.

A főváros zalaegerszegi telepén 1934-ben bevezette az *iskolaév ideje alatti* üdültetést is. Ezen a telepen április 1-től június és szeptember, október hónapokban is elhelyezi a főváros egy-egy hónapra, az egészségügyi szempontból üdültetésre okvetlen reászoruló iskolásgyermekeket. Az üdülőhöz beosztott tanítók a gyermekek iskolai előmenetelét biztosítják. Ez az intézmény, az internátussal egybekötött szabadlevegős iskola feladatkörét tölti be.

Az iskolaorvosok 1935. elején a nyaraltatásra reáutalt gyermekek számát a főváros területén 24.458-ban állapították meg. Sajnos, a főváros ezeknek a gyermekeknek csak kb. a felét tudta nyaraltatásban részesíteni. A nyaraltatás kereteinek a ráutaltság mértékéig való kiterjesztésére a főváros pénzügyi helyzetét tekintve, a közeljövőben nincs kilátás és ezért ezen a téren erőteljes társadalmi megmozdulásra és a gyermekvédelemmel foglalkozó társadalmi jótékony szervek fokozottabb munkájára volna szükség.

A főváros szabadlevegős iskolái.

A községi elemi iskolákból kiválasztott gyenge, vagy leromlott szervezetű és csontrendszerű, tüdőbajra hajlamos és vérszegény gyermekeknek pihenést, bőséges táplálkozást, gondozást nyujtanak a főváros szabadlevegős iskolái és gondoskodnak arról, hogy a gyermekek az elemi iskolák hivatalos tantervében előírt tanulmányokat megszakítás nélkül folytathassák. A ráutalt gyermekeket az iskolaorvosok választják ki. Az iskolák internátussal kapcsolatosak. A szülők — vagyoni helyzetük szerint — teljes (havi 60

pengőt) vagy féltartásdíjat fizetnek gyermekeikért. Az ínséges szülők gyermekei ingyenes ellátásban részesülnek.

A beutalás a szabadlevegős iskolába szeptember, január és április hónapban történik. A beutalás időtartama három hónap, ez az idő azonban szükség esetén három hónappal meghosszabbítható.

Az I. ker., Diósárok-út 40. sz. alatti iskola (erdei iskola) 10 holdas, bekerített, véderdős területen, a másik (szabadlevegős) iskola pedig az *I. ker., Diana-úti* elemi iskolával kapcsolatban létesült. Az iskolák férőhelyeinek száma 100, illetve 30. Az 1935. évben a két iskolában gondozott gyermekek száma és kor szerinti megoszlása a következő volt:

Éves									
7	8	9	10	11	12	13	14	15	Összesen
29	105	150	131	70	44	18	2	2	551

A főváros által fenntartott ezen két intézményen kívül az Országos Gyermekvédő Liga létesített még Farkasgyepün és a Bakonyban szabadlevegős iskolát.

A székesfőváros iskolai gyermeknyaraltatása.

A székesfőváros 1922. óta a nyári szünidőben a szegénysorsú, testileg leromlott gyermekeket rendszeres nyaraltatásban részesíti. 1922-ben a főváros még csak 250 gyermek nyaraltatását biztosította. A következő években ez a szám ugrásszerűen fokozódott. Az első években a főváros a nyaraltatást vidéken családoknál, a főváros területén pedig megfelelő fekvésű iskolákban, csoportosan folytatta. Az utóbbi években a főváros saját nyaralótelepein és bérelt telepeken a csoportos nyaralás formáját alkalmazza.

A székesfőváros a gyermeknyaraltatást a Főméltóságú Kormányzóné fővédnöksége alatt folytatja. A gyermekek nyaraltatása részben ingyenes, részben díjtérítéses. Az ingyenes nyaraltatásra a gyermekeket az iskola igazgatója ajánlja. Az iskolaorvos egészségügyi szempontból vizsgálja felül őket, az iskolanővér pedig szociális helyzetüket vizsgálja meg. Igngyenes nyaraltatásra ajánlhatják a kerületi elöljáróságok a szegénynyilvántartásban felvett szülők gyermekeit és az iskolanővérek a súlyos anyagi helyzetben levő sokgyermekes szülők iskolásgyermekeit. Ha a szülők anyagi viszonyai megengedik, a 200 pengőnél kisebb havi jövedelemmel bíró szülők gyermekei 20 pengő, ennél nagyobb jövedelemmel bíró szülők gyermekei 40 pengő térítési díj ellenében nyaralhattak. Térítést fizettek 1935-ben 2474-en. A hazai és külföldi nyaraltatási akcióban részesedőktől beszedett díjak összege ez évben 94.824 pengő volt.

1935. évben az iskolák, az egyházközségek és társadalmi egyesületek összesen 15.997 gyermeket ajánlottak nyaralásra. A nyaraltatás részben

telepeken, részben pedig egyes vidéki városokban, községekben történt. 1935. évben a következő telepeken nyaraltak gyermekek:

Telep	Férőhely	Nyaraltatott gyermek	Jegyzet
Babócsa	150	690	bérlet
Balatonalmádi [1]	250	1.241	«
Balatonberény	300	1.335	«
Budapest	150	445	saját
Dubicsány	100	495	bérlet
Farkasgyepű [2]	500	550	
Gödöllő	35	114	ingyen átengedett
Izabella-telep [2]	500	105	
Sajóvelezd	150	542	bérlet
Zalaegerszeg	300	1.959	«
Balaton-Zamárdi	120	622	saját
telepeken üdült		8.098	
Járási csoportok		661	
Külföld (Olaszország)		205	
Társadalmi egyesületek, a szfv. akciója útján		2.550	
Összesen		11.514	

Vidéki helyi hatóságok és jótékony magánosok áldozatkészsége lehetővé tette, hogy 1935-ben 27 vidéki városban és községben 624 fővárosi gyermek nyaralhasson. A vendéglátó városok, illetve községek cseréként 182 gyermeket küldtek fel a fővárosba, akiket a főváros a X., Kozma-utca 10. számú nyaralótelepén látott vendégül.

A nyaralóhelyre utazó gyermekek részére a m. kir. kereskedelemügyi miniszter a MÁV vonalaira utazási kedvezményt adott.

Az olasz kir. kormány lehetővé tette, hogy az 1935. évben 200 középiskolás gyermek ingyen nyaralhasson Ostiában (Róma mellett). A főváros a külföldi nyaraltatást a jövőben is folytatni kívánja és tervbe vette annak Ausztriára való kiterjesztését is.

Az egyes fővárosi nyaralótelepek adminisztrativ munkáját a telepvezető, a gazdasági ügyeit pedig a gazdasági vezető végzi. A gyermekek felügyeletét 30 gyermekenként egy tanító, illetve tanítónő látja el. Minden üdülőtelepnek külön orvosa is van.

A gyermekek egészségi állapota a nyaraltatás ideje alatt kielégítő volt. Fertőző megbetegedés 1935-ben 21 esetben fordult elő. Az átlagos súlygyarapodás 1·28 kg volt.

Budapest székesfőváros árvaházainak nyaraltatását l. a főváros árvaházainál.

[1]) Zsófia Országos Gyermekszanatórium Egyesület tulajdonát képezi. Egész idényre a főváros vette igénybe és naponta egy gyermekért 1·52 P ellátási díjat fizetett.

[2]) Országos Gyermekvédő Liga tulajdona, a főváros egy-egy gyermekért naponta 1·50 P ellátási díjat fizetett.

Egyházi és társadalmi szervek gyermeküdültetése és nyaraltatása.

A gyermekek nyaraltatásának elősegítésére alakult társadalmi egyesületek mellett ma már egyéb jótékony szervek, egyházközségek, sőt üzemek és gyárak is nyaraltatnak kisebb-nagyobb gyermekcsoportokat, részben saját költségükön, részben a főváros támogatásával. A főváros a gyermeknyaraltatást végző társadalmi szervek nagy részének, a vasúti költségek és felügyelőszemélyzet fizetésének megtérítésével nyujt segítséget, vagy a telepeikre beutalt gyermekek nyaraltatási költségeit fizeti meg.

Azoknak az egyesületeknek működését, amelyek megalakulásuk idején alapszabályaikban az egyesület céljaként gyenge, lábbadozó gyermekek üdültetését, nyaraltatását jelölték meg, külön, részletesen ismertetem, de felsorolom azokat a társadalmi és egyházi jótékony egyesületeket és szerveket is, amelyek egyébirányú jótékony tevékenységük mellett gyermekek üdültetésével és nyaraltatásával is foglalkoznak.

Zsófia Országos Gyermekszanatórium Egyesület. (VIII., Rákóczi-út 29.) Az egyesület 1910-ben alakult. Célja: gyenge, vérszegény, egészségügyi szempontból nyaralásra, üdülésre szoruló gyermekek gondozása. Az egyesület három intézményt tart fenn.:

1. A hüvösvölgyi »Heinrich Kálmán dr.« gyermekszanatóriumot (I., Hidegkúti-út 117.). Az intézet 1928. június hó 7-én nyílt meg. 1935-ben június hó 15-től szeptember 15-ig volt üzemben. 132 férőhelye van. 1935-ben 3 csoportban 407 gyermek nyaralt.

2. Balatonszabadi-i gyermekszanatórium. 1935-ben július 1-től augusztus 31-ig volt üzemben. Az ágyak száma 1.051. Az 1935. évi idényben 2 csoportban összesen 2.019 gyermek nyaralt.

3. Balatonalmádi-i gyermekszanatórium. 1935. évben június hó 17-től szeptember 14-ig volt nyitva. Ezt az intézményt 1935. évben a székesfőváros nyaraltatási akciója népesítette be. Az üdülő 325 férőhelyű s az itt gondozott gyermekek száma 1935-ben 1.125 volt. A nyaralás időtartama csoportonként 3—4 hét volt.

A Zsófia Országos Gyermekszanatórium Egyesület nyaralótelepein 1935-ben tehát 3.546 gyermek nyaralt. A gyermekek mintegy 60%-a Budapestről (2.140), 40%-a pedig az ország egyéb részéről utaltatott be térítés ellenében az egyesület telepeire. A székesfőváros által nyaraltatott 1.125 gyermeken kívül az Autótaxi R. T., az Autótaxisoffőrök Otthona R. T., a BSzKRt, a HÉV, Danubia ipari és kereskedelmi rt., a Ganz és Társa rt., a Hangya Szövetkezet, a Leipziger Vilmos rt., a Magyar Általános Kőszénbánya rt., a Magyar Cukoripar rt., a Magyar Pamutipar rt., a Magyar Vasúti és Hajózási Club, a Magyar Állami Gépgyár, a M. kir. Postatakarékpénztár, a Posta Jóléti Alapítvány, a Vasúti Családgondozók Országos Egyesülete és több vidéki gyár nyaraltatott az egyesület útján.

Az egyesület 1935. évi összes bevétele közel 159.000 pengő volt. Ennek az összegnek mintegy 87%-át, 137.803 pengőt a beutaló hatóságok, gyárak és testületek, gondozási és egyéb költségek térítése címén fizették be az egyesület pénztárába. (A főváros térítése ebből az összegből 35.536 pengőt tett ki.)

Magyar Iskolaszanatórium Egyesület. (VIII., Sándor-utca 26.) Az egyesület 1928-ban az Alföldi Magyar Közművelődési Egyesület szervezte meg azért, hogy iskolaszanatóriumot és üdülőházakat létesítsen és tartson fenn gyengeszervezetű, beteg iskolásgyermekek gondozására. Az egyesület az első magyar iskolaszanatóriumot állami és társadalmi támogatással 1930-ban létesítette Szentgotthárdon. Az intézet 140 növendék befogadására alkalmas. A gyermekek tanítását elkülönített épületben, a bentlakó tanári kar végzi. Az intézet elemi iskolája nyilvánosjogú s a gondozottak elemi, polgári, középiskolák, tanítóképző stb. tananyagából az év végén a szanatóriumban magánvizsgát tesznek.

Az iskolaszanatóriumba csak olyan 6—18 éves mindkét nembeli tüdőgyenge, vagy beteg tanulót vesznek fel, akiknek betegsége még nem fertőző. Az intézetben a napi ápolási díj 5 pengő. 1934/35. tanévben összesen 223 növendék részesült gondozásban, ezek közül 41 ingyenes volt. A gondozottak 60%-a budapesti lakosok gyermeke. A betegek ápolási ideje 2—12 hónap. Átlagos ott tartózkodási idő 3 és ½ hónap.

Az egyesület 1936. szeptemberében nyitotta meg középiskolás fiúnövendékek részére 100 ágyas szabadlevegős iskoláját a Svábhegyen (I., Mártonhegyi-út 6.) egy 8000 négyszögöles fenyves parkban. Budapest területén tehát ez az első társadalmi úton fenntartott szabadlevegős iskola.

Az egyesület szanatóriumi működésén kívül, az iskolákban egészségügyi felvilágosító tevékenységet fejt ki, továbbá a fővárosban lévő állami iskolákban — miután ott iskolaorvosi intézmény nincs — szakorvosok útján egészségügyi vizsgálatokat tart és a tanulókról egészségügyi törzslapokat állít ki.

Budapesti Szünidei Gyermektelep. (V., Pozsonyi-út 4. sz.) Alakult 1884-ben. A legrégibb gyermeknyaraltatással foglalkozó egyesület. Jelenleg Balatonlellén és Zebegényben van 90—90 férőhelyű nyaraltató telepe. A balatonlellei üdülőtelepet évek óta a TÉBE bérli pártfogoltjai számára. Zebegényi telepére pedig vállalatok utaltak be gyermekeket a nyaraltatási költségek megtérítése ellenében.

A két telep évente július hó 1-től augusztus 30-ig van nyitva és azokban 1935. év nyarán 360, 6—12 éves gyermek nyaralt, akik közül 226 fővárosi szülők gyermeke volt. Egy-egy gyermek 1 hónapig nyaralt.

Izr. Szünidei Gyermektelep Egyesület. (VII., Síp-utca 12.) Alapítási éve 1909. Célja: szegény izraelita vallású, egészségügyi szempontból nyaralta-

tásra szoruló 7—13 éves korú iskolásgyermekek nyaraltatása és élelemmel való ellátása.

Üdülőtelepei: Diósjenő (Nógrád m.) és Balatonboglár (Somogy m.) Az egyesület 1935-ben 333 fiút és 211 leányt nyaraltatott, a nyaralás költségeit alapítványokból, tagdíjakból és adományokból fedezi.

A táblázatban foglaltakon kívül még a következő társadalmi és egyházi szervek nyaraltattak gyermekeket:

Deák-téri Luther Szövetség gyámolitószakosztálya. (Deák-tér 4.) 94 gyermeket nyaraltatott vidéken gazdacsaládoknál. A Deák-téri Evangélikus Nőegylet (Deák-tér 4.) szintén gazdacsaládoknál nyaraltatott 50 gyermeket. Mindkettőnek a főváros 45 gyermek után a vasúti költséget és felügyelői díjat megtérítette.

A Budapesti ref. Theologiai Akadémia hallgatóinak szervezésében a Református Gyermekakció (IX., Ráday-u. 28.) 70 gyermeket nyaraltatott vidéki családoknál.

Kőbányai Református Egyházközség (X., Ihász-utca 15.). Vidéki családoknál 38 gyermeket nyaraltatott három héten át.

Magyar Vasutasok Országos Szövetsége (VI., Bajza-utca 24.) a főváros nyaraltatási akciójának keretében 50 gyermeket üdültettek 3 hetes turnusokban egyenként 40 pengő térítés ellenében.

A *Magyar Ifjúsági Vöröskereszt* soproni üdülőházában a nyári szűnidőben háromhetes csoportokban 132 tanuló nyaralt; ezek közül 111 fizetéses, 21 féldíjas volt. A budapesti tanulók száma 88 volt.

Poel Czedek Leánykiházasitási Egylet (VI., Jókai-utca 1. sz.). Sátoraljaújhely mellett 25 gyermeket nyaraltatott.

Szociális Misszótársulat (I., Krisztina-körút 125.). Szikszón és Földváron, továbbá vidéki családoknál 216 gyermeket nyaraltatott.

The Save Children Fund (IX., Ecsery-út 4/a). 120 növendékét 3 heti nyaralásban részesíti. A székesfőváros 40, 15 éven aluli leány vasúti költségeit megtérítette.

Vasutasok Családgondozó Országos Egyesülete (IX., Üllői-út 1.) évente 200—300 gyermeket részesít ingyenes nyaraltatásban. Ebből 150 gyermeket a főváros üdülőtelepén térítési díj ellenében nyaraltat.

Vasutasok Országos Gazdasági Egyesülete (VIII., Kenyérmező-utca 6.). 60 gyermeket nyaraltatott a főváros üdülőtelepén, térítési díj ellenében.

Budapest Székesfőváros Üzemei, az Elektromos Művek, a Gázművek, a Budapest Székesfőváros Közlekedési rt. és a Székesfővárosi Vízművek az az alkalmazottak rászoruló gyermekeit nyaralásban részesíti. Az akció 1925. óta áll fenn, eleinte a Zsófia Gyermekszanatórium Egyesület bonyolította le, jelenleg a fővárosi gyermeknyaraltatási akció keretében történik

A főbb társadalmi és egyházi szervek gyermeküdültetése és nyaraltatása 1935. évben.

Az egyesület vagy szerv neve	Az üdültetés és nyaraltatás helye	Férőhely	Gyermekek száma	Ebből budapesti	Az üdültetési napok száma	Hány napig üdült egy gyermek	A telep fenntartása P	Ebből személyi kiadás	Az üdültetés költségeit megtérítette					
									a hozzátartozó		a főváros		az állam v. más hatóság	
									gyermekek száma	Pengő	gyermekek száma	Pengő	gyermekek sz.	Pengő
Magyar Iskolaszanatórium Egyesület	Szentgotthárd	140	275	120	29.710	109	265.500	32.190	205	149.394	32	25.000	58	82.489
Zsófia Gyermekszanatórium Egyesület	Balatonszabadi, Balatonalmádi, Hüvösvölgy	1.508	3.546	2.140	104.132	30	172.680	30.706	3.186	102.267	1.120	35.536	—	—
Budapesti Szünidei Gyermektelep	Zebegény, Balatonlelle	180	360	226	10.800	30	18.564	1.830	360	18.228	—	—	—	—
Izr. Szünidei Gyermektelep Egyesület	Diósjenő, Balatonboglár	280	560	555	15.039	27	28.654	2.695	59	1.685	—	—	—	—
Budai Szt. László Gyermekotthon Egyesület	Balatonmáriafürdő	120	488	488	10.248	21	6.862	160	150	3.150	—	—	—	—
Budapesti Katolikus Egyházközségek	Balatonzamárdi és egyes családok	416	2.023	2.023	—	21	47.149	—	406	3.260	—	—	—	—
Hanna Gyermekvédelmi Intézmény	Nagymaros	80	160	153	4.480	28	7.400	850	121	605	—	—	—	—
Magyarországi Munkások Gyermekbarát Egyesülete.	Cinkota, Árpádföld	30	126	118	2.646	21	3.186	541	86	1.337	—	—	—	—
Országos Gyermekvédő Liga	Szigetmonostor, Sopron, Farkasgyepű	1.098	3.328	1.895	89.856	27	99.145	12.543	—	—	164	18.787	436	50.000
Nyomorék Gyermekek Országos Otthona	XIV., Mexikói-út 60.	46	46	27	2.760	60	—	—	—	—	—	—	—	—
Pesti Izr. Hitközség Fiúárvaháza	Tahi	80	80	80	6.000	75	5.379	600	—	—	—	—	—	—
Szent Vince Szeretetegyesület	Pápateszér, Balatonboglár	50	133	133	3.724	28	3.742	—	—	—	—	—	—	—
Budapesti Keresztyén Ifjúsági Egyesület	Vámosmikola	40	40	40	840	21	1.260	—	—	—	—	—	—	—
	Összesen	**4.068**	**11.165**	**7.998**	—	—	**659.521**	**82.115**	**4.573**	**279.926**	**1.316**	**79.323**	**494**	**132.489**

a nyaraltatás. 1935. évben a nyaraltatott gyermekek száma 2050 volt. Ezek közül 1750 az előző fejezetben tárgyalt fővárosi gyermeknyaraltatási akció létszámában bennefoglaltatik. A fennmaradó 300 gyermek a Zsófia Gyermekszanatórium telepén üdült. Kiegészítésül megemlítem, hogy a BSzKRt 1935-ben gyermeknyaraltatásra és felruházásra 59.000 pengőt, az Autobuszüzem 5700 pengőt, a Gázművek pedig nyaraltatásra 15.000 pengőt fordítottak.

A magyar pénzintézetek a kötelékükbe tartozó intézetek tisztviselőinek és altisztjeinek gyermekei részére a Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete útján évente gyermeknyaraltatást szervez. A TÉBE 1935-ben összesen 320 gyermeket nyaraltatott, a nyaraltatással foglalkozó egyesületek telepein a Balaton mellett és Sopronban.

Ezeken kívül a nagyobb gyárak és üzemek is általában a nyaralóteleppel rendelkező egyesületek útján nyaraltatják alkalmazottaik gyermekeit.

Összegezve a főváros nyaraltatása és a társadalom útján üdültetett budapesti gyermekek számát, látjuk, hogy ez meghaladja a 18.000-et, vagyis több annál, amennyit a fővárosi iskolák üdülésre ajánlottak, de kevesebb, mint ahány gyermeknél az iskolaorvosok az üdülésre való reáutaltságot megállapították. Ennek dacára úgy vélem, hogy kielégítőnek tekinthetjük azt az áldozatot, amit a főváros és a társadalom a gyermekek nyaraltatásáért hoz. Más kérdés az, hogy az eredmény kielégítő-e ? Sajnos, úgy látszik, hogy az eredmény nincs arányban az áldozatokkal.

A nyaraltatást végző szervek között ugyanis nincs kapcsolat. Egy gyermek két szerv útján is részesülhet nyaraltatásban, a másik reáutalt pedig mindenhonnan kimarad. 1936-ban a főváros bekérte az összes társadalmi szervektől a nyaraltatott gyermekek pontos névsorát és tervbe vette, hogy a jövőben csak azokat nyaraltatja, akik az évben társadalmi szervek útján üdülésben még nem részesültek. Kívánatos volna, hogy a főváros által létesített központi nyilvántartóval a társadalmi szervek is kapcsolatot tartsanak fenn — és eltekintve attól az esettől, amikor a főváros ellenőrző orvosának vizsgálata a másodszori üdültetésben való részesítést nem javasolja — csak olyanokat vegyenek fel nyaraltatási akciójukba, akik még nem üdültek az évben és egészségügyi, szociális körülményeik alapján erre reáutaltnak minősíthetők.

Említésre érdemes, hogy a társadalmi egyesületek és szervek által fenntartott nyaralótelepek fenntartási és üzemi összköltségének 74·5%-át a telepekre gyermekeket beutaló hatóságok és szervek által fizetett térítésekből fedezték.

Nyári szünidei kirándulások.

A főváros és a társadalmi szervek által fenntartott nyaraltatási akciók a szegény és egészségi szempontból erre rászoruló gyenge gyermekek jelentékeny részét nyaraltatásban részesítik. Azokat a gyermekeket, akik

hatósági támogatásra szorulnak és nyaraltatásban nem részesülhettek, a főváros *nyári napközi otthonai* keretében látja el és részükre hetenként egyszer-kétszer fél vagy egésznapos kirándulásokat szervez.

A társadalmi jótékony szervek is rendeznek kirándulásokat s ezekre a gyermekvédelmi tevékenységük keretében egyébként is támogatott gyermekeket viszik. A főváros a maga részéről kiránduló helyeinek rendelkezésre bocsátásával, kedvezményes villamosjeggyel, vagy a kiránduló gyermekek étkeztetésének részben, vagy egészben való átvállalásával támogatja a társadalmi jótékony szervek ezen munkáját.

A főváros az első ideiglenes kirándulóhelyet 1927. év nyarán a Hüvösvölgyben, a Nagykovácsi-út mellett levő erdészlaknál állította fel. 1928-ban a hüvösvölgyi Nagyréten épült fel az első kirándulóház, 1929-ben a svábhegyi Nádorkútnál a második, 1931-ben a városligeti Kolegerszky-kioszkban létesült a harmadik. A kirándulóházak főző- és evőeszközökkel vannak felszerelve. 1928. óta a kiránduló gyermekek ebédet és uzsonát kapnak, részben 10 fillér térítés ellenében. A térítésből befolyt összeg 1935-ben 3809 pengőt tett ki.

A napközi otthonokban gondozott gyermekek a felügyelő tanítók kíséretében villamoson közelítik meg a kirándulóhelyet. A villamos végállomásáról minden csoport az előre megállapított terv szerint sétára indul, majd a kirándulóházhoz visszatér ebédelni és uzsonnázni.

A kirándulóházakban kiosztott ebéd- és uzsonnaadagok száma 1927—1935. között a következő volt:

Év	Hüvösvölgyben		Városkútnál		Városligetben		Összesen	
	a nyár folyamán kiosztásra került							
	ebéd	uzsonna	ebéd	uzsonna	ebéd	uzsonna	ebéd	uzsonna
1927	11.112	—	—	—	—	—	11.112	—
1928	17.427	6.816	8.389	8.389	—	—	25.816	15.205
1929	19.154	19.154	16.622	16.622	—	—	35.776	35.776
1930	22.608	22.608	10.868	10.868	—	—	33.476	33.476
1931	26.452	26.452	18.005	18.005	5.025	5.025	49.482	49.482
1932	29.563	29.563	20.687	20.687	11.931	11.931	62.181	62.181
1933	37.316	37.316	23.471	23.471	20.815	20.815	81.602	81.602
1934	34.593	34.593	23.344	23.344	24.342	24.342	82.279	82.279
1935	39.550	39.550	18.431	18.431	17.564	17.564	75.545	75.545

Egyházi és társadalmi szervek által rendezett kirándulások 1935. évben.

Az egyesület vagy szerv neve	A kirándulások helye	Résztvevő gyermekek száma	Hány napon volt kiránd.	Egy kiránd. részt vett	Kiosztásra került		Az összes költség	Ebből a gyermekek megtérítettek	A főváros megtérített		
					adag ebéd	adag tízórai vagy uzsonna			vill. jegyek darab	ebéd adag	uzsonna adag
Keresztény Ifjak Országos Egyesülete	Nógrádverőce	630	14	45	630	630	250	120	—	—	—
Gyermekszeretet Egyesület (MANSz)	Hüvösvölgy	400	10	40	—	400	—	—	100	—	400
Országos Magyar Gyermekvédő Egyesület	Budai hegyek, Városliget, dunai fürdők	4.808	49	9.870	—	4.808	2.072	166	—	—	—
Magyarországi Munkások Gyermekbarát Egyesülete	Budai hegyek, Esztergom, Visegrád, Nagymaros	2.769	39	70	1.854	2.159	1.418	607	150	—	—
Bethánia Egyesület	Hüvösvölgy, Zugliget, stb.	280	4	70	—	—	—	—	—	—	—
Giesswein Sándor Gyermekvédő Egyesület	Visegrád, Budai hegyek	2.636	26	100	—	450	1.500	872	—	—	—
Külső Lipót-Terézvárosi Ref. Egyház	Hüvösvölgy	400	1	400	—	—	96	76	—	—	—
Belső « « « «	Zugliget, Jánoshegy	150	4	40	—	—	30	—	—	—	—
Kath. Egyházközségek a Szociális Testvérek útján	Városkút, Hüvösvölgy	[1] 38.213	—	—	38.213	—	7.930	—	38.213	—	—
Szent Alajos Árvaház	Mária Remete	336	6	60	112	224	—	—	—	—	—
Magyar Ref. Diákok Soli Deo Gloria Szövetsége	Budai hegyek	300	10	30	—	—	—	—	—	—	—
Budapesti Keresztyén Ifj. Egyesület	Budai hegyek, Dunavecse	140	5	26	100	160	300	300	—	—	—

[1]) A nyári hónapokban mind ennap több csoportos kirándulást szervezett.

Iskolai fürdők.

Az iskolai egészségvédelmi intézmények közé tartoznak az iskolai fürdők is. A főváros már a háború előtt gondot fordított arra, hogy új iskolaépületei a higiénia követelményeinek megfeleljenek és így az 1910. óta épült iskolákban majdnem kivétel nélkül megtaláljuk az iskolai fürdőt (tuss- vagy medencefürdőt). Ennek dacára a tanulóifjúság az iskolai fürdőket alig 1—2 iskolában használhatja s a legtöbb helyen csak az iskolában elhelyezett sporttanfolyamok látogatói veszik azt igénybe. Ilyen körülmények között az iskolai fürdőknek nem lehet különösebb jelentőséget tulajdonítani. Ezen fürdők használatbavétele csak úgy volna biztosítható, ha az egyes iskolákban (különösen a polgári iskolákban) a szegényebbsorsú tanulók részére fürdő használatára a délutáni órákban megfelelő idő jelöltetne ki, ami viszont további személyzeti és dologi kiadásokat igényelne. A jövőre nézve tehát megfontolandó, hogy olyan körzetben, ahol a tanulók legnagyobb része tehetősebb szülők gyermeke, érdemes-e iskolai fürdőt létesíteni. Ezek a szülők ugyanis a tapasztalatok szerint nem engedik, hogy gyermekeik az iskolai fürdőt használják.

Gyógytornatanfolyam.

A gyógytornatanfolyamokat a főváros a háború folyamán kísérletképen létesítette. A gyengén táplált, fejletlen, de főként a kezdődő gerincelferdülésben szenvedő gyermekeket régebben a torna alól felmentették, ma már ezeket a tanulókat az iskolaorvosok a tanév elején kiválogatják, az orthopädszakorvos a megfelelő gyógytornagyakorlatokat végző csoportokba osztja be őket. 1935-ben 6759 tanuló átlag 30—40-es csoportokban volt gyógytornára beosztva. A gyakorlatokat külön szakképzettséggel rendelkező gyógytornatanárok vezetik.

Csukamájolaj és tejtáplálási akció.

A gyengén fejlődő iskolásgyermekek erősítésére a főváros 1929-ben bevezette a csukamájolajakciót. Ez az akció három éven keresztül folyt. Évente átlag 3000 rászoruló gyermek részesült csukamájolajjal való táplálásban. 1932. év végén azonban a csukamájolaj beszerzése valutáris nehézségekbe ütközött és ekkor a főváros a csukamájolajra előirányzott hitelösszeget az iskolai ingyentejakció bővítésére fordította.

Játszóterek.

Az 1921 : LIII. testnevelési törvény alapján az ifjúság rendszeres testnevelése állami feladat.

A sportolás egészségügyi jelentőségének tudatában a gyermekvédelmi testnevelés feladatai keretében gondoskodott a főváros arról, hogy úgy az

óvodás gyermekeknek, mint az elemi- és középiskolás tanulóknak alkalma nyíljék az iskolán kívül is testedzésre.

Az óvodás gyermekek edzésére és erősítésére a napközi otthonokban játékórákat és játékdélutánokat tartanak. Az elemiiskolás gyermekek részére a főváros az iskolai játszótereken kívül tornaszerekkel ellátott játszótereket létesített. Iskolai játszóterekben a főváros meglehetősen szegény. Az Ostrom-utcai, Marczibányi-téri, Jurányi-utcai, Hunor-utcai, Timár-utcai és Simor-utcai játszótereken kívül — az iskolaudvaroktól eltekintve — iskolával kapcsolatos játszótér nem áll rendelkezésre. Ezt a hiányt pótolja a főváros nyilvános játszóterek létesítésével. A játéktereken a felügyeletet az Iskolánkívüli Népművelési Bizottság játéktér tanfolyamát végzett pedagógusok látják el. A főváros egyre szaporítja nyilvános játszótereit, jelenleg a VI., Városligetben, VI., Gyöngyösi-úton, VII., Almássy-téren, VII., Klauzál-téren, VIII., Tisza Kálmán-téren, VIII., Kálvária-téren, XI., Gellérthegy déli oldalán és a XI., Lenke-út 93—95. számú bérház mögött van játszó- és tornaszerekkel ellátott és legtöbb esetben homokozóval, lubickolóval is felszerelt játéktér. Az V. ker., Pozsonyi-út mellett létesített parkban szintén állított fel a főváros homokozót és lubickolót. Lubickoló van a Budaörsi-úti, gróf Haller-utcai és a X., Üllői-úti 124. számú fővárosi bérházak udvarán.

3. A gyermekek jogi védelme.

A gyámhatóság.

A jogi vonatkozású gyermekvédelmi munkát a gyámhatóság látja el. A gyámhatóság tevékenysége közigazgatási jellegű funkció és elsőfokon az árvaszék, másodfokon a törvényhatóság közigazgatási bizottsága, harmadfokon a belügyminisztérium végzi.

A gyámhatóság szervezetét, működését és hatáskörét az 1877. évi XX. t.-c., annak novellája az 1885. évi VI. t.-c. és egyéb törvények szabályozzák. Ezek szerint a gyámhatóság feladata a kiskorúak szellemi és anyagi érdekeinek megóvása és annak előmozdítása.

Az árvaszék, mint elsőfokú gyámhatóság hatásköre : a gyámkirendelés, az atyai hatalom megszüntetése, a kiskorúak vagyonkezelése, nagykorúsítás, a gyermektartás és elhelyezés stb. és általában a kiskorúak jogi, közigazgatási és szociális védelme.

A gyámügyi törvény értelmében, ha a kiskorúak atyai hatalom alatt állanak, a gyermek neveléséről az atyának kell gondoskodni. Ha az atya ezen kötelezettségét és jogát elhanyagolná, s ezzel a kiskorú szellemi vagy testi épségét veszélyeztetné, a kiskorú érdekében közbelép a gyámhatóság. A gyámhatóság az atyai hatalmat felfüggesztheti, sőt meg is szüntetheti.

A gyámhatóság azon kiskorúak részére, akiknél az atyai hatalom megszűnt, (az atya halála, vagy megszüntetése stb. miatt) gyámot rendel. A kiskorú törvényes és természetes gyámja az anyja, majd a gyermek nagykorú férfirokonai. Az atyának joga van végrendeletében kijelölni, kit kíván a gyermek gyámjául. Ha a rokoni kötelék alapján kijelölendő, vagy a végrendeletben kijelölt személyek nem lehetnek gyámok, a gyámot a gyámhatóság rendeli ki. A gyámnak kötelessége a gyermek neveléséről gondoskodni, szellemi, erkölcsi épsége és vagyona felett pedig őrködni. A gyámoltakat a közgyám tartja nyilván, ő látja el a gyámokat tanáccsal, ellenőrzi működésüket és felügyel a gyámoltak vagyoni, egészségi és nevelési helyzetére.

A gyermekek jogi védelmének biztosítását célozza az a rendelkezés is, amely szerint a kerületi elöljárók olyan halálesetnél, ahol kiskorú is érdekelve van, a halálesetfelvétel és a hagyatéki leltár másodpéldányát a kiskorú érdekeinek megvédése végett az árvaszékhez terjesztik be.

A házasságon kívül született gyermekek gyámsági és jogvédelmi ügyeivel a *fővárosi árvaszék gyermekvédelmi osztálya* foglalkozik. Ezen osztály tevékenységét az anya- és csecsemővédelem kapcsán ismertettem. A gyermekvédelmi osztály másik fontos működési területét, az erkölcsi romlásnak kitett és züllésnek indult kiskorúak védelmére vonatkozó munkát az igazságügyi gyermekvédelemmel kapcsolatban fogom megemlíteni.

Az árvaszéknek a törvényes gyermekek tartási ügyeit intéző osztálya is gyermekvédelmi vonatkozású tevékenységet fejt ki. Egyébként az árvaszék 1935. évi tevékenységéről készített beszámoló szerint 1935. évben 1541 vagyonos egész árva, 9548 vagyonos félárva, 2649 vagyontalan egész árva és 26.416 vagyontalan félárva, vagyis összesen 40.154 kiskorú gyámolt ügyeit kezelte.

Az árvaszék által kezelt összes ügyek közül a gyermekvédelmi vonatkozású ügydarab, az összes ügyek 32·7%-át tették ki.

Társadalmi szervek részéről ellátott jogvédelmi munka.

A gyermekvédelmi munkát végző társadalmi egyesületek közül sokan foglalkoznak a gyermekek jogi védelmével. Igaz ugyan, hogy ezirányú tevékenységük a gyermek érdekeinek biztosítása és ingyenes jogi képviselése helyett a legtöbb esetben ingyenes jogi tanácsadásban merül ki. Meg kell említenem itt az *Országos Gyermekvédő Liga* és a *Szociális Missziótársulat* tevékenységét. A *Házasságon Kívül Született Gyermekek Országos Védőegyletének* célkitűzései a törvénytelen gyermekek jogi helyzetének általános javítását foglalja magában.

4. Nevelővédelem.

A gyermek szellemi és erkölcsi fejlődéséről elsősorban az iskola hivatott gondoskodni. Az iskola azonban ezt a feladatát kötött tanítási ideje és tanrendje mellett csak akkor tudja megfelelően ellátni, ha a gyermek szabadidejét megfelelő környezetben, a család körében, vagy olyan felügyelet alatt tölti el, amely az iskola munkájának továbbépítésében tevékeny részt vesz.

Ha a szülők, kereső foglalkozásuk, hanyagságuk, gyakorlatlanságuk, vagy más ok miatt gyermekükkel otthon nem foglalkoznak, az elcsavarog és rossz társaságba kerül, ami legtöbb esetben a gyermek szellemi és erkölcsi fejlődésében egész életre kiható károkat okoz.

Az az iskolánkívüli nevelő, oktató munka, amely ezen gyermekek szórakoztatására, foglalkoztatására irányul, nemcsak pedagógiai munkát végez, hanem a gyermeknevelésnek olyan részeire is kiterjed, amely a szociális gyermekvédelem határait érinti s ez a munka nemcsak a csavargástól, a meg nem felelő környezettől vonja el a gyermeket, hanem a hiányos családi nevelést is kiegészíteni, pótolni igyekszik.

Nevelővédelmi jellege van az óvodai és iskolai napközi otthonnak. Miután azonban fővárosunkban a szegény családok gyermekeinek jelentékeny része nem jár óvodába (1935. március 15-én a hatósági nyílt szegénygondozás keretében segélyezett ínséges családok 3—6 éves gyermekeinek 36·7%-a nem járt óvodába), a 3—6 évesek óvodánkívüli foglalkoztatása fontos feladatot lát el.

A nevelővédelem keretében kell felsorolnom a játszótereken pedagógusok vezetésével játszócsoportok szervezését, tanulmányi kirándulások szervezését, gyermek-könyvtárak, oktatóelőadások, filmek bemutatását, mesedélutánok rendezését és végül ide sorozható részben a 12—16 éves leányok részére létesített munkaiskolák is, bár ezt a kérdést a nővédelem kapcsán fogom ismertetni.

Az utóbbi években a gyermekvédelemi célkitűzésű szervek oktató, nevelőjellegű előadásaik sorozatában egyre több olyan előadást illesztenek be, melyek a szülőket érdeklik. A gyermekek hozzátartozói ugyanis sok esetben nem rendelkeznek azokkal az ismeretekkel, amelyek a helyes gyermeknevelés szempontjából nélkülözhetetlenek. A szülőket is fel kell tehát világosítani a gyermeknevelés feladatairól. Ezt a célt szolgálják a Szülők Iskolája, Szülők köre stb. keretében egyesületek és szervek részéről egyre gyakrabban tartott előadássorozatok és ezzel a célkitűzéssel alakult meg a Magyar Gyermektanulmányi és Nevelésügyi Társaság és a Magyar Szülők Szövetsége.

Végül nevelővédelemhez kell soroznom a Magyar Vöröskereszt Ifjúsági csoportjának a Szociális Missziótársulat és a cserkészet munkájának egy részét is.

Az iskolánkívüli nevelővédelem munkáját a főváros az utóbbi években fokozottabban támogatja. Régebben csak a társadalmi jótékony egyesületek

szervezetei tartottak mesedélutánokat, délutáni játszó- és foglalkoztató órákat, ma azonban a napközi otthonok, gyermekotthonok és a Népművelési Bizottság munkáján keresztül a főváros ezekből a feladatokból is egyre nagyobb részt vállal.

A Székesfőváros Iskolánkívüli Népművelési Bizottságának gyermekvédelmi tevékenysége.

A főváros Iskolánkívüli Népművelési Bizottsága a vallás- és közoktatásügyi miniszter kívánságára 1933. év folyamán munkáját kiterjesztette a gyermekek szórakoztatására is. Azóta a bizottság ellenőrzi és irányítja a társadalom gyermekfoglalkoztató és szórakoztató tevékenységét és az ilyen alkalmak megteremtésénél közreműködik. 1933-ban a gyermekfoglakoztatást a Nemzeti Gyermekhét keretében látta el. A Gyermekhét megrendezésével a bizottság egyrészt felhívta a társadalom és a szülők figyelmét a gyermekvédelmi kérdésekre, másrészt a családi, iskolánkívüli nevelés korszerű kérdéseit és azok jelentőségét ismertette. A Nemzeti Gyermekhét keretében megindított játéktéri foglalkoztatást 1934. évben a bizottság július és augusztus hónapokban is folytatta 12 székesfővárosi játszótéren minden második napon.

1935. évben a kerületi elöljárók elnöklete alatt az egyes kerületekben kerületi bizottságok alakultak és a társadalom ezeken keresztül támogatta a szervezés munkáját. Ebben az évben a nemzeti Gyermekhét 6 napján 25 játszótéren naponta átlag foglalkoztatott 5000 gyermek között a polgármesteri IX. ügyosztály útján 10.000 uzsonnát a főváros, további 10.000 uzsonnát pedig a kerületi bizottságok osztottak szét.

A Nemzeti Gyermekhét tartama alatt a gyermekek részére nyujtott szórakozási alkalmak (játéktéri foglalkoztatás, cirkusz, állatkert stb.) száma 512 volt s ezeken összesen kb. 50.000 gyermek vett részt. Felnőttek részére 254 előadást tartott, ezeket kb. 36.000 felnőtt hallgatta.

A bizottság a szabadban való foglalkoztatás pótlására a téli hónapokban a »Népművelés Meseszínháza« címén gyermek- és ifjúsági filmelőadásokat rendez, amelyek keretében egészségügyi, oktató- és szórakoztató filmek kerülnek bemutatásra. E mellett mesékkel és közös éneklésekkel szórakoztatják a gyermekeket.

1935. évben a kisebb kültelki mozgóképszínházakban a bizottság által rendezett gyermek- és ifjúsági filmelőadásokon 43 film került bemutatásra. Ezeken kb. 4000 gyermek vett részt.

A bizottság a főváros gyermekkórházaiban, illetve az egyéb kórházak gyermekosztályain (Bródy Adél, Fehérkereszt, Stefánia, Szent István, Új Szent János) a képzett játszótéri önkéntes tagokkal kórházi mesedélutánokat is rendezett.

A társadalmi egyesületek és szervek részéről eddig függetlenül végzett családvédelmi munka lassan bekapcsolódik a bizottság munkájába. 1935-ben már sok intézmény és társadalmi egyesület a Népművelési Bizottsággal együtt rendezte mese- és foglalkoztató délutánjait. (Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége, Katholikus Háziasszonyok Országos Szövetsége, Gyermekszeretet Egyesület, Gyermekbarát Egyesület, Szociális Missziós Társulat stb.)

Gyermekszórakoztatással foglalkozik a Népművelési Bizottságnak két szociális telepe (settlement) a Városszéli telep és a X. ker., Kozma-utcai népgondozókban is.

A bizottság a szülőkkel való szoros együttműködés és kapcsolat fenntartása érdekében 225 alsó- és középfokú iskolában a szülői értekezletek keretében 252 ismeretterjesztő előadást tartott.

Társadalmi gyermeknevelő védelmi munka.

(Gyermekfoglalkoztatások.)

Az alábbi kimutatásban felsorolom azokat a társadalmi szerveket, amelyek mese- és játékdélutánok tartásával rendszeresen foglalkoznak. Ezeken kívül a gyermekvédelmi célkitűzésű egyesületek nagyrésze — különösen a nyári hónapokban — szintén rendez játék- és mesedélutánokat. Az egyesületek rendszerint gondoskodnak a foglalkoztatásban résztvevő gyergyermekek uzsonnáztatásáról is és amíg a gyermekek játszanak vagy mesét hallgatnak, a szülők és kísérők részére ismeretterjesztő vagy nevelésügyi előadásokat tartanak.

Gyermekszórakoztatás és foglalkoztatás.

Név	Hely	Egy csoportban átlag hány gyermek vett részt	Hány napon
Budai Szent László Gyermekotthon Egyesület	II., Donáti-utca 46.	120	53
Szent Alajos Árvaház Szivgárda Otthon ...	III., Kiscelli-út 79.	40	88
Gyermekszeretet Egyesület	IX., Zita-telep, Gubacsi-út		
Orsz. Magyar Gyermekvédő Egyesület ...	X., Kápolna-tér, Karmelita-utca	415	104
	Játszóterek, Egyes. helyis.	80	91
Magna Hungarorum Domina Őrangyal Otthona	VII., Damjanich-utca 52.	200	200
Magyarországi Munkások Gyermekbarát Egyesülete	Színházak, Cirkusz	45	240
Országos Izr. Patronázs-Egyesület	VIII., Nagyfuvaros-utca 4.	20	48
Szent Ferencrendi Misszió Hermina Zárda .	XIV., Hermina-út 21.	50	52
Magyar Református Diákok Soli Deo Gloria Szövetsége	X., Auguszta-telep	60	25
Budapesti Keresztény Ifjúsági Egyesület ..	VIII., Horánszky-utca 26.	25	120
Szociális Misszió Társulat	I., Krisztina-krt. 125.	80	256
Budai Evang. Mária Dorottya Egyesület ..	I., Bécsi kapu-téri iskola	50	10
Baross-téri Református Egyház	XIV., Thököly-, Aréna-út s.	20	70
Népművelő- és Népgondozótelep	X., Kozma-utca 6.	30	52
Szent József Otthon	III., Kórház-utca 37.	65	28
Magy. Vöröskereszt Egylet IV. ker. fiókegyl.	IV., Váczi-utca 62—64.	150	12

Nevelővédelemmel foglalkozó egyesületek.

Magyar Gyermektanulmányi és Nevelésügyi Társaság. (Mária Terézia-tér 8.) Megalakult 1903-ban. A gyermekvédelmet kutatómunkával, szociográfiai felvételezéssel szolgálja. A tanulmányok eredményeit főként a nemzeti nevelés, a gyermekvédelem, a fiatalkorúak igazságszolgáltatása és a gyógyítónevelés számára igyekszik értékesíteni. A társadalom érdeklődésének ébrentartására nyilvános előadásokat rendez és szaklapot ad ki a »Gyermek és Ifjúság« címen. 1935-ben hat előadást tartott gyermek és ifjúságtanulmányi és nevelési kérdésekről.

Magyar Szülők Szövetsége (VIII., Vas-utca 3.) Mint a Magyar Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaság szakosztálya alakult meg 1923-ban. Jelenleg működését függetlenül folytatja széleskörű programmal. Legfőbb feladata a gyermeknevelés terén a szülők kioktatása. Ezt a célt szolgálja a »Szülők iskolája« tanfolyam, itt 1935-ben 10 előadást tartottak. Programmjába felvett pontok: 1. Pedagógiai tanácsadás, 2. Gyermekegészségügyi orvosi tanácsadás, 3. Képességvizsgálat, 4. Pályaválasztási tanácsadás, 5. Gazdasági tanácsadás.

A Magyar Ifjúsági Vöröskereszt Egylet. (VIII., Baross-utca 15.) A Magyar Ifjúsági Vöröskereszt 1921-ben alakult meg Budapesten. Célja: az iskolás gyermekeknek és ifjúságnak egészségügyi és szociális kérdésekkel való megismertetése és az emberbaráti tevékenységbe való bekapcsolása. Munkaterve négy irányú: 1. egészségügyi tevékenység, 2. iskolaközi és nemzetközi levelezés, 3. emberbaráti tevékenység, 4. gyakorlati munka.

Az egyes iskolákban a pedagógusok vezetésével létesített Ifjúsági Magyar Vöröskereszt csoportok keretében a tanárok és tanítók a felkért orvosokkal egészségügyi előadásokat és betegápolási tanfolyamokat tartanak, amelyen ismertetik a tanulókkal a tisztaság, a rendszeres testápolás, az egészséges életmód lényegét és fontosságát, továbbá a betegségek elleni védekezést. A Budapesti Önkéntes Mentőegyesület támogatásával a tanulók részére mentőtanfolyamokat létesítenek. A mentőtanfolyamot Budapesten 1935-ben körülbelül 9000 tanuló látogatta.

Az egyes csoportok műhelyeket is létesítenek, ahol a fiúk ipari munkákkal, a leányok pedig háziipari munkákkal, varással és más kézimunkával foglalkoznak. A csoportok munkáit jótékony kiállítás keretében értékesítik. A befolyó jövedelmet a védelmük alatt álló gyermekek támogatására fordítják. Az Ifjúsági Vöröskereszt-mozgalom az ország iskoláiban egyre nagyobb tért hódít.

Budapesten 1935. évben 172 csoport keretében 11.923 gyermek végezte az ifjúsági vöröskereszt munkáját. Gondozottak száma: kb. 8—900 volt.

A Szociális Missziótársulat által életrehívott kistestvér mozgalom keretében minden nagyobb leánytag egy-egy lelkileg elhanyagolt, elhagyott gyermeket vállal kistestvérként és azt gondozva anyagilag támogatja, fejlődéséről naplót vezet. Számuk 225 volt 1935-ben.

A cserkészet.

A Magyar Cserkész Szövetség az ifjúság széles rétegeit foglalja magában, elsősorban azzal a céllal, hogy belőlük egész embereket neveljen. A cserkészfogadalom csak a 12 éves kor betöltése után tehető le, a komoly cserkészet a 14 éves életkor betöltése után indul meg. Ezért bővebben az ifjúságvédelem keretében fogom tárgyalni, itt csak azt említem, hogy a farkaskölyök és apródmozgalom mind eredményesebben kapcsolja be ezen iskolánkívüli nevelőmunka kereteibe a hat évet betöltött gyermekeket is és ez a mozgalom tette lehetővé az elemi iskolák alsó tagozatainak a cserkészmozgalomba való bevonását.

A kis-cserkészet célja a 12 éven aluliakat a cserkészet elemeivel foglalkoztatni. A foglalkoztatás formája: ének, játék és kézügyességi gyakorlatok. A cserkészapród-mozgalom alig néhány éves multra tekint vissza, különösen az elemi iskolában végez jó munkát és az angol eredetű cserkészet eszméit magyar történelmi vonatkozású nevek bekapcsolásával igyekszik a magyar gyermek lelkéhez közelebb hozni.

Gyermekkönyvtárak.

A gyermekeket a ponyvairodalomtól csak akkor tudjuk elvonni, ha szellemi fejlettségüknek megfelelő és érdeklődési körüket kielégítő gyermek- és ifjúsági könyveket adunk a kezükbe. Úgy az alsó, mint a középfokú iskolák ezért iskolai könyvtárakat létesítettek s könyveket kölcsönöznek a tanulóknak.

Az iskolai könyvtárak mellett a Fővárosi Könyvtár hét gyermekkönyvtárat létesített (II., Szilágyi Dezső-tér, III., Kórház-utca 9., IV., Királyi Pál-utca 11., V., Vág-utca 12., VI., Állatkert, VII., Almássy-tér, X., Százados-út 7. sz.). Ezen gyermekkönyvtárak évi forgalma kb. 150.000 kötet. A gyermekfoglalkoztatókat fenntartó társadalmi jótékony szervek, anyagi erejükhöz képest szintén rendeznek be kisebb-nagyobb gyermek- és ifjúsági könyvtárakat.

B) Szellemi, érzékszervi és testi fogyatékos gyermekek védelme.

Szellemileg fogyatékos gyermekek lehetnek: gyenge tehetségűek, értelmileg, erkölcsileg fogyatékosok, ideges, psychopathiás gyermekek. Érzékszervileg fogyatékosok: vakok, rövidlátók, süketek, (némák) nagyothallók. Testi fogyatékosok pedig a nyomorékok.

A főváros intézményesen csak a szellemi fogyatékosok és nagyothallók neveléséről gondoskodik. Támogatja azonban a társadalom által a szellemi, érzékszervi és testi fogyatékosok védelmére fenntartott intézményeket.

A szellemileg fogyatékos gyermekek védelme.

A szellemi fogyatékos gyermekek nevelése »az iskoláztatási kötelezettség teljesítésének biztosításáról« szóló 1921. évi XXX. t.-c. alapján kiadott rendeletek értelmében állami feladat. Legfelsőbb véleményező és javaslattévő szerv a Gyógypedagógiai Intézetek Országos Szaktanácsa (VIII., Festetich-utca 3.) ellenőrző és végrehajtó szerv az Országos Gyógypedagógiai szakfelügyelőség. Ez utóbbi tartja nyilván az összes tanköteles korú fogyatékos gyermekeket. Az állami gyógypedagógiai tanárképző főiskola (VII., Hermina-út 7.) 1907. óta négy évfolyamú és főiskola jellegű. A főiskola keretében működik a gyógypedagógiai gyógy- és kórtani laboratórium.

A gyógypedagógia elméleti és gyakorlati kérdéseivel foglalkozik a Magyar Gyógypedagógiai Társaság is. Felolvasó üléseket rendez és »Magyar Gyógypedagógia» névvel lapot ad ki.

A főváros gyógypedagógiai munkája.

A háború után néhány évvel iskolába került gyermekanyag egyrésze testileg és szellemileg gyengében fejlődött. A fővárosnak tehát gondoskodni kellett arról, hogy ezeknek a gyermekeknek a nevelése a normális fejlettségű gyermekek előmenetelét ne akadályozza és ezért gyógypedagógiai intézményei keretét kibővítette, illetve új intézeteket létesített. A gyöngetehetségű gyermekek részére kislétszámú osztályokat, a gyöngeelméjű gyermekek részére gyógypedagógiai intézetet tart fenn a főváros.

Kislétszámú osztályok.

Kisfokú szellemi és érzékszervi fogyatékosságban szenvedő (gyenge tehetségű) elemi iskolai tanulók részére a főváros kislétszámú osztályokat szervezett, ahol a tanulókkal megfelelő képzettségű szakemberek foglalkoznak.

Ha valamely gyermek olyan gyenge tehetségűnek bizonyul, hogy az általános tanítói és nevelői munka mellett továbbhaladása osztályismétléssel sem remélhető és az osztályban való jelenléte az átlagos képességű gyermekek tanulmányi előmenetelét akadályozza, a gyermeket kislétszámú osztályba utalják. A beutalást (áttelepítést) végző bizottság tagjai: a kislétszámú osztályok szakfelügyelője, az ideggyógyász szakorvos, az áthelyezést kérő iskola igazgatója, az iskola orvosa, a kislétszámú osztályok tanítóinak képviselője.

Kimutatás Budapest székesfőváros kislétszámú osztályairól.

	Osztályok
I., Czakó-utca 6. szám	I—VI.
I., Diana-út 4. szám	I—VI.
II., Csalogány-utca 45. szám	I—VI.
II., Marcibányi-tér 1. szám	IV.
III., Ürömi-út 64. szám	I—IV.
III., Szentendrei-út 8180. hrsz.	I—IV.
III., Raktár-utca 1. szám	I—VI.
VI., Érsek-utca 6. szám	I—VI.
VI., Lehel-utca 16. szám	I—V.
VI., Gömb-utca 53. szám	I—VI.
VI., Váci-út 89. szám	I—VI.
VI., Tomori-utca 70. szám	I—III.
VI., Tatai-út 1553. hrsz.	I—VI.
VII., Telep-utca 32/b szám	I—VI.
VII., Hungária középkörút 139. szám	I—VI.
VIII., Dugonics-utca 19. szám	I—IV.
IX., Lónyay-utca 6. szám	III—V.
IX., Ranolder-utca 22. szám	IV—VI.
IX., Tűzoltó-utca 85. szám	I—III.
IX., Kén-utca 1. szám	I—VI.
IX., Gyáli-út 25. szám	I—VI.
X., Üllői-út 118. szám	I—IV.
X., Százados-út 6. szám	I—IV.
X., Kápolna-tér 4. szám	I—VI.
X., Kada-utca 27. szám	I—III.
X., Maglódi-út 8. szám	I—IV.
X., Álmos vezér-tér 2. szám	III—VI.
XI., Váli-út 1. szám	I—VI.
XI., Kelenföldi-úti leányiskola	I—V.

A főváros 95 kislétszámú osztályát 1935. évben 1472 tanuló látogatta. Egy-egy osztályban 10—15 gyengetehetségűt tanítanak.

A szellemileg fogyatékos (gyenge elméjű), de még képezhető fiú- és leánygyermekeknek elméleti alapismeretekre és valamely iparágra, esetleg kerti munkára való kiképzése céljából a főváros 1926. év elején nyitotta meg a III., Miklós-tér 5. számú internátussal kapcsolatos gyógypedagógiai intézetét. Az 1934—35. évben 75 bentlakó és 5 bejáró 7—25 éves növendéke volt. 70 bentlakó ingyenes ellátásban részesült. A gondozottak elméleti oktatáson kívül vászon, szőnyegszövő, kefekötő, virágcserépkészítő műhelyekben nyernek gyakorlati kiképzést.

Ugyan e célt szolgálta a X. ker., rákosfalvai gyógypedagógiai intézet is, azonban 1932. évben megszűnt és 40 gondozottja a III. ker., Miklós-téri gyógypedagógiai intézetben nyert elhelyezést.

Az internátusos ellátásra vagy felügyeletre nem szoruló gyöngeelméjű gyermekek az 1932. évben megszervezett gyógypedagógiai osztályokba járnak.

A súlyos nagyotthallásban szenvedő tanulók részére a II. ker., Toldy Ferenc-utca 64. szám alatt 1925-ben létesített internátussal egybekötött intézetet a főváros 1934. évben megszűntette. 61 gondozottját a VIII. ker., Rökk Szilárd-utca 13. szám alatt lévő elemi iskolában, a nagyotthallók oktatására létesített osztályokban helyezte el. Itt azonban csak bejáró növendékek vannak.

Siketnémák és vakok oktatására a főváros nem létesített intézetet. Ezeket az állami és felekezeti intézetek veszik gondozásba. A siketnéma iparostanoncok részére tart fenn ugyan a főváros ipariskolát, (Siketnémák Községi iparostanonciskolája, V., Érsek-utca 4.) a hét osztályba azonban 1935. éveben összesen csak 11 tanuló (7 fiú és 4 leány) járt.

Szükség volna azonban a rosszullátó gyermekek részére külön osztály felállitására. Az erkölcsileg fogyatékosak internátussal egybekötött gondozása is megoldandó kérdés, mert ezeknek javítóintézetben való elhelyezése nem biztosítja a kívánt eredményt.

Beszédhibás tanulók részére 18 tanfolyamot tart fenn a főváros. Az 1934/35. évben 350, 3—15 éves beszédhibás növendék heti két órán át nyert speciális oktatást, illetve kezelést. A tanfolyamok helye a következő: I., Márvány-utca, III., Lajos-utca, VI., Gömb-utca, VII., Aréna-út 25., VII., Egressy-út, VIII., Dugonits-utca, IX., Szvetenay-utca, X., Ihász-utca 27., X., Maglódi-úti és XI., Váli-úti elemi iskola. Összesen 18 tanfolyam 36 órával hetenként.

1934-től a fővárosi Pedagógiai Szemináriumban a továbbképző tanfolyamok keretében a tanítók azokat az ismereteket is elsajátíthatják, amivel a pedagógusok a gyermeket folyamatos beszédre szoktathatják és kijavíthatják kisebb beszédhibájukat.

Végül megemlítem, hogy a Miklós-téri gyógypedagógiai intézet tanári kara a kb. 400 fogyatékos gyermek szüleit a »Szellemileg elmaradottakat Gyámolító Emberbarátok Országos Egyesületé«-be tömörítette s a fővárosi gyógypedagógiai intézetekből kilépő gyermekek támogatása ezen egyesületen keresztül történik.

Állami gyógypedagógiai intézetek.

Az állami gyógypedagógiai intézetek kétfélék: *a)* a kisegítő és *b)* gyógyítva nevelő iskolák.

a) A gyógypedagógiai kisegítő iskolák a gyengetehetségű, szellemileg fejletlen tankötelesseket az elemi ismeretekre oktatják, (számuk 21.).

b) A gyógyítva nevelő iskolának az a feladata, hogy az elemi ismereteken felül munkára és gyakorlati ügyességekre is oktassa a szellemi és érzékszervi fogyatékos gyermekeket.

Állami kisegítő iskola Budapesten. (VIII., Mosonyi-utca 6.). 1906-ban létesült. Jelenlegi épületét a főváros telkén 1907-ben az állam építette. 1935-ben

az intézetben 130 bejáró növendék nyert gondozást és nevelést. Az intézet 35 férőhelyű napközi otthont tart fenn, ahol a gyermekek ingyen tízórait, ebédet, uzsonnát kapnak.

Állami Gyógypedagógiai Nevelő Intézet (I., Alkotás-utca 53.) 1896-ban létesült. Az intézet internátussal kapcsolatos. 1934—35. évben 116 bentlakó és 3 bejáró, 7—18 éves növendéke volt. 93 bentlakó ingyenes gondozásban részesült. 1935. évben a nyolc évfolyamos nevelő tagozat működött, a foglalkoztató, illetve továbbképző tagozatot az állam beszüntette.

Hibásbeszédűek Budapesti Állami intézete (VIII., Festetich-utca 3.) Az intézet a gyógypedagógiai tanárképző gyakorló iskolája. Két féléves tanfolyamot tart, amire 30—30 beszédhibást vesz fel, (dadogó, hadaró, pösze beszédes, hallónéma). Felvesz 18 éven felülieket is. A tanfolyam ingyenes.

Ideges (psychopatiás) gyermekek védelme.

A gyengetehetségű, szellemileg fogyatékos gyermekek kislétszámú osztályokban (kisegítő iskola) és gyógypedagógiai intézetekben részesülnek oktatásban. Ezek az értelmi fogyatékosságok korán észrevehetők, s a gyermek gondozói idejében szakemberhez fordulhatnak. Ezek mellett azonban nagy tábora van az ideges, lelkigyenge (nervozus, psychopathiás) gyermekeknek, akik jó, vagy átlagos szellemi képesség mellett munkaképesség alkalmazkodási készség stb. tekintetében társaikhoz viszonyítva, lényeges különbséget mutatnak. Ha ezeknek a gyermekeknek viselkedési és jellembeli rendellenességei nem eléggé kirívók, sokszor még a szülők előtt is hosszú időn át észrevétlenek maradnak. A rendellenességek általában a tanulásnál és a gyermek érzelmi és morális megnyilvánulásaiban jelentkeznek és részint veleszületet, részint szerzett tulajdonságok, amelyeknek okai egyrészt a gyermek testi és lelki alkatában, másrészt a gyermek környezetében keresendők. Az ilyen esetekben tehát a testi és lelki okok megkeresése és gyógyítása mellett a környezet megváltoztatására is kell törekednie, vagyis az ideges gyermek gondozóját a gyermekkel való bánásmódra is meg kell tanítani.

Hazánkban az ilyen értelemben vett nevelési tanácsadás fogalma az utóbbi évekig ismeretlen volt. Korábban csupán pályaválasztási tanácsadóink voltak. Az első intézmény, amely a gyermek orvosi, lélektani és pedagógiai vizsgálatát tüzte kicélul, 1916-ban létesült s Kriminálpedagógiai Intézet címén a Budapesti Fiatalkorúak Bírósága mellette folytatta tevékenységét. Az intézet azonban csak a bíróságnak adott zülött és a züllés veszélyének kitett gyermekek ügyében véleményt. A nevelési tanácsadás gondolatát 1927-ben alakult Magyar Invidualpsychologiai Egyesület propagálta és még ez évben az Országos Gyermekvédő Liga is állított fel ilyen intézetet. 1935-ben a Charité Poliklinika idegosztály, a Magyar Psichoana-

litikai Egyesület rendelő intézetében (I., Mészáros-utca 12.) és a Szociális Misszió Lánchíd-utcai (II., Lánchíd-utca 6.) rendelője is foglalkozott ilyen irányú tanácsadással. Úttörő és átfogó munkát végzett ezirányban a fővárosi iskolaorvosi intézmény, amely idegszakorvosi rendelőjében foglalkozott psychopathiás gyermekek vizsgálatával és minthogy a lelki gyógyulásnak szervi betegség is akadálya lehet, az iskolaszakorvosok a lelki gondozással együtt a betegségek gyógyításáról is gondoskodtak. (Érzékszervek kezelése, antilueses kúrák, mandulák kiirtása, beszédhibák gyógyítása stb.).

Nevelési tanácsadót tart fenn 1930 óta az Apponyi Poliklinika idegosztálya (VII., Hársfa-utca 5.) psychopathiás gyermekek és fiatalkorúak számára felállított rendelőjében, ahol módot adnak a beteg gyermekeknek a meg nem felelő környezetből való időnkénti eltávolítására, (speciális nyaraltatás, ellenőrzés alatt álló idegen családoknál) vagy legalább részleges elkülönítésre (napközi otthon).

Külön ki kell emelnem az Állami Gyógypedagógiai Nevelési és Pályaválasztási Tanácsadó által eddig végzett munkát, amely a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium alá tartozó Gyermeklélektani Intézet keretében fejtette ki tevékenységét. 1899-ben létesült s célja a gyermekek lelki egészségét orvosi és pedagógiai módszerek alkalmazásával gondozni.

A Gyermeklélektani Intézet 1934-ben külön vált az állami Gyógypedagógiai Intézettől és munkaterületét az iskolás gyermekek lelki egészségügyi gondozására kívánta kiterjeszteni. Ezen munkáját az egészségügyi gyermekvédelem keretében már ismertettem.

Érzékszervileg fogyatékos gyermekek védelme.

Siketnéma gyermekek védelme.

Siketnéma gyermekek nevelése Budapesten két intézetben történik. Az intézeti nevelés célja, hogy a növendékek szellemi és lelki fejlődése, szakszerű pedagógiai munkával biztosíttassék.

Siketnémák m. kir. Állami Intézete. (VIII., Festetich-utca 3.) Az intézet 1891-ben létesült. A növendékek oktatása előkészítő és I.—VIII. osztályban történik. A siketnémák beszédre való tanítása mellett súlyt helyez az iskola az erkölcsi és lelki nevelésre is. A növendékek testi fejlődésének és egészségének biztosításáról az intézet házi- és szakorvosa gondoskodik.

1934—35. évben az iskolának összesen 133, 4—18 éves növendéke volt (75 fiú és 58 lány), ebből 104 bentlakó, 19 bejáró volt. 24 bentlakó ingyenes gondozásban részesült.

Izraelita Siketnémák Országos Intézete. (XIV., Mexikói-út 60.) Az intézet 1877-ben létesült. Férőhelye 90. 1934—35. évben 51, 4—16 éves növendéke volt, ebből 47 bentlakó, 4 bejáró volt. 24 bentlakó teljesen ingyenes, 25 pedig féldíjas gondozásban részesült.

Az intézet élén a Pesti Izr. Hitközség által kinevezett bizottság áll. Az intézetből kilépő növendékek a tanári testület felügyelete alatt maradnak, s minden kilépő növendék mellé a tanári kar egy tagja »mentor«-i beosztást kap. Az intézet 1928-ban lovag Wechselmann Ignácz és neje Neuschloss Zsófia alapítványi vakok intézete épületébe költözött és azzal közös vezetés alatt áll. Fenntartási költségeit alapítványi kamatokból és társadalmi gyüjtésből fedezi. A főváros 1935-ben természetbeni támogatást nyujt az intézetnek, (napi 67 adag ingyenebédet, adagonként heti 1 pengő 15 fillér értékben.)

Vak gyermekek védelme.

A vakok József Nádor kir. Országos Intézete. (VII., Ajtósi Dürer-sor 39.) Legrégibb intézmények egyike. 1826-ban létesült. A vak gyermekek számára óvodát, oktató és szakképző tagozatokat tart fenn. Az óvodai nevelés 1—2, az oktató tagozat 8 és a szakképző tagozat 3 évfolyamú. Az intézet megfelelő képességgel rendelkező növendékeit az elemi és polgári iskoláknak megfelelő oktatás mellett ipari és zenei kiképzésben is részesíti. A növendéklétszám 1935-ben 204 volt, mind bentlakó és pedig 154 ingyenes, 37 pedig a m. kir. állami menhely által beutalt hadiárva.

Az intézetbe a szabályok szerint felvételt nyerhetnek azok a 4-ik évüket betöltött, vak, illetve csökkentlátású gyermekek, akik vakságukon kívül más testi vagy szellemi fogyatkozásban nem szenvednek. A növendékek általában 19 éves korukig maradhatnak az intézetben. Az 1933—34. tanévben siketnéma vak gyermekek számára külön osztályt nyitottak. Az intézet mellett működik a «Vakok Államilag Segélyezett Központi Foglalkoztató Intézete« és a vakok ipariskolája.

Lovag Wechselmann Ignác alapítványi vakok intézete. Vak gyermekek oktatására és intézeti nevelésére hagyott alapítványt lovag Wechselmann Ignác 1908-ban. Az intézet a XIV. ker., Mexikói-út az Izr. Siketnémák Országos Tanintézetével közös épülete és egységes gazdasági és pedagógiai vezetése van. Mindkettő a pesti izraelita hitközség felügyelete alatt áll. 1934—35. tanévben a növendékek létszáma 13 volt. Mind bentlakó, 4—18 éves korú, ebből 6 teljesen ingyenesen gondozott. Az intézetben előkészítő I—II—IV. és továbbképző osztály van.

Úgy az állam, mint az izraelita Wechselmann intézményben lakó növendékek ipari oktatását a Vakokat Gyámolító Országos Egyesület látja el tanműhelyében.

A testileg fogyatékos gyermekek védelme.

Testileg fogyatékosnak általában az tekinthető, akinek mozgási képessége állandóan és nagymértékben korlátozva van. A mozgási korlátozottság lehet világra hozott tulajdonság, de lehet betegség következménye is és a

fogyatékosság legkülönbözőbb formájában nyilvánulhat meg. (Kéz, láb, teljes vagy részleges hiánya, annak zsugorodása merevsége, bénulása, zúzódása, ficamodása, lazasága stb.). Mindezeknek közös sajátsága, hogy a munkaképességet s ezzel a létfenntartást bizonytalanná teszi, illetve a munkaképességet sokszor teljesen megszünteti. A testileg fogyatékosok emiatt a gazdasági életben elhelyezkedni nem tudnak, munkát nem vállalhatnak, ennek következtében hozzátartozóik és azoknak vagyontalansága esetén a társadalom, vagy az állam támogatására vannak utalva. Ez a támogatás sokkal értéktelenebb volt addig, amíg a mozgási szervek kóros állapotát gyógyíthatatlan betegségnek tartották. Az orthopädia fejlődésével azonban a mozgási szervek megbetegedésének nagy részét meg tudják előzni a már betegek közül pedig igen sok esetben a képességüket javítani és a fogyatékosságot gyógyítani is tudják. A gyógyítás lehetősége azonban a hatóságokra és a társadalomra rója a gyógyítás kötelességét is, még pedig az idejekorán való gyógyítást, mert úgy a hatóságnak, mint a társadalomnak érdeke, hogy a munkaképtelen testi fogyatékosok számát a minimumra csökkentse.

A testileg fogyatékosok szociális védelménél az orvosi gyógyításra nevelésre, tanításra és munkára való kiképzésre kell gondolni. Hazánkban a testileg fogyatékos 6—14 éves korú gyermekek ingyenes gondozására egyetlen intézmény szolgál. Az 1903-ban létesített *Nyomorék Gyermekek Országos Otthona* (XIV., Mexikói-út 61—63. sz.), amelyet társadalmi egyesület tart fenn.

A 160 férőhelyes intézetet további 50 ágyas kórház egészíti ki, ahol a testileg fogyatékos gyermekeket gyógytornával és orthopädsebészi beavatkozással gyógyítják. Az intézetnek elemi-, iparostanonc és munkaiskolája van, ahol a szükséges ismeretekre, bőr, díszmű, szabó stb. mesterségekre tanítják a gyermekeket.

Az intézetben gondozottak száma 1935-ben 142 volt, (ebből 106 fiú, 36 leány) koruk 7—13 év. A gondozottak közül iparos pályára (tanoncok) 53, szellemi pályára 6 gyermeket képeztek ki. A gondozott gyermekek szüleinek, illetve eltartásra köteles hozzátartozójának, gyámjának lakóhelye: Budapest 83 esetben, vidék 59 esetben. Ingyenesen gondozottak száma 105 fiú és 36 lány. Teljes díjért gondozottak száma 1 fiú. Egy gondozottnak évi eltartási költsége 750 pengő.

Az intézetben gondozottak közül teljesen árva 10 fiú, 3 leány, félárva 23 fiú, 11 leány.

1933-ban a testi fogyatékosok védelmére országos szövetség alakult, s ez a szövetség készítette elő a testi fogyatékos gyermekeket védő nemzetközi egyesület (International Society for Crippled Children) 1936-ban Budapesten tartott világkonferenciáját.

C) Züllés veszélyének kitett, züllésnek indult és bűnöző gyermekek, fiatalkorúak védelme.

(Igazságügyi gyermekvédelem).

Igazságügyi gyermekvédelem gyüjtőfogalma alatt azoknak a jogszabályoknak, továbbá szerveknek és intézmények tevékenységének összességét értjük, amelynek célja a züllésnek kitett, illetve erkölcs lejtőre jutott fiatalkorúak megmentése és javítása.

Az igazságügyi gyermekvédelem, szervezetét és a gondozási körébe kerülő gyermekanyagot tekintve, egyike a legbonyolultabb gyermekvédelmi ágnak. Célja nem a gyermek, illetve fiatalkorú büntetése, hanem az elhanyagolt, vagy már romlott erkölcsi felfogású bünöző gyermek javítása és erkölcsi érzékének fejlesztése. Ezeknek a gyermekeknek nevelése és javítása az igazságügyi gyermekvédelmi intézmények tevékenységét a gyógypedagógiai intézetek munkájával hozza kapcsolatba és így ezek az igazságügyi gyermekvédelem preventív célkitűzésű intézményeinek is tekinthetők.

A romlásnak kitett, züllésnek indult és bűnöző gyermekek, fiatalkorúak védelmét a következő szervek látják el:

a) a fiatalkorúak bírósága,

b) fiatalkorúak felügyelő hatósága,

c) a közigazgatási hatóságok (igazságügyminiszter, rendőrség, gyámhatóság,)

d) a társadalmi patronázs szervek.

Az itt felsorolt szervek mellé felsorakoznak: a gyermekmenhely az átmeneti otthonok, a javító- és nevelőintézetek, a fiatalkorúak fogháza, a társadalmi patronázs egyesületek által fenntartott intézetek és a fővárosi iskolanővéri intézmény.

A Fiatalkorúak Bírósága.

(V., Markó-utca 25 szám)

A fiatalkorúak bíróságáról szóló 1913. VII. t.-c. értelmében minden királyi törvényszéknél, amelynek büntető hatásköre van, a fiatalkorúak bíróságot is fel kell állítani.

A fiatalkorúak bírósága hatáskörébe tartoznak általában: 1. a fiatalkorúak közveszélyes munkakerülése, koldulása, csavargása, a kitiltó rendelet megszegése és mindazon kihágások, amelyekért a rendőri büntetőbíróság javítónevelést kíván elrendelni, 2. a szülőknek, gyámnak stb. megbüntetése, ha a fiatalkorút csavarogni engedi, vagy koldulásra biztatja, e személyeknek a fiatalkorú sérelmére elkövetett egyéb kihágásai és vétségei, 3. a 12 éven alul lévők (gyermekek) által elkövetett bűncselekmény folytán szükséges

intézkedések megtétele, továbbá: 4. azon sürgős védő- és óvóintézkedések foganatosítása, amelyekre bűncselekményt el nem követett, de a környezetükben erkölcsi romlás veszélyének kitett vagy züllésnek indult 18 évet be nem töltött fiatalkorúak megmentése érdekében szükség van.

A bíróság intézkedései: Pártfogó kirendelése, dorgálás, menhelybe, átmeneti otthonba, javítóintézetbe való utalás, őrizetbevétel, fogházi elzárás. A bírói eljárás során a kapcsolatot a bíróság és a fiatalkorú családja között a hatósági, vagy az önkéntes pártfogó tartja fenn.

Az 1908. évi XXXVI. t.-c. (Büntető novella) II. fejezete, valamint a fiatalkorúak bíróságáról szóló 1913. VII. t.-c. szabályozza a fiatalkorúak felügyelő hatóságának és a fiatalkorúak bíróságának szervezetét, hatáskörét és eljárását. A büntetőnovella szerint gyermek az, aki 12. életévét meg nem haladta. Gyermek büntetőjogi felelősségre egyáltalán nem vonható. Ha az ilyen gyermek bűntettet, vagy vétséget követ el, őt a fiatalkorúak bírósága a házi fegyelem gyakorlására jogosító egyénnek vagy az iskolai hatóságnak megdorgálás végett átadja. Ha pedig a gyermek addigi környezetében erkölcsi romlásnak van kitéve, vagy züllésnek indul, a fiatalkorúak bírósága erről értesíti a gyámhatóságot. A gyámhatóság a gyermeket javító-nevelésre utalja. Az így elrendelt javítónevelés az állami gyermekmenhely kötelékében történik és pedig vagy családoknál, vagy intézetben. Olyan gyermek, ill. fiatalkorú, aki 12 évét betöltötte, de 18. életévét még nem érte el, csak akkor vonható büntetőjogi felelősségre, ha megvan a szükséges értelmi és erkölcsi fejlettsége. Ellenkező esetben a fiatalkorúak bírósága intézkedik, hogy házi felügyelet alatt tartsák. Házi, vagy iskolai fenyítésre ítélheti, vagy esetleg javító nevelésre utalhatja. A házi felügyelettel a fiatalkorú törvényes képviselőjét, hozzátartozóját esetleges más alkalmas egyént, vagy azt lehet megbízni, akinek háztartásában a fiatalkorú él. Ha a fiatalkorú büntetőjogilag felelősségre vonható, akkor a fiatalkorú bírósága dorgálásra, próbára bocsátásra, javítónevelésre, fogházra, illetve államfogházi büntetésre ítélheti. A próbára bocsátás a büntetés felfüggesztését jelenti bizonyos időre, amely idő alatt a próbára bocsátott fiatalkorú a fiatalkorúak bíróságának felügyelete alatt áll. Ha a próbaidő kifogástalanul eltelt a bíróság az eljárást megszünteti, ellenkező esetben javítónevelést, vagy fogházbüntetést rendel el. Javítónevelésben részesülnek azok a 12 életévüket betöltött, de 18 életévüket el nem ért, bűncselekményt elkövetett fiatalkorúak, akiknek javítónevelését a bíróság azért rendeli el, mert eddigi környezetükben romlás veszélyének vannak kitéve, vagy már züllésnek indultak, vagy pedig értelmi és erkölcsi fejlődésük érdekében a javítónevelés szükségesnek látszik. A javító nevelést a bíróság határozatlan időtartamra mondja ki, de az nem terjedhet túl a fiatalkorú 21-ik életévén. Az állami javítóintézetek élén az igazgató áll, úgy az iskolai, mint az erkölcsi oktatást, képesített szakerők, a munkaoktatást szakképzett munkavezetők végzik. Ezen intézetek általában a növendékek ipari képzésére szolgálnak.

A fiatalkorúra legszigorúbb büntetésként fogház, vagy államfogház büntetése szabható ki, amely legrövidebb időtartama 15 nap, leghosszabb tartama pedig 15 év.

A fiatalkorúakra megállapított fogház, államfogház és elzárás büntetést a fiatalkorúak fogházában kell végrehajtani.

A fiatalkorúak bírósága elé került 1935. év folyamán 4281 fiú és 1416 leány, összesen 5697 fiatalkorú : ezek közül felelősségre vonattak :

közveszélyes munkakerülés miatt	.....	1.475	fiatalkorút
lopás miatt	.....	1.227	«
sikkasztás «	.....	161	«
csalás «	.....	110	«
testisértés «	.....	105	«
becsületsértés «	.....	33	«
egyéb «	.....	1.771	«
	Összesen ...	4.882	fiatalkorú

A fiatalkorúak közül a bíróság 1682-t helyezett el intézetekben, a többit dorgálásra, szigorított családi nevelésre utalta.

A Fiatalkorúak Felügyelő Hatósága.

(V., ker., Szalay-utca 10.)

A fiatalkorúak felügyelőhatósága összekötő szerv az elhagyott, züllésnek indult, vagy már züllött 18 évesnél fiatalabb fiúk és leányok erkölcsi megmentésével, javítónevelésével, vagy fogházbüntetésével foglalkozó szervek és az ilyen ügyeket elsőfokon intéző és irányító igazságügyminiszter között. Hatósági jelleggel bíró intézmény, de tagjainak nagyrésze a társadalom köréből kerül ki.

Tagjai e hatóságnak : a fiatalkorúak két bírája, két ügyésze, két ügyvédi kamarai tag, a város első tisztviselője, az árvaszéki elnök, a tanfelügyelő az állami gyermekmenhely igazgatója. Ezeken kívül még a gyermekvédelem és a patronázs terén működő egyének közül a kir. ítélőtábla elnökének előterjesztésére az igazságügyminiszter által három évre kinevezett férfiak és nők.

A fiatalkorúak felügyelő hatósága :

1. A javítóintézeteknek és fiatalkorúak fogházának időnkénti látogatása útján felügyel a javítónevelés és fogházbüntetés szabályainak megtartására és a tapasztalt hiányok, vagy szabálytalanságok megszüntetése végett jelentést tesz az igazságügyminiszterhez.

2. Véleményt nyilvánít a javítónevelés alatt álló fiatalkorúak kísérleti kihelyezéséhez és a fogház vagy államfogházbüntetés alatt álló fiatalkorúak feltételes szabadságra bocsátásának kérdésében.

3. Közreműködik a kísérletileg kihelyezett és feltételes szabadságra bocsátott fiatalkorúak elhelyezésében és a felettük gyakorolt felügyeletben.

4. Javaslatot tesz a kísérletileg kihelyezett és szabadságra bocsátott fiatalkorúak visszaszállításának elrendelésére.

5. Megfelelő esetben javaslatot tesz a fogházbüntetés alatt álló fiatalkorúak utólagos javítónevelésének elrendelése iránt.

6. Segédkezik a próbára bocsátott fiatalkorúak elhelyezésében és felügyeletében.

7. A patronázs egyesületek működését a rendelkezésre álló eszközökkel előmozdítja. Ezen feladatok ellátásában a felügyelő hatósággal szervesen együttműködnek az alábbi szervek:

a) Fogházmisszió: V., Markó-utca 10.
b) Orvoslélektani labóratórium: V., Markó-utca 12.
c) Pályaválasztási tanácsadó: V., Markó-utca 12.
d) Munkaközvetítő fiatalkorúak részére: V., Markó-utca 12.

Közigazgatási hatóságok, mint az igazságügyi gyermekvédelem szervei.

a) *Az igazságügyminiszter szerepe az igazságügyi gyermekvédelemben.*

1. Intézkedik a szabadságvesztés-büntetés és
2. a javítónevelés végrehajtása ügyében.

b) *A rendőrbíróság, mint igazságügyi gyermekvédelmi szerv.*

Az 1913. VII. t.-c. értelmében a fiatalkorúak *kihágási* ügyeiben rendőri büntetőbíróság jár el, ha az ügyet a fennálló jogszabályok a fiatalkorúak bíróságának hatáskörébe nem utalják,

A bűnöző gyermek érdekében halaszthatatlanul szükséges intézkedéseket a rendőri büntetőbíró megteheti, javítónevelést, vagy büntetést azonban csak a fiatalkorúak bírósága rendelhet el. Budapesten épen a kihágások nagy száma miatt 1908 óta külön rendőri büntetőbíróság, *a dunai kapitányság* (IV., Szerb-utca 3.) bíráskodik a fiatalkorúak által a főváros területén elkövetett kihágási ügyekben. Ilyenek: közvagyonrongálás, szabálytalan kerékpározás és egyéb közlekedési kihágások. Leányoknál erkölcsrendészeti kihágás. Egyéb ügyekben a hozzájuk került gyermekeket és ügyeket 48 órán belül a fiatalkorúak bíróságához teszi át. A rendőr a fiatalkorút az őrszobájára, onnan a kerületi kapitányságra, majd a rendőri gyermekbíróságra, a bűnöző fiatalkorút pedig a főkapitányság bűnügyi osztályára viszi, ahonnan az a fiatalkorúak bírósága elé kerül. 1935-ben 7905 fiatalkorút vontak kihágásért felelősségre, ebből 1194-et kísértek át a fiatalkorúak bíróságához.

c) *A főváros árvaszékének munkája a züllés veszélyének kitett, züllésnek indult és bűnöző gyermekek ügyében.*

Gyermekvédelmi rendszerünk az erkölcsileg veszélyeztetett, züllésnek indult és bűnöző kiskorúak ügyét széttagolta. A bűnöző 12 éven aluli gyermekek, valamint a nem bűnöző, de erkölcsileg veszélyeztetett többi kiskorúak ügyében véglegesen az árvaszék hivatott eljárni, a bűnöző 12—18 éves fiatalkorúak védelme a fiatalkorúak bíróságához tartózik, a 18 éven aluliak kihágási ügyeiben pedig a dunai kerületi kapitányság, mint rendőri gyermekbíróság intézkedik.

A főváros árvaszékéhez tehát az erkölcsileg veszélyeztetett kiskorúak ügyének csak egy része tartozik. Az árvaszék erkölcsi elhagyottságot megállapító intézkedéseinek alapjául a fiatalkorúak bíróságának, a fiatalkorúak felügyelő hatóságának, a dunai ker. kapitányság megkeresése, a kerületi elöljárók jelentése, továbbá a székesfővárosi iskolanővéri intézmény javaslata, vagy a szülőknek és egyéb hozzátartozóknak panasza és kérése szolgál. 1935. év folyamán 164 esetben mondotta ki az árvaszék az erkölcsi elhagyottságot. Az erkölcsileg veszélyeztetett kiskorúak gyámhatósági védelmére kizárólag a menhelyi elhelyezés szolgál. Igazságügyi nevelőotthonba ugyanis csak a fiatalkorúak bíróságának ítélete alapján kerülhet valaki. Az állami gyermekmenhelyben megfigyelik a gyermeket, szükség esetén ismételten változtatják a nevelőszülőt s csak akkor adják a gyermeket javítóintézetbe, ha a családi nevelés ismételt megkísérlése sem vezet eredményre.

d) *A fővárosi iskolanővérek pártfogó munkája.*

Már említettem, hogy a fővárosi iskolanővérek a fiatalkorúak bíróságának tárgyalásain ügyeletes rendszer alapján részt vesznek. A fiatalkorúak bírósága az iskolaköteles gyermekeknél a szükséges környezettanulmányozást az iskolanővérek útján végzi, de az iskolanővér a bíróságtól függetlenül is, mindazon esetekben jelentést tesz az illetékes hatóságnak, amikor olyan szocialis vagy erkölcsi veszélyeket lát, amelynél a fiatalkorúak bíróságának, vagy a dunai kapitányságnak közbelépését tartja szükségesnek.

Igazságügyi gyermekvédelem állami nevelőintézetei.

Budapesti kir. átmeneti javítónevelő intézet fiúk részére.

I., Völgy-utca 6. szám.

A 200 férőhelyes átmeneti otthont a m. kir. igazságügyminisztérium tartja fenn. Az intézet ideiglenes otthont nyujt az azonnali elhelyezésre szoruló 12—18 éves gyermekeknek, a lelkileg beteg gyermekeket orvosi és lélektani vizsgálat és megfigyelés alá veszi, a szükséghez mérten gondos-

kodik gyógykezelésükről, intézetekbe, vagy megfelelő munkába (mezőgazdasági vagy ipari szakmába) helyezi őket s felettük felügyeletet gyakorol.

Ennek megfelelően az intézetben gondozottak három csoportba sorozhatók. Az elsőbe tartoznak azok, akik átmenetien csak 1—2 napot töltenek az intézetben, ilyenek a talált gyermekek, vagy akik szüleikhez, esetleg vidékre való elutaztatása végett utaltattak az otthonba. Második csoportba tartoznak azok a bíróság által beutalt fiatalkorúak, akik ügyük bírói elintézéséig maradnak az intézetben s akik rendszeres orvosi és pszichologiai megfigyelésben részesülnek. A harmadik csoport azokból áll, akik javítónevelésüket a m. kir. igazságügyminiszter engedélye alapján az intézetben töltik ki.

Van az otthonnak kosárfonó-, szabó-, cipész-, és asztalosüzeme, ahol a gondozottak szakszerű kiképzést nyernek, az elméleti ismereteket a főváros iparostanonciskoláiban sajátítják el.

Átmeneti otthon leányok részére.

A züllésnek kitett, vagy züllésnek indult leánygyermekek részére Budapesten, sajnos, nincs átmeneti otthon. Az e célra szolgáló állami intézet Rákospalotán van 240 leánygyermek részére. A fővárosnak van ugyan az I. ker., Hidegkúti-úton egy átmeneti gyermekotthona, ahol 120 férőhelyű rész létesült 6—18 éves leányok számára, ez az intézet azonban inkább szociális helyzetük miatt átmenetileg gondozásra szorulók részére nyujt ideiglenes hajlékot és ezért az intézményt a főváros szociális védelmével kapcsolatban ismertettem.

Az állam az országban még három nevelőintézetet tart fenn : Aszódon 600 és Székesfehérváron 150 fiúgyermek részére ; Cegléden 180 leánygyermek részére.

Társadalmi jótékony szervek kapcsolata az igazságügyi gyermekvédelemmel.

a) Patronázs egyesületek.

Az igazságügyi gyermekvédelem megszervezésével egyidejűleg a társadalom is bekapcsolódott a gyermekvédelmi munka ezen területébe. Budapesten felekezeti patronázs egyesületek alakultak, amelyek egyrészt javítónevelőintézetek, átmeneti otthonok létesítését és fenntartását, másrészt a pártfogó munka (patronázs) ellátását tűzték ki feladatuknak. A patronázs egyesületek vallásfelekezetek szerint oszlanak meg, mert a pártfogoltak valláserkölcsi oktatása elsőrangú fontosságú. A patronázs egyesületek az állami gyermekmenhelyekkel is kapcsolatot tartanak fenn és igyekeznek biztosítani azt, hogy a családokhoz kihelyezett gyermekek lehetőleg azonos vallású nevelőszülőkhöz kerüljenek.

A pártfogó munkában részt vevő hölgyek a rendőrség dunai kapitányságának és a fiatalkorúak bíróságának tárgyalásain jelen vannak és az ítélet végrehajtását szolgáló intézkedések keresztülvitelében (közbenjárás, munkahelyre való elhelyezés, békítés stb.) részt vesznek. A pártfogó munka további feladata a próbára bocsájtottak magaviseletének ellenőrzése, a fogházból, javító, nevelő intézetekből való kiszabadulás után a társadalomhoz való visszatérés útjának egyengetése, a pártfogolt családjának gondozása, munkaközvetítés stb.

A fogházmisszió a letartóztatott fiatalkorúak lelki gondozásával foglalkozik.

Katholikus Patronázs Egyesület (V., Koháry-utca 9.) Alapítási éve 1908. Célja: a züllésnek indult és az erkölcsi romlás veszélyének kitett gyermekek és fiatalkorúak védelme, amelyet a próbárabocsájtott, kísérletileg elhelyezett és feltételes szabadságra bocsájtott fiatalkorúak felett való felügyelet gyakorlásával és a letartóztatottak valláserkölcsi világának megmentésével (fogházmisszió) kíván biztosítani. Az egyesület megalakulása óta segítségére van a fiatalkorúak bíróságának. 1910-ben alapított budapesti átmeneti fiú otthonát az állam 1924-ben átvette.

Az egyesület intézetei: Visegrádon a 120 férőhelyes Mária-otthonban 6—14 éves fiúkat gondoz. Fenntartja a 380 férőhelyes esztergomi tábort, ahol 110 fiút és Homokon a 240 férőhelyes Beniczky-fiúotthont, ahol 140, 10—14 éves fiút képez ki ipari pályára. A három intézetbe a menhely útján beutalt gyermekek ellátási költségeit az állam megtéríti.

Országos Protestáns Patronázs Egyesület (IV., Deák-tér 4. II. 17.) Alapítási éve: 1908. Célja: az erkölcsi romlásnak kitett, illetve züllésnek indult ágostai evangélikus és református gyermekek és fiatalkorúak valláserkölcsi nevelése, valamint az ágostai evangélikus és református vallású elítéltek részére fogházmisszió fenntartása.

Az egyesület női osztálya végzi a valláserkölcsi nevelést a fiatalkorú leányok és a fogházmissziót az elítélt nők érdekében.

Az egyesület három szakosztályt alakított. Ezek feladata:

a) az erkölcsi romlás veszélyének kitett, illetve züllésnek indult 12 éven aluli gyermekek és 12—20 éves fiatalkorúak erkölcsi megmentése és felügyelete (fiatalkorúakat védő, megelőző szakosztály),

b) az elítéltek, különösen a fiatalkorúak között a fogházmisszió gyakorlása (fogházmisszió szakosztály),

c) a szabadulók munkához juttatása és felettük gyakorlandó társadalmi felügyelet (foglalkoztató és felügyelő szakosztály).

Az egyesület két intézményt tart fenn Dunaalmáson.

1. A »Kerkápoly-Bodor szeretetház«-at, amely a züllés veszélyének kitett, erkölcsileg romlott fiatalkorú fiúk nevelőotthona 42 férőhellyel. A gyermekeket az igazságügyminisztérium utalja be.

2. A »Balogh Dénes szeretetház«-at fiú hadiárvák nevelőotthonát, 100 férőhellyel. A beutalás a belügyminisztérium hatásköre. Az intézetben elemi és kertészeti iskola van.

Országos Izr. Patronázs Egyesület. (VIII., Nagyfuvaros-utca 4. I. 2.) Alapítási éve 1909. Az egyesület célja: a gyermekek és a fiatalkorúak bűnözésének megelőzése, pártfogoltjainak erkölcsi gondozása. Az állami menhelyek kötelékébe jutott és onnan más felekezeti gondozó szülőkhöz kihelyezett izraelita gyermekeket menhelyi tartásdíjak kiegészítése mellett, saját felekezetükhöz családi gondozásba helyezi át, nevelésüket ellenőrzi. 1934-ben 57 fiú és 36 leány felett gyakorolt ellenőrzést és ezek gondozási díjait kiegészítette.

b) *Általános gyermekvédelmi célkitűzésű társadalmi egyesületek patronázsmunkája.*

Az említett három patronázs egyesületen kívül az elhagyott, erkölcsi züllésnek kitett, züllésnek indult és züllött gyermekek intézeti elhelyezését és patronázs munkáját olyan jótékony társadalmi szervek is vállalták, amelyek működése, illetve célkitűzése különben másirányú. Itt ezeknek a társadalmi szerveknek csak ezen tevékenységét ismertetem.

Szociális Missziótársulat I., Krisztina-körút 125/129. Kiterjedt szociális és karitativ működése mellett a fiatalkorúak bíróságán patronázs irodát tart fenn, a dunai kapitányságon ügyeletet tart, a fiatalkorúak fogházában missziót végez.

A patronázs munkatársak főként a fiatalkorú leányokat veszik pártfogásba, róluk jellemrajzot és környzettanulmányt készítenek. A próbárabocsájtottakat pártfogolják és róluk a bíróságnak időnként jelentést tesznek. 1934-ben 824 fiút és leányt részesítettek védelemben.

Országos Gyermekvédő Liga Sopron-i Széchényi fiúnevelőintézete 50 férőhellyel, ahol az állami gyermekmenhelyekről beutaltak nyernek szigorított nevelést.

The Save the Children Fund. IX., Ecseri-út 4/a. Lord Weardeale Otthon züllésnek indult leánygyermekek részére. Férőhely 50. További 20 gyermeket családoknál helyeznek el. A gondozottak nagyobbrészét a fiatalkorúak bírósága utalja be.

Az anya-, csecsemő- és gyermekvédelmi célkitűzésű társadalmi egyesületek és szervek.

Az elhagyott, ínséges, védelemre szoruló gyermekek állnak a legközelebb a segíteniakarok szívéhez. Ezzel is magyarázható, hogy a szociális embervédelem területén működő társadalmi jótékony egyesületek és szervek jelentékeny része gyermekvédelmi munkát folytat.

Fővárosunkban jelenleg működő 235 egyesület és szerv közül 50 kifejezetten anya-, csecsemő- és gyermekvédelmi célkitűzésű. Ezeken kívül azonban számos jótékony egyesület és intézmény tevékenysége nyúlik át a gyermekvédelem területére.

A társadalmi jótékonyságnak érdeklődése ezen munkaterület iránt azt eredményezte, hogy a társadalmi gyermekvédelmi munka hatósági gyermekvédelmi rendszerünk kiegészítő, el nem hagyható része lett. Az egyesületi élet ébren tartja a társadalom érdeklődését és áldozatkészségét a gyermekvédelmi kérdések iránt és a társadalmi egyesületek sok esetben a hatósági gyermekvédelem által kitűzött célokon túlmenő feladatokat is vállaltak és kezdeményezéssel e téren úttörő munkát végeztek.

A következőkben áttekintés végett táblázatban foglaltam össze azoknak a társadalmi egyesületeknek és szerveknek fontosabb adatait, amelyek elsősorban anya-, csecsemő- és gyermekvédelmi tevékenységgel foglalkoznak. Ezek közül kilenc társadalmi egyesület és intézmény adata hiányzik. A meglévő adatak azonban — miután első ízben vannak összefoglalva — alkalmasnak látszanak arra, hogy fogalmat adjanak az általános gyermekvédelem terén dolgozó társadalmi erők mértékéről.

A tagok együttes száma elég tekintélyes, de a befizetett tagdíjak összege nagyon kevés. Egy-egy tagra átlag évi 2·16 pengő jut. A tagdíjak az egyesületek összes bevételeinek csak 1·25%-át teszik ki. A társadalom áldozatkészsége is csökkent, mert ha a főváros és a kormányhatóság segélyeit beszámítjuk a társadalmi gyüjtésekből és adományokból befolyt összegek az összes évi bevételeknek csak 20·05%-át teszik. Az egyesületek tehát kénytelenek fenntartásuk biztosítása érdekében hatósági támogatást, munkásságuk vagy nyujtott szolgáltatásaik ellenében pedig, ahol csak lehet, térítést kérni. A térítésekből befolyt összeg a bevételek 45·60%-ára rúg. Ha összegezzük az anya-, csecsemő- és gyermekvédelmi célkitűzésű egyesületek részére a székesfőváros és a kormányhatóság által nyujtott természetbeni és pénzbeli támogatás és térítések értékét, majd 2 milliós (1,874.771 pengő) összeget kepunk. Ez az óriási összeg, az Országos Stefánia Szövetség körülbelül egymillió pengős támogatásától eltekintve, a sok egyesület között elaprózódik.

A társadalmi egyesületek és szervek személyzeti kiadásai az összes kiadások 7·23%-át teszik ki. Közvetlen népjóléti és szociális célra a kiadások 44·50%-át fordították. Itt meg kell azonban jegyeznem, hogy az intézeti gondozást nyujtó egyesületeknél a szociális célra közvetlenül fordított összeget nehezen lehet az egyéb kiadásoktól elválasztani, mert a fenntartott intézmények teljes egészükben szociális célt szolgálnak.

Az egyesületek a háború alatt és a háború után elszenvedett anyagi rázkódtatásuk dacára még mindig elég tekintélyes vagyonnal rendelkeznek, de adósságaik is jelentékenyek.

Anya-, csecsemő- és gyermekvédelmi egyesületek és szervek névsora 1935. évben. [1])

Név	Cím	Alapítási év	Tagok száma	Összes bevételek	Összes kiadások	Vagyoni állapot	Megjegyzés
				Pengő			
Budai Szent László Gyermekotthon Egyesület	I., Donáti-utca 46.	1927	154	55.121	48.690	201.600	Ismertetés az anya- csecsemővédelmi rész 72. oldalon
Budapest-Józsefvárosi Kisdedóvó Egylet	VIII., Kun-utca 3.	1840	35	5.696	5.696	55.500	Gyermekvédelem 200. oldal
Baptista Egyház Árvaháza	XI., Hegyalja-út 23.	1917	—	18.000	18.000	—	« 142. «
Budapesti Izraelita Koma Egylet	IX., Lónyay-utca 15.	1904	200	13.480	12.199	—	Anya-, csecsemővédelmi rész 75. o.
Budapesti Szünidei Gyermektelep Egyesület	V., Pozsonyi-út 4.	1884	187	18.446	19.147	46.310	Gyermekvédelem 168. oldal
Fehérkereszt Országos Lelencház Egylet	IX., Tűzoltó-utca 7/a	1885	255	453.472	425.485	872.048	Anya-, csecsemővéd. rész 75. oldal
Fővárosi Szegénygyermekkert Egylet	VII., Akácfa-utca 32.	1879	800	32.821	32.645	137.114	Gyermekvédelem 200. oldal
Giesswein Sándor Gyermekvédő Egyesület	VIII., Beniczky-utca 3—5.	1929	460	1.290	1.540	331	« 200. «
Gyermekszeretet Egyesület	VII., Rózsa-utca 23.	1927	60	3.568	1.809	2.302	« 201. «
Hanna Gyermekvédelmi Intézmény	VII., Kertész-utca 32.	1922	—	19.726	21.437	1.697	« 201. «
Házasságon Kívül Született Gyermekek Országos Védő Egyesülete	II., Fő-utca 79.	1935	49	1.898	2.100	324	« 201. «
Izraelita Szünidei Gyermektelep Egylet	VII., Sip-utca 12.	1909	1.132	37.754	37.658	133.519	« 168. «
Ingyentej Egyesület	VII., Izabella-utca 42.	1906	300	11.040	11.622	5.652	Anya-, csecsemővéd. rész 74. oldal
Kármeliták Szent József és Szűz Mária Otthona	X., Maglódi-út 125.	1929	—	43.508	43.508	—	« 142. «
Katolikus Patronázs Egylet	V., Kohary-utca 9.	1908	72	154.848	154.848	6.000	« 195. «
Klotild Szertetház Egylet	I., Budakeszi-út 8.	1876	672	49.328	49.475	256.540	« 201. «
Klára Gyermekotthon Egyesület	IX., Vendel-utca 3.	1870	223	21.273	20.752	240.065	« 200. «
Magna Hungarorum Domina	VIII., Damjanich-utca 52.	1922	20	12.045	14.107	2.000	« 179. «
Magyarországi Munkások Gyermekbarát Egyesülete	VII., Rákóczi-út 42.	1918	981	16.361	18.251	28.552	« 201. «
Magyar Gyermektanulmányi és Nevelésügyi Társaság	VIII., Mária Terézia-tér 3.	1903	187	2.240	2.235	2.105	« 180. «
Magyar Iskolaszanatórium Egyesület	VIII., Sándor-utca 26.	1928	2.084	294.596	265.500	741.456	« 168. «
Magyar Szülők Szövetsége	VIII., Vas-utca 3.	1923	318	446	446	900	« 180. «
Nagypénteki Református Társaság	II., Szilágyi Dezső-tér 3.	1893	185	20.545	29.555	65.400	« 201. «
Nyomorék Gyermekek Orsz. Otthona Egylet	XIV., Mexikói-út 61.	1903	2.685	101.587	116.260	12.788	« 188. «
Országos Gyermekvédő Liga	V., Báthory-utca 7.	1906	561	528.006	512.786	895.088	« 202. «
Országos Gyermekvédő és Fröbel Egyesület	VI., Bajza-utca 35.	1915	200	43.976	39.812	257.947	« 203. «
Országos Izraelita Patronázs Egyesület	VIII., Nagyfuvaros-utca 4.	1909	206	20.872	15.701	46.469	« 196. «
Országos Magyar Gyermekvédő Egyesület	VIII., József-körút 71.	1918	4.582	12.414	12.399	3.208	« 179. «
Országos Protestáns Patronázs Egyesület	IV., Deák-tér 4.	1908	160	63.267	63.235	99.211	« 195. «
Országos Stefánia Szövetség	VIII., Vas-utca 10.	1915	—	993.216	993.216	422.623	Anya-, és csecsemővéd. 52. oldal
Pesti Német Református Egyház Bethánia Árvaháza	XIV., Hermina-út 43.	1893	—	13.457	13.519	—	Gyermekvédelem 142. oldal
Pesti Első Bölcsőde Egylet	VIII., Nagytemplom-utca 3.	1852	115	13.374	10.103	53.323	Anya-, csecsemővéd. rész 74. oldal
Pesti Izr. Hitközség Alapitványi Fiúárvaháza	VII., Vilma királyné-út 25.	1869	—	111.417	127.636	818.607	Gyermekvédelem 142. oldal
Pesti Izr. Nőegylet Leányárvaháza	XIV., Hungária-körút 149.	1867	—	72.427	61.630	388.012	« 142. «
Protestáns Országos Árvaegylet	VII., Rózsák-tere 1.	1859	240	47.922	43.433	627.792	« 203. «
Szent Ferencrendi Mária Missziós Nővérek Hermina Zárdája	XIV., Hermina-út 21.	1901	—	31.438	38.938	—	« 203. «
Szent Alajos Árvaház	III., Kiscelli-út 79.	1905	—	31.463	31.339	144.302	« 142. «
Stefánia Szegénygyermek Kórház	VIII., Gólya-utca 51.	1839	342	10.197	16.513	503.970	Anya-, csecsemővéd. rész 75. oldal
Izraelita Siketnémák Országos Tanintézete	XIV., Mexikói-út 60.	1878	—	57.449	55.800	93.979	Gyermekvédelem 186. oldal
Lovag Wechselmann Vakok Intézete	XIV., Mexikói-út 60.	1908	—	35.220	33.670	365	« 187. «
Zsófia Országos Gyermekszanatórium Egylet	VII., Stefánia-út 61.	1910	3.528	158.811	172.680	271.348	« 167. «
	Összesen		20.993	3,634.015	3,595.375	7,438.447	

[1]) A névsorban foglaltakon kívül még a következő olyan anya-, csecsemő- és gyermekvédelmi egyesület és szerv működik a székesfővárosban, melyek részben vidéki vagy külföldi vonatkozásúak, részben kisebb jelentőségűek, vagy adataik nem voltak teljes mértékben beszerezhetők: 1. Budapesti III. ker., Első Magyar Nemzeti Asztaltársaság, III., Kenyeres-utca 34. 2. Jegyzők Országos Árvaház Egylete, VIII., József-utca 41. (ismertetés: gyermekvédelmi rész 201. oldal). 3. Nemzetközi Gyermekmentő Szövetség, V., Szalay-utca 10. (ismertetés: gyermekvédelmi rész 201. oldal). 4. Óbudai Szent Lujza Intézet, III., Szentlélek-tér 9., 5. Pro Liberis Catholicis Társaság, VIII., Mária-utca 7. 6. Szent József Otthon, III., Kórház-utca 37. 7. Szent József Napközi Otthon, X., Auguszta-telep (ismertetés: anya-, és csecsemővédelmi rész 77. oldal). 8. Szent Margit intézet, IX., Knézits-utca 7. 9. Szent József napközi gyermekotthon, III. ,Bécsi-út 6023. hrsz. (ismertetés: anya- és csecsemővédelmi rész 72. oldal).

Az anya-, csecsemő- és gyermekvédelmi egyesületek és intézmények bevételei 1935. évben.

Megnevezés	A tagdíjak összege	Saját jövedelem és egyebek	Gyüjtések, adományok pénzben és természetben						Térítések (tartásdíjak)					Összes bevételek
			Gyüjtések és jótékonycélú összejövetelek	A főváros segélye	Az állam segélye	Más egyesület vagy intézmény segélye	Magán személyek adományai	Gyüjtések és adományok összesen	a gondozottaktól	a fővárostól	az államtól	más egyesület vagy intézménytől	Térítésekből befolyt összesen	
Összesen ...	45.364	146.079	320.350	801.032	256.709	92.471	315.706	1,786.268	576.301	102.734	714.296	262.973	1,656.304	3,634.015
Ebből az Orsz. Stefánia Szövetség bevételei.	—	—	—	713.353	186.635	20.70	418	902.476	90.740	—	—	—	90.740	993.216

Az anya-, csecsemő- és gyermekvédelmi egyesületek és intézmények kiadásai és vagyoni állapota 1935. évben.

Megnevezés	Kiadások						Vagyon					Teher	
	közvetlen népjóléti és szociális célokra	személyi kiadások és tiszteletdíjak	Ügyviteli		Egyéb	Összes kiadások	Pénzben és értékpapírokban	Ingatlanok	Ingóságok	Egyebek	Összes vagyon	Alapítványok	Tartozások
			dologi	üzemi									
Összesen ...	1,600.600	570.320	975.693	228.503	215.017	3,595.375	942.590	5,041.383	861.647	592.827	7,438.447	2,604.320	1,206.680
Ebből az Orsz. Stefánia Szövetség kiadásai és vagyoni állapota ..	334.765	219.409	361.722	74.734	2.586	993.216	125.836	220.000	55.534	21.253	422.623	21.253	259.907

A működő gyermekvédelmi célkitűzésű egyesületek felerésze az állami gyermekvédelem megszervezése után létesült. Ezeknek tehát be kellett volna kapcsolódni az állami gyermekvédelmi rendszer keretébe. Ennek dacára az egyesületek ma is egymástól függetlenül folytatják munkájukat. Az annyira kívánt és olyan sokat hangoztatott együttműködés megteremtésére azonban történtek kísérletek. A legutóbbi időben az Országos Gyermekvédő Liga az általa képviselt erkölcsi és társadalmi erők latbavetésével a főváros Társadalmi Embervédelmi Bizottságának célkitűzéseit is honorálva, a hatóság támogatásával egyekszik a gyermekvédelmi egyesületek összhangját megteremteni.

A hatósági anya-, csecsemő- és gyermekvédelmi munka ismertetése során mindegyik védelmi ág keretében részletesen ismertettem azon társadalmi szervek vonatkozó munkáját, melyek egy speciális védelmi terület ellátását vállalták magukra. Itt azoknak a társadalmi egyesületeknek és szervezeteknek ismertetését adom, amelyek több vonatkozásban fejtenek ki tevékenységet.

Budapesti Józsefvárosi Kisdedóvó Egylet. (VIII., Kún-utca 3.) A legrégibb gyermekvédő egyesületek egyike. Néhai Brunswick Teréz grófnő alapította 1840-ben. Célja kisdedóvodák, gyermekmenházak és egyéb gyermekvédő intézetek felállítása és fenntartása. Az egyesület a fenti címen óvodás gyermekotthont tart fenn, ahol az óvónői teendőket és felügyeletet a Miasszonyunkról nevezett Kalocsai Szegény Iskolanővérek végzik. A főváros az egyesületet étkezéssel és pénzbeli segéllyel támogatja.

Buadapesti Országos Első Gyermekmenedékhely Egyesület Klára Gyermekotthona. (IX., Vendel-utca 3.) 1870-ben alakult mindkétnembeli 6—12 éves gyermek gondozásra és nevelésre. Az egyesület intézetében gondozott gyermekek tartásdíjainak jelentékeny részét e célra tett, illetve felhasznált alapítványok kamatai fedezik. Az egykori nagyjelentőségű intézet az állami gyermekmehely létesítése óta jelentőségében lényegesen csökkent.

Fővárosi Szegénygyermekkert Egylet. (VII., Akácfa-utca 32.) 1879-ben alakult 3—6 éves szegény gyermekek részére kisdedóvók és napközi otthonok létesítése céljára. Az egyesület óvodát és napközi otthont tart fenn; gyermekétkeztetéssel és felruházással is foglalkozik. Az egyesületi kiadásokat az egyesület jelentős vagyonának jövedelme (házbérjövedelem) fedezi.

Giesswein Sándor Gyermekvédő Egylet. (VIII., Beniczky-utca 35.) 1929. évben alakult. Az egyesület célkitűzése sokágú és a gyermek- és ifjúságvédelem majdnem egész munkaterületét felöleli, azonban többnyire csak gyermekkirándulásokat rendez és karácsonyi gyermekfelruházást végez, ezenkívül évenkint csekély számú gyermeket nyaraltat. Gyermekvédelmi kiadásai nem jelentősek, tagdíjakból és adományokból fedezi azokat.

Gyermekszeretet Egyesület és a vele együttműködő *Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének Gyermekvédő Osztálya.* (VIII., Rózsa-utca 23.) Az egyesület délutáni időszakos napközi otthonokat tart fenn, ahol uzsonna és játék közben hazaszeretetre, vallástiszteletre, családjuk megbecsülésére oktatják a főváros szegényebb gyermekeit. A gyermekvédő osztály szegény családokat segít pénzzel, élelemmel, tanácsadással.

Hanna Gyermekvédelmi Intézmény. (VII., Kertész-utca 32.) 1922-ben alakult. Az intézmény költségeit a Budapesti Autonom Orthodox Izr. Hitközség fedezi. A hitközség nyilvános jellegű iskoláiba járó szegénygyermekek napközi gondozását, étkeztetését, felruházását és nyaraltatását látja el.

Házasságon Kívül Született Gyermekek Országos Egyesülete. (II., Fő-utca 79.) 1930-ban alakult, célja a házasságon kívül született gyermekek erkölcsi, jogi és társadalmi helyzetén segíteni. Célját megfelelő jogvédelmi tevékenységgel és propagandamunkával kívánja megvalósítani. Az egyesület jogvédő irodát és igyenes orvosi tanácsadót tart fenn.

Jegyzők Országos Árvaház Egyesülete. (IX., Üllői-út 31.) 1911-ben alakult. Célja a jegyzők szegénysorsú árváinak gondozása és nevelése. Budapesten (X., Család-utca 42.) leány-, Egerben fiúárvaháza van. Tevékenysége azonban a főváros szempontjából nem jelentős, mert vidéki jegyzők hátramaradottainak támogatására szolgál.

Klotild Szeretetház Egyesület. (I., Budakeszi-út 8.) 1876-ban alakult, 6 éven felüli korban lévő gyermekeknek nevelése s a züllés veszélyétől való megmentése végett. Gyermeknevelő intézetet tart fenn. (Szeretetház, árvaház.)

Magyarországi Munkások Gyermekbarát Egyesülete. (VIII., Rákóczi-út 42.) 1918-ban létesült. Célja: Munkás gyermekek testi és szellemi jólétének előmozdítása. Üdülőtelepet tart fenn, nyári kirándulásokat szervez. Természetbeni segélyezést nyujt, gyermekvédelmi előadásokat tart, jogvédelmi tanácsadót tart fenn, gyermekszórakoztatással, játék- és mesedélutánokat szervezésével foglalkozik.

Nagypénteki Református Társaság. (II., Szilágyi Dezső-tér 3.) Alakult 1893. év nagypéntekjén. Célja: Szegénysorsú, árva, vagy az elzüllés veszélyének kitett tanköteles gyermekek részére református gyermekotthonok, árvaházak létesítése és fenntartása. Egy árvaházat tart fenn Budaörsön.

Nemzetközi Gyermekmentő Szövetség Budapesti Missziója. (V., Szalay-utca 10.) A Genfben 1920-ban alapított szövetség a háborúsujtotta országok gyermekeinek nyomorán akart segíteni. Hazánkban is jelentős érdemeket szerzett ezen a téren. A Budapesti Misszió szűkebb keretek között, de jelenleg is folytatja működését. Anyagi kiadásainak 95%-át a genfi központ fedezi. Jelenlegi működési köre óvodás napközi otthonok szervezése, fenntartása, szegénysorsú rosszul táplált gyermekek havi élelmiszercsomaggal és tejjel való segélyezése, felruházása és általános családgondozás. Négy nap-

közi otthona közül a »Mac Kenzie« otthont (XI., Ecseri-út 4.), a Mária Valéria-telepi otthont és a »Szent István« otthont (VII., Uzsoki-utca 41.) a szövetség tartja fenn. Kezelése alatt álló két napközi otthon (XI., Pius otthon, XI., Dávid Ferenc-utca) és az »Apostoli Nuncius otthon« (VI., Lőportár-utca 29.) fenntartására 16.000 pengő kormánytámogatást kapott 1935. évben. 1935. évben gyermekvédelmi és jótékonysági célokra 92.457 pengőt fordított.

Országos Gyermekvédő Liga. (V. Báthory-utca 7.) Az ország legnagyobb gyermekvédő egyesülete. 1906-ban alakult a gyermekvédelmi törvény életbelépése után néhány évvel, abból a célból, hogy mint társadalmi szerv, az állami gyermekvédelmet támogassa és kiegészítse. Működése a gyermekvédelem és a fiatalkorúak védelmének csaknem minden területére kiterjed és azoknak irányító szerepet visz. 1920-tól 1930-ig szervezte és vezette a külföldi gyermeküdültetési akciót és fennállása óta 50 különböző gyermekvédelmi intézményt alapított és tartott fenn az országban. A régi nagynevű intézmény a háború utáni időkben súlyos anyagi helyzetbe került, melynek következtében 1933-ban újjá kellett szervezni. Az újjászervezés után a Liga csökkent területen folytatta csak működését. Jelenlegi működése a következőkből áll:

Gyorssegély akció, melynek keretében igazolt esetben környezettanulmány alapján rögtöni segélyben részesíti az arra szoruló gyermekes családokat. Az akció keretében 1935-ben 3393 pengőt fizetett ki 572 esetben.

Napközi Otthon, VI., Izabella-utca 67. szám alatt.

Gyermekek karácsonyi felruházása.

Erzsébet hadiárva leányotthon, I., Bánffy-utca 3. Befogadóképessége 90.

Surányi Károly József hadiárva otthon, Cegléd, Széchényi-út. Férőhelyek száma 100, fiúk részére.

Széchenyi fiúotthon, Sopron, Cseresznyesor 298. Férőhely 57. A gondozottak túlnyomó (51) része államilag beutalt.

Bakonyi erdei iskola, Farkasgyepü, Veszprém-megye. Befogadóképessége 184. Az Intézetben 130, 6—14 éves iskolás gyermeket gondoztak 1935-ben és ezek közül budapesti gyermek 20 volt.

A gyermekek nyári üdültetése Szigetmonostoron, az »Izabella üdülőtelepen«, a »Széchenyi fiúotthonban (Sopron) és a Bakonyi üdülőtelepen folyik.

Jogi tanácsadó, V., Báthory-utca 7. szám alatt. 1935. év folyamán 376 személyt látott el tanáccsal, különböző, a gyermekek jogi védelmével kapcsolatos ügyekben.

Orvosi tanácsadó, V., Honvéd-utca 8. szám alatt.

A Liga működését 1935-ben az állam 40.935 pengővel, a székesfőváros 18.000 pengővel támogatta.

Országos Gyermekvédő és Frőbel Egyesület. (VI., Bajza-utca 35.) Célja: 6—20 éves korú leányok védelme azokban az ágazatokban és tevékenységi körben, amelyet az egyesület közgyűlése vagy az igazgatóság általános szempontok szerint megállapít. Leányárvaházat tart fenn.

Protestáns Országos Árvaegylet. (VII., Rózsák-tere 1. szám). Célja a két (ev. ref. és ág. ev.) protestáns vallásfelekezetű, vagyon és segélynélküli, magyarországi illetőségű árvákat árvaházaiban ellátni, segélyezni és továbbképzésükről gondoskodni. Az árvákon kívül még más rászoruló protestáns gyermekeket is ellátni és neveltetni. A fenti célból árvaházat tart fenn saját épületében és csekély mértékben pénzsegélyt nyujt. Az állam 1000 pengő segélyben részesíti.

Szent Ferencrendi Mária Misszionáriusnők Hermina Zárdája. (XIV., Hermina-út 21.) A rend tagjai Budapesten 1901-ben telepedtek le azon célból, hogy a szegény elhagyott árva gyermekeket felkarolják. A zárdában leányárvaház, óvoda és napközi otthon van. Vasárnaponként a környékbeli leánygyermekek számára szórakoztató délutánokat tartanak. Gyermekeket ruháznak fel. A zárda fenn tart ezenkívül népkonyhát, a környék szegényei támogatására. Az állam 2000 pengővel, a főváros készpénzben és természetben kb. 6650 pengővel támogatja a zárdát.

Összefoglalás.

Az elmondottakban láttuk, hogy Budapesten a gyermekvédelmi téren az állam, a helyi hatóság és a társadalom milyen keretek között fejti ki tevékenységét, s láttuk azt is, hogy fővárosunkban a megfelelő védelmi formák már kialakultak, de ezeknek egybekapcsolása s a védelemnek az összes veszélyeztetett gyermekekre való kiterjesztése még nem történt meg. Ennek oka pedig nemcsak az átszervezési munka végrehajtásához szükséges anyagiak elégtelenségében, hanem abban is keresendő, hogy az ezen területen működő különböző hatósági és társadalmi gyermekvédelmi szervek egymástól függetlenül, közös munkaprogramm és egymás célkitűzéseinek figyelembevétele nélkül alakítják tevékenységük kereteit.

A háborút követő években minden kultúrállam igyekezett gyermekvédelmi rendszerét új alapokra fektetni. Az ez ügyben alkotott jogszabályok azonban nemcsak új intézményeket hívtak életbe, hanem egy átfogó, a hatósági és társadalmi munkát összekapcsoló, a megelőzés elvére felépített gyermekvédelmi rendszer kialakulását is lehetővé tették.

Hazánkban is szükség lett volna olyan törvényalkotásra, amely meghatározza az általános, preventív gyermekvédelem új kereteit, azonban

dacára annak, hogy úgy a törvényhozó testület tagjai, mint az egyházi, hatósági és társadalmi szervek részéről ismételten sürgetések, indítványok terjesztettek elő, e törvény megalkotása elmaradt. Az állam csak egyes részletproblémákat oldott meg, s bár az anya- és csecsemővédelem terén az állami, helyi hatósági és társadalmi munkának s Stefánia Szövetség útján való egybekapcsolásával elért eredmények kötelezően előírták a gyermekvédelem terén is a továbbfejlődés irányát, a megelőző védelemnek a 3—14 éves gyermekekre való kiterjesztése érdekében az állam részéről eddig kezdeményezés nem történt.

Az állam, a saját gyermekvédelmi tevékenységét sem alakította a változott körülményekhez megfelelően. A gyermekmenhelyi gondozás azon formája, amely 30 évvel ezelőtt európai viszonylatban is úttörő jelentőségű volt, elavult és ma már sem a menhelyi gondozás keretei, sem annak módja nem alkalmasak arra, hogy az állami gyermekvédelmi munkát megfelelően képviseljék.

A menhely szűkreszabott pénzügyi lehetőségei következtében csak az elhagyott gyermekkel törődik és a megelőzés érdekében nem sokat tehet. Bár bizonyos fokú fejlődést jelent az a körülmény, hogy a menhely a telepes gondozási rendszer mellett a testi, érzékszervi és szellemi fogyatékosok részére megfelelő intézeti gondozást is lehetővé tesz, az intézeti gondozásnak további jelentős kiterjesztésére volna szükség és pedig elsősorban a fokozott gondozást igénylő 6 éven aluli gyermekeknél, hisz alig remélhető, hogy a menhely által fizetett havi tartásdíjból (2 éves korig havi 10 pengő, 2—7 éves korig 8 pengő, majd 6, illetve 4 pengő) dacára annak, hogy a menhely a gyermekek ruházásáról, gyógykezeléséről és gyógyellátásáról gondoskodik, a nevelőszülő a legnagyobb jóindulat mellett is képes legyen egy gyengébb szervezetű gyermek fejlődéséhez a legszükségesebbeket biztosítani. Addig azonban, amíg az állam, gyermekvédelmi tevékenysége költségeinek fedezésére, az Országos Betegápolási és Gyermekgondozási pótadóból jelentkező bevételnek jelenleg igénybe vett részét kívánja továbbra is felhasználni, a menhelyi gondozás mai formájának megváltoztatására alig van lehetőség, legfeljebb az eddig hadiárvák nevelésére fenntartott intézkedéseket lehetne »állami kisegítő intézet«-ként a 0—6 éves gyermekek intézeti gondozására felhasználni, ezek egy részéből azonban az állam máris ipari nevelő intézeteket létesített.

Az állami gyermekmenhely a védelemre szoruló fővárosi gyermekeknek csak kis részét tudja gondozásba venni. Ez a körülmény szolgál magyarázatul a kérdésre, hogy miért kellett a fővárosnak, mint helyi hatóságnak, a társadalom támogatásával gyermekvédelmi rendszerét az állami védelmi munkától függetlenül, a jelenlegi méretekre kiépítenie. A főváros gyermekvédelmi tevékenysége természetszerűleg egyúttal a menhely tehermentesítését is szolgálja és az a munka teszi lehetővé, hogy a menhely mai kereteiben megmaradhat.

Kimutatás a székesfőváros gyermekvédelmi tevékenységének költségeiről az 1935. évben.

Szociális védelem:	
Óvodás gyermekek ebédeztetése	77.590 P
Óvodás gyermekotthonok élelmezése	96.690 «
Iskolás gyermekek ebédeztetése	867.770 «
Óvodás gyermekek részére tejosztás	14.920 «
Iskolás gyermekek részére tejosztás	129.000 «
Napközi otthonok fenntartása	995.000 «
Gyermekfelruházás	212.310 «
Iskolanővéri intézmény fenntartása	260.000 «
Szegénysorsú, jóelőmenetelű tanulók jutalmazása	7.000 «
Árvaházak fenntartása	544.350 «
Árvaházi üdülők fenntartása	17.600 «
Bicskei átmeneti gyermekotthon fenntartása	109.200 «
Állami gyermekmenhelyben gondozott gyermekekért tartásdíj térítése	4.230 «
Társadalmi jótékony intézeteknél elhelyezettek tartásdíja	7.400 «
Társadalmi jótékony intézeteknél fizetett térítési díjak	95.334 «
Egyészségügyi védelem:	
Iskolaorvosi intézmény fenntartása	427.310 P
Gyermeknyaraltatás és kirándulás	388.348 «
Mahunka óvodás gyermeküdülő fenntartása	21.240 «
Szabadlevegős, erdei iskola fenntartása	60.000 «
Tüdőbeteggondozó intézetek gyermekvédő tevékenységének költsége kb.	100.000 «
Fővárosi kórházak gyermekágyi fenntartási költségei kb.	970.000 «
Gyógytornaoktatás	124.000 «
Gyógyszerek és gyógyászati segédeszközök	12.2000 «
Iskolai fogkefeosztás	1.800 «
Játszóterek fenntartása, sport	43.000 «
Gyógypedagógiai intézetek fenntartása	125.000 «
Gyermekvédelmi célkitűzésű társadalmi jótékony egyesületek és intézmények pénzbeli segélye	39.930 «
Természetbeni segélye	35.033 «
Összesen	5,786.265 P

Hogy az állami és fővárosi gyermekvédelmi munka egymáshoz való viszonyáról fogalmat alkothassunk, megemlítem, hogy míg a főváros szorosan vett szociális gyermekvédelmi tevékenysége a csatolt kimutatás szerint 1935. évben kb 3,400.000 pengőbe került és összes gyermekvédelmi kiadása kb 5,786.265 pengő volt, addig az állami gyermekmenhely által képviselt szociális gyermekvédelmi munka összes költsége az *egész ország területén* egy évben kb. 6,000.000 pengőt tesz ki.

A züllésnek kitett és bűnöző gyermekek védelmének rendszere annyira szétszort, hogy kellően át sem tekinthető. Ezen a téren is az egyes különálló szervek (fiatalkorúak bírósága, árvaszék, dunai kerületi kapitányság) közös rányítására van szükség.

Sajnos, a főváros helyi hatósági gyermekvédelmi tevékenysége sem mentes a hibáktól. Megfelelő állami irányítás hiányában a főváros sem tervszerűen, hanem a megfelelő szükségnek és pénzügyi helyzetének megfelelően alakította ki védelmi munkáját. Jellegzetessége ezen védelemnek, hogy a megelőzésre helyezi a hangsúlyt és fokozatosan arra törekedik, hogy azt a csecsemő kortól a gyermek felserdüléséig folyamatossá tegye (a veszélyeztetett gyermekek általános nyilvántartása). A védelmi ágak fokozatos kiépítésével a fővárosnál is együtt jár a védelmi munkát végző szervek tagozódása, ami a gyermekvédelmi munka bizonyos fokú szétesését eredményezte.

Az állam és a helyi hatósági gyermekvédelmet végző szervek tagoltsága következtében jelentkező szervezetlenség a társadalmi gyermekvédelmi szerveknél fokozott mértékben megtalálható. Ezen körülmény okaira és következményeire már ismételten és részletesen rámutattam.

A következőkben az egyes védelmi ágak munkáját foglalom össze.

A szociális gyermekvédelem általában helyihatósági munkát kíván. Ezen tevékenység nagyrésze a nyilt szegénygondozás keretében a családgondozással együtt látható el és ezért a támogatásra szorulókhoz közelebb álló helyi hatósági szerv útján jobban végezhető.

Az óvodás gyermekek szociális védelmét megfelelően az egésznapos gondozást végző gyermekotthonok útján lehet ellátni. Az óvodai gondozás fenntartása ma már csak ott indokolt, ahol a gyermek csak nevelővédelemre szorul és élelmezését, ellátását a család biztosítani tudja. A gyermekotthonok számának szaporítására volna szükség, de biztosítani kellene azt, hogy a társadalomra jelentős megterhelést hárító gyermekotthoni gondozást csak az arra tényleg ráutalt gyermekek vehesség igénybe, s amennyiben azt megfelelő anyagi körülmények közt élő család szeretné gyermeke részére biztosítani, tőlük a felmerülő összes költségek megtérítését kell kívánni.

Fővárosunkban nagy szükség volna egy olyan átmeneti otthonra, ahol a kilakoltatott családok tűrhetetlen körülmények között lévő gyermekei, továbbá az utcáról behozott, vagy az anyagilag és erkölcsileg veszélybe jutott gyermekek elhelyezhetők volnának addig, amíg sorsukról további gondoskodás történik. Ezt a munkát ma az állami gyermekmenhely végzi. A menhely azonban erre a munkára szervezeténél fogva nem nagyon alkalmas, mert a gyermekeket kénytelen azonnal kihelyezni vidékre, s a Hidegkúti-úton lévő fővárosi és a Völgy-utcai állami átmeneti otthon pedig egyrészt a férőhelyeinek csekély volta, másrészt a gyermekvédelmi munkát végző szervekkel való megfelelő kapcsolat hiányában e feladatának nem tud kielégítő módon megfelelni.

Iskolás gyermekek szociális védelménél a felruházás körül vannak hiányok. Dacára annak, hogy igen sok gyermekvédelmi szerv programmjában megtaláljuk a gyermekfelruházást, a tél folyamán különösen a kültelki

iskolákban előfordulhat, hogy egyes gyermekek cipő, vagy ruha hiányában nem tudják az iskolát látogatni, pedig ha a jótékony társadalmi szervek által szolgáltatott adatokat összevetjük, azt látjuk, hogy Budapesten egy télen sokszor egy gyermeket háromszor is felruháznak. Igaz viszont, hogy a felruházás sok esetben sapka, keztyű, vagy egy pár harisnya átadásából áll. Mindezeket annak és akkor kellene adni, amikor arra tényleg szükség van. A felruházási akciók szervezetlensége folytán, sajnos, erre még sokáig nincs kilátás.

A főváros a polgári iskolákban felállított napközi foglalkoztató otthonokat 1935-ben megszüntette, pedig a 10—14 éves fiúk és leányok délutáni foglalkoztatása különösen a kültelki iskolákban nagyon fontos volna, hiszen a legtöbb esetben a csavargástól vonná el őket. Igaz viszont, hogy a tanulók nem szívesen látogatják a délutáni iskolai foglalkoztatókat és ezért a gyermekek iskolánkívüli foglalkoztatásának ellátása a társadalomra hárulna.

Bármennyire nemes a társadalom azon áldozatkészsége, amellyel az árvaházakat fenntartja, itt is van javítani való. Az árvaházakban gondozott gyermekek nagy száma dacára, nem minden intézeti gondozásra utalt gyermek jut ezekbe s így furcsa helyzet áll elő, hogy míg az egyik gyermek »mindenre kiterjedő gondossággal« neveltetik az intézetben, a másik otthon tömeg- vagy pincelakásban sinylődik. A gyermekvédelmi intézményekben minél egyszerűbb módon és keretek között kellene biztosítani mindazt, amit a gyermek erkölcsös és egészséges felneveléséhez szükséges s az elérhető megtakarításokkal a gyermeknevelő és gondozó intézetek számát kellene szaporítani.

Az ipari novella a gyermekmunka védelmére megteszi azt a keveset, amit ezen a téren tehető. A törvény végrehajtásának fokozott ellenőrzésére volna azonban szükség.

Meg kell azonban itt említenem, hogy a budapesti kir. tanfelügyelő is több ízben rámutatott arra, hogy a továbbképző népiskolák benépesítése terén még mindig hiányok tapasztalhatók. A tankötelesek iskoláztatásának érdeke ellentétben van a munkaadóknak és szegénysorsú szülőknek anyagi érdekeivel. A szülők fontosabbnak tartják gyermekeik munkába járását, mint iskolába küldését, mert a gyermek keresetére rá vannak szorulva. E tekintetben gyökörés orvoslás csak úgy biztosítható, ha a tanköteleskorúaknak tanév közben munkára való alkalmaztatása törvényileg korlátozáshoz köttetnék.

A gyermekek tuberkulótikus megbetegedés elleni küzdelem terén a legnagyobb akadály, hogy a fertőzés veszélyének kitett, egészségtelen környezetben élő gyermek elkülönítésére megfelelő intézet nem áll rendelkezésre. Az a körülmény, hogy a veszélyezett gyermekeknek továbbra is a régi környezetben kell maradni, a tüdőbeteggondozó intézet munkájának eredményét jelentősen csökkenti.

Nincs megfelelő számú intézmény az óvodáskorú gyermekek üdültetésére sem, mert a főváros által fenntartott egyetlen óvodás üdülő az üdülésre szoruló gyermekek számának csak töredékét tudja gondozásba venni.

A társadalmi gyermeknyaraltatás számbeli értékét jelentősen csökkenti az a körülmény, hogy nyaralótelepeikre nagy számban utalnak be kereskedelmi, ipari, stb. vállalatok térítés ellenében gyermekeket, már pedig a vállalatok állandó alkalmazottainak és nem pedig a munkanélküli ínséges családoknak gyermekeit utalják nyaraltatásra.

Az iskolás gyermekek egészségvédelme érdekében több internátussal egybekötött erdei, illetve szabadlevegős iskolára volna szükség. Azon állami és felekezeti, illetve magániskolánál, amelyeket szegényebb szülők gyermekei is nagyobb számban látogatnak, az iskolaorvosi intézmény működésére fokozott mértékben kellene gondot fordítani.

A lehetőséghez képest szaporítani kellene a játszóterek, főként a lubickolók, homokozók számát és a Nemzeti Gyermekhéten rendszeresített uzsonnáztatással egybekötött játszótéri gyermekfoglalkoztatást a társadalmi szervek bevonásával az egész nyári időszakon keresztül folytatni kellene.

A jogvédelem keretében a házasságon kívül született gyermekek fokozott jogi védelmére és a gyámügy reformjának fontosságára kell felhívnom a figyelmet. Mindkét kérdésnek ma kiterjedt irodalma van. Úgy a főváros, mint a kormányhatóság szakemberei (Csorna, Szokolay, Németh, Rottenbiller, stb.) ezen kérdés fontosságára értékes megoldási javaslatok előterjesztésével kapcsolatban már részletesen rámutattak.

A nevelővédelem fontosságának felismerését jelenti az a körülmény, hogy egyre több társadalmi egyesület vállalja, illetve iktatja munkaprogrammjába ezen gyermekvédő munka ellátását. Az egységes irányítás ezen a téren különösen fontos volna, mert a gyermekek lelki életének alakítása szociális jólétük emelése mellett társadalmi és nemzeti szempontból rendkívül fontos. Az egységes vezetés és a különféle társadalmi egyesületek beszervezése az oktató és a gyermekkel foglalkozó személyzet kiképzését teszi lehetővé. Ennél a védelmi ágnál a szociális és a pedagógiai ismeretek egyenlő mértékben szükségesek, mert csak ezen ismeretek birtokában lehet számottevő eredményeket elérni. A nevelővédelem egységesítése terén a Székesfőváros Népművelő Bizottsága részéről történt kezdeményező lépés.

A testi, lelki és érzékszervi fogyatékosok intézeti gondozása és kiképzése körül is mutatkoznak hiányok. Az iskolaköteles érzékszervi fogyatékosok csak egy része kerülhet be megfelelő intézetekbe. A lelki fogyatékosok közül is csak aránylag kevés juthat gyógypedagógiai intézetekbe. A fogyatékosok között legtöbb a nyomorék gyermek a fővárosban, mégis csak egy intézet áll részükre rendelkezésre.

Anya-, csecsemő- és gyermekvédelmi rendszerünk hiányainak felsorolása után joggal kérdezheti azonban bárki, hogy a hiányokat ismerjük és

világosan látjuk a hibákat is, miért nem tesz semmit a hatóság ezeknek pótlására, illetve kiküszöbölésére.

A csecsemő- és gyermekvédelem munkája hatósági és társadalmi munka. A hatóság a maga részéről anyagi lehetőségeihez képest a multban is igyekezett az egyes segítési módokat fejleszteni, s a védelmet ellátó szervezetet tökéletesíteni. A társadalomban is láttuk ezeket a törekvéseket. Azonban a fejlődés épen a szervek tagoltsága és az egységes irányítás hiánya következtében csak lassú folyamat. Korábban sok esetben nem is láttuk világosan sem a szükségleteket, sem azt az irányt, amely felé törekedni kellett volna.

Az elmondottakban a védelmi rendszer szervezetén, összefüggésein túl tehát a hiányokra azért igyekeztem rámutatni, mert megítélésem szerint azok pótlása, kijavítása felé az első lépés a hiányok felismerésén keresztül vezet.

III. RÉSZ.

Ifjúságvédelem.

Fogalma, felosztása, szervei.

A megelőző fejezetekben láttuk, hogy az anya-, csecsemő- és gyermekvédelemnek fővárosunkban jól kiépített szervezete van. Az *anya- és csecsemővédelem* kifejlődését nagymértékben elősegítette, hogy a védelmet ellátó Országos Stefánia Szövetség munkája egységesen van megszervezve és hogy a Szövetség az összes szülésekről értesítést kap. A *gyermekvédelem* munkáját az könnyíti meg, hogy szociális intézményei az óvoda és iskola köré csoportosulnak. Az óvodán és az iskolán keresztül állandóan figyelemmel kisérhető a gyermek szociális helyzete, egészségi állapota stb. s ennek folytán a segítésre való ráutaltság mértéke és a segítés legmegfelelőbb módja könnyen megállapítható. Az iskolaköteles gyermek szociális helyzete statisztikailag is megmérhető. Ez a statisztika képet ad a gyermekvédelem hiányairól és megjelöli a szükséges intézkedések végrehajtásánál követendő szempontokat.

Az iskolából kikerülő *ifjúság védelme* a tanköteles kor után már sokkal nehezebb feladat elé állítja a gyakorlati szociálpolitikust. A serdülés kora gyakran egybeesik a kenyérkereső pályán megtett első lépésekkel. Ez azt jelenti, hogy az ifjú kilép a család védelme alól és testi-lelki továbbfejlődését munkaviszonyainak körülményei alakítják. A kereső pályára lépő ifjak közül azok a szerencsésebbek, akik valamely ipari szakma elsajátítása végett tanoncnak szerződnek, mert ezeket a tanoncszerződés és a tanonciskola felügyelete a meghatározott keretek között bizonyos fokú jogi-, erkölcsi- és nevelővédelemben részesíti. Szociális gondozásuk azonban sajnos, nagyon hiányos.

A fiatalkoruak nagy csoportja azonban szakmai kiképzés nélkül kénytelen munkát vállalni, hogy keresetükkel szüleik jövedelmét minél előbb és minél nagyobb mértékben növeljék. Ebbe a csoportba tartoznak a kifutók, lapterjesztők, segédmunkások, liftesfiúk, napszámosok, stb. Munkájukhoz szakképesítésre nincs szükség, keresetük viszont rendszerint

nagyobb, mint a tanoncoké. Ezekből az állásokból azonban a fiatalkorút 16—18 éves korban többnyire elbocsátják és ekkor, ha talál is munkát, csak a tanulatlan napszámosok tömegét növeli.

Még szomorúbb annak a fiatalkorúnak helyzete, aki mint felszabadult segéd, vagy mint elbocsátott alkalmi munkás válik *munkanélkülivé.* A munkanélküliség a felnőtt korban az élet küzdelmeiben már megedződött embert sujt, a munkásélet kezdetén álló fiatalkorúnál azonban úgy fizikai, mint lelki hatásaiban végzetes lehet. Az ifjú önállóságra törekszik és e helyett kénytelen eltartatni magát. Szakmájában szeretne tökéletesedni és e helyett elveszíti gyakorlatát. Lassan meghasonlik önmagával és ha a bajt nehéz szociális helyzet és erkölcsileg is káros környezet súlyosbítja, elveszíti erkölcsi érzékét, munkakedvét, munkakerülővé válik és véglegesen elvész önmaga és a társadalom számára.

A támogatásra és védelemre szoruló munkásifjúság mellett nem szabad figyelmen kívül hagyni az *értelmiségi* pályára készülő ifjúság csoportját sem. A középiskola felső osztályaiba járó tanulók és a főiskolai hallgatók között sok olyan ifjú van, aki képességeinél fogva alkalmas arra, hogy szellemi pályára készülhessen, de további tanulmányai költségeit nem tudja viselni. Ezek támogatása azért is indokolt, mert a szellemi munkanélküliség miatt ma a diákok számára a mellékfoglalkozások és az alkalmi kereseti lehetőségek erősen korlátozottak.

Amennyiben tehát azt kívánjuk, hogy az *ifjúság* megfelelő testi, szellemi és erkölcsi felkészültséggel vehessen részt a nemzet termelő munkájában, a szükségnek megfelelően szociális, egészségügyi és erkölcsi téren védelemben kell őket részesíteni.

Az ifjúságvédelem célkitűzései és alkalmazott módszerei az ifjúság különböző csoportjainál eltérőek. Más módon kell védelemben részesíteni a keresőleg dolgozó tanoncot, másképp az alkalmi munkával foglalkoztatott ifjút, a munkanélküli fiatalkorút és másképp a főiskolai hallgatót. Az egységes gyermekvédelem folytatásaként kiépített ifjúságvédelem tehát a védelemre szoruló fiatalkorúnak a gazdasági életben való elhelyezkedése szerint védelmi ágakra bomlik, sőt még ugyanazon védelmi ág keretében is más és más irányú védelemre szorulnak a különböző korú ifjak.

Az ifjúságvédelem az a hatósági és társadalmi tevékenység, amely biztosítani kívánja, hogy az ifjú megfelelő testi, szellemi és erkölcsi felkészültséggel vehessen részt később a termelő munkában.

Az ifjúságvédelmi intézmények a fiatalkorút azokban a válságos években segítik, amíg a gyermekkorból a felnőttkorba jut. Jellemzője az ifjúságvédelemnek, hogy intézményeinek egyik része olyan gyermekvédelmi intézmény, amely az ifjúságra is kiterjeszti védelmét. (Hadiárvák, fogyatékos gyermekek védelme, igazságügyi gyermekvédelem.) Másik részénél a védelem általános jellegű és főleg szociális jogalkotásokon nyugszik.

Az ifjúságvédelem felosztása.

A) A dolgozó ifjúság védelme.

1. Szociális védelem.

Az ipari és kereskedelmi vállalatokban foglalkoztatott ifjúság védelme általában:

a) Tanoncok védelme.
b) Képességvizsgálat, pályaválasztási tanácsadó, munkaközvetítés.
c) Jóléti gondozás: étkeztetés, felruházás, tanszersegély, a főváros és a társadalmi szervek által fenntartott internátusok.

2. Egészségvédelem:

a) Az Országos Társadalombiztosító Intézet megelőző (preventív) egészségvédelmi munkája.
b) Az iparostanonciskolai orvosi intézmény megelőző védelmi munkája.
c) Üdültetés, testnevelés (leventeintézmény).

3. Nevelővédelem:

a) Az Iskolánkívüli Népművelési Bizottság és a leventeegyesületek nevelővédelmi munkája.
b) Ifjúsági egyesületek nevelőmunkája.
c) A cserkészet és a munkásifjúság.
d) Ifjúságvédelem a Settlementekben.

B) A tanuló ifjúság védelme.

a) ***Középiskolás ifjúság.***

1. Szociális védelem:

Tankönyv, tanszersegély, ösztöndíjak, internátusok, pályaválasztási tanácsadás.

2. Egészségvédelem:

Iskolaorvosi intézmény, sport. Üdültetés.

3. Nevelővédelem:

Cserkészet. Ifj. egyesületek, diákszállók.

b) ***Főiskolai ifjúság.***

1. Szociális védelem:

Ösztöndíjak, segélyek. Főiskolai internátusok. Főiskolai menzák.

2. Egészségvédelem:

Főiskolai sport. Üdülők.

C) A munkanélküli ifjúság védelme.

a) Fizikai,
b) szellemi foglalkozású munkanélküli ifjúság védelme.

Ha jogalkotásunkban annak eldöntésére keresünk támpontot, hogy az ifjúságvédelemnek a társadalom mely *korcsoportjára* kell gondozását kiterjesztenie, megállapíthatjuk, hogy törvényeink a *gyermek* és *fiatalkorú* között nem jelölnek meg határozott elválasztó vonalat s az ifjúkor felső határát sem írják körül egységesen. Az iskolakötelezettség és az iskolakötelezettség teljesítésének biztosításáról szóló törvényeink (1868. évi XXXVIII. t.-c. és 1921. évi XXX. t.-c.) szerint az iskolaköteles kor a 15. életév betöltéséig terjed. Az ipartörvény módosításáról szóló törvényeink (1922. évi XII. t.-c. és 1928. évi V. t.-c.) szerint a 14 éven aluli egyén még *gyermek*, a 14—18 éves pedig *fiatalkorú*. Az igazságügyi gyermekvédelmet életbehívó törvények (1908. évi XXXVI. t.-c.) a 12 éven alulit minősíti gyermeknek. Több ifjúságvédelmi célkitűzést tartalmazó jogszabályunk: így a szeszesitalok kiszolgálásának korlátozásáról, a mozgóképek hatósági ellenőrzéséről szóló törvény és a leventetörvény a védelem felső határát 16—21 évben jelöli meg, magánjogunk a teljeskorúság elérését a 24. életév betöltéséhez köti.

A fentiek, a nyugati országokban kialakult gyakorlat, továbbá a szociális szempontok és élettani okok figyelembevételével az ifjúságvédelem körébe a 14—24 éves ifjúságot sorozom. Ezt a korcsoportot azután két részre lehet bontani, a 14—18 éves és a 18—24 éves ifjak csoportjára. A 18. életév a serdülés időszakának befejeződése s akkor már a védelem megfelelő formái lényegesen különböznek a serdülők védelmétől.

Az ifjúság védelmére nincs átfogó jogszabályunk. Egyes részeit a törvények állami feladatnak minősítik, más részeit a helyi hatóságok feladatkörébe utalják, de vannak teljesen szabályozatlan területei is, mint például a munkanélküli ifjúság védelme.

A védelem az ifjúság kölönböző csoportjaihoz igazodik. Eme csoportok keretén belül a mellékelt táblázat szerint fogom ismertetni a szociális, az egészségügyi és erkölcsi, illetve nevelővédelemre szolgáló ifjúságvédelmi intézményeket.

Az ifjúságvédelem kialakulása fővárosunkban.

Az ifjúságvédelemnél nem beszélhetünk olyan értelemben vett történeti fejlődésről, mint a gyermekvédelemnél. Bár jogszabályainkban az ifjúságvédelem nyomait már a mult század közepén fellelhetjük, mégis újabb védelmi ágnak kell tekintenünk, amelynek egyes részei csak most alakulnak ki, határterületei pedig elmosódnak. A gyermek- és az ifjúságvédelem között nincs éles határvonal. Az ifjúságot, mint a népesség külön csoportját, a társadalom szerkezetében sem határolták el addig, amíg a szociológia és a pedagógia nem világított rá az ifjúság különleges szociális védelmet követelő helyzetére.

Jogszabályaink eddig az egyes felmerült kérdések rendezése kapcsán, szükségszerűen érintették ugyan az ifjúságot is, de kifejezetten ifjúságvédelmi jogszabályunk csak nagyon kevés van.

A dolgozó ifjúság munkaviszonyának szabályozását tartalmazta az 1848. évi Klauzál-féle kereskedelmi miniszteri rendelet, az 1850. évi osztrák ipartörvény, majd az 1872. évi VIII. t.-c. stb., de az 1884. évi XVII. t.-c. ipartörvény volt az első törvényünk, amely az ifjúság munkaviszonyát részletesen szabályozta. Korábban a céhrendszer keretében a fiatalkorú »a mester« műhelyében sajátította el az iparűzéshez szükséges szakismeretet. A mester atyai felügyeletet gyakorolt a nála dolgozó és rendszerint családjában élő tanonc felett. A céhek megszűnése és a gyáripar kifejlődése után megszűnt a családias kapcsolat a műhelyekben és gyárakban tanoncként, vagy segédként dolgozó ifjú és a munkaadó között. A munkaszerződések híján a fiatalkorú rendszerint teljes mértékben ki volt szolgáltatva a munkaadónak s az a nála dolgozó ifjúnak sok esetben még a legelemibb testi-lelki jólétével sem törődött.

A mult század második felében az egyházak támogatásával megalakult felekezeti ifjúsági egyesületek siettek az ifjúság védelmére. Ezek célkitűzése kezdetben valláserkölcsi, nevelő és népművelő jellegű volt, azután lassan, szükségszerűen áttértek az ifjúság szociális védelmére is.

1856-ban alakult meg hazánkban külföldi mintára az első katolikus legényegylet, amely Pest iparosifjúságának valláserkölcsi nevelését kívánta biztosítani. Munkája elé kezdetben a politikai helyzet s a nyelvi nehézségek jelentős akadályt gördítettek, azonban a vezető egyházi férfiak lelkes kitartásának eredményeként lassan mégis megindult az egyesületi élet, amelynek keretében az iparosifjúság neveléséről, lelki életének ápolásáról és szórakozásáról gondoskodtak. A Pesti Legényegylet eredményes munkája példaadó volt. Az ország nagyobb városaiban egymásután megalakultak a legényegyletek. A pesti és a vidéki egyletek egységes irányítása ma az Országos Központi Katolikus Legényegylet (VII., Rottenbiller-utca 20—22. sz.) székházából történik, ahol 200 személyes internátus is van.

A Budai Katolikus Legényegylet a városi tanács támogatásával 1868. évben alakult. Működése a Pesti Legényegylethez hasonló volt. Ma a II. ker., Fő-utca 63. szám alatti helyiségében 60 férőhelyes internátusa van.

Az 1892-ben megalakult Református Ifjúsági Egyesület, mely eleinte az ipari pályára készülő munkásifjúság, később a tanulóifjúság védelmét is egységesen kívánta biztosítani és egyetemes ifjúságvédő szervvé fejlődött ki.

1892-ben a VII., Damjanich-utca 48. szám alatt tanoncotthont létesített a Pesti Izraelita Hitközség is.

1893-ban alakult meg a Budapesti Iparosképző Protestáns Egylet. Az egyesület VIII., Alföldi-utca 13. számú székháza ma is megvan.

Az 1897-ben megalakult Katolikus Tanoncokat Védő Egyesület tanoncotthonok és tanoncinternátus létesítését tűzte ki céljául. A megalakulását

követő években a II., Fő-utca 89, a II., Toldy Ferenc-utca 30., a III., Kiskorona-utca 45., a VIII., József-utca 28. sz. alatt és a X., Mázsa-téren létesített napközi tanoncotthonokat. Első bentlakásos tanoncinternátusa azonban csak 1910-ben nyílt meg II., Toldy Ferenc-utca 30. sz. alatt. Az intézetnek 40 férőhelye volt, 14—18 éves iparos- és kereskedőtanoncok elhelyezésére. Miután az egyesület vezetőségét az a meggyőződés vezette, hogy a tanoncinternátusnak pótolnia kell a családi otthon vallásos nevelését is, az internátus vezetését 1920-ban az Ausztriából átszármazott kalazantinus kongregációra bízták, amelynek tagjai kifejezetten a munkásifjúság nevelésével foglalkoznak.

A fiatalkorúak büntető törvénykönyvének megalkotása után az 1908—1910-es években alakult felkezeti patronázsszervek munkájának szintén van ifjúságvédelmi vonatkozása, ezt azonban a gyermekvédelmi résznél már érintettem.

A háború előtti időkben a törvényhozás az ifjúságvédelemmel csak alkalomszerűen, a helyi hatóságok pedig egyáltalán nem foglalkoztak, az egyes felekezeti jellegű társadalmi egyesületek és intézmények pedig az ifjúságvédelem ma ismert munkaterületének csak kis részét fogták át. A működő egyéb célkitűzésű jótékony egyesületek foglalkoztak ugyan az ifjúság támogatásával is, ez azonban az általános jótékonysági munka keretében nyujtott anyagi segítségen túl ritkán terjedt.

Az *értelmi* pályára készülő ifjúság védelme is nagyrészt szervezetlen volt a háború előtt. A közép- és főiskolás diákok részére nyujtott támogatás úgyszólván kizárólag az egyes alapítványi kamatok, továbbá az állam és a helyi hatóságok költségvetésében e célra előirányzott összegek szétosztásából állott. Ezenkívül csak néhány internátus és menza működött. A főiskolai hallgatók diákszervezeteinek nem voltak jóléti intézményei. A szűk körre terjedő egyetemi segítőakciók az egyetemek fegyelmi hatósága alá tartoztak.

Az ifjúság szociális védelme mellett az egészségügyi védelem is kezdetleges volt. Az iskolai testnevelés hiányai a törvényhozást az Országos Testnevelési Tanács életbehívására késztették. (1913. évi XIII. t.-c.) Az ifjúság testkultúrájának fejlesztésére törekedett az 1912-ben Budapesten megalakult Cserkész Szövetség által mind szélesebb körben propagált cserkészmozgalom is, amelynek keretében inkább a középiskolás tanulóifjúság helyezkedhetett el, mert a tanonc- és munkásifjúság rendezetlen munkaviszonyai következtében, szabad idő hiányában nem kapcsolódhatott be tömegesebben a mozgalomba. Az egyetemeknek már a háború előtt volt sportegyletük, de nem volt kötelező sem a sportegyesületben való munka, sem a testnevelés.

A világháború alatt készítette el a főváros a »népjóléti igazgatás újjászervezéséről« szóló szabályrendeletét. Az 1917. év január hó 1-én életbelépett szabályrendelet a tágabb értelemben vett népjóléti gondozás feladatkörébe sorozta a szociális munka ma ismert védelmi ágait, ifjúságvédelmi célkitűzése azonban a szabályrendelet alapján megalakult »népjóléti központ«

12 szakosztálya közül egynek sem volt. Ez a szabályrendelet igazolja, hogy az ifjúságvédelem, mint szociális munkaterület, fővárosunkban a háború előtt még nem alakult ki.

A háború idején a főváros népélelmezési kérdésének rendezésével párhuzamosan, 1916. év elején 200 egyetemi hallgató részére diákmenzát állított fel a főváros. A menza 1918-ig működött.

A háború befejezése után elsősorban a főiskolai hallgatók megsegítésére volt szükség. Az összeomlás után a harcterekről visszatérő értelmi fiatalság igyekezett félbemaradt tanulmányait befejezni. Számukat az elcsatolt területeken megszűnt egyetemek menekült hallgatói is szaporították. 1919-ben a fővárosban majdnem 20.000 olyan egyetemi hallgató volt, akik a főiskolai tanulmányaik folytatásához szükséges anyagi eszközöket csak részben tudták előteremteni. Ennek következtében az egyetemi ifjúság szociális és egészségügyi helyzete egyre aggasztóbbá vált. Az ifjúság igyekezett önmagán segíteni. Ekkor alakultak a ma is fennálló diákszervezetek, diákszövetségek, bajtársi egyesületek, amelyek szülőföld, felekezet, vagy tudományszak szerint csoportosították a diákságot. 1920-ban alakult a MEFHOSz, a Turul Szövetség, az Országos Magyar Katolikus Diákszövetség, a következő években a Magyar Protestáns Diákszövetség, a Magyar Egyetemi Területi Szövetség stb.

A hatóság és a társadalom szintén támogatta az értelmiségi pályára készülő ifjúságnak az önsegélyezésre irányuló törekvéseit és az Országos Diáknyomorenyhítő Akció támogatásán kívül, diákinternátusok, kollégiumok létesítésének előmozdítása mellett diáksegítő akciók (pénzsegély, felruházás, étkeztetés stb.) létesítésével igyekezett az egyetemi hallgatók nyomorán enyhíteni.

A társadalmi akciók azonban lassan megszűntek és a főiskolai hallgatók támogatásának ügye a kormány és a helyi hatóság vállaira nehezedett. A diákjóléti egyesületek egyre nagyobb mértékű támogatást voltak kénytelenek a fővárostól kérni. A főváros, hogy a budapesti főiskolai diákság szociális helyzetét áttekinthesse és megállapíthassa azokat az eszközöket, amellyel helyzetükön intézményesen segíthet, a főiskolai hallgatókról statisztikai felvétel készítését rendelte el.

Ez a felvétel dolgozta fel hivatalosan elsőízben a főváros főiskolai hallgatóságának adatait. Ezt megelőzően a főváros területén csak egy felvétel készült, melyet 1909-ben a Gallilei Kör szervezett meg.

A háború utáni első, az 1924/25. tanév II. félévében megejtett számlálás körülbelül 10.000 hallgatóra terjedt ki.[1])

E statisztikai felvétel szerint a főiskolai hallgatók 48·8%-a vagyontalan, 31·9%-a pedig szegény szülők gyermeke volt. 25%-uk albérletben, 1%-uk

[1]) Az anyagot »A főiskolai hallgatók szociális és gazdasági viszonyai Budapesten« címen dr. Molnár Olga külön is feldolgozta a Székesfővárosi Statisztikai Hivatal igazgatója: Illyefalvy Lajos dr. szerkesztésében megjelenő »Statisztikai közlemények« című sorozatban.

pedig ágybérletben lakott. A hallgatóknak körülbelül 30%-a anyagiak hiányában nem tudta beszerezni a tanulmányai folytatásához szükséges könyveket, jegyzeteket. Az egyetemi hallgatók $^1/_3$ része rendszerint nem reggelizett, 50%-a pedig különböző diákmenzákon étkezett. A hallgatók 8·1%-ának csak felöltője, 26·7%-ának csak télikabátja, 1·1%-ának pedig sem felöltője, sem télikabátja nem volt.

A statisztikai adatokból leszűrhető tanulságok alapján az egyetemi hallgatók hatósági támogatása szervezettebbé vált. Az egyetemek keretében létesült egyetemi diákvédő irodák megfelelő ellenőrzés mellett fokozott munkát fejtettek ki. A főváros a MEFHOSz-szal karöltve újra megnyitotta diákmenzáját.

A főiskolai hallgatók támogatásával egyidejűleg a főváros érdeklődése a háború befejezése után főleg a gyermekvédelem kérdései felé irányult. Az *ifjúságvédelem* terén csak a testnevelés ügyével foglalkozott. 1921 februárjában a fővárosi közoktatásügyi bizottság ülésén több felszólalás hangzott el. Ezek sürgették a *testnevelés* fejlesztését és azt kívánták, hogy a testnevelés megfelelő módon illeszkedjen ama törekvések közé, amelyek a nemzet fejlődését igyekeznek szolgálni. Ezeknek a felszólalásoknak egyik eredménye, hogy a főváros a cserkészek részére 1921 óta a Magyar Cserkészszövetség útján állandó támogatást ad.

A testnevelés kérdését országosan rendezte az 1921. évi LIII. t.-c., amely úgy az iskolai, mint az iskolát elhagyó ifjúság testneveléséről gondoskodott. Bár a törvény végrehajtási utasítása csak 1924-ben jelent meg, a főváros már 1922-ben kísérletet tett tanonc-sportegyletek alakítására és a VI. és IX. kerületben sporttelepeket létesített.

A testnevelési törvény egészségvédelmi rendelkezéseit az 1922-ben megjelent ipartörvénynovella (1922. évi XII. t.-c. és annak 1923. évi 78.000. sz. K. M. végrehajtási utasítása) a munkásifjúságra vonatkozóan szociális intézkedésekkel egészítette ki. A maximális munkaidő megállapítása, a tanoncszerződéskötés szabályozása, a szakképzettség elsajátításának biztosítása, az előzetes, kötelező orvosi vizsgálat bevezetése tekintetében életbeléptetett rendelkezések jelentős állomásai a fiatalkorú munkások munkaviszonyai szabályozására irányuló törekvéseknek. Vannak a törvénynek egészségügyi vonatkozású rendelkezései is, amelyek pl. a fiatalkorúak éjjeli munkájának eltiltását és a tanoncok gyógykezelését írják elő.

A testnevelési törvény végrehajtási utasítása értelmében 1924 márciusában a fővárosban is megalakult a Törvényhatósági Testnevelési Bizottság, amely megkezdte a fővárosi leventeintézmény szervezését. Ez év őszén összeírták a főváros területén a testgyakorlásra kötelezetteket és egyesületekbe szervezték őket. Miután azonban a leventeintézmény nemcsak megfelelő sportolási alkalmat kívánt az ifjúságnak nyujtani, hanem az iskolánkívüli ifjúság neveléséről, kulturális szükségleteiről és szociális gondozásáról is

igyekezett gondoskodni, a leventeintézmény megfelelő működéséhez szükséges anyagi feltételek biztosítása jelentős terhet rótt a fővárosra. A költségek fedezésére létesített testnevelési alap bevételeinek jelentékeny része a főváros támogatása volt. 1924. év végén az összeírás szerint a főváros területén kb. 60.000 testnevelésre kötelezett ifjú volt.

1925-ben a súlyosbodó viszonyok felhívták a főváros figyelmét a tanoncifjúság helyzetére is. Ettől az időtől számíthatjuk a főváros ifjúságvédelmi munkájának kialakulását. Addig a tanonciskolák és az ezzel kapcsolatos ügyek szociális szempontból a gyermekvédelem függvényei voltak.

Az ezen évben meginduló hatósági lakásépítő akció kapcsán a főváros gondoskodni kívánt több, addig hajlék nélküli álló szociális intézmény elhelyezéséről. A szociálpolitikai szakbizottság ülésén vetették fel a gondolatot, hogy a létesülő bérházakban tanoncotthonok részére is jelöljenek ki helyiségeket. A fővárosnak Kőbányán a háború előtt volt már egy kisebb tanoncotthona. Ez azonban a háború kitörése után rövid ideig tartó működését beszüntette.

Az előterjesztett indítványt elejtették. Nem történt ilyen irányban a következő években sem semmi, bár a szakbizottságban ismételten felvetődött ifjúsági otthonok létesítésének gondolata. Az indítványok közül csak néhány valósult meg pl., a főváros egyes étkezőhelyeket tanoncétkeztetés céljára is kijelölt és ott a gyermekek és a felnőttektől elkülönített helyeket bocsátott a tanoncétkeztetés rendelkezésére. Ugyanekkor megkereste a MÁV igazgatóságát, hogy a vidékről naponta bejáró munkásifjak a vonat indulásáig idejüket a pályaudvari várótermekben tölthessék.

A polgármesteri IX. ügyosztály 1928-ban is foglalkozott a tanoncotthonok ügyével. A tanoncvédelem kiépítése érdekében tett előterjesztésében azonban hangsúlyozta, hogy a tanoncok szociális helyzetének felméréséhez nem áll megfelelő adat rendelkezésére és így konkrét javaslatot csak akkor tehet, ha a főváros statisztikai hivatala szociális adatgyüjtő tevékenységét kiterjeszti a munkásifjakra és a tanoncokra is.

A kormányhatóság, illetve a törvényhozás is foglalkozott ez évben ifjúságvédelmi kérdésekkel. Az 1928. évi V. t.-c. az iparban, továbbá egyes vállalatokban foglalkoztatott gyermekek, fiatalkorúak és nők védelmét kívánta biztosítani. Ugyanez évben cikkelyezték be (1928. évi XXVI. t.-c.) az 1919-ben Washingtonban tartott Nemzetközi Munkaügyi Értekezlet által a fiatalkorúak éjjeli munkája tárgyában készített nemzetközi egyezményt. Ezek a jogszabályok már modern értelemben vett szociálpolitikai intézkedések az ipari ifjúságvédelem terén.

Az ifjúság védelmének, különösen pedig a munkásifjúság védelmének fontossága lassan átment a köztudatba. Ebben része volt az Alföldi Magyar Közművelődési Egyesület 1928—1930. években kifejtett agitációs munkájának is. Az egyesület felépítette tanoncvédelmi és gondozó szervezetét, amelynek keretében a munkaadókat tömörítette és felhívta figyelmüket arra, hogy

mik a teendők e téren. Tárgyalásokat folytatott illetékes hatóságokkal, emlékiratokban foglalta össze a tanoncok szociális és kulturális ügyeinek egyes vonatkozását. Megalapította a »Magyar Tanoncok Lapját«.

1928 november havában a főváros törvényhatósági bizottságában indítvány hangzott el az iparos- és kereskedőtanoncok, továbbá a munkásifjak szociális helyzetének megvizsgálása érdekében. A főváros tanácsa 1930-ban 68.824/1931—I. sz. alatt rendelte el a tanoncok népességi és szociális viszonyainak statisztikai felvételét. Az ekkor elrendelt összeírás az 1929/30. tanév végén az összes tanoncok (17.187) mintegy 85%-át vonta statisztikai megfigyelés alá. A statisztikai felvétel eredményét dr. Áfra-Nagy János, az »Iparos- és kereskedőtanulók népességi viszonyai és szociális helyzete Budapesten« című munkájában vette vizsgálat alá.[1]) A felvétel tanusága szerint a főváros területén 800 olyan tanonc volt, aki a külvárosok nyomorúságos tömegszállásain *albérletben* lakott. A tanoncok 51·6%-a reggel 5 és 6 óra között kelt fel és 9—10 óra között ért haza. 40%-a a tanulóknak 8 óránál kevesebbet aludt. Az év folyamán a tanoncok 38·6%-a volt beteg és 3%-a nem volt betegség esetére biztosítva. 17·3% munkaideje belenyult az éjszakába, 22·3%-a túlórázott, 28·5%-a pedig nem részesült semmiféle díjazásban.

Ezek az adatok intézkedésre késztették a fővárost. A legsürgősebbnek a szociális és egészségügyi vonatkozású kérdések rendezése látszott. A közoktatási ügyosztály az 1931/32. évben külön vizsgálat alá vette a községi tanonciskolába járó 14.781 tanonc szociális viszonyait. Ez a felvétel megállapította, hogy körülbelül 500 tanoncnak kell saját keresetéből részben lakásáról, részben élelmezéséről gondoskodnia. Miután ezeknek a tanoncoknak heti keresete 6—10 pengő között mozgott, a legnagyobb nyomorban éltek. Elsősorban ezek részére nyitotta meg a főváros 1932-ben a VII. ker., Kazinczy-utca 23—25. szám alatt 35 férőhelyes *tanoncotthont*. A férőhelyek számát csakhamar 60-ra kellett felemelni és gondoskodni kellett újabb tanoncotthonok létesítéséről is. 1934-ben nyílt meg a VI., Bajnok-utca 18. szám alatt 44 férőhelyes fiú-, 1935 márciusában pedig a VII., Hernád-utca 46. szám alatt 40 férőhelyes leánytanoncotthon. 1932-ben a főváros az iskolai gyermekétkeztetésnél alkalmazott kedvezményeket a 11.436/1932—IX. sz. rendelet alapján kiterjesztette a székesfőváros iparostanonciskoláiba járó szegénysorsú fiú- és leánytanoncokra is.

A szociális gondozással párhuzamosan fejlesztette a főváros a tanoncok *egészségvédelmét* is. Az 1926-ban létesített iskolaorvosi intézmény munkájába kezdetben nem vonta bele a tanonciskolákat, mert úgy vélte, hogy a tanoncok egészségügyi védelmét az OTI teljesen megfelelően látja el. Az OTI azonban ebben az időben még nem alakította ki megelőző egészségvédelmét és így a tanoncok preventív egészségügyi védelme érdekében semmi sem történt. Ennek a hiánynak pótlására a törvényhatósági bizottság köz-

[1]) »Statisztikai Közlemények« 69. köt. 2. sz.

gyűlésén több indítvány hangzott el. A közoktatási ügyosztály 1932-ben javaslatot is tett a községi tanonciskolákban rendszeres egészségügyi szolgálat létesítése ügyében. Ennek eredményeként 1933-ban a délelőtt is tanító, úgynevezett önálló tanonciskolákat bevonták az iskolaorvosi körzetekbe.

Az 1932. évben már mind súlyosabbá váló munkanélküliség a főváros részéről is megmozdulást követelt. A munkásifjúság és a diplomás ifjúság munkanélkülisége ügyében a főváros törvényhatósági bizottságának közgyűlésén több indítvány hangzott el. dr. Csilléry András bizottsági tag gyakornoki állások szervezését és a munkásifjúság részére foglalkoztatók felállítását sürgette. Pollákné, Stern Szerén bizottsági tag a munkanélküli tanoncok, továbbképzését javasolta, de javaslat hangzott el a tanonctörvény módosítása a tanoncétkeztetés, a tanoncotthonok férőhelyének bővítése, munkatáborok létesítése ügyében is és ismételten, hangsúlyozottan: az értelmiséghez tartozó fiatalság munkanélküliségének csökkentése érdekében is.

A székesfőváros az 1932/33. tanévben nyitotta meg két első *önálló* iparos tanonciskoláját, a VI., Szondy-utca 41. és a VIII., Szentkirályi-utca 12. számú régi iskolaépületben, melyekben az eddigi gyakorlattól eltérően az iparostanoncok hetenkint egy délelőtt (8—1-ig) s egy másik nap délutánján (2—6-ig) nyernek rendszeres elméleti és gyakorlati oktatást. Az iskolákban a tanulók rokonszakmák szerint vannak csoportosítva s így az oktatás gyakorlati része könnyen megoldható. A tanítási idő ilyen beosztásával egyúttal elkerülhetővé vált, hogy az egésznapi testi munkában kifáradt iparostanonc az esti órákban legyen kénytelen az iskolát látogatni. Az önálló tanonciskolák jól bevált rendszerét a főváros később újabb önálló iskolák létesítésével kiszélesítette. Folytatta a főváros a tanoncok szociális viszonyaira vonatkozóan már megkezdett statisztikai adatgyüjtést is. Az 1933—1934. tanévi adatokat Szendy Károly polgármester dolgozta fel Ágotai Béla közreműködésével »Adalékok a tanoncoktatás fejlődéséről a székesfővárosban« címen. (Megjelent a »Statisztikai Közlemények« című sorozatban.) A két kötetből álló, 553 oldal terjedelmű alapos munka első részében a tanonciskolák kialakulását vázolta, második részében pedig részletes statisztikai adatok bemutatásával a tanoncok szociális és egészségügyi viszonyait ismertette.

Az ifjúságvédelem fejlődésének további állomásai már a védelmi ágak *időszerű* problémái, melyeket az egyes fejezetek során fogok ismertetni.

Az elmondottakból látjuk, hogy az ifjúságvédelem, mint szociális munkaterület, a fővárosban csak rövid *multra* tekinthet vissza. Azok az intézkedések, amelyek ilyen irányban történtek, csak az inség fokozódása következtében jelentkező legsúlyosabb problémákat igyekeztek megoldani. A javaslatok és indítványok rámutattak azonban már a hiányokra. A következőkben azokra a kérdésekre szeretnék rámutatni, amelyek az ifjúságvédelem fokozottabb kiépítését halaszthatatlanná teszik.

Az ifjúság védelmének problémái. A védelemre szoruló ifjak száma.

Az ifjúságvédelem egyes ágainak kialakulását bizonyos fokig akadályozta az, hogy sem a dolgozó, sem a munkanélküli ifjúságról nem volt kielégítő statisztikai felvételünk. Csak részadatok álltak rendelkezésre, pedig ahhoz, hogy a védelem a szükségnek megfelelően kiépülhessen, ismerni kell egyrészt a *dolgozó* ifjúság munkaviszonyait, a gyermekmunkások és a fiatalkorú munkások számát, munkaidejét, a bérek nagyságát, szociális viszonyaikat, szabadidejük felhasználásának módját stb.; másrészt ismerni kell a *munkanélküli* ifjúság számát és helyzetét.

Sajnos, nálunk eddig nemcsak a védelem, de még a statisztika szempontjából is el volt hanyagolva az ifjúság. Az 1935. évi fővárosi népszámlálás kiterjedt úgy a keresőnépesség, mint a fizikai és szellemi munkanélküliek számának megállapítására. A feldolgozás eredményeként közölt adatokból kitűnik, hogy a főváros területén a 15—25 éves korcsoportból mennyi a kereső és mennyi a munkanélküli ifjak és leányok száma. A statisztikai feldolgozás azonban a további részletekben már nem vizsgálta külön az ifjúság helyzetét, hanem csak a felnőttekkel összefoglalva. Ezáltal nincs lehetőség arra, hogy az ifjúságnak, mint a népesség egy különálló csoportjának, helyzetét behatóbb vizsgálat alá lehessen vonni.

A kormány 1936. decemberében az egész ország területén összeiratta az értelmiségi munkanélkülieket. A begyűlt adatok statisztikai feldolgozása során előreláthatóan részletesebben ki fognak majd terjeszkedni a munkanélkül álló értelmiségi ifjúság szociális helyzetének ismertetésére is. A felvétel anyaga azonban még nem került nyilvánosságra, a következőkben tehát csak a rendelkezésemre álló statisztikai adatok felhasználásával tudom az ifjúságvédelemnek fővárosunkban jelentkező problémáit megvilágítani.

Budapesten a népszámlálás szerint 1935. év december havában 1,060.431 lélek lakott. Ebből a 15—20 éves lakosok száma 68.426, a 20—25 évesek száma pedig 119.482 volt. A 15—25 éves fiatalság 1935-ben a főváros összes népességének 17·7%-át tette ki.

A 68.426 *15—20 éves* fiatalkorúból 29.699 fiú és 38.727 leány volt. Ezek közül 1935/36. tanévben valamely középfokú tanintézményt 9084 fiú és 7405 leány látogatott. Iparos- és kereskedőtanonciskolába járt 9048 fiú és 3032 leány, főiskolára és egyetemre 1549 fiú, 294 leány. Ez azt jelenti, hogy a főváros területén élő 15—20 éves fiúk 33·8%-a, a leányoknak pedig 72·3%-a nem járt semmiféle tanintézetbe. Azok a fiatalkorúak, akik 15. életévük betöltése után is valamilyen tanintézmény keretébe tartoznak, szükség esetén az iskola révén szociális és egészségügyi védelemben részesülhetnek, nagyobb számuk azonban kiesik az iskola ellenőrzése alól. Rájuk vonatkozóan statisztikai felvételek nem készülnek, viszonyaikról áttekintő képet sem tudunk kapni, pedig éppen ezeknek volna elsősorban szükségük fokozottabb szociális véde-

Korcsoport	1910.	1920.	1930.	1935.	Megjegyzés
	években az összlakosság %-a				
0—14	23·3	20·5	15·5	14·8	Csökken
15—24	25·4	22·0	20·3	17·7	«
25—39	27·6	29·0	30·5	32·1	Emelkedik
40—59	18·3	21·7	24·9	25·8	«
60—	5·4	6·7	8·8	9·6	«
Ismeretlen	—	0·1	—	—	
	100·0	100·0	100·0	100·0	

A háború után jelentkező gazdasági válság és a kereseti viszonyok romlása következtében az egyes családok jövedelme erősen csökkent. A család fenntartása érdekében tehát a család minden munkaképes tagjának kereset után kellett nézni. A munkapiacon az ifjúság munkakeresése hatékonyan jelentkezett és lenyomta a munkabéreket.

Hogy a fiatalkorúak munkakínálata mennyire befolyásolja a munkapiacot, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy egyes szakmák a munkanélküliség és a munkabér alakulásának egyik okát a fiatalkorúak munkakínálatában látják.

A fiatalkorúak munkakínálata az általános népmozgalom hatása alatt áll. A hadviselő államokban 1915—1919. között a születések száma erősen csökkent, majd 1919—1920-ban rohamosan emelkedett. A fiatalkorúak munkakínálata ezért ezekben az államokban 1929—1933. években csökkent, majd amikor 1934—1935. években a munkafront arcvonalába kerültek az 1919—1920. években született fiatalkorúak, munkakínálatuk a munkapiacon érezhetően fokozódott. Az 1936-ban a munkanélküliség terén jelentkező javulás egyik okát ismét a fiatalkorúak munkakínálatának csökkenésében jelölik meg. [1])

A 14—18 éves fiatalkorúaknak a termelőmunkába való bekapcsolódását a munkáltatók részéről irányukban megnyilvánuló kereslet könnyíti meg. A munkaadókat egyrészt a verseny, másrészt a munkavállalók nagy munkakínálata arra késztette, hogy minél olcsóbb munkaerőt foglalkoztassanak. A háború óta a termelésben végrehajtott racionalizálás és a munkagépek tökéletesedése támogatta ezt a törekvésüket és ma már olyan iparágakban is módot ad a fiatalkorúak foglalkoztatására, ahol a szükséges képesítés és gyakorlat korábban csak korlátolt számban tette ezt lehetővé. Bár jogszabályaink a fiatalkorúak foglalkoztatását bizonyos feltételekhez kötik, az így nyujtott védelem a gyakorlatban a szükséges ellenőrzés hiányában

[1]) A munkapiac helyzetének javulását 1933. óta Thirring Gusztáv szerint (M. Stat. Szemle 1936. nov.) a háborús születési évjáratok számának nagymértékű csökkenése okozta. A csökkenés 1930-tól 1935-ig 34·8% volt. Lásd még erre vonatkozólag: Buday László: »Magyarország küzdelmes évei« c. művét.

nem hatékony. A legátfogóbb védelemben még a tanoncok részesülnek, de ennek a védelemnek is nagy hiányai vannak.

A tanoncok bére rendszerint igen alacsony vagy egyáltalában nem is kapnak bért. A felszabaduló tanoncokat rendesen elbocsátják, hogy helyettük újból tanoncot szerződtessenek. De ugyanez a helyzet a tanoncszerződés nélkül, segédmunkásként foglalkoztatott fiatalkorúaknál is. A 14—19 éves fiatalkorú könnyen talál munkát, ebben a korcsoportban alig van munkanélküli (1935-ben 1320, az összes munkanélküliek között csak 3·65%), mert vannak olyan munkahelyek, ahol kizárólag a gyermek- és fiatalkorú munkásokat foglalkoztatják. Pedig a fiatalkorúaknak a kereső munkába való korai beállítása károsan hat azok testi, szellemi és erkölcsi fejlődésére. A törvényhozás a gyermekek és a fiatalkorúak foglalkoztatását munkaidő, életkor, veszélyes iparágak, szakoktatás stb. szempontjából szabályozta. Sajnos, ez a szabályozás a gyakorlatban nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket.

A fiatalkorú munkások külön csoportját képezik a »kifutók«, akik sokszor kora reggeltől késő estig gyalog, vagy kerékpáron róják a főváros utcáit. Munkájuk terhes, munkabérük alacsony, munkaviszonyuk rendezetlen. Számuk többezerre tehető. Rendszerint idesodródnak a felszabadulás után elbocsátott fiatal segédek is.

A családtól elszakadt fiatalkorú jobban ki van téve az elzüllés veszélyének. A szabadidő helytelen felhasználása, a zúgmozi, a ponyvairodalom, a korcsmázás stb. a fiatalkorú szellemi és erkölcsi fejlődését sok esetben tereli helytelen irányba. Egyrészük szinte menthetetlenül elvész a társadalom számára. 1935. szeptemberében a főváros területén lévő menedékhelyeken 66, 14—19 éves fiatalkorú lakott. Ezeknél alig van remény arra, hogy vissza tudjanak térni a dolgozó társadalomba. De igen nagy a száma azoknak a fiatalkorúaknak, akik a főváros területén ágybérletben, albérletben, idegenekkel összezsúfolva alszanak nappal pedig az otthon hiánya kihajtja őket az utcára. A magyar jövő kallódó értékei ezek a fiatalok, akiknek megsegítése, megmentése elsősorban lenne kötelességünk.

Az ifjúság rossz szociális helyzetét tanusítják a fiatalkorú bűnözés adatai is.

A m. kir. rendőrség által különböző bűncselekményekért 1935-ben a főváros területén »kinyomozott« és őrizetbe vett személyek 6·2%-a 18 éven aluli fiatalkorú volt. A rendőri gyermekbíróság kihágásért ugyanebben az évben 2905 fiatalkorút vont felelősségre. Ezeknek egyrésze a fiatalkorúak bírósága elé került.

A fiatalkorúak bírósága megvizsgálta az eléje kerülő 2107 fiatalkorú szociális viszonyait is. [1])

A környezet és a rossz szociális viszonyok hatását igazolja, hogy a bűnöző fiatalkorúak közül csak 6·3%-nál lehetett megállapítani a veleszüle-

[1]) Budapest székesfőváros statisztikai évkönyve. 1936. 524. old.

tett bűnözésre való hajlamot és terheltséget, viszont a fiatalkorú bűnözők 88·4%-a ínséges és közsegélyre szoruló, vagy szegénysorsú családok gyermeke volt.

A fiatalkorú bűnözők között kevés a 14 éven aluli. Ekkor a gyermek többnyire még a család és az iskola felügyelete alatt áll. A 14—20 éves bűnözők száma 1530. (Az összesek 72·5%-a. A fiúk száma 1124, a leányok száma 406 volt.) Ebből a korcsoportból is a 15—17 éves serdülőkorúak nagy száma tűnik ki (1097), mely körülmény ennek az életkornak fokozottabb védelmét sürgeti.

A bűnöző fiatalkorúak 67·1%-a nem tartozott semmiféle iskola kötelékébe és körülbelül ugyanennyi, 72·3%-uk nem volt tagja semmiféle ifjúsági, vagy sportegyesületnek. A fiatalkorú bűnözők legnagyobb száma tehát azok közül került ki, akik magukrahagyva, a társadalomból kitaszítottnak érzik magukat és sem az iskola, sem az egyesületi élet nem tudja őket megmenteni attól, hogy rossz útra térjenek.

Az Országos Társadalombiztosító Intézetnél biztosított 17 éven aluli dolgozó munkások közül az Országos Társadalombiztosító Intézet Képességvizsgáló Állomása 1935-ben megvizsgált 2923 budapesti fiatalkorút. Ezek szociális helyzetére jellemzőek az alábbi adatok:

	Fiú	%	Leány	%	Összesen	%
5—8-ad magával alszik egy szobában	421	22·67	332	31·14	713	25·76
8-nál többen alszanak egy szobában ..	45	2·42	19	1·78	64	2·19
Többen alszanak egy ágyban	336	18·09	337	31·61	673	23·03
Konyhában, kamrában alszik	47	2·53	2	0·18	49	1·68
Munkanélküli van a családban	162	8·72	130	12·19	292	9·12
Fizetés nélkül tanul	579	31·18	319	29·92	898	30·72

Az 1935. évben megvizsgáltak közül szociális gondozást igényelt volna:

	Fiú	%	Leány	%	Összesen	%
Egészségügyi szempontból	334	17·99	206	19·60	543	18·58
Szociális viszonyai miatt	360	19·39	226	21·20	586	20·05

Ha ilyen szomorú a *dolgozó* fiatalkorúak helyzete, elképzelhető, milyen lehet a *munkanélküli* fiatalkorúaké.

A főváros statisztikai hivatala az 1935. év december havában folytatott népszámlálás alkalmával a főváros területén 36.184 fizikai és 13.198 szellemi foglalkozású, összesen 49.382 munkanélkülit talált. Ebben a számban bentfoglaltatnak a 14—25 éves fizikai és szellemi munkanélküliek is, akiknek megoszlása a következő volt:

Fizikai munkanélküliek:	—14	15—19 éves	20—24	Összesen
Ipar	26	1.061	5.611	6.698
Kereskedelem	1	165	664	830
Háztartási alkalmazottak	—	67	243	310
Összesen	**27**	**1.293**	**6.518**	**7.838**
%-ban	**0·08**	**3·57**	**18·01**	**21·66**
Ebből férfi	*12*	*614*	*4.612*	*5.238*

Szellemi munkanélküliek:	—14	15—19 év	20—24 ben	Összesen
Szellemi foglalkozásúak	—	612	3.365	3.977
%-ban	—	4·64	25·53	30·17
Ebből férfi	—	*278*	*1.583*	*1.861*
Mindössze	**27**	**1.905**	**9.883**	**11.815**
%-ban	**0·05**	**3·86**	**20·02**	**23·93**
Ebből férfi	*12*	*892*	*6.195*	*7.099*

1935. év végén tehát az összes budapesti munkanélküliek 23·93%-a a 25 évesnél fiatalabb korosztályokhoz tartozott, úgy, hogy összesen 11·815 fiatal (25 éven aluli) munkanélküli férfi és nő lakott Budapesten, akik közül 7838 tartozott a fizikai és 3977 a szellemi munkanélküliek táborába.

Ezek a munkanélküliek nem voltak egyszersmind ínségesek is, hisz egyrészük szüleik, hozzátartozóik támogatásából élt. Azt, hogy a munkanélküli statisztika által számbavett csaknem 12.000 főnyi 14—24 éves munkanélküli közül *hány* szorult Budapesten a hatóság támogatására, az egyes kerületek népjóléti osztályainak nyilvántartásából állapíthatjuk meg. A hatósági nyilt szegénygondozás keretében a kerületi népjóléti osztályok 1935. december hóban a főváros területén 82.750 ínséges egyént tartottak nyilván. Ebből 5618 volt 14—20 éves, 4814 pedig 20—25 éves egyén. Az ínséges fiatalság tehát az ínséges lakosság 12·6%-át tette ki. Látjuk azonban ebből az adatból azt is, hogy a 11.815, 14—25 éves fővárosi munkanélkülinek 88·2%-át a hatóság támogatja, vagyis azok elsőrendű életszükségleteik biztosítása céljából is a hatóság támogatását kénytelenek igénybevenni.

A 14—25 éves korcsoportba tartozó ínséges munkanélküliek számának magas volta komoly figyelmeztetés számunkra. Az utóbbi években a fiatalság munkakínálata a munkapiacon csökkent. Érezhető volt a háborús évek születéskiesése. A háborút követő években, 1919—1921-ben azonban a születések száma ismét magasra szökött. Ezek az évfolyamok 1936-tól kezdve átmenetileg ismét nyomják a munkapiacot, ami azt jelenti, hogy a fiatalkorú munkanélküliek száma, amely 1935. évben volt a mélyponton, hamarosan ismét emelkedni fog, ha a gazdasági viszonyok nem javulnak. A fiatalkorúak munkanélküliségének csökkentésére, illetve ennek ellensúlyozására tehát haladék nélkül meg kellene tenni minden lehető intézkedést.

Nem kívánom részletesen felsorakoztatni azokat az érveket, amelyek a fiatalkori munkanélküliség szomorú erkölcsi hatásait bizonyítják. Azt azonban hangsúlyozni kell, hogy a fiatalkorúak munkanélkülisége nemzetpolitikai és gazdasági szempontból még a felnőttek munkanélküliségénél is nagyobb kárt jelent. Itt a nemzeti termelés jövője, a munkaerők kiképzése és kellő értékű utánpótlása van veszélyeztetve.

A 14—18 éves munkások — alacsonyabb munkabérükkel — nagyobbfokú munkanélküliség idején is könnyebben el tudnak helyezkedni. A 18—25

éves korosztályhoz tartozók azonban már szükségszerűen magasabb munkabérkategóriához tartoznak s ezért ezeket sok esetben elbocsátják, viszont a szakképzett 18—25 évesek a gazdasági fellendülés idején könnyebben találnak munka- alkalmat, míg azok, akik fiatalkorukban szakképzettség nélkül voltak kénytelenek állást vállalni, gazdasági fellendülés esetén is kimaradnak a munkából, mert liyenkor elsősorban a szakképzett munkások találnak alkalmazást. Ezért kell az ifjúság munkanélküliségére különös figyelmet fordítani és ezért kell az ifjúság munkanélküliségének enyhítése érdekében az *ifjúság oktatásának és szakmai képzésének fontos szerepet játszani.*

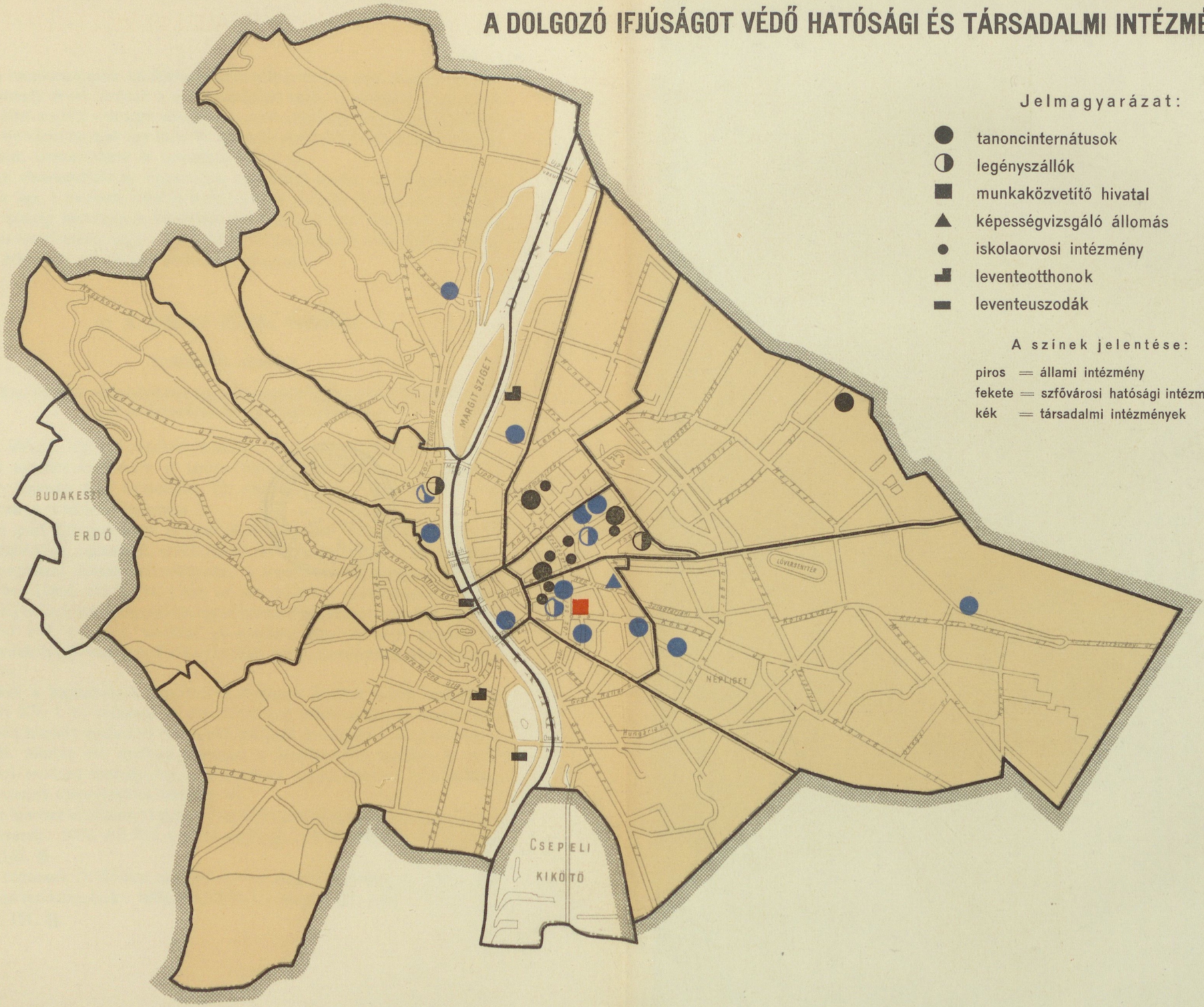
Az általános munkanélküliség csökkentése érdekében tett intézkedések mellett az *ifjúság munkanélküliségének* leküzdése komoly probléma a nyugati országokban is. A genfi nemzetközi munkaügyi hivatal az egyes tagállamok adatai és jelentései alapján 1935. júniusában foglalkozott ezzel a kérdéssel. Kiadott jelentése javaslatokat tartalmazott az ifjúság munkanélküliségének leküzdésére. A javasolt eszközök az általános munkanélküliség elleni küzdelem eszközeitől eltérőek és azok csak az ifjúság munkanélkülisége ellen indított harcban alkalmazhatók. A tanköteles kor, illetve a munkárabocsátás alsó korhatárának felemelését, a *munkanélküli ifjúság szakoktatásának és szakmai átképzésének és továbbképzésének fokozott mértékben való biztosítását*, az ifjúság részére külön munkaközvetítő szerv felállítását és pályaválasztási tanácsadással való összekapcsolását javasolták. Javasolták azt is, hogy a dolgozó és a munkakereső egyénekről készített statisztika külön tartsa nyilván a 25 éven aluliakat és hogy a munkanélküli fiatalkorúakkal munkaközpontok és munkatáborok keretében értéktermelő munkát végeztessenek.

Nálunk eddig ennek a programnak megvalósítása érdekében alig történt valami. A munkárabocsátás alsó korhatára hazánkban Európa államainak túlnyomó részével szemben még mindig a betöltött 12 életév. Az 1928. évi V. t.-c. kimondja ugyan, hogy csak átmenetileg, addig ilyen alacsony ez a korhatár, amíg a tanköteles kor 14 éves határának felemelése iránt törvényes intézkedés történik, erre azonban a közel jövőben nincs kilátás, pedig a tanköteles kor felemelése is fokozná az ifjúság szociális védelmét és csökkentené a fiatalkorúak munkanélküliségét.

Az ifjúság *továbbképzése* és *átképzése* érdekében néhány tanfolyamtól eltekintve, semmi sem történik. A budapesti állami munkaközvetítő hivatal együtt közvetíti a betanított napszámosokat az ifjúmunkásokkal és kifutókkal, a tanoncokat a kereskedelmi alkalmazottakkal. Közös nyilvántartásba és közvetítő osztályba van tehát sorozva a fiatalkorú és a felnőtt munkakereső. Hasonló a helyzet a fővárosban működő ingyenes magánközvetítőknél is.

A munkanélküli ifjúság *idejének* hasznosítását a legtöbb európai államban a kormányhatóság saját feladatának ismerte el és ennek megoldása végett bevezette az ifjúsági munkaszolgálatot, munkatáborokat és munkaközpontokat létesített, eddig 16 állam.

A DOLGOZÓ IFJÚSÁGOT VÉDŐ HATÓSÁGI ÉS TÁRSADALMI INTÉZMÉNYEK

BIBLIOTHECA ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
BUDAPEST

A munkaszolgálat kérdéseinek kiterjedt irodalma van. Annak ellenére, hogy komoly érvek szólnak a munkaszolgálat ellen, a rendszert a gazdasági válság által sujtott országok elfogadták, mert alkalmas arra, hogy a munkanélküli ifjúságot ha csak egy időre is, kiemelje nyomasztó helyzetéből és életét munkával, testneveléssel és tanulással töltse ki.

Az elmondottakban igyekeztem rámutatni azokra a körülményekre, amelyek úgy a szellemi, mint a fizikai pályán dolgozó ifjúság és a munkanélküli ifjúság védelmének kiépítését *indokolják*. A következőkben védelmiágankint ismertetem, hogy a fővárosban milyen intézmények igyekeznek az ifjúság részére a szükséges védelmet biztosítani.

A) A dolgozó ifjúság védelme.

1. Szociális védelem.

Az iparban és más vállalatokban foglalkoztatott ifjúság védelme általában. (Ipari és kereskedelmi ifjúságvédelem.)

A dolgozó ifjúság védelme nemcsak az ifjúságvédelemnek, hanem a nemzeti munkásvédelemnek is fontos része. A kérdést a gyermekmunka védelme kapcsán már érintettem. Itt részletesebben foglalkozom vele és rámutatok a védelem hiányaira is.

Az ipari ifjúságvédelem az ipari és kereskedelmi vállalatokban dolgozó ifjúság fejlődését, egészségét, erkölcsét érő káros hatásokat igyekszik kiküszöbölni, megelőzni, illetőleg ellensúlyozni. A vonatkozó jogszabályok az ipartörvényben (1884. évi XVII. t.-c.), az azt módosító novellában (1922. évi XII. t.-c.) és az ipari közigazgatás egyes kérdéseinek szabályozásáról alkotott 1936. évi VII. t.-c.-ben, továbbá az iparban foglalkoztatott gyermekek, fiatalkorúak és nők védelméről alkotott 1928. évi V. törvénycikkekben vannak lefektetve.

Ezek a jogszabályok, továbbá a sütőipari munkát külön szabályozó 1923. évi XV. t.-c., valamint az eme törvények végrehajtása és kiegészítése tárgyában kiadott miniszteri rendeletek alkotják a dolgozó ifjúság törvényes védelmét. Miután sok esetben ugyanazt a kérdést több törvény és több miniszteri rendelet szabályozza, a vonatkozó jogszabályokat intézkedésük tárgya szerint csoportosítva sorolom fel.

Az iparban alkalmazott gyermekek és fiatalkorúak életkorára vonatkozó rendelkezések: 1922. évi XII. t.-c. 74. és 76. §§.; 78.000/1923. K. M. rendelet 144. és 147. §§.

A tanoncok életkorára, szerződtetésére, foglalkoztatására és oktatására vonatkozó rendelkezések: 1884. évi XVII. t.-c. 64., 65. §§.; 1922. évi XII. t.-c. 74—94., 161. §§.

A tanoncok szakszerű kiképzéséről: 1922. évi XII. t.-c. 27. §.

A tanoncok megfelelő ellátásáról: 1922. évi XII. t.-c. 85. §.

A tanoncok munkaidejére vonatkozó rendelet: 1884. évi XVII. t.-c. 64. §.

Fiatal munkások és nők foglalkoztatásának szabályozása: 1884. évi XVII. t.-c. 115., 116. §§.; 1928. évi V. t.-c.; 150.443/1930. K. M. rendelet 41., 42. §§.

Gyermekek, fiatalkorúak és nők éjjeli foglalkoztatásának tilalma: 1928. évi V. t.-c. 12., 16., 19—22. §§.; 150.443/1930. K. M. rendelet 8., 9., 10., 31. és 35. §§.

18 évesnél fiatabb alkalmazottak munkaideje a sütőiparban: 1923. évi XV. t.-c. 4. §.

A sütőipari előállítási munkáknál 14 évesnél fiatalabb gyermekek alkalmazásának tilalma: 1923. évi XV. t.-c. 1. §.

A 16 éven aluli gyermekek hatósági orvosi vizsgálata: 67.674/1926. K. M. rendelet.

Gyermekek és fiatalkorú tanoncok szerződtetése hatósági orvosi bizonyítvány alapján: 1922. évi XII. t.-c. 76. és 85. §§.

A sütőiparban, 18 évesnél fiatalabb tanonc vagy munkás hatósági orvosi bizonyítvánnyal való ellátása: 1923. évi XV. t.-c. 2. §.

A tanoncok fizetéses szabadságáról: 1936. évi VII. t.-c. 22. §.

A cipőiparban alkalmazott tanoncok legkisebb munkabéréről: 39.513. 1936—XIII. Ip. M. rendelet.

A tanoncok és fiatalkorú munkások teherhordásának tiltott időben való végzése és a megengedettnél (14—16 év között 15 kilogrammnál, 16—18 év között 20 kilogrammnál) nagyobb súly szállítása: 1923. évi XV. t.-c. 12. §. és az 59.667/1924. K. M. rendelet 14. §.

Az alkalmazott gyermekekről, fiatalkorúakról és nőkről a munkahelyeken jegyzék kifüggesztése: 1928. évi V. t.-c. 30. §.; 150.443/1930. K. M. rendelet 41. és 42. §§.

A foglalkoztatott gyermekek, fiatalkorúak (és nők) védelmére alkotott rendelkezések betartásának ellenőrzése: 1893. évi XXVIII. t.-c. (az iparfelügyelőkről), 1928. évi V. t.-c. 31. és 32. §§.; 1936. évi VII. t.-c. 26. §.

Jogszabályaink, mint látjuk, megállapítják a fiatalkorúak alkalmazási és munkafeltételeit. A vonatkozó rendelkezések azonban nagyon *szétszórtak*, az ipari üzemekben és műhelyekben pedig sok esetben nem tartják be azokat. Egyes üzemekben, vállalatokban ma is dolgoznak olyan gyermekek és fiatalkorúak, akik a törvényben megkövetelt életkort még nem érték el. Ezeket rendszerint munkakönyv nélkül foglalkoztatják és nem vallják be pontosan korukat.

Főleg a textilüzemekben találhatók ilyen esetek. Ez az állapot azonban nemcsak az ellenőrzés hiányának, hanem egyúttal a nehéz gazdasági helyzetnek is eredménye. A munkanélküli apát, vagy a létfenntartás elemi szükségleteit fedezni nem tudó családot az élet kényszeríti arra, hogy idő előtt kereső munkára szorítsa gyermekét. A munkapiacon pedig a fiatal, olcsó munkaerő könnyen el tud helyezkedni. A gyermek, illetve fiatalkorú foglalkoztatása tehát úgy a munkaadónak, mint a munkavállaló gyermeknek, fiatalkorúnak és szüleinek közös érdeke. Együttesen igyekeznek tehát kijátszani az amúgy sem hatékony ellenőrzést.

A gyermekmunka a munkanélküliség szomorú kísérőjelensége, amelyet nemcsak megfelelő ellenőrzéssel, hanem mindenekelőtt a gazdasági viszonyok megjavításával lehetne kiküszöbölni.

Hazánkban a munkás védelmét és ezzel a dolgozó ifjúság védelmét célzó rendelkezések betartásának ellenőrzését az 1928. évi V. t.-c. szerint az iparfelügyelőségek végzik. Az iparfelügyelő az 1893. évi XXVII. t.-c. szerint ellenőrzi mindazokat a gyárakat, illetve ipartelepeket, ahol erőgép működik, vagy legalább 20 munkás dolgozik. A törvény részletesen körülírja az iparfelügyelő hivatását, amelynek lényege a dolgozók testi épségének megvédése.

A mai helyzet azonban úgy szociális, mint egészségügyi szempontból különleges követelményeket támaszt a dolgozó ifjúság védelmét ellátó szervvel szemben. Ma az iparfelügyeletnek a szociális munka egész sorát kell végeznie és csak megfelelő szociálpolitikai és szociálhygiéniai képzettség és hatáskör biztosíthatná az iparfelügyelet megfelelő ellátását. Ezzel szemben az iparfelügyelők ellenőrzési köre, törvény szerint sem terjed ki a kisiparban foglalkoztatott ifjú és felnőtt munkásság helyzetének és viszonyainak vizsgálására, pedig nálunk *épen a kisipart kell olyannak tekinteni, ahol a fiatalkorú munkás egészsége és fejlődése leginkább veszélyeztetve van.* A tapasztalat szerint is a kisüzemek egészségügyi és balesetvédelmi berendezésének hiányosságai által okozott károk a legjelentősebbek.

Az ellenőrzés terén bizonyos fokú haladást jelent az 1936. évi VII. t.-c. 26. §-a, mely *felhatalmazást ad az ipartestületeknek* arra, hogy a tagoknál ellenőrizzék az alkalmazott tanoncok és segédek foglalkoztatására vonatkozó rendelkezések betartását.

A megfelelő ipari ifjúságvédelem hivatott elsősorban biztosítani azt, hogy a fiatalkorú dolgozók szervezete és egészsége épségben maradjon, az ifjúságvédelem kiinduló pontjának tehát az ipari ifjúságvédelemnek kell lenni.

Különösen olyan üzemektől kell távoltartani a fiatalkorút, amely mérgező anyagokat dolgoz fel. Fontos volna az ifjúságnak évenkinti, orvosi ellenőrzővizsgálata, a vizsgálat eredményeinek rendszeres statisztikai felvétele és feldolgozása. Ezek az adatok értékes támpontot nyujtanának az ifjúságvédelmi intézményünk további fejlesztéséhez.

a) A tanoncok védelme.

Minden nemzet kulturális és gazdasági érdeke, hogy minél kisebb legyen tanulatlan munkásainak száma. Jogszabályaink is igyekeznek biztosítani, hogy az iparban foglalkoztatott ifjúság kellő szakképzettséget is szerezzen. Azokat az ipari és kereskedelmi alkalmazottakat, akik tanoncszerződés alapján lépnek munkába, tanoncoknak nevezzük. A tanoncszerződés biztosítékul szolgál arra, hogy a tanonc a munkavállalás ideje alatt, a munkaadó utasításai alapján a választott szakmát el is sajátítsa. A tanszerződés alapján tehát a munkaadó és a tanonc között különleges tanviszony létesül, amely az egyéb munkaviszonytól eltérő szabályozást kíván.

Az 1922. évi XII. t.-c. 78. §-a előírja, hogy a képesítéshez kötött iparban a fiatalkorúakat csak tanoncszerződéssel szabad foglalkoztatni. A kereskedelemügyi miniszter 46.267/1933. számú leiratában annak fokozottabb ellenőrzésére hívta fel az iparhatóságokat, hogy a 18 évesnél fiatalabb korúak szabadulólevelük megszerzéséig kézművesipari műhelyekben csak tanoncszerződéssel legyenek foglalkoztatva. Ez a korlátozás azonban napszámosi munkákat végzőkre, (kifutó, takarító, csomagoló stb.) nem vonatkozik.

Tanoncként az 1936—VII. t.-c. 20. §-a értelmében általában csak az alkalmazható, aki az elemi népiskola *hatodik* osztályát elvégezte, de az iparhatóság ez alól kivételt tehet, tanoncul szerződtethetők a tanköteles kor határáig, tehát már a 12 éves gyermekek is. Kivételt csak a sütőipar képez, ahol az alkalmazás alsó korhatára a betöltött 14 életév. A tanoncok munkaidejét az 1922. évi XII. t.-c. szabályozza. A 12—14 éves tanoncok *naponkint* legfeljebb *10 órát*, a 14 életévet betöltött tanoncok legfeljebb *napi 12 órát* kötelesek dolgozni. Ez maximálisan heti 60—72 munkaórát jelent. A 14 éven aluli gyári munkásoknak (napszámosoknak) legfeljebb napi 8 órát, a 14—16 éveseknek legfeljebb 10 órát kell dolgozniok, ami heti 48—60 órának felel meg. A tanonc tehát — maximálisan — heti 12 órával többet köteles dolgozni, mint gyárimunkás kortársai.

A legutóbbi időben megjelent iparügyi miniszteri rendeletek, melyek az egyes iparágakban a munkaidőt korlátozzák, külön nem rendelkeznek a tanoncok munkaidejéről, de kimondják, hogy azt, aki 18 életévét nem töltötte be, a rendeletekben megengedett munkaidőn túl nem szabad foglalkoztatni.

A tanoncszerződés kétoldalú szerződés, amelyet köteles a munkaadó mester és a tanonc, vagy annak törvényes képviselője, a tanonc alkalmazásától számított négy héten belül, az iparhatóság vagy az ipartestület előtt megkötni.

A tanoncszerződések ellenőrzését, azok lajstromozását és a tanviszony befejezése után a tanonc felszabadítását a kerületi elöljáró végzi. Az elöljáró azonban csak olyan tanoncszerződéseknél működik közre, amellyel a tanoncok gyárakba, vagy képesítéshez nem kötött szabad iparokban, vagy pedig

kereskedőtanoncnak kívánnak szerződni. Azokat a tanoncokat, akik valamely ipartestületbe tartozó szakiparosnál szerződnek le, az ipartestület útján szerződtetik, a tanoncszerződéseket azonban a kerületi elöljáró az utóbbi esetben is nyilvántartja.

A tanoncszerződésben megállapított tanidő rendesen három évnél rövidebb és négy évnél hosszabb nem lehet. Ha a tanonc 16-ik évét betöltötte, vagy a középiskola vagy a polgári iskola IV. osztályát elvégezte, a tanidő 3 évnél hosszabb és két évnél rövidebb nem lehet. Ha pedig VI. középiskolája vagy érettségije van, akkor másfélévnél rövidebb és két és félévnél hosszabb nem lehet, illetve egy év és másfélév között lehet a tanidő. A tanoncszerződés magába foglalja az iparos teljes nevét, lakását, iparűzésének helyét, a tanonccal szemben vállalt kötelezettségeit, az ellátási vagy fizetési feltételeket. A tanoncnak igazolnia kell személyi adatait, iskolai képzettségét és (csak egészségügyi szempontból hatósági orvosi bizonyítvánnyal) a szóban lévő iparra való alkalmasságát. A szerződésben a mester kötelezi magát, hogy a tanoncot tanideje alatt iskolába járatja, erkölcsös és tiszta életre neveli és ha élelmet és lakást is ad, egészséges, szellőztethető, fűthető, lakó- és hálóhelyiségről, valamint elegendő és tápláló élelmezéséről is gondoskodni tartozik. A tanoncot vallásának gyakorlásában és istentisztelet látogatásában nem akadályozza.

Nőtlen, elvált, vagy özvegy iparos háztartásában kiskorú leánytanoncnak lakást és ellátást nem adhat. A tanonc csak olyan munkára szorítható, amely az illető ipari szakmába vág és amely korának, testi erejének és szellemi képességének megfelel. A tanonc kötelezi magát, hogy a mesternek mindenben engedelmeskedik, őt szolgálja és családja, háznépe iránt kellő tisztelettel viseltetik. A tanoncszerződés 15 napi felmondással megszüntethető. Rögtöni hatállyal felbontható a tanoncszerződés a munkaadó részéről akkor, ha a tanonc ragályos betegségben szenved, ha házanépét erkölcsében veszélyezteti, ha két hónapnál tovább van távol, vagy ha két hónapi szabadságvesztésre van ítélve. A tanonc részéről akkor, ha a munkaadó két hónapnál tovább van távol, ha a munkaadó üzletét más községbe helyezi át és erről a tanoncot négy héttel az üzlet áthelyezése előtt nem értesítette, ha a tanonccal durván bánik, ha erkölcsét a mester vagy házanépe veszélyezteti.

Megemlítem, hogy a m. kir. iparügyi miniszter 39.513/1936—XIII. sz. rendeletével megerősítette a budapesti kereskedelmi és iparkamarának az ország egész területén a cipő, csizma- és papucskészítőiparban fizetendő legkisebb munkabérek megállapítására hivatott bizottság következő határozatát: »tanoncok, ha természetbeni ellátást (lakást, élelmet) nem kapnak, bérük az első év első félévében heti 3 pengő, az első év második félévében heti 4 pengő. A második évben heti 6 pengő. Minden további évben a hetibér 1 pengővel emelkedik. Más iparágban dolgozó tanoncok legkisebb munkabéréről külön rendelkezés nincs.

Jogvédelem és jogi tanács. A dolgozó ifjúság felügyeletének hiányossága és a munkáltatók részéről tapasztalható visszaélések az ifjúságvédelem keretében különös jelentőséget adnak a jogvédelemnek. Ezt a feladatot nálunk a munkaügyi bíróságok és az ipartestületek béléltető bizottságai végzik. Jogi tanácsadással és jogvédelem nyujtásával foglalkoznak még az egyes ifjúságvédelmi társadalmi egyesületek (legényegyletek stb.). Ezenkívül a keresztényszociálista és szociáldemokrata szakszervezetek is tartanak fenn jogvédő irodákat.

A tanácsadás munkáját a legmegfelelőbben a tanonciskolák keretében működő iskolnővér láthatná el, azonban ezek az iskolanővérek a szociális gondozás munkáját is csak nehezen győzik.

A Magyar Vöröskereszt Egylet, VIII., Baross-utca 15. sz. alatti székházában 1936. őszén létesített tanoncvédőirodát, amely tanoncszerződés, munkaviszony, biztosítási, egészségvédelmi, tanoncotthonokban való elhelyezési stb. ügyekben tanáccsal szolgál a hozzáfordulóknak. Ez a jogvédő iroda is csak kis keretek között mozog és ahhoz, hogy a tanoncvédő szociális intézmények között megfelelő helyet foglalhasson el, fel kellene hívni reá úgy a tanonciskolákban, mint az ifjúsági egyesületekben és tanoncotthonokban a tanoncok figyelmét.

A tanoncok száma. A tanoncok jelentékeny hányadát képviselik iparforgalmi népességünknek. Ha pontos létszámukat egy-egy időpontban meg akarjuk állapítani, a különböző forrásmunkákban egymástól eltérő adatokat találunk, mert a szerződéskötések és felszabadítások nincsenek időhöz kötve és így a tanoncok száma állandóan hullámzik.

Az 1933—34. tanévben a fővárosi iparos- és kereskedőtanonc iskolákba 17.662 tanonc iratkozott be. Az 1934—35. tanévben 18.899, az 1935—36. tanévben pedig 19.768. Ezek a számok évközben a felszabadítások következtében lényegesen csökkentek. Az 1934—35. tanév végén a tanonciskolákban a tanoncok létszáma 13.771, az 1935—36-os tanév végén pedig 14.759 volt. A tanoncok közül 18·1% volt 12—14 éves, 77·5% 15—19 éves, 7·4% pedig 20 éven felüli volt.

A tanoncok száma az utóbbi években állandóan emelkedik. Az ipartestületekben kötött szerződések száma 1933-ban 6613, 1934-ben 7816, 1935-ben 8821 volt. A kerületi elüljárók által kötött tanoncszerződések száma 1933-ban 1343, 1934-ben 1694, 1935-ben 1798 volt.

A szerződés alapján foglalkoztatott tanoncok számának emelkedése kapcsolatban van a háborút közvetlen követő években a születéseknek már korábban említett nagyarányú emelkedésével, de az ipari tevékenység javuló irányzatával is. A megnövekedett létszám azonban erősen leszorította a munkabéreket. A munkaadók a rendes és hatóságilag szabályozott munkabért kívánó segédek helyett tanoncokat igyekeznek szerződtetni, akiket a

szerződés lejárta után elbocsátanak. Ennek a helyzetnek megszüntetése érdekében a m. kir. kereskedelemügyi miniszter már 94.881/1926. számú rendeletében felhívta a tanonctartó mestereket arra, hogy a felszabadult tanoncokat ne bocsássák el, hanem még áldozatok árán is megfelelő díjazás mellett alkalmazzák. Az iparhatóságokat pedig utasította, hogy a szerződéseknél vegyenek bele a tanoncszerződésbe olyan nyilatkozatot, amelyben a munkaadó kötelezi magát arra, hogy a tanoncot a felszabadulás után legalább három hónapig mint segédet is alkalmazza. Ennek a rendeletnek azonban nem volt meg a kívánt eredménye, ezért a kereskedelemügyi miniszter 1931-ben 152.288/1931. K. M. szám alatt rendeletet bocsátott ki, amellyel az egyes vállalatoknál, üzemeknél foglalkoztatható tanoncok számát korlátozta. Ezek szerint a mesternek két segéd után legfeljebb 1 tanoncot, 4 segéd után legfeljebb 3 tanoncot — és így tovább — szabad szerződtetnie. Ezt a rendeletet a munkaadók úgy igyekeznek megkerülni, hogy a tanoncok számának megállapításánál nemcsak a szakmunkások, hanem a napszámosok létszámát is alapul veszik, illetőleg abban az időpontban szerződtetnek tanoncot, amikor az üzem jobb menete miatt átmenetileg magas a segédek száma, akiket a munka csökkenésével elbocsátanak, de a nagyszámú tanoncot megtartják.

A tanoncoktatás. Az 1884. évi és az 1922. évi ipartörvény, s az utóbbi alapján kiadott 60.000/1924. V. K. M. rendelet országosan kötelezővé tette az iparos- és kereskedőtanoncok iskoláztatását. A tanonciskolák fenntartásáról a községek kötelesek gondoskodni. A főváros területén 1936-ban 27 fiú- (15 községi és 12 egyéb jellegű) és 8 leány- (7 községi és 1 társulati) iparostanonciskola és 3 kereskedőtanonciskola, tehát összesen 38 tanonciskola működött.

Az iskolaköteles tanoncok beiskoláztatása és az iskolalátogatás ellenőrzése központilag történik. A kerületi elöljáró és az ipartestületek az előttük megkötött tanoncszerződések másolatait beküldik a Központi Tanoncnyilvántartó Hivatalhoz. (1924. óta az Iskolaköteleseket Nyilvántartó Irodához csatolták.) Az iparostanonciskolák ugyancsak értesítést küldenek a beiratkozott tanoncokról. Ezeknek a jelentéseknek összehasonlításából állapítja meg a nyilvántartó, hogy mennyien tesznek eleget a beiskolázás kötelezettségének.

A tanonciskola fontosságát csak az utóbbi időkben ismerték fel, pedig a fiatalkorú munkás erkölcsi nevelését, tudásának fejlesztését, egészségügyi ismereteinek bővítését az iparosiskola hivatott biztosítani. Az iskolának kellene kiegyenlíteni azokat a nemzeti és erkölcsi szempontból káros megnyilatkozásokat is, amelyek a fiatalkorú munkás lelkét környezetében oly könnyen megfertőzik.

A jól képzett tanonc szociális helyzete kedvezőbb, mert könnyebben kap munkát, könnyebben boldogul az életben. Különösen a kisiparosoknál fontos a megfelelő szakmai tudás és a kellő kereskedelmi ismeret, hogy a

nagyipari tömegtermeléssel szemben egyéni kiválóságával versenyképes maradhasson.

Sajnos, a tanonciskolák legnagyobb része e feladatának nem tud teljes mértékben megfelelni. A tanonctól megkívánható iskolai előképzettség jelenleg 6 elemi osztály, de még ettől is el lehet szükség esetén tekinteni. A tanonciskolákban folyó oktatómunka csak nagyon szűk keretek között mozoghat, hiszen a tanoncokkal az iskolákban egy héten legfeljebb csak 9 órát foglalkozhatnak és hetenkint 2 fél napra zsúfolt tanítás is rendesen a munkában kifáradt tanoncokra vár. Az iskolának nagy hátránya, hogy nincs olyan hatékony fegyelmező eszköze, amellyel a nem szorgalmas tanoncra hatni tudna. Az iskolából hozott rossz bizonyítvány ugyanis nem akadálya a felszabadításnak. A szerződések és felszabadítások különböző időpontja a tanulmányi előmenetel nyugodtságát zavarja, mert a tanulók száma az iskolákban a tanév folyamán állandóan hullámzik.

De sok esetben a munkaadók részéről sem mutatkozik kellő megértés, mert a tanoncokban az olcsó munkaerőt látják és csak kényszerűségből küldik őket az iskolába. Dacára annak, hogy a tanoncok mulasztásait szigorúan ellenőrzik és a mulasztásokért a munkaadókat teszik felelőssé, a tanoncok igazolatlan mulasztásai évenkint viszonylag igen magasak. Míg a községi polgári- és középiskolákban egy tanulóra 0·1—0·5 igazolatlan óra esik, a tanonciskolákban átlag 8 igazolatlan órája van egy tanoncnak. Itt még azt a körülményt is tekintetbe kell venni, hogy a tanoncok iskolamulasztásainak óraszáma a naponta iskolába járó tanulók mulasztásaihoz viszonyítva sokkal többet jelent, mert a tanonc csak hetenkint kétszer jár iskolába, így kétszeri mulasztás egy heti elmaradást jelent az iskolából.

A tanoncoktatás terén nagy haladást jelent az *önálló*, saját tanműhellyel és megfelelő taneszközökkel felszerelt tanonciskolák felállítása. Az önálló tanonciskoláknak szociális szempontból is felbecsülhetetlen a jelentőségük, mert állandó alapot szolgáltatnak a védelemre szoruló ifjúság egy részének szociális gondozására is. (Tanonciskolaorvosi és tanonciskolanővéri intézmény.) Szendy Károly polgármester állította fel az első önálló tanonciskolát és 1932-ben két, a következő évben ismét két, majd az 1934—35. tanévben egy önálló tanonciskolával szaporította az iparostanonciskolák számát. Jelenleg a fővárosnál 7 önálló iparostanonc iskolája van, amelyek az egész tanoncifjúság 54·6%-át fogadják be.

Az önálló tanonciskolák létesítése megadta a módot a tanoncoktatásügy további fejlesztésére. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a főváros hatóságával egyetértően az önálló tanonciskolák felügyeletét az iparoktatási kir. főigazgatóság, illetőleg a tankerületi kir. főigazgatóság körébe utalta. Ezzel az önálló tanonciskolák középiskola jelleget kaptak a vezetés és felügyelet munkáját pedig a tanoncoktatás különleges kívánalmait jobban ismerő iparostanonciskolai igazgatók látják el.

Jelentékeny haladást jelent az 1936. évi VII. t.-c. megalkotása, melynek 20. §-a szerint az iparügyi miniszter a tanonciskolai oktatás eredményessége érdekében a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértve rendelettel szabályozhatja, hogy az év melyik szakában szabad tanoncszerződést kötni és segédi vizsgálatot tartani, valamint azt is, hogy a segédi szabaduló vizsgálathoz a tanonciskola melyik évfolyamának eredményes elvégzését kell megkövetelni.

b) Képességvizsgálat, pályaválasztási tanácsadás, munkaközvetítés.

Az ipari pályára készülő fiatalkorú szüleinek korán el kell dönteni, hogy melyik szakmára képeztesse ki gyermekét. A mai termelési rend jelentékenyen megnehezíti a pályaválasztás kérdését. A termelés fokozódása, a technika fejlődése lehetővé teszi a legteljesebb munkamegosztást. Ennek következtében az egyes iparágak kisebb részekre tagozódtak, a szakmák megsokszorozódtak.

A szülő, akinek elhatározása kihat gyermeke egész életére, sokszor tanácstalanul mérlegeli, hogy melyik általa ismert szakmát jelölje ki gyermeke számára és a választható szakmák sokféleségét, illetve az egyes szakmák sajátságait rendszerint sem a szülő, sem a pályaválasztás előtt álló fiatalkorú nem ismeri.

A hivatást tehát legtöbbször a véletlen, vagy az adott helyzet alapján választják és nem mindig mérlegelik azt a kérdést, hogy a fiatalkorú testi és szellemi képességei szempontjából melyik szakma volna a legmegfelelőbb. Pedig a választott szakmára való alkalmasság, rátermettség kérdése ma különösen fontos. Az ipari verseny a munka fokozott racionalizálását tette szükségessé a racionalizált üzemek pedig igyekeznek a legmegfelelőbb munkaerőket foglalkoztatni. Aki szakmáját, hivatását helytelenül választotta meg, azt a munka úgy testileg, mint szellemileg jobban igénybe veszi. Az ilyen ember könnyen elfárad, munkateljesítménye értéktelenebb lesz és a rátermettekkel szemben háttérbe szorul. Az ipari balesetek, a korai rokkantság és a munkanélküliség áldozatai elsősorban ezeknek soraiból kerülnek ki.

A helytelenül választott pálya nemzetgazdasági szempontból is veszteséget jelent. Az egyén ugyanis maximális erőkifejtése dacára sem vesz részt kellő eredménnyel a nemzeti termelő munkában, pályacsere esetén pedig az új szakma megtanulása teljes keresőképességének idejét több évvel kitolhatja.

Ezeknek a hátrányoknak kiküszöbölésére a *pályaválasztási tanácsadás* intézményes megszervezése lenne hivatott. A helyes tanácsadáshoz azonban szükség van a fiatalkorú képességeinek, az egyes foglalkozások sajátságainak és a munkapiac tényleges helyzetének megfelelő ismeretére.

A pályaválasztási tanácsadó tehát elméletileg csak akkor végezhet eredményes munkát, ha *képességvizsgálattal* van egybekötve, vagyis, ha megfelelő technikai felkészültségű képességvizsgáló intézet és megfelelő gazdasági, élet- és lélektani szakismeretekkel rendelkező személyzet áll rendelkezésére. Az eredményes gyakorlati munkához pedig szükséges, hogy a képességvizsgáló és pályaválasztási tanácsadó intézet kapcsolatot tartson fenn a munkaközvetítő hivatalokkal és a megvizsgált fiatalkorút az alkalmas pályák közül arra irányítsa, amely a legkevésbbé van túlterhelve. A pályaválasztási tanácsadónak azonban nemcsak a munkapiac pillanatnyi helyzetét kell figyelembe vennie, hanem tekintettel kell lenni az igények növekedése, a kultúra fejlődése, a divat változása stb. következtében az egyes iparágakban a munkaalkalmak várható eltolódására és a gazdasági helyzet következtében a munkapiacon jelentkező változásokra is.

Az alábbi táblázatban a hatósági és a magánmunkaközvetítő hivatalok adatai alapján összefoglaltam az egyes foglalkozási ágaknál a férfimunka terén a segédeknél és tanoncoknál *1935-ben* jelentkező munkakeresletet és munkakínálatot és szembeállítottam a szakiparosok és a tanoncok adatait.

Iparág	Munkahely	Munkakeresési eset	100 munkahelyre jutott munkakeresési eset	Tanonc munkahely	Tanonc munkakeresési eset	100 munkahelyre esett munkakeresési eset
Vas- és fémipar	2.973	8.418	284	229	235	103
Gépgyártás	2.956	5.455	185	75	115	153
Kő, agyag, üveg	304	549	181	1	1	100
Fa, csont	3.065	5.613	184	123	128	104
Bőr, sörte	176	429	244	25	17	67
Fonó, szövő	1.195	1.697	142	49	53	108
Ruházati ipar	13.556	22.176	163	364	359	99
Papír, papíráru	550	833	151	23	22	96
Élelmezés	3.493	4.981	143	97	108	111
Vegyészeti ipar	4	9	—	4	4	100
Építőipar	15.624	23.900	153	22	22	100
Sokszorosító	2.642	4.365	165	40	47	117
Szálloda, vendéglő	7.624	9.828	129	4	2	50
Kereskedelem és közlekedés	2.640	4.656	176	62	77	124

Megállapíthatjuk ebből a táblázatból, hogy a tanoncokat leginkább olyan szakmákban keresik, ahol különben feltűnően nagyfokú a munkanélküliség. Természetes, hogy az ilyen pályát választó tanoncok később csak fokozzák a munkanélküliek számát. A pályaválasztási tanácsadónak feladata volna, hogy a munkaközvetítés tapasztalatai alapján, az ifjúság irányításával az egyes szakmáknál csökkentse a munkanélküliséget, illetve elterelje azokról a pályákról, ahol a nagy tanonckereslet a munkaadók ama törekvésének eredménye, hogy a rendelkezésre álló szakképzett munkaerők helyett a fiatalkorúak olcsó munkaerejét használják ki.

Az 1922. évi XII. t.-c. 77. §-a felhatalmazást adott a kereskedelemügyi miniszternek: »hogy a gyermekek és a fiatalkorúak helyes pályaválasztásának megkönnyítése érdekében tanácsadó szervezetet létesíthessen és a tanszerződés megkötése előtt az illetékes tanácsadó szerv véleményének kikérését kötelezően megszabhassa.« A kormányhatóság azonban ezirányban *eddig még nem intézkedett.*

A m. kir. állami munkaközvetítő hivatal Budapesten 1924-től adott néhány esetben pályaválasztási tanácsot. 1925-ben a főváros a 137.674/1924—VII. számú tanácsi határozat alapján a VIII., Mária Terézia-tér 8. szám alatt lévő Pedagógiai Szemináriumban felállította pszihotechnikai laboratóriumát. A hatósági munkaközvetítő hivatal a következő években a tanoncokat és a fiatalkorú munkásokat e laboratóriumba küldötte közvetítés előtt képességvizsgálatra. A két intézmény között a kapcsolat három éven át állott fenn.

1928-ban az Országos Társdalombiztosító Intézet felállította képességvizsgáló és pályaválasztási tanácsadó állomását. Az 1924-ben létesült m. kir. gyermeklélektani intézet (VI., Bulyovszky-utca 36.) egyik feladatául szintén a fiatalkorúak képességvizsgálatát és pályaválasztási tanácsadását tűzte ki. E három hatósági intézet közül a fővárosi és állami intézet inkább kisérleti pedagógiai jellegű, a gyakorlati egészségügyi és szociális szempontok pedig inkább az OTI intézményénél érvényesülnek.

Eme hatósági intézményeken kívül két társadalmi szervnek: A Magyar Szülők Szövetségének (VIII., Vas-utca 3.) és a Magyar Izraelita Kézműves és Földműves Egyletnek (VII., Damjanich-utca 48.) is van pályaválasztási tanácsadója. A Magyarországi Szakszervezetek Tanácsa 1932. óta foglalkozik pályaválasztási tanácsadással egybekötött tanoncközvetítéssel. 1935-ben a Szakszervezeti Tanács által fenntartott ilyen intézetben 1135 fiatalkorú részesült orvosi és pszihotechnikai vizsgálatban. Az intézet az egyes szakmák munkásviszonyainak és a konjunkturális viszonyoknak figyelembevételével pályaválasztási tanácsot is adott és 420 jelentkezőt el is közvetített. Néhány vállalatnak is van képességvizsgáló állomása, ezek azonban csak a vállalat érdekeit szolgálják, mert egy meghatározott munkára való alkalmasság szempontjából vizsgálják meg a felvételre jelentkezőket. Ilyen képességvizsgáló intézete van a fővárosban a m. kir. államvasutaknak, a BSzKRt-nak, a Magyar Pamutipar Rt-nek, a Magyar Wolframm Izzólámpa gyárnak stb.

A felsorolt képességvizsgáló és pályaválasztási tanácsadók közül az OTI állomása különös jelentőséggel bír. Az öregség, rokkantság, özvegység és árvaság esetére szóló kötelező biztosításra vonatkozó 1928. évi XL. t.-c. 99. §-a ugyanis az eme biztosítás körébe tartozó 17 éven aluli fiatalkorúaknál elrendelte a *kötelező képességvizsgálat* rendszeresítését. Az 1929. év június 25-én megjelent 3360/1929. N. M. M. számú végrehajtási utasítás szerint a kötelező biztosítás keretében megszervezett képességvizsgálat célja: »a biztosításra kötelezett fiatalkorú munkára való testi és szellemi alkalmasságának, vala-

mint azoknak a jelenségeknek a megállapítása, amelyek betegségnek, balesetnek, vagy az illető foglalkozási ágban végzendő munkára való alkalmatlanságnak okai lehetnek. Ezen felül a vizsgálat célja még a nyert eredmények alapján a korai megrokkanás megelőzése.«

Minden 17 éven aluli egyén, aki a törvény értelmében betegségi, öregségi stb. biztosításra kötelezett, a biztosítási viszonyba való belépéstől számított egy éven belül kétszer köteles magát képességvizsgálat alá vetni. A két vizsgálat között legalább hat hónapnak és legfeljebb kilenc hónapnak kell eltelnie. A képességvizsgálatot minden esetben az Országos Társadalombiztosító Intézet látja el. Ez a rendelkezés tehát kiterjed a Magánalkalmazottak Biztosító Intézete kötelékébe tartozó személyekre is.

A rendelet szerint a kötelező és önkéntes szociális biztosítás körébe tartozó ama személyek is kérhetik a képességvizsgálat megtartását, akikre ez a kötelezettség nem terjed ki. Ezek azonban a vizsgálatért meghatározott díjat kötelesek az intézet »egészségvédő és gyógyítóeljárási alap«-ja javára befizetni.

Az intézet, felismerve a képességvizsgálat mellett a pályaválasztási tanácsadás fontosságát, 1934-ben »az iparforgalmi munkakörben célszerűen elhelyezkedők arányszámának növelése céljából« megalakította a pályaválasztási szakbizottságot.

Az intézet »Képességvizsgáló Állomásán« a választott foglalkozásra való alkalmasság elbírálása egészségügyi, orvosi és pszihotechnikai vizsgálat alapján a következőképen történik :

Az intézet értesíti azokat a munkaadókat, akiknek képességvizsgálatra kötelezett alkalmazottai vannak és három időpontot jelöl meg a képességvizsgálat megejtésére. Ezek közül a munkaadó választhatja ki a neki legalkalmasabbat, de az általa választott időpontban köteles a fiatalkorút — legfeljebb két napon át, — képességvizsgálatra utasítani.

Dacára, hogy a budapesti kerületben az OTI adatai szerint körülbelül 54.500, 17 éven aluli biztosított tag van, az állomás tisztviselői személyzetének kis létszáma következtében az évente megvizsgáltak száma aránylag kevés és ezért egy-egy vizsgálandónak néha 2 évig is várnia kell, míg rákerül a sor. Az 1930. évi január hó 1-től 1935. évi december hó 31-ig megvizsgáltak összes száma 38.881 volt (ebből 23.417 fiú és 15.464 leány). A vizsgálatra kerülők száma újabban csökken, mert míg 1930-tól 1933-ig 26.501 fiatalkorút vizsgáltak meg, 1933-tól 1935-ig már csak 12.380-at, ami azonban természetes is, mert újabban csak az állandó *utánpótlás* vizsgálata szükséges, míg kezdetben az egész *állományt* meg kellett vizsgálni.

A 38.881 megvizsgált közül a választott pályára *nem volt alkalmas :*

1930-ban	1931-ben	1932-ben	1933-ban	1934-ben	1935-ben
38·1%	30·9%	20·1%	22·4%	24·1%	19·8%

a választott pálya szempontjából *nem volt egészséges :*

1930-ban	1931-ben	1932-ben	1933-ban	1934-ben	1935-ben
25·6%	17·3%	10·5%	33·8%	34·2%	14·1%

képesség szempontjából nem találtak alkalmasnak átlag 25·9%-ot, vagyis minden negyedik fiatalkorút. *Egészségi* szempontból nem találtak alkalmasnak átlag 22·6%o-t, vagyis minden ötödik fiatalkorút.

1935-ben már csak 2923 (63% fiú és 37% leány) fiatalkorút vizsgált meg az előző évek 4—5000-es számai helyett az állomás.

Az *alkalmasság* vizsgálatánál foglalkozási csoportok szerint a következő eredmény mutatkozott:

Alkalmatlan volt a fémiparban a megvizsgáltak 17·26%-a; a ruházati iparban 18·38%; a faiparban 32·84%; a sokszorosító iparban 18·43%; az élelmiszeriparban 20·02%; a vegyes iparban 19·67%; a borbély- és fodrásziparban 20·44%; a textiliparban 18·64%; a gyárimunkások, napszámosok, kifutók 25·57%-a; a kereskedelmi alkalmazottak 18·57%-a; az élelmiszerkereskedelmi alkalmazottak 41·46%-a; a magántisztviselők 13·91%-a.

Legrosszabb az arány az élelmiszerkereskedelemben, a faiparban, a fiatalkorú gyári munkások és napszámosok között és a borbély-fodrász iparban, ahol az alkalmatlanság aránya 20—40% között mozog.

Nagyon szomorú jelenség, hogy az iparforgalmi életpályára készülő fiatalságból átlag 20—25% a választott szakmára nem alkalmas, vagyis olyan, aki vagy tönkremegy a rosszul választott munka következtében, vagy előbb-utóbb arra kényszerül, hogy más foglalkozási ággal próbáljon szerencsét.

Az OTI képességvizsgáló állomásának nagy hátránya, hogy nem általános. A fiatalkorúaknak csak egy részét — a biztosítottakat — vonja vizsgálati körébe és ezeket is csak akkor, amikor már egy szakmában elhelyezkedtek, leszerződtek. Előfordul az is, hogy a tanoncszerződés megkötése után egy-két év mulva derül ki, hogy a fiatalkorú a választott életpályára nem alkalmas. A képességvizsgálat jelenlegi rendszere tehát — gyakorlati szempontból — a vele kapcsolatos egészségügyi vizsgálattól eltekintve, *nem kielégítő*. Az állomás mégis olyan értékes adatokat szolgáltat, amelyek a képességvizsgálat és a pályaválasztási tanácsadás általánossá-tételének fontosságát bizonyítják. Kisérleti intézménynek tekinthetjük ezt a kezdeményezést, amely a felállítandó kötelező képességvizsgáló és pályaválasztási tanácsadó részére a nálunk még hiányzó tájékoztató adatgyüjtést végzi. A képességvizsgálatot és a pályaválasztási tanácsadást azonban a jövőben vagy az iskolával kapcsolatban kell megszervezni, vagy a tanoncszerződés megkötése *előtt* kell foganatosítani, hogy a tanonc a neki nem megfelelő szakma tanulásával ne veszítse idejét.

A képességvizsgálatot és a pályaválasztási tanácsadást össze kell kapcsolni a munkaközvetítéssel is. Az 1922. évi XII. t.-c. 76. §-a előírja, hogy a szerződés megkötése előtt a tanoncot hatósági orvosnak kell megvizsgálni. A legmegfelelőbbnek az látszana, ha eme orvosi vizsgálatot szakszerű képesség-

vizsgálattal kapcsolnák egybe és páiyaválasztási tanácsadással egészítenék ki, amelyeknél közreműködne a munkaközvetítő hivatal is. A tanoncszerződés megkötése előtt eme szervek vizsgálatának eredményét és javaslatát be kellene mutatni.

Az ifjúság munkaközvetítése.

A munkaközvetítést az 1916. évi XVI. t.-c. (az ipari, bányászati és kereskedelmi munkaközvetítés hatósági ellátásáról) szabályozta, amely elrendeli, hogy a munkakereslet és munkakínálat kiegyenlítésére az e célból kijelölendő városok a munkaközvetítés teendőit hatóságilag és ingyenesen kötelesek ellátni. A törvény 92.815/1916. K. M. szám alatt kiadott végrehajtási utasításának 25. §-a előírja, hogy a hatósági munkaközvetítők állandó kapcsolatot tartsanak fenn a kereskedelmi iparkamarákkal, ipartestületekkel, a munkanélküliség enyhítését szolgáló intézményekkel, pályaválasztási tanácsadókkal, a munkásvédelemmel foglalkozó intézményekkel és szervezetekkel. Az egész ország 8 munkaközvetítő kerületre van osztva, az élen egy-egy városi székhellyel. A tanoncok munkaközvetítését különállóan végzi a budapesti M. Kir. Állami Munkaközvetítő Hivatal (VIII., József-utca 33.), a többi azonban a fiatal korosztályba tartozó munkásokat a felnőttekkel együtt közvetíti. Hasonló a helyzet az ipartestületek, a munkásszervezetek és egyesületek által fenntartott 94 közhasznú ingyenes magán-munkaközvetítőnél is.

Pedig az ifjúság közvetítése különleges feladatot ró a munkaközvetítő hivatalra. Minthogy az ifjúság jövője érdekében fontos, hogy olyan munkahelyre kerüljön, ahol valamely szakmát megfelelően elsajátíthat, vagy valamilyen munkakörbe begyakorolhatja magát, a munkaközvetítő hivatalnak a kínálkozó munkaalkalmakat ebből a szempontból vizsgálat alá kellene venniök. Meg kell állapítaniok, hogy a munkahelyek úgy szociális, mint erkölcsi (különösen a dolgozó leányok esetében) szempontból nem esnek-e kifogás alá. Figyelemmel kell kisérniök a fiatalkorú tanult, tanulatlan munkások és tanoncok munkakínálatának és keresletének évi hullámzását. Csak megfelelő statisztikai adatok alapján és a pályaválasztási tanácsadó intézményével karöltve irányíthatja megfelelően a munkaközvetítő a dolgozó ifjúság elhelyezkedését a gazdasági életben, és a munkakereső ifjúságot a felnőtt munkakeresőktől elkülönítve kell kezelnie.

A budapesti hatósági munkaközvetítő hivatal tanoncosztálya az 1935. évben 1245 munkakereső tanoncot tartott nyilván; az ingyenes magán-munkaközvetítő irodák pedig 272 tanoncot. A főváros területén lévő 94 magán-munkaközvetítő irodában a tanoncközvetítés tehát igen kis keretek között mozgott. 1935-ben az ipartestületek és a kerületi elöljárók előtt 10.619 tanoncszerződést kötöttek. A tanoncok túlnyomó része tehát nem a munkaközvetítők útján igyekezett elhelyezkedni, hanem személyes utánjárással, érdeklődéssel, illetve részben az ifjúságvédelmi egyesületek segítsége révén. Ennek egyik oka

munkaközvetítési rendszerünk szervezetlenségében és az ifjúsági és tanoncmunkaközvetítés hiányában rejlik.

A kereskedelemügyi és közlekedésügyi miniszter 1936. év végén küldte meg a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamarának az ipari, bányászati és kereskedelmi munkaközvetítés hatósági ellátásáról szóló 1916. évi XVI. t.-c. kiegészítéséről készített törvénytervezetét, amely a XVII. Nemzetközi Munkaügyi Egyetemes Értekezleten elfogadott egyezménnyel, illetőleg ajánlással függ egybe, s amely egyrészt fokozatosan kívánja megszüntetni a keresetszerű munkaközvetítő irodákat, másrészt az ingyenes magán-munkaközvetítő irodákat a hatósági munkaközvetítő hivatalok irányítása és ellenőrzése alá kívánja helyezni. Eme törvénytervezet a munkapiac egységes szervezését célozza, amelynek keresztülvitele után előreláthatólag nem lesz akadálya annak, hogy az egységesen szervezett munkaközvetítés alapján rendelkezésre álló tapasztalati adatok az ajánlott általános és kötelező képességvizsgálat és pályaválasztási tanácsadás bevezetése útján, az ifjúság védelme érdekében hasznosíthatók legyenek.

A budapesti hatósági munkaközvetítő hivatal 1935-ben a nyilvántartott 1194 tanoncmunkahelyből 1016-ot töltött be. A megkötött tanoncszerződések 80%-nál a tanoncot szeződtető mester teljes ellátás helyett *fizetést* ajánlott a tanonc részére. Ez a jelenség az utóbbi években a tanoncszerződtetéseknél állandósult és arra mutat, hogy a mesterek már nem fogadják be családjuk körébe a tanoncot és így nem vállalják felettük a megfelelő felügyeletet sem. Ez a körülmény külön jelentőséget ad a következő fejezetben tárgyalt szociális ifjúságvédelmi intézményeknek, — szinte kötelezően kívánja a tanoncotthonok számának mielőbbi szaporítását.

c) A munkásifjúság jóléti gondozása.

A munkásifjúság jóléti gondozása talán a legjobban elhanyagolt területe az ifjúságvédelemnek. Az anya-, csecsemő- és gyermekvédelemnél, ha hiányoznak is szociálpolitikai intézkedések és intézmények, a hiányokat úgy a hatóság, mint a társadalom jótékonysági tevékenységgel, segítő akciók alkalmazásával igyekszik pótolni. Az ifjúság szociális védelménél még ezek az akciók is olyan kis keretek között mozognak, hogy a rászorulóknak csak elenyésző részét tudják megfelelő segítségben részesíteni.

Az iparforgalmi népesség általános és a munkásifjúság szociális védelme állami feladat volna. Az 1922. évi XII. t.-c. (az ipartörvény novellája) 77. §-ával: »felhatalmazást nyert a kereskedelemügyi miniszter, hogy a gyermekek és fiatalkorúak lelki és testi gondozása céljából a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértően megfelelő szervezetet létesíthessen és hogy az ennek működéséhez szükséges anyagi eszközök előteremtése céljából az általuk foglalkoztatott gyermekek és fiatalkorúak után a munkaadókat, esetleg

— amennyiben anyagi viszonyaik megengedik — a gyermekek és fiatalkorúaknak a szüleit is, megfelelő járulék fizetésére kötelezhesse.« Sajnos, ezideig még nem történt olyan intézkedés, amely a törvény szellemének és rendelkezésének megfelelő védelem intézményes kiépítésére alkalmas volna.

Az ifjúságvédelem keretében jóléti gondozásra szoruló ifjak legnagyobb csoportját a tanoncok képezik. A tanoncok hatósági szociális védelmének hiányait fokozza, hogy a társadalom sem érdeklődik eléggé a kérdés iránt. Az általános felfogás a tanoncokat már a kereső népességhez sorozza s úgy véli, hogy azok már nem szorulnak a társadalmi jótékony szervek védelmére. E téren hiányzik tehát a társadalom kezdeményező ereje és támogatása, amely az egyes problémák felszínentartásával, szociális intézmények létesítésével sok esetben hatékonyabb munkára késztette a hatóságokat. A már említett Alföldi Magyar Közművelődési Egyesület ilyen irányú munkája az anyagi források elapadása folytán csak néhány esztendőre terjedt.

A társadalmi erőknek az ifjúságvédelmi munkába való bekapcsolódását igyekezett elősegíteni újabban a Magyar Vöröskereszt Egylet, amikor 1936. február 10-én ankétra hívta össze a tanoncügyekkel foglalkozó szervezetek és intézmények képviselőit, hogy társadalmi úton segítsék megoldani a tanonckérdést. Az ankéton megalakult az Országos Társadalmi Tanoncügyi Bizottság, amelynek célja : tanonc-segítő irodák felállítása, a tanonckérdés fontosságának propagálása, a tapasztalati adatok összegyüjtése és közreadása és a segítés helyes módszerének megkeresése. Az ankéton hangsúlyozták, hogy a tanoncok és fiatalkorú munkások védelménél a hiányok orvoslásához az első lépés szociális helyzetük statisztikai felmérése. Megállapították, hogy róluk az utóbbi években csak kisebb csoportokat átfogó, magán adatgyüjtések adnak tájékoztatást, a vidéki tanoncok helyzetéről pedig egyáltalán nincs adat. A fővárosi tanoncok helyzetét megvilágító 1930-as adatok[1]) 1936-ban már csökkent értékűek voltak, hiszen a közben elmult hat év a gazdasági válság ideje volt, amely a népesség minden rétegét megviselte.

A dolgozó ifjúság szociális helyzetének teljes megismeréséhez szükség volna tehát mielőbb egy újabb átfogó *statisztikai felvételre*. De mindenesetre szükségesnek látszik, hogy a tanonciskolák útján — ettől függetlenül — *minden évben* adatgyüjtést végezzenek az iskolába beírt tanoncok szociális helyzetének megállapítása érdekében.

A tanonciskolák orvosai és tanárai azok, akik közvetlenül látják a tanoncok szociális és egészségügyi elmaradottságát. Néhány közülük a segítés szándékától indíttatva, statisztikai felvételeket készített a tanoncokról. Így pl. dr. Maksay Ferenc iskolaorvos 1932/33-ban gyüjtött adatairól számolt be »Iskolaorvosi tapasztalatok a székesfővárosi első iparostanonciskolai körzetben« című tanulmányában (megjelent a Városi Szemle 1934.

[1]) Feldolgozta : dr. Áfra Nagy János »Az Iparos és kereskedőtanulók népességi viszonyai és szociális helyzete Budapesten«, »Statisztikai Közlemények« sorozat. 69. kötet.

évf. 1. számában). Legutóbb pedig, az 1936. év folyamán, dr. Ötömösi Sándor iskolaorvos 500 tanonc szociális helyzetére vonatkozóan magánfelvételt készített.[1]) A kapott adatok rávilágítanak a fővárosi tanoncok szociális és egészségügyi viszonyaira és sok esetben értékes támpontot nyujtanak a munkásifjúság jóléti gondozásának vizsgálatához is.

Az ínséges vagy munkanélküli szülőknél, hozzátartozóknál lakó tanoncok — amennyiben a szülők vagy a szállásadó hozzátartozók a kerületi népjóléti osztályok nyilvántartásában szerepelnek, — az iskolanővéri intézmény útján részesülnek a hatósági étkeztetésben, felruházásban, stb. A fővárosban dolgozó tanoncoknak kb. 10—12%-a a főváros környékéről jár be naponta a fővárosba. Azok a tanoncok, akiknek hozzátartozói távolabbi vidéken laknak, szülők nélkül jönnek a fővárosba mesterséget tanulni. Ha munkaadójuk nem vállalja ellátásukat, az ilyen tanulók a legsúlyosabb helyzetbe kerülnek. Csak kis töredékük kerül valamelyik tanoncotthonba, a többi kénytelen albérletben vagy ágybérletben meghúzódni. A fennálló szabályok szerint emellett még a kerületi szegénynyilvántartóba sem lehet felvenni őket, mert még nem tartózkodnak annyi ideje a fővárosban, hogy a hatósági támogatásra igényük lehetne.

Ötömösi adatai szerint a főváros területén a munkaadók csak a tanoncok 22'45%-ának adnak lakást és teljes ellátást. A tanoncok 36'2%-ának heti 1—5 pengő fizetése van. 8·2% a mestertől semmiféle anyagi támogatást vagy fizetést nem kap. Sokan a tanoncok közül maguknak kell gondoskodniok teljes ellátásukról is, miután pedig legnagyobb részüknek heti keresete csak 1—5 pengő, a lehető legszomorúbb körülmények közt tengetik életüket.

Sok esetben a teljes ellátásban részesített tanoncok helyzete sem megfelelő. A kisiparosok egy része maga is nyomorral küzd, a hiányokat elsősorban a tanonc sinyli meg. Emellett az ellátásban részesülő, tehát a munkaadónál lakó tanoncok vannak leginkább kitéve a *túldolgoztatás* veszélyének is.

Ezek kifejezetten a tanoncvédelem problémái. Igen nagy azonban azoknak a száma is, akik csekély keresettel, tanoncszerződés nélkül dolgoznak, vagy munka nélkül tengődnek. Ezek nem tartoznak az iskolanővéri intézmény védelme alá és így csak a kerületi elöljáróságok népjóléti osztályain juthatnak hatósági támogatáshoz. Pedig megfelelő szociális gondozásuk kérdése nem kisebb jelentőségű, mint a tanoncoké.

A fővárosi iskolanővéri intézmény, mint a tanoncok jóléti gondozását ellátó szerv.

A fővárosi tanociskolákba beírt tanoncok szociális gondozását a fővárosi iskolanővéri intézmény látja el. Az intézmény szervezetét és munkakörét a gyermekvédelemmel kapcsolatban már ismertettem. Elvben csak a főváros

[1]) Dr. Ötömösi Sándor: »Adatok a budapesti fiú iparos-keresk és edőtanoncok szociális viszonyairól.« Iskola és Egészség — 1937. január 1. — 2. szám.

tanonciskoláira terjed ki tevékenységük, miután azonban az ipartestületi, vállalati és magán-tanonciskolákba járó fiatalkorúak szociális védelmével senki sem foglalkozik, szükség esetén, az illetékes iskolaigazgató megkeresésére a védelmet és a támogatást ezekre is kiterjesztik. Az iskolanővérek gondozási köre tehát a gyakorlatban a fővárosban lévő összes tanoncokra kiterjed, ami azt jelenti, hogy az 1936. évben dolgozó két iskolanővérre 14—18.000 tanonc szociális gondozásának terhe jutott.

Nehéz helyzetben vannak az iskolanővérek azért is, mert a főváros részéről a tanoncok támogatására előirányzott hitelösszeg kevés; pedig ebből az összegből a tanoncokon kívül támogatni kell a menhelyből kikerülő és ipari pályára készülő fiatalkorúakat is. Évente kb. 50—60-ra tehető azoknak a száma, akiket az iskolanővérek albérletben helyeznek el ideiglenesen, majd tanoncszerződéssel elközvetítenek.

Az iparostanonciskolákhoz és a tanoncotthonokhoz beosztott két iskolanővér a tanoncotthoni felvételre jelentkezők körülményeit helyszíni eljárásban kivizsgálja, a tanoncok támogatásánál közreműködik és a fővárosi tanoncotthonokban elhelyezett tanoncokat a mestereknél ellenőrzi. Ifjúságvédelmi ügyekben kapcsolatot tart fenn a dunai kapitánysággal és eljár indokolatlan iskolamulasztás vagy a mesterekkel szemben tanusított helytelen magatartás, vagy a mesterek túlkapásai esetében is.

1936-ban eljártak összesen 599 esetben. Ebből tanoncotthoni felvételnél 216, gondozási ügyben 206, mulasztás ügyében 85 esetben, a mesternél ellenőriztek 144 esetben. A mester és a tanonc között 7 esetben békéltettek, munkát közvetítettek 31 esetben.

Tanoncétkeztetés.

A főváros az iskolai gyermekétkeztetés kedvezményét a 33.322/1932.—IX. számú polgármesteri rendelettel kiterjesztette a székesfővárosi iparostanonciskolák mindkét nembeli növendékeire is. A tanoncok a tanonciskola igazgatója által kiállított igazolvány ellenében 24 fillérért 6 napra szóló és 28 fillérért 7 napra szóló ebédjegyeket vásárolhatnak a főzőhelyeken. Ingyenes étkeztetésben a tanonc elvi okok miatt nem részesül. A csekély térítési-díj kivetésével a főváros inkább csak azt kívánja elérni, hogy a tanonc ne szokja meg az ingyenes adomány elfogadását.

Feltűnő, hogy ezeket az ebédeket a tanoncoknak csak 1—2%-a veszi igénybe, ugyanakkor, amikor a tanoncok kb 40%-a a munkahelyén hideg ételt eszik. Valószínű, hogy ezek is kérnének hatósági ebédet, ha megfelelő ebédidejük volna és az étkezőhely munkahelyük közelében lenne. Ezért is nagy szükség volna ebédidejük szabályozására és a fővárosnak is gondoskodni kellene arról, hogy főzőhelyein a tanoncoknak a felnőttektől elkülönített étkeztetésére fokozottabb mértékben adjon lehetőséget.

1936. év folyamán a tanoncok között kiosztottak összesen 130.707 ebédet. 1936. *decemberében* 24 filléres hat napra szóló ebédjegy ellenében a fővárosi főzőkonyhákon étkezett 252 fiú- és 43 leánytanonc, összesen 295 fiatalkorú ; 28 filléres hét napra szóló ebédjegy ellenében 175 fiú és 20 leánytanonc, összesen 195 fiatalkorú kapott ebédet. Az ebédben részesülő tanoncok száma tehát december havában *naponta 490* volt. A tanoncotthonok növendékei a főváros konyháin csak 6 napra szóló ebédjegyet váltottak. Vasárnapi ebéd, valamint a hét minden napján vacsora fejében a tanoncotthonok lakói a főzőhelyektől még külön kaptak ebédet, melyért hetenkint 32 fillér térítést fizettek. Eme adagok száma az 1936. évben 65.712 volt.

Felruházás.

A dolgozó fiatalkorúak és a tanoncok felruházásával Budapest területén intézményesen csak a főváros foglalkozik. A felruházást az iskolanővérek útján végzi. A rászorulókat az iparosiskolai tanárok ajánlják, de csak az elöljáróságok népjóléti osztályain nyilvántartott ínséges szülők gyermekei és a teljesen árvák részesülhetnek felruházásban. 1936. év folyamán a fiútanoncok 248 db ruhát, 2322 db fehérneműt, 312 pár cipőt kaptak és 1030 esetben megtalpaltatták, esetleg meg is fejeltették a cipőjüket. A leányok 216 db fehérneműt, 83 pár cipőt kaptak, 51 esetben megjavították cipőiket. A tanoncfelruházásra a főváros 1936. évben 20.100 pengőt költött.

A levente-intézmény útján az erre érdemes és támogatásra szoruló leventék karácsonykor szintén részesülnek ruhasegélyben. A segélyben részesítendő leventéket a leventeoktatók jelölik ki. A ruhaneműeket részint társadalmi adományokból, részint a kerületi testnevelési alap terhére vásárolják a leventeegyesületek. 1936 decemberében 2160 levente kapott ruhaneműt.

A társadalmi egyesületek felruházó tevékenységéről az ifjúságvédelemnél külön nem beszélhetünk. Igaz ugyan, hogy a gyermekfelruházás keretében szórványosan a tanoncok és fiatalkorú munkások is kapnak ruhasegélyt, ezek száma azonban nem jelentős.

Tanszer-, tankönyv- és pénzsegély a tanonciskolákban.

Az 1922. évi XII. t.-c. 116. §-a értelmében a tanoncok tanszereiről és tankönyveiről a munkaadó köteles gondoskodni. Ha azonban megállapítást nyert, hogy a munkaadó a tanoncot nem tudja megfelelő tanszerrel, tankönyvvel ellátni, a főváros a megfelelő tanulmányi előmenetel érdekében maga gondoskodik erről. A székesfővárosi községi iparostanonciskolák szegénysorsú tanulói közül az 1936. évben 498 tanuló 3000 pengő értékű tankönyvsegélyben részesült.

Leventék segélyezése.

A leventeegyesületekben lévő szegénysorsú leventéket a törvényhatósági testnevelési alapból segélyezik. 1936. év folyamán részükre kiosztott segélyek összege kb 20.000 pengő volt. December hóban karácsonyi segélyként a fenti összegen kívül kb 8000 pengőt osztottak szét.

Tanoncotthonok, internátusok.

(Legényszállók.)

Ama tanoncok részére, akik nem lakhatnak szüleiknél, vagy hozzátartozóiknál és munkaadójuk sem vállalja ellátásukat, a megfelelő támogatási mód az internátussal egybekötött tanoncotthonban való elhelyezés. A szülői házon kívül, albérletben vagy ágybérletben meghúzódó tanoncok legnagyobb része vidékről kerül a fővárosba. A tanoncotthonokban elhelyezkedő fiatalkorúak is jórészt ezek soraiból kerülnek ki. Amikor a főváros a tanoncotthonok létesítését és fenntartását vállalja, a maga helyi hatósági feladatkörén túlmenő áldozatot hoz a vidékről Budapestre áramló fiatalkorúak érdekében. Megjegyzem, hogy a tanoncotthon elnevezés nem mindig fed azonos fogalmat. A főváros által fenntartott tanoncotthonokban az ebéd kivételével a tanonc teljes ellátást kap. A társadalmi egyesületek és szervek által »tanoncotthon« elnevezéssel létesített intézmények *egy része* azonban csak nevelővédelmi feladatot vállal, közös olvasóteremmel, könyvtárral, előadóteremmel stb. rendelkezik s ott a tanoncok csak szabadidejüket töltik el. A legényszállók pedig rendszerint nem gondoskodnak a bentlakók élelmezéséről.

a) *A székesfővárosi tanoncotthonok.*

A községi tanoncotthonok jelenleg a következők: VII., Kazinczy-utca 23. sz. elemi iskola épületében lévő 50 férőhelyes fiútanonc-,

a VII. ker., Szondy-utca 41. szám alatti önálló iparostanonc iskola épületében 62 férőhelyes fiútanonc-,

és a VII. ker., Hernád-utca 46. szám alatti önálló leányiparostanonciskola épületében lévő 40 férőhelyes leánytanoncotthon.

Az otthonokban több közös hálóterem, ebédlő- és olvasó terem, fürdőszoba stb. van. Csak szerződtetett tanoncok kerülnek az otthonokba és pedig elsősorban a hadiárvák és az árvák közül. A ráutaltságot az iskolanővér előzetes környezettanulmánya állapítja meg. A fővárosi tanoncotthonokban a bentlakóknak kb. 50%-a ingyenes. 35%-a havi 6 pengővel féldíjas, kb. 15%-a havi 12 pengővel egészdíjas. Az internátusi gondozásért megállapított díjak nem fedezik a tényleges költségeket, ezeknek a kivetésénél is inkább az a cél, hogy azok a tanoncok, akiknek már keresetük van, az ellátási költségekhez

anyagi erejükhöz mérten hozzájáruljanak, s ezzel hozzászokjanak ahhoz, hogy fenntartásukról maguknak kell gondoskodni. A tanoncotthonokban a tanulók lakást, reggelit és vacsorát kapnak. Ebédet a munkahelyükhöz legközelebb fekvő hatósági étkezőhelyen külön térítés ellenében kapnak. Vasárnap a tanoncotthonban kapnak ebédet. Ruhával, cipővel való ellátásukról a főváros az általános tanoncfelruházás kapcsán gondoskodik.

Orvosi ellenőrzésük az intézet keretében történik, orvosi kezelésük és kórházi ápolásuk azonban az OTI feladata. A téli hónapokban a főváros népművelési bizottsága egészségügyi és másirányú ismeretterjesztő előadásokat rendez részükre, a felügyelő-tanárok vasárnapokon csoportos kirándulásokra viszik őket. Megalakultak az otthonokban az önképzőkörök is, hogy minél több alkalma legyen a tanoncifjaknak a szellemi és erkölcsi továbbfejlődésre és szabadidejük helyes felhasználására.

A székesfőváros tanoncotthonaiba 1933. óta összesen 648 ráutalt tanonc kérte felvételét, ebből azonban helyszűke miatt csak 385, vagyis a kérvényezők 59·5%-át vehették fel.

Levente-szállók. A székesfőváros a hajléktalan, vagy átmenetileg elhelyezkedni nem tudó szegénysorsú leventeköteles korú ifjak részére a főváros területén két leventelegénységszállót tart fenn. A II. ker., Fő-utca 68. szám alatt 30 ágyas, a XIV. ker., Aréna-út 1. szám alatt pedig 10 ágyas leneteszálló volt az 1936. év folyamán üzemben. A leventeszállók csak lakást adnak és díjtalanok.

Ipari nevelőotthon. A pénzügyi helyzet nem teszi lehetővé, hogy a főváros a tanoncotthonokat szaporítsa, ezért a kezelésében lévő nyolc, azonos célú alapítvány vagyonának felhasználásával szándékozik ipari nevelőotthont létesíteni. A polgármester előterjesztésére 1936. május hó 6-án tartott közgyűlésen a székesfőváros törvényhatósági bizottsága a 212/1936. kgy. szám alatt elhatározta, hogy az azonos célú alapítványok tőkésített vagyonának felhasználásával alapítványi átmeneti fiúotthont és ipari nevelőotthont létesít. Az ipari nevelőotthon a Szathmáry-Vécsey alapítvány célkitűzésének megfelelően, katolikus vallású, szegénysorsú elhagyott árva fiúk, illetve züllés veszélyének kitett gyermekek ipari pályára való kiképzését látná el. A fiatalkorúak 14 éves korukban kerülnek majd be az intézetbe és addig maradnak ott, amíg ipari vagy kereskedelmi pályára teljes kiképzést nyernek. A 60 férőhelyes ipari nevelőotthon a terv szerint szoros kapcsolatban lesz az előreláthatólag ugyanazon épületben elhelyezett alapítványi fiúotthonnal, amely 0—14 éves gyermekek részére fog átmeneti otthont nyujtani. Az átmeneti otthonok és a fővárosi árvaházak ipari pályára alkalmas, 14 évet betöltött növendékei, ha gondozásukat a hozzátartozók a tanoncidő alatt sem vállalhatják, az ipari nevelőotthonba kerülnek.

A fiatalkorúak az intézetben lakást, élelmezést, ruházatot és egészségügyi gondozást fognak kapni. Iskolai oktatásuk a községi iparos iskolák útján

történik, ipari képzésüket mesterek, gyárüzemek végzik, olyan szakmákban, amelyeknél az ipari statisztika alapján az elhelyezkedésre lehetőség van. A fővárosnak az a törekvése, hogy a tanoncszerződésben vállalják el a munkaadók azt a kötelezettséget, hogy az ipari nevelőotthonban gondozott tanoncot felszabadítás után, legalább a kikötött ideig segédként alkalmazzák.

A közgyűlési határozatot a belügyminiszter előreláthatólag 1937. év folyamán jóváhagyja és ez esetben az ezt követő évben az ipari nevelőotthon már megkezdi működését.

b) *Egyházi és társadalmi szervek által fenntartott, internátussal egybekötött tanoncotthonok és legénységállók.*

A fővárosi tanoncotthonokon és leventeszállókon kívül, a főváros területén társadalmi szervek és egyházközségek is tartanak fenn internátussal egybekötött tanoncotthonokat és legénységállókat. A szállókban 30—40 fillérért éjjeli elhelyezést kapnak az ifjak. Az internátussal egybekötött tanoncotthonokban az ellátásért havi 12—20 pengő térítést kérnek a tanoncoktól. Azonban ezt az összeget is csak a bentlakók 75%-a tudja megfizetni.

Társadalmi szervek által fenntartott budapesti tanoncotthonok és legénységállók az 1935. évben.

Név	Cím	Férőhely	A fizetők tartásdíj megtérítése	A főváros segélye	Az intézmény évi fenntartási összege	Ebből személyi kiadás	Ingyenesek száma
1. Budai Kat. Legényegylet	II., Fő-utca 68.	60	—	6.481	11.306	—	—
2. Orsz. Közp. Kat. Legényegylet tanoncotthona	VII., Rottenbiller-utca 20—22.	186	16.756	3.000	47.410	5.864	134
3. Budapesti Keresztyén Ifjúsági Egyesület legény- és tanoncotthona	VIII., Horánszky-u. 26.	95	13.632	2.000	10.800	2.800	—
4. Szent József tanoncintern.	II., Toldy F.-utca 30.	85	21.644	1.572	31.734	—	—
5. Krisztus Király Egyházközség tanoncintézete ...	VIII., József-körút 41.	35	—	—	—	—	35
6. Szent József Otthon	III., Kórház-utca 37.	20	—	—	—	—	—
7. Külső Lipót-, Terézvárosi Ref. Egyházközség tanoncintézete	V., Visegrádi-utca 48.	30	4.320	500	4.500	—	—
8. M. Izr. Kézmű és Földműves Egy. tanoncintézete	VII., Damjanich-u. 48.	32	1.380	—	18.383	3.400	22
9. M. Izr. Kézmű és Földműves Egyes. kertészképző intézete	X., Keresztúri-út 130—134.	43	5.932	—	21.208	4.303	31
10. Budapesti VIII—IX. ker. Izr. Nőegylet tanoncintéz.	VIII., Baross-u. 133.	24	2.880	—	4.800	1.200	—
11. Pesti Izr. Hitközség »Vida Jenő« tanoncintézete	VII., Vilma királyné-út 25.	6	700	288	2.340	—	—
12. Magyar Vöröskereszt Egylet tanoncintézete	VIII., Hunyadi-utca 30.	80	—	—	—	—	—
13. Magyar Vöröskereszt Egylet tanoncintézete	IV., Szerb-utca 9.	15	—	—	—	—	—
14. MÁV gépgyár	IX., Delej-utca 51.	23	—	—	—	—	—
	Összesen	734					

A többi helyzetéhez képest mérsékelt díjat fizet, vagy ingyenes bentlakó. Az egyházi és társadalmi szervek által fenntartott tanoncotthonok egy részét a főváros élelmiszersegélyben részesíti. A Keresztyén Ifjúsági Egyesületnek 34 tanonc után, a Krisztuskirály Egyházközség tanoncotthonának 36 tanonc után, a Külső Lipót- és Terézvárosi Református Egyházközség tanoncotthonának 23 tanonc után, a VIII—IX. ker. Izraelita Nőegylet tanoncotthonának 22 tanonc után, a Magyar Vöröskereszt Egylet IV. kerületi tanoncotthonának 17, a VIII. kerületi otthonnak pedig 67 tanonc után adott az 1935—36. tanévben természetbeni segélyt a főváros, amely fejenkint és naponkint 3.33 dl tejből, 24 dkg kenyérből, a főváros egyik étkezőhelyén igénybevehető ebédből és vacsorára egy teljes ebédadagnak megfelelő tárolható nyers élelmiszeradagból állott. Az egyes otthonok részére a polgármesteri VII. és IX. ügyosztály útján pénzsegélyt is ad a főváros. A gondozott fiatalkorúak hatósági segélyre való ráutaltságának mértékét az iskolanővérek állapítják meg.

A főváros területén a hatóság és a társadalom által fenntartott tanoncotthonok és legényszállók száma 19. A férőhelyek száma 926. Ebből kifejezetten tanoncok elhelyezésére kb. 700 férőhely szolgál. Ez a szám a tanoncok létszámának csak kb. 3—4%-a.

2. Egészségvédelem.

Az ifjúság általános egészségvédelme már szorosan hozzátartozik a felnőttek egészségvédelméhez. Az ifjúság korcsoportját orvosi szempontból nem kell úgy elkülöníteni, mint a csecsemők, kisdedek és gyermekek általános egészségvédelmét.

Külön kell azonban tárgyalni az ifjúság preventív egészségvédelmét.

A gyárakban, műhelyekben, üzemekben a munkahely levegője, a hosszú munkaidő, a rendszertelen, hiányos táplálkozás fokozottan veszélyezteti a növekedésben lévő dolgozó ifjúság egészségét. Ezeknek a veszélyeknek és az egészségtelen lakásviszonyoknak stb. eredménye, hogy a tuberkulózis az ifjúság köréből szedi áldozatai legnagyobb részét (1935-ben a 10—15 éves halottak 25·4%-a, a 15—20 éves halottak 34·7%-a tbc.-ben halt el).

Az ifjúság egészségének megóvása érdekében a fokozott szociális védelmen túl egyrészt gondoskodni kell arról, hogy az ipartelepek egészségügyi szempontból megfeleljenek a követelményeknek, másrészt az ifjúság megelőző egészségvédelmének fokozott fejlesztésére kell törekedni.

A gyártelepeket iparegészségügyi szempontból az iparfelügyelők vizsgálják felül. Az ipari műhelyeket, az iparengedélyek kiadásával kapcsolatban a kerületi tisztiorvosok is ellenőrzik. A műhelyek egészségügyi viszonyaira vonatkozó statisztikai adatokból mégis az tűnik ki, hogy igen sok a fővárosban a nedves, a munka természetéből kifolyólag fertőzött levegőjű, rosszul szellőztethető, nappal is mesterséges fénnyel világított pince, vagy alag-

sori műhely. Csak néhány üzemben van meleg zuhany, amely lehetővé teszi, hogy a dolgozók a napi munka befejezése után megfelelően lemosakodhassanak. E téren tehát fokozottabb propagandára és ellenőrzésre volna szükség.

a) *Az Országos Társadalombiztosító Intézet megelőző (preventio) egészségvédelmi munkája.*

Úgy a tanoncszerződéssel, mint a tanoncszerződés nélkül dolgozó ifjúság általános egészségvédelme, vagyis orvosi ellátása és gyógykezelése, a kötelező betegségi és baleseti biztosításról szóló 1927. évi XXI. t.-c. értelmében az Országos Társadalombiztosító Intézet feladata. Az intézet a dolgozó ifjúság betegségi és baleseti biztosításával kapcsolatos feladatokat a felnőttekével együtt végzi. Ezen felül az intézet az öregségi, rokkantsági, özvegységi és árvasági biztosításról szóló 1928. évi XL. t.-c. értelmében a 17 éven aluli fiatalkorúak preventív egészségvédelmét is ellátja. A törvény 99. §-a a képességvizsgálattal kapcsolatos *kötelező orvosi vizsgálatról rendelkezik.* Ennek az orvosi vizsgálatnak nagy jelentősége van, mert a serdülő munkásifjút az első munkaévben kétízben is ellenőrzi és a vizsgálatot kiterjeszti a tanoncszerződés nélkül foglalkoztatott fiatalkorúakra is.

Az orvosi vizsgálat a fiatalkorú biztosítottak között igen sok olyat talál, aki egészségi állapota, munkakörülményei következtében veszélyeztetett. Ezért az Országos Társadalombiztosító Intézet 1935-ben a gyógyító orvosi munkát végző rendelőktől függetlenül a fiatalkorúak részére megelőző egészségvédelmi rendelőt létesített. Ez a rendelő időnkint felülvizsgálatra hívja be azokat a fiatalkorúakat, akiknél korábban a képességvizsgálattal kapcsolatos orvosi vizsgálaton megállapították, hogy megbetegedésre hajlamos szervi elváltozásban szenvednek, akik az egészségre ártalmas foglalkozást űznek, vagy akik számára a választott foglalkozás egészségi állapotuk miatt veszélyes. A rendelőben orvosi vizsgálatot kérhetnek olyanok is, akik munkaváltoztatás miatt stb. az orvos véleményét szeretnék megtudni.

Az intézet 1935. év folyamán megvizsgáltatta a fiatalkorú biztosítottak egy részének fogait és erről tájékoztató adatgyüjtést is készített. Átlag minden tanoncnak 4—5 hiányzó, vagy rossz foga volt. Az adatgyüjtés megállapította azt is, hogy a fiatalkorúak 54·6%-a nem ápolja fogait, bár gyakran a fogakra ártalmas ipari anyagokkal dolgoznak. Az intézet ezért 1936. végén felállította preventív fogászati rendelőjét is.

Az intézet egészségvédelmi rendelője csak diagnosztikai munkát végez és egészségvédelmi tanácsot ad. A gyógyító munkát az általános rendelők végzik. A rendelő preventív egészségvédelmi munkája természetesen csak akkor lehetne teljes értékű, ha betegségkutató és tanácsadó tevékenységét kiegészítené a fiatalkorú biztosítottak munkahelyeinek és lakásának hatékony szociális és egészségügyi ellenőrzése.

b) *A székesfővárosi iparostanonciskolai orvosi intézmény egészségvédelmi munkája.*

Jóllehet az iparforgalmi népesség megelőző egészségvédelme az OTI feladata, a képességvizsgáló állomás által kifejtett ezirányú munka még csak kezdeti állapotban van. Már rámutattam arra a hátrányra, hogy a fiatalkorúak egy része 1—2 évi várakozás után kerül csak vizsgálatra. Míg az OTI csak 1935-ben nyitotta meg megelőző egészségvédelmi rendelőjét, a főváros — a fiatalkorúak egészségvédelmével kapcsolatos feladatok jelentőségét felismerve — már az 1932—33. iskolaévben két önálló tanonciskolában bevezette az iskolaorvosi intézményt. A serdülő iparos- és kereskedő ifjúság egészségvédelme és szociális gondozása terén tehát ezt a fontos intézkedést először a főváros valósította meg.

Az 1936. évben a fővárosban lévő hét önálló (6 fiú és 1 leány) iparostanonciskolában az iskolaegészségügyi munkát 4 iskolaorvos és 4 gondozónővér látta el. Az iskolaorvos minden délelőtt 2—2 iskolában teljesít 2—2 órai szolgálatot. Működése azonos a gyermekvédelem keretében ismertetett iskolaorvosi munkával. Az év folyamán megvizsgálja az összes tanulókat. Miután azonban a tanoncok az OTI-nál biztosítva vannak a szakorvosi vizsgálatra, vagy gyógykezelésre szorulókat, egyes különleges esetektől eltekintve az OTI intézményeihez utasítja. A tanonciskolaorvos tehát szorosan együttműködik az OTI rendelőintézeteivel.

Az iparostanonciskolai vizsgálatoknál alkalmazott gondozónővérek száma kevés. A többi községi iskoláknál az iskolaorvosi körzetek egy-egy közigazgatási kerület kisebb területére korlátozódnak, a tanonciskolák tanulói viszont az egész város területéről rekrutálódnak. Ezeknek szükségszerinti családlátogatása rengeteg időveszteséggel jár, állandó létszámhullámzásuk pedig nagy munkatöbbletet jelent.

Az egyes tanonciskolaorvosi körzetekbe tartozó tanonciskolák 1935—36. iskola évi létszámáról az alábbi kimutatás ad tájékoztatást.

Fiútanonciskolák:	Tanulók létszáma
I. körzet:	
VII., Nyár-utcai iparostanonciskola	1.643
VII., Wesselényi-utcai kereskedőtanonciskola	1.456
II. körzet:	
VII., Dohány-utcai fiúiparostanonciskola	1.037
VIII., Szentkirályi-utcai iparostanonciskola	1.533
III. körzet:	
VI., Bajnok-utcai fiúiparostanonciskola	1.798
VIII., Vas-utcai kereskedőtanonciskola	157
VIII., Hernád-utca 46. leányiparostanonciskola	1.245
Összesen	**8.869**

A tanonciskola-orvosok az 1935—36. tanévben 8072 tanoncot törzslapoztak. Ezek közül 2599 elsőízben volt iskolaorvosi vizsgálaton, mert addig olyan iskolába jártak — legtöbb esetben nem a fővárosban — ahol nem volt az iskolaorvosi intézmény bevezetve.

A tanonciskola-orvosok 1935—36. tanévben végzett munkáját az alábbi kimutatás ismerteti.

1935—1936. év	A megvizsgáltak száma	Kezelésre utaltatott	Szakorvosi vizsgára utalva			Rosszul fejlett	Rosszul táplált	Vérszegény	Lúdtalpú	Rossz fogazatú
			tüdőgondozóba	sportorvosi	egyéb					
I. félév	3.937	742	293	326	237	550	557	741	1.158	726
II. félév	4.132	774	993	640	1.045	552	576	827	1.599	653
Összesen	**8.069**	**1.516**	**1.286**	**966**	**1.282**	**1.102**	**1.133**	**1.568**	**2.757**	**1.379**
A megvizsgáltak %-a ...		18·77	15·92	11·96	15·90	13·65	14·04	19·40	34·10	17·10

Ezek a számok rávilágítanak a tanoncok egészségi viszonyaira. Hogy mennyire elhanyagolják a tanoncok egészségük ápolását, mutatja a rossz fogazatuk nagy száma. Még jellemzőbb, hogy az iskolaorvosok a tanoncok 5·37%-ának testi tisztaságát nem találták kielégítőnek. A hét önálló tanonciskolába járó tanoncok nagyrésze az elemi és polgári iskolákban hosszabb-rövidebb ideig már iskolaorvosi felügyelet alatt állott és mégis ez a helyzet. Mennyivel rosszabbak lehetnek az egészségügyi viszonyok az ifjúság ama rétegénél, amely előzőleg nem került az iskolaorvosi intézmény gondozása alá.

A tisztaságra való szoktatás és nevelés hiányát a főváros fogkefék kiosztásával, egészségügyi felvilágosítással, stb. igyekszik pótolni. Azonban feltétlenül el kell látni a tanonciskolákat zuhanyozókkal és fürdőkkel, mert itt nagyobb szükség volna rájuk, mint a többi iskolákban. Az egészségtan rendszeres tanítását is be kell vezetni a tanonciskolákba.

Sajnos, az OTI fogászati rendelője állandóan túl van terhelve. Azt hiszem nagy könnyebséget jelentene, ha az OTI-val a kezelési költségek tekintetében történő megállapodás alapján az iparostanoncok fogkezelését a főváros meglévő fogorvosi rendelőjében végeznék.

A tanoncok vizsgálása s az ezzel járó adminisztráció nagy terhet ró a négy tanonciskolai orvosra. Több tanonciskola-orvos kellene, hogy a tanoncok egészségének ellenőrzésén kívül, műhelylátogatásokkal, a szülőkkel és a mesterekkel való közvetlen kapcsolat kiépítésével is foglalkozhassanak, mert a tanoncok egészségi állapotának romlása sok esetben a foglalkozásukkal együttjáró ártalmakon, a rossz lakásviszonyokon, a helytelen táplálkozáson felül, az ezeket súlyosbító gondozatlansággal és hanyagsággal magyarázható.

A székesfővárosban jelenleg a tanoncok 54·6%-át gondozzák a tanonciskola-orvosok. Ha a főváros preventív ifjúságvédelme ki fog terjedni az

összes tanoncokra, e téren célszerű munkamegosztást kell bevezetni. Az OTI képességvizsgáló állomása mellett létesített orvosi rendelőnek a tanoncszerződés nélkül foglalkoztatott fiatalkorúak vizsgálatával kell elsősorban foglalkozni.

A fővárosi iskolaorvosi intézmény munkáját ismertető alábbi tábla mutatja, hogy a főváros területén elemi- és középiskolába járó gyermekek és fiatalkorúak közül kikre terjed ki az intézmény munkája. Eszerint az 1936—37. tanévben a főváros területén alsó- és középfokú tanintézményt látogató 150.767 gyermek és fiatalkorú 62·4%-át részesítette az intézmény megelőző egészségvédelemben.

Iskolafaj	1936—1937. évben beiratkozott tanuló	Ebből iskolaorvosi ellátás alatt áll	%
Óvodás	13.108	7.975	60·8
Elemi és polgári iskola	82.134	68.140	83·0
Középfokú és szakiskolás	37.752	8.186	21·7
Kereskedő- és iparostanonciskolás	17.773	9.717	54·6
Összesen	**150.767**	**94.018**	**62·4**

Látható a százalékarányokból, hogy a 14 éven felüli, tanintézményt látogató ifjúság orvosi felügyelete csak kis részben van megoldva. (21·7, illetve 54·6%).

Rámutattam arra, hogy miért van a tanonciskola-orvosokra szükség, amellett, hogy törvényeink értelmében minden iparostanonc az OTI-nak tagja és az intézet megelőző egészségvédelmi gondozásában is részesül. Ha az OTI képességvizsgáló állomása és az iskolaorvosi intézmény által lefolytatott vizsgálatok eredményének adatait vizsgáljuk, megállapíthatjuk azt is, hogy miért kell mind a két intézmény továbbfejlesztését és együttműködését is lehetővé tenni, illetve biztosítani.

1935-ben az OTI képességvizsgáló állomása 2923 fiatalkorút vizsgált meg. Ebből egészséges volt 2076 (71·02%), 847-nél (28·98%) állapítottak meg különböző betegséget. Az egyes megbetegedések előfordulásának gyakorisága az alábbiak szerint alakul:

	Eset	A megvizsgáltak %-a
Lúdtalp	2.325	79·50
Gerincelferdülés	185	6·33
Angolkór nyomai	761	26·03
Szervi működéses szívelváltozás	554	18·99
Vérszegénység	492	16·83
Rosszultáplált	392	13·41
Hőemelkedés	937	32·05
Pozitív Röntgen	126	4·31
Mandula megnagyobbodás	420	14·37
Golyva	90	3·08
Egyéb mirigymegnagyobbodás	10	0·34
Látászavar	260	8·89
Hallászavar	70	2·39
Idegrendszer, vagy lelki elváltozások	290	9·92

Ha a képességvizsgáló állomás és a fővárosi iskolaorvosok által az iparostanonciskolákban az 1934—35. évben lefolytatott vizsgálatok adatait összehasonlítjuk — amennyire ezt az összehasonlítást a vizsgálatok különböző szempontjai és a vizsgálatot végző orvosok szubjektív megállapításai megengedik — azt látjuk, hogy a képességvizsgáló állomás adatai egészségügyi szempontból rosszabb helyzetet tárnak elénk, amiből arra kell következtetni, hogy a képességvizsgáló intézet által a tanoncokon kívül vizsgálat alá vont fiatalkorú napszámosok, kifutók, stb. egészségügyi helyzete a tanoncokénál sokkal szomorúbb lehet.

Az iparosiskolai orvosok által 1934—35. iskolai évben megvizsgált 4878 tanoncnál megállapítható megbetegedések:

	Eset	A megvizsgáltak %-a
Lúdtalpa van	994	20·40
Scoliosis habitis-a van (hibás testtartás)	206	4·23
Scoliosis rachitica (hibás testtartás)	43	0·88
Szervi szívbaj és szívbajgyanus	91	1·85
Rosszulfejlett	608	12·41
Aktív tüdő (hylus) tbc.	20	0·41
Inaktív tüdő tbc.	73	1·50
Csont, izület stb. tbc.	22	0·45
Túltengő mandulájú	251	5·15
Golyvás	88	1·80
Szemüveget hord	211	4·33
Nagyothalló	52	1·06
Kifejezetten ideges	40	0·90

Mindkét vizsgálatnál feltűnően nagy a dolgozó ifjúság között a lúdtalpúak száma, ami a munkagépek és munkapadok mellett való hosszas álldogálásnak és a rosszul elkészített cipőknek a fejlődő csontrendszerre való káros hatását mutatja. Eme hibából származó tünetek később erősen befolyásolják a munkaképességet.

Összefoglalva az elmondottakat, látjuk, hogy a munkásifjúság *preventív egészségvédelmét* tovább kell fejleszteni, mert a munkabírás zavartalanságát és fokozását, a betegségek, a korai megrokkanás és az elálló szociális bajok csökkenését csak ezen az úton tudjuk biztosítani.

c) *Üdülés testnevelés, leventeügy*).

Üdülés. (nyaralás, kirándulások.)

Az ifjúság üdültetése, úgy anyagi, mint szervezési szempontból könnyebb feladat, mint a gyermekek üdültetése. A felügyelő-személyzet kevesebb lehet s állandó jellegű épületekre csak ott van szükség, ahol a fiatalkorúak egészségi állapota ezt külön megkívánja. Egyébként álló- vagy folyóvíz

mellett felállított *sátortábor* megfelelő megoldás. A felügyelő-személyzetnek azonban rátermettnek kell lennie, mert az ifjúsági nyaraló-táborokban célszerű kihasználni azt a bőséges alkalmat, amely az ifjúság nevelésére és oktatására nyílik.

Az üdültetéssel kapcsolatban meg kell említenem az ifjúsági kirándulásokat, melyek az ifjúsági vándormozgalomhoz (legényegyletek) és a sportszerű turisztikához kapcsolódnak s az ifjúság ismereteinek bővítésére is alkalmasak.

Az Országos Társadalombiztosító Intézet nyaraltatása. Az intézet 1935. év óta foglalkozik nyaraltatással. 1935. év nyarán a Magyar Cserkészszövetség útján kísérletképen 871 tanonccserkésznek 14 napos táborozását fejenkint és naponkint 1 pengővel támogatta. Az üdültetéssel felmerült 28.000 pengőt kitevő költséget az öregségi, stb. biztosítási ág egészségvédő és gyógyító eljárási alapja terhére számolták el. Ugyanez évben az intézet Balatonaligán a Székesfővárosi Testnevelési Felügyelőség által üdültetés céljára átengedett sátortáborban kísérletképen, saját szervezésében is lebonyolított ez évben egy 14 napos üdültetést, amelyen 82 tanonc vett részt.

Az 1936. évben az intézet a tanoncnyaraltatásra már 180.000 pengőt irányzott elő. Az üdültetésben azok a 17 éven aluli biztosítottak vehettek részt, akiket az orvosi vizsgálat egészségi szempontból rászorulóknak minősített. A nyaraltatott fiatalkorúak száma ez évben 4022 volt. Az üdültetést az OTI részben a saját kezelésében, részben a Cserkészszövetség útján bonyolította le. Az intézet által nyaraltatott budapesti fiatalkorúak száma 1407 (35%) volt. (614 fiú és 793 leány).

Az OTI saját kezelésében Balatonkenesén 2—3 hetenkint váltott csoportokban 100—100 fiút üdültetett, Balatonlellén háromhetenkint váltott csoportokban 50—50 leányt, a Hűvösvölgyben a Zsófia Szanatórium Heinrich-üdülőjében kéthetenkint váltva, 100—100 leány üdüléséről gondoskodott. Balatonszabadiban, a Balaton partján, Diósgyőrött a Bükkben, és Gyulán kéthetenkint váltva 100—100 fiút üdültetett sátortáborokban, cserkésztisztek vezetése alatt.

A cserkésztanoncok számára, fejenkint napi 1 pengő táborozási segéllyel, és az utiköltség megtérítésével tette lehetővé az üdülést. Az üdülőtelepeken állandó orvosi ellenőrzés mellett egészségügyi ismeretek elméleti és gyakorlati elsajátítása, általános kulturális ismeretek szerzése és a szociális szemlélet kimélyítése érdekében a felügyelő orvosi személyzet előadásokat tartott a fiatalkorúaknak.

A ruházat kérdését célszerűen oldotta meg az OTI: a leányok pettyes mosóegyenruhát, fürdéshez fürdőtrikót, a fiúk fürdőnadrágon kívül trikót, sportnadrágot, sapkát és szandált kaptak.

A OTI üdültetése biztató kezdet volt és az eddig elért kitünő eredmények arra vezettek, hogy az üdültetés jótékony hatását a következő eszten-

dőkben az önkormányzat már a rászoruló fiatalkorúak nagyobb rétegére fogja kiterjeszteni.

A székesfőváros levente-nyaraltatása. A leventék nyári táborozását a leventetörvény (1921 : LIII.) végrehajtási utasításának (9000/1924.) kiadását követő évben, 1925-ben valósította meg a főváros Testnevelési Bizottsága. A táborhelyeket úgy választották meg, hogy lehetőleg víz mellett legyenek.

Az első táborozást Szárszón 300 levente részére rendezte a Testnevelési Felügyelőség. 1926-ban már körülbelül 1000 levente nyaralt Szántód, Zamárdi, Tata-Tóváros, Budakalász és Tiszazug községekben felállított táborokban. Ettől kezdve minden évben 1000—1500 levente részesült nyaraltatásban.

A leventék üdülésének célját szolgálja Érden a gróf Károlyi Imre birtokának parcellázásával kapcsolatban 1 katasztrális holdon 50.000 pengő költséggel létesített 80 férőhelyes üdülőház.

Siófokon 1930-ban létesített a főváros Testnevelési Bizottsága leventeüdülőt, 1934—35-ben pedig 40 férőhelyesre bővítette azt.

A Balaton melletti táborhelyeket évről-évre nehezebb volt megszerezni, ezért a főváros, a törvényhatósági bizottság testnevelési szakbizottságának javaslatára, 1936-ban Balatonaligán 5800 négyszögöl területet, Fonyódon pedig körülbelül 2300 négyszögöl területet vásárolt táborozás céljára.

A fővárosi leventék 1936-ban 80—80 főnyi csoportokban, kéthetenkint váltva, június hó 22-től augusztus 16-ig Kenesén, Aligán, Szárszón, Fonyódligeten üdültek sátortáborokban. A II., III. és V. kerületi leventék Kenesén, az I., IV., VIII. és XI. kerület leventéi Aligán, a VII. és XIV. kerület leventéi Szárszón, a VI. kerületi leventék Fonyódligeten.

A táborok vezetősége külön gondot fordított az úszásoktatásra. Fonyód-Bélatelepen segédoktatóképző tanfolyamot, Siófokon pedig vitorlástanfolyamot szerveztek. Az egyes táborokban a leventék foglalkozását és szórakozását egységes munkarend szabályozta. A siófoki üdülőben az érettségizett leventék, az érdi magaslati üdülőben pedig a gyenge szervezetű leventék üdültek. Az üdültetett leventék száma 1936. évben meghaladta a 2000-et.

Sajnos, a leventék üdültetésénél az egészségügyi és szociális szempontok nem érvényesülnek eléggé. A leventéket ugyanis orvosi vizsgálat nélkül a leventeoktatók válogatják ki. Az oktatóknak azonban rendszerint nincs idejük ahhoz, hogy a ráutaltságot, a levente szociális viszonyainak családlátogatás útján való megvizsgálásával döntse el.

A leventék üdültetésének költségeit a törvényhatósági testnevelési alap fedezi, az utiköltséget az egyes kerületek testnevelési alapjai fizetik. Az utiköltségekhez az a levente, akinek helyzete megengedi, 5 pengőig utiköltségmegtérítést fizet.

A leventék üdülésére szolgál a *fővárosi dunai leventeuszoda*, melyet 1929-ben mintegy 40.000 pengő költséggel létesített a főváros és 1932-ben 60.000 pengő költséggel létesített *lágymányosi levente vízi-sporttelep* is. A

levente-uszodának 1936. nyarán 40.364, a levente vízi-sporttelepnek 14.579 látogatója volt. Az uszoda igénybevételéért a leventék 2 fillért fizettek. A vízi-sporttelep használata ingyenes. A vízi-sporttelepen 700 vetkőzőhely, 30 evezős- vitorlás- és motoroscsónak áll a leventék rendelkezésére.

Üdültetés társadalmi szervek útján. Társadalmi szervek útján kevés fiatalkorú üdül. Kenesén táborozott az I. kerületi »Süss« vállalati levente-egyesület 50 leventéje. Állandó baraktábora van a dunavecsei szigeten a Budapesti Keresztyén Ifjúsági Egyesületnek, ahol az egyesület tanonc- és leventeotthonának tagjai nyaralnak. Itt 1936-ban összesen 260 ifjú nyaralt. A tanonccserkész-csapatok táborozásai útján 1936-ban körülbelül 200 tanonc nyaralt.

Megállapítható, hogy az 1936. év nyarán hozzávetőleg *3500—4000 budapesti tanonc és levente részesült nyaralásban.* (nem számítva ide a tanonc-cserkészek táborozásait.) A munkásifjak nyaraltatásának egyik akadálya volt nyári szabadságuk rendezetlensége. Eddig csak azok nyaralhattak, akiket munkaadójuk saját elhatározásából fizetésnélküli szabadságra engedett. Az 1936. évi VII. t.-c. (az ipartörvény novellája) a tanoncoknak a nyári időszakban kétheti fizetéses szabadságot biztosított. Miután a levente- és tanonccserkész-táborozásnál az üdülésben részesülőknek csekély térítési díjat kell fizetni (2—4 pengőt), ez a rendelkezés az üdülésre szoruló ifjaknál megoldja az üdülés anyagi gondját is.

Kirándulások.

Az OTI kirándulásai. A fővárosban különösen fontos, hogy az ipari műhelyekben dolgozó ifjúság szabadidejét felüdülésre, önmaga gondozására fordítsa és legalább vasárnapját a szabad levegőn tölthesse el. Miután az OTI, férőhely hiányában sok tanoncot nem tudott üdültetni 1936. évben, azokat a 17 éven aluli biztosítottakat, akik a nyár folyamán a vidéki nyaraltatásban nem részesültek, szeptember 27-ig, minden vasárnap egésznapos kirándulásokra vitte. Az utiköltséget, az ellátás költségeit, stb. fedezte.

Egyházi és társadalmi szervek által rendezett kirándulások. Kirándulásokat szervezett 1936. évben tanoncok részére néhány egyesület is.

A *Katolikus Tanoncokat Védő Egyesület* (II., Toldy Ferenc-utca 30.) Esztergomba, Visegrádra, Dömösre vezetett hajókirándulásokat. A kirándulásokon 600 tanonc vett részt. 38 kirándulás volt átlag 75 tanonccal. A kirándulások összköltsége 200 pengő volt, a résztvevők 100 pengőt megtérítettek.

A *Szociális Testvérek Társasága* (XIV., Thököly-út 69.) iparostanoncleányok részére rendez vasárnaponkint kirándulásokat a budai hegyekbe.

A *Keresztény Ifjak Országos Egyesülete* (VIII., Reviczky-utca 9.) 14 napon át, naponta 45 tanoncot vitt Nógrádverőcére. Összesen 630-an vettek

részt a kirándulásokon. Összes költség 250 pengő volt, ebből a kirándulók 120 pengőt térítettek meg.

A *Budapesti Keresztyén Ifjúsági Egyesület* (VIII., Horánszky-utca 26.) 16 napon átlag 26 ifjút vitt kirándulásra. Az összes kirándulók száma 140 volt. A kirándulások helye a budai hegyek, Kamaraerdő, Dunavecse. A 300 pengőt kitevő összköltséget a kirándulók megtérítették.

A legények vándormozgalmát a katolikus legényegyletek és a Keresztyén Ifjúsági Egyesület (KIE) támogatja. Ezek a világszövetségükhöz tartozó külföldi szervezetekkel kapcsolatot tartanak fenn.

A Budapesti Központi Katolikus Legényegylet 1936-ban csereakciót bonyolított le Németországgal, 30 legényt helyezett el Budapesten és gondoskodott ellátásukról. Ugyanannyi magyar fiút küldött Németországba. A KIE ifjúsági szállójában 1935. szeptembertől 1936. augusztusig 1457 fiatalember fordult meg (nagyobbrészt iparoslegények), akik között négy földrésznek 23 országából 512 külföldi volt.

Testnevelés.

Hazánkban, a háború előtt csak az alsó- és középfokú iskolába járó tanulók részére volt kötelező a testnevelés. Az iskolákat elhagyó ifjúság, valamint a főiskolás ifjúság testneveléséről nem történt gondoskodás. Erről az egészségügyi szempontból jelentős hiányról s egyben a testnevelés teljes átszervezéséről gondoskodott a testnevelésről szóló 1921. évi LIII. t.-c., amely összefoglalta az e kérdést szabályozó eddigi intézkedéseket, elrendelte a lakosság 12—21 éves korcsoportjának kötelező testnevelését, felállította a testnevelési főiskolát és elrendelte a nemzeti stadion felállítását. A testnevelési törvény végrehajtásáról a 9000/1924. V. K. M. számú rendelet intézkedik. A középfokú iskolákban *mindkét nemű* tanulóifjúság részére kötelezővé teszi a rendszeres testnevelést, a főiskolai hallgatók számára a kötelező testnevelésen túl sportolási lehetőségeket biztosít és kimondja *az iskolát elhagyó* 12—21 éves *finemű* ifjúság testnevelési kötelezettségét is.

A törvény 1. §-a szerint a testnevelés feladata, hogy: »az egyén testi épségének megóvása, lelki és testi erejének, ellenálló képességének, ügyességének és munkabírásának kifejlesztése által megjavítsa a közegészség állapotát, gyarapítsa a nemzet munkaerejét.«

A törvény figyelmeztet a testnevelésnek úgy az egyén, mint a köz szempontjából jelentős hatásaira, egészségügyi, jellemnevelő és nemzetgazdasági jelentőségére.

A sport edzi az ifjúságot, ellensúlyozza a foglalkozásokból eredő káros, hatásokat, fejleszti a tetterőt, önfegyelmezésre szoktat, növeli a munkabírást és fokozza a közösségi érzést és az ifjúság *szabadidejét* nemes szóra-

kozással tölti ki. A testnevelés tehát hatásai, eredményei következtében jelentős ifjúságvédelmi tényező.

Ezek a hatások és eredmények egyúttal meghatározzák azt is, hogy milyen vonatkozásban érdekel bennünket a testnevelés. A testnevelés, a sport, szociális-egészségügyi szempontból akkor hatékony, ha általános, vagyis tömegsport, amely az egészség védelmét tartja szem előtt és nem válik a szervezetet romboló rekordhajszolássá. A népegészségügyi vonatkozás mellett azonban a jellennevelő hatást is kidomborítja, vagyis az ifjúság lelki egészségének ápolását is végzi.

Az ifjúsági testnevelés irányítása állami feladat, amelyet az állam közvetve gyakorol. Az irányítás az Országos Testnevelési Tanács és a helyi hatóságok kezében összpontosul. Az OTT, mint testnevelési és sportfelügyeleti hatóság, összekötő kapocs az általános iskolai és az egyesületi testnevelés között.

A helyi hatóságok a testnevelést sportterek létesítésével és fenntartásával, az iskolai testnevelés biztosításával, az iskolát elhagyó, testgyakorlásra köteles ifjak nyilvántartásával látják el. A testnevelési törvény szerint a helyi hatóság köteles a testnevelést előmozdítani. Ennek érdekében a helyi hatóságok részben közigazgatási tisztviselőkből, részben a törvényhatósági képviselőtestületből kinevezett tagok közül Testnevelési Bizottságokat létesítenek. A testnevelés ügyét — elsősorban a leventeintézmények működését — ezek a bizottságok ellenőrzik.

A középiskolás és főiskolai ifjúság testnevelését külön ismertetem. E helyen a tanonciskolákba járó és a tanoncszerződés nélkül foglalkoztatott 12—21 éves *finemű* ifjúság testneveléséről és az ezen testnevelést elsősorban ellátó szervezetről, a levente-intézményről adok tájékoztatót.

Levente-intézmény.

Miután a tanonciskolában testnevelés nincs, s a középfokú iskolába járó tanulók részére létesített sportintézményeket a tanoncok nem vehetik igénybe, a tanoncok testnevelése a levente-intézmény keretében történik. A levente-intézménybe tartoznak továbbá a tanoncszerződés nélkül foglalkoztatott munkásifjak, a középiskolát elhagyó ifjúság 21 éves koráig, általában minden ifjú, aki nem tagja olyan tanintézménynek, ahol a testnevelés kötelező. A törvény azonban az iskolát elhagyó *leányifjúság* testneveléséről nem gondoskodik.

A főváros területén az 1936—1937. kiképzési év kezdetén a levente-intézmény keretébe testnevelésre kötelezett ifjak száma 27.783 volt.

Az ifjúság eme nagy csoportjának testnevelését a fővárosban a következő szervek irányítják, illetve végzik:

1. az Országos Testnevelési Tanács (OTT),
2. a Levente Sportok Országos Központja (LESOK),
3. a törvényhatósági testnevelési bizottság,
4. a kerületi testnevelési bizottságok,
5. a testnevelési felügyelők (ifjúsági vezetők, oktatók),
6. a levente egyesületek.

A LESOK, a levente-egyesületeknél, sport tekintetében kezdeményező, véleményező és felügyelő szerv. Irányítja, támogatja, ellenőrzi és fejleszti az egyesületek *sportműködését*, sportpályák, úszodák, lőterek létesítését, karbantartását elősegíti, országos versenyeket és sportünnepélyeket rendez. Kapcsolatot tart fenn a levente-egyesületek és a társadalmi sportegyesületek és szövetségek között.

A leventeoktatás központi irányítását fővárosunkban a *törvényhatósági testnevelési bizottság* látja el, amelynek elnöke a polgármester. Tagjait a törvényhatósági bizottság saját kebeléből, az OTT elnöke pedig a sportélet terén tevékenykedő szakemberekből nevezi ki. A bizottság előadója a székesfőváros testnevelési felügyelője. A bizottság hatásköre a leventeoktatás költségvetésének megállapítására is kiterjed.

Az egyes kerületek az elöljáró elnöklete alatt *kerületi testnevelési bizottságokat* alakítanak. Ezek irányítják a kerületi testnevelési felügyelőséggel együtt a leventeoktatást. Az elöljáró nyilvántartást vezet a leventeoktatásra kötelezettekről, a kerületi számvevőség és pénztár útján kezeli a testnevelési alapnak a levente-intézményt érintő bevételeit, amely a rendes költségvetési előirányzatból, magánvállalatok járulékából, adományokból és a leventebírságokból áll.

A levente-egyesületek. A leventeköteles ifjak testnevelése a levente-egyesületekben történik. Az OTT a testedzés terén nagyobb érdemeket szerzett egyesületeknek azonban megengedheti, hogy saját költségükön külön leventeosztályt alakítsanak. A Magyar Cserkészszövetség kötelékébe tartozó cserkészcsapatoknak joguk van külön leventeosztályt létesíteni.

A levente-egyesületeket a kerületi testnevelési hatóságok alakítják meg és tartják fenn s ugyancsak ők utalják be az egyesületekbe a testgyakorlásra köteles ifjakat is.

A levente-egyesületek a tagok által választott tisztikar (elnök, alelnök, jegyző, pénztáros, ellenőr, könyvtáros) vezetése alatt, egységes alapszabályok szerint működnek. Céljuk: testben és jellemben erős, tisztaerkölcsű leventék nevelése.

Ennek érdekében alapszabályaik szerint:

a) A leventék testi erejét és ügyességét, munkabírását és betegségekkel szemben való ellenállóképességét a helyi viszonyoknak megfelelő testgyakorlással fejlesztik és fokozzák. A szegénysorsú leventéket *anyagi támogatásban* részesítik.

b) A leventéket hazaszereteten és becsületérzésen alapuló fegyelemre, szigorú kötelességérzésre és *tiszta erkölcsi életre szoktatják.*

c) A leventéket *egészséges, mértékletes életre* nevelik és a betegségek elleni védekezésre és első segélynyujtásra megtanítják.

d) Elméleti és gyakorlati eszközökkel, *tanfolyamok, népszerű előadások tartásával,* dalárda és zenekarok szervezésével, műkedvelői előadások tartásával, jó könyvek és hírlapok beszerzése által az ifjúságot jóra és szépre nevelik.

e) »*Ifjúsági Otthont*« *tartanak fenn.* Ezzel az ifjúságot a korcsmától távoltartják, társaséletre és ezáltal összetartásra és nemes értelemben vett szórakozásra szoktatják.

f) A gyakorlati élethez, az egyes foglalkozási ágakhoz szükséges *szakismeretek* kellő elsajátítására és bővítésére irányuló minden törekvést támogatnak.

A levente-egyesületek, mint látjuk, alapszabályaikkal alkalmasak arra, hogy a dolgozó ifjúság védelmének összes hiányait egyetlen intézmény keretében pótolják.

A törvény kötelező erejénél fogva tagjai sorában tartozik minden dolgozó, vagy munkanélkül álló 12—21 éves ifjú, tehát az egyetemes ifjúságvédelem nagyvonalú kiépítéséhez a legmegfelelőbb keretet szolgáltatja.

A vonatkozó jogszabályok kimondják, hogy a leventeköteles ifjak kötelesek évente nyolc, illetve kilenc hónapon keresztül heti három órán át résztvenni az egyesület testnevelő munkájában, a vasárnapi és ünnepi istentiszteleteken megjelenni és a népművelő előadásokon résztvenni. A mulasztó leventéket fegyelmi bírsággal, a munkaadót pedig pénzbírsággal sujtják.

A testnevelés eszközei: játék, rend- és szabadgyakorlatok, céllövés, a sportszakosztályokban pedig atlétika, torna, labdarugás, bírkózás, ökölvívás stb. Ha a helyi viszonyok lehetővé teszik, az oktatás kiterjed az úszásra, evezésre, sielésre, vitorlázó repülésre, túrisztikára is.

A testnevelési bizottság gondoskodik arról, hogy a leventeoktatás a téli hónapokban alkalmas zárt helyiségben történhessék és gondoskodik az ifjúsági oktatók díjazásáról is.

A leventék általános testnevelése mellett a *sportszakosztályok* különleges kiképzést és szakszerű sportnevelést is adnak. Itt már rendszeres tréningre és versenyzésre való nevelés folyik, amelyet testnevelési tanárok és szakoktatók vezetnek. Évente ünnepélyes keretek között levente-versenyeket tartanak. A főváros területén a sportoló leventék száma 1936-ban kb. 1800 volt s az évzáró versenyekkel kapcsolatban lebonyolításra kerülő összetett rajversenyeken 1936-ben Budapest leventéi az I., III., IV. helyet foglalták el. A sportszakosztályba való felvételt orvosi vizsgálat előzi meg. Az orvosi vizsgálatot a leventekiképzési év elején a kerületi tiszti orvosok

végzik. A már sportoló leventéket 1935. december óta a főváros iskolaorvosi intézménye keretében felállított szív- és sportszakorvosi rendelőjében ellenőrzik. A sportorvosi vizsgálók a jelentkező leventék mintegy 21%-át voltak kénytelenek a versenyzéstől eltiltani. A többi levente, ha nem jár fővárosi tanonciskolába, orvosi vizsgálatban *nem részesül.*

A testnevelési törvény a nagyobb ipari és kereskedelmi vállalatok kötelességévé tette leventeköteles alkalmazottaik testnevelési szükségleteinek biztosítását. Olyan vállalatok, amelyek 1000 alkalmazottat foglalkoztatnak, — akik közül legalább 100 leventekötelezettség alá esik — kötelesek levente-egyesületet alapítani, azok fenntartási költségeit, a szükséges helyiségeket, felszereléseket rendelkezésre bocsátani.

A testnevelési felügyelőség által fenntartott, 793 csoportra osztott levente-egyesületen kívül 60 csoportra osztott vállalati levente-egyesület is van Budapesten. Az utóbbiak közül külön ki kell emelni a Ganz-féle gépgyárak, az Állami Gépgyárak, az Elektromos Művek, a BSzKRt által fenntartott levente-egyesületek működését. A főváros területén a levente-egyesületek száma 1936-ban 84 volt. A sok egyesület azonban a testnevelési munka egységes irányítását megnehezíti, ezért a levente-intézmény átszervezésével kapcsolatban tervbevették az egyesületek összevonását is. Előreláthatólag kerületenkint egy-egy egyesület fog működni. 1936-ban az összes levente-oktatók száma Budapesten 288, a segédoktatók száma kb. 1800 volt.

A leventeintézmény működésének kedvező hatása érezhető. Szükség volna azonban a tevékenység eddigi kereteinek továbbfejlesztésére. Ez azonban az anyagi eszközök hiánya miatt nem vihető keresztül. A levente-intézmény anyagi szükségleteinek előteremtése a testnevelési törvény értelmében a helyi hatóságokra és a társadalomra hárul. Az állam hozzájárulása a lóverseny-fogadások 8%-ából és a fogadási irodák részéről fizetett illetékek 2%-ából áll. Ez az összeg az 1935/36. költségvetési évben 340.000 pengőt tett ki. A főváros 1936-ban több, mint 500.000 pengővel támogatta a levente-intézményt és a testnevelési alap bevételének 95%-át a főváros hozzájárulása tette ki, vagyis a levente-intézmény továbbfejlesztése érdekében az állam részéről kellene fokozottabb áldozatot hozni.

Ismétlem, hogy a levente-intézmény látszik a legalkalmasabbnak arra, hogy a dolgozó ifjúság általános szociális, egészség- és nevelővédelmi intézménye legyen. Meg kellene szervezni a leventekötelesek általános orvosi felügyeletét és a levente-otthonok szaporításával az ifjúság nevelővédelmének a levente-intézménnyel való teljes összekapcsolását. A levente-egyesületek alapszabályai módot nyujtanak arra, hogy az inséges leventék anyagi támogatásban is részesüljenek. A munkanélkül álló leventeifjúság különleges védelmét is ennek az intézménynek a keretében lehetne megoldani. Ezzel az ifjúságvédelem főként a munkásifjúságot átfogó ifjúságvédelmi intézményhez jutna.

Itt is hangsúlyozom azonban a testnevelési törvényeknek azt a hiányát, hogy csak a fiúk testnevelését teszi kötelezővé, pedig a leányifjúság egészségügyi kérdései ugyanolyan figyelmet érdemelnének, mint a serdülő ifjak egészsége.

3. Nevelővédelem.

(A szabadidő helyes felhasználása.)

Az ifjúságvédelem területén a gazdasági, szociális- és egészségvédelmen kívül a nevelővédelemnek van különleges jelentősége. Ez a védelmi ág a dolgozó és a munkanélküli ifjú szabadidejének felhasználásával, műveltsége mélyítésére, erkölcsi nevelésére és szakmai továbbképzését célzó ismeretek közlésére törekszik.

Az iparosifjúság nevelése a jelenkor világnézeti harcai közepette kétszeres jelentőségű és a maga szellemi szervezetlenségében és érzelmi kiforratlanságában a legnagyobb szüksége van céltudatos irányításra, szellemi és erkölcsi életének megerősítésére.

A dolgozó ifjúság szabadidejének megfelelő hasznosítása szoros kapcsolatban van a munkaidő kérdésével és szociális helyzetükkel. A napi 10—14 órai munkában kifáradt ifjúnak nem marad sem fizikai, sem szellemi energiája arra, hogy szabadidejében saját maga művelésével, továbbképzésével törődhessék, foglalkozhassék. Az elsőrendű életszükségletek kielégítésének hiánya és az azok megszerzéséért folytatott állandó küzdelem pedig ki is öli az ifjúból a vágyat a kultúrszükségletek iránt.

A nevelővédelemnek kettős kötelessége van. Egyrészt el kell vonni a munkásifjúságot az egészségére és erkölcsi fejlődésére káros szórakozásoktól, (korcsma, kártya, silány olvasmányok, zúgmozik, stb.) másrészt érdeklődését lekötő hasznos szórakozással, sporttal és neveléssel kell szabadidejét kitölteni.

Az ifjúságot jogszabályaink is igyekeznek távoltartani az egészségére és erkölcsi fejlődésére káros szórakozásoktól. A közerkölcsiség védelme érdekében 151.000/1927. B. M. szám alatt kiadott rendelet az ifjúság lelki és erkölcsi épségének a káros külső befolyásoktól való megóvása végett indokolt esetekben eltiltja, hogy 16 éven aluli fiatalkorúak nyilvános mozi, színi- és egyéb előadásokon, stb. megjelenhessenek. Tiltja továbbá a káromkodást, a trágárságot, a szeméremsértő viselkedést, s az ilyen képek, szobrok kirakatba helyezését stb.

Az 1923. évi 60.002. sz. rendelet a ponyvairodalom elleni intézkedésekről szól és főként annak az ifjúságra gyakorolt mételyező hatását kívánja ellensúlyozni.

Az ifjúság védelméről szóló 1927. évi XXXIII. t.-c. pedig tiltja, hogy nyilvános szórakozóhelyeken 18 éven aluli fiatalkorúak részére szeszesítalt szolgáltassanak ki.

Ezek a tiltó szabályok pozitiv formában nem gondoskodnak az ifjúság nevelővédelméről és szabadidejének helyes felhasználásáról, illetve ennek intézményes megszervezéséről.

Az ifjúság nevelővédelmét a ifjúságvédő szervezetek, egyesületek, legényotthonok, tanoncotthonok igyekeznek biztosítani. Működésük azonban nem terjed ki az ifjúságvédelem egész területére. Az iskolából kikerülő fiatalkorú belátásától, meggyőződésétől függ, hogy eme egyesületek, intézmények munkájában részt vesz-e, az internátusok fegyelmét pedig rendszerint csak szükségből vállalja.

A főváros felismerte az ifjúsági nevelővédelmi munka jelentőségét és fontosságát, de látta azt is, hogy bár a társadalmi szervek dolgoznak az ifjúság nevelővédelme érdekében, munkájuk széttagolt és az ifjúságnak csak egy-egy csoportjára szorítkozik. Ezért utasította a főváros »Iskolánkívüli Népművelési Bizottságá«-t, vegye fel programmjába az ifjúsági nevelővédelmi munka minél teljesebb kiépítését olyan intézmény kapcsán, amelynél a tagság kötelező s így átfogja az egész ifjúságot.

Minthogy pedig a főváros ifjúságának testnevelését és sportolását a levente-intézmény hivatott biztosítani és ebben a vonatkozásban munkájának nevelővédelmi értéke van, önként kínálkozott az a megoldás, hogy a főváros Iskolánkívüli Népművelési Bizottsága ezt a munkáját a levente-intézményhez kapcsolja.

a) *A főváros Iskolánkívüli Népművelési Bizottságának nevelővédelmi munkája a levente-egyesületek keretében.*

A levente-egyesületek megalakulásuk után kísérletet tettek arra, hogy az ifjúság általános szociális, jóléti és egészségügyi védelmével és szabadidejük felhasználásának irányításával is törődjenek.

A levente-egyesületeknek alapszabályaik értelmében törekedni kell könyvtárral és olvasóteremmel felszerelt »levente-otthonok« felállítására, ahol előadásokkal, felolvasásokkal igyekezni kell az ifjúságban kifejleszteni és erősíteni a közösségi érzést.

A levente-egyesületek legnagyobb részének azonban mindezideig még nincs saját helyisége. A leventék részére az ismeretterjesztő és szórakoztató előadásokat a különböző tanonciskolákban és ifjúsági egyesületek által átengedett otthonokban tartják meg. 1936-ig csak négy levente-otthon létesült. Ezek közül a II., Fő-utca 68. és a XIV., Aréna-út 1. szám alatti otthonok levente-szállóval kapcsolatosak. Az V. ker., Újpesti rakparti otthon (Dráva-utca sarok) sportház is, a XI. ker., Verpeléti-út 3. szám alatti csak levente-otthon. A levente-egyesületek 1935-ig önállóan végezték a leventék nevelését és oktatását, a levente kultúrcsapatok közreműködésével, melyek a levente-egyesületekben ismeretterjesztő és szórakoztató stb. előadásokat tartottak.

A székesfőváros népművelési bizottsága fokozottabban 1935. évben kapcsolódott be a levente-egyesületek munkájába és ezzel az ifjúság nevelővédelmébe.

Az iparostanonciskolákkal kapcsolatos egyes levente-egyesületekkel a fővárosi népművelés már több, mint egy évtizede együttesen végezte az erkölcsi, értelmi, hazafias és állampolgári neveléssel járó feladatokat, továbbá az egészségügyi és szakirányú ismeretterjesztés munkáját. 1935. évben a bizottság ezt a működését kiterjesztette és egységessé tette. A bizottság igazgatója és a szakelőadók időnkint értekezletet tartanak a kerületi testnevelési vezetőkkel.

A bizottság által az 1935—36. kiképzési évben leventék (tanoncok, fiatal segédek és leventeköteles segédalkalmazottak stb.) részére tartott előadások :

Sorszám	Az előadás helye	Az előadások száma összesen
1	Budai Katolikus Legényegyesület, II., Fő-utca 68.	34
2	Óbudai Evangélikus Ifjak Köre, III., Zichy-utca 7.	15
3	Deák-téri Evangélikus Konfirmáltak Egyesülete, IV., Sütő-utca 1.	13
4	Cipész- és bőröndösiparostanonciskola, IV., Cukor-utca 6.	72
5	Cukrász-, pék-, molnáriparostanonciskola, V., Honvéd-utca 27.	108
6	Borbély- és fodrásziparostanonciskola, V., Sziget-utca 8—10.	168
7	Székesfővárosi szakirányú iparostanonciskola, VI., Érsek-utca 4.	84
8	Siketnémák iparostanonciskolája, VI., Érsek-utca 4.	5
9	Szakirányú iparostanonciskola, VI., Bajnok-utca 18.	265
10	« « VI., Szinyei Merse-utca 7.	75
11	Faipari szakirányú iparostanonciskola, VII., Kazinczy-utca	96
12	Iparostanonc Ifjúsági Önképzőkör, VI., Nyár-utca 9.	120
13	Fasori Evangélikus Konfirmáltak Köre, VII., Damjanich-utca 28/b	15
14	Szakirányú iparostanonciskola, VII., Dohány-utca 65.	220
15	Központi kereskedőtanonciskola, VII., Wesselényi-utca 38.	60
16	Országos Központi Katolikus Legényegylet, VII., Rottenbiller-utca 20.	6
16	Szakirányú iparostanonciskola, VII., Hernád-utca	52
17	« « VII., Őrnagy-utca 5.	65
18	Budapesti Keresztyén Ifjak Egyesülete, VIII., Horányszky-utca 26.	50
19	Szakirányú iparostanonciskola, VIII., Szentkirályi-utca 12.	180
20	« « VIII., Német-utca 44.	36
21	Építőipari « VIII., Német-utca 44.	36
22	« « VIII., Német-utca 44.	36
23	Szabó szakirányú iparostanonciskola, VIII., Bezerédi-utca 10.	84
24	Borbély-, fodrásziparostanonciskola, IX., Ranolder-utca 22.	120
25	Húsipari iparostanonciskola, IX., Telepy-utca 17.	120
26	Iparostanonciskola, X., Szent László-tér	96
27	Kőbányai Katolikus Legényegylet, X., Kada-utca 38.	25
	Összesen	2.220

Az előadások tárgyuk szerint a következőképen oszlottak meg: ethikai 362, irodalmi 20, történeti 11, földrajzi 16, természettudományi 83, közgazdasági 57, ipari és technológiai 332, állampolgári és jogi 343, egész-

ségügyi 567, sport és testnevelési 6, időszerű kérdések 20, művészet és művészettörténet 403. Az előadásokon résztvevő hallgatók száma 16.800 volt.

A legtöbb előadást az egészségtan köréből tartotta a bizottság, az OTI közreműködésével. A tárgykör főként az ipari balesetekre és azok elhárítására vonatkozott.

A Magyar Vöröskereszt Egylet a leventék részére a bizottság előadásaitól függetlenül tartott egészségügyi tanfolyamot 1936-ban a III., VIII., X. és XI. kerületekben. A leventék az elsősegélynyujtásban és betegszállításban nyernek kiképzést. A tanfolyamok ősztől-tavaszig tartanak. Az egylet 1937-ben gázvédelmi tanfolyamot szervez a leventék részére.

Úgy a bizottság előadásai, mint a Vöröskereszt Egylet tanfolyamai főleg a munkásifjúság hiányos egészségügyi ismereteit igyekszik pótolni. Fontos ez, mert az egészségtan tanítása a tanonciskolákban csak nagyon korlátozott lehetőségek között érvényesül.

Nevelőmunkát végeznek a levente-kultúrcsoportok is. Ezek működését a székesfőváros Testnevelési Felügyelősége a bizottság hatáskörébe utalta. A levente kultúrcsoportok tagjai a leventeegyesületekben és a testnevelési óra keretében adnak elő szavalat-, ének-, zene-, stb. műsorszámokat. A főváros területén hat kultúrcsoport működik és ezek az 1935—36. kiképzési évben 204 helyen 935 esetben tartottak előadást.

A kultúrcsoportokon kívül, a XI. kerületet kivéve, minden kerületben van levente-zenekar, átlag 30 főnyi létszámmal.

A népművelési bizottságnak a főváros területén 33 vándor népkönyvtára van. Ezek között ifjúsági könyvtárak is vannak. Egy-egy vándorkönyvtárnak átlag 100 irodalmi és ismeretterjesztő könyve van. A bizottság 8 vándorkönyvtárat a levente-egyesületek helyiségeiben helyezett el. Az 1935—36. kiképzési év folyamán a könyvtárakban a levente-olvasók száma 597, a kölcsönzések száma pedig 1265 volt.

A népművelési bizottság vállalja a leventék alkalmi ünnepségeinek megrendezését is. Az operaházi, nemzeti színházi bérletakció kapcsán kedvezményes jegyeket, a vasárnap délutáni zenekari hangversenyekre és az irodalmi estékre pedig ingyenes jegyeket juttat részükre.

Megemlítem, hogy a közoktatásügyi miniszter utasítására az Országos Ifjúsági Irodalmi Tanács 1936-ban összeállította az általános és gazdasági szakirányú továbbképző- (ismétlő) iskolák, az önálló gazdasági népiskolák és az iparos- és kereskedőtanonciskolák számára beszerezhető könyvek jegyzékét. Bár ez a könyvjegyzék sem teljes, mégis gondoskodni kellene arról, hogy legalább az abban felsorolt könyvek kerüljenek a nagyon is elterjedt ponyva- és detektívregények helyett a munkásifjúság kezébe.

A fővárosi Testnevelési Felügyelőség és a fővárosi népművelési bizottság törekvésének, amellyel a népművelési munkát a fővárosi leventékre igyekszik kiterjeszteni, számos akadálya van. A fővárosi leventék nagy része munka-

helyétől távol lakik. Ez az egyik akadálya annak, hogy a leventék a népművelési tanfolyamokat kellő számban és rendszeresen látogathassák. A népművelési tanfolyamok 5 hónapon keresztül hetenkint 2—3 órát vesznek igénybe, általában este 9 órakor végződnek. Sok tanonc nem tud munka után munkahelyén tisztálkodni és ruhát váltani és piszkos munkaruhában nem akar a tanfolyamok óráin megjelenni. Sokszor pedig a túlórázás akadályozza abban, hogy a művelődési alkalmakat kihasználhassa. A levente-egyesületek nevelővédelmi munkájának eredményességét az is csökkenti, hogy csak négy kerületben van »levente-otthon«.

b) *A munkásifjúságot védő egyesületek és társadalmi szervek.*

A főváros szociális célú társadalmi egyesületei és szervei közül a legkevesebb az olyan, amely a munkásifjúság védelmét tűzte ki tevékenysége területéül. Az egyesületek anyagi helyzetükhöz mérten igyekeznek anyagilag is védelmükbe venni a munkásifjúságot, de működésük főként az ifjúság nevelésére terjed.

A levente-intézménnyel összekapcsolt átfogó nevelővédelem mellett nagy jelentősége van az egyházak, az ifjúságvédelmi egyesületek és intézmények által ilyen célkitűzéssel létesített szervek munkájának. Ezek a személyes meggyőzés, ráhatás eszközeivel, az egyéni nevelés és irányítás lehetőségével nagyon értékes eredményeket érhetnek el.

Azonban, amennyire kedvező hatással lehet a jól vezetett ifjúsági egyesületi élet a fiatalokra, a nem megfelelő irányítás ugyanolyan mértékű romboló hatást is válthat ki. Jogszabályaink ezért részletesen szabályozzák az ifjúságnak az egyesületi életbe való bekapcsolódását és a fiatalkorúaknak az egyesületekbe való felvételére megszorításokat alkalmaznak.

A 77.000/1922. B. M. számú rendelet (az egyesületi alapszabályok általános kellékeiről) általában kimondja, hogy egyesületekbe *kiskorú* csak annak törvényes képviselője (szülő, gyám) beleegyezésével vehető fel. Ez a tilalom nem vonatkozik a testedző (sport) és az ifjúsági egyesületekre. Ezek kötelékébe a 18. évüket betöltött fiatalkorúak szülő, illetőleg gyámi beleegyezés *nélkül* is felvehetők. Iskolákba járó tanulók felvételéhez azonban az iskola igazgatójának engedélye szükséges. Középiskolai tanuló a tanintézeten kívül álló egyesület kötelékébe *nem* vehető fel.

Az iparostanoncoknak az egyesületekbe való belépéséről a 101.213/1908. K. M. számú rendelet intézkedik. E szerint a *kiskorú* tanoncifjúság *kizárólag tanonciskolákkal kapcsolatos* és az iskola igazgatójának, vagy helyettesének vezetése mellett működő tanoncotthonokba, önképzőkörökbe és az iskola igazgatója által nem kifogásolt ifjúsági egyesületekbe léphet be, s a rendelet az iparhatóságok kötelességévé teszi annak ellenőrzését, hogy a tanoncok sem nyilt, sem titkos egyesületeknek, vagy szervezeteknek ne

legyenek tagjai. A vallás- és közoktatásügyi miniszter azonban *egyes* ifjúságot védő egyesülettel szemben ezen rendelkezés alól felmentést adhat.

A következőkben a fővárosunk területén működő ifjúságvédelmi egyesületek szervezetét és munkáját ismertetem:

A Katholikus Legényegyletek. A családjuk köréből kikerülő tanoncok és fiatal segédek részére a legényegyletek igyekeznek családi otthont pótolni. Az első Katholikus Legényegyletet 1849-ben Kölnben, Kolping Adolf alapította. Nevéről a legényegyletek munkáját Kolping-mozgalomnak nevezik. A legényegyletek hazai kialakulásáról az ifjúságvédelem történetének fejezetében emlékeztem meg.

Budapesten 1936-ban öt legényegylet működött, (vidéken körülbelül 300). Az Országos Központi Katolikus Legényegylet, a Budai Katolikus Legényegylet, az Óbudai-, a Kőbányai Katolikus Legényegylet és a XI. ker., Szentimrevárosi Katolikus Legényegylet. Az öt egyesület taglétszáma körülbelül 1500. Az egyesületek tagjai a Magyarországi Katolikus Legényegyletek Országos Szövetségének. A legényegyletek nevelő és ismeretterjesztő munkájukat a Székesfővárosi Népművelési Bizottság támogatásával végzik.

Országos Központi Katolikus Legényegylet. (VII., Rottenbiller-utca 20—22.) 1856-ban alakult. A tagok száma 1126. Egyenkint évi 6 pengő tagsági díjat fizetnek. Tag lehet minden 17 és 26 év közötti nőtlen iparos-segéd, vagy szakképzet gyári munkás, akinek magatartása valláserkölcsi és nemzeti szempontból kifogástalan. Az alapszabályok szerint az egylet célja: »Fiatal, nőtlen iparos- és kereskedő-legények, szakképzett gyári munkások egybegyűjtése, hogy belőlük jó családapákat, tisztes iparosokat, derék és vallásos honpolgárokat neveljen s így nemzetünk gerinces polgári osztályának megerősödését és a magyar ipar fellendülését hathatósan előmozdítsa.«

Az egylet 1926-ban 200 ágyas tanonc- és legényotthont létesített, amelyben tanoncoknak és segédeknek ad szállást. A szállás díja heti 3 pengő. Az egyleti tagok számára étterem, játékterem, tornaterem áll rendelkezésre. A bentlakók rendszeres orvosi vizsgálatban részesülnek.

A munkanélküli és keresetképtelen tagokat támogatja az egylet, 1935-ben 147-en kaptak összesen 860 pengő segélyt. 21 tagnak kamatmentes kölcsönt nyujtottak 1860 pengős összegben. Az egyletnek házi takarékpénztára is van. 1935-ben 138 munkakeresőt helyeztek el az iparban és kereskedelemben és ingyenes jogvédelmet és tanácsadást is nyujtottak 74 esetben.

Segítik a vádormozgalmat is és segélyben részesítik a legényegyletek világszövetségébe tartozó hazai és külföldi tagokat. 1935-ben 451 vándorlegénynek adott az Egylet ingyenes éjjeli szállást és pénzsegélyt.

Az egylet kebelében levente-cserkészcsapat, énekkar, önképzőkör és turista-csoport működik.

A főváros a legényegylet munkáját anyagilag is támogatja. 1935-ben 3000 pengő egyesületi segélyt utalt ki részére és 70 internátusi lakót állandó ebédsegélyben részesített.

Budai Katholikus Legényegylet (II., Fő-utca 68.). 1868. év február 1-én alapították meg a Budai Katholikus Legényegyesületet. A főváros tanácsa egyik iskolájában egy termet bocsátott ingyenesen az egyesület rendelkezésére és helyiségen és fűtőanyagon kívül évi 200 forint segélyt utalványozott részére. 1924. augusztus havában a II. ker., Fő-utca 68. számú fővárosi házban kapott az egyesület helyiséget. 1930. évben itt avatta fel 60 ágyas internátusát. Az internátusban a bentlakás díja most napi 33 fillér. Az egyesületnek otthona, társalgója, könyvtára (cc. 2000 kötettel), játékszobája, díszterme, oktatóterme, konyhája és fürdője van. A taglétszám átlag 300.

A főváros 1935. évben 1400 pengővel és a tanoncoknak az ebédeltetési akcióba való bekapcsolásával segélyezte az egyletet.

Az Óbudai Katholikus Legényegylet (III., Kiskorona-utca 45). *A Kőbányai Katholikus Legényegylet* (X., Kada-utca 38.) és a *Szentimrevárosi Katholikus Legényegylet* (XI., Lágymányosi-utca 3.). Az első kettő 1929-ben, az utóbbi 1935-ben alakult, a tagok száma mindegyikben körülbelül 40—45. Internátusaik nincsenek. Működésük kisebb keretek között ugyanaz, mint a két nagyobb legényegyleté.

Katholikus Tanoncokat Védő Egyesület. (II., Toldy Ferenc-utca 30.) Alapítási éve 1892. Tagok száma 1935-ben 542 volt. Az egyesület célja katolikus vallású iparos- és kereskedő-tanoncok támogatása és vallásos, hazafias szellemben való nevelése. Az egyesület fenntartja a 85 férőhelyes Szent József tanoncinternátust. A tanoncok ellátási díja heti 6 és 8 pengő. Az internátust 1920 óta a kalazantinus kongregáció vezeti.

Az egyesület a tanoncok közvetítésével is foglalkozik (Kalazantinus Tanoncközvetítő) és kapcsolatot tart fenn a hatósági munkaközvetítővel.

Havonta megjelenő szociális-társadalmi szemléjükben, a »Kalazantinus Tudósítóban« a vallásos és hazafias nevelés szolgálata mellett a munkásifjúság és a munkásság jobb szociális helyzetéért is küzdenek. Az egyesület a fővárostól 1935-ben 4784 pengő értékű természetbeni segélyben részesült.

Keresztény Ifjak Országos Egyesülete. (VIII., Reviczky-utca 9.) Alakult 1932-ben. A tagok száma 532. Az egyesület hat helyi csoportban foglalkozik a budapesti munkásifjúsággal. Vallásos, hazafias szellemben neveli őket és módot ad nekik a közösségi élet gyakorlására. 1935-ben 351 előadást tartottak szociális és általános ismeretterjesztő tárgykörből. Az Actió Catholica az általa életre hívni kívánt ifjúságvédelmi intézményeket a jövőben a KIOE keretében igyekszik sorozni.

Szent József Otthon. (III., Kórház-utca 37.) Gyermekvédelmi tevékenysége mellett tanonc- és legénykört is szervezett, 26 taggal. A tanoncok vasárnap, a legények hétköznap látogatják az otthon helyiségét.

A felsorolt katólikus munkásifjúság védő-szervezeteken kívül a plébániák is foglalkoznak a leventeköteles és (körülbelül 25 éves korig) a leventekoron felüli munkásifjúság és az iparoslegények nevelővédelmével. Ez a munka elsősorban erkölcsnevelő célzatú.

1936-ban az Actio Catholica keretében mozgalom indult meg a katolikus munkásifjúság védelmének egységes szervezetbe foglalása érdekében. E célból a Katholikus Munkásifjak Egyesülete címen (VII., Rottenbiller-utca 20—22.) központi szerv alakult, amely tervbe vette, hogy a tanoncok védelmét a Keresztény Ifjak Országos Egyesülete közreműködésével látja el, a már meglévö legényegyletek munkáját szélesebb alapokra fekteti és szervezetbe tömöríti a mezőgazdasági munkásifjúságot is.

Keresztyén Ifjúsági Egyesületek Nemzeti Szövetsége. (VIII., Horánszky-utca 26.) Ebbe az országos jellegű protestáns ifjúsági szervezetbe 1936-ban

Ebben az országos jellegű protestáns ifjúsági szervezetbe 1936-ban 138 egyesület tartozott. Célja társadalmi különbség nélkül összegyűjteni az ifjúságot, hogy lelki, valláserkölcsi és testi fejlődését előmozdítsa. Bár nem kifejezetten a munkásifjúság védelmére alakult szerv, a csatlakozó egyesületek nagyobb része a dolgozó ifjúság védelmét szolgálja.

A szövetség alakításának gondolata Angliából, illetve Németországból (YMCA, CVJM) indult el. Igyekeznek a középosztály ifjúságát is megnyerni a mozgalomnak s azt közös szellemben eggyé kovácsolni a munkásifjúsággal.

A szövetség tagegyesületei Budapesten:

Budapesti Keresztyén Ifjúsági Egyesület (VIII., Horánszky-utca 26.). 1892-ben alakult. Tagjainak száma 1935-ben 454 volt. A budapesti KIE éanonc- és leventeotthont és ifjúsági (túrista) szállót, továbbá nyilvános ttkezőt tart fenn.

A tanoncotthonban 35, 18 éven aluli szerződéses tanonc kap teljes ollátást havi 10 pengő ellenében (az élelmezést a főváros adja); a leventeetthonban 16, 18—21 éves leventeköteles ifjú kap havi 10 pengő ellenében szállást, ágyneműhasználattal; az ifjúsági-otthonban 32, 30 évnél ifjabb férfi (iparos, kereskedő, tisztviselő és szakiskolás diák) kap havi 16 pengőért szállást, ágyneműhasználattal. A tanoncotthonban szobánkint 8—10 fiú, a leventeotthonban szobánkint 8 és az ifjúsági-otthonban szobánkint 3—5 fiatalember lakik. Az otthonok lakói hetenkínt négyszer, a tanoncok pedig naponta vehetnek meleg zuhanyt. Ezenkívül rendelkezésükre áll rádióval felszerelt társalgó, játékokkal, lapokkal és 2000 kötetes könyvtárral. Az ifjúsági (túrista) szállóban 20 egyén éjszakánkint 80 fillérért kaphat szállást. A zuhanyfürdő és a társalgó a szállóvendégek számára

is rendelkezésre áll. Az étkezőben 24—30 filléres reggeli és 30, 60, 80 filléres és 1 pengős ebéd- és vacsoraárak vannak.

Az ifjúsági szállóban 1935 szeptember 1-től 1936. augusztus 1-ig 1457 fiatalember fordult meg. A szállóvendégek közül 512 volt külföldi.

Külön ki kell emelni, hogy a budapesti KIE 1922-ben országos táborozást szervezett a dunavecsei szigeten 250 cserkész részére, ahol a Nemzeti Múzeum szakembereinek irányítása mellett feltárták a közeli Dunapentele római temetőjét (első munkatábor). 1935-ben ugyanott hozzákezdett az egyesület állandó ifjúsági üdülőtáborának felépítéséhez. 1936-ban már 10 táboriház, egy 120 személy befogadására alkalmas étkező-előadóhelyiség, konyha, kút, játéktér állt készen. Itt rendezte meg 1936-ban a KIE világszövetsége a nemzetközi ifjúsági táborozást.

Az egyesület »Ébresztő« és »Magyar Ifjúság« címmel folyóiratokat is szerkeszt, 1935-ben a Népművelési Bizottság közreműködésével 150 előadást tartottak, szociális és egészségügyi ismeretterjesztő tárgykörből. A főváros az egyesületet 1935-ben 2450 pengővel segélyezte.

A budapesti KIE-nek 1935-ben a különböző kerületekben 7 tagegyesülete volt, körülbelül 160 taggal.

Budapesti Iparosképző Protestáns Egyesület. (VIII., Alföldi-utca 13.) Célja a közműveltség terjesztése, tanfolyamok és előadások útján. Tanonc- és legénykaszinót tart fenn, ahol tanfolyamokat és előadásokat tartanak, a Székesfővárosi Népművelési Bizottság közreműködésével.

Magyar Izraelita Kézműves és Földműves Egylet. (VII., Damjanich-utca 48.) Alapítási éve 1842. Tagjainak száma 705. Az egyesület célja a kézműipar és a földművelés népszerűsítése az izraelita ifjúság körében. E cél elérésére 14—17 éves szegénysorsú, vagy elhagyott izraelita gyermekeket védelmébe fogad. Védenceit szakképzett iparosokká és mezőgazdákká, illetőleg ipari és gazdasági munkásokká neveli.

Az egyesület 1892-ben nyitotta meg 32 férőhelyes tanoncotthonát. A bentlakók egyrésze teljes ellátásban részesül, 22 tanonc ingyenes ellátást kap. Az egyesület körülbelül 70—75 holdnyi területen földművelő és kertészképző elepet, virág- és konyhakertészetet, valamint szőlészetet és faiskolát tart fenn. (X., Rákoskeresztúri-út 130—134.) Van az egyesületnek tehenészete, méhészete, nyúltenyésztő- és fajbaromfitelepe is. A kertészképző-telepen 43 férőhelyes otthon is van.

A két otthonban lakó tanoncok a szakoktatáson kívül általános ismeretterjesztő és nyelvoktató előadásokon is részt vesznek. A tanoncotthonban 1935-ben 250, a kertészképzőben 36 előadást tartottak. A főváros 1935-ben az egyesületet 1600 pengő értékű élelmiszersegélyben részesítette.

Meg kell végül említenem, hogy a kereszténységszociálista és szociáldemokrata szakszervezetek is igyekeznek a dolgozó ifjúságot érdekkörükbe vonni és világszemléletüket a saját felfogásuk szerint irányítani. Vezetőképző és egyéb tanfolyamokat, szemináriumokat, — úgynevezett »ifjúmunkás iskolát«, — könyvtárakat tartanak fenn és folyóiratokat szerkesztenek részükre. A szakszervezetek eme munkája azonban már nem tartozik munkám keretébe.

c) *A cserkészet és a munkásifjúság.*

A cserkésznevelés a középiskolai nevelésben nem részesülő munkásifjúságot is jótékonyan irányítaná. A munkásifjak azonban a leventeegyesületekbe tartoznak s szabadidő hiányában nem tudják a cserkészösszejöveteleket is rendesen látogatni. Ezért a 9.000/1924. V. K. M. számú rendelet 18. §-a kimondotta, hogy a cserkészcsapatok »leventeosztályokat« alakíthatnak, melyekben maguk végezhetik a leventeképzést. A képzés irányítását és ellenőrzését az OTT utasítása alapján a Magyar Cserkészszövetség és a testnevelési felügyelő közösen végzik.

A községi iskolákban működő Székesfővárosi Cserkész Csoport kebelében 3 polgári iskola és 2 iparostanonciskolának összesen 5 csapatában van leventekiképzés. Mindegyik csapatban 20—40 levente van. A székesfővárosi Cserkész-csoportokon kívül a főváros területén 1936-ban 16 cserkészcsapat kapott leventeképzésre engedélyt. A cserkészleventék összes száma a fővárosban 780 volt.

Van néhány tanonc-cserkészcsapat is. A főváros 3 tanonciskolájában létesült három csapat, melyek létszáma összesen 71 fő. Azonban cserkésznevelési okokból a legtöbb cserkészcsapatban tanoncok és diákok vegyesen vannak. Az iskolai cserkészcsapatok igyekeznek kötelékükben megtartani azokat a tanulókat is, akik tanoncnak szerződnek. Így állanak elő az úgynevezett vegyes csapatok, melyekben a tanoncok létszáma 25—95% között mozog. A vegyes csapatok száma 63 és ezekben a tanoncok létszáma kereken 3100 fő.

d) *A settlement-mozgalom ifjúságvédelmi feladatai.*

Minthogy a settlement-mozgalom nem tartozik az ifjúságvédelemmel kapcsolatban tárgyalandó problémák közé, erre részletesen az általános szociális védelemmel kapcsolatban fogok kitérni. A mozgalomnak azonban vannak ifjúságvédelmi vonatkozásai is, amelyek elsősorban a dolgozó ifjúság nevelővédelmét igyekeznek támogatni.

A settlement szó »telepet, települést« jelent. A mozgalom célja, hogy rábírja a szociális érzésű, szellemi munkával foglalkozó egyéneket arra, hogy vállalják a támogatásra szoruló lakosság szociális és kultúrális gondozá-

sát. A munka a népművelés és a népgondozás eszközeinek alkalmazásával, a szegényebb néprétegnek a nemzeti közösségbe való szorosabb bekapcsolásának gondolatát is szolgálja.

A szociális-telep gondozásába veszi a környék szegénysorsú családjait s igyekszik azok testi és lelki szükségletéről gondoskodni. Támogatja, védi, irányítja őket. A settlement a családgondozás mellett külön-külön csoportokban is védelemben részesíti a szociális szempontból védelemre szorulókat. Külön ifjúsági csoportot is alakít. Bár a jól szervezett szociális-telep felöleli a munkásifjúság védelmének minden ágát, a legjelentősebb feladata a munkásifjúság nevelővédelme.

Azokban az országokban, ahol a settlement-mozgalomnak történeti multja van, a settlement munkatársakból kerül ki a szociális haladás élgárdája, ezek sürgetik a legerőteljesebben a szociális reformokat és a szociális sérelmek intézményes orvoslását.

Nyilvánvaló, hogy az értelmiség közül azoknak kell elsősorban ismerni a szociális viszonyokat, akik közpályára mennek. Már pedig ezek, társadalmi helyzetük, életkörülményeik folytán éppen nem ismerik a nép lelkivilágát, mindennapi életét, szociális viszonyait. Ennek megismerésére a legalkalmasabb a settlement szociális munkájába való bekapcsolódás, amely egyúttal azzal az eredménnyel is jár, hogy az értelmiségnek a fizikai munkásokkal való közvetlen érintkezése folytán csökkenthetők az ellentétek az egyes néprétegek között.

A fővárosban a főiskolás ifjúsági egyesületek volnának azok a szervek, melyek új szociális programmot tűzve maguk elé, foglalkozhatnának a külvárosok dolgozó fiatalságával, settlementeket szerveznének, megismerkednének a munkásréteg szociális viszonyaival és a munkásifjúság szellemi irányítását kezükbe vehetnék. Az ifjúsági egyesületek egy része nagy kedvvel vállalta is ezt az új munkaterületet és így egyik-másik (KIE) már is kísérletet tett arra, hogy a főiskolás ifjúságot a munkásifjúsághoz közelebb hozza.

A főváros népművelési bizottsága népművelési telepei útján propagálja a settlement-mozgalmat és 1935-ben a közjótékonysági és szociálpolitikai ügyosztállyal karöltve és a Szociális Missziótársulat bevonásával a X. ker., Kozma-úton Népgondozó- és Népművelő-telepet létesített (settlement), amelynek tevékenysége 1936-ban már 500 munkáscsaládra terjedt ki.

A dolgozó munkásifjak és lányok számára klubokat szerveztek, melyeknek 40, illetve 105 tagja volt. A klubtagoknak ismeretterjesztő előadásokat tartottak, amelyeket vitamegbeszélések és egészségügyi tanácsadás követett. A fiuk részére foglalkoztató műhelyt, a lányok részére munkaiskolát létesítettek. A műhelyben a fiuk fafaragással, agyagmunkával, könyvkötészettel stb. foglalkoztak, az iparügyi minisztérium háziipari osztályának támogatásával. A lányok kézimunkát és háztartásvezetést tanultak.

B) A tanuló ifjúság védelme.

A tanuló ifjúság védelme az erre a védelmi ágra háruló feladatok természetének megfelelően, a támogatás módjában eltér a dolgozó ifjúság védelmétől. A munkás ifjú 14. életévének betöltése után tanoncszerződéssel ipari munkát vállal, vagy szakmai kiképzés nélkül igyekszik kereső foglalkozáshoz jutni, számára tehát az ipari ifjúságvédelemnek és az azt kiegészítő szociális- és egészségvédelemnek van jelentősége. Miután pedig kereső foglalkozása következtében elesik a megfelelő családi neveléstől és az iskolai továbbképzéstől, ezeknek a hiányoknak a pótlásában ugyancsak fontos feladatok várnak a nevelővédelem munkájára is.

A tanuló ifjúság ezzel szemben rendszerint 18—22 éves koráig a családban élhet, amely úgy ellátásáról, mint neveléséről gondoskodik.

Azt hiszem a mai viszonyok közt nem túlzott becslés a következő: Egy gyermek 8 évi taníttatásával járó iskolai kiadások az érettségi megszerzéséig körülbelül 1700—1800 pengőt tesznek ki, a felekezeti és magániskolákban pedig nem egy esetben 4000 pengő fölé emelkednek. Ehhez járul a tankönyveknek és iskolaszereknek nyolc év alatt több mint 500 pengőt kitevő költsége, esetleg a közlekedési költség, s teljes ellátásának költsége. Még több a kiadás a főiskolákon. Az egyetemi évek alatt a tanulmányi költségek (tandíj, vizsgadíj stb.) körülbelül 3000 pengőt tesznek ki. Ezenfelül az ellátás, ruházkodás költsége az egyetmi hallgatónál már körülbelül havi 60—80 pengő.

A középiskolai tanuló iskoláztatásának költségét nagyrészben még csak elviseli valahogy a kisebb jövedelmű tisztviselőcsalád is, a főiskolai tanulmányok elvégzéséhez szükséges anyagi áldozatokat azonban csak a jobbmódú családok vállalhatják. A tanuló ifjúság szociális védelme tehát úgy a középiskolásoknál, mint a főiskolásoknál tanulmányuk elvégzéséhez szükséges anyagi feltételeket igyekszik a reászoruló és erre érdemes ifjak részére biztosítani.

A tanuló ifjúság számára az ilyen értelemben vett szociális védelemnek van jelentősége. Ez a védelem ösztöndíj, tandíj, vizsgadíj, tankönyvsegély s olcsó ellátás (menza, internátus stb.) nyujtásával segíti a tanulót abban, hogy tanulmányait folytathassa, illetve hogy tanulmányi idejét ne szakítsák félbe elháríthatatlan anyagi akadályok.

A tanuló ifjúság egészségügyi védelme úgyszólván összeesik a fokozottabb testgyakorlás és a sport fogalmával, a nevelővédelem azon tanintézet körében összpontosul, amelynek kötelékébe az ifjú tartozik.

a) A középiskolai tanulók védelme.

1. Szociális védelem.

Budapest területén az 1936—1937. tanévben 47 gimnázium, reálgimnázium, liceum, 11 tanítóképző-intézet, 15 felső kereskedelmi iskola és 11 felső ipariskola működött. A kötelékükbe tartozó tanulók száma ebben a tanévben 34.036 volt. Ezeken kívül a főváros területén még 71 középfokú szaktanfolyamon 3716 tanuló részesült oktatásban. Az első iskolacsoportban a tanulóknak körülbelül 60—70%-a 14 éven aluli, a többi tanitézet a 14 éven felüli tanuló ifjúság középfokú képzését és nevelését szolgálja.

A középfokú iskolákban a tandíj iskolaévenként — a magán tanintézeteket nem tekintve — 120—150 pengő között mozog. A jóelőmenetelű, szegénysorsú tanulók, továbbá a közalkalmazottak gyermekei azonban részleges, vagy teljes tandíjmentességet élvezhetnek. Budapesten a középfokú községi iskolákban az 1935—36-os iskolaévben a tanulók 57·5%-a fizetett teljes tandíjat, 35·7% különböző fokú tandíjmentességet élvezett, 6·8% pedig teljes tandíjmentes volt. Az állami középfokú iskolákban a tandíjkedvezmények aránya hasonló volt, a magániskolákban azonban általában csak az alapítványi helyekre kijelöltek részesültek tandíjmentességben.

A tankönyv és tanszerek árainak csökkentése régi törekvése a kultuszkormánynak. Az utóbbi években elért 20%-os olcsóbbodás dacára, beszerzésük még mindig jelentős terhet ró a tanulók szüleire. Ezt igyekeznek ellensúlyozni az iskolai segítőegyletek. Ezek ingyenes használatra tankönyveket adnak a tanulóknak. A községi középiskolákban a tanulók 60%-a veszi igénybe a segítő egyletek könyveit.

A hatósági étkeztetésnek és felruházásnak a fővárosi középiskolai tanulóknál nincs jelentősége. A tanulóknak csak körülbelül 0·5%-a veszi ezt a segélyt igénybe.

A fővárosi középiskolák tanulóinak közel negyedrésze nem állandó budapesti lakos. Sokan a környékről járnak be naponta az iskolába, sokan internátusokban, illetve családoknál albérletben laknak. A főváros területén középiskolások részére 1936-ban 11 fiú- és 26 leányinternátus működött, felekezeti, állami és magániskolákkal kapcsolatban. Az internátusokban a havi ellátási díj 40—200 pengő között mozog. Az állami és egyes felekezeti internátusok a jóelőmenetelű, szegénysorsú tanulók részére bizonyos mértékben kedvezményes ellátást adnak.

A jóelőmenetelű, szegénysorsú tanulók taníttatását igyekeznek elősegíteni az ösztöndíjak és az ösztöndíj-alapítványok.

A pénzügyminiszter a vallás- és közoktatási miniszterrel egyetértésben a jövedéki bírságalap fölös összegeiből, a fenntartott alapítványi helyeken túl 1931-től 60—200 pengős ösztöndíjat is adományoz, egyetemi hallgatók

és főként középiskolai tanulók részére. Az 1935—36. iskolai évben az alap terhére szétosztott ösztöndíjak összege 69.400 pengő volt.

A közszolgálati alkalmazottak gyermekei részére az 1927. évi XIV. t.-c. biztosít tanulmányi ösztöndíjat. E célra a vallás- és közoktatási tárca keretében évi 250.000 pengő van előirányozva. Az arra érdemes középiskolai tanulók és főiskolai tanulók egyenként évi 100—400 pengő ösztöndíjban részesülnek.

A középiskolai tanulók ösztöndíját az illetékes tanári testületek és a tankerületi főigazgatók javaslata alapján a vallás- és közoktatási miniszter adományozza, az egyetemi hallgatók részére pedig a miniszternek való utólagos bejelentés mellett az egyetemi karok, illetve az egyetemi tanács adja az ösztöndíjat.

A hadiárvák részére a 199.389/1933. B. M. számú rendelet biztosít ösztöndíjat; összege évi 11.800 pengőt tesz ki.

A székesfőváros által kezelt 65 ösztöndíj-alapítványból 23 középiskolai tanuló megsegítésére létesült (15 reálgimnázium, 8 kereskedelmi). Az ösztöndíjak összege az alapítványok elértéktelenedése következtében nem jelentős.

Tanulmányi és pályaválasztási tanácsadás középiskolás tanulók számára.

A munkásifjúság védelménél már rámutattam arra, hogy a kultúra fejlődése a hivatásokat és életpályákat megsokszorozta és hogy ennek következtében a pályaválasztás előtt álló ifjak nem tudják a számításba vehető pályákat kellőképen áttekinteni. Fokozottan áll ez a szellemi pályák felé törekvő ifjúságra és itt elsősorban a középiskolai tanulókra. Az irányításnál itt nemcsak a képességet, de a hajlamot is tekintetbe kell venni és az ifjút lelkileg is elő kell készíteni választandó, vagy választott életpályájára. Sajnos, a középiskolás ifjúság helyes pályaválasztásának pedagógiai megalapozására iskoláink nincsenek kellőképen beállítva.

Középiskolások részére a vallás- és közoktatásügyi minisztérium a 12.000/1928. számú rendeletében megszervezett *Főiskolai Tanulmányi és Pályaválasztási Tájékoztató Intézet* (A Budapesti Pázmány Péter Tudomány Egyetemen) nyujt pályaválasztási tájékoztatást és tanácsadást. Az intézet azonban csak a főiskolai végzettséget igénylő pályák felé törekvő ifjúság tájékoztatásával foglalkozik. Az egyetemekre s az egyéb főiskolára készülő és a középiskola utolsó évfolyamát végző fiatalságnak szakszerű felvilágosítást ad az általuk végezni óhajtott főiskolai tanulmányok előfeltételeiről az illető főiskola intézményeiről, vizsgarendjéről és költségeiről, továbbá mindazokat, akik valamely főiskolai végzettséghez kötött életpályán kívánnak elhelyezkedni és a helyes pályaválasztás érdekében az intézethez tanácsért fordulnak, egyéni képességeik és viszonyaik mérlegelésével, a különböző pályákon kikötött fizikai és szellemi előfeltételek ismertetésével és a remélt megélhetési lehetőségek feltárásával a szükséges tudnivalókról részletesen tájékoztatja.

Az intézet minden iskolaévben körleveleket és kérdőíveket küld minden középiskola utolsó évfolyambeli tanulóinak. A kérdőívek kitöltése és visszaküldése után levelezés indul meg a tanulók és az intézet között. Az intézet az egyes életpályákon figyelemmel kiséri az elhelyezkedési lehetőségeket és ennek alapján közli az egyes életpályák pályaképét: munkakör, hivatottság, előképzettség, elhelyezkedési lehetőség tekintetében. Az 1934—35. tanévben az ország területéről 624 fiú és 137 leány középiskolai tanuló fordult írásban az intézethez, 429 esetben szorosan vett pályaválasztási és 2853 esetben tanulmányi kérdéssel.

Az 1935-ben középiskolát végzett ifjúság 61·6%-a szándékozott a főiskolákra iratkozni, a valóságban azonban csak 39·3%-uk iratkozott be, melynek főoka az egyetemek és főiskolák létszámának korlátozássban és a magas egyetemi tandíjakban keresendő.

2. *Egészségvédelem.*

A középiskolai tanuló ifjúság egészségvédelmét az *iskolai testnevelés, a sport és az iskolaorvosi intézmény* szolgálja. A testnevelést, mint rendes tantárgyat, az elemi és polgári iskolákban az 1868. évi XXXVIII. t.-c., a középiskolákban a 1883. évi XXX. t.-c. vezette be, fejlesztéséről pedig a rendeletek egész sora intézkedett.

A világháború után a testnevelésről alkotott 1921. évi LIII. t.-c. a »tanuló ifjúság harmónikus testi és lelki fejlődésének« biztosítása érdekében újjá szervezte az iskolai testnevelést. A törvényben nyert felhatalmazás alapján kiadott 1924. évi 9000 számú V. K. M. rendelet kimondja, hogy a testnevelésre vonatkozó intézkedéseket, (tantervet, a testnevelés rendszerét, módját, eszközeit, a reáfordítandó időt) a vallás- és közoktatásügyi miniszter állapítja meg, s hogy a 14.-ik életévtől nagyobb izomerőt és ügyességet kívánó gyakorlatok végrehajtására kell törekedni, a szív- és a tüdő fejlődése érdekében a tornát szabadlevegőn kell végezni, az iskolai év végén minden iskolában összefoglaló tornabemutatót és sportmérkőzést kell tartani, mely az iskolában végzett testedző munkáról teljes képet ad.

Elrendelte a miniszter a tanulóknak iskolai verseny előtti kötelező orvosi megvizsgálását is és megállapította azokat a feltételeket, amelyek mellett a tanulóifjúság az iskolánkívüli sportokban résztvehet.

A tanuló ifjúság fokozódó sportolási kedvének kielégítése érdekében egyes iskolákban már a háború előtt iskolai sportkörök létesültek. Ezek a sportkörök 1921-ben Budapesti Középiskolai Atlétikai Klub (BKAC) név alatt egyesültek.

Budapest területére szorítkozó BKAC munkáját a vallás- és közoktatásügyi minisztérium rendelete alapján 1924-ben átvette a KISOSZ (Középfokú Iskolák Sportköreinek Országos Szövetsége) és mint központi szerv, megkezdette az ország középfokú iskoláiban (polgári iskolák, gimnáziumok, reálgimnáziumok, reáliskolák, tanítóképző intézetek, felsőkereskedelmi isko-

lák, szakiskolák) a sportkörök megalakítását, illetve egységes megszervezését.

A KISOSZ 1929-ben, a névhasználatot szabályozó belügyminiszteri rendelet értelmében Középfokú Iskolák Sportköreinek Országos Központjává (KISOK) alakult, s élén miniszteri biztos áll, akinek három évre szóló megbízatását a vallás- és közoktatásügyi miniszter adja.

A KISOK programmjába vette azokat a sportágakat, amelyek a középiskolás ifjúság fejlődését elősegítik. Atlétika, evezés, céllövészet, korcsolya, sí, tennisz, asztali tennisz, torna, úszás, vívás. A sportszerű játékok közül: gyephokki, kézilabda, kosárlabda, labdarúgás és vizipoló.

A sportágakat a tanulók a középfokú iskolák sportköreiben űzhetik. A sportkört a tanulók tartják fenn. Polgári iskolai tanuló évi 2 pengő, a többi tanuló évi 2·40 pengő tagdíjat fizet.

Az egyes sportkörök között a versenyeket a KISOK rendezi, vigyáz azonban arra, hogy ezeknek ne legyen káros hatása az ifjúságra, s a versenyzőket évente kétszer sportorvosi ellenőrzés alá veszi. A KISOK versenyzők vizsgálatát Budapesten a M. Kir. Testnevelési Főiskola sportorvosi intézete végzi.

A KISOK-nak Budapesten sportszékháza, Szentendrén klubháza, Tihanyban üdülője van. A KISOK kezeli a III. ker., Újlaki-rakparton lévő fővárosi uszodát is.

A főváros tevékenysége a középiskolai tanulók egészségvédelme érdekében.

Testnevelés: Az 1921. évi testnevelési törvény 5. §-a a helyi hatóság kötelességévé teszi a testnevelés előmozdítását, a vonatkozó végrehajtási utasítás 2. §-a szerint pedig az iskolafenntartó köteles az iskolai testnevelésről és a tanulók testgyakorlásának előfeltételeiről gondoskodni. (Az állam iskoláiban testnevelésre 1935/36-ban 330.000 pengőt fordított.)

A székesfőváros ezen kötelezettségeinek a közoktatási (VII.) ügyosztálya útján tesz eleget. Idetartoznak az iskolai sportügyek, a sporttanfolyamok, a sportegyesületek segélyezése stb.

Ez ügyosztály mellé a főváros törvényhatósága a 836/1926. kgy. számú határozattal véleményező és tanácsadó szervként »sportügyi szakbizottságot« szervezett, amely meghallgatandó: »Közcélokat szolgáló sporttelepek létesítése, fővárosi közterületeknek sportcélokra való átengedése ügyében és általában minden olyan sportelméleti, akár sportpolitikai ügyben, amellyel a főváros az embersporttal kapcsolatosan bármilyen vonatkozásban van.« Tehát a szakbizottság hivatott összefogni a sportügyekben a különböző ügyosztályokat és a kerületi elüljárók között széttagolt intézkedési jogkört. Azonban a bizottság a sportügyi intézkedésekről egyes esetben csak utólag szerez tudomást. Szükség lenne, hogy az egyes ügyosztályok és kerületi elöljárók a sporttal kapcsolatos ügyekben a bizottság véleményét minden

esetben kikérjék, hogy ezzel a főváros sportügyeinek egységes fejlődését biztosítsák.

A főváros a költségvetésbe 1936. évben sportpályák, játszóterek, sporttanfolyamok céljára felvett körülbelül 52.000 pengős költséggel fenntartja a Városmajorban fekvő iskolai tenniszpályákat, a Marcibányi-téri és Hunor-utcai iskolai játszótereket, továbbá az új Népligeti és a BSE-től 1936-ban átvett XIV. kerületi Millenáris sporttelepet.

A népligeti községi iskolai sporttelep építését 110.000 pengő költséggel 1937-ben fejezi be a főváros. A sporttelep 13.000 négyzetméter területen fekszik. Nézőterén 15.000 ember foglalhat helyet. A telepen elsősorban a VIII. és X. kerület tanuló ifjúsága gyakorol.

Októbertől májusig a Szent Margitszigeti Nemzeti Sportuszodában, a nyári hónapokban pedig a lágymányosi és millenáris sporttelepen és a dunai levente-uszodában úszásoktatást rendszeresített a főváros. Az itt tartott kéthónapos tanfolyamokon évente körülbelül 2000 fiú és leány tanult meg úszni. Rendszeresítette a főváros a diák vizipoló mérkőzéseket, az ingyenes vívásoktatásokat; a céllövészetben évente mintegy 300 diák nyert ingyenes kiképzést. A testileg erre alkalmas tanulók részére a VII., Hernád-utcai elemi iskola tornatermében a főváros bokszoló és birkózó tanfolyamot állított fel. Kiképezi a középiskolás tanulókat az evezősportban, tenniszben, céllövészetben. A Svábhegyen minden télen sí-tanfolyamot rendez. Az atlétikai és a szabadtéri sportok, football, kézilabda stb. művelésére is gondot fordít a főváros. A gyakorlatokat délutánonkint a Millenáris-pályán, a Marcibányi-téri iskolai pályán és a budapesti sportegyesületek pályáin tartották. A tanfolyamok és a gyakorlatok ingyenesek.

Az iskolaorvosi intézmény a községi középfokú iskolákban a következő 10 községi középfokú fiú és 19 leányiskolában van bevezetve:

Fiú:

I.	ker.,	Márvány-utcai	felső	keresk.
II.	«	Ponty-utcai	«	«
VI.	«	Izabella-utcai	«	«
VII.	«	Wesselényi-utcai	«	«
VIII.	«	Vas-utcai	«	«
IX.	«	Mester-utcai	«	«
IV.	«	Reáltanoda-utcai reáliskola		
VIII.	«	Horánszky-utcai reáliskola		
VII.	«	Egressy-úti felső mezőgazd. isk.		
VII.	«	Egressy-úti kertészképző intézet		

Leány:

II.	ker.,	Jurányi-utcai	felső	keresk.
VII.	«	Wesselényi-utcai	«	«
IX.	«	Mester-utcai	«	«
XI.	«	Horthy Miklós-úti	«	«
II.	«	Jurányi-utcai keresk. szaktanf.		
VII.	«	Wesselényi-utcai	«	«
IX.	«	Mester-utcai	«	«
III.	«	Lajos-utcai nőipariskola		
VI.	«	Sziget-úti	«	
VII.	«	Aréna-úti	«	
IX.	«	Mester-utcai	«	
X.	«	Szent László-téri	«	
XI.	«	Fehérvári-úti	«	
I.	«	Iskola-téri leánygimnázium		
IV.	«	Váci-utcai	«	
V.	«	Szemere-utcai leánylíceum		
VIII.	«	Práter-utcai leánylíceum		
IV.	«	Prohászka Ottokár-utcai háztartási tanfolyam		
X.	«	Maglódi-úti női háztartási és gazdasági iskola		

Ezekben az iskolákban a tanulók létszáma 8186 és az összes budapesti középfokú iskolák létszámának 21·7%-át teszi ki. Az iskolaorvosi intézmény a gyermekvédelem keretében már vázolt módon működik, s a gyermekvédelmi részben ismertetett adatokban a fenti iskolákban tartott vizsgálatok adatai is bennfoglaltatnak.

A középfokú iskoláknál az iskolaorvosi intézmény *sportszakorvosi* vizsgálójának van fokozott jelentősége.

A sportszakorvosnak kötelessége ellenőrizni, hogy a tanulók sportolása ne terelődjék olyan irányban, amely fejlődésükre káros befolyással lehet, valamely megbetegedést idézhet elő, illetve lappangó betegséget robbanthat ki.

Ezért a községi középfokú iskolákban a testnevelő tanárok a sportoló és sportversenyeken résztvevő tanulókat ősszel és tavasszal összeírják, sportolásukra nézve kikérdezik őket és a tanulók névsorát az adatokkal együtt az iskolaorvosnak átadjak. Az iskolaorvosok az összeírt tanulókat az iskolai sportorvosi szívvizsgáló intézetbe (VII., Dohány-utca 32.) küldik. A tanulók az iskolai háziversenyeken csak a szakorvosi vizsgáló engedélyével vehetnek részt. (Azok a tanulók, akik a KISOK keretében versenyeznek, ott részesülnek orvosi ellenőrzésben.) A sportorvosi vizsgáló működése a testnevelési szemponton túl, a tanuló ifjúság általános egészségügye tekintetében is jelentős tényező, mert törzslapjain megtaláljuk úgy a középiskolás tanulók, mint a tanoncok és a leventék sportorvosi vizsgálatának adatait. A törzslapok az összes vizsgálati adatokat tartalmazzák és valamennyi egészségügyi kérdésre kiterjeszkednek. Ezek tehát a későbbi időpontban, a 21 életéven felül is felhasználhatók, s ezzel a főváros megvetette az alapját egy hatalmas, a népesség egész területét fokozatosan átfogó egészségügyi nyilvántartó rendszernek.

Az iskolaorvosi intézmény keretén belül a sportorvosi és szívvizsgáló intézetben 1936. évben öt orvos és három asszisztensnő működött. A feladatoknak megfelelően az orvosok közül az egyik az elektrokardiografiai laboratóriumot vezeti, egy testegyenész-szakorvos, egy pedig Röntgen-szakorvos, aki a sportorvosi és szívvizsgáló intézettel kapcsolatos Röntgen-vizsgálatokat végzi.

A középfokú iskolák tanulóinak üdültetése.

A középiskolások üdültetése a KISOK és a székesfőváros gyermeküdültető akció útján történik. A középiskolások szempontjából inkább a csereüdültetéseknek és az ifjúsági vándormozgalomnak kiszélesítése volna jelentős. Ez nálunk kezdeti állapotban van. A főváros — mint ezt már a gyermekvédelmi résznél is említettem — megszervezte a középiskolások csereüdültetését.

A *csereüdültetést* hazánkban a főváros valósította meg elsőnek. A külföldi cserében többnyire a középiskolák felsőbb osztályainak tanulói vesznek részt és eddig a csereüdültetésben csak fiúk részesültek. A külföldi

csere 1928-ban kezdődött, amikor 52 magyar diákot cserélt ki német diákokkal a főváros. Ettől kezdve minden évben Németország, Ausztria, Bulgária, Franciaország, Olaszország helyezett el különböző üdülőhelyeken csereképen magyar fiúkat. 1928-tól 1936-ig az üdültetett tanulóifjak száma 1152 volt.

A KISOK a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter támogatásával két üdülőt tart fenn. Az egyik Tihanyban van 100 férőhellyel és inkább egészségügyi célokat szolgál, mert főként a gyengébb szervezetű tanulókat utalja ide a középiskolák tanári kara. Évenkint 3—3 hétig, kb. 100-as csoportokban nyaralnak a tanulók. 1936. év nyarán az ország középiskoláiból 276 tanuló üdült a telepen.A kis létszám miatt egy-egy középiskola csak 2—3 diákot küldhet. A beutaltak 73%-a fizette a napi 2 pengős ellátási díjat, a többi ingyenes volt, az állami támogatás összege 9000 pengő volt.

A másik üdülő Szentendrén, a Duna partján, főleg sportcélokra létesült. A beutalás ugyanúgy történik, mint a tihanyi üdülőbe, de ide a fokozottabb sportkiképzésben részesülő tanulókat jelölik ki. Az üdülő fabarakokból áll. Férőhelye 100. Az ellátásért a tanulók napi 1 pengőt fizetnek. 1936. nyarán 140 tanuló üdült és részesült sportkiképzésben, ezek közül 66% fizető volt.

A cserkészifjúság táborozásáról a cserkészettel kapcsolatban számolok be.

3. Nevelővédelem.

A középfokú iskolákba járó tanulók nevelővédelme fontos kiegészítő része az iskolák pedagógiai munkájának. Középiskoláinkban általában a tanításon, az ismeretközlésen van a hangsúly, vagyis az értelem fejlesztése mellett a való életre nevelése háttérbe szorul. Ezt a hiányt az iskolai önképzőkörök, ifjúsági vallásos egyesületek, a cserkészet és az Ifjúsági Vöröskereszt (l. gyermekvédelem) és a tanulmányi kirándulások igyekeznek pótolni. A cserkészet az egész világra kiterjedő hálózatával a legjelentősebb ifjúságnevelő intézménnyé fejlődött, ezért ezzel részletesebben foglalkozom.

A középfokú iskolák tanulóinak nevelővédelmét szolgáló intézményekhez sorozhatók még az ifjúsági könyvtárak.

A főváros a felnőttek könyvtárától különállóan egy ifjúsági könyvtárt, 6 fővárosi fiókkönyvtárban pedig ifjúsági osztályokat létesített. Az ifjúsági osztályokban 1936-ban kb. 140.000 kötetet kölcsönöztek ki. Minden iskolának van kisebb-nagyobb ifjúsági könyvtára. 213 iskolában összesen 150.000 kötet könyv áll a tanuló ifjúság rendelkezésére.

A cserkészet.

A cserkészet az ifjúság úgy elméleti, mint gyakorlati tudását, érzékét fejleszti és a jellemnevelés szolgálatában áll.

1908-ban Baden Powell angol kapitány alapította. Nálunk 1912-ben alakult meg a Magyar Cserkész Szövetség. Népszerűségét az ifjúság körében

annak köszönheti, hogy az ifjúságot korának megfelelő módon foglalkoztatja. Kielégíti fantáziáját, tettvágyát, és kalandokra való hajlamait helyes útra tereli. A cserkészet az ifjúság minden korcsoportjával, társadalmi különbség nélkül foglalkozik, sőt kifejezett célja a szociális kiegyenlítés, a társadalom különböző rétegéből származó fiúk gondolkozásának összehangolása.

Az ifjúsággal a cserkészet 10 éves kortól kezd foglalkozni, de ez még csak előkészítés. A kiscserkész 12 éves korában teszi le a cserkészfogadalmat, amelynek érvénye egy év. A fogadalom nem tilt, hanem csak példákat állít arra, hogy milyen legyen az ifjú, ha igaz cserkész akar lenni.

Hathónapos ujoncszolgálat után jön a 12. pontból álló II. osztályú próba. Újabb egy év után a 11 pontból álló I. osztályú próba kiállása következik. Ezután, ha rátermettséggel igazolja, kaphat segédösrsvezetői rangot, a parancsnok újabb felszólítására tehet ösrsvezetői próbát. 17—18 éves korban kaphat rajvezetői megbízást. Ezután jelentkezhet segédtiszti és 21 éves korában tiszti próbára, 24 éves életkorral kaphat a szövetségtől parancsnoki megbízást.

A cserkészmunka a cserkészcsapatokban folyik. A cserkészek 6—8 tagú »örsökbe« vannak beosztva. Kirándulások, táborok, játékok, megbeszélések azok az eszközök, amelyek formálják a cserkészt.

A cserkészek évi tagdíjat fizetnek, melynek összegét csapatonkint a Cserkész Központ állapítja meg. Átlag egy cserkészre évi 1·50—2 pengő tagdíj esik.

Az iskolaév ideje alatt a cserkészcsapatok meghatározott programm szerint működnek. A csapatoknak az egyes iskolákban otthonuk van, mely délelőtt a 10 percekben és délután nyitva van. Az otthonokban hetenkint összejövetel van, amikor a cserkészeket közösen érdeklő kérdéseket megbeszélik, előadásokat, felolvasásokat tartanak stb.

A Cserkész Szövetség a tanév alatt sportversenyeket rendez, az igazi cserkésznevelő munka azonban a nyári szünetben, a táborokban folyik, A 12—14 éves korúak részére állótáborokat, az idősebbek részére mozgó-. vagy vízitábort létesítenek. A táborozás átlag 2—3 hétig tart. A szövetség táborozás céljaira az ország különböző helyein 11 cserkészparkot és 12 vízitelepet tart fenn.

A táborozó cserkész átlag 2 pengő különdíjat fizet. A táborozó csapatokat az állam, a helyi hatóságok és a csapatokat szervező testületek támogatják.

A cserkészet országos ügyeit a Magyar Cserkész Szövetség (V., Nagy Sándor-utca 6.) intézi, amelyen belül a 20 tagból álló Országos Intéző Bizottság irányítja a 10 cserkészkerületet, amelynek egyike a székesfőváros területére esik.

Az I. (budapesti) kerület vezetősége (IX., Sóház-utca 11.) irányítja az összes budapesti cserkészcsapatok ügyeit. A csapatokat különböző testü-

letek szervezik és tartják fenn. 1936. évben a főváros területén 142 csapat működött.

Székesfővárosi községi csapat	43
Állami iskolai csapat	13
Felekezeti iskolai csapat	8
Római katolikus egyházközségi csapat	26
Protestáns egyházközségi csapat	19
Izraelita egyházi	4
Főiskolai csapat	5
Egyesületi csapat	19
Gyári csapat	5

Budapesten 1936-ban 1642 kiscserkész, 5512 cserkész, 1781 öregcserkész, 1800 újonc volt. Az összes létszáma tehát 10.735 fő volt.

A fővárosi *községi* fiúiskolákban a tanulók cserkészmunkája a »Székesfővárosi Községi Cserkész Csoport« (IX., Telepi-utca 17.) ellenőrzése és irányítása mellett folyik. A csoport kötelékébe 43 iskolai cserkészcsapat tartozik. A csapatokban 2600 leigazolt cserkész működik. A fővárosi cserkészetnek központi otthona a II. ker., Ilona-utca 63. szám alatt, 1936-ban létesült. A fővárosi cserkészcsapatoknak évente 60%-a jut táborozáshoz; azok részére, akik nem mennek táborozásra, kisebb kirándulásokat szerveznek.

Van *leánycserkészet* is, de ez sokkal fiatalabb keletű, mint a fiúcserkészet és létszáma sem akkora, mint a fiúcserkészeté. A leánycserkészszövetség függetlenül a fiúcserkészettől, szintén országosan van szervezve. Központi székhelye VIII., Práter-utca 15. szám alatt van. A székesfővárosi községi iskolákban 78 leánycserkészcsapat van, 3643 létszámmal. A nem községi iskolákban 28 csapat, 851 létszámmal. Budapesten tehát 106 leánycserkészcsapat van 4494 létszámmal.

1936-ban a fővárosi iskolákban lévő cserkészcsapatok részére a székesfőváros 14.580 pengő támogatást adott. A Budapesten a nem községi iskolákban lévő többi csapatok 10.000 pengő támogatást, a leánycserkészet 5000 pengőt, az Országos Magyar Cserkészszövetség pedig 1800 pengőt kapott a fővárostól. Az állam évi 60.000 pengővel támogatja a cserkészetet.

Az ifjúsági vallásos egyesületek, önképzőkörök stb.

Munkája csak annyiban tartozik könyvem keretébe, amennyiben az karitatív feladatok teljesítésére és szociális együttérzésre neveli az ifjúságot. Számuk meglehetősen nagy. Ezek az egyesületek és ifjúsági körök a tanintézmények köré csoportosulnak s azok kebelébe tartoznak, miután a 77.000/1922. B. M. számú rendelet (Az egyesületi alapszabályok általános kellékeiről) szerint: »Középiskolai tanulók az intézeten kívül álló semminemű egyesület kötelékébe egyáltalán fel nem vehetők és ilyen egyesületek működésében semmiféle vonatkozásban részt nem vehetnek.« (A 68.550/1928. V. K. M. számú rendelet értelmében a KISOK egyes kíváló sporteredményt felmutató tanulóval kivételt tehet.)

A székesfőváros diákszállói.

A székesfőváros 1907-ben diákszállót létesített azon középiskolás tanulók elhelyezésére, akik vidékről, vagy külföldről, a főváros megtekintése végett Budapestre jönnek. A diákszálló a középiskolai tanulók tanulmányi célú vándormozgalmát igyekszik elősegíteni és így nevelővédelmi vonatkozású. 1936-ban a fővárosban három diákszálló működött.

II., Toldy Ferenc-utca 64. szám alatt 200 férőhellyel, III., Áldás-utca 1. szám alatt 75 férőhellyel, X., Szapáry-utca 68. szám alatt 92 férőhellyel, összesen 367 férőhellyel. A diákszállóban személyenként és naponként a szállásért 40 fillért fizetnek. A reggeli (3 deci tej, 2 zsemlye és 2½ dg vaj) további 40 fillér. A fővárosi diákszállókban 1936. év folyamán 5354 személy, összesen 11.729 ellátási napon szállt meg. Ezek közül 3266 belföldi, 2088 pedig külföldi, túlnyomó részben osztrák, lengyel és német diák volt.

Tanulmányi kirándulások.

Szendy Károly polgármester 1934-ben rendszeresítette a főváros középiskolai tanulóinak központilag szervezett tanulmányi kirándulásait. 1934-ben 9 kiránduláson 6570 tanuló, 1935-ben 18 kiránduláson 11.000 tanuló, 1936-ban 19 kiránduláson 12.300 tanuló vett részt. A bécsi kirándulásokat kivéve, hazai kirándulásokat rendeztek a Balatonhoz, a nagyobb városokba és a történelmileg nevezetesebb helyekre. A részvételi díjat a lehető legminimálisabban igyekeztek megállapítani, hogy akirándulásokon a tanulók minél nagyobb számban vehessenek részt. A tanulmányi kirándulásokon résztvevők 55%-a fővárosi községi gimnáziumok és felsőkereskedelmi iskolák, 40% községi polgári iskolákból és 5% nem községi iskolák tanulói közül került ki.

b) Főiskolai hallgatók védelme.

1. Szociális védelem.

Bevezetőben már rámutattam arra, hogy a főiskolai tanulmányok elvégzése a rendezettebb anyagi viszonyok között lévő szülőknek is nagy megterhelést jelent. A szellemi munkanélküliség következtében pedig a főiskolai hallgató csak ritkán tudja mellékfoglalkozás vállalásával a szülők terheit csökkenteni és önmagán segíteni. Ilyen körülmények között a szegénysorsú ifjak előtt el volna zárva a diploma megszerzésének a lehetősége: ha egyrészt az egyetem különböző kedvezmények nyujtásával, másrészt a diákjóléti egyesületek, intézmények nem igyekeznének rajta segíteni.

A székesfővárosban lévő főiskolákra, egyetemekre az 1935/36. iskolaév második felében 7652 hallgató iratkozott be (ebből 1258 nő). A beiratkozottak

közül 3625 hallgató szülei Budapesten laktak, 4037 hallgatónak, az összes hallgatók 53·4%-ának szülei pedig Budapest környékén és a távolabbi vidéken. A főváros környékén lakók naponta bejártak az egyetemre, a vidéki szülők gyermekei azonban rendszerint a főváros területén rokonoknál, internátusokban, kollégiumokban, vagy albérletekben, stb. laknak és így ezeknek a tanulmányi költségek mellett, ellátásukról is gondoskodni kellett.

A főiskolai hallgatók szociális viszonyairól legutóbb 1925-ben készült részletes statisztikai felvétel. Azóta a hallgatók minden beiratkozáskor kérdőívet töltenek ki az Országos Központi Statisztikai Hivatal részére, amelyben szociális viszonyaikra is vonatkozik néhány kérdés. E szerint az 1935/36. tanév második félévében a főiskolai hallgatók 53·4%-a támogatásra szorulónak vallotta magát, vagyis minden második főiskolás támogatásra tart igényt.

A főiskolai hallgatók szociális védelmének tehát jelentős feladatot kell megoldani.

A főiskolai hallgatók támogatásával már a háború előtti időkben is találkozunk, bár az akkori segélyezés úgyszólván kizárólag ösztöndíjak nyujtásával és az egyetemi segítőegyletek támogatása által történt. Az ösztöndíjak száma és összege természetszerűleg nem a szükséglettől, hanem az adakozók elhatározásától, illetve az állami ösztöndíjaknál a költségvetés kereteitől függött. Az ösztöndíjak nagy része alapítvány volt, amely a háború után elértéktelenedett, pedig az elcsatolt területekről a fővárosba özönlő és a harcterekről hazaérkező főiskolás ifjúság helyzete éppen ebben az időben tette szükségessé a főiskolai hallgatók fokozottabb támogatását. A háború után a fővárosban a lakásínség is fokozódott. A szülőföldjüktől elszakadt főiskolai hallgatók kaszárnyákba, barakokba, egészségtelen albérleti helyiségekbe szorultak és sem tanulmányaik folytatására, sem saját maguk fenntartására nem volt lehetőségük. A nyomorgó főiskolai hallgatók önmagukon igyekeztek segíteni. Szervezetekbe tömörültek s a hatóság és a társadalom támogatásával diákjóléti intézményeket (segélyakciókat, menzákat, stb.) létesítettek. Az akciók bőkezűsége azonban lehetővé tette a visszaéléseket is. Voltak olyanok, akik éveken keresztül csak azért iratkoztak be a főiskolákra, hogy az akciók támogatásából tartsák fenn magukat. A segélyforrások csökkenésével azután a diákjóléti intézmények munkáját is átszervezték. Ma már a segélyezést fokozott ellenőrzés mellett folytatják, igyekeznek az egyes segélyezési módokat az egyetemeken a tanári kar felügyelete alatt működő diákvédő és diákjóléti irodákba bekapcsolni. A különösebb kedvezményekre általában már csak a szegénysorsú, kifogástalan magatartású, jeles, vagy jó előmenetelű hallgatók tarthatnak igényt. A többi hallgató csak általános jellegű támogatásban részesül. Ez azt jelenti, hogy a menzát, a kollégiumi lakást, stb. csak rendes díjért veheti igénybe. A rendes díj azonban az önköltségi ár körül mozog és így ezeknek igénybevétele a szerény

anyagi viszonyok között élő hallgatók számára is elviselhető terhet jelent.

A főiskolai hallgatók támogatására ma a következő segítő módok állnak rendelkezésre :

Ösztöndíj, tandíjkedvezmény, pénzsegély, Menza-étkezés, felruházás és internátusi, kollégiumi elhelyezés, kórházi kezelés és üdülés.

Ösztöndíjak. A középiskolai tanulók védelménél említettem már a közszolgálati alkalmazottak gyermekei részére létesített ösztöndíjat. A közszolgálati ösztöndíjban az arra érdemes hallgatók egyenként évi 100—375 pengő értékben részesülnek. A kiosztott ösztöndíjak összege kb. 40—50.000 pengő évente. Ösztöndíjakat adományoz az igazságügyminiszter is a jövedéki bírságalapból. A földművelésügyi miniszter 1935—36-ban az Állatorvosi Főiskola 34 hallgatója részére egyenkint 25—60 pengős összegekben 1470 pengő ösztöndíjat osztott szét. A főváros által kezelt alapítványok közül öt alapítvány főiskolai hallgatók ösztöndíjban való részesítésére létesült. Évente körülbelül 14 főiskolai hallgató részesül összesen körülbelül 4000 pengő ösztöndíjban.

Tandíjkedvezmények. A kiváló előmenetelű és magatartású főiskolai hallgatók részére az egyetemek tandíjmentességet, illetve tandíjmérséklést engedélyeznek. A Tudományegyetemen az 1935—36. I. félévben tandíjelengedésben és tandíjkedvezményben részesült 1817 hallgató, 109.624 pengő értékben, a II. félévben 1695 hallgató 100.750 pengő értékben.

A Műegyetemen az I. félévben 503 hallgató 34.501 pengő értékben, a II. félévben 470 hallgató 32.538 pengő értékben, tehát az összes hallgatók mintegy 35%-a részesül tandíjkedvezményben vagy tandíjmentességben.

Segélyek. A pénz- és természetbeni segélyeket úgy a Tudományegyetem, mint a Műszaki és Gazdaságtudományi egyetemen a *diákjóléti és diákvédő irodák*, valamint a diákegyesületek nyujtják. Az Egyetemi Tanács az ifjúsági egyesületeket is jelentékeny támogatásban részesíti. 1935—36-ban 20.000 pengőt utalt ki számukra diáksegélyezés céljára.

A diákjóléti irodák vezető elnökei egyetemi tanárok. Az irodák a főiskolai hallgatók anyagi és erkölcsi támogatását tűzik ki célul és a szegénysorsú, jó előmenetelű hallgatókat tandíj, vizsgadíj, tankönyv, élelmezési, lakbér, ruha, gyógykezelési és uti segélyben részesítik, továbbá tanulmányi és egyéb ügyeikben tanáccsal támogatják. A segélyezett hallgatókról nyilvántartást vezetnek és a bárhonnan kapott segélyeket esetenkint és összegenkint feljegyzik. Az 1935—36. tanévben a Pázmány Péter Tudományegyetem Diákjóléti és Diákvédő Irodája segélyben részesített 1228 hallgatót, vagyis a tudományegyetemi hallgatóknak majdnem 25%-át. A kiosztott segélyek összege 46.623 pengő volt. A műszaki és gazdaságtudományi egyetem

Diákjóléti Irodája az I. félévben 658 hallgatót, a II. félévben 820 hallgatót, az összes hallgatóknak mintegy 40%-át részesítette segélyben. A kiosztott segélyek összege 47.704 pengőt tett ki.

A Diákjóléti Irodák a segélyeket egyrészt a beiratkozásoknál szedett különdíjakból fedezik, ezenkívül az állam 1936-ban körülbelül 20.000 pengővel, a magánosok pedig kisebb-nagyobb összegekkel támogatják az irodákat.

Megemlítem, hogy az 1923. évi 1996. B. M. számú rendelet a kivételes záróra-meghosszabbítás kiadása alkalmával az engedélyező hatóság a diáknyomor enyhítése céljaira felhasználandó összegeket szed. Ezeknek az összegeknek 75%-a a diáknyomor enyhítésére fordíttatik. Ez az Országos Diáknyomor Enyhítő Alap. Diáksegélyezésre fordított összeg ebből 1935—36-ban 48.700 pengő volt.

Az állam ugyanebben az évben diákjóléti célokra a fenti összegen kívül 286.780 pengőt fordított.

Internátusok, kollégiumok.

A tanulmányaik elvégzésének idejére a fővárosba költöző szegénysorsú egyetemi, főiskolai hallgatók részére a legmegfelelőbb támogatás az internátusba, kollégiumba való elhelyezés. A háború előtt is fennállott már néhány diákinternátus. A háború utáni lakáshiány tömeglakásokba kényszerítette az egyetemi hallgatókat. Abban az időben egymásután több rögtönzött diákinternátus létesült. Az iskolai tornatermekben, kaszinóhelyiségekben, bérházakban felállított ideiglenes internátusok azonban nem felelhettek meg a kijelölt céloknak s ezért később megfelelő diákotthonok alakultak.

A kollégiumok fenntartói nagyobbrészt egyházi, társadalmi egyesületek és szervek.

A Báró Eötvös József kollégium, A Horthy Miklós kollégium, A Testnevelési Főiskola két internátusa és a Sarolta kollégium állami intézmény. A Collégium Medicumot és az Egyetemi Leányotthont a Pázmány Péter Tudományegyetem, a Kereskedelmi Iskolai Tanárjelöltek kollégiumát a m. kir. Felsőkereskedelmi Tanárképző Intézet tartja fenn.

Minden internátusban vannak kedvezményes és ingyenes helyek, melyeket szegénysorsú és arra érdemes hallgatók vehetnek igénybe.

A kollégiumok és internátusok férőhelyeinek száma együttesen: 2894. Az 1935/36. tanévben beiratkozott hallgatók közül körülbelül 4000-nek a szülei nem Budapesten laknak, ebből azonban le kell számítani azokat, akik a környékről járnak be s akik a fővárosban rokonoknál helyezkednek el és le kell számítani a körülbelül 200 theológust is. Az egyetemi hallgatók részére létesített internátusokban a férőhelyek száma tehát kielégítőnek mondható.

Egyetemi, főiskolai internátusok, collégiumok.

Férfiak részére.

Fenntartó	Cím	Férőhely	Bentlakók díja, havonta P	Megjegyzés
Ált. Egyet. Segítő Egyesület	VIII., Üllői-út 20—22.	80	10	Csak lakás
Árpád Coll. Középisk. Tanárok E.	VIII., Csepreghy-utca 4.	40	11	« «
Békésmegyei Márta Diákotthon .	IX., Liliom-utca 13.	60	6	« «
Bethlen Gábor Szövetség	IX., Rákos-utca 3.	5	—	« «
Budai Szent Imre Collegium ..	XI., Horthy M.-út 16.	180	100	Teljes ellátás
Collegium Emericanum	VIII., Üllői-út 54.	47	10-15	Csak lakás
Collegium Medicum	IX., Köztelek-utca 1.	110	50	Teljes ellátás
Diákok Háza	VII., Hársfa-utca 59/b	107	20	Csak lakás
Báró Eötvös Collegium	XI., Nagyboldogasszony útja 11—13.	94	60	Teljes ellátás
Horthy Miklós Collegium	IX., Üllői-út 51.	350	10	Csak lakás
Hunfalvy Internátus	IX., Gönczy P.-utca 2.	50	8	« «
Szent Gellért Collegium	XI., Fehérvári-út 13.	32	25	« «
Keresk. Isk. Tanárjelöltek Colleg.	VII., Thököly-út 48.	30	100	Teljes ellátás
Kongregációs Otthon Intézet ..	VIII., Horánszky-u. 20.	37	35	Csak lakás
Luther Otthon	VIII., Üllői-út 24.	50	80	Teljes ellátás
Orsz. Bíró és Ügyészi Egyesület Internátusa	I., Ráth György-u. 20.	60	60	« «
Pesti Szent Imre Collégium ...	IX., Ráday-u. 43—45.	300	85	« «
Csengery A. Diákotthon	VIII., Thököly-út 82.	40	38	Csak lakás
Ref. Theol. és Főisk. Intézet	IX., Ráday-utca 28.	190	70	Teljes ellátás
Soli Deo Gloria Főiskolai Fiúotthon	IX., Üllői-út 25.	36	20	Csak lakás
Szepesi Diákotthon	IX., Üllői-út, Mária Valéria-telep	34	3·50	« «
Tanítók Ferenc József Háza	VIII., Szentkirályi-u. 47.	152	70	Teljes ellátás
Unitárius Missió Diákotthon ...	IX., Rákos-utca 3.	16	15	Csak lakás
Testnevelési Főiskolai Intézet ...	I., Alkotás-utca 44.	50	50	Teljes ellátás
Orsz. Magy. Izr. Közm. Egyesület	IX., Üllői-út 11—13.	33	10	Csak lakás
Diplomások Önsegítő Szövetsége	IX., Pápay I.-u. 3.	92	3·50	« «
	Összesen	**2.273**		

Nők részére.

Név	Cím	Férőhely	Havi díj	Megjegyzés
Collegium Marianum	VIII., József-utca 11.	110	80	Teljes ellátás
Jegyzők Orsz. Árvaháza E. O. ...	X., Család-utca 42.	60	80	« «
Collegium Theresianum	VIII., Mária-utca 20.	75	75	« «
Lorántffy Zsuzsanna Leánycollégium	IV., Havas-utca 6.	67	120	« «
Sarolta Collegium	V., Hold-utca 17.	90	18	Csak lakás
Péterffy Sándor Leányotthon ...	VI., Hegedüs S.-u. 15.	32	70	Teljes ellátás
Soli Deo Gloria Főiskolai Leányintézet	VIII., Üllői-út 14.	24	60	« «
Szent Anna Collegium	VIII., Horánszky-u. 17.	62	70	« «
Testnevelési Főiskolai Intézet ...	I., Győri-út 11.	30	50	« «
Egyetemi Leányotthon	VIII., Erkel-utca 9.	80	12	Csak lakás
	Összesen	**630**		

Menzák.

Az internátusi elhelyezést kiegészítik a menzák, ahol a főiskolai hallgatók egy része önköltségi áron, másrésze kedvezményesen vagy ingyenesen részesül élelmezésben.

A menzák közül Az állatorvostanhallgatók menzáját, a Menza Akadémikát, a Mensa Medicát és a Technikus Menzát az egyetemi karok tartják fenn, a Práter-utcai menzát a főváros, a többit az ifjúsági egyesületek.

A székesfőváros 1916-ban nyitotta meg első főiskolai menzáját. Ez a menza néhány évi működés után megszűnt. 1931-ben a IX., Ráday-utca 33. sz. alatt létesített újabb menzát, miután a székesfőváros különböző hatósági főzőhelyein igen sok szegénysorsú főiskolai hallgató étkezett és célszerűnek látszott ezek részére külön hatósági főzőhelyet felállítani. A főzőhelyet négy évig a MEFHOSz kezelte. 1935-ben a főváros a kezeléssel a műszaki és gazdaságtudományi egyetem karát bízta meg. A Ráday-utcai ház lebontása miatt a főváros az étkezőt 1936-ban a VIII., Práter-utca 15. sz. iskolaépületbe helyezte át. Az étkezőben naponta körülbelül 700 olyan szegénysorsú egyetemi hallgató részesül ingyen ebédben, akik hatósági támogatásra szorulnak. A hallgatókat a közgazdaságtudományi kar utalja be a kerületi elöljáróságok népjóléti osztályainak, a kérvényező hallgató szociális ráutaltságára vonatkozó javaslata alapján.

A menza fenntartása évi 55.400 pengőbe kerül a fővárosnak.

Menzák.

Név	Cím	Étkezés száma naponta	1 ebéd ára	1 vacsora ára	Hány % ingyen
Állatorvoshallgatók Menza Egyesül..	VII., Rottenbiller-utca 23—25.	140	—·64	—·50	45
Budapest Székesfőváros Diákmenzája	VIII., Práter-utca 15.	700	—	—	100
Ref. Diákok Soli Deo Gloria Szövetsége	IX., Üllői-út 25.	120	—·46	—·30	49·5
Mensa Academica és Medica	IX., Köztelek-utca 1.	600	—·70	—·45	80
Foederatio Emericana Adalbertinum Menzái	VIII., Nap-utca 33. és IX., Vendel-utca 3.	320	—·60	—	75·5
Országos Magyar Izr. Közművelődési Egyesület	IX., Üllői-út 11—13.	182	—·15	—·10	57·8
Protestáns Diákmenza	IX., Ráday-utca 28.	112	—·50	—	6·3
Technikus Ebéd	XI., Műegyetem	68	—·80	—	45·5
Turul Menza	IX., Vámház-tér Turul-vár	200	—·50	—	15
Délvidéki Egyetemi Hallgatók Vacsorái	VIII., Práter-utca 15.	44	—	—·50	50
Magyar Izr. Egyetemi és Főisk Hallg. Országos Egyesülete	Vendéglőkben	100	—	—	100
SzEFHE Menza	VIII., Rákóczi-út 15.	24	—	—	100

A fővárosban levő menzákon tehát naponta átlag 2400—2500 főiskolai hallgató étkezik. Ez a szám az összes főiskolai hallgatóknak körülbelül egyharmadát teszi ki. Ha tekintetbe vesszük, hogy a főiskolai hallgatók további 5%-a az internátusokban teljes ellátásban részesül, megállapítható, hogy a főváros területén annyi menza működik, hogy azokban helyes elosztás és együttes irányítás mellett a ráutalt budapesti egyetemi ifjúság élelmezése teljesen biztosítható volna. A menzáknak azonban hibája az, hogy egymástól függetlenül, egyes ifjúsági csoportok különálló kezdeményezésére létesülnek és fenntartásukat a többi menzával való együttműködés nélkül, hatósági segélyek igénybevételével igyekeznek biztosítani.

Az ifjúsági egyesületek által nyujtott pénzbeli és természetbeni segélyezés.

A főiskolai hallgatóknak az internátusi elhelyezésen és a menzaellátáson túl tandíj, vizsgadíj, ruha, tankönyv stb. is kell.

Az egyetemi hallgatók pénzbeli segélyezését a háború előtt a különböző egyetemi segítőegyesületek végezték.

A budapesti tudományegyetemen a Joghallgatók Segítőegyesülete, az Orvostanhallgatók Segítőegyesülete és a Bölcsészettanhallgatók Segítőegyesülete, a műegyetemen a Műegyetemi Segítőegyesület, valamint az Egyetemi Általános Segítőegyesület. A háború után az általános elszegényedés miatt már nem tudták kielégíteni a nyomorgó főiskolások kérelmeit, ezért a fokozódó feladatok ellátására országos ifjúsági szervezetek létesültek. Ezekkel párhuzamosan a társadalmi egyesületek is igyekeztek az egyetemi hallgatókat segíteni. A társadalmi és ifjúsági egyesületek segítő munkája az utóbbi években lényegesen csökkent, de azért még mindig jelentős összeggel támogatják a hallgatókat. Az ifjúsági egyesületek által kiosztott segélyek 1935-ben :

Anélkül, hogy állást foglalnék abban a sokat vitatott kérdésben, hogy a fővárosban a főiskolai diákság segélyezése eléri, vagy meghaladja-e a szükséges kereteket, a meglevő adatokból igyekszem megközelítőleg megállapítani, hogy milyen értékű támogatásban részesülnek egy évben a budapesti főiskolai hallgatók.

A diákvédő irodák által kiosztott segélyek	94.000 P
A fővárosi menza fenntartása	55.000 «
A társadalmi ifjúsági egyesületek segélyei	73.000 «
Ösztöndíjak kb.	50.000 «
Tandíjelengedések és mérséklések értéke	278.000 «
Összesen	**550.000 P**

Az 1935/36-os tanévben a fővárosi egyetemeken és főiskolákon 7652 főiskolai hallgató iratkozott be. Ezek közül 4080 (53·4%) szorult segélyre saját bevallása szerint. A fentiek alapján az internátus, menza és üdülő stb. kedvezményeken kívül, egy támogatásra szoruló hallgatóra egy tanévben átlag 135 pengő segély jut.

Az egyesület neve	Pénzsegély				Menza-segély		Tankönyv-segély		Felruházás	
	Adomány		Kölcsön							
	egyén	P	egyén	P	egyén	P	egyén	érték P	egyén	érték P
Kat. Bencés Diákok Egyes. ..	14	350	25	440	—	—	—	—	—	—
Brassai S. Unit. Ifjak Egyes. .	15	250	—	—	—	300	—	—	—	—
Foederatio Emericana	120	2.500	—	—	—	—	—	—	—	—
Bpesti Keresk. Akad. Végz. T. Szövetsége	20	389	—	—	—	—	—	—	—	—
Bpesti Piarista Diákszövetség	—	—	34	130	—	—	120	14.527	—	—
Délv. E. és Főisk. Hallg. Egy.	42	978	96	1.920	—	—	—	—	—	—
Egyetemi Luther Szövetség	14	77	—	—	—	434	—	—	—	—
Felv. Egy. és Főisk. Hallg. E.	40	500	—	—	—	—	—	—	—	—
Bpesti Ker. Ifjak Egyesülete .	—	—	28	570	—	—	—	—	—	—
Rabbiképző Ecz. Chaj. Egyes.	44	1.100	—	—	—	—	44	998	—	—
Foederatio Stephanea	95	1.600	—	—	—	912	—	—	26	300
Képzőműv. Főisk. Ifj. Köre .	8	96	30	250	—	—	30	150	—	—
MEFHOSz	123	2.902	—	—	—	1.126	—	—	—	—
Magy. Gör. Kat. Egy. H. Vasváry Pál Köre	80	1.763	—	—	—	—	—	—	—	—
M. Izr. E. F. H. Orsz. Egyes. .	300	8.200	—	—	—	—	—	—	27	140
Magy. Nemzeti Diákszövetség	120	1.000	—	—	—	—	—	—	—	—
Ref. Diákok Sz. D. G. Sz.	100	1.100	10	500	—	—	—	—	30	650
Műegyetemi Segély Egyesület	152	3.540	6	332	—	—	—	—	64	2.650
Orsz. M. Izr. Közm. Egyesület	272	9.244	—	—	—	—	—	—	—	—
Orvostanhallgatók Segítő Egyesülete	105	1.466	10	490	—	—	300	2.500	—	—
Prot. E. H. Bethlen G. k.	53	1.141	30	340	—	450	—	—	—	—
Szarvasi Öregdiákok	14	456	—	—	—	—	—	—	—	—
Székely E. és F. H. E.	71	2.300	23	700	—	—	—	—	15	600
Szepesi Egyes. Budapesten ..	20	2.200	—	—	—	—	—	—	—	—
Pro Juventute	—	—	—	—	—	—	—	—	18	540
Pro Juventute Kat. Actio ..	—	—	—	—	—	—	—	—	60	2.554
Deák-téri Luther Szövetség .	—	—	—	—	—	254	—	—	—	—
Magyarorsz. Tan. Eötvös Al. .	34	2.600	—	—	—	—	—	—	—	—
Budapest VIII—IX. ker. Izr. Nőegylet	60	90	—	—	—	—	—	—	—	—
Magy. Unit. Nők Szövetsége .	26	465	1	25	—	—	—	—	—	—
Prot. Orsz. Árvaegylet	4	495	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen	1.946	46.802	293	5.697	—	3.476	494	18.175	240	7.434

2. Főiskolai hallgatók egészségvédelme.

A fővárosban csak a Királyi József Nádor műszaki és gazdaságtudományi egyetem hallgatói megelőző egészségvédelmének szervezetét tekinthetjük kielégíthetőnek.

A műegyetem hallgatóinak egészségvédelmét a Királyi József Műegyetem tanácsa 1925-ben szervezte meg. Az egyetem orvosi rendelőt létesített, a hallgatók orvosi vizsgálatát félévenkint kötelezővé tette és a szegénysorsú beteg hallgatók gyógykezeléséről is gondoskodott. Az egyetemi orvosi rendelő azóta különböző szakorvosi rendelőkkel egészült ki.

A műszaki és gazdaságtudományi egyetemre beiratkozó minden hallgató köteles kitölteni egészségügyi egyéni lapját, s azzal orvosi vizsgálatra jelentkezni. A vizsgálat eredményét az egyéni lapra feljegyzik, s a vizsgálatot vezető főorvos a hallgató indexében igazolja, hogy a hallgató a kötelező orvosi vizsgálaton megjelent. Az egyéni lapokra folytatólag feljegyzik a további vizsgálatok eredményét is és azokat az egyetemen kartoték-rendszerben, az orvosi titoktartás kötelezettségével megőrzik mindaddig, amíg a főiskolai hallgató el nem hagyja az egyetemet. A műszaki és gazdaságtudományi egyetem ennek a megelőző egészségvédelmi intézménynek felállításával több nyugati államot megelőzött és példát adott a többi egyetemek részére is. Ezt az intézményt a tudományegyetem, amelynek orvosi kara is van, minden nagyobb nehézség nélkül megvalósíthatná. A tudományegyetemen és a többi főiskolán — a Testnevelési Főiskola kivételével — ugyanis nincs kötelező orvosi vizsgálat.

A beteg szegénysorsú egyetemi hallgatók ingyenes orvosi vizsgálatát az Egyetemek Kórház Egylete (VIII., Üllői-út 22. szám) ambulatóriumában és az Egylet által felkért szakorvosok magánrendelőjében végzik. Az Egyetemek Kórház Egylete 1891-ben alakult, 38 ágyas magánkórházat tart fenn, ahol a szegénysorsú egyetemi hallgatókat — ha mint családtagok vagy alkalmazottak nem tartoznak egyik biztosító intézethez sem, ingyenes kórházi ápolásban részesíti. A kórházi ápolásra nem szoruló beteg hallgatókat szükség esetén ingyen gyógyszerrel, diétikus ellátással segíti.

A műszaki és gazdaságtudományi egyetem orvosi rendelőjében 1935. évben 13.597 vizsgálatot és kezelést végeztek, az Egyetemek Kórház Egylete ambulatóriumán az egyetemi hallgatók részére tartott ingyenes rendelések száma 5091 volt. A Kórház Egylet által nyujtott gyógykezelés értéke körülbelül évi 15.000 pengő.

A gyermekvédelem fejlesztésénél reámutattam arra, hogy a főváros a veszélyeztetett gyermekek nyilvántartásának elkészítésével az Országos Stefánia Szövetség által gondozásába vett csecsemők törzslapjának folytatólagos vezetését kívánja biztosítani. Láttuk azt is, hogy az iskolanővéri és iskolaorvosi intézménynek a középfokú iskolákra való fokozatos kiterjesztése a törzslapok folytatólagos vezetését a középiskolai tanulók 18 éves életkorának betöltéséig lehetővé teszi. Ha a főiskolák a műszaki és gazdaságtudományi egyetem kezdeményezését magukévá tennék, s a főiskolai hallgatók megelőző egészségvédelme szempontjából oly fontos rendszeres és kötelező orvosi vizsgálatot bevezetnék, kialakulhatna a fővárosban tanuló ifjuságnak a megszületésétől 24 éves életkora betöltéséig folyamatossá tett megelőző egészségvédelme és nyilvántartása.

Testnevelés, sport.

Az egyetemi tanulmányokkal járó, sokszor megerőltető szellemi munka egyensúlyozására és az egyetemi hallgatók egészségének megőrzésére a testnevelés és a sport hivatott. A főiskolai hallgatók testnevelésének külön-

leges jelentőséget ad az a körülmény, hogy az egyetemről kikerülő ifjak egy része később vezető szerepet kaphat a nemzet életében. Szavuk döntő súllyal irányítja majd az utánuk következő nemzedékek testnevelésének ügyét. A jövő testnevelését helyesen irányítani és igazán értékelni azonban csak az esetben tudhatja, ha saját tapasztalataiból ismeri.

Egyes magyar főiskolákon már a mult század végén, a milleneumot követő években megalakultak a ma is fennálló és a magyar főiskolai sportélet gerincét alkotó sportegyesületek. A tudományegyetemen a BEAC. A műegyetemen a MAFC. Ezzel egyidejüleg alakultak meg a vidéki gazdasági akadémiák sportegyesületei is.

Az 1900-as évek elején a főiskolai sportegyesületek közös érdekeik és céljaik megvalósítása végett főiskolai sportszövetség megalakítását tervezték. A társadalmi sportszövetségek ugyanis nem foglalkoztak a főiskolai sport propagálásával és a társadalmi sportegyesületek érdeke a főiskolai sportegyesületek speciális főiskolai érdekeivel sokszor ellentétes volt.

A Főiskolai Sportszövetség 1907-ben alakult meg. Alapszabály szerinti hivatalása, hogy :

»a testnevelő gyakorlatok és sportok összes ágait terjessze, ápolja és fejlessze az összes főiskolákon, hogy az ifjúság nagy egészét megnyerje a testi kultúra eszméinek ; a főiskolai sportűzőket a főiskolai sportegyesületekbe szervezze ; azokon a főiskolákon, ahol még ilyen nincs, főiskolai sportegyesületeket alakítson s a meglevőket anyagi és erkölcsi támogatásban részesítse ; főiskolai bajnoki versenyeket rendezzen, vagy rendeztessen az embersportok minden ágában ; országos felügyeletet gyakoroljon a főiskolai sportmozgalmak felett s azokat a magyar nemzeti testi kultúra szellemében irányítsa ; képviselje a főiskolai sportok és sportegyesületek érdekeit úgy a hatóságokkal, mint a nyilvános sportegyesületekkel és szövetségekkel szemben ; a magyar főiskolai sportokat a külfölddel szemben képviselje, érdekeit a velük való érintkezésben előmozdítsa ; a sportirodalmat, különösen annak főiskolai részét támogassa.«

A Főiskolai Sportszövetséget célkitűzései alkalmassá teszik arra, hogy a főiskolai hallgatók testnevelését irányítsa és megszervezze. Ezért a testnevelésről szóló 1921. évi LIII. t.-c. felállította ugyan a magyar testnevelés rendszerét és intézkedett az iskolai, a társadalmi testnevelésről, megteremtette a leventeintézményt, a főiskolai testnevelésről azonban csak annyit mond, hogy a főiskolások körében a rendszeres testnevelést minden hallgató számára lehetővé kell tenni, vagyis itt nem mondta ki a testnevelési kötelezettséget. Ezt az egyetemek (főiskolák) autonóm hatáskörükben mondották ki és egyes főiskolák a kérdést külön »Szabályzat«-tal rendezték is.

A főiskolák egyik része a tanulmányi időhöz a testnevelésben való részvétel kötelezettséget, másrésze a 21 éves kort állapítja meg a kötelező

testnevelésben való részvétel végső határául. A testnevelési órák heti száma 2—4 között váltakozik.

A hallgatók foglalkoztatása kétféle módon történik. Az egyik rész leginkább tornatermekben, általánosan gimnasztikai gyakorlatokkal edzi testét, a másik továbbképző gyakorlatokat végez, amelynek vezetése már az egyetem reprezentativ sportegyesületére van bízva. Ez a sportegyesület, bár az egyetem kötelékében működik és tagjai egyetemi hallgatók, mégis a társadalmi sportolásnak is tényezője s épúgy általános sportűzéssel foglalkozik, mint a társadalmi sportegyesületek.

A főiskolai hallgatók félévenkint testnevelési hozzájárulást fizetnek.

Sajnos, a főiskolák még ma sem rendelkeznek megfelelő helyiségekkel és sportterekkel, kellő felszereléssel és sporteszközökkel. Az egyetemi sportklubok egy része kellő támogatás hiányában nem fejlődik ki és a főiskolai testnevelési ügy egységes irányításának és felügyeletének megszervezése is megoldásra vár.

A főiskolai hallgatók üdültetése.

A főiskolai hallgatók rendszeres üdültetésével a MEFHOSZ és az Általános Egyetemi Segítő Egylet foglalkozik. Az Egyetemi Segítő Egyletnek Balatonszemesen levő 50 férőhelyes és Szentendre mellett, Horányban levő 25 férőhelyes üdülőjében több csoportban, mérsékelt áron vagy ingyenesen, évente körülbelül 300 főiskolai hallgató üdül.

A MEFHOSZ Balatonszántódon 50 férőhelyes üdülőtelepet tart fenn. A telepen évente háromhetes csoportokban körülbelül 200 hallgató üdül napi 2·75 pengő térítés ellenében. 10 hallgatót ingyenesen üdültet a Szövetség. Főiskolai hallgatók üdülnek kisebb számban a Magyar Református Diákok Soli Deo Gloria Szövetségének Balatonszárszón lévő 150 férőhelyes üdülőjében és a Budapesti Keresztyén Ifjúsági Egyesület dunavecsei táborában is.

Az Országos Testnevelési Tanács 1928. óta a nyári iskolai szünetben a főiskolai hallgatók részére táborozást rendez. A különböző főiskolákról jelentkező hallgatók előzetes orvosi vizsgálat után a Balaton-melletti vagy a szentendrei táborok egyikébe kerülnek. Évente 400—800 főiskolás vesz részt a táborozásokon. Egy-egy táborban átlag 100 hallgató 4—6 hétig üdül. A hallgatók ingyenesen teljes ellátást kapnak. A táborozás költségeit a kultuszminisztérium, az egyetemek hozzájárulása és magánosok adományai fedezik.

A főiskolai hallgatók egyesületei és szervezetei.

A háború előtt a főiskolai hallgatók az egyes egyetem kebelén belül alakított »egyesületeknek« voltak tagjai. Ezek az egyesületek az egyetemi szabályzat szerint az egyetemek fegyelmi hatósága alá tartoztak. A háború

utáni viszonyok olyan problémákat vetettek fel, amelyek a főiskolai hallgatók összességét érintették, ezeknek megoldása érdekében tehát országos diákszervezetek létesültek, amelyek függetlenítették magukat az egyes egyetemek hatóságától.

A fővárosban ma igen sok »diák és bajtársi egyesület« működik. Ezeknek száma 1935-ben 208 volt. Az egyesületek a főiskolai hallgatókat egyetemi fakultások, felekezet, területi származás stb. szerint csoportosítják, vagy pedig szociális, önsegítő, kulturális, társadalmi, hitbuzgalmi stb. célkitűzések szerint igyekeznek őket tömöríteni. A közös célkitűzésű egyesületek szövetségekbe tömörülnek. A Magyar Nemzeti Diákszövetség (IV., Semmelweis-utca 2.) 1929-ben történt megalakulása óta komoly munkát fejt ki a főiskolai hallgatók széttagolt, sokszor egymással versengő és ezért úgy gazdasági, mint egyéb szempontból a főiskolai szervezetek erejét sokszor szétforgácsoló szövetségekbe tömörült és a még szövetségeken kívül álló diákegyesületek és szervek egyesítése érdekében.

A főiskolai hallgatók által a fővárosban létesített egyesületeket és szerveket nagyszámuk miatt külön nem sorolom fel, hanem csak a diákszövetségeket ismertetem és egy-két reprezentativ ifjúsági egyesületet említek meg

A szövetségekbe tömörült egyesületeken kívül az egyes egyetemek keretében még működnek a háború előtt létesült egyetemi segítő egyesületek is.

Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Szövetsége (MEFHOSZ) IX., Kinizsi-utca 10. szám. 1920-ban alakult azzal a céllal, hogy a tagegyesületeibe tartozó egyetemi és főiskolai hallgatók körében a keresztény világfelfogást, nemzeti érzést és a magyar faji öntudatot ébrentartja és tagegyesületei általános gazdasági, szociális, kulturális és erkölcsi érdekeit képviseli és előmozdítja. E célok elérésére a Szövetség: tanácsadó irodát tart fenn; előadásokat, tanfolyamokat, ankéteket, gyűléseket stb. külföldi tanulmányutakat rendez; külföldi egyetemi szervezetekkel kapcsolatot tart fenn; ifjúsági lapot ad ki. Tagjai sorában tartozik 82 egyesület.

Turul Szövetség VIII., Múzeum-körút 6—8. szám. 1919 után megalakult főiskolai bajtársi egyesületek szövetsége. Teljes címe: A Magyar Egyetemi és Főiskolai Bajtársi Egyesületek Országos Központja. Célja: A magyar egyetemi és főiskolai hallgatóknak és szakiskolákon végzetteknek megszervezése keresztény szellemben és hazaszeretet jegyében; a Szövetség tagjai tanulmányi, kulturális, gazdasági és szociális kérdéseinek megoldása, az ifjúsági testnevelés ápolása, a magyar társadalomnak a bajtársi eszmén keresztül való összeforrasztása, a magyarral rokon népek kultúrájának ismertetése és a rokonszenv fenntartása. A Turul tagegyesületeinek száma az egész országban 120, Budapesten 32.

A Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Területi Szövetsége. VIII., Vas-utca 7. szám. Az elszakított területekről származó ifjúság három testületet alakított:

Délvidéki, Felvidéki és Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesületét. Ez a három egyesület 1923-ban, szövetségbe tömörült.

Az Országos Magyar Katholikus Főiskolai Diákszövetség. IX., Ráday-utca 43/45. szám.

Célja: a katolikus egyetemi ifjúság összességét érintő vallási, kulturális és gazdasági érdekek előmozdítása, továbbá a katolikus nemzetközi mozgalmakba való bekapcsolódás útján a nemzetek katolikus ifjúsága között a baráti és testvéri viszony kifejlesztése. A szövetség szociális, missziós és hölgy- és sportbizottságokat szervezett. A Katolikus Diákszövetségnek 42 tagegyesülete van, ebből 21-nek a főváros területén van székhelye.

Foederatio Emericana Katolikus Magyar Egyetemi és Főiskolai Bajtársi Szövetség. IV., Bástya-utca 11. szám.

Alakult 1921-ben. Tagja volt a Katolikus Diákszövetségnek, de ebből 1930-ban kilépett. Országos társadalmi szervezet körülbelül 12.000 taggal, az egyes corpratióknak diákcsoportjai (curia) vannak. Átlag egy csoport 45—50 tagot számlál. Budapesten 28 curiája van. A Szövetség szervezete a középkori szerzetesi és lovagi rendi szervezetek mintájára van alakítva.

Az Emericana célja a magyar egyetemek, főiskolák és főiskolai jellegű intézeteknek katolikus hallgatóit egyesíteni; tagjait a gyakorlati katolicizmusra és hazafiasságra nevelni és ebben megtartani. Rászoruló tagjait anyagilag támogatja. Céljai elérésére szolgáló eszközök: gyűlések, ünnepélyek, előadások és jótékonykodás. Jelentős diákszociális munkát fejt ki. Menzát tart fenn, ami évi 40.000 pengőbe kerül. Kollégiuma van 47 lakóval. A diákság egyéb szociális támogatását az Emericana Diákjóléti Bizottsága végzi, mely (1936-ban) 2500 pengőt adott a diákok támogatására. Figyelmet érdemel az Emericana 1928 óta fennálló Ifjúsági Továbbképző Iskolája az egyetemi ifjúság részére, melynek 18 osztálya van. Minden tanfolyam 10 hónapig tart. A tanfolyamok közül említésre méltó a szociális továbbképző tanfolyam és a Faluszeminárium, valamint az újabban felállított általános kereskedelmi átképző tanfolyam olyan diplomások részére, akik a magángazdaságban óhajtanak elhelyezkedni.

Országos Magyar Protestáns Diákszövetség. IX., Knézits-utca 2. A Magyar Protestáns Diákszövetség 1921-ben alakult.

A Szövetség célja: a magyar protenstáns egyetemi és főiskolai egyesületeket egységes központi szervbe tömöríteni, a vallásos és erkölcsi élet, valamint a hazafias érzés ápolása és fejlesztése, a protestáns ifjúsági egyesületek erkölcsi és anyagi védelme, az egymásközti érintkezés előmozdítása, a baráti és testvéri érzés megerősítése, mélyítése és egymás kölcsönös támogatása.

Céljainak elérésére a Szövetség »anyagi helyzetéhez képest helyiséget tart fenn, fővárosi és vidéki vallásos, irodalmi estélyeket és hangversenyeket rendez, pályázatokat tűz ki és vándorgyűléseket tart«. A Szövetség tagegyesületeinek száma 21, ebből 7 budapesti ifjúsági egyesület.

»*Hungária*« *Magyar Technikusok Egyesülete.* Alakult 1920-ban. Célja: a műegyetemi keresztény ifjúságot a magyar nemzeti eszmék és a keresztény erkölcsök szolgálatára egységbe tömöríteni. Az Egyesület élén a Hungária magisztere áll, kit az Egyesület nagygyűlése a kir. József Nádor műszaki és gazdaságtudományi egyetem tanárai közül választ.

Magyar Izraelita Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Egyesülete (MIEFHOE). VIII., Rákóczi-út 17. I.

A zsidó vallású egyetemi hallgatók először 1919-ben szerveztek különálló egyesületet, majd 1925-ben az OMIKE főiskolai hallgatók csoportja keretébe tartozott. A MIEFHOE 1927-ben alakult. Az egyesület célja, hogy »az izraelita vallású, kimondottan magyar érzésű egyetemi és főiskolai hallgatók tanulmányi és gazdasági érdekeit, szellemi és fizikai jólétét előmozdítsa«. Az egyesület céljának elérésére készpénzsegélyt ad diákoknak, étkeztetési segélyt ad (reggeliztetési akció), felruház, állást közvetit, tudományos felolvasásokat tartat.

C) A munkanélküli ifjúság védelme.

Az ifjúságvédelem problémáinak ismertetésénél érintettem már az ifjúság munkanélküliségének kérdését. Rámutattam arra, hogy a tanoncok, a fiatalkorú munkások és a munkanélküli ifjúság védelme egységes megoldást kíván és hogy a fizikai munkát kereső ifjúság munkanélküliségének okai részben a dolgozó ifjúság védelmének hiányaiban gyökereznek.

A gyermekmunka szabályozása, a tanköteles kor felemelése, a helyes pályaválasztás elősegítése, a megfelelő szakmai képzés biztosítása, a képességvizsgálat és a munkaközvetítés megszervezése, mind olyan szociális intézkedések, amelyek egyrészt a dolgozó ifjú munkateljesítményének értékét emelik, másrészt lehetővé teszik megfelelőbb védelmüket s e mellett az ifjúság munkanélküliségének csökkentésére is alkalmasak.

Az ifjúság munkanélküliségének azonban olyan okai is vannak, melyeknek gyökerei az ország, sőt sokszor a világ gazdasági életébe is mélyen belenyúlnak s ezeknek az okoknak és hatásaiknak elháritása már az ifjúságvédelem keretén kívül esik. A gazdasági válság s a nyomában járó általános munkanélküliség esetén az ifjúságvédelem a reá háruló feladatból nem tud többet vállalni, mint a munka nélkül maradó ifjak átmeneti foglalkoztatását és segítését.

A továbbiakban azokkal az okokkal foglalkozom, amelyek a dolgozó ifjúság védelmének hiányain túl szerepet játszanak az ifjúság munkanélküliségénél és azokat az intézkedéseket ismertetem, amelyek az ifjúság munkanélküliségét átmenetileg enyhíteni, illetve kiküszöbölni igyekeznek.

A munkanélküli ifjúságnak két csoportját kell megkülönböztetnünk. A fizikai és a szellemi foglalkozású munkanélküliek csoportjait. Munkanélküliséget eredményező általános gazdasági és egyéb körülmények hatása mindkét csoportnál majdnem egyformán jelentkezik. A két csoport munkanélküliségének megszüntetésére mégis különböző irányú tevékenységre van szükség. Munkanélküliségük megszűnése a gazdasági élet fellendülésével függ szorosan össze, mégis a fizikai munkanélküliek foglalkoztatását elsősorban a magángazdaságnak kell biztosítania, a szellemi munkanélküliek viszont a magángazdaság mellett a közpályákon is remélhetnek elhelyezkedést.

A következőkben a munkanélküli ifjúság fizikai és szellemi csoportjának problémáit különbontva tárgyalom, hangsúlyozom azonban, hogy a fizikai munkanélküliségnél ismertetett és a munkanélküliséget előidéző általános okokról elmondottak részben a szellemi munkanélküliek csoportjára is érvényesek.

a) A fizikai foglalkozású ifjúság munkanélkülisége.

Az ifjúság munkanélkülisége az 1935—1936. években bizonyos fokban enyhült, mert a háborús évek születéskiesése következtében az utóbbi években a keresőkorú fiatalok száma csökkent. Az átmeneti enyhülés a fiúknál az elmult években már érezhető volt, a nők munkafrontján pedig 1937-től fog fokozottabban jelentkezni.

Azok a leányok, akik az 1915—18. években születtek, 1936-ban 18—21 évesek voltak. A most következő években nősülő 1910—1914. években született férfiak főleg a háborús születésű leányok közül keresnek feleséget. Miután az 1910—1914. évben született férfiak száma lényegesebben nagyobb az 1915—18. évben született nők számánál s ezen korcsoportból a nők nagy része férjhez fog menni, kevésbbé lesz reá utalva, hogy kereső munka után lásson.

Az 1919—21-es években azonban a születések száma ismét emelkedett. A háborús évek alatt született és 1940 körül nősülő ifjak már a háború után született leányok közül keresnek majd feleséget. Itt már a leányok arányszáma a nagyobb, férjhezmenési lehetőségük kedvezőtlen és így számítani kell arra, hogy az 1920-as években született férfiaknak és nőknek munkakínálata a következő években ismét intezíven fog a munkapiacon érvényesülni.

Amennyiben tehát az ifjúság munkanélküliségének kérdését a jelenlegi, viszonylag kedvező körülmények között nem tudjuk rendezni, valószínű, hogy a következő években súlyosbodni fog a helyzet.

A háborús születések kiesése 1940 körül önmagában is maga után vonja a házasságok számának csökkenését. Ha most az ifjúságot az elhelyezkedés nehézsége és bizonytalan volta is elriasztja a családalapítástól, az egyke, az egyse és a házasságok csökkenő száma következtében elmaradó születések a nemzetet létalapjában fogják megtámadni.

A fiatalság munkanélkülisége az utóbbi években nem csökkent annyira, mint amennyire a gazdasági válság enyhülése és a születés-csökkenések következtében a munkapiacon elmaradt munkakeresletük következtében erre számítani lehetne. Ennek okát részben a termelés mechanizálódásában, részben abban találjuk, hogy a fiatalság számbeli csökkenését ellensúlyozza az a körülmény, hogy a drágaság emelkedése miatt azok is kereső foglalkozást vállalnak, akik különben az eltartottak csoportjában foglalnának helyet. Foglalkozást vállalnak a nők, a gyermekek, sőt azok a csökkent munkaképességű öregek is, akiknek ellátását az eltartásra köteles hozzátartozó nem vállalja, vagy nem vállalhatja, mert a munkabérek általános lemorzsolódása következtében a család fenntartásához mindegyik keresőképes családtag keresetére szükség van.

Ennek a helyzetnek következménye, hogy a keresők száma az eltartottakhoz viszonyítva évről-évre nő és a munkanélküliek száma a gazdasági fellendüléssel nem csökken arányosan. 1925-ben a Székesfőváros Statisztikai Hivatalának adatai szerint a fővárosban a keresők az össznépesség 51·6%-át tették ki, 1930-ban ez az arány 57%, 1935-ben pedig 57·6%-ra emelkedett, s ha a munkabérek tovább csökkennek, vagy a drágaság fokozódik, az arányszám szükségszerűen még tovább fog emelkedni, a nélkül, hogy a nyomor következtében munkát keresni kényszerülő munkanélküliek száma lényegesen csökkenne, mert az addig eltartottaknak újabb és újabb csoportja lesz kénytelen keresőmunka után nézni.

Az ifjúság elhelyezkedésének megkönnyítésére olyan intézkedéseket kell tenni, amik a lehetőség határáig fokozzák a termelést, új termelési ágakat nyitnak, a béreket és az árakat olyan szinten tartják, hogy a belső fogyasztás felvehesse a fokozott termelésnek azt a részét, amire a lakosságnak emberi létfenntartásához szüksége van, s a többtermelésnek így fel nem használt része számára pedig a külföldön piacot biztosít. Vagyis az ifjúság elhelyezkedésének megkönnyítésére a munkanélküliséget enyhítő általános gazdasági és szociálpolitikai intézkedésekre van szükség.

Az ipari termelés lendülete azonban bizonyos mértékben máris csökken. A magyar gazdaságkutató intézet 1937. évi február hó 28-i helyzetjelentése szerint: »Ha a jövő kilátásait vizsgáljuk, figyelembe kell vennünk, hogy elhalasztott felújítások pótlásának és a raktárkiegészítéseknek folyamata már bizonyos telítettségi fokot ért el. A termelési iparágak foglalkoztatottságának jelentősebb fokozására ezért csak akkor lehet számítani, ha a közületek beruházási tevékenységüket fokozzák.«

Ha tehát a belföldi vagy külföldi fogyasztópiac felvevőképessége nem fog lényegesen növekedni és nem tudunk új iparágakban, új munkáscsoportokat foglalkoztatni, számítani lehet arra, hogy az ipari termelés vagy jelenlegi szintjén marad, vagy esetleg lassan csökkeni fog.

A világgazdasági depresszió csökkenésével minden államban a gazdasági élet fellendülése észlelhető, ennek a lendületnek fokozására az egyes kormányok nagy anyagi áldozatokat hoznak. Elsősorban az ipari termelés fokozását igyekeznek továbbra is biztosítani. A nyugati államokban az utóbbi évben az ipari termelésnek mindnagyobb százaléka a hadi ipar szolgálatában áll. E mellett egyes országok katonaságuk létszámát is felemelték. Ezt azért kell hangsúlyozni, mert nálunk ezidőszerint nincs lehetőség sem az ipari termelésnek ilyen irányban való fokozására, sem az ifjúság munkanélküliségének az általános védkötelezettség bevezetésével való csökkentésére. Ez azt jelenti, hogyha az ipari termelés fokozására a hadi ipar területén kívül nem találunk lehetőséget, a munkanélküliség leküzdésénél csupán a munkaidő megrövidítésével járó eredményekre számíthatunk és ezzel is csak arra, ha azt nem követi az ipari munkásság fogyasztóképességét befolyásoló általános munkabércsökkenés vagy drágulás.

A munkanélküliség leküzdése érdekében a főváros 1935. év tavaszán felterjesztést intézett a m. kir. belügyminiszterhez, 1935. október havában pedig a m. kir. iparügyi miniszterhez. Felterjesztéseiben a 40 órás munkahét bevezetését és ezzel egyidejűleg a munkabérek minimumának megállapítását kérte. Azóta több iparágban bevezették a 48 órás munkahetet és megállapították a munkabérek alsó határát. Az iparügyi kormányzat ezeket a szociálpolitikai intézkedéseket egyre több iparágra igyekszik kiterjeszteni, hogy jótékony hatásuk a munkapiac egész területén érezhető legyen.

Miután azonban 1936. év első hat hónapjában a munkanélküliség csökkenése dacára a munkabérek alacsony színvonala és a megélhetésnek állandó drágulása következtében a fogyasztás alig emelkedett, 1936. novemberében ismételten felterjesztéssel fordult a főváros az iparügyi miniszterhez, hogy a munkaidő és munkabér szabályozását, ha lehetséges, fokozottabb tempóban folytassa és hogy — ami még fontosabb — intézkedései betartását ellenőrizze.

A munkaidő megrövidítésétől azonban még nem lehet az ifjúság munkanélküliségének megszűnését is remélni. Az egyes üzemekben betöltendő helyeket ugyanis előreláthatólag elsősorban a korábban már ott alkalmazott és kipróbált szakmunkások fogják megkapni s valószínű, hogy az üzemek egy része úgy fog »racionalizálni«, hogy a kiadások lehető csökkentése érdekében elsősorban nőket fog foglalkoztatni. Nemcsak azért, mert a női munkaerő munkabére kisebb, hanem gyakran azért is, hogy megszabaduljon a 21 éven aluli, tehát leventeköteles ifjak nagy számban (100-nál nagyobb) való foglalkoztatásával az üzemre háruló kiadások viselésétől.

A munkanélküli ifjúság munkával való ellátása akadályokba ütközik. Valószínű, hogy egyrészük továbbra is munka nélkül marad, ami azt jelenti, hogy ki lesz téve azoknak a romboló hatásoknak, amelyek később helyrehozhatatlan eredményekben fognak jelentkezni.

Az elmondottakat erősíti meg a főváros ínségenyhítő tevékenysége keretében támogatásban részesülő és a kerületi népjóléti osztályok nyilvántartásában szereplő munkanélküliekről készített statisztikai összeállítás is, amely szerint a fővárosban az idénymunkanélküliség hullámzásától eltekintve 1936. és 1937. években is kb. 3000, 14—25 éves munkaképes ínséges fizikai munkanélküli ellátásáról kellett a hatóságnak gondoskodnia.

	Férfi			Nő			Férfi és nő együtt
	14—20 éves	20—25 éves	együtt	14—20 éves	20—25 éves	együtt	
1936. június 30	824	1.140	1.964	789	1.248	2.037	4.001
1936. október 31	684	789	1.473	759	1.066	1.825	3.298
1937. január 1	588	1.016	1.604	593	1.116	1.709	3.313
1937. április 1	640	1.111	1.751	654	1.263	1.917	3.668

Addig, amíg az általános munkanélküliség okait gazdaságpolitikai és egyéb intézkedésekkel nem tudjuk megszüntetni, a hatóság átmenetileg kénytelen a munkanélküliek támogatásáról gondoskodni. Ez a segélyezés úgy a fővárosban, mint vidéken a munkaszolgáltatás elvén épül fel. A fővárosban azonban a munkaszolgáltatásnak csak egy enyhített formája, a munkakészség igazolása ellenében való segélyezés rendszere van érvényben. Ez a rendszer pedig a munkanélküli ifjúságot nem megfelelő módon és nem megfelelő mértékben foglalkoztatja.

Ma már általánosan elfogadott tétel, hogy a munkanélküli ifjúság foglalkoztatásáról gondoskodni kell. E szociális intézkedés szükségességének felismerése nálunk még mindig késik, vagy ha elvben el is fogadtuk, a megvalósításáért nem sokat tettünk. A kormányhatóság is csak most foglalkozik különállóan a munkanélküli fiatalság egy részének ügyével. A munkanélküli és a foglalkozási statisztika azonban még nem foglalja őket külön csoportba, foglalkoztatásuk pedig eddig a többi munkanélkülivel együtt történt. Így van ez még ma is a székesfővárosnál, a munkakészség igazolásául szolgáló munkánál, a szellemi szükségmunkánál és így volt a korábbi években lefolytatott fizikai szükségmunkánál is. A fizikai munkanélküli ifjúság foglalkoztatását pedig eddig még egy hatósági intézkedés sem tűzte ki céljául.

De hát miben kell különböznie az ifjú munkanélküliek foglalkoztatásának a felnőtt munkanélküliek foglalkoztatására létesített szükség- vagy ínségmunkától?

Abban, hogy itt az elvégzendő munkán túl az ifjúság nevelésére és oktatására is súlyt kell helyezni. Annál inkább kell ezt hangsúlyozni, mennél fiatalabb munkanélküli korcsoport foglalkoztatásáról van szó. Ezen az elven épültek fel mindazok az intézmények, amelyek a nyugati államokban a fiatalkorúak munkanélküliségének hatásait közvetlen úton, továbbképző-, átképző tanfolyamok és foglalkoztatók felállításával igyekeztek orvosolni,

Az átképző tanfolyamok a zsúfolt szakmákról azok felé a szakmák felé igyekeznek terelni a munkanélküli ifjúságot, amelyekben az elhelyezkedésre még lehetőség van. A továbbképzők a szakmai gyakorlat megszerzésére, megtartására és továbbfejlesztésére adnak lehetőséget. Az átképzők és továbbképzők kifejezetten a munkanélküli ifjúság részére létesülnek, mert a tapasztalat szerint az idősebb fizikai munkások nem szívesen változtatják szakmájukat, s ha munkanélkülivé válnak, inkább napszámos munkát vállalnak addig, amíg szakmájukban újra elhelyezkedhetnek.

Külföldön a munkanélküli ifjúság foglalkoztatása érdekében az átképző és továbbképző tanfolyamok egymásba fonódó láncolata működik. Nálunk csak az 1935—36-os iskolaévben állított fel kísérletképen a fővárosban és Budafokon a kereskedelemügyi miniszter felügyelete alatt álló ipari továbbképző tanfolyamok vezetősége a munkanélküli cipészek, női szabók, asztalosok, mázolók és festőiparosok számára ingyenes továbbképző tanfolyamot. A munkanélküli ifjúság részére átképző tanfolyam pedig egyáltalában nincs. A felállított tanfolyamokra jelentkezett összesen 353 hallgatónak kb. 80%-a 25 éven aluli munkanélküli volt. Az érdeklődés hiánya miatt az 1936—37. tanévben már csak a női szabók ipartestületében létesítettek továbbképző-tanfolyamot. A tanfolyam hallgatói azonban 10 pengő tandíjat fizettek és így ez már nem a munkanélküliek részére létesült.

A m. kir. iparügyi miniszter 1937. év elején felhívta az ipartestületeket és a munkásszervezeteket arra, hogy létesítsenek munkanélküli tagjaik részére továbbképző (pótfoglalkoztató) tanfolyamokat. Ha lesz is ennek a felhívásnak eredménye, valószínű, hogy az életre hívott tanfolyamok egyrésze érdeklődés hiányában lassan elsorvad.

A gyakorlat tehát azt mutatja, hogy nem elég felismerni a továbbképző tanfolyam kedvező hatását, hanem rá is kell bírni a munkanélküli ifjúságot ezeknek a tanfolyamoknak látogatására. Elsősorban a legfiatalabb korosztályoknak volna szükségük erre, hisz az ezekbe tartozók munkanélküliségük következtében még szakmájukat sem sajátíthatták el megfelelően.

A székesfőváros közgyűlésén az 1934. és az 1935. évi költségvetés tárgyalása során indítványozták, hogy gondoskodjék a főváros a munkanélküli tanoncok továbbképzéséről. Az indítványt a közgyűlés egyhangúan elfogadta, a továbbképzőt azonban részben éppen a vázolt nehézségek miatt még nem állították fel.

Valószínűnek tartom, hogy a továbbképző tanfolyamok kötelező látogatását a leventeintézmény keretében meg lehetne valósítani. Kötelezni kellene a leventeköteles korú munkanélküli ifjakat a szakmájuknak megfelelő továbbképző tanfolyam látogatására s össze lehetne kötni azokat sportoktatással. A levente-intézmény tarthatná nyilván a munkanélküli tagokat és ellenőrizné a továbbképző tanfolyamok látogatását is.

A továbbképző tanfolyamok azonban a munkanélküli ifjak idejének aránylag csak kis részét foglalnák le és nem gondoskodnának megfelelően a tanfolyamokra járók ellátásáról sem.

Ilyen hiányokat igyekeztek kiküszöbölni és a munkanélküli ifjúság foglalkoztatását, nevelését és ellátását szervesen és megfelelő keretek közt megoldani a nyugati államokban felállított ifjúsági foglalkoztatók, munkaközpontok, munkatáborok.

Az ifjúsági foglalkoztató a szakmai képzés mellett külön fizikai munkát is végeztet az ifjakkal. A munkának közhasznúnak és olyannak kell lennie, amely a munkapiacról nem von el munkaalkalmat, természete tehát azonos a nálunk is — sajnos nem eléggé — bevezetett szükségmunkával, azzal a különbséggel, hogy az ifjúsági foglalkoztató tagjai munkájukért ellátást és gondozást kapnak.

A foglalkoztató megszervezésének épen úgy, mint a szükségmunkának egyik legnagyobb nehézsége az e célra alkalmas munkák és azok fedezetének kijelölése. Rendszerint talajjavítási, útelőkészítési, erdőtisztítási, folyószabályozási munkát végeznek.

A foglalkoztató a közös élet fegyelme alá vonja az ifjút, sportolásra, művelődésre ad alkalmat és ezzel a munkanélküliség káros hatását kiküszöböli, s az ifjúság szellemi képzésével, nemzeti alapon álló világnézetének kialakulásával meggátolja, hogy a tétlenségre kárhoztatott ifjak a társadalmi rendet felforgatni akaró eszmék hatalmába kerüljenek.

Miután a foglalkoztatónak nemcsak munkaalkalmat kell nyujtania, hanem az a hivatása, hogy az ifjúság lelki és értelmi neveléséről, szakmai képzéséről gondoskodjék, megszervezésénél nemcsak a munka technikai lebonyolításának feltételeit, hanem a pedagógiai kérdések megfelelő megoldását is biztosítani kell. A tapasztalat azt mutatja, hogy a foglalkoztató által elért siker a képzett vezetők rátermettségétől függ.

Az ifjúsági foglalkoztatókat Európában 1937-ig 16 államban vezették be, hazánkban pedig még csak hasonló intézmény felállítására tettek kísérletet. A »főiskolai munkatábor« ugyanis a főiskolai ifjúságnak kíván módot adni arra, hogy szabadidejét hasznothajtó munkával töltse és hogy megismerje és megbecsülje a fizikai munkát.

Bár a főiskolai hallgatók ezen megmozdulása példátadó és bizonyítani akarja a fizikai munka megbecsülését, ezeket ifjúsági foglalkoztatóknak

kell követniök, ahol elsősorban a munkanélküli munkásifjúság nyer elhelyezést és megfelelő foglalkoztatást.

A főváros ínségenyhítő és szegénygondozó akciói és intézményei keretében, továbbá szociális intézményei útján eddig is foglalkoztatta és segítette a munkanélküli ifjúságot. Ez a segítés azonban nem volt tervszerű és rendszeres, az egyes segítséget nyujtó szervek egymástól függetlenül végezték munkájukat és az egyes intézményeknél és szerveknél a munkanélküli ifjúságnak csak egy-egy töredéke volt képviselve. A főváros gondoskodott a munkanélküli ifjúság ellátásáról, továbbképzéséről, nevelővédelméről, sportolásáról, szabadidejének megfelelő felhasználásáról, részben egészségvédelméről is és a munkakészség igazolása ellenében való segélyezés rendszere mellett még dolgoztatta is őket.

A reászoruló ifjak ebédjegyet és segélyt a kerületi népjóléti osztályok útján kaptak. Átképzésükre, továbbképzésükre is létesültek tanfolyamok, nevelővédelmükről, szabadidejük hasznosításáról a főváros népmüvelési bizottsága igyekezett gondoskodni, testnevelésükről a levente-intézmény, egészségvédelmükről részben a hatósági szegénybetegrendelő, részben pedig a levente-sportorvosi vizsgálat gondoskodott.

De ha a főváros hatósága mindezekről már gondoskodott, miért van szükség a közt újabb kiadással terhelő ifjúsági foglalkoztató felállítására?

Azért, mert a megfelelően felállított foglalkoztatónak a különböző intézmények és szervek által nyujtott segítési módokat kell összekapcsolnia, rendszerbe foglalnia és célszerű és megfelelő módon biztosítania az ifjú munkanélküli részére mindazt, amit a hatóság részére nyujtani szeretne, azt, amit az ifjúság érdekében nyujtani is kell.

A foglalkoztató a fiatal munkanélküliek részére létesülne. Már pedig nem rendelkezik minden fiatalkorú kellő érettséggel ahhoz, hogy felismerje az érdekében életbe hívott ifjúságvédelmi intézmények igénybevételének célszerűségét. Az intézmények szétszórtan a főváros különböző részein működnek s így azok rendszeres látogatása egy-egy ifjú részére szinte leküzdheletlen akadályokba ütközik. Ha tehát azt akarjuk, hogy az ifjúságvédelem ne csak hangzatos jelszó maradjon, lehetővé kell tenni, hogy annak érdekében eddig külön-külön életre hívott intézmények a foglalkoztató keretében tényleg a munkanélküli ifjúság védelmére szolgálhassanak.

Eldöntésre szorul az az elvi kérdés, hogy a munkanélküli ifjúnak az ifjúsági foglalkoztatóban való részvétele önkéntes vagy kötelező legyen-e. Miután az első év a kisérlet ideje, az önkéntes jelleg fenntartása látszik célszerűnek.

14—21 éves ifjak a levente-intézmény keretébe tartoznak és a levente-intézménynek kapcsolata van a munkanélküli ifjakkal is. A foglalkoztatókba való önkéntes jelentkezésekre szóló felhívás tehát a levente-egyesületek útján juthatna el a munkanélküli ifjakhoz és mint »levente-

foglalkoztató« alakulhatna meg, de fel lehetne venni a foglalkoztatóba a 21—25 éves ifjakat is.

Helyes és támogatásra érdemes az egyes társadalmi szervek részéről megnyilvánuló törekvés, amely foglalkoztatókat kíván felállítani. Azok a nemzeti érdekek azonban, amelyek az ifjúsági foglalkoztatók országos megszervezését szükségessé teszik, azt követelik, hogy a felügyelet és az irányítás a hatóság kezében maradjon.

Tisztában kell lennünk azzal is, hogy a munkanélküli ifjúságnak foglalkoztatókba való elhelyezése célját tévesztett volna, ha az ifjú meghatározott időre utaltatna oda be és ezen idő elteltével újra elbocsátanák a nélkül, hogy további elhelyezkedése biztosítva volna.

A nyugati államok foglalkoztatói, munkatáborai általában az ifjúság, illetve a munkanélküli ifjúság teljességét befogadják. Addig, amíg nálunk ez a kérdés — a mezőgazdasági munkanélküli ifjúságra is kiterjesztve — országos rendezést kap és amíg a főváros is csak esetleg kis keretek között és kísérleti formában foglalkozhatik ezzel, ahhoz, hogy a foglalkoztatótól tényleg eredmény legyen várható, máskép kell biztosítani, hogy a foglalkoztatóban nyert képzés eredménye konzerválható s az ifjú részére a foglalkoztató igénybevétele kívánatos és előnyös legyen.

Ha a foglalkoztató önként jelentkező tagjainak teljes ellátásáról gondoskodik, feltehető, hogy azok az ifjak, akik jelenleg a hatóság és a társadalom támogatásával sem tudnak a maguk megfelelő ellátásáról gondoskodni, az ellátásért szívesen jelentkeznek. Azok az ifjak ellenben, akik különböző segélyforrásokat igénybevéve, sőt esetleg kihasználva, nem nélkülöznek, azért sem vetik alá magukat a foglalkoztató fegyelmének, mert a nélkül reggeltől-estig ráérnek s könnyebben szereznek alkalmi vagy esetleg állandó munkát is. A jelenlegi körülmények között tehát — munkaszerzés szempontjából — az kerül hátrányosabb helyzetbe, aki önként jelentkezik a foglalkoztatóba.

A foglalkoztató tehát célját csak úgy érhetné el, ha nemcsak a munkanélküli ifjak ellátásáról és neveléséről, hanem a gazdasági életben való elhelyezésükről is gondoskodnék. Biztosítani kellene tehát, hogy a foglalkoztatóban levő ifjak elsősorban kerülhessenek munkába, hogy úgy a hatósági, mint a magánközvetítők elsősorban a foglalkoztatótól kérjék a munkapiacon jelentkező munkáskereslet kielégítéséhez szükséges munkásanyagot. A foglalkoztatóban egy-egy ifjúnak tehát addig kellene ellátást és foglalkoztatást nyernie, amíg a munkaközvetítő el nem közvetíti. Ha a főváros által esetleg létesítendő foglalkoztatóban az első évben az ifjak létszáma 3—500 között mozoghatna, valószínű, hogy az egyes ifjak már egyhónapi foglalkoztatói ellátás után munkához jutnának. A foglalkoztató vezetője a napi munka közben megismeri embereit. A munkaközvetítő részéről beérkező tanonc- stb. igénylésnél megfelelő munkaerőt tudna a munkaközvetítő rendelkezésére

bocsátani. Az ifjúsági foglalkoztató tehát elsősorban a megfelelően képzett ifjakat helyezné munkába, arra pedig, hogy az ajánlott munkás megfelelő, mint erkölcsi testület bizonyos mértékig garanciát is nyujtana s ezért a vállalatokra is előnyös lenne, ha a foglalkoztatóból ajánlottakat alkalmaznák.

Ha így a foglalkoztatóban való munka elhelyezkedési lehetőséget is biztosít, az ifjúság munkanélküli része igyekezni fog a foglalkoztatóba jutni és az ottani nevelőmunka eredményével megerősödve, jobban fogja megállani a helyét az életben, mintha a munkaközvetítő előtt ismeretlen és a munkanélküliség hatásait szenvedő ifjú emberanyag jutna el az egyes munkaadókhoz.

A fent elmondottakból következik, hogy az önként jelentkező ifjú nem előre meghatározott időre nyerne a foglalkoztatóban elhelyezést, hanem addig, amíg az ottani nevelés eredményeként, mint teljes munkaértékű munkavállaló a foglalkoztató vezetőjének megítélése szerint is alkalmasnak látszana a munkaközvetítő útján való elhelyezésre.

Az intézmény keretében külön kellene foglalkoztatni a 14—18 éves és a 18 évesnél idősebb ifjakat. Súlyt kellene helyezni a munkanélküli tanoncok továbbképző foglalkoztatására. A tanoncoknál napi egy-két órán át az egyes szakmák szerint különválasztva az azonos szakmabeli munkanélküli segédek bevonásával a szakmai továbbképzést esetleg a fővárosi ipariskolai tanműhelyekben lehetne ellátni. Azok, akik mostoha körülményeik miatt eddig, szakmai képzés nélkül, mint segédmunkások voltak foglalkoztatva, megfelelő képességvizsgálat után olyan ipari pályákra volnának irányítandók, ahol a munkapiacra vonatkozó adatok tanusága szerint elhelyezkedésre inkább van lehetőség. Külön csoportban kell foglalkoztatni azokat, akiknél a képességvizsgálat tanusága szerint más ipari szakmára való átképzés volna szükséges. A foglalkoztatónak tehát kapcsolatot kellene keresnie az OTI képességvizsgálójával is.

Akiknek a képességvizsgálat eredménye szerint megfelelő szellemi készség vagy gyakorlati érzék hiánya miatt szakmai továbbképzés vagy átképzés nem látszik célszerűnek, azokat fizikai munkával lehetne addig foglalkoztatni, amíg ipari segédmunkásként munkához nem tudják juttatni.

A foglalkoztató vezetője az ifjúnak, ha megítélése szerint teljes értékű munkabírása van, megfelelő igazolást adna s a munkaközvetítő az ilyen igazolással rendelkezőket köteles volna elsősorban foglalkozáshoz juttatni. Az az ifjú, aki a foglalkoztató által részére célszerűen kijelölt munkakörben nem hajlandó megfelelő képzettséget megszerezni, a foglalkoztató nem látná el ilyen igazolvánnyal, tehát a munkapiacon hátrányos helyzetbe kerülne.

A fenti kérdésekben felmerülő vitás esetek eldöntése és az ifjúság képzésének irányítása végett a foglalkoztató mellett tanácsadó szerv működnék, amelyben helyet foglalhatna a foglalkoztató vezetőjén és az egyes szakma-

csoportok vezetőin kívül a képességvizsgáló intézet vezetője, a főváros polgármesterének és a munkaközvetítők képviselője, az iparügyi miniszter kiküldöttje stb.

A foglalkoztatók felállításához fűződő ifjúságvédelmi érdekek szinte kötelezően előírják, hogy a munkanélküli fiatalkorú fizikai munkások részére Budapesten is megalakuljanak a foglalkoztatók. A foglalkoztatók elhelyezése, felszerelése, a végzendő munkák kijelölése mind olyan problémák, amelyek alapos megfontolást igényelnek ugyan, de nem zárják ki a megfelelő megoldás lehetőségét.

A fővárosban egyelőre csak olyan foglalkoztatók felállítására gondolhatunk, ahol az ifjak bent is laknak. Az élelmezés végett a foglalkoztatókkal kapcsolatban hatósági főzőhelyeket kellene felállítani, úgy, amint a főváros a hajléktalanok, a főiskolai hallgatók stb. részére is létesített külön főzőhelyeket. Az intézmény vezetőjének kiválasztása nagy körültekintést igénylő feladat. A vezetőnek nemcsak kifogástalan magatartású, fegyelmet és tekintélyt tartani tudó és megfelelő képzettséggel rendelkező egyénnek, hanem képzett pedagógusnak is kell lennie, aki kellő szigorral, de a mellett megértő szeretettel vezeti az intézményt. Az oktató személyzet és a vezetők kiválasztásához a népművelési bizottság előkészítő tanfolyamot rendezhetne, be kellene azonban vonni ide az öregcserkészeket és azokat az ifjúsági egyesületeket is, amelyek erre a célra már oktatógárdát képeznek ki. (Turul, KIE.)

Ezeknek az egyesületeknek a szervezésbe való bevonása azért is célszerű volna, mert a szociális érzékű értelmiségi fiatalságot kapcsolná be a foglalkoztatók munkájába, rajtuk keresztül társadalmi úton kapcsolat létesülne a fizikai munkás és az értelmiségi pályára készülő ifjúság között. Ennek a közeledésnek nagy jelentőségét külön is hangsúlyozom.

Az ifjúsági foglalkoztatónak a már említett szociális, egészségvédő és nevelő hatásain túl tehát különleges szerepe is lesz. Mint egy szabályozó szelep, igyekszik majd a fizikai pályára készülő ifjúságot a megfelelő szakmák felé szellemi készségüknek és gyakorlati érzéküknek figyelembevételével irányítani. Elő fogja segíteni a helyesen választott életpályákra való átképzést. Elősegíti, hogy a nem megfelelő képzettségűek csak a teljes értékű szakképzettség megszerzése után vállaljanak munkát. A jelenleg is működő OTI képességvizsgáló intézetet szervesen bekapcsolhatja az ifjúságvédelmi munkába. Elősegítené a munkapiac megszervezésére irányuló kormányhatósági törekvéseket. Részben csökkentené a munkapiacon a munkakínálatot és ezzel enyhítené az ifjúság munkanélküliségének problémáját, végül, mint kísérleti intézmény, mintául szolgálna az ifjúságvédelem országos megszervezéséhez és ennek sikeres megoldásához gyakorlati adatokat szolgáltatna.

Ami most már a foglalkoztató-otthonok felállítására vonatkozó konkrét javaslatot illeti, egyelőre két otthon felállítása látszik célszerűnek. Egy 200

személyes otthon a 18—25 éves ifjak részére a pesti oldalon és egy 100 férőhelyes otthon 14—18 évesek vagy a szellemi munkanélküliek részére Óbudán.

A pesti oldalon az otthon elhelyezésére legalkalmasabbnak látszik a VI. kerületi Tarnay-puszta területe, amelynek egyrésze most is parlagon hever. Az otthon tagjai itt a nyári időben sátrak alatt táborozhatnának és a nyári idő alatt ideiglenes jellegű téli barakotthont építhetnének.

Az óbudai otthon céljára alkalmasnak látszik a Hunor-utcai iskola használaton kívül álló két baraképülete. Esetleg az otthon céljára üresen álló gyárépületet is bérbe lehetne venni. A pesti otthont júliusban, az óbudait szeptemberben lehetne megnyitni. Így a berendezésnél és az otthon megnyitása körül az egyik otthonnál nyert tapasztalatok a másik otthonnál már értékesíthetők lesznek.

A Tarnay-pusztai otthon megnyitása után azonnal hozzá lehetne fogni a legalább 200 férőhelyes, tégla-, illetve fabarakok létesítéséhez. Az óbudai otthonnál a renoválás, tatarozás és esetleg a bérösszeg szerepel mint kiadás. Hozzávetőleges számítás szerint a két otthon felállításának költsége a fenti megoldás szerint 50.000 pengőt igényelne.

Az otthonok első berendezése egyszerű legyen. Vaságyak, egyszerű szekrények, polcok szerzendők be. A belső berendezés csinosítása, a szükséges egyéb használati tárgyak pótlása az otthon lakóinak későbbi kötelessége lehetne. A két otthon vaságyakkal való felszerelésének költsége hozzávetőlegesen 5000 pengőre tehető. Az ágyak szalmazsákkal, szalmapárnákkal, lepedővel és takarókkal szerelendők fel. A téli időre két takarót számítva az ágyak felszerelésének összes költsége, váltó fehérneműre is számítva, kb. 10.000 pengőt tesz ki. Miután a konyhát a hatósági étkeztetési akció bocsáthatná rendelkezésre, a közös helyiségek és a foglalkoztató felszereléséről kellene csak külön gondoskodni és így a két, összesen 300 férőhelyes otthon létesítésének összes költsége kb. 70.000 pengőt igényelne.

Munkaruhája minden ifjúnak van, gondoskodni kellene ellenben arról, hogy a foglalkoztatóból való elközvetítés esetén egy rend megfelelő ruhát és cipőt is kaphasson minden ifjú. Esetleg az otthonban tartózkodás idején egyszerű formaruhát viselhetnének, olyan alkalmakkor, amikor a foglalkoztatóban elhelyezettek elméleti oktatásra stb. csoportosan vonulnak fel. Ez a ruha azonban a foglalkoztató tulajdonában maradna.

Az otthon lakóinak ruhával való ellátása körülbelül 10.000 pengő költségösszeget tesz ki. Ez az összeg azonban előreláthatólag félévenkint, évenkint visszatérő kiadás lesz, mert ennek a költségösszegnek a keretében kell gondoskodni az otthonból eltávozó felruházásáról és a fehérnemű, ágynemű pótlásáról is.

Napi négyszeri étkezést számítva, a hatósági étkeztetési akciónál nyert tapasztalatok figyelembe vételével egy ember egy napi élelmezése 1·20 pengő, havi élelmezési költsége pedig havi 36 pengőbe kerül, ami azt jelenti, hogy

300 ember egy évi költsége körülbelül 120.000 pengő. A foglalkoztató tagjai kisebb kiadásaik fedezésére havi 5 pengő zsebpénzt is kaphatnának, 300 személynél ez egy évre 18.000 pengő kiadást jelent. A foglalkoztató tisztántartása, a bentlakók fehérneműjének mosása, a téli időszakban a fűtés stb. körülbelül 15.000 pengő költséget jelenthet. A foglalkoztató vezetőit díjazásban kellene részesíteni. A két otthonnál körülbelül 10 díjazással bíró csoportvezető részére az ellátáson kívül, átlag havi 60 pengő díjazást lehetne biztosítani, ami egy évre 7200 pengő költséget jelent. Gondoskodni kellene ellenőrző orvosok és esetleg szakelőadók költségeinek térítéséről, ami körülbelül évi 3000 pengő kiadást jelent.

A fentieket egybevetve tehát a két csoportban létesített 300 férőhelyes foglalkoztató 70.000 pengős létesítési költségén túl az évi fenntartás körülbelül 180.000 pengő költségösszeget igényel, annak feltételezésével, hogy az OTI képességvizsgálója, a munkaközvetítők, továbbá az egyes ifjúságvédelmi szervek költségmentesen, térítés igénye nélkül kapcsolódnak be a foglalkoztató munkájába.

b) A szellemi foglalkozású ifjúság munkanélkülisége.

Míg a fizikai foglalkozású ifjúság munkanélküliségével eddig hazánkban alig foglalkoztak, az értelmiségi pályára készülő ifjúság elhelyezkedése kérdésének megoldására az utóbbi időben a kormányhatóság részéről intézkedések történtek, a társadalom részéről pedig egyre több javaslat látott napvilágot. Az ezirányban eddig jelentkező törekvésektől már ma is joggal várhatnók a szellemi foglalkozású ifjúság munkanélküliségének csökkenését vagy megszünését, ezzel szemben a kérdés még megoldatlan. A fizikai foglalkozású munkanélküli ifjúság védelme átmenetien, nevelő jellegű foglalkoztatók felállításával biztosítható, az értelmiségi pályák felé törekvő munkanélküli ifjúság problémája azonban, sajnos, átmeneti intézkedésekkel nem oldható meg megfelelően.

Már a bevezetőben rá kell mutatnom arra, hogy a »szellemi foglalkozású ifjúság munkanélkülisége« cím alatt tárgyalandó anyag, szigorúan véve a fogalmakat, nem tartozik szorosan az »ifjúságvédelem« körébe. A főiskola elvégzése után az ifjú már jóval túl van a 20. életévén, s ha a diploma megszerzése után egy-két évig munka nélkül is marad, már túljutott azon a korcsoporton, amelyben gondozása az »ifjúságvédelem« keretébe sorozható. Az úgynevezett »értelmiségi ifjúság« munkanélküliségének kérdése tehát az értelmiségi munkanélküliség egész komplexumával függ össze s ezért a következőkben ennek területét veszem vizsgálat alá és igyekszem megállapítani azokat a lehetőségeket, amelyek a munkanélküliség csökkentése vagy megszüntetése mellett a fiatalabb korcsoport elhelyezkedését is fokozottan biztosítják.

Az értelmiség szóval általában a tisztviselőket és azokat a szabadfoglalkozásúakat szokás megjelölni, akiknek megfelelő képzettség alapján a szellemi munka vált élethivatásukká.

A statisztika módszerével felbonthatjuk a kereső értelmiségi foglalkozásúakat: köztisztviselők, magántisztviselők, szabadfoglalkozásúak, önállóak és nyugdíjasok csoportjára. Köztisztviselőkhöz az állam és a helyi hatóság, közigazgatási, igazságügyi, közoktatási, továbbá a rendőrség és a véderő tiszti személyzetét és az egyház szolgálatában lévőket sorozhatjuk. Magántisztviselők: az ipari, kereskedelmi, közlekedési vállalatok, a hatósági üzemek tisztviselői. A szabadfoglalkozásúak pedig az ügyvédek, orvosok, gyógyszerészek, magánmérnökök, magánpedagógusok, hírlapírók, művészek stb.

A statisztika az értelmiséghez sorozza az önálló kereskedőket, vállalkozókat és a nyugdíjas tisztviselőket stb. is. Az önállóak az értelmiségnek speciális csoportját képezik. Ide tartozik a kiskereskedőktől a nagy vállalatok tulajdonosáig a foglalkozási ágaknak egész sora. Ezek dolgozatom érdeklődési körén túl esnek s ezért, bár számukat kimutatom, az értelmiségi munkanélküliség kérdésével kapcsolatban nem térek ki rájuk.

Felmerülhet a kérdés, hogy mi az a képzettség, amelynek figyelembevevésénél egyeseket az értelmiség csoportjába kell sorozni. A köztisztviselői pályán és a szabadpályák egy részénél törvény határozza meg a szükséges képesítést. A szabadpályák másrészeinél és a magántisztviselőknél azonban nincs megszabva a képesítés alsó határa. Az értelmiségi pálya tehát nemcsak azok részére van nyitva, akik ehhez megfelelő képesítést szereztek, hanem bizonyos mértékben azok részére is, akiket egyéni képességeik vagy ambicióik e pálya felé terelnek. Később látni is fogjuk, hogy az értelmiségi munkanélküliség egyik oka épen az alacsony képzettséggel bíró munkaerőknek az értelmiségi pálya felé való törekvésében található.

Az értelmiség munkanélkülisége nem új jelenség hazánkban. Jelei már a háború előtt felismerhetők voltak. A háború alatt természetszerűen nem lehetett munkanélküliségről beszélni, sőt a hadbavonult férfiak munkahelyére a nők voltak kénytelenek lépni.

Annál súlyosabb lett a helyzet a háború befejezése után. A frontról visszaözönlők igyekeztek régi munkahelyüket elfoglalni. Ehhez járult, hogy 1918-tól 1924-ig mintegy 350.000 főnyi menekült, közöttük kb. 16.000 köztisztviselő érkezett megcsonkított országunkba, s hogy azok a főiskolások, akiknek tanulmányait a háború szakította félbe, csakhamar diplomájukkal a kezükben, szintén el akartak helyezkedni.

A háború utáni infláció átmenetileg csökkentette az értelmiségi munkanélküliséget. A pénz elértéktelenedésével járó részleges gazdasági előnyöket a kereskedelmi vállalkozások ki tudták használni, s bár beteges volt ez a »pros-

peritás«, a különböző üzleti vállalkozások úgy az ipari munkásságot, mint az értelmiségi pályán dolgozókat mégis foglalkozáshoz juttatták.

Az ország gazdasági helyzetének rendezésével azonban megváltozott a helyzet. A pénz értékének stabilizációját a konjunktúra megszűnése követte s az állami és a helyi hatóságok háztartásának rendezése érdekében is megindult a szanálás.

A fővárosban 1924. év elején a szakszervezeti kimutatások szerint 1.000 munkanélkülire csak 13 szellemi foglalkozású munkanélküli esett. Az év végén a magángazdaságban a »leépítés« és racionalizálás, a közhivatalokban pedig a létszámcsökkentések eredményeként viszont 100 munkanélküli közül már 14 az értelmiség csoportjába tartozott. A helyzet 1924 után tovább romlott. Bár a »numerus clausust« életbe léptető 1920-as törvény a főiskolát végzők számát kontingentálta, a középiskolák tovább ontották magukból az érettségizett ifjakat, akik a munkanélküliség fokozódása dacára az értelmiségi pályán kívántak elhelyezkedni. A gazdasági válság mélyülése csak súlyosbította a helyzetet. 1926-ban már csaknem minden ötödik munkanélküli az értelmiséghez tartozott.

1926. december 31-én a főváros összeírta a Budapest területén élő szellemi munkanélkülieket. A főváros területén ekkor 6509 értelmiségi munkanélküli volt. 1928. januárjában Budapesten végrehajtott újabb felvétel 7487 munkanélkülit talált, majd ezt követte 1928. márciusában a szellemi munkanélküliek országos felvétele, mely 10.034 szellemi munkanélkülit talált az országban, ami azt jelenti, hogy az ország területén élő összes szellemi munkanélkülieknek kb. 70%-a a főváros területén lakott.

Az 1930-as országos és az 1935-ös budapesti népszámlálás ugyancsak kiterjedt az értelmiségi munkanélküliség felmérésére is. 1936. novemberében a szellemi munkanélküliség kérdésének országos rendezése érdekében a vallás- és közoktatásügyi miniszter vezetésével újabb országos felvétel történt s ez a felvétel különös gonddal terjedt ki azokra a szociális körülményekre is, amelyek alkalmasak a munkanélküliség hatásainak és a megoldás érdekében szükséges intézkedéseknek megállapítására.

Ennek a legutóbbi felvételnek a fővárost érdeklő eredménye — bár Budapestre vonatkozó részét a Székesfőváros Statisztikai Hivatala dolgozta fel — sajnos, rajtam és a fővároson kívül álló okok miatt nem került rendelkezésemre s így a következőkben a szellemi foglalkozásúak munkanélkülisége tárgyalásához szükséges adatokat az 1935. évi december 20-i felvétel eredményei alapján veszem vizsgálat alá. Ezek az adatok is alkalmasak arra, hogy a kérdést megvilágítsák, mert felvételük és 1936. novemberében történt felvétel között egy év sem telt el.

A kormány részéről az 1936. év novemberében felvett adatok alapján a nagyközönség tájékoztatására adott nyilatkozatokból megállapítható, hogy az országban középfokú és főiskolai végzettséggel kb. 25.000 munka-

nélküli van. Ebből kb. 21.000 munkanélküli középfokú iskolát (gimnáziumi, kereskedelmi érettségi, tanítói oklevél stb.) végzett.

Az 1935-ös statisztikai felvétel szerint a főváros területén a szellemi foglalkozású munkanélküliek száma 1935. decemberében 13.198 volt. Miután hazánkban az értelmiségi munkanélküliek jelentős része budapesti, illetve a főváros területén tartózkodik, az értelmiség munkanélküliségének csökkentése elsősorban a főváros érdeke. Indokolt tehát, hogy ennek érdekében a kezdeményezés a fővárosból induljon ki, s hogy a főváros a kérdés megoldásánál a kormányhatóság részéről különleges helyzetének megfelelően, különleges elbírálásban és támogatásban részesüljön.

1935. decemberében a 13.198 szellemi munkanélküli közül 5038 a felvétel időpontjáig még nem volt alkalmazásban, vagyis tanulmányaik elvégzése után csak az eredménytelen munkakeresés jutott osztályrészükül. Ezen csoportnak mintegy 60%-a 15—25 éves volt, 40%-a azonban már magasabb korcsoportokba tartozott, vagyis mint *értelmiségi munkanélküli öregedett ki az értelmiségi munkanélküli ifjúság köréből.* Ez a statisztikai adat is igazolja, hogy az értelmiségi ifjúság elhelyezésének kérdése és az értelmiségi munkanélküliség megszüntetése azonos probléma.

Fővárosunkban a szellemi munkanélküliség ma is a fizikai munkanélküliséggel együttesen jelentkezik és általános megállapítás szerint mindkettő a gazdasági válságban találja magyarázatát. Tehát mindkét munkanélküliség csökkentése érdekében azonos gazdasági és szociálpolitikai intézkedésekkel lehetne küzdeni és a gazdasági válság enyhülésével megoldódna mindkét fajta munkanélküliség problémája. Ez a megállapítás alapjában véve helyes, mégis a mult tapasztalatai arra tanítanak, hogy a fizikai és az értelmiségi munkanélküliség mértéke között lehetnek különbségek. Ezek a különbségek csökkenhetnek vagy fokozódhatnak és így az egyik probléma megoldása nem okvetlen vonja maga után a másik megoldását is.

Már a fizikai foglalkozású ifjúság munkanélküliségének vizsgálatánál rámutattam arra, hogy a munkanélküliség nem csökken arányosan a gazdasági helyzet javulásával. Tehát ha el is ismerjük a fenti elv helyességét, pusztán a gazdasági helyzet javulásától nem váratjuk az értel miségi munkanélküliség kérdésének megoldását is.

A következőkben tehát vizsgáljuk meg, mik azok a jelenségek, amelyek az értelmiségi munkanélküliség méreteire befolyást gyakorolnak, vizsgáljuk meg azokat az okokat, amelyek miatt az értelmiségi munkanélküliségnek fővárosunkban különleges jelentősége van s igyekezzünk megállapítani, hogy ezek kiküszöbölésére vagy hatásuk csökkentésére milyen intézkedés látszik megfelelőnek vagy szükségesnek.

Az 1930. évi népszámlálás adatai szerint hazánk területén a kereső népességnek 6·8%-a volt szellemi foglalkozású. Az ország gazdasági és kulturális életének csomópontja a főváros, természetes tehát, hogy itt a kereső-

képességből az értelmiségi pályán lévők mindig magasabb arányszámot képviseltek. Az utóbbi évtizedek folyamán azonban az értelmiség arányszáma a fővárosban az országos aránnyal szemben egyre élesebb eltolódást mutat. 1900-ban az összes keresők 11%-a tartozott Budapesten az értelmiségi osztályhoz. Dr. Zentay Dezső (»A munkanélküliség alakulása a szellemi pályák körében Budapesten« című munkájában) részletes adatokkal mutatott rá arra, hogy 1910-ben már a kereső népesség 13·8%-ának volt szellemi munka az élethivatása.

1935-ben, amikor 610.265 kereső foglalkozásút írtak össze Budapesten, ebből az alábbi részletezés szerint 121.212 egyén, vagyis a kereső népesség 19·8%-a volt értelmiségi foglalkozású. Ha azonban az értelmiségi foglalkozású kereső népességhez sorozzuk az összes kereső foglalkozásúakból az értelmiségi pályán dolgozó önálló egyéneket és az értelmiségi nyugdíjasokat is, akkor a 610.265 kereső foglalkozású közül 175.275, vagyis *az összes keresők 28·7%-a sorozható az értelmiség csoportjához.*

A kereső értelmiségi foglalkozásúak megoszlása 1935. decemberében a fővárosban.

	Lélekszám	Az összes kereső foglalkozásnak %-a
Köztisztviselők	29.370	4·8
Magántisztviselők	66.568	10·9
Szabadfoglalkozásúak	25.274	4·1
Összesen	**121.212**	**19·8**
Értelmiségi önállóak	32.512	5·4
« nyugdíjasok	21.551	3·5
Mindössze	**175.275**	**28·7**

Az értelmiségi pályán dolgozók aránya a fővárosban már korábban is magas volt. Hiszen Budapesten már a háború előtt is minden hetedik keresően dolgozó egyén szellemi munkából élt. Ez az arány azonban a háború óta egyre romlott, ma már minden ötödik kereső az értelmiséghez tartozó köztisztviselő, magántisztviselő vagy szabadfoglalkozású egyén.

Annyi tehát máris megállapítható, hogy a gazdasági válság mellett az értelmiségi munkanélküliség egyik tényezője a szellemi pályák túlterhelése. Ennek a túlterhelésnek azonban összetett okai vannak s a következőkben az egyes valószínű okokat igyekszem megvilágítani.

Kétségtelen, hogy a nők térfoglalása az értelmiségi pályákon erősebb mértékben jelentkezett a háború alatt és a háború után. Míg a háború előtti években az értelmiségi pályákon dolgozó nők száma a férfiak 18—20%-át tette ki, 1935-ben a köz- és magántisztviselők és szabadfoglalkozásúak 32·4%-a volt nő.

A kereső értelmiségi foglalkozásúak foglalkozási ágak és nem szerinti megoszlása 1935. év decemberében Budapesten.

Foglalkozási ágak	Férfi	Nő	Együtt	A nők %-os aránya
I. Közszolgálat:				
Köztisztviselők	15.362	8.357	23.719	35·2
Egyházi szolgálatban lévők	1.139	2.323	3.462	67·2
A véderő tisztjei és tisztviselők	2.189	—	2.189	—
Összesen ...	**18.690**	**10.680**	**29.370**	**36·4**
II. Magántisztviselők:				
Ipari tisztviselők	16.995	5.476	22.471	24·4
Kereskedelmi tisztviselők	24.124	12.906	37.030	34·9
Közlekedési «	5.220	1.847	7.067	26·1
Összesen ...	**46.339**	**20.229**	**66.568**	**30·3**
III. Szabadfoglalkozásúak	16.827	8.447	25.274	33·4
Mindössze .	**81.856**	**39.356**	**121.212**	**32·4**
IV. Az értelmiséghez vehető önálló foglalkozásúak	22.924	9.588	32.512	29·4
V. Értelmiségi nyugdíjasok	12.418	9.133	21.551	42·5

Feltűnő a nőknek a közpályán és az értelmiségi nyugdíjasok közötti magas arányszáma. Megjegyzem, hogy még magasabb 1935-ben a nők aránya az értelmiségi munkanélküliek között (43·5%).

A nőknek a kereső pályán való foglalkoztatása körül a multban sok vita zajlott le és valószínű, hogy vitatott problémája lesz ez a jövőnek is. Bár a magam részéről is helytelennek tartom, hogy azok a nők, akiknek megélhetése a családban is biztosítva van, elveszik a munkahelyet azok elől a férfiak és nők elől, akik létfenntartásuk érdekében kereső foglalkozás vállalására kényszerülnek, a férjes asszonyok általános elbocsátását elleneznem kell. Az alacsony kezdőfizetések, az elhelyezkedés nehézségei és úgy a köz-, mint a magánhivatalokban a lassú előmeneteli lehetőségek következtében ma a házasságok igen nagy részénél előfeltétel a nő kereső foglalkozása. El kellene azonban bocsátani mindazokat a dolgozó férjes asszonyokat, akiknél a férj keresete — vagy még, ha a férj kezdő állásban is van, — saját vagy férjük magánvagyona az életfenntartáshoz szükséges feltételeken túl is méltányos, illetőleg helyzetük szerint kötelező igényeiket ki tudja elégíteni.

Már említettem, hogy az értelmiségi pályák túlterhelésének egyik oka, hogy a képesítés szempontjából elmosódik a határvonal a fizikai és szellemi munkások között. Ma már az ipari pályára készülőktől is megköveteljük a 8 elemi, a 4 polgári vagy a 4 középiskola elvégzését. Ha azonban valaki ugyanezzel a képesítéssel a szellemi pálya felé törekszik, nincs olyan szabály, amely előle az utat elzárja. Kétségtelen, hogy a társadalom nem rögzíthető

merev korlátok közé és távol áll tőlem, hogy a kasztrendszernek nevezett berendezés szellemét kívánjam meghonosítani. A nagyvárosokban azonban erősebben érvényesül a felfelé törekvés, — a társadalmi kapilláritás, — bár ennek csak akkor van jogosultsága, ha megfelelő képesség vagy képzettség indokolja.

Hangoztatják azt is, hogy mai oktatási rendszerünk mellett az érettségi vagy a diploma megszerzése csak idő és pénz kérdése olyan értelemben, hogy anyagilag kell bírni a bukásokkal és a pótvizsgákkal járó terheket. Módját kellene tehát találni annak, hogy értelmiségi pályára csak azok kerülhessenek, akiknek törekvését a rátermettség igazolja, mert az alacsony képzettséggel és gyenge képességekkel ezen pályák felé törekvők hátrányosan nyomják a szellemi munkapiacot és kedvezőtlenül hatnak a fizetések kialakulására is.

Az alábbiakban táblázatban foglaltam össze a köz- és magántisztviselői pályán dolgozók, továbbá az értelmiségi munkanélküliek megoszlását képzettség szerint. Úgy az értelmiségi pályán dolgozókat, mint az értelmiségi munkanélkülieket három csoportba soroztam. Az elsőbe azok tartoznak, akik négy, vagy ennél több középiskolát végeztek, de érettségijük, vagy ennek megfelelő értékű kvalifikációjuk nincs. A második csoportba foglaltam azokat, akiknek középiskolai, kereskedelmi iskolai érettségijük, vagy ennek megfelelő tanítói oklevelük, felső ipariskolai stb. végzettségük van. Végül a harmadik csoportba soroztam a főiskolai oklevéllel rendelkezőket.

A dolgozókat az 1930-as népszámlálás adatai, a munkanélkülieket pedig 1935-ös számlálás eredményei alapján foglaltam kimutatásba, s könnyebb áttekintés kedvéért az egyes csoportok egymáshoz való viszonyát arányszámokban fejeztem ki.

A tényleges szolgálatban álló tisztviselők iskolai végzettsége %-okban. (1930.)

Végzettség	Köztisztviselő		Magántisztviselő	
	férfi	nő	férfi	nő
Kevesebb, mint érettségi	17	48	26	87
Érettségi vagy ennek megfelelő végzettség ..	37	34	57	12
Főiskola, egyetem	46	18	17	1
Összesen ...	**100**	**100**	**100**	**100**

A munkanélküli szellemi foglalkozásúak iskolai végzettsége %-okban. (1935.)

Végzettség	Férfi	Nő	Együtt
Kevesebb, mint érettségi	25·6	59·1	40·2
Érettségi vagy ennek megfelelő végzettség ..	55·8	32·6	45·6
Főiskola, egyetem	18·6	8·3	14·2
Összesen ...	**100·0**	**100·0**	**100·0**

Képzettség szempontjából tehát a legelőnyösebb helyzetben a férfi köztisztviselők, utánuk a munkanélküli szellemi foglalkozású férfiak, ezt követően a foglalkozásban levő férfi-magántisztviselők vannak. A férfiak

képzettsége mindhárom csoportban magasabb, mint a nőké, ahol képzettség szempontjából a sorrend a következő: legelőnyösebb helyzetben a női közalkalmazottak vannak, ezt követik lényegesen rosszabb arányszámmal az állásnélküli nők, a legrosszabb azonban az állásban levő magántisztviselőknél az arányszám. Ezeknél ugyanis 87% az érettséginél kisebb képesítéssel rendelkezik. Ez a körülmény bizonyos fokig igazolja azoknak az álláspontját, akik szerint a nőknek a kereső pályára való özönlése a férfiak munkaviszonyait is lerontja. Az értelmiségi pályán a képzetlen női munkaerők tömege nem kis mértékben járult hozzá az értelmiségi munkanélküliség fokozódásához és a fizetések lemorzsolódásához.

Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy az állásban lévő köz- és magántisztviselők közül az érettségivel vagy ennek megfelelő képzettséggel nem rendelkezők nagyrésze már esetleg évtizedek óta dolgozik s a gyakorlat folytán olyan szaktudást szereztek, amely e pályán való további foglalkoztatásukat nemcsak indokolttá, hanem szükségessé is teszi. A munkanélküliek között pedig az alacsony képesítéssel rendelkezők egyrésze valamilyen megélhetést nyujtó értelmiségi foglalkozás miatt hagyta abba korábban tanulmányait, s ma, miután a fizetési igényeknek megfelelő foglalkozási körben általában már magasabb képesítést kívánnak meg, egyre nehezebben kapnak újra munkát.

A képesítés kérdése az értelmiségi munkanélküliség problémájának egyik sarkpontja. A közszolgálati pályáknál a »közigazgatás rendezéséről« szóló 1929. évi XXX. t.-c. III. része előírja az egyes állásokra a minimális képesítést és az a gyakorlat alakult ki, hogy úgy a férfiaknál, mint a nőknél még a kezelői állásoknál is megkívánják már az érettségit vagy az annak megfelelő képesítést. A magántisztviselői pályán azonban — bár általában szintén megkövetelik az érettségit — alig lehetséges a minimális képesítést előírni, ennek hiányában pedig számítani lehet arra, hogy az értelmiségi munkanélküliség jelentős csökkenése esetén a kisebb képesítéssel jelenleg kereskedelmi vagy iparforgalmi pályán elhelyezkedett egyének nagyobb tömegben fognak a magántisztviselői pályák felé törekedni.

A szellemi pályák és a képzettség kapcsolatainak megvilágítása után rá kell térnem azoknak az intézményeknek vizsgálatára, amelyek az ifjúságot az értelmiségi pályára előkészítik, irányítják.

Gyakran halljuk azt a megállapítást, hogy ma is túl sokan törekednek az értelmiségi pályákra és különösen a háború óta e téren erős túltermelés mutatkozik. Hogy túl sok az egyetemünk, hogy az 1920. évi XXV. t.-c., illetve a törvény hatályának megszűnése óta kialakult gyakorlat még mindig túl bőven engedélyezte az egyes egyetemekre felvehető ifjak számát, s hogy az egyetemek komoly és alapos tudományos képzés helyett egyre inkább lehetőséget adnak arra, hogy az ifjú átlagtudással is megszerezhesse az elhelyezkedését inkább biztosító diplomát.

Ezek kultúrpolitikai problémák, melyeknek vitatása nem tartozik feladataim közé. Foglalkoznom kell azonban a közoktatási intézmények túltermelésének ügyével, mert az értelmiségi ifjúság munkanélküliségének egyik fontos kérdéséül ma is a főiskolai végzettséggel bíró, munkanélküli ifjak elhelyezését tekintik.

Elsősorban a középfokú tanintézmények ügyét vizsgáljuk meg. A fővárosban a középfokú oktatást nyujtó iskolákban az 1936/37. tanévben a tanulók létszáma az alábbi megoszlás szerint 37.752 volt. 1924/25-ben a létszám 29.873, a háború első évében 1914/15-ben pedig 24.672.

	1914—1915	1924—1925	1936—1937
	A tanulók száma		
Középiskolák	16.085	19.512	24.006
Felsőkereskedelmi iskolák	3.879	4.772	5.824
Tanító-, tanítónőképzők	728	808	1.911
Óvónőképzők	60	66	322
Szakiskolák és szaktanfolyamok	3.920	4.715	5.689
Összesen ...	**24.672**	**29.873**	**37.752**

A középfokú iskolák tanulói létszámának emelkedése 1914-től 1937-ig a fővárosban 53%, ugyanakkor, amikor a fővárosunk lakossága ugyanezen idő alatt 959.328-ról 1,049.876-ra, tehát csak 9·4%-kal emelkedett. Feltűnő a pedagógusok számának nagyarányú emelkedése, amely napjainkban a tanítók munkanélküliségének különálló problémáját eredményezte. Emelkedett a felsőkereskedelmi iskolákba járó tanulók száma is, a tanulók legnagyobb része azonban a gimnáziumba, reálgimnáziumba és reáliskolákba jár s a középiskoláknak minősülő közoktatási intézményekben tanulmányaikat befejező növendékeknek mintegy 60%-a ma is ezekből kerül ki, már pedig ezen iskolatípusokban megszerzett érettségi bizonyítvány csak előkészítő a főiskolára.

Középiskolai rendszerünk dacára az utóbbi évek ismételt reformjának, az elméleti jellegű középiskolai képzést a gyakorlati irányú szakképesítéssel szemben túlméretezte. Gimnáziumainkban, sőt reálgimnáziumainkban is a tudományos jellegű és értékű képzésre fektetjük a súlyt és a tanuló csaknem teljesen elszakad a gyakorlati élettől. Ennek eredménye, hogy az ifjú a középiskolai érettségivel vagy főiskolára kényszerül, vagy ha kereső pályára lép, egyoldalú képzettsége a gyakorlati képzettséggel vagy képességgel rendelkezőkkel szemben hátrányos helyzetbe juttatja.

A kultuszminiszter a közelmultban akciót indított az állástalan diplomásoknak a magángazdaságban való elhelyezésére. Ennek során többoldalról elhangzott az a vád, hogy ifjúságunk egyrésze a gyakorlati pályákon, a gazdasági életben nem teljesértékű munkaerő. Vajjon lehet-e csodálkozni azon, hogy az az ifjúság, amelyik tudományos képzést nyujtó középiskolában és a gyakorlati élettől távoleső tudományágakkal foglalkozó főiskolán

szerzett képesítést, a gazdasági életben nem tudja megfelelően állni a versenyt azokkal szemben, akiknél a kereskedelmi érzék több évszázad tradiciójának eredményeként olyan velükszületett tulajdonság, amelyet a megfelelő szakiskola és a szülői ház levegője továbbfejleszt. Ilyen körülmények között a középiskolát végzett ifjú, még ha meg is kísérli a gazdasági életben való elhelyezkedést, látva a ráváró nehézségeket, igyekszik az egyetemi diplomát megszerezni, amely, megítélése szerint — a közhivatali íróasztal elfoglalását számára később lehetővé teszi.

Az egyetemekre törekvők magas száma tehát szoros kapcsolatban van iskolaügyünkkel, ezt a kérdést pedig elsősorban középiskolai oktatási rendszerünk reformjával kell megoldani. A középfokú tanintézményekbe felvehető tanulók számának célszerű megállapítása és a gyakorlati életre nevelő iskolatípusok szaporítása egyúttal bizonyos mértékben megoldja a főiskolák túltermelésének problémáját is, mert a középfokú oktatás megosztása a gyakorlati irányú és a főiskolára előkészitő típusok között az ifjúság egy részét a gyakorlati pályák felé fogja irányítani.

Vannak azonban különleges okok is, amelyek a főiskolások sokat hangoztatott túlprodukcióját elősegítik. Az egyetemi segélyek és kedvezmények — mint már erre a főiskolások védelménél is rámutattam — sok esetben kedvezőtlen tanulmányi előmenetelű ifjak részére is lehetővé teszik a főiskola elvégzését. A segélyek és kedvezmények bizonyos mértékben csábítóan hatnak az ifjakra azért is, mert úgy vélik, hogy diplomával könnyebben el tudnak helyezkedni.

A sajtó évek óta a nagy nyilvánosság előtt követeli az állástalan diplomások elhelyezését. Szervezetük, az »Állástalan Diplomások Országos Bizottsága« megalakulása óta jelentős befolyásra tett szert. Az érettségizett munkanélküliek ügyével azonban nem törődnek ennyire szervezett formában s ebből arra lehet következtetni, hogy elhelyezkedés szempontjából előnyösebb valamilyen főiskolát elvégezni.

A főiskolát végzettek aztán elsősorban a hatóságoktól várják elhelyezésüket, s miután tisztában vannak azzal, hogy a közhivatalok keretei mérték nélkül nem tágíthatók, egy-egy gyakornoki állásért közelharcot vívnak, mert a közhivatali állások újabb és újabb szaporítása nyilvánvalóan azt a veszélyt rejti magában, hogyha nem is kell újabb szanálási folyamatot indítani, de legalább is egy időre véglegesen le kell majd zárni a sorompókat.

Ennek következtében egyre jobban átmegy a köztudatba, hogy hazánk közigazgatása túlméretezett. Ezt a megállapítást különösen a magángazdaságban foglalkoztatottak bizonyos fokú elkeseredéssel hangoztatják.

Bizonyos az, hogy megcsonkított országunkra a közalkalmazottak fizetése, de még inkább a Trianon következményeként is viselni kényszerült nyugdíjterhek nagysága különleges megterhelést ró és közhivatali állások szaporítása ezt a terhet csak fokozná. Annak hangsúlyozásával, hogy a magam

részéről is óvatosságot tartok szükségesnek a közhivatali állások további szaporítása kérdésében, rá kell mutatnom arra, hogy ezt a kérdést nem mindig tárgyalják helyes megvilágításban.

Budapesten a köz- és magántisztviselők, valamint a szabadfoglalkozásúak csoportjának a köztisztviselők 24·2%-át teszik ki. Minél fejlettebb egy ország kultúrája, annál nagyobb az értelmiségi foglalkozásúak száma és annál magasabb ezek között a közigazgatási alkalmazottak aránya is. Ez utóbbiak számának emelkedését önmagában tehát nem lehet aggasztó tünetnek tekinteni. A M. Kir. Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint a közszolgálati és szabadfoglalkozású kereső népesség az összes kereső foglalkozásúaknak Ausztriában 9·8%-át, Angliában 9·6%-át, Németországban 8·4%-át, Hollandiában 8·2%-át, Belgiumban 6·9%-át, Franciaországban 5·8%-át, nálunk pedig 5·3%-át teszi ki s a közalkalmazottaknak a magánalkalmazottakhoz való aránya sem kedvezőbb a felsorolt országokban.

Annak ismételt hangsúlyozásával, hogy a magam részéről sem tartom kívánatosnak a közhivatali állások számának a feltétlenül szükségestől eltérő szaporítását, rá kell mutatnom arra is, hogy a magánalkalamazottak munkaviszonyának rendezetlen volta is közhivatali pályák felé irányítja az ifjúságot. A háború előtt és a háború utáni konjunkturális években a közalkalmazás aránylag rosszabbul fizetett hivatás volt és a magánpályán a gyorsabb előmenetel lehetősége s a magasabb fizetések ellensúlyozták a munkaviszony rendezetlenségéből származó hátrányt. Ma már a magántisztviselők fizetése általában nem magasabb a köztisztviselőkénél s a szabadpályán dolgozó értelmiséghez tartozó egzisztenciák vagyonszerzési lehetőségei is lényegesen csökkentek. A közhivatalnok részére meghatározott fizetés, lassú de biztos előmeneteli lehetőség, családi pótlék, szabályozott munkaidő, fizetéses szabadság, a szolgálati viszony megszüntetésének korlátozott volta, nyugdíj stb. biztonságot, tehát előnyt jelent és jobban vonz, mint a magángazdasági életben is korlátolt érvényesülési lehetőség és annak esetleges anyagi előnye.

Ha tehát azt akarjuk, hogy az értelmiségi pályára készülő fiatalság érdeklődése a magánpályák felé forduljon s a diplomás ifjúság a köztisztviselői pálya helyett a szabadpályákon keresse boldogulását, akkor egyrészt szabályozni kellene a magánalakalmazottak ügyeit, másrészt a szabadpályán működő diplomások nyugdíjellátását kellene intézményesen megszervezni. A kormány, helyes szociális érzékkel, az ügyvédi, gyógyszerészi stb. nyugdíjintézmények mellett most állítja fel a gazdatisztek nyugdíjintézetét, még mindig hiányzik azonban a nyugdíjintézet az értelmiségi pályák egy részénél (pl. mérnököknél).

Foglalkozik a kormány a magánalkalmazottak munkaidejének szabályozásával is és a magánalkalmazottak szociális helyzetének feltárása érdekében adatgyüjtést rendelt el. Ezen intézkedések a kormány részéről az értelmi-

ségi munkanélküliség ellen indított küzdelemmel kapcsolatosak. A kormányhatóság ilyen irányú törekvésének megokolt votát igazolja a Keresztény Alkalmazottak, Kereskedők és Tisztviselők Országos Szövetségének, a magánalkalmazottak ügyeinek rendezése tárgyában 1937. év elején a miniszterelnökhöz intézett memorandumában foglaltakból az a megállapítás, hogy a magánalkalmazottak mintegy 30%-a dolgozik heti 48 órát, nagyrészük azonban heti 60—70 órát is munkában van.

Bár a magánalkalmazottaknál a heti 44—48 órás munkaidő bevezetése kívánatos volna, a munkanélküliséget előreláthatóan csak bizonyos mértékben fogja enyhíteni, mert a vállalatok az újabb alkalmazások csökkentése végett a mechanizálás és racionalizálás eszközeihez nyúlhatnak.

Az értelmiségi foglalkozásúak legnépesebb ága a magántisztviselők csoportja. Mint említettem, ezeknek a száma együttesen 66.568 volt. Az összes magántisztviselőknek 28·8%-a (19.152) 30 éven aluli és 4·4 %-a (2953) 60 éven felüli. Ma a magántisztviselők közül 20.229, vagyis a magántisztviselők 30·3%-a nő és a 30 éven aluliak korcsoportját is a gép- és gyorsíróként alkalmazott, alacsonyabb képesítéssel bíró fiatal nők csoportja duzzasztja fel. Ez azt jelenti, hogy az utóbbi években a magángazdaság is tartózkodott az értelmiségi munkanélküli ifjak foglalkoztatásától.

A szabadfoglalkozásúak Budapesten 1935-ben az értelmiségi pályákon működők 20·9%-át tették ki. Az értelmiségi ifjúság egy részének a szabadfoglalkozású pályák felé való irányítását célozza a kormány által létesített »önállósítási alap«, amely előreláthatóan lehetővé teszi az ifjúság egy részének főleg vidéken való megfelelő elhelyezkedését.

Végül a nélkül, hogy kiélezném, rá kell mutatnom az értelmiségi pályák túlterhelésével kapcsolatban még egy körülményre, amelynek Budapesten különleges jelentősége van. Ez az izraelita vallásúaknak a szellemi pályán való térfoglalása.

A fővárosban az izraelita vallásúaknak a más vallásúakhoz való aránya az 1935. évi népszámlálás szerint 18·96%. Ezzel szemben az 1935. évi népszámlálás szerint izraelita vallású :

a köztisztviselők közül .... 1.176, az összes köztisztviselők 4%-a,
a magántisztviselők közül . 28.170, « « magántisztviselők . 42·1%-a
a szabadfoglalkozásúak közül 8.139, « « szabadfoglalkozásúak 32·1%-a

Az értelmiségi pályák ezen részén tehát a fővárosban 37.485 izraelita vallású dolgozott, az itt dolgozó értelmiségi foglalkozásúak 30·9%-a. Még magasabb az arány az értelmiséghez tartozó önálló foglalkozásúaknál, mert ezek közül 17.676, az idesorozott önálló foglalkozásúak 54·4%-a volt izraelita vallású. A fenti számok tehát azt tanusítják, hogy az izraelita vallásúak, miután a köztisztviselői pályákról kiszorultak, fokozott mértékben árasztják

el a magángazdaság területét és az össznépességben képviselt számuknál nagyobb arányban törekednek az értelmiségi pálya felé.

Tárgyilagosan megállapíthatjuk, hogy az értelmiségi munkanélküliségnek ez a körülmény szintén egyik problémája.

Az értelmiségi munkanélküliség csökkentése érdekében tett eddigi intézkedések.

Az értelmiségi munkanélküliség leküzdése, továbbá az ifjúságnak a szellemi pályákon való elhelyezése érdekében eddig úgy a hatóságok, mint a társadalom részéről történtek már kezdeményező lépések. A kezdeményezések és hatósági intézkedések azután lassan az egész kérdéscsoportot a köz érdeklődésének központjába helyezték.

A főváros volt az első, amely az értelmiségi munkanélküliek támogatása érdekében akciót indított. A főváros tanácsának javaslatára a törvényhatóság bizottságának közgyűlése hozzájárult ahhoz, hogy a főváros 1926. decemberétől kezdődően 1927. május hó 15-ig a Székesfővárosi Statisztikai Hivatal keretében 1000 állásnélküli értelmiségi munkaerőt havisegély ellenében foglalkoztasson.

A megindított szellemi szükségmunkára való felvételt több mint 6000 budapesti lakos kérte. A főváros azért az értelmiségi munkanélküliség méreteinek megállapítása érdekében statisztikai számlálást rendelt el. A Székesfőváros Statisztikai Hivatala az értelmiséghez tartozó munkanélküliek statisztikai összeszámlálását a szellemi szükségmunkások igénybevételével bonyolította le.

A pár hónapra tervezett szellemi szükségmunka-akció azonban korántsem hozott a kérdésben javulást. Amidőn az e célra kijelölt hitelösszeg elfogyott, a főváros a szellemi szükségmunkásokat elbocsátotta és azok a támogatást elveszítve, ugyanolyan súlyos helyzetbe kerültek, mint azelőtt. A főváros tehát a következő években is megindította a szellemi szükségmunkát s 1932-ig évről-évre havi 80 pengő segély folyósítása mellett hosszabbrövidebb időn keresztül foglalkoztatott szellemi szükségmunkásokat, akik részben a közigazgatásnál megfelelő felügyelet mellett kezelési segédmunkát végeztek, részben a Székesfőváros Statisztikai Hivatalánál a szociális vonatkozású adatgyüjtéseknél alkalmaztattak.

1931. októberétől a szellemi szükségmunkások ügye az elnöki ügyosztálytól a közjótékonysági és szociálpolitikai ügyosztályhoz került. A közjótékonysági és szociálpolitikai ügyosztály az általános ínség fokozódása következtében 1932. novemberétől újra szervezte a kerületi népjóléti osztályok munkáját s az ezen időponttól foglalkoztatott szellemi szükségmunkások közül 760-at a kerületi népjóléti osztályokhoz osztott be az intenzívebb szegénygondozással kapcsolatos kisegítő munkák ellátása végett. Ettől kezdve a főváros a népjóléti igazgatás keretében is foglalkoztatott szellemi szükségmunkásokat

s amennyiben anyagi helyzetük nem változott és munkájukat megfelelően látták el, az évenkint három hónapra terjedő kötelező elbocsátás után ismét foglalkoztatta őket. Az évente 9 hónapon át foglalkoztatott szükségmunkásokon felül a főváros a téli hónapokban minden évben megszervezte a téli szükségmunka akciót is és az erre a célra rendelkezésre álló hitelösszegnek megfelelő számú értelmiségi munkanélkülit is foglalkoztatott 2—4 hónapon keresztül. A foglalkoztatott szellemi szükségmunkások részére a főváros családi körülményeiknek megfelelően havonta 60—70—80 pengő segélyt folyósított.

A fővárosnak ez az akciója, bár enyhítette a munkanélküliek helyzetét, nem biztosított az értelmiségi munkanélkülieknek végleges elhelyezkedést. 1932 körül a helyzet súlyosbodott, mert a munkanélküliek mellé egyre nagyobb számmal sorakozott az iskolát elhagyó, értelmiségi pályára készülő, de elhelyezkedni nem tudó ifjúság. Ezeknek elhelyezése érdekében az 1930. évi XLVII. t.-c. 2. §-a elrendelte, hogy azoknál a köztisztviselői státusoknál, ahol ez a szolgálat érdekeivel összeegyeztethető, gyakornoki állásokat kell szervezni olyképen, hogy a legalacsonyabb fizetési osztályba megállapítandó új státus egy negyedét fizetéses gyakornoki állásokká kell átszervezni.

Miután a főváros törvényhatósági tanácsa és a törvényhatósági bizottság közgyűlése már többször indítványozta, hogy az értelmiségi pályára készülő ifjúság elhelyezkedésére a főváros is adjon módot, a polgármester javaslatot dolgozott ki közigazgatási gyakornoki állások megszervezése ügyében. A közgyűlés elé terjesztett javaslata főiskolai végzettségű gyakornokok javadalmazására havi 100 pengőt, az érettségi vizsgát tett gyakornokok javadalmazására havi 80, illetve 90 pengőt állapított meg. A közgyűlés 1935 január 18., 27-i ülésein a polgármester előterjesztését elfogadta és elhatározta, hogy a főváros közigazgatási tisztviselői létszámába 100 gyakornoki állást szervez (20/1933. és 151/1933. kgy. szám).

Ugyanezen a közgyűlésen dr. Bocsáry-Spúr Kálmán bizottsági tag indítványt terjesztett elő a szellemi munkanélküliség általános megszüntetése ügyében is. Javasolta, hogy a szellemi munkavállalók részére az ország területén rendelkezésre álló összes megélhetési lehetőségek száma és minősége hatóságilag állapíttassék meg; javasolta oly kormányrendelet megalkotását, amely a pénzintézeteket, magánvállalatokat és nagybirtokokat vagyonuk és tőkéjük termelőerejéhez képest megfelelő számú gyakornok alkalmazására kötelezi; javasolta, mondja ki a közgyűlés, hogy szükségesnek tartja a képesítési törvény reformját, a magánalkalmazottak jogviszonyának törvényerejű rendezését és a magánalkalmazottak munkaidejének mielőbbi szabályozását.

A közgyűlés elfogadta ugyan ezeket az indítványokat, azonban azok országos vonatkozásúak lévén, a kormány intézkedését feltételezték.

Az értelmiségi munkanélküliség enyhítése és a fiatalság elhelyezése érdekében indított akciók sikertelensége megmozdulásra késztette a középiskolát és főiskolát végzett állástalan ifjúságot is. 1932. februárjában az ifjúság ügyeivel behatóan foglalkozó közéleti vezető egyéniségek segítségével megalakították az Állástalan Diplomások Országos Bizottságát. Az ÁDOB célja a közfigyelemnek a munkanélküli értelmi ifjúság helyzetére való irányítása volt és ezen keresztül a diplomás ifjúság elhelyezkedését kívánta biztosítani. A bizottságban helyet foglaltak a parlamenti pártok kiküldöttei. Maga a sajtó is megfelelően támogatta az ifjúság megmozdulását. Az ÁDOB felhívást intézett a munkanélküli diplomásokhoz és nyilvántartást készített róluk. A felhívásra fél éven belül kb. 3000 diplomás jelentkezett. Ezeknek mintegy 30%-át a bizottság, elsősorban a kormány támogatásával el is helyezte.

1934-ben a kormány azt kérte a Gyáriparosok Országos Szövetségétől, hogy segítsen elhelyezni a munkanélküli diplomásokat. A GYOSZ, majd a TÉBE (Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete) eleget is tett a kormány felhívásának és több, mint 300 diplomást alkalmazott 80—120 pengő havi fizetéssel. Az egyes társadalmi és ifjúsági szervek is igyekeztek a végzett ifjúság részére elhelyezkedést vagy legalább foglalkoztatást biztosítani. Külön munkaközvetítőt, átképző tanfolyamokat létesítettek részükre (Foederatio Emericana), sőt a Magyar Vöröskereszt Egylet és a Turul Bajtársi Szövetség munkatáborok szervezésének gondolatát is felvetették, hogy egyrészt a főiskolát végzetteket, másrészt magukat a főiskolásokat is szociális munkaterületen foglalkoztassák és az értékemelő fizikai munkával megismertessék.

A Magyar Vöröskereszt Egylet 1934-ben »The Save the Children Fund« támogatásával önkéntes női munkacsoportot szervezett, amely csoportban 156 fiatal diplomás nő nyert szociális képzést. 1935-ben a férfi értelmiség ifjai részére önkéntes szociális szolgálatot szervezett, ennek keretében több, mint 200 ifjú kapott a Vöröskereszt ifjúsági és embervédelmi intézményeiben gyakorlati szociális munkalehetőséget.

A Turul Bajtársi Szövetség 1933-ban vetette fel az önkéntes főiskolai munkatábor gondolatát. Külföldi tanulmányok alapján részletes ismertetést és tervezetet nyujtott be a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez és diákmunkatábor felállításához kért engedélyt. 1934. évben a kultuszminiszter a diákmunkatáborok gondolatát elfogadta és a Turul Szövetség törekvését anyagilag támogatta. A Turul Szövetség 1935-ben létesítette első munkatáborát Magyar-Csanád mellett. A kb. 50 főnyi tábor részint főiskolásokból, részint pedig a helybeli inségmunkásokból állt. Egy-egy csoport négy hétig dolgozott egy határmenti töltés megjavításán. A tábor egész nyáron nyitva volt. A munkaidő napi 5—6 óra volt, a szabadidőt sportolással és előadásokkal töltötték. Az első munkatábor tapasztalatait hasznosítva, 1936-ban a Turul Szövetség már 5 munkatábort szervezett. Az egyik tábor Újpesten létesült,

célja a vezetőképzés volt. A második tábor a Bugaci-pusztán, a kecskeméti kisvasút egy darabját építette meg s a 100 főnyi táborból 70 főiskolás és 30 helybeli munkás volt. A harmadik tábor Sopron mellett, Kőhidán 34 főből állt és vízszabályozó munkát végzett. A negyedik tábor Kapuvárott 22 leányt vont be a munkaszolgálatba. A főiskolás leányok zárdában laktak, onnan jártak ki családokhoz és résztvettek a háztartási és mezőgazdasági munkákban. Az ötödik tábor, mint előző évben Magyar-Csanádon volt. A táborokban foglalkoztatottak átlagos napi ellátási költsége 1·20—1·60 pengő között mozgott.

1935—36-ban a sárospataki teológiai főiskola is állított fel munkatábort és a két nyáron 50—60 főiskolásból alakult munkásosztag 300—600 méteres hegyi útszakaszt épített meg.

A társadalom, illetve az egyetemi ifjúság részéről történt ezen megmozdulás azonban az értelmiségi munkanélküliség és a munkanélküli ifjúság problémáját csak érinti. A kormányhatóságnak kell e kérdéssel foglalkoznia és átfogó intézményes megoldást kellett keresnie az ifjúság munkanélkülisége kérdésében.

A kormányhatóság a 2390/1934. M. E. számú rendelet alapján maga is kb. 850 gyakornoki állást szervezett és az ifjúságnak közszolgálatban ilymódon való foglalkoztatásához szükséges költségösszegnek az állami költségvetésben való előirányzásáról évről-évre gondoskodott.

1936-ban a miniszterelnök felhatalmazására a vallás- és közoktatásügyi miniszter az értelmiségi munkanélküliség méreteinek megállapítására országos statisztikai felvételt készített elő. A felvételt 1936. novemberében hajtották végre és az anyag feldolgozását a Központi Statisztikai Hivatal útján a vallás- és közoktatásügyi minisztérium végezte. A felvétel nyersanyagának áttanulmányozása után az érdekelt minisztériumok bevonásával a kormány értekezletre hívta meg a GYOSZ és a TÉBE képviselőit és a megbeszélés eredményeként a gyáripar és a pénzintézetek vállalták, hogy a meglévő állások szaporításával 500 munkanélküli ifjút helyeznek el.

A kormány eddigi nyilatkozatai szerint az 500 ifjú elhelyezését az értelmiségi munkanélküliség leküzdésére indított állami és társadalmi akció bevezető lépésének tekinti és a szellemi munkanélküliség megszüntetése érdekében olyan munkaalkalmak megteremtését tartja szükségesnek, amelyek egyrészt szervesen beilleszthetők a szellemi munkanélküliség enyhítésére irányuló általános kormányprogrammba, másrészt lehetővé teszik, hogy az érettségizett és a diplomás fiatalság az értelmiség legkülönbözőbb munkaterületein elhelyezkedhessék.

Kilátásba helyezte a kormány a kettős állások és a nyugdíjas alkalmazottak kettős jövedelmének megszüntetését, »nemzeti önállósítási alapot« létesít, amelyből a diplomás ifjúság hosszúlejáratú kölcsönt kaphat megélhetésének megalapításához s tervbe vette helyes iskola- és nevelés-

politika alkalmazásával az értelmiségi pályára készülő ifjúságnak az iskolán keresztül, a magángazdaság különböző területeire való irányítását.

További pozitív lépést jelent a kormány részéről a 4126/1937. számú V. K. M. rendelet, amely az értelmiségi munkanélküliség leküzdésére irányuló kormányintézkedések előkészítésére és végrehajtására kinevezett miniszteri biztos munkájának támogatására tárcaközi bizottság alakítását rendelte el. Ez a bizottság meghívhatja üléseire a statisztikai hivatalok és a munkaadók és munkavállalók érdekképviseleteinek vezetőit és más szakértőket, s ezzel biztosíthatja az arra hivatott szerveknek a kormány által megindítandó munkába való bekapcsolódását.

Teljesség kedvéért megemlítem még, hogy az 1937. év június 1-től szeptember 30-áig terjedő időben az egyetemi és főiskolai hallgatók számára a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 1937. április 28-án kelt 4400/1937. V. K. M. számú rendeletével önkéntes nemzeti munkatáborok létesítését engedélyezte.

A munkatábor célja a rendelet szerint az egyetemi és főiskolai hallgatók, valamint szigorlók nyári foglalkoztatása, közérdekből szükséges munkálatok elvégzése által s ezúton nemzeti és szociális szellemű nevelésüknek kiegészítése.

A munkatábor központi szervezése, irányítása és ellenőrzése a munkatáborok főparancsnokának a feladata. A főparancsnokot működésében a véleményezőszerv gyanánt melléje rendelt »Főiskolai és Egyetemi Hallgatók Önkéntes Nemzeti Munkatáborainak Központi Bizottsága« támogatja.

Az önkéntes munkatáborokba csak az az egyetemi és főiskolai hallgató és szigorló vehető fel, aki *a)* a Magyar Nemzeti Diákszövetség kebelébe tartozó Turul Szövetségnek, Hungária Magyar Technikusok Egyesületének, Katolikus Diákszövetségnek, Protestáns Diákszövetségnek, Magyar Főiskolai Sportegyletek Egyesületének tagja, *b)* az Emericana tagja.

Mindezek a intézkedések megnyugtató módon igazolják, hogy az értelmiségi munkanélküliség megoldása érdekében a kormányhatóság a helyzet helyes felismerésével kötelességének tartja a kérdés intézményes és országos rendezését. Mégis, miután a kormány részéről is még csak az első intézkedések történtek meg és mert a probléma tényleges megoldásához a kormányhatóság intézkedésein túl a helyi hatóságok, sőt a társadalom támogatására és segítségére is teljes mértékben szükség lesz, a következőkben rámutatok azokra az utakra, amelyek megítélésem szerint a közeli vagy távolabbi jövőben az értelmiségi munkanélküliség csökkenéséhez vezetnek.

*

A javaslatok két csoportra oszthatók. Egyrészük megvalósítása előreláthatólag közvetlenül csökkentené az értelmiségi munkanélküliséget. Másik részük preventív intézkedés lehetne, amely az értelmiségi munkanélküliség további vagy újabb növekedését igyekeznék meggátolni.

A tennivalók nagyobb részét a kormányhatóságnak országosan kellene megvalósítania. Más intézkedéseket a helyi hatóságok saját területükön vihetnének keresztül, de feladat várna ezen a téren a társadalomra is, a sajtó pedig a való helyzet feltárásával és ismertetésével segíthetne a munkában.

Hangsúlyoznom kell, hogy a kormányhatóságnak az értelmiségi munkanélküliség csökkentése érdekében teendő szociálpolitikai intézkedéseit gazdaságpolitikai intézkedésekkel kell összekapcsolnia, mert úgy a fizikai, mint az értelmiségi munkanélküliség alapvető oka az általános gazdasági helyzetben gyökerezik.

Az értelmiségi munkanélküliség csökkenését és ezzel az értelmiségi ifjúság elhelyezkedését előreláthatólag különleges intézkedésekkel fogja a kormányhatóság és a kirendelt miniszteri biztos elősegíteni. A miniszteri biztos működése azonban csak az értelmiség és az értelmiségi ifjúság munkanélküliségének területére szigetelődik. A fizikai pályára készülő munkanélküli ifjúság kérdésével nem foglalkozik, míg a nyugati államok ifjúságvédelmi szervei egyformán sietnek a fizikai és az értelmiségi pályára készülő munkanélküli ifjúság segítségére.

Ami most már az országosan rendezésre váró és kormányintézkedést feltételező javaslatokat illeti, ezek első csoportja a jelen tapasztalatain okulva, a jövőt munkálja. Alkalmazásuk esetén hatásuk csak a későbbi években lesz érezhető, amikor is fokozatosan a nemzet belső gazdasági felépítését átalakítják.

Közép- és felsőfokú közoktatásügyünk a mult tradícióin épült fel és nem alakult kellőképen a változott gazdasági helyzethez, pedig az élet gazdasági kérdések láncolata s az iskolában az életre kell készülni. Az értelmiségi pályára készülő ifjúság jövője kérdésében tanácstalan szülők azzal nyugtatták meg magukat, hogy majd az érettségi után eldöntik, mi legyen fiúkból. A középiskolákat össze kellene kötni jól szervezett pályaválasztási tanácsadó és képességvizsgáló intézetekkel és az általános műveltség nyujtása mellett a gyakorlati érzék kifejlesztésével is törődni kellene. A pályaválasztási tanácsadó kellő időben felvilágosítaná a szülőket az egyes pályák helyzetéről, a képességvizsgáló pedig megállapítaná, hogy vajjon tényleg indokolt-e, hogy a fiú az értelmiségi pálya felé törekedjék.

A kinevezett miniszteri biztos hatáskörébe tartozik annak megállapítása, hogy melyek azok az értelmiségi pályák, ahol megfelelő szakképzettségű ifjakban ma is hiány van. A gazdatisztek közgyűlésén hangzott el az a megállapítás, hogy kevés a 30 éven aluli okleveles gazdánk. Állítólag a vegyész-

mérnökök elhelyezkedése sem jelent különösebb nehézséget. A magángazdaság a kereskedelmi képzettséggel rendelkező főiskolásokat látja legszívesebben.

A külkereskedelmi hivatal külkereskedelmileg képzett, idegen piacokat figyelő, nyelveket beszélő, tehát az exportmunka sajátságos természetében jártas tisztviselők hiányának csökkentésére a gazdasági hajlammal rendelkező diplomások átképzésére vállalkozott olyképen, hogy 30 állástalan diplomást ösztöndíjas gyakornokokként alkalmazott. Miután valószínű, hogy az értelmiségi munkapiac más területein is szükség volna a speciálisan képzett tisztviselők utánpótlására, a külkereskedelmi hivatal kezdeményezését például véve, a diplomások elhelyezésére új lehetőségeket találhatnánk (pl. a textilszakmában még mindig rá vagyunk szorulva idegenek szaktudására és képzettségére) s a nagyvállalatokat sokkal könnyebben lehetne rábírni a speciális szakképzettségű ifjak alkalmazására, mint a tanári vagy jogi diplomával jelentkezők felvételére. Valószínű, hogy a mezőgazdaság is felvehetné az értelmiségi foglalkozásúak egy részét, ha a nagyobb birtokok kötelezhetők lennének okleveles gazdatisztek alkalmazására.

Helyesnek látszanék tehát, ha nem a közhivatalokat árasztanók el gyakornokokkal, hanem a gyakornoki fizetést ösztöndíjnak szánva, a Külkereskedelmi Hivatal példájára lehetővé tennők, hogy a tehetséges ifjak a szükségesnek megfelelően különleges szakképzettséget sajátíthassanak el, átképezhessék magukat olyan pályára, ahol elhelyezkedésükre, szakismereteikre szükség van.

A főváros az átképzés kérdésében jó példával járt elő. A középiskolát végzettek részére felállított egy éves kereskedelmi tanfolyam azonban nem részesült eddig abban a figyelemben, amelyet jelentőségénél fogva megérdemelne.

A Magyar Vöröskereszt Egylet rendezésében 1937. év május havában tartott Magyar Szociális Nevelésügyi Kongresszus szükségesnek mondotta a szociális ismereteknek az iskolai tantervbe való beillesztését a népiskoláktól egészen a főiskolákig. Ha nem is remélhető, hogy a főiskoláinkon bevezetik a kötelező szociális szolgálatot, mégis szükség volna arra, hogy minden középiskolai és főiskolai tanuló megfelelő módon ismerje szociális problémáinkat és hogy e téren úgy elméleti, mint gyakorlati képzettsége is legyen s a szociális képzéssel kapcsolatban gondoskodni kellene arról, hogy különösen a nőket a zsúfolt pedagógiai pályáról a szociális munka területei felé irányítsák. (Szociális munkás, egészségügyi védőnők, gyárgondozónők stb.)

Meg kell említenem az álláshalmozások kérdését, amelyre vonatkozóan a kormánynak programmja van. Még ma is tisztázatlan az »álláshalmozás« és az ezzel szorosan összefüggő »normális kereset« fogalma. Kétségtelen ugyanis, hogy a nyugdíjas újabb foglalkozás után néz, ha nyugdíja nem biztosítja családja részére a rendes megélhetést és indokolt a mellékfoglalkozás, ha a főfoglalkozás által nyujtott kereset

nem elégséges. Az álláshalmozás elleni küzdelem a jobb teljesítő képességűeket is sujtja. Ezek többmunkával igyekeznek maguk részére a jobb megélhetést biztosítani. A szabadfoglalkozásúaknál és az önállóknál az álláshalmozás fogalma ismeretlen, ott tehát elvben határ nélkül fokozódhatik a jövedelem. Sokkal célravezetőbbnek látszanék a kirivó álláshalmozások megszüntetése után az értelmiségi foglalkozásúak egész területén progresszív adót alkalmazni, amely megfelelő jövedelem után a többletjövedelmet emelkedő adókulccsal terhelné.

Ami a további javaslatokat illeti, fokozottabban kellene biztosítani, hogy a köz- és magántisztviselői pályákon az arra érdemes, megfelelő képességű és képzettségű egyének legyenek elsősorban elhelyezhetők. A közhivatalokban az új alkalmazásnál úgy a férfiaknál, mint a nőknél kivétel nélkül meg kellene követelni legalább az érettségi bizonyítványt és egy idegen nyelv ismeretét. A nőknél a gép- és gyorsírástudást. A közhivatalokban a felvételt képességvizsgálat előzhetné meg.

Nehezebb probléma a nem megfelelő képzettségűeknek a magántisztviselői pályákról való távoltartása, mert esetleg a munkáltató is szívesebben alkalmaz kisebb fizetéssel megelégedő alacsonyabb képzettségű egyéneket. E kérdésen a magántisztviselők munkaviszonyainak általános rendezése és a szellemi munkapiac megszervezése segítene, minimális fizetés megállapítása esetén a munkáltató is elsősorban a megfelelő képzettségűeket alkalmazná. A munkaidő maximálása újabb alkalmazásokra adna lehetőséget. Ezzel kapcsolatban azok a vállalatok, amelyek a jelenleg foglalkoztatott alkalmazottak arányának megfelelő számban új tisztviselőket alkalmaznának, különleges kedvezményekben (adó stb.) volnának részesíthetők. A családi pótlék, fizetéses szabadság és nyugdíjkérdés rendezése különösen, ha az idősebb alkalmazottak indokolás nélküli elbocsátására is tartalmaz megkötéseket, a magánalkalmazásnak a közalkalmazással szemben eddig fennálló hátrányait csökkentené. Meg kellene tehát alkotni a magántisztviselők jogviszonyait a szociális szempontok fokozott figyelembevételével szabályozó törvényt.

Ezeknek a javaslatoknak végrehajtása kormányintézkedést igényel és úgy az államháztartásra, mint a magángazdaságra bizonyos terhet hárítana. Miután azonban ezekkel az intézkedésekkel az értelmiségnek munkanélküli tagjai beállhatnának a gazdasági életbe és értéktermelő munkát végezhetnének, sokkal inkább volna elviselhető a foglalkoztatásukkal járó teher, mint az a kár, amit a munkanélkül való eltartásuk jelent. Az előbbi megoldást kell tehát vállalni azért is, mert a gazdasági élet mai helyzetében a jelenleg munkanélküli értelmiségieket nem tudja foglalkoztatni, nagyobb gazdasági fellendülés pedig ezidőszerint csak olyan méretű közmunkák indításától volna remélhető, amit államháztartásunk aligha bírna el.

Jeleztem, hogy az értelmiségi munkanélküliség csökkentése ügyében a kormányhatóság után az egyes helyi hatóságokra is feladat hárul. A helyi

hatóságok a mellett, hogy a kormányhatóság által a fenti kérdések megvalósítása érdekében foganatosított intézkedéseket teljes erejükkel támogatnák, a saját területükön is foganatosíthatnának a helyi viszonyoknak megfelelően olyan intézkedéseket, amelyek az értelmiségi munkanélküliség csökkentését és az értelmiség elhelyezkedését elősegítik. Itt a szellemi szükségmunkán és a gyakornoki állások szervezésén felül elsősorban olyan különleges foglalkoztató felállítására lehetne gondolni, ahol az értelmiségi munkanélküliek munkához és megfelelő jövedelemhez jutnának addig is, amíg a gazdasági életben való elhelyezkedésük lehetővé válik.

Az értelmiségi pályára készülőknek fizikai munkával való foglalkoztatása ma — az egyetemi munkatáborokon kívül — még megoldatlan probléma és az egyetemi munkatábornak is nagyrészt csak nevelő jellege van.

Az értelmiséghez tartozó ifjakat nem lehet megfelelően fizikai munkával foglalkoztatni, mert szakképzettség hiányában csak mint napszámosok vagy ipari segédmunkások nyerhetnek alkalmazást, vagyis alsórendű fizikai munkát kénytelenek vállalni.

Ha tehát az értelmiségi munkanélküliek részére átmeneti megoldásként akarunk fizikai munkát nyujtani, akkor olyan, a fizikai foglalkozású munkanélküli ifjúság részére javasolt foglalkoztatókhoz hasonló intézményt kellene felállítani, ahol a végzendő munkánál előnyt jelent az értelmesség, ügyesség, találékonyság és gondosság (archeológiai kutatás testi munkája stb.). Ha azonban az értelmiségi munkanélkülieket a fizikai pályák felé kívánjuk irányítani, akkor »üzemi« foglalkoztatókat kell létesíteni, ahol az ifjú értelmiségi munkanélkülieknek a kijelölt ipari pályákra való szakszerű kiképzése is keresztülvihető (speciális textilüzemek stb.).

A helyi hatóságok gondoskodhatnának az értelmiségi ifjúság kereskedelmi és gazdasági érzékkel bíró egy részének elhelyezéséről is. A mezőgazdasági termékeknek, elsősorban a kertgazdaság termékeinek az útja a termelőtől a fogyasztóig ma még zökkenőkön jár. A termelő és forgalombahozó kisegzisztenciáknak szövetkezetekbe tömörítése, a mezőgazdasági piac ezen részének megszervezése a megfelelően átképzendő értelmiségi munkarészére újabb munkaterületeket biztosíthatna.

Az értelmiségi munkanélküliség leküzdése és az értelmiségi munkanélküli ifjúság elhelyezése érdekében teendő intézkedéseknél azonban fontos, hogy ne szétesö, ötletszerű kezdeményezések legyenek, hanem a kormány munkaprogrammjába és intézkedései irányába szervesen beilleszkedő országos megmozdulás és hogy az e téren az egyes helyi hatóságok részéről vállalt intézkedések a kormány által elfogadva, a lehetőséghez képest, az ország egész területén alkalmazást nyerjenek.

Meg vagyok győződve arról, hogy ha az értelmiségi munkanélküliség leküzdésére hivatott szervek érintkezést vesznek fel a helyi hatóságokkal, kijelölhetik a kibontakozás felé vezető legcélszerűbb utakat.

Összefoglalás.

Az ifjúságvédelem tárgyalása során igyekeztem áttekintést adni azokról az intézkedésekről és intézményekről, amelyek a főváros területén az ifjúság testi és szellemi fejlődését szolgálják. A probléma összetett volta miatt nem volt módomban minden kérdést részletekbe menő alapossággal ismertetni, de az elmondottakból is megállapítható, hogy a hatóság és a társadalom — a munkanélküli ifjak védelmétől eltekintve, — az ifjúságvédelem egész területét átfogja és hogy a védelem tervszerű további kiépítésére van lehetőség.

Az ifjúságvédelem területe a védelemben részesítendők kora és a gazdasági életben való elhelyezkedése szempontjából részekre bomlik. Mint láttuk, az egyes területeken azonban úgy a kormány, mint a helyi hatóság és a társadalmi szervek csak kész munkát vállaltak, ezért az ifjúságvédelem szervezete messze elmarad az anya-, csecsemő- és gyermekvédelem mögött és a hatósági és társadalmi szervek együttműködése sem alakult még itt ki olyan mértékben, mint ezt a másik két védelmi ágnál láttuk.

A hatóság és a társadalom ifjúságvédelmi munkájának megoszlásáról készített grafikus táblázatban szemléltetően mutatom be a hatóság és a társadalom által átfogott területet és az ezek közti kapcsolatot. A táblázatból is kitűnik, hogy a hatóság és a társadalmi szervek kevés ifjúságvédelmi intézményt létesítettek.

Láttuk azt is, hogy elméletileg az ifjúságvédelem szociális-, egészségügyi- és nevelővédelemre tagozódik. A gyakorlatban ennek a három védelmi ágnak egymásba kell kapcsolódnia és szerves egészet kell képeznie. Ifjúságvédelmünknek éppen az egyik hibája, hogy a meglévő intézmények is egymástól függetlenül és kis területeken működnek.

Az egyes védelmi ágak áttekintésénél már röviden rámutattam a hiányokra. Összefoglalóban azonban — mint az anya-, csecsemő- és gyermekvédelemnél — itt is szeretnék rámutatni a védelem teljessége érdekében szükséges intézkedésekre.

Miután a székesfővárosban, mint az ország legnagyobb ipari gócpontjában, a dolgozó ifjúság védelme képezi az ifjúságvédelemnek legfontosabb részét, összefoglalom a dolgozó ifjúság védelme érdekében sürgősnek látszó tennivalókat.

A pályaválasztási tanácsadás célszerű megszervezése képességvizsgálattal és az ifjúság munkaközvetítésével való összekapcsolása az egyik legsürgősebb teendő. A tanoncközvetítés az egyes iparágak viszonyainak nyilvántartásával, a vonatkozó statisztikai adatokra támaszkodva, az egyes foglalkozási ágak fejlődési lehetőségeit és a konjukturális hullámzásokat is figyelembe véve, bizonyos fokig irányíthatná az ifjúságot az egyes pályák felé. Célszerű volna a pályaválasztási tanácsadást az iskolaköteles korban

A HATÓSÁGI ÉS TÁRSADALMI IFJÚSÁGVÉDELMI MUNKA MEGOSZLÁSA A SZÉKESFŐVÁROSBAN

A KORMÁNYHATÓSÁG

Iparügyi miniszterium

Vall. és közoktatásügyi minisztérium

Hatósági Munkaközvetítő Hivatal

Tanonc közvetítő osztály

Ipar-felügyelőség

Országos Testnevelési Tanács

Törvényhatósági Testnevelési Bizottság

Ipari és kereskedelmi ifjúság véd.

Kerületi testnevelési bizottságok

Levente egyesületek

Uszóda vizisport telep

Sport szakosztályok

Nyaralás üdülés

Karácsonyi segély

Otthonok és levente szállók

Tanonc-iskolaorvosok

Tanoncok étkeztetése

Tanonc internátusok

Tankönyv ruha segély

Üdültetés

Kirándulások

Képesség vizsgáló Állomás

Tanonc internátusok

Baleset- és betegségi biztosítás

Legény szállók

Kirándulások

Üdültetés

Jogvédelem

Tanonc cserkész csapatok

Tanonc közvetítés

Nevelő védelem

Társadalombiztosító intézetek

A dolgozó ifjúságot védő egyesületek és szervek

Ipar-testületek

A HELYI HATÓSÁG

Népművelési Bizottság

Közművelődési ügyosztály

Közoktatási ügyosztály

Közjótékonysági és szociálpolitikai ü.o.

Tiszti főorvos

Kerületi előljárók

Iskola orvosi intézmény

Iskolanővéri intézmény

Iskola szakorvosok

Erkölcsi támogatás

Sport szakorvos

Anyagi támogatás

K.I.S.O.K.

Iskolai testnevelés

Iskolai sport

Csere üdültetés

Tankönyv tanszer segély

Kisok üdülők

Iskolai sportte-lepek

Internátusok

Tanulmányi kirándulás

Ösztöndíjak

Diák szállók

Táborozások

Cserkészotthonok

Cserkész csapatok

Községi cserkész csapatok

Internátusok

Alapítványok

Anyagi támogatás

Üdültetés

Országos Cserkész Szövetség

A tanuló ifjúságot védő egyesületek és szervek

Egyetemek és főiskolák

Ösztöndíjak

Fővárosi diákmenza

Kollégiumok

Menzák

Üdülők

Gyógykezelés

Diákvédő irodák

Tankönyv tandíj segély

Ruha-segély

Élelmezési segély

Gyógyszer segély

Müegyetemi kötelező orvosi vizsgálat

Egyetemi kötelező testnevelés

Pályaválasztási Tájékoztató

Kollégiumok

Menzák

Kollégiumok

Pénz-segély

Tankönyv ruha-segély

Egyetemi sportegyletek

Egyetemiés főiskolai ifj. védő egyesületek.

A TÁRSADALOM

A HATÓSÁGOK

A TÁRSADALOM

A HATÓSÁGOK

A DOLGOZÓ IFJÚSÁG VÉDELME

A TANULÓ IFJÚSÁG VÉDELME

AZ EGYETEMI IFJÚSÁG VÉDELME

BIBLIOTHECA ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
BUDAPEST

rendszeresíteni. Elemi iskola VIII., vagy a polgári iskola IV. osztályánál, a tanulmányi előmenetel, az iskolaorvos, a tanító, tanár véleménye és képességvizsgálat alapján történhetne a tanácsadás és a munkaközvetítő vállalhatná az ifjú elközvetítését a tanácsadó által ajánlott pályára.

A tanoncok képzésénél és szakoktatásánál a lehetőséghez képest a mestereket is be kellene vonni az iskola munkájába, illetve összhangba kellene hozni az iskola és a mester munkáját. Elégtelen tanonciskolai bizonyítvánnyal nem volna szabad tanoncot felszabadítani, s fokozott ellenőrzéssel csökkenteni kellene a tanoncok iskolamulasztását.

A főváros területén dolgozó összes tanoncokra ki kellene terjeszteni az iskolanővéri és iskolaorvosi intézmény munkáját. Az önálló iparostanonciskolák mellé az ipartestületek és társadalmi szervek támogatásával hatósági tanoncotthonokat kellene felállítani. Intézkedni kellene aziránt, hogy a felszabaduló tanoncot a felszabadító mester legalább féléven át köteles legyen segédként foglalkoztatni. Szabályozni kellene a tanoncok természetbeni szolgáltatásának mértékét és minőségét, a munkaidőt, s el kellene tiltani a munkadót attól, hogy a rendes munkaidőn túl a tanonccal mellékmunkát végeztessen.

A tanonckérdés mellett a dolgozó ifjúság munkaviszonyainak egységes rendezését is sürgetni kellene. Ipari kormányzatunk az utóbbi évben komoly tanújeleit adta szociális érzékének. A munkásbiztosítás életrehívása óta megakadt szociális munkásvédelmi jogszabályalkotásunk új lendülete reményt nyujt arra, hogy a novellákkal kiegészített ipartörvényünk helyett, csakhamar egységes ifjúságvédelmi törvény fogja biztosítani a dolgozó ifjúság szociális, gazdasági, egészségügyi, jogi, nevelő- és erkölcsvédelmét.

E téren elsősorban a munkárabocsátás alsó korhatárának a 14-ik életévre való felemelését, a fiatalkorúak éjjeli munkájának kivétel nélküli eltiltását, a veszélyes üzemekben való foglalkoztatás szigorú szabályozását, valamint a fiatalkorúak munkaidejének szabályozását kell sürgetni, s gondoskodni kell egyúttal a rendelkezések betartásának szigorú ellenőrzéséről is.

Az iparfelügyelőség és az ipartestületek ellenőrzését ki kell egészíteni az ifjúságvédelmi szervezetek, az ipariskolák ellenőrző tevékenységével és itt az iskolanővér, vagy a gyárgondozónő munkáját is igénybe lehetne venni.

Már rámutattam arra, hogy a levente-egyesületeket a dolgozó ifjúság átfogó védelmi intézményévé lehetne fejleszteni. A tanonciskolaorvosi intézmény kiterjesztése mellett célszerű volna a leventeorvosi intézmény megvalósítása is, hogy a tanoncszerződés nélkül alkalmazott 14—21 éves ifjak megelőző egészség-gondozása is biztosítva legyen.

Tanonciskolaorvosaink a fent javasoltakon túlmenően a leventekötelesek részére gyógytorna-tanfolyamok felállítását, az egészségtan fokozott tanítását, felvilágosító egészségügyi előadások rendszeresítését is kívánják.

A tanoncok nyári szabadságának rendezése a tanoncüdültetés megszervezését is időszerű problémává teszi. Az OTI, a Cserkész Szövetség, az Ipartestületek és a levente-egyesületek közös nyilvántartása alapján vállalhatnák az egészségügyi és szociális szempontból ráutalt tanoncok üdültetését. Így biztosítani lehetne azt, hogy a rászorult ifjak tényleg üdüléshez is jussanak. Támogatni kellene a tanonc vándormozgalom kifejlődését. A fővárosi diákszállók, illetve a német Jugendherberg mintájára a tanoncifjúság részére is létesíteni kellene tanoncszállókat.

A munkaidő általános csökkentésével, illetve csökkenésével új jelentőséget nyer a szabadidő megfelelő felhasználásának kérdése. Az elemi és polgári iskola utolsó osztályaiban és a tanonciskolákban fel kellene hívni az ifjúság figyelmét ennek a kérdésnek fontosságára és a pedagógusokat is tájékoztatni kellene az ifjúság szabadideje tervszerű felhasználásának lehetőségeiről és módjairól.

Az ifjúságvédelem fenti kérdéseivel ma már egyre több szakember foglalkozik. Javaslatok láttak napvilágot, amelyek a munkásifjúságot szakmánként, politikamentes testületekbe akarják beszervezni. A testületek azután az értelmi ifjúság szervezeteinek bevonásával foglalkoznának azoknak a problémáknak kidolgozásával, amelyek a munkaidő, a munkabér, a műhelyegészségügy és az alkalmaztatási jogviszony rendezésére vonatkoznak és szociális intézmények felállítása mellett munkásifjúsági könyvtárak, kultúrszervezetek létesítését és az ifjúsági sajtó megteremtését is lehetővé tennék.

Az ifjúságvédelem költségei.

A kormányhatóság a szociális ifjúságvédelmi vonatkozású jogalkotás előkészítésén túl, az állami költségvetés keretében előirányzott ösztöndíjak, diáksegélyek nyujtásával, a testnevelés és a sport támogatásával járul az általános ifjúságvédelmi munkához. Az állami költségvetésben előirányzott összegek részletes ismertetése e helyen országos vonatkozásuknál fogva nem célszerű, megemlítem azonban, hogy a kormányhatóság az 1935—36. költségvetési évben az állami költségvetésből kimutathatóan, mintegy 4,000.000 pengőt vett fel oly célokra, melyeket e fejezet keretében ifjúságvédelmi vonatkozásúaknak jelöltem meg és ennek az összegnek kb. 75%-át testnevelésre és sportcélokra fordították. A fennmaradó összeg nagyobb részét főiskolai hallgatók és középiskolai tanulók között segélyek és ösztöndíjak címén osztották ki.

A főváros az alábbi részletezés szerint egy év alatt kb. 1,000.000 pengőt fordit ifjúságvédelmi céljai megvalósítására.

A székesfőváros ifjúságvédelmi kiadásai 1935. évben.

1935. évi zárszámadás adatai				Összeg P
Fejezet	Cím	Rovat		
VII.	XIX.	7	Tankönyv-, tanszersegélyek	86.362
VII.	XIX.	7	Szegény tanulók villamos költsége, stb.	10.399
VII.	XIX.	2	Diákszállók fenntartása	4.620
IX.	III.	1—2	A főiskolai hallgatók fővárosi menzájának fenntartása	55.400
IX.	III.	1—2	Tanoncok étkeztetése	39.284
VII.	XIX.	3	Fővárosi tanoncotthonok fenntartása	23.107
XIV.	II.	5	Leventeotthonok létesítése és fenntartása	8.000
XIV.	II.	5	Leventék segélyezése	20.000
VII.	XXIII.	2	Téli sportpályák, játszóterek létesítése és fenntartása, sporttanfolyamok és versenyek rendezése	15.856
VII.	XXIII.	2	Úszásoktatás és diákuszoda	20.758
VII.	XXIII.	2	Versenydíjak	5.875
VII.	XXIII.	2	Népligeti iskolai sporttelep létesítése	55.043
VII.	XXIII.	2	Sportegyesületek segélye	36.438
XIV.	II.	5	Iskolát elhagyó ifjúság testnevelése	415.000
VII.	XIX.	2	Tanulmányi és szünidei kirándulások	42.770
VII.	V—IX.	—	Cserkész kirándulások támogatása	5.152
XIV.	II.	5	Leventék nyaraltatása és üdültetése	75.000
VII.	XXIII.	8	A községi iskolák cserkészcsapatainak segélye	14.296
VII.	XXIII.	2	Budapesti cserkészet támogatása (Cserkész Szövetség, Leánycserkészet)	16.800
VII.	XI.	6	Ifjúságvédelmi és ifjúsági egyesületek támogatása	28.961
			Összesen	979.121

Ebben a kimutatásban azonban nincsenek felvéve azok a fővárosi intézmények, amelyek, bár ifjúság-védelemmel is foglalkoznak, működésük súlypontja mégis a 14 éven aluli gyermekek védelmén van és ezt a gyermekvédelem keretében már ismertettem. (Iskolaorvosi, iskolanővéri intézmény, árvaházak, átmeneti otthon stb.). A Népművelési Bizottság ifjúságvédelmi munkájának kiadásai pedig összegszerűen el sem különíthetők.

A főváros eddig, a főiskolai hallgatók menzájának fenntartásától eltekintve, a középiskolás és a dolgozó ifjúság védelmével foglalkozott. Jelentékeny összeget áldoz, (az összes ifjúságvédelmi kiadások kb. 56%-át,) az ifjúság testnevelésére és a testnevelő munkát kifejtő szervek támogatására.

A társadalmi ifjúsági, ifjúságvédelmi egyesületek és szervek névsora és pénzügyi adatai.

Miután vannak egyesületek, amelyek nemcsak a főiskolás ifjak, hanem a középiskolás- és a munkásifjúság védelmével is foglalkoznak, a következőkben együtt ismertetem a munkás- és tanulóifjúságot (diákegyesületek, bajtársi egyesületek) védő egyesületek adtait. Így a társadalom részéről az ifjúságvédelemmel kapcsolatban tanusított áldozatkészség anyagi képe egységesen, egy táblázatban kerül elénk. A társadalom áldozatkészsége elsősorban a

főiskolai és egyetemi hallgatók irányában nyilatkozik meg. A kimutatott 39 ifjúságvédelmi egyesület között alig akad néhány olyan, amely céljául csak a munkásifjúság védelmét tűzte ki és még kevesebb olyan diákegyesület van, melynek célkitűzései között ez is szerepel.

Az ifjúságvédelmi egyesületekről alább adott névsor nem teljes. Az ifjúsági egyesületek és szövetségek sűrűjében még ma is nehéz a tájékozódás. Nagy részük aktív szociális munkát vagy nem, vagy csak alig fejt ki. Az egyesületek egyrésze többszöri felszólításra sem szolgáltatott szociális munkájáról adatokat, másik csoportjuk pedig csak részben tett eleget ennek a kötelezettségének.

Arra azonban törekedtem, hogy a szociális ifjúságvédelmi intézményeket létesítő és fenntartó egyesületeket és azok pénzügyi helyzetét maradék nélkül feltüntessem. Így bár a kimutatásban szereplő egyesületek névsora nem teljes, elfogadhatjuk vizsgálódás alapjául és a pénzügyi kimutatás aránylag magas értéke alapján fokozottan sürgethetjük az ifjúsági egyesületek ügyeinek rendezését, illetve szociális munkájuk megszervezésének keresztülvitelét.

Helyes, ha az ifjúság egyesületekbe tömörül, de komoly munkaprogramm nélkül elvész az egyesületekben rejlő érték.

A főiskolás ifjúsági egyesületek lehetnének azok a szervek, amelyek szociális programmjukként foglalkoznának a munkás ifjúsággal és a tanoncokkal. Settlementeket szervezve, felolvasásokat tartva, segíthetnének a munkásifjúság szellemi irányításánál. Sajnos, még csak alig egy-két egyesület indult el ezen az úton.

Az túloldalon levő táblázat az adatot szolgáltató ifjúságvédelmi egyesületekről ad ismertetést.

A következő táblázat a felsorolt egyesületek 1935. évi bevételeit és kiadásait, valamint vagyoni helyzetét részletezi. Az egyesületek összes évi bevétele négy részből áll. A bevétel oroszlánrésze, az összes évi bevétel 47%-a gyüjtésből, adományokból és a hatósági segélyekből folyik be, a második helyen az egyesületek szolgáltatásaiért szedett díjak, vagyis a térítések összege áll, 29·5%-kal. Az összes bevétel 21%-a az egyesületek üzletszerű (házbérjövedelem stb.) bevételeikből alakul. A tagok által befizetett tagdíjak összege az összes bevételnek mindössze 5·5%-a, de mégis magasabb itt, mint a gyermekvédelmi egyesületeknél befolyó tagdíjak.

Az eredményt a gyermekvédelmi egyesületek bevételeivel összehasonlítva, látjuk, hogy a hatóságok itt már nem szerepelnek oly magas segélyösszegekkel, mint a gyermekvédelmi egyesületeknél, s a hatósági térítések összege is alacsonyabb. A személyi és üzemi kiadások összege sem oly magas, mert a gyermekvédelemnél az intézeti gondozás fejlettebb és a gyermekvédelmi intézményeknél több gondozó- és nevelőszemélyzet is szükséges.

Ifjúsági vagy az ifjúság védelmét célzó fővárosi egyesületek, szervek adatai 1935. évről.

Név	Cím	Alapítási év	Tagok száma	Összes bevételek	Összes kiadások	Vagyon
1. Bencés Diákok Egyesületének Budapesti Osztálya	VIII., Baross-utca 62.	1923	748	1.550	1.040	2.000
2. Budai Kath. Legényegyesület	II., Fő-utca 68.	1868	298	18.491	19.579	26.131
3. Bpesti Igaz Tóra Egyesület	VII., Dob-utca 35.	1927	123	15.356	19.738	—
4. Budapesti Keresztyén Ifjusági Egyesület	VIII., Horánszky-utca 26.	1892	454	42.231	44.460	35.080
5. Bpesti Piarista Diákszövetség	IV., Piarista-utca 1.	1924	1.696	12.803	6.159	97.630
6. Délvidéki Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete	VIII., Vas-utca 7.	1920	940	13.364	12.218	3.365
7. Diplomások Önsegitő Szövetk.	VII., Kertész-utca 24.	1933	1.894	2.224	2.224	394
8. Egyetemi Luther Szövetség	IX., Ráday-utca 17.	1920	751	2.134	2.127	7
9. Eötvös József Reáliskola Volt Tanitványainak Egyesülete	IV., Reáltanoda-utca 7.	1933	517	652	587	65
10. Felvidéki Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete	IX., Ráday-utca 19.	1920	1.250	2.450	2.220	380
11. Ferenc József Orsz. Rabbiképző Egyesület	VIII., Rökk Szilárd-u. 26.	1878	1.877	2.832	3.660	2.408
12. Foederatio Emericana Adalbertinum Menzái és Diákjóléti Bizottsága	IX., Vendel-utca 3.	1923	—	34.189	30.085	—
13. Foederatio Stephanea	IV., Irányi-utca 21—23.	1927	1.330	4.655	5.205	825
14. Luther Otthon Internátus	VIII., Üllői-út 24.	1908	—	58.269	57.058	—
15. Kath. Tanoncokat Védő Egyesület	II., Toldy Ferenc-u. 30.	1892	542	36.912	31.734	21.260
16. Bpesti Kereskedelmi Akadémia Végzett Tanitványainak Szövetsége	V., Alkotmány-u. 9—11.	1924	487	1.464	1.240	4.555
17. Képzőművészek Főiskolai Ifjúsági Köre	VI., Andrássy-út 71.	1909	365	1.930	1.902	177
18. Keresztény Ifjak Országos Egyesülete	VIII., Reviczky-utca 9.	1920	532	300	300	30
19. Magyar Egyetemi és Főisk. Hallgatók Orsz. Szövetsége	IX., Kinizsi-utca 10.	1920	[1]) 82	16.181	16.878	77.067
20. Mensa Academica Egylet	IX., Köztelek-utca 1.	1894	—	33.600	33.600	—
21. Magyar Görögkath. Egyetemi Hallgatók Vasvári Pál Köre	VII., Rózsák-tere 9.	1920	171	2.784	2.078	6.514
22. Magyar Izr. Egyetemi és Főisk. Hallgatók Orsz. Egyesülete	IV., Királyi Pál-utca 9.	1927	700	10.450	11.700	550
23. Magyar Izraelita Kézmű és Földműves Egyesület	VII., Damjanich-utca 48.	1842	705	46.565	55.833	45.399
24. Magyar Protestáns Diákmenza	IX., Ráday-utca 28.	1924	—	15.649	14.270	—
25. Magyar Református Diákok Soli Deo Gloria Szövetsége	IX., Kálvin-tér 8.	1921	1.042	60.600	60.601	75.011
26. Műegyetemi Segélyegylet	XI., Műegyetem fdsz.	1862	1.000	63.488	18.431	47.440
27. Országos Központi Katholikus Legényegylet	VII., Rottenbiller-utca 20.	1856	1.126	48.011	47.411	406.000
28. Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egyesület	IX., Üllői-út 11—13.	1909	352	77.032	78.000	2.612
29. Orvoshallgatók Segitő és Önképző Egyesülete	VIII., Üllői-út 26.	1861	580	6.287	3.156	28.300
30. Pesti Izr. Hitközség Leánygimn. Jóbarátainak Egyesülete	VII., Abonyi-utca 7—9.	1923	1.417	3.938	3.870	6.579
31. Pro Juventute Catholica Actio	IV., Szerb-utca 9.	1922	—	3.065	3.040	57
32. Protestáns Egyetemi Hallgatók Bethlen Gábor Köre	IX., Knézits-utca 2.	1901	597	2.781	2.781	2.721
33. Sopronmegyei Kör	II., Margit-körút 1.	1870	315	946	902	1.256
34. Szarvasi Öregdiákok Szövetsége	VI., Vasvári Pál-utca 7.	1925	835	1.493	1.999	25.321
35. Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete	VIII., Rákóczi-út 15.	1918	3.742	6.300	5.300	9.711
36. Szent Imre Főiskola Internátus Egylet	IX., Ráday-utca 43—45.	1903	270	31.000	58.350	3,623.166
37. Szent Imre Kör	IV., Szerb-utca 9.	1888	88	660	1.700	500
38. Szepesi Egyesület Budapesten	V., Alkotmány-utca 6.	1876	393	984	2.733	3.874
39. Zsidó Gimnázium Barátainak Egyesülete	XIV., Szent Domonkos-utca 10.	1922	465	18.296	18.295	10.709
	Összesen ...	.	27.604	701.916	682.464	4,567.094

[1]) 82 egyesület.

Az egyesületek bevallása szerint a kiadások 64·5%-a közvetlenül szolgálja az egyesületek szociális célkitűzéseinek megvalósítását.

A vagyon 4,500.000 pengős összegét két intézmény (a »Szent Imre« főiskola internátus egylet és a Központi Katholikus Legényegylet) ingatlanainak értéke emeli ily magasra. Egyébként az egyesületek kevés vagyonnal rendelkeznek. Nagyrészük háború utáni alakulat, azok az idők pedig nem voltak alkalmasak a tőkegyüjtésre, s akkor alapítványok sem létesültek. Az egyesületek egyrésze jelentékeny kölcsönkamat-terhet visel.

Az ifjúságvédelmi egyesületek és szervek bevételei, kiadásai és vagyoni helyzete 1935. évben.

A tagok száma	Bevételek						
	A tagdíjak összege	Gyüjtések, adományok pénzben és természetben					Összesen
		Gyüjtések, jótékonycélú összejövetelek	A főváros adománya	Az állam adománya	Más intézmény adománya	Magán-személyek adománya	
27.604	38.872	109.938	27.663	54.077	36.644	80.398	308.720

Bevételek

Térítések (tartásdíjak) összege					Egyéb bevételek	Összes bevételek
a gondozottaktól	a fővárostól	az államtól	más intézménytől	összesen		
195.449	4.072	2.904	5.016	207.441	146.883	701.916

Kiadások

Közvetlen szociális kiadások	Személyi kiadások	Üzemi kiadások		Egyéb kiadások	Összes kiadások
		Dologi kiadások	Üzemben tartás, szolgai személyzet, cselédség		
440.125	38.791	112.965	18.272	72.311	682.464

Vagyon					Teher	
Pénzben és értékpapírban	Ingatlan	Ingóságok	Egyébek	Összes vagyon	Alapítványok	Tartozások (adósság)
193.179	4,023.702	195.656	154.557	4,567.094	151.580	662.356

Befejezés.

Miután a főváros ifjúságvédelmi kiadásait is ismerjük, megállapíthatjuk, hogy a főváros hatósága és társadalma a csecsemő-, a gyermek- és az ifjúságvédelemre, vagyis a *gyermekre* születésétől felnőtt koráig milyen összegeket áldoz. Ez az összegezés azért is célszerű, mert az egyes védelmi módoknál, — mint már említettem — a gyermek- és az ifjúságvédelem között különben sincs éles határvonal.

I. A főváros 1935-ben a korábbi részletezés szerint:

Az anya- és csecsemővédelemre (az Orsz. Stefánia Szöv. útján (l. 64. old.)	713.353 P-t
A gyermekvédelemre (l. 205. old.)	5,786.265 »
Ifjúságvédelemre (l. 335. old.)	979.121 »
Vagyis összesen..	**7,478.739** P-t

fordított a fiatal nemzedék jólétének, testi és szellemi fejlődésének biztosítására.

Az összes kiadásokból a gyermekvédelmi kiadások összege 77%-ot tesz ki. Ez egyrészt azzal magyarázható, hogy a gyermekvédelemhez sorozott 3—14 éves gyermekek csoportja a legnagyobb, a legtöbb gyermek ebben a korban szorul a hatóság, vagy a társadalom támogatására. De kétségtelen az is, hogy a gyermekvédelem tekinthet vissza a legnagyobb multra, szervezete a legfejlettebb.

A három védelmi ág összes kiadása az 1935. évi községi háztartás 152 millió pengőt kitevő kiadásainak körülbelül 5%-a volt.

II. A társadalom kiadásai:

Anya-, csecsemő- és gyermekvédelmi egyesületek és szervek (199. old.) 1935. évi kiadásai (a Stefánia Szövetség kivételével)	2,602.159 P-t
az ismertetett ifjúságvédelmi egyesületek és szervek kiadásai pedig (338. old.)	682.464 »
Összesen	**3,284.623** P-t

tettek ki.

A főváros társadalma tehát egyesületein keresztül, több mint három millió pengőt fordított 1935. évben csecsemő-, gyermek- és ifjúságvédelemre.

Ha ehhez hozzáadjuk 1935-ben a főváros hatósága által e célra fordított hét és fél millió pengőt, azt látjuk, hogy *Budapest székesfőváros közönsége, a helyi hatóság és a társadalom szervei útján körülbelül évi 11 millió pengőt költ anya-, csecsemő- és ifjúságvédelemre.*

Az összeg még magasabb lenne, ha beszámítanánk a főváros közoktatási és gyámügyi kiadásainak a gyermek- és ifjúságvédelmet érintő részét, (óvódás, iskolás gyermekotthonoknak a gyermekek ellátásán felüli kiadásai, gyámügyi közigazgatási, gyermekvédelmi igazgatás stb.) maradék nélkül kimutatnánk az összes társadalmi szervek és testületek kiadásait (asztaltársaságok, testületek, magánosok jótékonykodását), továbbá azokat az összegeket is, melyeket a főváros polgársága az államnak adó fejében fizet gyermekvédelmi célokra. (A gyermekgondozási és betegápolási pótadó egyrésze.)

Arra a kérdésre, hogy ez a hatalmas összeg a célnak minden tekintetben megfelelően kerül-e felhasználásra — sajnos, »nem«-mel kell felelni. Meggyőződésem, hogy az e célra jelenleg áldozott összeg helyes felhasználásával az egyes védelmi ágak hiányainak nagyrészét ki lehetne küszöbölni.

Korunkat a racionalizálás korának is nevezhetnénk. A magángazdaság, az emberi munka és a tőke legészszerűbb kihasználására törekszik. Ideje volna már a szociális munka racionalizálására is gondolni, s ennek során a hatóságoknak, a társadalom bevonásával kellene megállapítani az eredmény fokozása érdekében a teljesebb együttműködés és a célszerű munkamegosztás módozatait és lehetőségeit.

Könyvek és folyóiratok az anya-, csecsemő-, gyermek- és ifjúságvédelem köréből.

Könyvek.

Áfra Nagy János: Az iparos és kereskedőtanulók népességi viszonyai és szociális helyzete Budapesten. Budapest, 1932.

Barth L.: Budapest főváros szegényügye. Budapest, 1877.

Berend Miklós: A csecsemőhalálozás »magyar« okai, a csecsemővédelem eddigi eredményei és útja a jövőben. Budapest, 1910.

— Német és magyar anya- és csecsemővédelmi intézmények a háború előtt és azóta. Budapest, 1917.

Bókay János: Az amerikai Vöröskereszt anya- és csecsemővédő akciója Magyarországon. Budapest, 1923.

Bosnyák Béla: A budapesti diáknyomor. Budapest, 1912.

Buday László: Magyarország küzdelmes évei. Budapest, 1923.

Budapest polgármesteri IX. ügyosztály: Budapest székesfőváros gyermeknyaraltatásának 10 esztendeje. Budapest, 1932.

Cser János: Korszerű magyar lélektani és nevelésügyi tanulmányok. Budapest, 1936.

Csorna Kálmán: A szociális gyermekvédelem rendszere. Budapest, 1929.

— Gyámsági jog és jogszolgáltatás. Budapest, 1935.

Dénes Károly: Anya- és gyermekvédelem. Budapest, 1917.

Deutsch E.: Közlemények a gyermekvédelem és gyermekhygiéne köréből. Budapest, 1910.

Dóczi Sámuel és *Pogány Dezső:* Tanoncügyi jogszabályok.

Dréhr Imre: A magyar filantrópia könyve. Budapest, 1929.

Edvi-Illés K.: A fiatalkorúak bíróságáról szóló törvény magyarázata.

Erdősi Károly: Szociális vezérkönyv katholikus legényifjúsági és munkásegyesületek alakítására és vezetésére. Budapest, 1904.

Esztegár Lajos: A szociálpolitika tételes jogi alapja. Pécs, 1936.

Fekete Sándor: Az anya- és csecsemővédelem szerepe a gümőkór elleni küzdelemben. Budapest, 1932.

Ferenczi Imre: Ankét a gyermekmunka szabályozásáról, Budapest, 1913.

Finkei F.: A fiatalkorúak felügyelőhatóságának feladatai.

Flaxmayer József és *Medriczky Andor:* A kerületi elöljáróságok szerepe Budapest székesfőváros közigazgatásában. Budapest, 1934.

Fonyód Dezső: Bevezetés a diákmissziós munkába. Mezőtúr, 1936.

Gárpy István: Budapest székesfőváros leventemozgalma.
Geguss Dániel: Gyermekvédelem és rendőrség. Budapest, 1927.
— Hatósági és társadalmi gyermekvédelem. Budapest, 1914.
Gortvay György: A gyermekek és fiatalkorúak keresőmunkája. Budapest, 1932.
Győri Imre: Pusztuló nemzedék. Budapest, 1927.
Heim Pál: A csecsemővédelem fontosságáról. Budapest, 1920.
Hilscher R.: Bevezetés a szociálpolitikába. Budapest, 1928.
Horváth Kálmán: Magyar diákkalauz. Milyen anyagi támogatásban részesülhet a tanuló-ifjúság. Budapest, 1931.
Hóddszy Miklós: Budapest székesfőváros iskolai és iskolánkívüli testnevelés ügyének történeti fejlődése 1890—1930. Budapest, 1931.
Hortobágyi Ágost: A cserkészet hajdan. Budapest, 1928.
Imre Sándor: Az ifjúság és a mai élet nagy kérdései. Budapest, 1932.
— Az ifjúság szociális nevelése. Budapest, 1934.
Ilosvay Sándor: Munka és sport. A testnevelés tényezői az emberi munka gazdaságosítása és a szociálpolitika szolgálatában. Budapest, 1935.
Illyefalvi I. Lajos: Budapest statisztikai és közigazgatási évkönyvei.
— A gyermek Budapesten, 1935.
Ivánkovits Kálmán: A testnevelési jog. Budapest, 1928.
— A testnevelésre vonatkozó jogszabályok gyüjteménye. Budapest, 1935.
— A magyar testnevelés fejlődése és szervezete. Budapest, 1935.
József Ferenc főherceg: Sport és nemzetnevelés. Budapest, 1925.
Karsai Sándor: Mit tettünk az elhagyott gyermekek megmentése érdekében. Budapest.
— Az elhagyott gyermekek védelme. Budapest, 1903.
Kádár Levente: A gyermekvédelem Magyarországon.
Keller-Szénásy: Megjegyzések Sellheim és Rott professzorok anya- és újszülöttvédelmi rendszeréhez. Budapest, 1931.
Keller Lajos: Magyar Anyák Könyve. Budapest, 1935.
Kepes L. M.: A törvénytelen gyermekek jogi helyzetéről. Budapest, 1902.
Kertész A.: A házasságon kívül született gyermekek jogi helyzete.
Kiss Margit Terézia: A napközi otthon külföldön és nálunk. Budapest, 1904.
Kovács Rezső: A testnevelési tudomány teendői otthon. Budapest, 1930.
Kun B.: A magyar állam javítóintézetei.
Kun—Ládai: A fiatalok kriminalitása ellen való küzdelem.
Kun Béla—Marschalkó János és *Rottenbiller Fülöp:* A fiatalkorúak támogatására hivatott jótékonycélú intézmények Magyarországon. Budapest, 1911.
Laky Dezső A magyar egyetemi hallgatók statisztikája. Budapest, 1930.
— A törvénytelen gyermekek Budapesten. Budapest, 1929.
Lengyel A.: Az ifjúkorúak törvényes védelme.
Madzsar József: A meddő Budapest. Budapest, 1916.
— Budapest születési és halálozási számai. Budapest, 1918.
Mezey Ferenc: Ifjúsági sport. Hogyan fejlesszük ki tömegsportunkat. Budapest, 1927.
Melly Béla: A hadiárvák az árvaszék védelmében. Budapest, 1916.
Misányi Ottó: A testnevelés jelentősége a közművelődésben. Budapest, 1935.
Molnár Olga: A főiskolai hallgatók szociális és gazdasági viszonyai Budapesten. Budapest, 1925.
Moussong G.: Javaslat az iparostanulók erkölcsi és szellemi védelme ügyében. Budapest, 1915.

Novák Lajos: Keresztény gyermekvédelem. Budapest, 1917.
Olay Ferenc: Állástalan diplomások az 1934. évben. Budapest, 1934.
Orel Géza: A tanoncoktatás kérdésének megoldása. Budapest, 1919.
Pálosi E.: Budapest kriminalitása és moralitása.
Pályi Márton: Nemzeti munkásvédelem. Budapest, 1936.
Pettkó-Szandtner Aladár: A magyar állami hadiárva gondozás 10 éve. Budapest, 1930.
— A magyar kir. állami gyermekvédelem.
— A huszonötéves állami gyermekvédelem emlékkönyve. Budapest, 1928.
Purebl Győző: Az óvónők gyermekvédő munkája és a gyermekvédelem általában. Budapest, 1929.
Révész Béla: Magyar küzdelem. Budapest, 1934.
Rottenbiller Fülöp: Az Országos Gyermekvédő Liga harmincévi működése. Budapest, 1936.
Sik Sándor: Magyar cserkészvezetők könyve. Budapest, 1925.
Sebők Dezső: Anyasági biztosítás. Budapest, 1917.
Sipőtz L.: A törvénytelen gyermekek jogállásáról.
Somogyi M.: Tanköteles gyermekek iskolai élelmezése. Budapest, 1913.
Schneller István: A diákotthon és a diákszövetkezet. Budapest, 1910.
Scholtz K.: Az egészség gondozása Magyarországon. Budapest, 1928.
Schopf Kálmán: A hivatásos gyámság és a törvénytelen gyermekek védelme. Budapest, 1912.
Schmidl Sándor: Gyermekvédelem és családvédelem. Budapest, 1932.
Sugár Béla: Az Ifjúsági Vöröskeresztes. Budapest, 1929.
Szabó Ignác: A Magyar Ifjúsági Vöröskereszt. Budapest, 1931.
Szakasits Antal: A munkás ifjúság sorsa és élethivatása. Budapest, 1925.
Szalárdi M.: A közárvaház és a gyermekhalandóság Magyarországon. Budapest, 1879.
Szana Sándor: A züllött gyermek szociál-hygieniájának magyar rendszere. Budapest, 1910.
Szathmári K.: Emlékirat a kisdednevelés nevezetesebb mozzanatairól. Budapest, 1878.
Szeiberling Rezső: A kiskorúak és gondnokoltak külön joga a kapcsolatos jogszabályok keretében. Veszprém, 1932.
Szendy Károly—Ágotai Béla: Adalékok a tanoncoktatás fejlődéséhez a székesfővárosban. Budapest, 1935.
Szerbák Elek: Az egyetemi testnevelés és szükséges reformjai. Budapest, 1931.
Széll Tivadar: A születések alakulása Budapesten és az európai nagyvárosokban. Budapest, 1929.
Szénásy József és *Solth-Schubert Károly:* Újabb irányok az anya- és csecsemővédelemben. Kalocsa, 1934.
Szénásy József: A prenatalis és natalis magzatvédelem problémáiról. Budapest, 1932.
Szokola Leó: Az árvaszék működése általában és szerepe az anya- és gyermekvédelemben. Budapest, 1923.
— Csecsemő- és gyermekvédelem a polgári törvénykönyv javaslatában. Budapest, 1916.
Szunyogh X. Ferenc: A szociális diák. Budapest, 1936.
Tauffer Vilmos: Az anya- és csecsemővédelem szervezete. Budapest, 1918.
Torday Ferenc: Magánügyi csecsemő-, gyermek- és anyavédelem. Budapest, 1927.
— Egészségügyi csecsemő-, gyermek- és anyavédelem. Budapest, 1926.
Tornay Károly: A leventeintézmény története Budapesten. Budapest, 1935.
Vámbéry R.: A fiatalkorúak bírósága.
Vass József: Az új magyar generáció problémái. Budapest, 1930.
Varsányi Géza: Szociális segítőmunka a gyermek- és ifjúságvédelem terén. Budapest, 1936.

Folyóiratok.

A Gyermek és az Ifjúság.
Anya- és csecsemővédelem.
A jövő útjain.
Családi Kör.
Egyetemi Hiradó.
Gyermekbarát.
Gyermekvédelem.
Ifjúsági Vezető.
Iskola és Egészség.
Ifjumunkás.
Kalazantinus Tudósító.
Levente.
Magyar Iparosnevelés.
Magyar Cserkész.
Magyar Ifjúság.
Magyar Gyógypedagógia.
Munkásifjú.
Magyar Ifjúsági Vöröskereszt.

Magyar Tudományos Akadémia
Könyvtára 55321/1951. sz.

Felelős kiadó: dr. Ilyefalvi I. Lajos.